Hur'«nı Herim'in

TÜRKÇE MEALİ anısı VE TEFjSTRT

MUHARRİRİ :
EMEKLİ DİYANET İŞLERİ REİSİ
FATİH DERSİAMLARINDAN
Ömer Nasuhi BİLMEN

3.,-CİLT

BİLMEN

YAYINEVİ
SERDAR BİLMEN
P.K. 28 Fatih - İstanbul Tel.: 521 78 82

^ :"* 4 ...85

Elif Ofset Tesisleri

Cagaloğlu - istanbul

BASKI TARİHİ: 1985

بسم الله الرحمن الرحيم

ENFAL SURU-1 CHİLİ-Sİ

Bu mübarek Sure, medenidir. (75) Âyeti kerimeden müteşekkildir. Bedir gazvesinde elde edilen ganimet mallarının taksimine dair emirleri ve Resul-i Ekrem ile sair bazı Peygamberanı Zişana ait kısseleri muhtevidir.

«Enfal» nefelin cem'idir. Nefel ise nafile gibi bir asıl üzerine zait olan şey demektir. Nitekim edası farz, vacip ve sünnet olan namazlarin madasma nafile namaz denilmektedir. Bu âyet-i kerimedeki enfalden murat ise cihad neticesinde düşmandan alman ganimet mallarıdır. Çünki bunlar Cenabı Hak'kın bir faz* lıdır, bir atasıdır, cihad ile asıl kazanılan sevaplar üzerine zait bir ihsân-ı ilâhîdir. Eyet.. Ganimet mallarından istifade selâhiyeti bu ümmet-i merhumeye mahsustur. Kadim ümetler, harp. neticesinde elde ettikleri mallardan istifadeye mezun değildirler. O mallar bir semavî ateşin zuhuriyle yanar giderdi, tslâm gazilerinden bir kısmının ziyade kahramanlık göstermiş olacaklarından dolayı ganimet mallarından kendilerine fazlaca verilen şeylere de «enfal» denilir.

Bedir gazvesinde elde edilen malların ne suretle taksim edileceği hususunda ashab-ı kiramdan bazıları şöylece ihtilâfa düşmüşlerdi: Bu mallar, muhacirlere mi, yoksa ensan kirama mı verilecek? Yoksa bu gazvede daha fazla faaliyet göstermiş olan genç sehabilere mi ait olacak?. Ve bu gazvede hazır bulunmayan sehabe'i güzin var idi. Muhacirlerden Hazret-i Osman ile Hazreti Talha gibi ve ensardan Asım Üe Ebu Lübabe gibi. Bu zatlar da bu ganimetlerden hisse alacaklar mı?. İşte bu' surei celilenm bir kısım âyetten bu husustaki ihtilâfları bertaraf etmiş bulunmaktadır. Bu sebeple de buna «enfal süresi» Savanı verilmiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم
يسئلونك عن الانفال قل الانفال لله والرسول فاتقوا الله
واصلحوا ذات بينكم واطيعوا الله ورسوله ان كنتم مؤمنين
(1) انما المؤمنون الذين اذا ذكر الله وجلت قلوبهم واذا تليت
عليهم اياته زادتهم ايمانا وعلى ربهم يتوكلون (2) الذين
يقيمون الصلوة ومما رزقناهم ينفقون (3) اولئك هم المؤمنون
حقا لهم درجات عند ربهم ومغفرة ورزق كريم (4)

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah Tealâ'ya ve Peygamber'e aittir. Artık Allah Tealâ'dan korkunuz. Aranızdaki hâli düzeltiniz ve Allah Tealâ'ya ve resulüne itaat ediniz, eğer mü'min kimseler iseniz..

(2) : Filhakika mümin olanlar, o kimselerdir ki, Allah Tealâ zikredildiği zaman yürekleri titrer ve onlara Cenab-ı Hak'kin âyetleri okunduğu vakit îmanlarım arttırır ve Rab'lerine tevekkülde bulunurlar.

(3) : Onlar —o müminlerdir ki— namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerini merzuk etmiş olduğumuz şeylerden infakta bulunurlar.

(4) : İşte bihakkın müminler onlardır. Onlar için Rab'lerinin nezdinde dereceler ve mağfiret ile bînihaye bir nzık vardır.

* *

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, ganimet mallarının hakkındaki hükmi şer'îyi bildirmektedir. Müminlerin nasıl hareket edeceklerini tâyin etmektedir. Ve hakikî müminlerin en güzide vasıflarım ve nail olacakları mükâfatları beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Zişan!. **(Sana ganimetlerden soruyorlar.)** ki, bunlar kimlere aittir, nerelere sarf edilecektir, bu husustaki hükmi şer'î neden ibarettir?. Resulüm!. Onlara **(De ki: Ganimetler, Allah Tealâ'ya ve Peygambere aittir.)** bunların hükmünü tesbit Cenab-ı Hak'ka muhtasdir. Bunları Cenab-ı Hak'kın emri veçhile taksim etmek de Resulüllaha aittir. Bu hususta başkalarının reyine mahal yoktur. **(Artık Allah Tealâ'dan korkunuz)** onun emirlerine muhalefette, ganimet malları hususunda münazaada bulunmayınız, Hazret-i Peygamber'in taksim ve tensibine aykırı hareketlerden sakınınız. **(Aranızdaki hâli düzeltiniz)** niza'i, ihtilâfı bırakınız, aranızda meveddet ve tesanüdün vücude gelmesini temine çalışınız, ganimetlere ait işleri Resulüllaha terkediniz. **(ve Allah Tealâ'ya ve Resulüne itaat ediniz)** herhangi hususta olursa olsun Cenab-ı Hak ile Peygamberi Zişanımn emirlerine, nehiylerine riayet ve itaatten ayrılmayınız. **(Eğer siz mümin kimseler iseniz)** Yani: Şeref-i îmanı bihakkın haiz iseniz, böyle hükmî ilâhî veçhile hareket ediniz, dinî vazifelere riayet, masiyetlerden içtinap ve adi ile, ihsan ile aranızı ıslaha gayret eyleyiniz.

(2) : **(Filhakika mümin olanlar)** Yani: İman-ı ile kâmili haiz bulunanlar **(o kimselerdir ki, Allah Tealâ zikredildiği zaman)** mücerret onun mukaddes zikri tesiriyle **(yürekleri titrer)** kendilerinde bir ruhî havf ve haşyet, bir tazim ve tebcil hissi tecelli eder. Velev ki, o .Hâlik-ı Azim'in havf ve haşyeti müstelzim olan vasıflan, fiilleri beyan Duyurulmasın, **(ve onlara, onun)** o mâbud-i kerimin **(âyetleri okunduğu vakit)** yani: O Halikı Kerimin kudret ve azametine birer burhan olan herhangi bir âyeti tilâvet edilince de **(onların îmanlarını arttırır)** onların kalben tasdikleri daha ziyade kuvvet bulur, inançları birer hüccete mukarin olarak pek metin bir mahiyet kesbeder. Elbette ki, bilenler ile bilmeyenlerin yakin mertebeleri müsavi olamaz. Peygamberi Zişan ile ve bir kısım mükâşefat erbabı ile ahadi nâsm yakını, kanaati kalbiyyesi arasında elbette büyük bir **fark** var-

Maamafih Resuîi Ekrem zamanında vahyi ilâhî devam ediyor, **yeni yeni şeyler emir ediliyor, bildiriliyordu. Bu cihetle ashab-ı kiramın îmanları artıyor, yani îman edecekleri şeyler çoğalıyordu. Resuli Zişandan sonra vahy kesilmiş, dinî ahkâm tamamen taayyün etmiş olduğu cihetle artık îmanın bu bakımdan artması kabil bulunmamıştır. İman edilecek şeyler itibariyle her müminin îmanı diğerine müsavidir. Meselâ: Bidayeti islâmda namazın farziyetlni bilip tasdik eden bir müslümanın imam, bilâhara zekâtın farz edilmesiyle tezayüd etmiş olurdu. Resuli Ekrem'in irtihalinden sonra ise artık ahkâmi şeriyye taayyün ye**

tekarriir etmiş olduğundan bu bakımdan îmanlann artmasma sebep kalmamıştır. Fakat asıl muayyen îman edilen şeyler hakkındaki her müminin kuvvet itibariyle derece-i îınanı müsavi değildir. Elbette birçok deliller ile mücehhez, dinî hükümlerin ulviyyetini, Mkmetini bihakkın müdrik olan zatların îmanları öe ahadî nAsın imanları arasında büyük bir fark vardır. İşte bu itibar ile îmanın tezayüdi kabildir, bu âyet-i kerimede bunu natıktır. Velhasıl hakikî müminler (RabMerine tevekkülde) de (tolunurlar) her işte muvaffak olmalarını o Rabbı kerimden beklerler, ona işlerini tefviz ve havale ederler, başkalarından korkmazlar, ganimetlerin hüküm ve taksimine de razı olurlar, başka endişelere düşmezler.

(3) : (Onlar) O vasıfları yazılı zatlar (o müminlerdir ki, namazı dosdoğru Judariar) namazları bütün erkân ve şeraitine riayet ederek ifaya çalışırlar, (ve kendilerini merztık etmiş) Kendilerine bir atiyye'i ilâhîye olarak vermiş (oldpğtuttuz şeylerden) mallr.rdan ve saircden de mahza rızayı ilâhî için başkalarına (inCakta bulunurlar) meselâ: Zekâtlarını, sadakalarını verirler, cihad yolunda servetlerini s?rfederler, aâbetler, medreseler, çeşmeler, köprüler gibi hayırlı irüesseselere yardımda bulunurlar, başkalarını ilmen, irfanen tenvir etmeğe de çalışırlar. 'Velhasıl öyle hakikî müminlerde şu beş yüksek V2sif bulunur : (1): Onlar ancak Cenab-ı Hak'tan korkarlar,. (2): Hak Tealâ'nm bütün tekliflerine itaat ve inkiyatta bulunurbr. (3): Yalnız Allah Tealâ'ya tevekkül ederler, ondan başkasına itimat edip durmazlar. (4): Nam*azlarını lâyıkı veçhile kılarlar. (5): Rızayı hak için münasip kimselere, yerlere, yardımda, bulunur, mallarım sarfederler. Ne güzel haslet!. Ne hayırlı hareket!.

(4) : (İşte) Öyle güzide vasıflar ile muttasif olanlar yok mu, işte (bihakkın müminler onlardır.) Çünki onlar, îmanlarına Allah korkusu gibi dinî hükümlere riayet gibi, hakka tevekkel gibi en güzide kalbi amelleri ve namaz gibi, zekât ile sadaka gibi en güzel bedenî fiilleri ilâve etmiş bulunmuşlardır. (Artık onlar için) O muhterem müminler için (Rab'lerinin nezdinde dereceler vardır) onlar cennetlerde birbirinden alâ makamlara nail olacaklardır. Tefsiri Şer binide muharrer ve Ebu Hüreyre hazretlerinden mervi bir hadis-i şerif şu mealdedir: Resuli Ekrem efendimiz buyurmuştur ki: Cennette muhakkak yüz derece vardır. Her iki derecenin arasında ise yüz senelik bir mesafe vardır. Ve Ebu Saidülhudri Hazretlerinden rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: Nebi 25-şan Hazretleri buyurmuştur İri: Cennette yüz derece vardır. Eğer bu derecelerin birinde bütün âlemler toplanacak olsa hepsine de vüs'ati kifayet eder. (Ve) o müminler için hasbelbeşeriye yapmış olduklan kusurlardan dolayı (mağfiret vardır) mâbıüdi kerim, hazretleri onların o kusurlarini af ve setredecektir. Ve onlar için bu mağfiret (ile) beraber(bînihaye bir nzık) da (vardır) onlara o cennetlerde nzk-ı kerime, yani: Maddî ve manevî nimetlere nail olacaklardır. Şöyle ki: Onlar kendilerine pek kerimâne bir rızk, olmak üzere cismâni lezzetlere

nail olacakları gibi bu lezzetlerin çok fevkinde olan ve marifeti ilâhîyeden, muhabbeî-i subhaniyeden husule gelen ruhanî lezzetlere de nail bulunacaklardır. Nuraniyeti kalbiyeyi, itilâyi ruhu temin eden bu ruhanî lezzetler ise şüphe yokki, cismanî lezzetlerin çok fevkindedir. Bütün bunlar, birer rızk-ı kerimdir. Ce-, nabı Hak cümlemize bunları nasip buyursun. Amin..

§ Kerim, lutf ve ihsan edici demektir. Hamd ve senaya, ihsana lâik olan her şey'e ve cömert, alicenap olan her zata kerim denilir. Keremde iyilik lutf ve ihsan manasınadır.

كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ۝٥ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ۝٦

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Nasıl İd, Rab'büı seni hak uğrunda evinden çıkarmıştı. Müminlerden bir kısmı ise şüphe yok ki, bunu hoş görmüyorlardı.

(6) : Hak tebeyyün ettikten sonra onda seninle mücadelede bulunurlar. Sanki omlar fakar oldukları halde ölüme sevkolunuyorlarmışî.

*

İ Z A H

(5) : Bu mübarek âyetler, R&suli Ekrem'in bütün hareketlerinin hikmet ve maslahata muvafık olduğuna işaret etmektedir. Velevki, bir kısmı kimseler bu hareketlerin ne kadar güzel netice vereceğini evvelce idrâk edemiyerek bunları nahoş görmüş bulunsunlar. Şöyle buyunılmuş oluyor ki Resulüm!. Senin ganimet mallan hakkındaki taksimini kerih görenler bulunmuştur. **(Na«l** ki **Rab*** bin sen! bak ağrımda) dini islâmı ilâ için Bedir gazvesi zamanında **(evfafat çıkarmışü)** sen düjman kuvvetine karşı çıkmayı iltizam etmi$tia (MBminlenkn bir fasmı İse şCpbe yok İki, ban) öyle az bir kuvvet ile büyük bir düşman kuvvetine karşı çıkmayı (hoş gÖrrafiyorlarât) fakat âkibet fetih ve zafere nail oldunuz, bu savaşı ütizam etmenin faidesİ anlaşıldı. İşte bunun gibi o ganifmetkri taksiminde maslahata muvafik olduğu anlaşılacaktır.

(6) : Hattâ p bir kısım müminler kendilerine (Hak tebeyyün ettikten) yâni: Her ne tarafa teveccüh etseler nusrete nail olacakları kendilerine taraf-ı nebeviden haber verilmiş olduktan (sonra onda) öyle tebeyyün ve tezahür eden bir hakikat hususunda Habibim!. (seninle mücadelede bulunurlar), düşmana karşı hareketi muvafık görmeyerek münakaşaya cür'et ederler, (sanki onlar) o düşman kuvvetlerine karşı sevkedilecek bir kısım erler, üzerlerine teveccüh eden ölümün esbabına (bakar oldukları halde ölüme sevkolunuyorlarmış) onlar böyle bir havf ve dehşet içinde kalmışlardı. Fakat bilâhara bu hareketin ne kadar güzel bir neticesini gördüler, İşte taksim hususunda da böyledir. Onun da maslahata ne kadar muvafık olduğunu anlayarak tebdili fikir edeceklerdir. Bedir gazvesi sırasında Resûli Ekrem Hazretleri eshabı kiramiyle müşaverede bulundu. Kureyş'in kırk kişiden ibaret bir kervanı Şam'dan dönmüş geliyordu. Yanlarında birçok mallar var idi. Kureyiş ordusunun bu kervanı muhafaza için yola çıkacağı haber alınmıştı. Resûli Ekrem, Cenabı Hak'km ehli islâma nusretbahş olacağını ashabı kirama haber verdi. O halde kervana karşı mı, yoksa Kureyiş kuvvetlerine karşı mı çıkılmasını sual buyurdu. Ashabı kiramdan bir kısmı, fazla bir kuvveti haiz olmadıkları için Kureyiş kuvvetlerine karşı değil, kervana karşı çıkılması reyinde bulundular. Çünki islâm erleri hep piyade idi, içlerinde ancak iki süvari bulunuyordu. Düşman kuvvetleri ise birkaç kat ziyade ve süvarileri fazlaca idi. Fakat Resûli Ekrem; islâmiyetin şevket ve şanını ilâ ve nüsret-i ilâhîyeye nailiyet için Kureyiş ordusuna karşı çıkılmasını tercih buyurmuştu. İşte bir kısım zatlar, bunu bidayeten nahoş görmüşler, düşmanın fazla kuvvetine nazaran kendilerinin mağlûb, ölüme mahkûm olacaklarım zannetmişlerdi. Halbuki, bilâhara düşman ile karşılanmış, islâm erleri büyük bir muvaffakiyete nail olmuş, rey-i nebevinin ne kadar musib olduğu anlaşılmıştı. İşte bu gazve neticesinde elde edilen ganimet mallarının taksimi hakkında da Resûli Ekrem'in rey ve tensibinin pek muvaffak olduğu tezahür edecekti. 'Nitekim de etmiştir. Binaenaleyh Resûli Ekrem, Sallahü Tealâ Aleyhi vesellem efendimizin mübarek reyine, emirlerine her hususta tâbi olmak mutlaka hikmet ve maslahat icabı bulunmuştur. Bedir gazvesi için âli ümran süresindeki (125) inci âyeti kerimenin izahına müracaat!.

وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ
اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ
وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ۝٧
لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ۝٨

MEALİ ÂLÎSİ

(7) : Ve hani Allah Tealâ size iki taifeden birini «şüphesiz o sizindir» diye vad etmişti. Siz ise arzu ediyordunuz ki, kuvvet sahibi olmayan sizin olsun. Halbuki, Allah Tealâ emirleriyle hakkı izhar etmeyi ve kâfirlerin arkasını kesmeyi irade Duyuruyordu.

(8) : Tâ ki: Hakkı isbat ve bâtılı ibtâl etsin. Velevki, günahkâr olanlar hoşnut olmasınlar.

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler gösteriyor ki: Bedir gazvesi sırasında müslümanların düşmanlarından bir taifeye galip olacakları taraf-ı ilâhîden vaid buyurulmuştu. Müslümanların bir kısmı ise düşmanın zayıf olan bir taifesine karşı hareketi muvafık görmüşlerdi. Halbuki, kuvvetli olan taifenin mağlubiyetiyle hakkın tecellisi, islâmiyetin itilâsı muradı ilâhî bulunmuş, müslümanlar da öyle bir muvaffakiyete nail olmuşlardı. Şöyle ki: (Ve) Ey müslümanlar!. Yâd ediniz. (hani) Bedir gazvesi sırasında (Allah Tealâ size iki taifeden) yani: Ebu Cehlin riyaseti altındaki bin erden müteşekkil, muharip bir düşman kuvveti ile o düşmanların Şam'dai? avdet eden kırk süvariden ibaret bir ticaret kuvvetinden (birini «şüphesiz o sizindir» diye vad etmişti) herhalde bunlardan birine zaferyâb olacağınızı size tebşir buyurmuştu. (Siz ise) Ey müslümanlar!. (arzu ediyor idiniz ki, kuvvet sahibi olmayan) yani: Kırk süvariden ibaret bulunan ticaret kafilesi (sizin olsun* bu az kuvvete karşı çıkmayı istiyordunuz. Bunların azlığı, diğer taifenin ise çokluğu, silâhlı bir halde bulunmaları sizi böyle bir arzuya sevketmişti. (halbuki, Allah Tealâ emirleriyle) bu hususa dair indirdiği âyetleriyle

veya meleklere imdat ile emir buyurmuş olmasiyle **(hakkı)** nusret ve zaferi (iz-**bar** etmeyi) tesbit ve ilân buyurmayı **(ve kâfirlerin arkasını kesmeyi)** onları kökünden koparıp darmadağın etmeyi **(irade buyuruyordu)** bu irade-i ilâhîye, öyle âdi bir kuvvete galebeden ibaret olmayıp din düşmanlarının büsbütün kahrolmaları, müslümanların nusret ve zafere nail bulunmaları için idi..

(8) : Ve Cenabı Hak, öyle bir nusret ve zaferin tecellisini murat buyurmuştu. (Taki hakkı isbat) yani: Dini islâmı tesbit ve ilâ buyursun (ve **bâtılı İb-tâl** etsin) küfr ve şirki müzmahil kılsın. İşte o irade-i ilâhîye, böyle ulvî **bir** hikmete müstenit bulunmuştu, **(velevki günahkâr olanlar)** yani: Kâfir, müşrik bulunanlar, böyle hakkı izhar, bâtılı iptalden **(hoşnut olmasınlar) onların** bu hoşnutsuzluklarının ne kıymeti var!. Onlar herhalde haip ve hasır olacaklardır. İşte düşmanın kuvvetli taifesi üzerine yürümek, böyle izhar-ı hakka, ilây-ı dine vesile olacağı cihetle bu irade-i ilâhîye bu veçhile tecelli ve tahakkuk etmiş, müslümanlar nusret-i ilâhîyeye nail olmuşlardır.

*

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ
مِنَ الْمَلَٰئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ
إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : O zaman ki, Rahibinizden imdat istiyordunuz. Şüphe yok ki, size ardı ardına meleklerden bin ile imdat ediciyim, diye sizin için - duanıza - icabet buyurdu.

(10) : Ye Allah Tealâ bunu ancak bir müjde olmak ve bununla kalpleriniz mutmain bulunmak için yapmıştır. Ve halbuki, nusret ancak Allah tarafındandır. Şüphe yok ki, Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

*

I Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler; Bedir gazvesinde "müminlere birçok meleklerin imdada gelmiş olduklarını bildirmektedir. Ve bu gibi imdat kuvvetleri müminlere bir müjde ve kalblerini tatmin hikmetine müstenit bulunmuş olduğunu, haddizatında fetih ve nusretin ise ancak irade-i ilâhîye ile vücude geleceğini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Ümmet-i merhume!. Yâd ediniz (o zaman ki) o Bedir gazvesi esnasında da ki, siz ve Resuli Zişan (Rab'binizden imdat istiyordunuz) Yarabbü. Senin din düşmanlarına karşı bize nusret ihsan buyur diye dua ediyordunuz. Bahusus Resuli Ekrem Hazretleri kıbleye müteveccihen iki mübarek elini kaldırarak «Allahımî. Bana vaad buyurduğunu incaz buyur, Allahım!. Bu cemaat helak olursa yeryüzünde sana ibadet edenler kalmaz..» diye niyazda bulunmuştu. (Şüphe yok ki) o Halikı Kerim; ey ümmet-i islâmiye!. O gün (size ardıardına) arkalarından başkaları da iltihak etmek üzere (meleklerden bin) zat (ile imdat ediciyim, diye sizin için) duanıza (icabet buyurdu) o Mâbudi Azimüşşan, o gün evvelâ bin melek ile sonra iki bin melek ile, daha sonra diğer iki bin melek ile imdatres olmuştur ki, mecmu'u beş bin melektir.

«İstigase»; imdat istemek, şiddetten kurtulmak için muavenet taleb etmek manasınadır.

(10) : (Ve Allah Tealâ bunu) Böyle melekler ile müslümanlara imdatta bulunmasını (ancak) ey müslümanlar sizin zaferyab olacağınıza dair size (bir müjde olmak ve bununla) bu meleklerin böyle gelmeleriyle (kalbleriniz mutmain bulunmak için yapmıştır.) tâ ki, öyle azlığınızdan dolayı kalben endişede bulunmayasımz. (ve halbuki, nusret ancak Allah tarafındandir) öyle adedinizin artmasiyle, meleklerin size imdatres olmasiyle değildir. Nusretin alelitlâk tecellisi, tahakkuku mahza irade-i ilâhîye iledir. Bir takım esbab ve sairenin nusrete medar olması ise bu hususta lihikmetin cereyan eden sünnet-i ilâhîye muktezasıdır. (şüphe yok ki, Allah Tealâ azizdir.) kavidir, galiptir, asla mağlûp olmaz. Her düediğini yapmaya maziyadetin kadirdir ve (hakimdir) her ne yaparsa hikmet ve maslahat muktezası olarak yapar. Bütün iradeleri, tedbirleri mehzı hikmettir. Binaenaleyh Bedir gazvesindeki nusret ve galibiyet de yine mahza Cenah-ı Hak'kın kudret ve iradesiyle vücude gelmiştir. Artık müminler için lâzımdır ki, her hususta Hak Tealâ'ya itimat ve iltica etsinler.

Bu melekler birçok zevata göre Bedir gazvesinde bilfiil mukatelede bulunmuşlardır. Bu melekler insan şeklinde temessül etmişler, atlar üzerinde bulunarak beyaz sarık sarmışlar, üzerlerinde beyaz libas bulunmuştur. Bu melekler, Ehzab ve hüneyn gazvelerinde ise hazır bulunmuşlar ise de cihada bilfiil iştirak etmemişlerdir. Seleften bazı zatlara göre melekler, Bedir gazvesinde de harbe iştirâk etmemişlerdir. Bunlar yalnız bir müjde, bir tatmini kalbe medar olmak

için gelmişlerdi. Maamafih bunların imdade gelmiş olmaları, harbe iştirâk etmiş olduklarına delâletten hâli değildir. Lihikmetin harbe iştirak etmiş olabilirler. Vâkı'a Cenab-ı Hak dilerse bir melek ile de bir düşman ordusunu darmadağın edebilir. Fakat onları birer insan suretinde göstermiş, onlar da âdet-i cariyeye göre hareket ederek haiz oldukları kuvvet ve satveti göstermemiş olabilirler. El ilmi indallâh..

***

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ
عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ
الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾
إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا
سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ
الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Yâd ediniz ki, onun tarafından bir eminlik olmak için sizi bir hafit uykuya daldırmıştı. Ye gökten üzerinize su da indiriyordu. Onunla sizi temizlesin, ve sizden şeytanın vesvesesini gidersin ve kalblerinize bir rabıta versin ve onunla ayakları sabit kılsın - diye -.

(12) : Hani Rab'bin meleklere vahy ediyordu ki: Şüphesiz ben sizinle beraberim. Haydin iman edenleri tesbit edin, kâfir olanların yüreklerine elbette korku düşüreceğim. Hemen boyunlarının üstüne vurun ve onların bütün parmaklarına vurun..

***

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, Bedir gazvesi sısasında ehli İslama teveccüh eden ilâhî atifetleri bildirmektedir. Ve meleklerin ne gibi hizmetler ile mükel-

lef bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Müslümanlar!. **(Yâd ediniz ki)** Bedir gazvesi esnasında (onun) Cenabı Hak'kın **(tarafından)** sizin için **(bir eminlik olmak için)** düşmanlarınızın üzerinize hücum edecekleri endişesinden, korkusundan emin bulunmanız için o Halikı Kerim **(sizi bir hafif uykuya daldırmıştı)** o sayede istirahat etmiş, yorgunluktan kurtulmuş, düşmanlarınızla cihada elverişli bir hâle gelmiş idiniz. (Ve) o Mâbudi Kerim **(gökten üzerinize su da indiriyordu)** güzelce yağmurlar da yağdırmıştı taki, **(onunla sizi temizlesin)** hadeslerden, guslü icabeden hâllerden dolayı yıkanıp tertemiz olasınız (ve) tâki **(sizden şeytanın vesvesesini gidersin)** şeytanın kalblerinize düşürdüğü vesveseler zail olsun. İhtilâm gibi hâllerden dolayı vücuduna lüzum görülen sular bulunsun, **(ve kalblerinize bir** rabıta **versin)** Cenabı Hak'kın yardımına, nusretine nail olacağınıza dair kalblerinizi takviye buyurmuş olsun, **(ve onunla) o** su ile veya kalblerinizi öyle takviye etmekle **(ayakları)** islâm erlerinin ayaklarını harp meydanında **(sabit kılsın -dîye -)** böyle âtifet-i ilâhîye tecelli etti. Çünki böyle bir suretle kalbler kuvvet bulur, havf ve haşyetden kurtulur, cihat sahasında daha büyük bir metanet ve şecaat gösterilir, sahiplerinin muzafferiyetine vesile olur. «Bedir gazvesinde düşman kuvvetleri Bedir'deki su, mahallini daha evvel işgal etmişlerdi. İslâm kuvvetleri ise susuz bir yerde bulunuyorlardı. Abdest almak için, gusûl edebilmek için su bulamıyorlardı. Esbabı kirama şeytan vesvesede bulunmuştu, veya içlerinde bulunmuş olan münafıklar demişti ki: «Siz hak üzere bulunduğunuzu zügm ediyorsunuz, ve aranızda bir Nebiyyi Zişan'ın bulunduğunu iddia ediyorsunuz. Halbuki, suyu müşrikler elde etmişler, siz ise abdestsiz olarak namaz kılmaya mecbur bulunuyorsunuz. Bu gidişle onlar size galebe edeceklerdir.» İşte bu tarzdaki kötü telkinatı def için Allah TeaJâ lütfetmiş, yağmurlar yağdırmış, müslümanları susuzluktan kurtarmış, kalblerine metanet vermiş ve nihayet ehli islâmı galip kılmıştır.

§ Tağşiye : Setretmek, üzerine bir şey örtmek, bir libas giydirmek manasınadır.

§ Nuas : Uyuklama, uykunun bir mukaddimesi olmak üzere asaba arız olan bir fütur, bir rehavettir.

(12) : Ve Resulüm!. Zikret: **(Hani Rab'bin)** Kerim, rahîm olan mabudun müslümanlarm imdadına koşacak olan **(meleklere vahy ediyordu ki,)** ey meleklerim!, **(şüphesiz ben)** Size yardım etmek, sizi nusret ve galibiyete erdirmek itibariyle **(sizinle beraberim)** sizi bu hususta teyid ve muvaffak kılacağım, **(haydin) siz (îman edenleri)** Hazret-i Muhammed'in ordusunu teşkil eden müslümanları **(tesbit)** yani kalblerini takviye **(edin)** tâki; müşriklere karşı bilâpervâ **savaşa atılsınlar. (Kâfir olanların yüreklerine) de (elbette î;orku düşüreceğim) artık onlar savaşta** sebat gösteremiyeceklerdir. Müslümanlar hakkında ne büyük âtifet-i ilâhîye!. Artık ey müminler. Ey melekler!. **(Hemen)** o kâfirlerin **(boyun-**

larmın üstüne vurun) onların kellelerini kılıçlarınızla keşi verin, (ve **onların bütün parmaklarına)** da, eBerinin ye ayaklarının bütün mafsallarına da **(vurun)** onları hayattan mahrum bırakınız. Tâki, islâm ordusu, zaferyâb olsun.

§ Meleklerin de bu gazvede cihada bilfiil iştirak etmiş olduklarına kail olan zatlara göre bu hitap, hem müslümanîara, hem de meleklere müteveccflıtir. Binaenaleyh melekler de bu cihada iştirâk ile memur bulunmuşlardır.

MEALİ ÂLİSİ

(13) : Bu da oidann Allah Tealâ'ya ve Resulüne muhalefet ettiklerindeıı dolayıdır. Ve herkim Allah Tealâ'ya ve Resulüne muhalefet ederse şüphe yok ki, Allah Tealâ'nra ikabı pek şiddetlidir.

(14) : İşte gördünüz ya!. Şimdi bunu tadınız. Ve şüphesiz ki, kâfirler için ateş azabı da vardır.

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler, ehli küfrün ne gibi sebeplerden dolayı mağlûp ve makhur olduklarını ve onların ahirette de ne şiddetli azaplara tutulacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. (Bu **da)** Cenabı Hak'km o kâfirleri öyle mağlûbiyete, felâkete düşürmesi de **(onların Allah Tealâ'ya v« Resulü'ne)** onların emirlerine ve nehiylerine karşı **(muhalefet ettiklerinden)** başka bir Cephe iltizam eylediklerinden **(dolayıdır)** Canibi Hak'tan aynhp canibi küfre sâlik olduklarından ileri gelmiştir. **(Ve herkim Allah Tealâ'ya ve Resulû'ne muhalefet ederse)** onların canibine muhalif bir canip edinirse **(şüphe yok ki, Hak Tealâ'nın ikabı pek şiddetlidir.)** Onların bu dünyada mâruz kaldıkları esaret gi-

bi katil ve tenkil git*, .felâketler binnisbe az bir şeydir, onlar için asıl ahiret âleminde en şiddetli azaplar vardır.

(14) : Ey kâfirler!. (İşte gördünüz ya) Size teveccüh eden bu felâketi!. (Şimdi) bu dünyada (bunu) hu felâketi (tadınız) bunu siz daha dünyada iken çekiniz. (Ve şüphesiz ki, kâfirîcr için) ahiret âleminde (ateş azabı da vardır.) ki, o bu dünyadaki felâketlere benzemez, o pek ziyade şiddetlidir ve ebedîdir. Öyle bir azap ve ikabın sebebi ise küfrdüf, isyandır. Artık uyanınız, bu küfr ve isyandan vaz geçiniz, öyle ebedî bir azaptan kurtulmaya çalışınız. Sizin için başka bir çare-i halâs yoktur.

∴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ
كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ
بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Ey îman etmiş olanlar!. Kâfir olanlara toplu bulundukları bir halde mülâki olduğunuz zaman onlara arkalarınızı çevirmeyiniz.

(16) : Ye her kim o günde onlara arkasını çevirirse, cenk için bir tarafa dönmek veya diğer bir fırkada yer almak için müstesna, muhakkak ki, Al!ah Tealâ tarafından bir gazap ile dönmüş olur ve onun yurdu cehennemdir ve ne fena bk dönülecek yer.

∴

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, ehli İslama cihat meydanlarında sebat edip düşmandan yüz çevirmemelerini tebliğ ediyor. Bir lüzum ve faide için olmaksızın bulundukları noktalardan ayrılanların ne fena mes'uliyetlere mâruz kalacaklarını ihtar buyuruyor: Şöyle ki: (Ey iman etmiş olanlar!.) Ey islâm ordusunu teş-

kil eden müslüman erler!, **(kâfir olanlara)** muharebe esnasında **(toplu bulundukları bir halde mülâki olduğunuz zaman)** onların öyle çokluğuna bakıp da **(onlara arkalarınızı çevirmeyiniz.)** onlar çok olsalar da onlardan korkarak münhezim bir hâle gelmeyiniz.

Sabır ve sebat ediniz ki, muvaffak olasınız.

§ Zahf; Zühuf : Yürümek, bir şeye doğru azar azar hareket etmek ve düşman tarafından doğru çekilip giden asker manasınadır. Bir çocuğun sürünüp emekliyerek yürümesine de Zahf denilir. Çokluklarından dolayı yavaş yavaş, azar azar sürünüp gider gibi görülen müctemi bir kuvvete de Zühuf denilmektedir. Diğer bir tevcihe göre de: (Ey **islâm erleri!. Siz düşmana karşı azar azar, usul usul yürüyerek onlara mülâki olunca onlara arkanızı dönmeyiniz, sebat ediniz.)** buyurulmuş oluyor.

(16) : (Ve) Sizlerden **(her kim o** günde) o düşmanlara mülâki olacağınız zamanda **(onlara arkasını çevirirse)** bozularak savaştan kaçarsa pek büyük bir günah işlemiş olur. **(cenk için bir tarafa dönmek)** müstesnadır. Yâni : Düşmana ansızın atılmak için kendisini bir hile-i harp olmak üzere münhezim olmuş gibi göstermek hali müstesnadır. Veya kendileriyle cenk ettiği taifeden daha mühim bir taifeye karşı vaziyet almak için yerinden ayrılmak müstesnâdır **(veya diğer bir fırkada yer almak için)** arka çevirmek yâni: İslâm ordusundaki diğer bir cemaate iltihak etmek için yerinden ayrılmak (müstesna) bunlar icabat-ı harbiyedendir.

Bunlardan dolayı mes'uliyet teveccüh etmez. Fakat böyle meşru bir sebep olmayınca **(muhakkak ki,)** o düşmanlara karşı yüz çevirenler **(Allah Tealâ tarafından bir gazap ile)** geri **(dönmüş)** yüz çevirmiş **(olur)** azab-ı ilâhîye müstahik bulunur, **(ve onun yurdu)** ahirette **(cehennemdir.)** dünyadaki islâm yurdunu meşru bir sebebe müstenit olmaksızın müdafaadan kaçındığı için onun ahiretteki yurdu cehennem olacaktır. (Ve) o cehennem **(ne fena bir dönülecek yerî.)** Artık hangi bir mümin, böyle bir âkibete mâruz kalmasını ister?. Binaenaleyh müslümanlar için cihat sahasında sabr ve sebattan ayrılmamak icaber der. Muvaffakiyet Cenab-ı Hak'tan.

**

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَٓاءً حَسَنًا
اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ
الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾ اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَٓاءَكُمُ الْفَتْحُ وَاِنْ تَنْتَهُوا
فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ
شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Sonra onlan siz öldürmediniz ve lâkin Allah Tealû öldürdü. Ve attığın vakit sen atmadın, fakat Allah Teaiâ attı. Hem de müminleri tarafı ilâhîsinden güzel bir imtihan ile imtihan etmek için. Şüphe yok ki, AHah Teaiâ, bihakkın işiticidir, kemâliyle bilicidir.

(18) : Bu böyledir. Ve şüphe yok ki, Allah Teaiâ kâfirlerin hilesini ibtâ! edicidir.

(19) : Eğer - ey kâfirler - feth istiyorsanız işte size feth gelmiştir. Ve eğer vaz geçerseniz artık o sizin için hayırlıdır. Ve eğer dönerseniz biz de döneriz. Ve elbette cemaatiniz çok olsa da size birşey ile faidebahş olamayacaktır. Ve muhakkak ki, Allah Teaiâ müminler ile beraberdir.

**

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler, bütün muvaffakiyetlerin, bütün iptilâların birer hikmete müstenit olarak takdir-i ilâhî ile vücude geldiğini bildirmektedir. Ve istenilen fütuhatın vücude gelmiş olduğunu beyan ile ehli küfrü düşmanane hareketlerine nihayet vermeğe davet etmektedir. Aksi takdirde çokça bulunmalarının kendilerine faidebahş olamayacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey islâm müçahitleri!. (Sonra) Bedir Gazvesinde **(onları)** o düşman efradını (siz

öldürmediniz) onlara siz kendi kuvvetinizle, kudretinizle galebe etmiş olmadınız (ve lâkin Allah Tealâ oldu) sizlere nusret vererek o düşmanları inhizama uğratan hakikati halde Cenab-ı Hak olmuştur. (Ve) Resulüm!. O düşmanların üzerine bir avuç toprağı (attığın vakit sen atmadın) o toprağı düşmanların yüzlerine haddizatında sen isabet ettirmiş olmadın (fakat Allah Tealâ attı) o isabeti öyle hârikulade bir surette Cenabı Hak vücude getirdi, düşmanların inhizamına sebep kıldı, **(hem** de) Bu hârikanın vücude gelmesi, (müminleri taraf-ı ilâhîsinden güzel bir imtihan ile imtihan etmek için) idi. Yâni Onlara vesile-i şükran olmak için böyle azim bir nimet, bir fevz ve nusret ihsan buyurmuştu. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ) sizin iddialarınızı, yardım talebinde bulunmanızı (bihakkın işiticidir.) ve sizin hareketlerinizi, niyetlerinizi, du'alarınızm kabulûna sebeb olan ahvâl-i kalbiyenizi (Kemâliyle bilicidir.) artık bütün bu muvaffakiyetleri o hâlıkı Azimüşşandan bilmeli ve daima ona şükrde, hamd-ü senâda bulunmalıdır.

§ Rivayete nazaran Bedir Gazvesindeki muvaffakiyetten sonra. müslümanlardan bir kısmı ihtilâfta bulunmuş, meselâ; birisi : «Filân şahsı ben öldürdüm» demiş, diğer birisi de: «hayır onu ben öldürdüm» diye iddiada bulunmuş, bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuş, bütün bu muvaffakiyetlerin mahza kudret-i ilâhîye ile vuku'a geldiğini kendilerine tenbih olunmuştur. Bir de Resulü Ekrem, Kureyiş ordusunun geldiğini görünce : Yarabbü. Bana vaad buyurduğun nusreti nasip buyur, diye duaya başlamış, bunun üzerine Cibrili Emin gelmiş, «bir avuç toprak al, düşmanların üzerine at» demiş, Resûli Zişan da Hazreti Ali'ye hitaben : «Derenin ufacık taşlarından bana bir avuç ver diye emretmiş, bunu alınca : «Şahetil vücûlı = Yüzleri berbat olsun» diyerek düşmana karşı atmış, bu bütün müşriklerin gözlerine isabet ederek derhal inhizamlanna sebep olmuştur. İşte böyle bir hârika da mahza Cenab-ı Hak'kın kudretiyle, takdiriyle vuku'a gelmiştir. Yoksa âdet-i cariyeye nazaran böyle bir isabet, böyle bir inhizam nasıl tasavvur olunabilir. Binaenaleyh biz bütün muvaffakiyetlerimizi Cenab-ı Hak'tan bilmeliyiz.

(18) : (Bu böyledir). Bütün muvaffakiyetleriniz Kudret-i ilâhîye iledir sizi imtihandaki hikmet, bu Gazvedeki galibiyet, müminleri ilâ, kâfirleri de kahr-ı tevhin içindir, (ve şüphe yok ki, kâfirlerin hilesini ibtâl edicidir.) onları kötü maksatlarından dolayı böyle mağlûbiyetlere, inhizamlara daima uğratacaktır. Elverir ki, müslümanlar, kendi vazifelerini bilsinler ve her hususta muvaffakiyeti Cenab-ı Hak'tan niyaz etsinler.

(19) : Ey müslümanlara karşı cephe alan kâfirler!. (Eğer) siz **(fetih istiyorsanız)** Kabe'nin perdelerine sarılarak : «Yarabbü. İki ordudan hangisi daha yüksek, daha hidayet üzere, daha mükerrem ise ona nusret ver» diye dua ediyor idiniz, **(işte** size **leth geldi)** Allah Tealâ alâ ve ekrem olan zümre-i mü*-

ümine nusret verdi, onları galip kıldı. Artık uyanınız!, **(ve eğer siz vaz geçerseniz)** Resuli Ekrem'e olan düşmanlığa, müslümanlara karşı savaş cür'etine nihayet verirseniz **(artık o)** nihayet vermek **(sizin için hayırlıdır.)** o sayede esaretten, katilden kurtulmuş, selâmete ermiş olursunuz, **(ve eğer)** savaşa **(dönerseniz biz de döneriz.)** şu gördüğünüz fetih ve nusreti Resulûmuza tekrar tekrara ihsan ederiz. Nitekim de ihsan buyurmuş, Resûli Ekrem'i bütün cihat sahalarında mansur ve muzaffer kılmıştır. (Ve) Ey Düşmanlar!. **(Elbette cemaatiniz çok olsa da)** sizi nusrete kavuşturamayacaktır. Ve (size **bîrşey ile faidebahş olamayacaktır.)** sizi müdafaaya, inhizarndan kurtarmaya kâdir bulunamayacaktır. **(Ve muhakkak ki, Allah Tealâ)** nusret ve meunet hususunda **(müminler ile beraberdir.)** onları fetih ve zafere nail buyuracaktır.

*

يَٓا اَيُّهَا
الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اَطٖيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ
تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ قَالُوا سَمِعْنَا
وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ
الْبُكْمُ الَّذٖينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فٖيهِمْ خَيْرًا
لَاَسْمَعَهُمْ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Ey îman etmiş olanlar!. Allah Tealâ'ya ve Peygamberine itaat ediniz. Ve siz işitir olduğunuz halde ondan yüz çevirmeyiniz.

(21) : Ve öyle kimseler gibi olmayınız ki, onlar işittik derler ve halbuki onlar işitmezler.

(22) : Şüphesiz ki, Allah Tcalâ nezdinde hayvanların en kötüsü, o sağırlar ve dilsizlerdir ki, akıl erdiremezler.

(23) : Ve eğer Allah Tealâ onlarda bir hayır bilse idi elbette onları işittirirdi. Ve eğer işittirecek olsaydı elbette onlar yine dönerlerdi. Ve onlar kaçınan kimselerdir.

*
**

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'ya ve Resulüne itaatin lüzumunu bildirmektedir. Dinî emirleri, nehiyleri işitip bildikleri halde onlara riayet etmeyenlerin ise havâs-ı selimeden mahrum, en kötü behaimden mâdut kimseler olduklarını ve onların bile bile haktan yüz çevirdiklerini takbih makamında olarak beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman etmiş olanlar!.) ey islâmiyet nimetine nail bulunanlar!. (Allah Tealâ'ya ve resulüne) her emir ve nehy buyurmuş oldukları hususlarda, ezcümle cihada iştirak hususunda (itaat ediniz) muhalif bir harekette bulunmayınız. (Ve siz) Kur'an-ı Kerimin'in beyanatını, dinî mev'izeleri (işitir olduğunuz halde ondan) Resul-i Ekrem'den, onun dinî tebligatına riayetten (yüz çevirmeyiniz) uhdenize düşen dinî vazifeleri ifadan kaçınmayınız. Böyle bir hareket, insaniyete şanı ubudiyete yakışmaz. Binaenaleyh cihat hususunda da Resulullaha muhalefet ederek ondan ayrılmayınız.

(21) : (Ve) Ey Müslümanlar!. Siz (öyle kimseler gibi olmayınız ki) öyle kâfirler ve münafıklar gibi emir ve nehye muhalefette bulunmayınız ki, **(onlar işittik derler,)** mücerret böyle bir iddia'da bulunurlar (ve halbuki **onlar** işitmezler) onlar işittiklerine riayette bulunmazlar, ona karşı işitmemiş gibi bir vaziyet alırlar. Artık onların o işitmeîeriyle işitmemeleri müsavi bulunmuş olmaz mı?.

(22) : (Şüphesiz **ki Allah** Tealâ'nın nezdinde) Onun hükm ve kazası hususunda (hayvanların en kötüsü) yer yüzünde dolaşan behimelerin en şerlisi, en muzın (o sağırlar ve dilsizlerdir ki) onlar hakkı işitmezler ve hakka dair bir söz söylemezler. Hakki işitip söyleyecek bir kabiliyetten mahrum bulunurlar. Ve onlar **(akıl)** da **(erdiremezler)** onların kusurları, kötü halleir bu derece fenadır. Bazı sağırlar ve dilsizler vardır ki, bazı şeyleri bilir, aklen anlarlar. O münkir insanlar ise böyle bir kabiliyet-i akliyeyi bile haiz değildirler. Bu fıtri kabiliyeti onlar zayetmişlerdir.

(23) : **(Ve eğer Allah Tealâ onlarda)** O münkirlerde kabiliyetleri itibariyle **(bir hayır bilseydi)** Onların kendi kuvvetlerini hakkı araştırmaya sarfedeceklerini »bidayete tâbi olacaklarını Cenabı Hak, ilmi ezelisiyle bilmiş olsa idi **(elbette onları işittirirdi.)** onları hakkı kabul ve hakikati tefekkür ve teemmül edecek bir işitme kabiliyetine nail buyururdu. (Ve) halbuki onlarda öyle bir kabiliyet kalmamıştır, (eğer) onları **(işittirecek olsa idi)** onlara bilfarz tefehhüm ve tefekkür dairesinde işitmek hâssası verse idi **(elbette onlar yine dönerlerdi.)** işit-

tikleri hakikatlerden yine yüz çevirirlerdi. O işitecekleri haklardan yine istifade etmezlerdi. Veyahut hakkı kabulden sonra yine inkâr ederek irtıdada düşerlerdi. **Sanki** hiç işitmemiş gibi olurlardı. **(Ve onlar)** hakkı kabulden **(kaçınan kimsem lerdir.)** işittikleri şeyleri kalpleriyle inkâr ederler. Onlar muannittirler, böyle bir kaçınmak onların âdetleridir.

i§ Bir rivayete göre Küreyş müşrikleri Rosûli Ekrem'e demişlerdi **ki** : Bizim ceddimiz olan Kusay, mübarek bir şeyh idi, onu dirilt, eğer o sana şahadet ederse biz de sana îman ederiz. Bunun/üzerine bu âyet-i celile nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor ki: Eğer Kusay hayat bularak Hazret-i Peygamberin risaletini tasdik etse bu münkirlerde bunu işitseier, yine îman etmezler, **bu** ihya hadisesini bir gösteriş sanarak yine küfrlerinde devam ederler.

«Sure yerde bitmemiş asla benefşe, lâle, gül»
«Kabiliyet konmamış aslında baran neylesin,*

⁂

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ
لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Ey müminler!. Sizi kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği vakit Allah için ve Peygamber için icabet edin ve biliniz ki, muhakkak Allah Tealâ kişi ile kalbi arasına hail olur ve şüphe yok ki, ona haşr olunacaksınızdır.

(25) : Ve bir fitneden sakınınız ki, sizden yalnız zulm edenlere dokunmakla kalmaz ve biliniz ki, muhakkak Allah Tealâ'nm ikabi pek şiddetlidir.

⁂

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak ile Resuli Zişan'ı tarafından olan tekliflerin birer maye-i hayat olduğunu ve onlara icabet etmenin lüzumunu bil-

dirmektedir. Ve bütün insanlar Hak Tealâ'nin tahtı tasarrufunda bulunduklarından ve onun huzur-u mânevisine sevkölunacaklanndan ona göre hareketlerini tanzim etmelerini ve bütün cemiyet hayatına zarar verecek olan gayrı meşrû hareketlerden kaçınılmasını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki : (Ey müminler!.) Ey îman nimetine nail bulunmuş olan kullar!, (sizi) Allah Tealâ'nin muhterem Resüli (kendinize) maddî ve manevî (hayat verecek şeylere) meselâ: Hayatı milliyeyi siyanet edecek olan cihada, veya ebedî hayatın medarı olan dinî ilimleri tahsile veya sahibini hayatı ebediyyeye kavuşturacak olan güzel akidelere veya işret gibi, fuhşiyat gibi terkedilmeleri cemiyetin nezahatı hayatiyesini temine medar olan şeyleri terketmeğe (davet ettiği vakit) hemen (Aİlah için ve Peygamber için) güzel bir itaat göstererek o davete (icabet edin) öyle mükellef olduğunuz şeyleri bir inşirah-ı kalp ile ifaya çalışınız. (Ve) Ey müminler!. (Biliniz ki, muhakkak Allah Tealâ) yaratmış olduğu herhangi bir (kişi ile kalbi arasına hail olur.) yâni: Hak Tealâ Hazretleri kullarına ilim ve tasarruf itibariyle kendilerinden daha yakındır, kullarının bütün düşüncelerine muttalidir, kullarını sunuhati kalbiyelerini istediği gibi tebdil ve tağyir de edebilir. Ve dilerse bir kulu ile onun kalbi arasına bir haile bırakır, artık mümin ise, kâfir, kâfir ise mümin olamaz. Binaenaleyh her hususta ve ezcümle îmanda sebata muvaffakiyet hususunda Cenab-ı Hak'ka daima sığınmahdır, siyanet-i ilâhîyeye ilticada bulunmalıdır. Nitekim Resulü Ekrem Efendimiz bile çok kere y^UH ULL. \») (dbo Jc *Ji* ^*J* = Ey kalpleri tebdil ve tahvil eden Rab'bim!. Benim kalbimi senin dinin üzerine sabit kıl, diye dua ederdi. Ve ey ümmeti merhume!, (şüphe yok, ona) o Halikı Azimiişşan'a (haşrohınacaksınizdır.) başkasına değil. O Mabûdi Hakîm de amellerinizin mahiyetlerine, mertebelerine göre size mükâfat ve mücazat verecektir. Artık gaflette bulunmayınız, akıbetinizi göz önüne alınız, ona göre, hayatınızı tanzime çalışınız, ibadet ve taatten geri durmayınız..

(25) : (Ve) Ey müslümanlar!. öyle (bir fitneden) gayri meşru bir hareketten, felâkete sebep olacak bir hâdisenin zuhurundan (sakınınız ki) onun şeameti, felâketi; maddî ve manevî zararları (sizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz) belki zulmetmemiş, o hâdiseyi bilfiil yapmamış, olanlara da taammüm eder. Meselâ: Bir cemiyet arasında bir takım gayrı meşru şeyler yapılıp dururken bunları yapanların men'ine çalışılmaması, umumî bir mes'uliyete, bir şeamete sebep olabilir. Kezalik: İndelicap cihat hususunda bir taifenin tekâsül göstermesi, o taifenin mensup olduğu bütün bir cemiyet hakkında mağlûbiyeti, zarar ve ziyanı celbedebilir. Artık bu gibi vahim neticeleri tevlit edecek şeylere meydan vermemelidir. (Ve) Ey müminler!. Katiyyen **(biliniz ki, muhakkak Allah Tealâ'nin ikabı)** ona muhalefet edenler hakkmda **(pek şiddetlidir)** onun hükümlerine riayet etmeyenlerin âkibetleri pek vahimdir. Nitekim bu gibi Eva-

miri ilâhîyeye riayet edilmediğinden dolayı tarihi islâmda pek dilsûz hâdiseler vücude gelmiştir, müslümanlar arasındaki mücadeleler ne kadar korkunç, umumî hailelere sebebiyet vermiştir. Binaenaleyh öyle şiddetli bir azaba müstehik olmamak için ahkâmı ilâhîyeye riayete devam etmelidir. Hey'eti ictimaiyenin zarar **ve** ziyanına sebebiyet verecek şeylerin vücude gelmemesine elden geldiği kadar çalışmalıdır, şahsî ve umumî selâmet ve menfaat bunu iktiza eder..

*

[illegible] الْاَرْضِ تَخَافُونَ
اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُوا اَنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاَنَّ اللّٰهَ
عِنْدَهُ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : Ve yâd ediniz ki, bir zaman siz yer yüzünde azlık idiniz, zayıf sayılan kimseler idiniz. Nâsın sizi çarpıp kapmasından korkardınız. Sonra - Allah Teâlâ - sizi yerleştirdi ve sizi nusretiyle teyit etti ve sizi temiz şeylerden merzuk buyurdu, tâki, şükredesiniz.

(27) : Ey iman edenler!. Allah Teâlâ'ya ve Peygambere hiyanet etmeyiniz ve emanetlerinize hiyanette bulunmayınız. Halbuki, siz bilirsiniz.

(28) : Ve biliniz ki, muhakkak mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır. Ve şüphe yok ki, Allah Teâlâ'nın katında pek büyük bir mükâfat vardır.

İ *X* A H

(26) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın bidayeten zayıf olan zümre-i müslimini bilâhara kuvvet ve şevkete nail buyurmuş olduğunu beyan ile onları şükre, itaate davet etmektedir ve dinî ahkâma muhalefetten ve hiyartetten men eylemektedir. Ve bir imtihan, bir ibtilâdan ibaret olan dünya servetine, evlât gayretine kapılarak bir takım muhterisane hallerde bulunulmamasını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey zümre-i muhacirin!, **(yâdediniz ki)** Siz **(bir zaman yer yüzünde)** Mekkei Mükerreme sahasında **(azlık idiniz)** adediniz noksan idi ve siz **(zayıf sayılan kimseler idiniz)** sizde bir kuvvet, bir şevket görülemiyordu **(nâsın sizi çarpıp kapmasından korkardınız)** Kureyiş müşriklerini ve sair Arap kâfirlerinin sizi sür'atle mahv-ı tenkil etmelerinden endişe içinde yaşardınız. Nitekim bütün Arap kavmi de Fars ve Rum kâfirlerinin elleri altında zelilâne bir vaziyette bulunmuşlardı. **(Sonra)** Allah Tealâ **(sizi)** Ey müslüman muhacirler!. Medine-i Münevvere'de **(yerleştirdi)** düşmanlarınızdan emin olacağınız bir me'vaye sizi nail buyurdu, **(ve sizi nusretiyle teyid etti)** Ensar-ı kiramın muzaharetiyle veya meleklerin imdadiyle sizi düşmanlarınız olan kâfirler üze rine galip kıldı, **(ve sizi temiz şeylerden)** Ganimet mallarından **(merzuk buyurdu)** bu ganimet mallarını size helâl kıldı, halbuki, sizden evvelki milletlere helâl değildi, (tâ **ki)** Nail olduğunuz bu muazzam nimetlerden, muvaffakiyetlerden dolayı Cenab-ı Hak'ka **(şükredesiniz)** vazife-i ubudiyetinizi bilip Allah Tealâ'nın rızasına muhalif hareketlerden kaçmasınız.

(27) : (Ey **îman edenler!.)** Ey Resuli Ekrem'e tâbi olanlar!. **(Allah Tealâ' ya ve Peygambere hiyanet etmeyiniz)** farzlara, sünnetlere muhalif hareketlerde bulunmayınız. İzhar ettiğiniz İslâmiyete muhalif şeyleri kalben izmar edip durmayın, müslümanların aleyhinde, dinsizlerin lehinde olacak hareketlere cür'et etmeyin, meselâ : İslâm hükümetinin esrarını düşmanlara ihbarda bulunmak cürmünü irtikâb eylemeyin **(ve emanetlerinize hıyanette bulunmayınız)** kendi aranızdaki emanetlere de, mukavelelere de riayet etmez bir hâle düşmeyiniz veya uhdenize düşen dinî ve dünyevî vazifelerde istikametten ayrılmayınız. **(Halbuki, siz bilirsiniz.)** Hiyanet etmekte olduğunuza vâkıf bulunuyorsunuz. O halde öyle bile bile hiyanete nasıl cür'et edebilirsiniz?. Veyahut siz hiyanet ile istikametin, hüsnile kubhûn arasını tefrik edecek bir bilgiye mâlik bulunmaktasınız. O **halde** nasıl olur da hiyanet gibi bir denaeti irtikâb edebilirsiniz?.

§ Bu âyet-i kerimenin sebebi nüzulü hakkında **müteaddit rivayetler vardır.** Ezcümle : Deniliyor ki, bu âyet-i celile «Hatip İbni Ebi Beltea» hakkında **nazil** olmuştur. Resuli Ekrem, Mekke üzerine yürüyeceği **zaman Hatıb Mekke' lilere** gizlice **bir** mektup yazarak nebiyyi Zişanın **bu hareketini haber vermişti. İşte bu müslümanlık** aleyhinde bir hiyanet **idi.** Bu gibi **hiyanetlerd^n müslümanlar nehy edilmişlerdir.**

İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine göre de bu âyeti kerime, eshabdan Rifae veya Mervan ismindeki «Ebu Ljibabe» hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Resûli Ekrem Hazretleri Yahudi'lerden «Beni Kureyza» kabilesini muhasara altına almıştı. Onlar Şam'da «Eriha» denilen mahalle çıkıp gitmek üzere müsaîeha yapmak istemişlerdi. Resûli Ekrem buna müsaade etmedi, bu hususta eshab-ı kiramdan «Sad İbni Muaz'ı» hakem tâyin etti. Beni Kureyza kabilesi, eshabtan «Ebu Lübabe» nin kendilerine gönderilmesini istirham ettiler, bu zat kendilerine gönderildi. Beni Kurize dediler ki; «Ya Eba Lübabe» nasıl görürsün? Saad İbni Maaz'ın hükmüne muvafakat edelim mi? Ebu Lübabe ise: EH ile boğazına işaret ediverdi. Demek istemiş idi ki: Eğer Sad'ın hükmüne razı olursa nız, onun hükmü sizi öldürmekten başka olmayacaktır.

Ebu Lübabe'nin malı ve iyali nebi Kureyza arasında bulunduğu için onların hakkında böyle bir hayırhahane işaretle bulunmuştu. Fakat muhterem zat, derhal hâta ettiğini, islâmiyete hiyanette bulunduğunu anlayarak nadim ve peşiman oldu, kendisini yedi gün kadar mescidin bir direğine bağladı, yiyip içmeyi terketti, tövbesinin kabulüne muntazır bulundu. Nihayet tövbesinin kabul edildiğini Resûli Ekrem Hazretleri kendisine tebşir buyurdu. Bu zat da tövbesinin bihakkın tamam olması için içinde bu günaha düşmüş olduğu bu kavmin yurdunu terkedeceğini ve malını infakta bulunacağını söylemiş, Resûli Ekrem Efendimiz de malın üçte birini tesadduk etmesi kifayet eder diye buyurmuştu. İşte bu zat hakkında emval ve evlât temayülü, böyle bir ibtilâya sebep olmuştu.

(28) : (Ve) Ey müslümanlar!. (biliniz ki, muhakkak mallarınız ve çocuklarınız bîr imtihandır.) bir ibtilâdır. Bunların yüzünden günaha düşüp muazzep olmak melhuzdur. Artık bunların muhabbetleri sizi hiyanete, rızay-ı ilâhîye muhalefete sevk etmemelidir. Aksi takdirde büyük zararlara müptelâ olmuş olursunuz. (Ve şüphe, yok ki,) rızayı ilâhîyi tahsil için hinanetlerden kaçınan müminlere (Allah Tealâ'nın karında) huzuru manevisinde, ahiret âleminde (pek büyük bir mükâfat vardır) Artık Allahü Azimüşşan'm ahkâmına riayet etmelidir, emval ve evlât ve iyâl muhabbeti insanı Rızay-i ilâhîye muhalif, hiyaneti müstelzim hareketlere sevk etmemelidir. Aksi takdirde mal ve servet, evlât ve iyâl insan için W fitneden, bir iptilâdan başka bir şey olmuş olamaz.

⁂

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ
يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا
yşrıı^b I I^T 5^1 ?# اللّٰهُ
وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(29) : Ey îman edenler!. Eğer Allah Tealâ'dan korkarsanız sizin için bir lurkan kılar ve sizin günahlarınızı Örter ve sizin için mağfiret buyurur. Ve Allah Tealâ pek büyük bîr fazl sahibidir.'

(30) : Ve hani bir zamanda o kâfirler, seni tutup bağlamaları veya seni öldürmeleri veya seni çıkarmaları için sana hud'ade bulunuyorlardı. Ve onlar mekirde bulunurlar. Allah Tealâ da mekreder ve Allah Tealâ mekredenlerin hayırlısıdır.

*

Î Z A H

(29) : Bu mübarek âyetler, muttaki olan müminlerin mağfirete, eltaf-ı ilâhîyeye nail olacaklarını tebşir etmektedir. Resuli Ekrem'e karşı düşmanane hareket edenlerin de haip ve hasır olacaklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ey **iman edenler!.)** Ey Cenabı Hak'kı tasdik ve tevhit, Resulüne mütabaat etmek şerefine nail olanlar!. (Eğer Allah Tealâ'dan korkarsanız) bütün yapacağınız ve yapmayacağınız şeyler hususunda mutekiyane harekette bulunursanız, bu sebeble o Halikı Kerim (sizin için bir fürkan kılar) yâni: Kalplerinizde hak ile bâtılın arasını tefrike medar olacak bir hidayet vücude getirir veyahut sîze muhik ile mubtilin arasım ayıracak, müminleri izaz, kâfirleri de izlâl edecek bir nusret ihsan buyurur. (Ve) o mâbudi kerim, siz öyle tekva üzere bulundukça (sîzin **günahlarınızı örter)** setreder, teşhir buyurmaz, **(ve sizin için mağfiret buyurur.)**

Günahlarınızı af ve mahv eyler. (Ve) Şüphe yok ki, (Allah Tealâ pek büyük bir faz! sahibidir.) Tekva sahipleri hakkındaki bu vadi ilâhîsi de onun fazl ve ihsanı cümlesindendir. Yoksa mücerret tekva, sahibinin böyle bir âtifete nailiyeti icabetmez. Zaten tekvada bulunmak, Allah Tealâ'dan korkmak bir ubudiyet vazifesidir. Bunun mukabilinde öyle bir af ve mağfiret tecellisi bir fazlı ilâhîden başka değildir.

(30) : (Ve) Resulüm!, ^Şunu da zikret ki, (hani bir zaman da) Mekke-i Mükerremede mukim bulunduğun vakit (o kâürler seni tutup bağlamaları) kayıt ve hapis altına almaları için (veya seni) kılıçlariyle (öldürmeleri) için (veya seni) Mekke'den (çıkarmaları için sana hud'ade) mekir ve hilede (bulunuyorlardı.) İşte o zamanı bir düşün, Cenab-ı Hak sana 6 zaman ne kadar fazl ve keremde bulundu. (Ve onlar) sana (mekirde) hud'ade, su'ikasitte (bulunurlar) daima sana karşı düşmanane bir vaziyet almak isterler. Fakat onların bu hareketleri sana bir zarar veremez. Çünki (Allah Tealâ da) onlara (mekreder) onların mekirlerini, hilelerini kendi üzerlerine red eyler. Evet.. Allah Tealâ Resulüne düşmanlarının su-i maksadını bitarikilvahy haber verir, Mekke'den çıkıp Medineye gitmesini emreder, Bedir gazvesinde müslümanları düşmanlarının gözüne pek çok göstererek o düşmanları mağlûp bırakır. İşte bunlar, o kâfirlerin mekir ve hud'alerinin cezasıdır. (Ve Allah Tealâ) şüphe yok ki (mekir edenlerin hayırlısıdır) herkesin mekrini, hilesini ziyadesiyle bilicidir, onların bu fena hareketlerini akim bırakmaya kemâliyle kaadirdir. İşte hayra, hikmete mukarin olan şeyler, ancak Cenab-ı Hak'kın bu veçhile tecelli eden efali subhaniyes'idir.

§ Bu âyet-i celilenin sebebi nüzulü, tefsirlerde şöylece beyan olunmaktadır : Ensar denilen Medine'i Münevvere ahalisi islâmiyeti kabul edince Mekke-i Mükerreme'deki Kureyş müşrikleri telâşa düştüler, Ebül Bühteri Hişam İbni Amr, Ebu Cehil, Tuayme Bini Adiy gibi reisleri Darun Nedve'de toplandılar, Resuli Ekrem hakkında ne yolda muamele yapacaklarına dair müşavereye başladılar, İblis de Necit ahalisinden ihtiyar bir şahıs imiş gibi temessül ederek o cemiyete katılmıştı. Ebül Bühteri demişti ki: Benim reyim şöyledir : «Mu* hammed'i — Aleyhisselâm — bir hanede hapsetmeli, penceresinden yiyip içeceğini vermeli; orada ölünceye kadar intizar etmeliyiz. İhtiyar Necdi, derhal itiraza başladı : Eğer siz onu öyle bir hanede hapsederseniz elbette onun kavmi gelir, sizinle savaşta bulunur, onu ellerinizden kurtarırlar. Bu sözü tasdik ettiler. Hişam'da demişti ki: Benim reyime göre onu bir deveye bindirip kendi aranızdan çıkarınız, artık onun yapacağı size zarar vermez, siz de istirahat etmiş olursunuz. İhtiyar Necdi yine itiraz etti, bu ne fena rey!. O kimse ki, sizin sefihlerinizi ifsat etti, böyle harice çıkarılınca da sizden başkalarını ifsat eder, onun nutkundaki halâveti, lisanındaki talâveti, kalpleri teshir eden sözlerini görmüyor musunuz?. Vallahi onu öyle serbest bırakırsanız, gider birçok kimseleri kendisine tâbi kılar, sonra gelir sizi yurdunuzdan çıkarır atar. Evet.. Doğru söy-

lüyorsun diye o mel'un iblisi tasdik ettiler. Sonra mel'un Ebu Cehil dedi ki, benim reyim şudur: Kureyş'in her kabilesinden birer genç alırsınız, ellerine birer keskin kılınç verirsiniz, hepsi birden hücum edip Muhammed'i — Aleyhisselâm— öldürürler, onun kanı kabileler arasına dağılmış olur. Artık Haşim oğullan, Kureyş ile muharebeye kaadir olamaz. Diyet isterlerse onu verir rahat ederiz. Mel'un ihtiyar Necdi, Ebu Cehlin bu reyini doğru gördü, işte bu gencin =• Ebu Cehlin reyi en muvafıktır. Demişti. Darun Nedve'de toplanmış olanlar buna karar verdiler. Böyle üç rey suretiyle bir mekir ve hilede bulunmak istemişlerdi. İşte Cenabı Hak bunların bu mekrini ibtâl buyurdu. Bu hâdiseyi Cibrili Emin gelip Resulullaha haber verdi, Medine'den çıkıp Mekke'ye hicret buyurmasını tebliğ etti. Resuli Ekrem de bir gece yatağına Hazret-i Ali'yi yatırarak Hazret-i Ebu Bekir ile beraber Mekke'den çıktılar. Kureyş'in takibatından kurtulmak için bir aralık «Sevr» dağındaki bir mağaraya girdiler. Bir hârika olmak üzere mağaranın her tarafını örümcekler sardı, oraya kadar gelen Kureyş' liler, mağara... içinde kimse olmayacağına kail olarak oradan ayrıldılar. Resuli Ekrem de sonra kemâli emniyet içinde Medine-i Münevvere'ye kavuştu. İşte Cenab-ı Hak, o din düşmanlarının reylerini, hudalarını böyle tesirsiz bırakmış, Resuli Zisan'mı nice muvaffakiyetlere nail buyurmuştur.

*

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا
قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَا اِنْ هٰذَا اِلَّا
اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ
الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ
اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ
فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Ve onlara âyetlerimiz okunduğu zaman dediler ki: Artık işittik, eğer

dileyecek olsak elbette bunun mislini biz de söyleyebiliriz. Bu evvelkilerin "efsanelerinden başka birşey değildir.

(32) : Ve bir vakit dediler ki: Ey Allah!. Eğer senin tarafından hak olan bu ise hemen üzerimize gökten taşlar yağdır veya bize pek elemli bir azap getir.

(33) : Ve halbuki, sen onların aralarında bulundukça Allah Tealâ onlara azap edecek değildir. Ve onlar istiğfarda bulundukları halde de Allah Tealâ onları azaplandırıcı değildir.

*

Î Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler.bir takım münkirlerin Kur'anı Mübine nazire yapabilecekleri hakkındaki cahilane iddialarını ve Kur'anı Azim'in bir kitab-i ilâhî olduğu takdirde mühim felâketlere uğramaya razı olduklarını bildirmektedir. Maahaza aralarında Resuli Ekrem bulundukça veya kendileri taib.ve müstağfir olunca azaba uğramayacaklarını da beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : **(Ve onlara)** Resulullahın aleyhinde bulunan münkirlere **(âyetlerimiz okunduğu)** Kur'anı Mübin. tilâvet edildiği **(zaman dediler ki: Artık işittik)** biliyoruz, bize karşı tilâvete hacet yok **(eğer dileyecek olsak elbette bunun mislini biz de söyleyebiliriz)** biz de bu âyetler gibi beligane sözler tanzim edebiliriz. (Bu) Kur' an kitabı **(evvelkilerin)** geçmiş kavimlerin tarihi hayatlarına dair **(efsanelerinden)** yazılmış kıssalarından (başka birşey değildir.) Bu cahiller, böyle kuru bir iddiada bulunmuşlardı. Yirmi seneden beri Kur'anı Azim'in bir suresine olsun nazire vücude getirmeleri kendilerine teklif edildiği halde bunu vücude getirmeğe asla kaadir olamamışlardı. Şimdi, mahza bir inat ve mükâbere saikasıyle böyle bir lâfta bulunmuşlardı.

§ Esatir; usturanın cem'idir. Yalan, batıl söz demektir. Kitaplarda tetkik ve tanzim edilmeksizin yazılan, eski- milletlere ait bulunan kıssalardan, hikâyelerden ibarettir.

Kur'anı Azim hakkında böyle cahilane iddialarda bulunanlar, Darun Nedvede toplanmış olan kâfirler idi. Veyahut onların reisi, hâkimi makamında bulunan Nadr İbnil Hars îdi. Bu mel'un ticaret için Hiyre'ye ve sair Rum ve Fars ülkelerine gitmiş, o eski kavimlerin tarihine ait kitapları okumuş, bir takım asılsız kıssalara, efsanelere vâkıf olmuştu. Bunları Mekke-i Mükerreme ahalisine anlatır dururdu. İşte Kur'an-ı Mübinin haber verdiği hakikî kıssaları da o kabilden telâkki etmiş, o kitabi hakikat beyanı da hâşa esatir kabilinden zannetmiştir.

(32) : **(Ve bir vakit)** O lâin Nadr İbnil Hars ile ona tâbi olanlar **(dediler ki: Ey Allah!. Eğer senin tarafından hak olan bu ise)** yâni: Bu Kur'an hakikaten ta-

raf-ı ilâhîden nazil olmuş kutsî bir kitap ise **(hemen üzerimize gökten taşlar yağdır.)** Bizim inkârımıza bir ukubet olmak üzere bizi böyle bir cezaya uğrat. **(Veya bize)** ondan başka **(pek elemli bir azap getir.)** onunla bizi muazzep kıl görelim.

§ Bu mel'un Nadr, bilahara Bedir Gazvesinde müslümanların eline esir düşerek katledilmiş, istediği azaba kavuşmuştur.

(33) : Resulüm!. Bütün o münkirler azaba müstehik bulunmaktadırlar. **(Ve halbuki, sen onların aralarında bulundukça)** sana tazim için onların hakkında istisâl suretiyle umumî bir azap teveccüh etmiyecektir. Adet-i ilâhîye böyle câridir. Hud, Salih, Lüt Aleyhimüsselâm gibi evvelki Peygamberlerin ümmetleri hakkında bu âdet cari olmuştur. Hiçbir belde .ahalisi, içlerinden Peygamberleri çıkıp gitmedikçe üzerlerine umumî bir azab-ı ilâhî teveccüh etmemiştir. **(Ve onlar istiğfarda bulundukları halde de)** yâni: Onlar istiğfar ederek islâmiyeti ilerde kabul edecekleri takdirde de veya onların aralarında müstağfir olan müminler bulundukça da veyahut onların içlerinde bilahara islamiyeti kabul ederek küfr ve isyandan müstağfir olacak bazı kimseler mevcut olunca da **(Allah Tealâ onları)** azabı istisâl ile, yani hepsini birden kökünden koparıp mahvetmek suretiyle **(azaplandırıcı değildir.)** Bir cemaatin kusurlarından taib ve müstağfir olmaları, kendileri için bir emandır, bir selâmettir. Binaenaleyh gerek fertlere ve gerek cemiyetlere lâzım olan odur ki, küfr ve isyana tutulmuş oldukları takdirde bunun vahim âkibetini düşünsünler, bir an evvel taip ve müstağfir olarak Cenab-ı Hak'kırt af ve mağfiretine iltica etsinler, bu sayede azab-ı ilâhîden kurtulsunlar. Bunun aksine hareket edenler ise elbette ki, her veçhile azaba müstahik olurlar..

*

وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ
وَلٰكِنَّ ... fazO^^^U ... نَ صَلَاتُهُمْ
عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ٣٥

MEALİ ÂLİSİ

(34) : Ve neleri vardır ki, Allah Tealâ onları muazzep kılmasın?. Ve onlar mescidi haramdan men ediyorlar. Halbuki onun mütevellileri değildirler. Onun mütevellileri müttakilerden başka değildir. Ve lâkin onların bir çokları bilmezler.

(35) : Ve onların beyti şerifteki namazları, ıslık çalmaktan ve el çarpmaktan başka değildir. Artık azabı tadınız, küfreder olduğunuzdan dolayı.

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin azaba müstahik,olduklarının sebebini göstermektedir. Ve başkalarının ibadetlerine mâni oldukları halde kendi ibadetlerinin bir takım âdaba menafi, nabeca hareketlerden ibaret bulunduğunu ve binaenaleyh azaba, giriftar olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) O müşriklerin (neleri vardır ki) kendilerine faidebahş olacak ne gibi güzel amelleri mevcuttur ki, (Allah Tealâ onları muazzep kılmasın?.) halbuki, onlar çirkin amelleri yüzünden azaba müstahiktirler. (Ve) ezcümle (onlar) Resûli Ekrem'i ve onun eshabını (mescidi haramdan) orada bulunup ibadet ve taat'de lunmaktan (men ediyorlar) nitekim bu yüzden Resulullahı hicrete mecbur etmişlerdi. Ve Hüdeybiye senesinde de Beytullah'ı ziyaret için müslümanlara müsadede bulunmamışlardı, (halbuki onun) o mescid-i şerifin (mütevellileri değildirler) o müşrikler, biz beyti şerifin sahipleri, mütevellileriyiz, oraya dilediğimizi bırakır, dilediğimizi bırakmayız, diye iddiada bulunuyorlardı. Bunların ise böyle bir iddiaya selâhiyetleri yoktur, (onun mütevellileri müttakilerden) şirkten beri olan ehli islâmdan (başkası değildir.) onun tevliyetini haiz olanlar, ancak müminlerdir. (Ve lâkin onların) o tevliyet iddiasında bulunan müşriklerin (bir çokları) böyle bir velâyeti kendilerinin haiz olmadıklarını (bilmezler.) öyle cahilane, hilâf-ı hakikat iddiada bulunur dururlar. Halbuki o kutsi mabedin velayeti, idaresi ancak ehli tekvâ olan müslümanlara ait bulunmuştur. Binaenaleyh aralarından Resûli Ekrem çıkıp ayrılınca başlarına azab-i ilâhî teveccüh edecektir. Nitekim de Bedir Gazvesinde ve Mekke-i Mükerreme'nin fethi esnasında böyle bir azaba uğramışlardır.

(35) : (Ve onların) O müşriklerin (Beyti şerifteki namazları) namaz adını verdikleri duaları, âyinleri (ıslık çalmaktan, ve el çarpmaktan başka değildir) onların bu âyinleri mabetlerin kutsiyetine münafi, dinî âdaba muhalif hareketlerden ibaret bulunmuştur. Artık onlar Beyti şerifin mütevellileri olmak selâhiyetini nasıl haiz olabilirler, (artık) Ey böyle müminleri mabetlerden men eden, namaz namına öyle bîedebâne hareketlerde bulunan müşrikler!. Lâyık olduğu-

nuz (azabı tadınız) dünyada katil gibi, esaret gibi cezalara uğraymız, nasıl ki, Bedir Gazvesinde uğramışlardır. Ahirette de cehennem azabına ebediyen tutulacaksınızdır. Böyle dünyevî ve uhrevî felâketlere, azaplara uğramanız ise sizin öyle (küfreder olduğunuzdan dolayı) dır. Siz itikat ve amel itibariyle îmandan mahrum kalmış, küfr ve şirke düşmüş olduğunuz için böyle elîm bir âkibete müstehak bulunmuş oldunuz.

***

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنفِقُونَ
أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ
تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ
وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا
فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(36) : Muhakkak o kimseler ki, kâfir olmuşlardır, mallarını — Allah Teâlâ'nın yolundan men etmek için — infak ederler. Artık onu yine infak edeceklerdir. Sonra onların üzerine hasret olacaktır. Sonra da mağlûp olacaklardır ve kâfir olanlar cehenneme sevkolunacaklardir.

(37) : Tâ ki, Allah Tealâ habisi temizden ayırt elsin. Ve habis olanın bazısını bazısı üzerine kılıp hepsini toplasın. Artık onu cehenneme koysun. İşte ziyana uğramış olanlar, ancak onlartkr.

***

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, ehli küfrün yaptıkları mâli infakların bir su'i maksada müstenit olduğunu, bundan dolayı bilâhara yürek acısı duyacaklarını ve mağlûp olacaklarını ve nihayet Hak Tealâ Hazretlerinin temiz olanlar ile

temiz olmayanları ayırt ederek temiz olmayanları cehenneme sevk edeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muhakkak o kimseler ki) dini İslama karşı cephe alarak (kâfir olmuşlardır.) îmandan mahrum bulunmuşlardır. Onlar (mallarını, Allah Tealâ'nın yolundan) dini islâmdan nâsı ayırmak için (men etmek için infak ederlejr.) Nitekim Bedir Gazvesi sırasında müslümanların aleyhine olarak mallarını sarfetmişlerdi. (Artık) o kâfirler (onu) o mallarını (yine) tamamen (infak edeceklerdir.) Nitekim sonra LJhud Gazvesi sırasında birçok mallarını müslümanların aleyhine olarak sarf etmişlerdi. Fakat bu sarflarından dolavı bir faidc mi göreceklerdi?. Ne gezer. (Sonra) bu infakları maksatlarına yardım etmemiş olacağı cihetle (onların üzerine hasret olacaktır.) nedametlerine, hüzün ve kederlerine sebebiyet vermiş bulunacaktır. Daha (sonra da mağlûp olacaklardır.) Nihayet feth-ü zafer müslümanlar tarafında tecelli edecektir. Nitekim de tecelli etmiştir. Maahaza o düşmanlar bu mağlûbiyetle kalmayacaklardır, (ve kâfir olanlar) küfür üzere devam edip terki hayat edenler (cehenneme sevkolınacnklardır.) öyle ebedî bir hüsrana, ikaba mâruz kalacaklardır.

(37) : Evet!. Cenabı Hak, öyle küfrlerinde İsrar edip duran münkirleri bilâhara cehenneme de sevk edecektir. (Tâ ki, Allah Habisi) pis ruhlu olan kâfirleri (İçinizden) nezih bir ruha, itikada sahip olan ehli îmandan (ayırt etsin) aralarındaki fark zuhura gelsin (ve habis olanıi.) kâfir bulunan şahısların (bazısını bazısı üzerine) zam ve ilâve (kılıp hepsini toplasın) büyük bir kütle-i nariye teşekkül etsin, (artık onu) o kütlenin tamamını (cehenneme koysun) hepsi birden muazzep olup dursunlar. (İşte ziyana uğramış) haip ve hâsir bulunmuş (olanlar, ancak onlardır.) öyle birden ateşe sevk edilecek olanlar, o habis ruhlu kâfirlerden ibarettir. Çünki onlar, mallarını ve canlarını böyle ebedî bir hüsrana mâruz bırakmış kimselerdir.

§ Rivayete nazaran bu âyetler, Bedir Gazvesi esnasında kâfir ordusuna mallarını sarfetmiş olan oniki Kureyş müşriki hakkında nazil olmuştur. Ebu Cehil, Utbe, Şeybe bunlardandır. İşte bütün bunlar bilâhara mağlûp olmuş, nedamete düşmüşlerdir. İçlerinden bazıları hilâhara şeref-i İslama nail olarak ebedî azaptan kurtulmuştur. Küfr üzere olup gidenler de müebbet cehennem azabına namzet bulunmuşlardır. Ne. fena bir âkibet!.

*

قُلْ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا
فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى
لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا
فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Kâfir olanlara de ki: Nihayet verirlerse geçmişteki günahları onlara bağışlanır. Ye eğer yine geri dönerlerse, artık şüphe yok ki, evvelkilerin sünneti geçmiştir.

(39) : Ve onlar ile bir fitne kalmayıncaya ve din tamamiyle Allah için oluncaya kadar cihatda mıhımın. Bunun üzerine —küfrlerine— nihayet verirlerse Şüphe yok ki, Allah Tealâ yapacak oldukları şeyleri tamamiyle görücüdür.

(40) : Ve eğer yüz çevirirlerse artık biliniz ki, Allah Tealâ muhakkak si»in Mevlânızdir. — O — ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcıdır.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, küfrlerinde İsrar etmeyip dini ilâhîyi kabul edecek olanların af olunacaklarını, küfrlerinde İsrar edip duranların da bir âdet-i ilâhiye icabı olarak mahv ve münderis bulunacaklannı ihtar etmektedir. Ve ilâyı din için müslümanlann cihad ile mükellef olduklarını ve onların bütün hare-

ketlerini Cenab-ı Hak'kın kemâliyle görüp bildiğini ve dinden yüz çevirenlere karşı ehli îmana Hak Tealâ'nın yardım edeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. (Kâfir olanlara) Sana karşı adavet gösterip savaşa cüret edenlere (de kî:) eğer onlar, islâmiyeti kabul edip adavetlerine (nihayet verirlerse geçmişteki) hâli küfrlerinde ki (günahları onlara bağışlanır) o günahlardan dolayı indallâh mesul ve muazzep olmazlar (ve eğer yine geri dönerlerse) yine savaşa başlar, adavet gösterirlerse (artık şüphe yok ki, evvelkilerin) vaktiyle Peygamberlerine karşı cephe alan dinsizlerin hakkında Allah Tealâ'nın (sünneti) âdeti ilâhîyesi (geçmiştir) bu sünnet-i ilâhîye, Cenab-ı Hak'kın Peygamberlerine, velilerine yardım edip din düşmanlarını mahv ve tenkil eylemektir. Binaenaleyh Allah Tealâ vaktiyle din düşmanlarını mahv-ı perişan ettiği gibi Hâtemülenbiya Hazretlerine karşı cephe alan müşrikleri de mahvedecektir. Bu sünnet-i ilâhîyenin tecellisine kimse mâni olamaz. Nitekim Resuli Ekrem Hazretleri bütün düşmanlarına galip olmuş, Mekke-i Mükerreme'yi fethederek oradaki düşmanlarını tenkil buyurmuştur.

(39) : (Ve onlar ile) Öyle dini islâm düşmanlariyle (bir fitne kalnıaymcaya) kadar, yâni: Küfr ve şirk zail oluncaya, islâmiyeti kabul edenleri izlal edip islâmiyetten döndürmeğe çalışanlar bertaraf edilinceye kadar (ve din tamamiyle Allah için oluncaya) bâtıl dinler müzmahil, sâlikleri mağlûp ve helak olup gidinceye (kadar cihatda bulunun.) Din-i ilâhîyi müdafaaya, muhafazaya çalışınız, (bunun üzerine) Böyle, onlar ile mücahede neticesinde o düşmanlar (küfrlerine) dinsizliklerine, islâmiyete saldırmalarına (nihayet verirlerse) Cenab-ı Hak. onların geçmiş günahlarını af eder. (şüphe yok ki, Allah Tealâ) onların (yapacak oldukları şeyleri tamamiyle görücüdür.) dini hakkı kabul edip ne gibi güzel amellerde bulunacaklarını Cenabı Hak, tamamen görüp bilici olduğu için onlara ona göre mükâfatlar ihsan buyurur.

§ Tarihen sabittir ki; bidayet-i islâmda birçok müslümanları, müşrikler çeşit çeşit hileler ile, kötü kötü telkinler ile fitneye düşürmeğe, dinden çevirmeğe çalışıyorlardı. Bu yüzden bir kısım müslümanlar, Resulullahın emriyle Habeşe'ye çıkıp gitmişlerdi. Sonra Medine-i Münevvere ahalisi Akabe beyatini yaparak müslümanhğı kabul edince de Mekke'de müşrikler, Mekke'deki müslümanları islâmiyetten ayırmaya çalışıp durmuşlardı. Bu suretle müslümanların araşma bir fitne, bir ihtilâf düşürmek istemişlerdi. Binaenaleyh Peygamberi Zişan Hazretleri kâfirler ile cihada memur olmuştur ki, millet-i islâmiye o gibi fitnelerden emin bulunsunlar..

(40) : (Ve eğer) O dinsizler, islâmiyeti kabulden (yüz çevirirlerse) küfrlerinde İsrar eder, müslümanlara karşı adavetlerine nihayet vermezlerse (artık) Ey müslümanlar!. Siz (biliniz ki, Allah Tealâ muhakkak sizin Mevlânızdır) sizin yardımcınızdır ve mütevelli umurunuzdur, size nusret eder, sizi düşmanlarınıza galip kılar. Siz Allah. Tealâ'ya tevekkel ve itimatda bulunun, düşmanlarınızın

adavetinden korkmayın, (o) mûbud-i kerim (ne güzel Mevlâdir) umuruna tevellide bulunduğu kimseyi zâyetmez. (ve ne güzel yardımcıdır.) Kendisine nusret bahş olduğu kimse mağlûp olmaz.

Binaenaleyh ey ehli islâm erleri!. Düşmanlarınıza karşı dininİ7e sanlın, Cenab-ı Hak'tan imdat bekleyin, din düşmanlarının hilelerine, desiselerine kıymet vererek aldanmayınız. Allah Tedâ Hazretleri sizi hifzeder, muvaffakiyete na'l buyurur.

***

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ
يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (41)

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Ye biliniz ki, muhakkak herhangi birşeyden edindiğiniz ganimet malının beşte biri mutlaka Allah Ttalâ içindir. Ve Peygamber içindir ve karabet sahipleriyle, yetimler ve fakirler ve yolcu içindir. Eğer siz Allah Tealâ'ya ve furkan gününde, o iki cemiyetin karşılaştığı günde kulumuza indirmiş olduğumuza îman etmiş iseniz. Ve-Allah Tealâ her şeye kemâliyle kaadirdir.

***

İ Z A H

(41) : Bu âyet-i celile cihad neticesinde ehli islâmın elde edecekleri ganimet mallarına ait hükmi seriyi ve bu hükme riayetin muktezay-ı diyanet bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : Ey Müslümanlar!. (Ve) şu hükmi şer'iyi de (biliniz ki, muhakkak) harbi olan kâfirlerden savaş neticesinde (herhangi bir

şeyden) velevki cüz'i olsun elde (edindiğiniz ganimet malının beşte biri mutlaka Allah içindir) yâni: Onun rızası içindir. Cenab-ı Hak'ka öyle bir maldan hisse ifrazı, yapılamaz, onun zat-ı ulûhiyeti bundan ganidir. Bunun böyle zikredilmesi bir tâzim ve teberrük içindir. Fakat ulemadan «Ebul Aliye» ye göre Cenab-ı Hak namına da bir hisse ifraz eyleyerek bu, Kâbe-i Muazzama'ya sarfedilir, (Ve) o malın beşte biri, beş kısma ayrılır ki, bunlardan biri (Peygamber içindir) bu kısım Resuîullaha verilir, o da bununla muhterem ehli beytinin ihtiyaçlarını temin eder. Mütebakisini de müslümanların mesalihine sarfeyler. (ve) mütebaki dört kısmı da (karabet sahipleriyle) yani: Resuli Ekrem'in karipleri olan Beni Haşim, Beni Muttalip ile müslüman (yetimler ve fakirler ve yolcu) olanlar (içindir.) bu beşte bir hissenin üç kısmı beytülmâle vazzedilerek fakir olan yetimlere ihtiyacını tamamen görmeğe kadir olamayıp miskin namını alan yoksullara, ve nafakasını temin edemeyen müslüman yolculara sarfedilir. (Eğer siz,) Ey müslümanlar!. (Allah Teala'ya) îman etmiş iseniz (ve fürkan gününde) yani: Hak ile bâtılın arasını tefrike vesile olan Bedir Gazvesinde (o iki cemiyetin) müslümanlar ile müşriklerin (karşılaştığı) savaş için biribirine karşı cephe aldıkları (günde) yani Bedir harbi zamanında (kulumuza) Hazret-i Muhammed Aleyhisselâma (indirmiş olduğumuza) ona nazil olan âyetlere, ona yardıma gelen meleklere, ona ihsan ettiğimiz nusretc (îman etmiş iseniz) artık biliniz kabul ediniz ki elde edilen ganimet mallarının beşte biri, şu tasrih edilen zevata aittir. Onu kendilerine teslim ediniz. Mütebaki beşte ciördü de bu ganimetleri elde eden mücahitlere mahsustur.- Yâni: Cihat niyetiyle harp sahasına atılmış bulunan islâm erlerine aittir, onlara tevzi edilir. Velevki içlerinden bir takımı bilfiil harbe iştirak etmemiş olsunlar. (Ve Allah Tealâ herşeye kemâliyle kaadirdir.) Az bir kuvveti, çok bir kuvvete -galip kılabilir, nitekim, sizi de Bedir Gazvesinde büyük bir kuvvete galip kılmıştı. Artık o Halikı Azimüşşanın emirlerine, şer'i hükümlerine bihakkın riayetten ayrılmayınız. Bu ganimet mallan hakkındaki hükmi ilâhîye de tamamiyle riayetkâr bulununuz.

§ İmam-ı âzam'a göre Resuli Ekrem Efendimizin ahirete irtihaliyle kendisine ve Beni Haşim ile Beni Muttalib'e ait olan hisseler sakıt olmuştur. Ancak Bebi ttaşim ile Beni Muttalib'in fakirleri var ise onlara da sair fakirler gibi bu ganimet hissesinden yardım edilir.

İmam Şafi'iye göre irtihâli nebeviden sonra Resûli Ekrem'e ait hisse, müslümanların mesalihine meselâ vesaiti harbiye tedarikine sarfedilir. Beni Haşim ile Beni Muttalip yine hisselerini alabilirler. Mütebaki üç hisse de beytülmâle konularak fakir yetimlere, yoksullara ve yolculara sarfedilir.

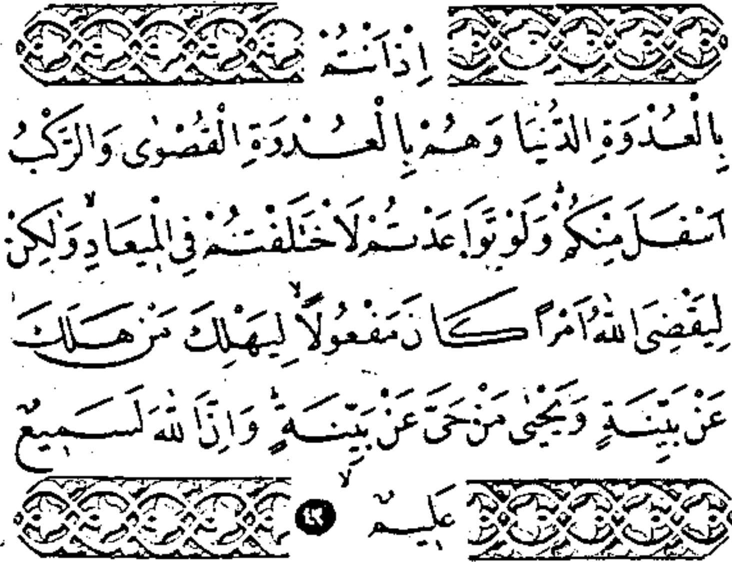
*

şeyden) velevki cüz'i olsun elde (edindiğiniz ganimet **malının beşte biri mutlaka Allah** içindir) yâni: Onun rızası içindir. Cenab-ı Hak'ka öyle bir maldan hisse ifrazı, yapılamaz, onun zat-ı ulûhiyeti bundan ganidir. Bunun böyle zikredilmesi bir tâzim ve teberrük içindir. Fakat ulemadan «Ebul Aliye» ye göre Cenab-ı Hak namına da bir hisse ifraz eyleyerek bu, Kâbe-i Muazzama'ya sarfedilir, (Ve) o malın beşte biri, beş kısma ayrılır ki, bunlardan biri **(Peygamber içindir)** bu kısım Resulullaha verilir, o da bununla muhterem ehli beytinin ihtiyaçlarını temin eder. Mütebakisini de müslümanîarın mesalihine sarfeyler. (ve) mütebaki dört kısmı da **(karabet sahipleriyle)** yani: Resuli Ekrem'in karipleri olan Beni Haşim, Beni Muttalip ile müslüman (yetimler ve fakirler ve yolcu) olanlar **(içindir.)** bu beşte bir hissenin üç kısmı beytülmâle vazzedilerek fakir olan yetimlere ihtiyacım tamamen görmeğe kâdir olamayıp miskin namını alan yoksullara, ve nafakasını temin edemeyen müslüman yolculara sarfedilir. (Eğer siz,) Ey müslümanlar!. **(Allah** Tealâ'ya) îman etmiş iseniz (ve **fürkan gününde)** yani: Hak ile bâtılın arasını tefrike vesile olan Bedir Gazvesinde **(o iki cemiyetin)** müslümanlar ile müşriklerin (karşılaştığı) savaş için biribirine karşı cephe aldıkları **(günde)** yani Bedir harbi zamanında **(kulumuza)** Hazret-i Muhammed AleyhissGİâma (indirmiş olduğumuza) ona nâzil olan âyetlere, ona yardıma gelen meleklere, ona ihsan ettiğimiz nusrete (îman etmiş iseniz) artık biliniz kabul ediniz ki elde edilen ganimet mallarının beşte biri, şu tasrih edilen zevata aittir. Onu kendilerine teslim ediniz. Mütebaki beşte dördü de bu ganimetleri elde eden mücahitlere mahsustur.- Yâni: Cihat niyetiyle harp sahasına atılmış bulunan islâm erlerine aittir, onlara tevzi edilir. Velevki içlerinden bir takımı bilfiil harbe iştirak etmemiş olsunlar. **(Ve Allah** Tealâ herşeye kemâliyle **kaadirdir.)** Az bir kuvveti, çok bir kuvvete -galip kılabilir, nitekim, sizi de Bedir Gazvesinde büyük bir kuvvete galip kılmıştı. Artık o Halikı Azimüşşanın emirlerine, şer'i hükümlerine bihakkın riayetten ayrılmayınız. Bu ganimet malları hakkındaki hükmi ilâhîye de tamamiyle riayetkar bulununuz.

§ İmam-ı âzam'a göre Resüli Ekrem Efendimizin ahirete irtihaliyle kendisine ve Beni Haşim ile Beni Muttalib'e ait olan hisseler sâkıt olmuştur. Ancak Bebi Haşim ile Beni Muttalib'in fakirleri var ise onlara da sair fakirler gibi bu ganimet hissesinden yardım edilir.

İmam Şafi'iye göre irtihâli nebeviden sonra Resüli Ekrem'e ait hisse, müslümanîarın mesalihine meselâ vesaiti harbiye tedarikine sarfedilir. Beni Haşim ile Beni Muttalip yine hisselerini alabilirler. Mütebaki üç hisse de beytülmâle konularak fakir yetimlere, yoksullara ve yolculara sarfedilir.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(42) : O vakit ki, siz yakın vadide idiniz, onlar ise uzak vadide idiler. Kervan ise sizden aşağıda idi. Eğer birbirinizle vâdeleşe idiniz, elbette vâde mahlinde ihtilâfa düşerdiniz. Ve lâkin Allah Tealâ yapılmış olan bir emri yerine getirmek için — böyle yaptı — tâ ki, helak olan kimse, apaçık bir delilden helak olsun ve diri kalan da aşikâr bir delilden diri kalmış olsun ve şüphe yok ki, Allah Tealâ kemâliyle işiticidir, tamamiyle bilicidir.

Î Z A H

(42) : Bu âyet-i celile, Bedir Gazvesi esnasında tezahür eden hücceti subhaniyeyi ve ümmet-i mühammediye hakkında tecelli eden eltaf-ı ilâhîyeyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Eshab-ı kiram!. Ey ümmeti Mühammediye!. Zikrediniz, (O vakit ki) O Bedir Gazvesi sırasındaki (siz) Medine-i Münevvere'-ye (yakın) bir (vadide idiniz. Onlar) o düşmanlarınız olan Kureyş müşrikleri (ise) Medine-i Münevvere'den (uzak) bir (vâdide idiler.) Mekke-i Mükerreme' ye, su menbaına yakın bulunuyorlardı. Şam'dan dönüp gelen, düşmanlara ait bulunan (kervan ise sizden aşağıda idi.) Sizin mevkinizden uzakta bulunuyordu. Bedir mahallinden üç mil kadar uzakta bulunan bir sahilde idi. (eğer biri birinizle vâdeleşe idiniz) eğer muharebe için sizinle düşmanlarınız biribirinize söz vermiş olsa idiniz (elbette vâde mahallinde ihtilâfa düşerdiniz) Siz ey müslümanlar!. Düşmanların daha müsait bir mevkide bulunduklarını anlayarak aranızda ihti-

lâf yüz gösterdi, onlardan korkardınız, zaferden ye'se düşerdiniz. **(Ve lâkin Allah Tealâ yapılmış olan)** ilmi ezelisinde mukarrer bulunan **(bir emri)** müslümanların mansur, kâfirlerin makhur olmasını **(yerine getirmek için)** böyle yaptı. Müslümanlar ile düşmanlarını öyle bir mahalde topladı, onları savaşa düşürdü. **(Tâ ki helâk olan kimse)** gözleriyle görüp anlayacağı **(apaçık bir delilden)** öyle **bir** delili gördükten sonra **(helâk olsun)** kendi küfrüne vâzih bir delil ile muttali olduktan sonra gebersin. **(ve diri kalan da)** müslüman kuvveti de **(aşikâr bir delilden)** öyle vâzih bir alâmeti gördükten sonra **(diri kalmış olsun)** çünki düşman kuvvetleri pek ziyade idi ve pek elverişli bir sahada bulunuyorlardı. Müslümanlar ise az bir kuvvete sahip idiler, vaziyeti harbiyeleri gayri müsait bulunuyordu. Bu hâle nazaran galibiyete nailiyetleri umulmazdı. Halbuki bu vaziyete rağmen müslümanlar galip gelmişlerdir. Bu galibiyeti Resûli Ekrem Hazretleri de daha evvel eshab-ı kiramına haber vermişti. İşte bu galibiyet, bir hârikadır, kudret-i ilâhîyeye bir delildir. Peygamberimizin bu haberi de muazzam **bir** mucize mahiyetindedir. Artık bu vazıh delilleri, hüccetleri müslümanlar da, onların düşmanları da muttali bulunmuştur. Bu pek açık kudret burhanlarını kâfirler göre göre helâk olup gitmişlerdir, haklarında hüccet-i ilâhîye tamam olmuştur, biz hak ve hakikate muttali olamadık, bizi tenvir ve ikâz edecek bir hâdise karşısında kalmadık demeğe selâhiyetleri kalmamıştır. **(Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ)** müminlerin tasdiklerini, ve nail olacakları mükâfatları, kâfirlerin de kâfirane lâkırdılarını ve uğrayacakları azapları **(kemaliyle işitkidir, tamamiyle bilicidir.)** hiçbir şey o hâlik-ı Azim'e karşı gizli kalamaz âmenna..

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ
أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾
وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ
فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ
الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(43) : O vakit ki, Allah Tealâ onları sana rüyanda az gösteriyordu. Ve eğer onları sana çok göstermiş olsaydı elbette korkacak idiniz ve cihad işinde ihtilâfa düşerdiniz. Ye lâkin Allah Tealâ selâmete erdirdi. Şüphe yok ki, o, göğüslerin içinde olanı bihakkın bilicidir.

(44) : Ye hani karşı karşıya geldiğiniz zaman onları size gözlerinizde pek az gösteriyordu ve sizleri de onların gözlerinde azâltıyordu. Tâ ki, Allah Tealâ yapılmış olan bir emri yerine getirsin. Ye bütün işler Allah Tealâya döndürülür

İ Z A H

(43) : **Bu** mübarek âyetlerde Bedir Gazvesi sırasında müslümanlar hakkında nusret-i ilâhîyenin tecellisi için iki taraftaki kuvvetlerin biribirine bir hârika olarak birer az miktarda gösterilmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. Zikret (O **vakit ki)** o Bedir Gazvesi esnasmdaki **(Allah Tealâ onları)** o düşmanlan (sana rüyanda az gösteriyordu.) tâ ki, bunu eshabına haber veresin,. onların cihad için tesbit ve teşdine vesile olsun. **(Ve eğer onları)** o düşmanları Cenabı Hak **(sana çok göstermiş olsa idi elbette korkacak idiniz)** savaşa ikdam edemiyecek idiniz, **(ve cihad işinde ihtilâfa düşerdiniz)** aranıza tefrika düşerdi, harpte sebat edip etmemek hususunda reyleriniz başka başka olurdu, **(ve lâkin Allah Tealâ selâmete erdirdi)** sizi korkudan, ihtilâftan kurtarmak suretiyle selâmet nimetine nail buyurdu. (Şüphe yok **ki,** o) Halikı hakîm **(göğüslerin içinde olanı bihakkın bilicidir)** Herkesin mafizzamirine tamamen âlimdir. Harp sahasında cür'et, sabır ve sebat gösterecek olanlar ile korkacak, feryad-ü figanda bulunacak olanları da tamamiyle bilir. Bundan dolayıdır ki, sana rüya âleminde düşman kuvvetlerini lihikmetin .az göstermiştir.

(44) : (Ve) Ey müminler!. Ey Bedir mücahitleri!, **(hani)** O düşmanlar ile **(karşı karşıya geldiğiniz zaman)** Allah Tealâ **(onlan size gözlerinizde pek az gösteriyordu)** Resûli Ekrem'in rüyasında gördüğü vaziyet, düşman kuvvetlerinin azlığı, böyle'yekaza halinde de görünüp duruyordu. Bu hâl, Resûli Zişan' in rüyasını teyit, eshab-ı kiramın kuvvetini, metanetini tezyid ediyordu. (Ve) Ey islâm erleri!. **(Sizleri de onların)** o düşmanlarınızın **(gözlerinde azaltıyordu)** tâ ki, korkup firar etmesinler, savaşa atılsınlar, **(tâ ki, Allah Tealâ yapılmış olan bir emri)** bir takdiri ilâhîsini, ilmi subhanisinde sabit olan islâm kelimesini ilâ, ehli islâmı nusrete nailiyet gaziyyesini **(yerine getirsin) vücut sahasına çıkarsın.** **(Ve)** malûmdur ki **(bütün işler Allah Tealâ'ya döndürülür.) bütün** kâinatta **dile-**

diği gibi tasarrufta bulunur. Onun emrini- reddedecek, hükmüne mâni olacak bir kuvvet yoktur. O bir Hâlik-ı hakimdir, kadirdir. Bu Gazvedeki hâdisat da onun hikmet ve kudretinin muktezasıdır. Artık bütün mükevvenatın mercii olan o Halıkı Azimüşşan'ın ahkâmına, evamirine riayet etmelidir, hakikî istikbali temine çalışmalıdır. Bütün beşeriyet için en mühim vazife bundan ibarettir. Ve minallahittevfik..

***

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا
وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ
رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Ey îman edenler!. Bir taife ile karşılaştığınız zaman artık sebat ediniz ve Allah Tealâ'yı zikrediniz. Tâ ki felâh bulasınız.

(46) : Ve Allah Tealâ'ya ve Resulüne itaat edin ve ihtilâfta bulunmayın, sonra devletiniz gidiverir, ve sabrediniz. Şüphe yok ki, Allah Tealâ sabr edenler ile beraberdir.

***

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler, müslümanlara en lâzım olan bir dinî vazifeyi tebliğ etmektedir. Onlara kuvvet ve şevketlerinin temadisi için lâzım gelen sabır ve sebatı; müttefikane hareketi, ihtilâftan sakınmayı emir ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman edenler!) Ey şerefi islâmiyeti haiz olanlar!. (Bir) kâfir (taife ile) cemaat ile harp için (karşılaştığınız) kitale başladığınız (zaman artık) Genab-ı Hak'ka sığınarak savaşınızda (sebat ediniz) bu sebatın sonu nusrettir, galibiyettir. Nitekim Bedir Gazvesinde bu hâl görülmüştür, (ve Allah Tealâ'yı) da kalplerinizle, lisanlarınızla (zikrediniz) mâbudi keriminizi zikrederek nusret-i ilâhîyesini temenniden geri durmayınız, (tâ ki felah balasınız) muradınıza eresiniz, fetih ve zafere nail olasınız. Çünki sabr ve sebat, Cenab-ı Hak'kı

zikre müdavemet, maddî ve manevî en büyük bir muvaffakiyet vesilesidir. Artık buna riayet etmemek, zikrullahtan gafil bulunmak, asla muvafık olamaz.

(46) : (Ve) Ey müminler (Allah Tealâ'ya ve resulüne) her hususta (itaat ediniz) böyle cihad hususunda olduğu gibi sair hususlarda da bütün emirlerine, nehiylerine riayette bulununuz. Bunlara muhalif hareketlerden kaçınınız. (Ve ihtilâfta bulunmayın) Bedir veya Uhud Gazveleri sırasmda olduğu gibi muhtelif reylerde bulunarak biribirinizle mücadeleye, münazaaya kalkışmayın. (Sonra) o ihtilâf ve münazaa neticesinde zayıf düşersiniz; müttefikane hareketten mahrum kalırsınız. (Devletiniz gidiverir) /şevketiniz; hâkimiyetiniz elden çıkar muhitinizde muvaffakiyet, nusret ve galibiyet rüzgârları esmez olur. Nitekim Uhud Gazvesinde müslümanların arasında zuhur eden bir münazaa onların muvakkaten nusretten mahrumiyetlerine sebep olmuştu. Binaenaleyh müslümanlar, daima müttefikane hareket ederek Cenabı Hak'tan kendilerine vesile-i nusret olacak rüzgârların zuhurunu temenni etmelidir. Nitekim bir hadis-i şerifte «Ben sabah rüzgâriyle nusrete nail oldum, âd kavmi ise Debur rüzgârıyla helak olmuştur» diye Duyurulmuştur. Evet.. Bazan saha-i harbte esmeğe başlayan rüzgârlar, iki taraftan birinin ınhizamma sebebiyet vereiblir. Artık Ey Müslümanlar!. Müttefikane harekette bulununuz (ve sabrediniz) düşmanlar ile mücadele hususunda ve sair bir kısım hayatî sıkıntılar hususunda sabırlı olunuz düşmandan korkup dağılmayınız, biribirinizle mücadelede, münakaşada bulunup durmayınız. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ) nusret ve muvaffakiyet vermek hususunda (sabr edenlerle beraberdir.) yâni hak yolunda sabr ve sebat edenler, nifak ve şikaktan kaçınanlar nusret-i ilâhîyeye, maddî ve manevî muvaffakiyetlere nail olacaklardır.

§ Resûli Ekrem Efendimizin bir hadisi şerifi şu mealdedir: «Ey nâs!. Düşmana mülâki olmayı temenni etmeyiniz ve Allah Tealâ'dan afiyet temennisinde bulununuz. Düşmanlar ile karşılaştığınız zaman da sabr ediniz ve biliniz ki, Cennet muhakkak kılıçların gölgesi altındadır.» Yâni: İlâ-yı din için yapılacak bir mücahedenin neticesi ebedî saadetlere nailiyettir.

Bu âyet-i kerime, bütün müslümanlar için en faideli bir düsturi hareket mahiyetindedir. Çünki bu mübarek âyet gösteriyor ki: Bir millet, nusrete, fevz-i felaha nafliyeti için dindar olmalıdır, Allah Tealâ'nın ve Resulünün emirlerine, hükümlerine riayet etmelidir. Cenab-ı Hak'kı zikrederek uyanık bir ruha mâlik bulunmalıdır, ve din düşmanlariyle karşılanacağı zaman da Allah Tealâ'dan nusret dileyerek sabr ve sebattan ayrılmamalıdır. Ve kendi aralarında bir takım dünyevî gayelerden, şahsî menfaatlerden dolayı ayrılıklar, ihtilâflar yüz göstermemelidir. Aralarındaki vahdeti, din kardeşliğini, müşterek menfaatleri unutmamalıdır. Aksi surette hareket edildiği ve bir takım ihtiraslar yüzünden ihtilâflara düşüldüğü takdirde ise milletin bütün heyet-i umumiyesi, nusretten, mah-

rum, aciz ve meskenete giriftar, başka milletlerin tehakkümü altında perişan olarak mahvolur gider. Nitekim dünya tarihi, buna dair pek çok fecî misaller kaydetmiş bulunmaktadır. Artık bunlardan ibret almalıdır.

***

ولا تكونوا
كالذين خرجوا من ديارهم بطرا ورئاء الناس ويصدون
عن سبيل الله والله بما يعملون محيط ﴿٤٧﴾ وإذ زين
لهم الشيطان أعمالهم وقال لا غالب لكم اليوم
من الناس وإني جار لكم فلما تراءت الفئتان نكص على
عقبيه وقال إني بريء منكم إني أرى ما لا ترون
إني أخاف الله والله شديد العقاب ﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Ve o kimseler gibi olmayınız ki, yurtlarından **çalım satarak** ve nâsa gösteriş **yaparak ve Allah yolundan** men ederek çıktılar. **Allah Tealâ ise ne yaptıklarını tamamiyle kuşatıcıdır.**

(48) : Ve o vakit ki, şeytan onlara amellerini bezemiş ve demişti ki: Bugün nâstan size galip olacak yoktur. Ve ben de şüphe yok ki, sizi himaye ediciyim. Vaktaki, iki fırka karşı karşıya görünmeğe başladı. Arkasına dönüverdi ve dedi ki: Şüphesiz ki, ben sizden beriyim, ben muhakkak ki, sizin görmediklerinizi gördüm. Şüphe yok ki, ben Allahtan korkarım, Allah'ın ikabı ise **pek Şiddetlidir.**

*

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler, ehli islâmın cihada ve sair hayırlı işlere riyadan hâli olarak kemâli hulûs ile mübaşeret etmelerini emir ve tavsiye etmektedir. Ve kendilerini iğfal etmek isteyecek olan şeytan tabiatlı kinişlerin sözlerine iltifat etmemelerine, düşmanların makhuriyetiyle müslümanlarm nusret nimetine nail olacaklarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Müslümanlar!. Siz (o kimseler) o müşrikler (gibi olmayınız ki) Bedir Gazvesi esnasında Şam'dan avdet eden kafilelerini kurtarmak için (yurtlarından çalım satarak) bir fahr ve gurura tutulmuş olarak (ve nâsa gösteriş yaparak) kendilerini kahraman, fedakâr gösterip sitayişe nailiyet isteyerek (ve) nâsı (Allah yolundan) dini islâma girmekten (men ederek çıktılar) hareketleri mâkûl, faziletkârane bir halde bulunmuyordu. Artık müslümanlarm öyle şerre müteveccih izmihlali müstelzim hareketlerde bulunmaları nasıl muvafık olabilir?. (Allah Tealâ ise) onların (ne yaptıklarını tamamiyle kuşatıcıdır.) hepsini de tamamiyle bilmektedir. Binaenaleyh her insan bu hakikati nazara almalıdır, mükâfatı calip hareketlerde bulunmalıdır, mücazatı mucip hareketlerden kaçınmalıdır.

§ Rivayete nazaran: Bedir Gazvesi sırasında Mekke'de bulunan islâm düşmanı müşrikler: Şam'dan gelen ticaret kafilesini müslümanlarm tecavüzünden kurtarmak maksadiyle Mekke'den çıkmış «Cuhfe» denilen mevkie gelmişlerdi. Kafilenin selâmet üzere olduğunu haber aldıkları halde yine geri dönmediler. Ebu Cehil ile yardımcıları Bedir mevkiine kadar gitmekte İsrar ettiler. Oraya gidip müftehirane bir vaziyet almaya, gösteriş için ziyafetler vermeğe, işret yaparak şiirler söylemeğe, cariyeleri oynatıp zevk yapmaya, nâstn islâmiyeti kabulüne mâni olmaya karar verdiler. Fakat Cenab-ı Hak onların bu emellerini tersine çevirdi, onları mağlûp etti. matemler içinde bıraktı. İşte gayri meşru, kâfirane emellerin neticesi bundan başka değildir. Artık müslümanlar için o kâfirler gibi hareketlerde bulunmak elbette caiz ve hiç bir veçhile muvafık olamaz. Binaenaleyh bu âyet-i celile, müslümanları böyle hareketlerden men ve nehy buyurmaktadır.

§ Betar: Öğünmek, iftihar etmek, tekebbürde bulunmak, bir işi gösteriş için yapmak demektir. Bir malı mücerret nâsa gösteriş için sarfetmek bir betardır. Bir malı sarfetmek ve bir ibadet ve taatte bulunmak, Rızay-ı ilâhî için olunca: Şükr mahiyetinde bulunmuş olur.

(48) : Ve ey müminler!. Allah Tealâ'nın size olan nimetlerini zikrediniz. (O vakit ki, şeytan) yâni iblisi lâin, Beni Kinane kabilesi eşrafından ve şüerasından olan «Süraka Bini Mâlik» namındaki şahsın suretinde temessül ederek **(onlara)** o müslümanlar ile savaşta bulunmak isteyen Mekke müşriklerinde onların habisane olan (amellerini bezemiş) di. O müşrikleri müslümanlar ile savaşta bulunmak için teşvik ve teşcide bulunmuştu. (Ve) o mel'un şeytan, o müşrikleri gurura düşürmek için onlara **(demişti İd: Bugün nâstan size galip olacak yoktur.)**

siz pek kuvvetli bulunuyorsunuz. **(Ve ben de şüphe yok ki, sizi himaye ediciyim)** bende size yardımcıyım. Sizi aranızda adâvet bulunan Beni Kinane kabilesinden de korurum. Çünki ben onların reisi bulunmaktayım. İşte şeytan **o** müşrikleri böyle kandırıp harbe teşvik etmiş bulunuyordu. **(Vaktaki iki fırka)** müslümanlar ile müşrikler **(karşı karşıya görünmeğe)** biribirine karşı cephe almaya **(başladı)** müslümanlara meleklerin imdada geldiğini mel'un iblis görüverdi, hemen korkarak **(arkasına donuverdi)** müşriklerin artık muzaffer olamayacaklarını anladı, kaçmaya yüz tuttu **(ve dedi ki: Şüphesiz ki, ben sizden beriyim)** ben artık sizinle teşriki mesai edemem, **(ben muhakkak ki, sizin görmediğinizi gördüm.)** islâm ordusuna nasıl bir kuvvetin inzimam ettiğini müşahede ettim. **(Şüphe yok ki, ben Allah'tan korkarım)** müşrikler ile beraber benim başıma da bir belânın bir kahrı ilâhînin teveccüh edeceğinden havf ederim. **(Allah'ın ikabi ise pek şiddetlidir.)** ona muhalefet edip küfre düşenler, elbette ki, pek şiddetli bir azaba uğrayacaklardır. Artık kimdir ki, bu azab-ı ilâhîyi düşünüp korkusundan titremesin?.

İşte şeytan tabiatlı insanlar da birgün gözlerinin önünde Cenab-i Hak'kın kudret ve azametini, düşmanlarını kahrı tenkili tecelli edince böyle nedamete düşüp firar edeceklerdir. Fakat artık yakalarını kahrı ilâhîden kurtaramıyacaklardır.

§ Allah'ın ikabı ise pek şiddetlidir. Denilmesi, ya şeytanın itirafı ifadeleri cümlesindendir. Veya bu ayrıca müstakil bir cümledir.

***

اِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰؤُلَٓاءِ دِينُهُمْ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى
اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَاَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : O zaman münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar diyordu ki: Onları dinleri aldatmıştır. Halbuki, herkim Allah Tealâ'ya tevekkül ederse artık Şüphe yok ki, Allah Tealâ azizdir, hâkimdir. ,

(50) : Ye görecek olsan, o zaman ki, melekler, kâfir olanların canlarını alırlar, yüzlerine ve arkalarına vururlar ve yangının azabım tadın —derler—.

(51) : Bu işte ellerinizin takdim ettiği şey yüzündendir. Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ kullan için zulmeder değildir.

A " - '

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetler, münafıkların ve bir takım ruhen hasta kimselerin müslümanlar hakkındaki yanlış telâkkilerini takbih ve teşhir ediyor. İslâmiyeti kabul etmeyip de küfr ve nifak üzere ölecek kimselerin de ne kadar fecî, nazarı hayreti calip bir surette ölüp felâketlere uğrayacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (O zaman) müslümanlar harp için Bedir sahasına yürüdükleri vakit Medine-i Münevvere'de bulunan (münafıklar ve) Mekke-i Mükerreme'de bulunup vaktiyle islâmiyeti kabul ettiklerini lisanen söylemiş oldukları halde kalben şek ve şüphe içinde kalmış, samimî surette müslüman bulunmamış bir takım (kalplerinde hastalık bulunanlar diyordu ki: Onları) o erleri (dinleri aldatmıştır.) onlara galip olacaklarına dair bir kanaat vermiştir. Yoksa öyle az bir kuvvet oldukları halde büyük bir kuvvete karşı nasıl savaşa cesaret edebilirlerdi?. Müslümanların adedi zahiren üçyüz küsur erden ibaret olduğu halde düşmanlarının kuvveti bin erden ziyade idi. (halbuki) bu cahiller, yanlış düşünüyorlardı. Galibiyet mutlaka adedin çokluğuna mütevakkıf değildir. (Her kim Allah Tealâ'ya tevekkül eder) onun mukaddes dinine hizmet için harp meydanına atılır (sa artık) Allah Tealâ onu mensur ve muvafık kılar, (şüphe yok ki; Allah Tealâ azizdir) Kudreti her şeye galiptir. Az bir kuvveti dilerse pek büyük bir kuvvete galip kılabilir. Ve o halikı, azim (hâkimdir.) irade-i ilâhîyesi muktezayı hikmete göre tecelli eder. Binaenaleyh o münafıkların ve emsalinin düşünceleri, sözleri pek vahidir!.

t50) : (Ve) Ey Nebiyyi Zişanım veya ey kabil-i hitap olan herhangi bir insan!. Eğer (görecek olsan, o zaman ki, melekler, kâfir olanların canlarını alırlar) ölecekleri vakit ruhlarını kabzetierek kendilerini dünya hayatından mahrum bırakırlar. Ve onların (yüzlerine ve arkalarına) onların ileri gelen, geri kalan her uzvuna demir çomaklar ile (vururlar ve) onlara (yangının) cehennem ateşinin (azabını tadın —derler—) artık şüphe yok ki, ne fecî, ne kadar tasviri gayrı kabil bir haile görülmüş olur.

(51) : Ey kâfirler!. Ey münafıklar!. (Bu) Sizi yakalayacak olan katil darp, ateşin azap yok mu, (işte) bütün bunlar sizin dünyada iken (ellerinizin takdim

ettiği şey) küfr ve mâsiyet **(yüzündendir)** siz o küfr ve mâsiyeti irtikâbetmiş ol-olduğunuzdan dolayı bu felâketlere maruz kaldınız, bütün bunlar kendi amellerinizin neticesidir, **(ve şüphe yok ki, Allah Te2lâ kulları için zulmeder değildir.)** **küfr ve** mâsiyet erbabının giriftar olacakları azaplar, felâketler bütün kendi kötü hareketlerinin muktezasıdır. Artık insanlar bu âkibeti düşünüp daha dünyadalarken ıslâh-ı hâl etmelidirler ki, azabı ilâhîden kurtularak eltaf-ı subhaniyeye istihkak kesbetnüş olsunlar.

***

كَدَأْبِ آلِ
فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ
اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾
ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى
يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(52) : —Bunların hâli— Firavundun kavmi ile onlardan evvelkilerin âdeti gibidir ki, Allah Tealâ'nın âyetlerini inkâr ettiler. Allah Tealâ da bunları günahlari sebebiyle muaheze etti. Şüphe yok ki, Allah Tealâ kuvvet sahibidir; ikabı pek şiddetlidir.

(53) : Bu da, şüphe yok ki, Allah Tealâ bir kavme ihsan etmiş olduğu bir nimeti Ideğiştirici değildir, onlar kendi nefislerinde olanı değiştirinceye değin. Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ bihakkın işiticidir, tamamiyle bilicidir.

*

İ Z A H

(52) : **Bu** mübarek âyetler, zaman-ı nebevideki müşrikler ile Firavun'a tabi olanların ve daha evvelki kâfirlerin aynı âdetlerde bulunduklarını ve bu yüzden

kahr-ı ilâhîye uğradıklarını bildirmektedir. Ve bir kavmin makbul olan ahlâk ve etvânnı değiştirmedikçe nail oldukları nimetlerden mahrum kalmayacağını ihtar etmektedir. Ve Cenab-ı Hak'kın her şeye bihakkın âlim, kaadir ve şedidülikap olduğunu beyan ile insanları intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (**—Bunların hâli—**) yâni: Bedir Gazvesinde müslümanlara karşı cephe alan müşriklerin âdeti **(Firavuit'un kavmi ile onlardan evvelkilerin)** Nuh, Âd kavmi gibi eski milletlerin **(âdeti gibidir ki)** bunlar da **o** eski milletler gibi **(Allah Tealâ'nm âyetlerini inkâr ettiler)** gördükleri mucizelere, hârikalara rağmen yine Peygamberleri tasdik etmediler. Artık **(Allah Tealâ da bunları)** bu müşrikleri **(günahları)** küfr ve mâsiyetleri, Nebiyyi Zişan'a muhalefetleri **(sebebiyle muaheze etti)** eski kâfir kavimleri sulara gark ettiği ve sair felâketlere uğrattığı gibi bu müşrikleri de, kati ile, esaret ile mücazata giriftar etti. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ kuvvet sahibidir)** din düşmanlarım mahv-ı tenkile kudreti maziyadetin kâfidir. Ve Halikı Azimin **(ikabı pek şiddetlidir.)** bu dinsizleri dünyada mücazata uğrattığı gibi bunların hakkındaki uhrevî azapları daha şiddetli olacaktır.

(53) : **(Bu da)** Bütün bu kâfirlerin böyle azab-ı ilâhîye yakalanmaları da kendi sui hareketlerinin bir neticesidir. Yoksa **(şüphe yok ki Allah Tealâ bir kavme ihsan etmiş olduğu bir nimeti)** hikmet ve felâkete tebdil suretiyle **(değiştirici değildir.)** o nimeti onların ellerinden almaz **(onlar kendi nefislerinde olanı)** kendi fitrî kabiliyetleri haiz oldukları akıl ve zekâyı, îmana, ibadet ve taata olan kudretlerini, kendi kötü düşüncelerile, fena hareketlerile **(değiştirinceye değin)** Fakat onlar öyle kendi nefislerinde olanı değiştirdiler mi?. Küfr ve nifaklarını neşre, dine karşı hürmetsizliklerini izhara cür'et gösterdiler mi, Cenabı Hak'da onları yakalar, lâik oldukları azaplara kavuşturur. **(Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ bihakkın işiticidir)** kullarının bütün sözlerini, iddialarını işitir ve o Haliki hekim **(tamamiyle bilicidir.)** herkesin bütün efal ve harekâtını bihakkın bilir. Her birini lâik olduğu mükâfata veya mücazata kavuşturur. Nimetlerini idame eder veya izale buyurur. Binaenaleyh insanlar. Allah Tealâ'nm nimetlerine karşı vazife-i şükranı ifaya çalışmalıdırlar, diyanet ve ibadet ve taat dairesinden çıkmamalıdırlar ki, o nimetlerden bilâhara mahrum kalmasınlar. Bunların fevkindeki uhrevî nimetlere de namzet bulunsunlar.

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾
إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(54) : Firavundun kavminin ve onlardan evvelkilerin âdeti gibi ki, Rablerinin âyetlerini tekzib ettiler. Artık onları günahları sebebiyle helâk ettik. Ve Firavun'un kavmini gark eyledik. Ve hepsi de zalimler olmuşlardı.

(55) : Şüphe yok ki, yeryüzünde yürüyen canlıların Allah Tealâ katında en şerlisi, o kimselerdir ki, kâfir olmuşlardır. Artık onlar îman etmezler..

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetler de asr-ı nebevideki müşrikler ile hemâdet olan eski kâfirlerin nasıl helâk olduklarını izah ediyor. Ve en ziyade şerli hayvanların, küfrlerinde işrar edip duran dinsizlerden ibaret olduğunu beyan buyuruyor.. Şöyle ki: Evet.. Resuli Ekrem'in risaletini tasdik etmeyen kâfirlerin âdeti, **(Firavun'un kavminin ve onlardan evvelkilerin âdeti gibi)** dir **ki,** hepsi **de (Rab' lerinin âyetlerini)** o Hâlîk-ı Kerimin varlığına, birliğine, lûtf ve ihsanına şahadet eden delilleri inkâr. Peygamberlerin sıdkını isbat eden mucizeleri **(tekzib ettiler)** böyle küfr ve tuğyanda İsrar edip durdular. **(Artık onları)** o kâfirleri **o** muazzam **(günahları)** inkâr ve tekzipleri **(sebebiyle helak ettik)** bazıları zelzele **ile, bazıları** yerlerin batmasiyle, bazıları **başlarına yağdırılan** taşlar ile, **bazıları rüzgârlar ile, Kureyş müşrikleri** de islâm **kahramanlarının kılıçlarıyle mahv-ı perişan oldular. (Ve Firavun'un kavmini) de** kendisiyle beraber **(garkeyledîk) öyle büyük bir izmihlale uğrattık, (ve hepsi de) Gerek o evvelki kavimler olsun, ve gerek Kureyş kâfirlerinden olup müslümanlann elleriyle katil ve tenkil edilen şahıslar olsun (zalimler olmuşlardı.) nefislerine küfr ve mâsiyet ile zulmetmiş oldukları gibi başkalarına da idlâl ve ifsat suretiyle zulmeder bulunmuşlardı.**

Böyle bir zulmün cezası da işte dünyada böyle bir helakten ibarettir. Ahiretteki cezalan ise elbetet bunun çok fevkindedir.

(55) : **(Şüphe yok ki,)** Bu helâk olan şahıslar, kavimler, en şerli ve umum hakkında en zararlı kimselerdi. Çünki onlar kâfir bulunuyorlardı, **(yeryüzünde yürüyen canlıların)** hayvanların, hayat sahibi kimselerin **(Allah katında)** Cenabı Hakkın hükm ve kazası hususunda **(en şerlisi ise o kimselerdir ki, kâfir olmuşlardır.)** küfrlerinde İsrar edip durmuşlardır, alıklarını bozmuş, halkı idlâle çalışmış şahıslardır. Bir halde ki, **(artık onlar îman etmezler.)** onların îman edecekleri beklenilemez. İşte o helâk olan kavimler, şahıslar da hep böyle îman istidadından mahrum kalmış oldukları için öyle bir mahvü helake mâruz kalmışlardır.

اَلَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ
مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ
بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ
خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Onlar ki, kendileriyle muahede yapmış idin, sonra her defasında ahtlerini bozarlar ve onlar hiç çekinmezler.

(57) : İmdi her ne zaman muharebede onları kat'î surette yakalar isen onlar ile arkalarındaki kimseleri ansızın korkut. Umulur ki, ibret alırlar.

(58) : Ve eğer bir kavmin hıyanet edeceğinden kat'iyyen korkar isek ahtlarını kendilerine açıkça müsavat üzere at. Şüphe yok **ki, Allah Tealâ haın olanları sevmez.**

İ Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler Resuli Ekrem ile yapmış oldukları muahede ahkâmına müşriklerin riayet etmez oldukların! bildirmektedir. Artık savaşlar-

da onlara galip gelince haklarında şiddetli muamele yapılmasını emir etmektedir, tâ ki, arkalarındaki cemiyetler için bir vesilei ibret olsun. Ve muahede ahkâmına hiyanet edecekleri anlaşılan düşmanlar ile de, kendilerine evvelce haber vermek üzere muahedeyi bozmanın lüzumunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Zişanım!. **(Onlar ki)** O Kureyze Yahudileri ki, **(kendileriyle muahede yapmış idin)** onlar bu muahedeye riayet etmediler, **(sonra)** tekerrür eden muahedelerin **(her defasında)** onlar **(ahtlerini bozarlar)** verdikleri sözlerde sebat etmezler. Muahede muktezasına muhalif harekette bulunurlar. **(Ve onlar hiç çekinmezler.)** böyle ahda; muhalefetin ne kadar cezayı, azab-ı ilâhîyi müstelzim olacağını düşünüp korkmazlar. Nitekim Kureyze Yahudileri, müslümanların aleyhinde hareket etmeyeceklerine dair söz vermişlerdi. Halbuki, bu sözlerinde durmadılar, Mekke-i Mükerreme müşriklerine silâh vermek suretiyle yardım ettiler. Sonra yine bir muahede yapılmış idi, buna da riayet etmediler, Handek Gazvesinde yine müşriklerin lehine hareket ettiler.

(57) : **(İmdi)** Onların hâlleri böyle olunca artık Resûli Zişan'ım!. (her ne zaman **muharebede onları)** o ahtlerini bozanları **(kafi surette yakalar** isen) onları elde eder, üzerlerine zaferyâb olur isen **(onlar ile)** onları mahv ve tenkil etmek suretiyle **(arkalarındaki kimseleri)** Ceziretül Arab'ta Yemen'de bulunan ve müslümanlar aleyhinde hareketleri melhuz olan gayri müslimleri de **(ansızın korkut)** onlara da dehşetbahş ol **(umulur ki)** onlar, o muharip müşrikler hakkındaki yapacağınız şiddetli tenkil muamelesinden **(ibret alırlar)** da daire-i islâma can atarlar, müslümanlara karşı cephe almaya cesaret edemez olurlar.

§ Sekf; Süratle tutmak, ahzetmek, zaferyâb olmak demektir.

§ Teşrid: Dağıtmak, ıstırap ile olan tefrik ve tenkil demektir ki burada muharip bir kuvvet hakkında geride kalan kuvvetler ile aralarını ayıracak bir muamelede bulunmaktan ibarettir.

(58) : (Ve) Resûli Âlişanım!. **(eğer)** Kendileriyle muahede yapmış olduğun **(bir kavmin)** ahitlerinde **(hiyanet edeceğinden katiyyen korkar isen)** bir takım yüz gösteren emarelerden dolayı buna kanaat getirirsen nitekim Kureyze ve Nazir kabilelerinin müslümanlara karşı böyle bir durumda bulunduklan anlaşılmışdı. Artık **(ahtlerini kendilerine açıkça müsavat üzere at)** aranızdaki muahedenin bozulduğunu kendilerine serahaten haber ver, bunun böyle hükmü kalmadığına her iki taraf da seviyyen muttali olsun. **Tâ** ki, arada bir hiyanet töhmeti bulunmasın. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ)** ahtlerini bozmak hususunda ve sair muamelelerde **(hain olanları** sevmez) binaenaleyh muahede ahkâmına riayet etmelidir. Bu ahkâma riayet etmediği anlaşılan hasma karşı da muahedeyi kaldırmaya lüzum görülünce bunu o hasım tarafına evvelce bildirmelidir. Tâ ki: düşman ahdin bakası zannmda bulunarak lâzım gelen tedariki terk etmesin. Bu ahdin kaldırılmasını düşmana evvelce haber vermemek, düşmana karşı bir hiya-

net demektir. Hiyanet ise ahlâkî islâmiyeye münafidir. Adalete muhaliftir. Meğer ki, düşmanın naksi aht ettiği her veçhile zahir olsun. O halde kendilerine ahtın mütekabilen naksedildiğine dair bir haber vermeğe hacet kalmaz.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾
وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ
بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ
اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ
إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(59) : Ve o kâfirler asla zannetmesinler ki, ilerleyip kurtulmuşlardır. Şüphe yok ki, onlar âciz bırakamayacaklardır.

(60) : Ve onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten ve bağlı atlardan hazırlayınız. Bununla Allah Tealâ'nın düşmanını ve sizin düşmanınızı ve onlardan başkalarını ki bunları siz bilmezsiniz, - Allah Tealâ bilir - korkutursunuz. Ve her neyi ki, Allah yolunda infak ederseniz size tamamen ödenir ve siz asla zulma uğratılmazsınız.

İ Z A H

(59) : **(Ve)** Müslümanlara karşı adavette, savaşa mücaserette bulunmuş oldukları halde henüz belâlarını bulmamış olan **(o)** bir takım **(kâfirler asla zannetmesinler ki ilerleyip kurtulmuşlardır.)** Bedir Gazvesinde katilden, esaretten **halâs** olmuşlardır. Hayır, bu bir muvakkat kurtuluştur. **(Şüphe yok ki, onlar) Allah** Tealâ'yı hâşâ **(âciz bırakamayacaklardır.)** Onlar yine bir gün lâyık oldukları mağlûbiyete, cezalara uğrayacaklardır.

§ Bu âyet-i kerime Resûli Ekrem için tesliyetbahş olmuştur. Çünki bir **takım** müşrikler, Bedir Gazvesinde ve sairede kaçıp kurtulmuş, müstehik ol-

dukları cezaya henüz çarpılmamışlardı. Bu âyet-i celile ise onların ergeç mağlûp, azaba giriftar olacaklarını, kendilerinden intikam alınacağını haber vermiş bulunuyor. Nitekim bilâhara öyle de olmuştur.

(60) : (Ve) Ey müslümanlar!. Ey islâm diyarının sahipleri, müdafileri **(onlara karşı)** o din, vatan düşmanlariyle savaşta bulunabilmeniz için, fedakârlık ediniz, **(gücünüzün yettiği her kuvvetten)** her türlü harp vasıtalarından **(ve bağlı atlardan)** hücumu temin, düşmanı tedhiş edecek nakil vasıtalarından **(hazırlayınız)** bu hususta kusur göstermeyiniz. Çünki **(bununla)** bu kuvvet ile veya bu harp vasıtalariyle **(Allah Tealâ'nın düşmanını ve sizin düşmanınızı)** korkutmuş olursunuz ki, bunlar vaktiyle Mekke-i Mükerreme'deki müşrikler ile sair islâ-< miyet düşmanlarından ibarettir. **(Ve onlardan başkalarını)** da korkutmuş olursunuz ki, bunlarda münafıklardan, islâmiyete karşı gizlice düşmanlıkta bulunan dinsizlerden veya Yahudi'ler ile Mecusi'lerden ibarettir. Evet.. Ey müslümanlar!. Aleyhinizde bulunan bir takım kimseler de vardır **(ki, bunları siz bilmezsiniz)** çünki onlar etrafınızda bulunurlar, size dost görünürler, kalplerindeki adaveti gizlemiş olurlar. Fakat bunları **(Allah Tealâ bilir)** siz herhalde kendinize teveccüh eden vazifeyi yapınız, lâzım gelen kuvvetleri hazırlayınız, bununla o alenî ve gizli düşmanlarınızı **(korkutursunuz)** da artık size karşı cephe almaya cür'et edemezler, islâm yurduna hücuma kalkışamazlar. Size karşı dost görünmeğe çalışırlar, bir kısmı da cizye vererek mutiane bir vaziyet almış olur. Hattâ bu sayede bir kısmının islâmiyeti kabul etmesi de melhuzdur. Ve bu gibi vesaitiivmevcudiyeti islâm yurdunun kuvvetini, ziynetini, medeniyet hayatındaki terakkisini yâr-ü ağyâre göstermiş bulunur. Binaenaleyh bir dini telâkki, bir dini haşmet ve fazilet olan islâmiyet, müntesiplerine böyle maddî ve manevî mühim vasıtaların ihzar edilmesini emretmektedir. Müslümanlıkta atalet, medenî vasıtalardan mahrumiyet, düşmanlara karşı miskinane bir vaziyete tenezzül katiyyen memnudur. Kur'an-ı Azim'in nasıl bir mucize-i ebediye olduğuna bakmalıdır ki, bu âyet-i kerime'nin nuzulû zamanında en malûm, en mültezem silâh, kılıçtan, kamadan ibaret bulunuyordu. Bu âyet-i celilede- ise bunları ihzar edin diye emir olunmuyor, belki «gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayınız» diye emir olunuyor. Kuvvet tâbiri ise bugünkü bütün harp vasıtalarına şâmildir. Meselâ: Toplara tüfeklere, tayyarelere, otomobillere, zırhlılara, tanklara, atomlara ve saireye de şâmil bulunmaktadır. İşte bu da bir hârika-i Kur'aniyedir ki, bu ümmet-i merhumeye istikbalde vücûde gelecek her nev'î harp vasıtalarının ihzarını emretmiş, böyle vasıtaların vücûde geleceğine işarette bulunmuştur. Binaenaleyh müslümanlara düşen **vazife** de bu hususta her türlü fedakârlıklarda bulunmaktır. **(Ve) Ey müslümanlar!. (her neyi ki, Allah yolunda infak ederseniz) yurdunuzun müdafaa ve muhafazası için bu gibi** harp **vasıtalarını ihzara ne kadar çalışır, yardımda bulunursanız mutlak biliniz ki (size) mukabili (tamamen ödenir) bunun maddî ve manevî mükâfatını elbette görürsünüz, (ve siz asla zulme uğratılmazsınız) yaptığınız infak beyhude yere zâyolup gitmez, sizler**

de zarara uğramış bulunmazsınız. Güzel niyete mukarin olan hizmetinizin elbetteşevabını, mükâfatını görürsünüz. Artık ey müslümanlar!. Hak yolunda yapılacak yardımların, hizmetlerin ne kadar mühim, saadetbahş olduğu taayyün etmiş oluyor. Cenab-ı Hak, cümlemizi bu gibi güzel vazifeleri ifaya muvaffak buyursun, âmin..

*

وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ٦١
وَاِنْ يُرِيدُوا اَنْ يَخْدَعُوكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ هُوَ الَّذِي اَيَّدَكَ
بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ٦٢ وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي
الْاَرْضِ جَمِيعًا مَا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ
اِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ٦٣

MEALİ ÂLÎSİ

(61) : Ve eğer onlar sulha meylederlerse sen de ona meylet ve Allah Tealâ'ya tevekkül kıl. Şüphe yok ki, her şeyi bihakkın işitici ve tamamiyle bilici olan ancak o'dur.

(62) : Ve eğer sana hile yapmak isterlerse şüphe yok ki, sana Allah Tealâ kâfidir. O, o zattır ki, seni nusretiyle ve müminler ile teyit buyurmuştur.

(63) : Ve onların kalblerinin arasını telifi etti ki, eğer yerde bulunanın tamamını sarfedecek olsa idin onların kalpleri arasına ülfet düşüremezdin. Ve lâkin Allah Tealâ onların arasını telif etti. Şüphe yok ki o azizdir, hakimdir.

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetier, sulha temayül eden düşmanlar ile Hak'ka tevekkül edilerek sulh yapılmasının cevazını bildirmektedir. Ehli islâmın kendilerine karşı hud'akârlıkta bulunacak düşmanlarından kurtulup himaye-i ilâhîyeye nail olacaklannı tebşir etmektedir. Ve Cenab-ı Hak'kın dilediği takdirde iki düşmanın kalplerini telif ile adavetlerini muhabbet ve ülfete tebdil buyuracağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. İslâm varlığını müdafaa için lâzım gelen vasıtaları hazırla (ve) eğer (onlar) o düşmanlar islâmiyetin bu kuvvetini, savaşa olan istidadını görür de korkar, (sulha meylederlerse sen de ona) sulha (meylet) onlar ile müsalahada bulun (ve Allah Tealâ'ya tevekkel et) işlerini Hak Tealâ'ya tefviz et, onların zahiren sulha meyledip kalben mekir ve hud'aya mütemayil olduklarını düşünerek korkma. (Şüphe yok kî herşeyi) o düşmanların da kendi aralarında gizlice neler söylediklerini (bihakkın îşitici ve) onların neler düşündüklerini ve neler gizlediklerini de (tamamiyle bilici olan ancak, o'dur.) o Hâlk-ı Azimüşşandır. Onların hakkında lâyık oldukları hükm-i ilâhî ne ise herhalde o zuhur eder:

§ İbni Abbas Hazretlerine ve Mücahid'e göre bu âyct-i kerimenin hükmü «îman etmeyenler ile mukatilede bulunun» «artık müşrikleri her nerede bulursanız öldürünüz» mealindeki âyetler ile nesh olunmuştur. Fakat diğer zevata göre mensuh değildir. Belki bu sulh emri, mevkuftur, imam-ı müsliminin takdirine bağlıdır. Eğer sulh müslümanların menfaatlerine muvafik görülürse muvakkat bir zaman için, meselâ: On sene müddetle sulh cihetine gidilir, aksi takdirde savaşa devam edilir. Zahir ve maslahata muvafik olan da budur.

§ Mücgıhid'e göre bu âyet-i kerime, Kureyze ve Nadir kabileleri ile sulh hakkında nazil olmuştur. Fakat bunların hakkında varit olması, bunun zahirî üzerine alelumum icrasına mâni değildir. Nitekim bir âyetin muayyen bir sebepten dolayı nazil olmuş olması, onun hükmünün umumiyetine mâni olmaz.

(62) : (Ve) Resulüm!, (eğer) kâfirler sulhu izhar, savaşı izale suretiyle (sana hfle yapmak) daha ziyade kuvvet edinerek tekrar hücum etmek maksadıyle bir hud'ada bulunmak (isterlerse) bundan endişeye düşme, Cenab-ı Hak bunu bilir. Artık (şüphe yok ki, sana Allah Tealâ kâfidir.) seni onların şerrinden korur, (o) Hâlik-ı Zişan (o zattır ki, seni) müddet-i hayatında (mısreriyle) bilâvasıta veya bir hârika olarak melekleriyle (ve müminler ile) ensar-ı kiram ile (teyid buyurmuştur.) binaenaleyh senin hakkında hilekârlıkta bulunmak isteyecek düşmanlarına karşı da seni teyit eder, muvaffak buyurur. Artık o düşmanlardan korkmaya mahal yoktur.

(63) : Evet... Cenab-ı Hak, bir âdeti ilâhîyesi, bir muktezayı hikmeti olarak Resüli Zişan'ın müminler ile de teyit buyurmuştur. Şöyle ki: Birçok kabileler arasında ve bahusus Evs ile Hazreç kabilesi beyninde öteden beri pek büyük

bir husumet var idi. Bir derecede ki, biri diğerine bir sille vuracak olsa bir ha-**«miyeti** cahilane yüzünden kabileleri arasında bir savaş vücude gelirdi. Sonra Cenab-ı Hak onları islâmiyete nail kıldı, aralarındaki adavet, muhabbete münkalip oldu. Aralarında bir din kardeşliği tecelli edip durdu. İşte bu hâdiseye işaret için buyuruluyor ki: (Ve) Cenab-ı Hak **(onların)** sana yardım eden müminlerin **(kalplerinin arasını te'lif etti)** mütekabil adavet yerine muhabbet ve ülfet kaim oldu. öyle **(ki eğer yerde bulunanın tamamını)** bütün dünya mallarını (sarfede-**cek olsa idin)** adavetlerini izale edemez, **(onların kalpleri arasına ülfet düşüremezdin.)** Onların birbirine husumetleri böyle bir derece-i nihayede ziyade idi. **(Velâkin Allah Tealâ)** azim kudretiyle **(onların arasını telif etti)** kalplerindeki bütün adavet hislerini izale ederek kendilerine mütekabil muhabbet ve muvaneset ihsan buyurdu. Bu da bir mucize-i nebeviye mahiyetinde bulunmuştu ki, onun şerefi kudumiyle bu kavimler arasındaki müthiş adavet zail olmuştu. Artık Cenab-ı Hak dilerse sair kabilelerin, milletlerin de müslümanlara karşı olan adavetlerini, husumetlerini; su-i maksatlarını izale buyurabilir. Binaenaleyh muvafik görüldüğü takdirde onlar ile musalaha, muahede akdinden endişe etmeğe mahal yoktur. Herhalde Cenab-ı Hak'ka tevekkül etmeli, tefvizi umurda bulunmalıdır. (Şüphe yok ki, o) Halikı Azim **(azizdir)** iradesi her şeye galiptir. Ona hiç bir şey muhalefet edemez. Ve o mabudi Kerim **(hakîmdir)** hiç bir şey onun daireyi hikmetinden çıkamaz. Artık vâki olacak herhangi bir harp veya sulh da o Hâlik-ı Azimüşşan'ın kudret ve hikmetinin bir muktezasıdır.

***

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ٦٤ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ
إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ
يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَفْقَهُونَ ٦٥ الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا
فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ
مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ
٦٦

MEALİ ÂLİSİ

{64) : Ey o Peygamber!. Sana ve sana tâbi olan müminlere Allah Tealâ kâfidir.

(65) : Ey Peygamber!. Müminleri cihada teşvik et. Eğer sizden sabr edici yirmi kişi olsa iki yüze galip olurlar. Ve eğer sizden yüz kişi olsa, kâfir olanlardan bine galip gelirler. Çünki onlar şüphe yok ki, hakkı anlamaz bir kavimdirler.

(66) : Şimdi Allah Tealâ sizden - yükü - hafifleştirdi ve bilmiştir ki, siz de muhakkak bir zaaf var. İmdi sizden sabr edici yüz kişi bulunursa iki yüze galip olurlar. Ve eğer sizden bin kişi bulunursa iki hine galebe ederler, Allah Tealâ'nın izniyle. Ve Allah Tealâ sabr edenler ile beraberdir.

***

İ Z A H

(64) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'kın müminlere her hususta nusret ve zafer ihsan buyurmaya kaadir ve kâfi olduğunu bildirmektedir. Ve cihad sa-

hasında yirmi islâm mücahidinin galip olmaları için sabr ve sebat ederek iki yüz düşmana karşı durmalarını emretmektedir. Mahaza müslümanlar hakkında teshilât olmak üzere yüz islâm erinin ikiyüz düşmana ve bin islâm mücahidinin iki bin düşmana galip olmaları için sabr ve sebat ile memur olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamber) Ey Hâtemülenbiya olan Hazret-i Muhammedi, (sana ve sana tâbi olan müminlere) ensar-ı kirama (Allah Tealâ) her hususta (kâfidir) yalnız düşmanların hile ve hud'ası halinde değil, herhangi bir takdirde, herhangi bir vaziyette sana ve senin ümmetine yardım eder. Onun kudret ve azameti sizi himayeye, ilâya maziyadetin kâfidir. Amenna!.

§ Diğer bir tevcihe göre bu âyet-i kerime: «Ey Nebiyyi Zişan!. Sana Cenab-ı Hak ile müminler kifayet eder.» Meâlindedir. Rivayete nazaran Bedir Gazvesi sırasında henüz savaşâ başlamadan nazil olmuştur.

(65) : (Ey Peygamber!.) Ey Hâtemülenbiya!. Allah Tealâ size kâfidir. Fakat sizin vazifeniz, Allah yolunda cihad etmektir* ilâ-i dine hizmettir, siz bu yolda malınızı, canınızı feda etmek isterseniz Cenab-i Hak'ta size nusret bahşolur. Binaenaleyh (müminleri cihada teşvik et) Allah yolunda fedakârlıkta bulunsunlar, (eğer sizden sabr edici yirmi kişi olsa) bu sabr ve sebat neticesinde düşmanlardan (iki yüze galip olurlar ve) Ey müslümanlar!. (eğer sizden yüz kişi olsa) sabr ve sebat edince (kâfir olanlardan bine) bin muharip düşmana (galip gelirler.) Bu beyanat-ı Kur'aniyedeki haberler, emir mahiyetindedir. O halde buyurulmuş oluyor ki: Ey müslüman erleri!. Siz yirmi kişi olduğunuz takdirde iki yüz kadar düşmana karşı sabr ve sebattan ayrılmayınız. Ve siz yüz kişi olduğunuz vakit de bin kadar düşmana karşı sabr ve sebatta bulununuz. Tâ ki, bunun neticesinde zafere nail olasınız. (Çünki onlar) o düşmanlarınız (şüphe yok ki, hakkı anlamaz bir kavimdirler.) onlar, Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe inanmış, rızay-ı ilâhî için harbe atılmış, sevaba ermek, azaptan kurtulmak gayesini takibetmiş kimseler değildirler. Onlar cahilane bir hamiyet ve teassub saikasiyle savaşa atılırlar. Binaenaleyh nezih itikada mâlik olan nzay-ı hak için savaşa atılan siz müslümanlar, elbette sabr ve sebat edince galibiyete nail olursunuz.

«Bidayet-i islâmda» Peygamber Efendimizin düşmanlara karşı gönderdiği seriyeler = süvari bölükleri yirmiden noksan, yüzden fazla bulunmazdı. Bundan dolayıdır ki, bu âyeti kerimede bu iki adet zikredilmiştir.

(66) : Ey müslümanlar!. (Şimdi Allah Tealâ sizden -yükü- hafifleştirdi) size lûtf ve inayette bulundu, size teshilât gösterdi, öyle sizin kat kat fevkiniz-* de olan düşmanlara karşı herhalde mukavemet etmekle sizi mükellef kılmadı. (ve) Hâlik-ı Hakim (bilmiştir ki, siz de muhakkak bir zaaf yar) Vücudunuz gayri mütehammil yani Cenab-ı Hak'kın ezelden beri malûmu olan bu zaafınız, şimdi bilfiil vâki olmak suretiyle de malûmi ilâhî bulunmuştur. (İmdi) bu zaafınızdan dolayı (sizden sabr edici yüz kişi bulunursa) Cenab-ı Hak'kın inayetiyle (ikiyüze

galip olurlar) yani: Galip oluncaya kadar sabr etsinler. (Ve eğer sizden bin kişi bulunursa) sabretsinler (iki bine galebe ederler.) şimdi müslümanlar, bununla mükelleftirler. Onların bu nusret ve galibiyete nailiyetleri* ise ancak (Allah Tealâ'nın izniyle) dir, o Halikı Kerim'in iradesiyle, müslümanlara gösterdiği teysir ve teshîli ile tecelli eder. (Ve Allah Tealâ sabredenler ile beraberdir.) yâni: Onlara yardım eder, onları feth-ü zafere kavuşturur. Nitekim nice az kuvvetler o sayede birçok kuvvetlere galebe edebilmişlerdir. Elverir ki, teyidi ilâhîye nail olsunlar.

§ Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nuzulû olmak üzere rivayet olunuyor ki: Muhacirin-i kiram, vatanlarını terk etmiş, gurbet diyarında yaşamağa başlamışlardı. Bu zatlar diyorlardı ki: Biz yurdumuzdan çıktık, evlât ve emvalimizden ayrıldık, düşmanlarımız ise kendi yurtlarında her şeyleri yanlarında olarak yaşıyorlar.

Ensar-ı kiram da diyorlardı ki: Biz düşmanlarımızla meşgul olmaya başladık. Kardeşlerimizi unutuverdik, onlara yardım edemez hâle geldik. Velhasıl müslümanlar kendilerini böyle zayıf düşmüş gibi görüyorlardı. Maamafih bir taraftan da ehli islâmın adedi artıyordu, artık islâmiyeti müdafaa için daha fazla erler bulunmaya başlamıştı. İşte bu gibi hikmet ve maslahata mebni Cenabı Hak müslümanlara teshilât ihsan buyurdu, bu âyet-i celilesiyle müslümahların yükünü hafifleştirmiş oldu.

§ Bu mübarek âyetler de ehli îmanın nusret ve galibiyete nailiyetine vesile olan sebeplere işaret Duyurulmuştur. Şöyle ki: Müminler, güzel bir akideye nail bulundukları için onlar himaye-i ilâhîyeye namzet bulunmuşlardır. Kâfirler ise dini ilâhî hususunda cahillerdir, onlara göre behcet ve saadet ancak bu dünya hayatından ibarettir. Binaenaleyh onlar bu dünya hayatına dört elle sarılırlar. Allah yolunda çalışarak hayatlarını feda etmek asla istemezler. Fakat müslümanlar, ebedî bir âlemin varlığına kanidirler, hakikî saadetin o âlemde tecelli edeceğine mutekittirler. Artık o ebedî saadete kavuşmak için hak yolunda savaştan geri durmazlar, bilâkis kuvvetli bir kalb ile, sahih bir azim ile cihada ikdam ederler. Böyle bir çalışmanın neticesi de elbette fetih ve zaferdir.

Sonra kâfirler yalnız maddî kuvvetlerine, şevketlerine güvenirler. Müslümanlar ise Cenab-ı Hak'ka sığınırlar, ona duada, tazarru ve niyazda bulunurlar. Artık nusrete, zafere bunlar elvak olmuş olmazlar mı?. Sonra hakikî müminler, kalblerinde parlayan marifetulah nurlarından dolayı büyük bir kuvvete, bir mehabete mâliktirler. Bunlar bu muhabbet-i ilâhîye tesiriyle canlarını Allah yolunda feda etmeği bir nimet telâkki ederler. Bu cihetle düşmanlarına karşı celâdet göstermekte!* geri durmak istemezler. Artık düşmanlarının cesaret edemiyecekleri kahramanlıklara kemâli metanetle cür'et ederler, kalplerindeki nuri diyanet yollarını aydınlatır, yüzlerinde parlayan şaşaa-i celâdet düşmanlarının gözlerini kör ederek münhezim olmalarına sebebiyet verir. Artık umum

müslümanlar için lâzımdır ki, bu gibi ulvî hasletlerden ayrılmasınlar, daima müttehit olsunlar, daima sabr ve sebatta bulunsunlar, daima Allah Tealâ'ya tevekkül ve itimat ederek ilâ-i dine hizmeti bir gaye bilsinler. Şüphe yok ki, bunun neticesinde maddî ve manevî nice fütuhata, nice nimetlere nail. olurlar.

*

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ
تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا
اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا
طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(67) : Hiç bir Peygamber için yerde tamamen kuvvetlenmedikce esirler edinmesi muvafık değildir. Siz dünya menfaatini istersiniz. Allah Teala ise ahireti irade buyurur. Ve Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

(68) : Eğer Allah Teâlâ'dan bir yazı geçmiş olmasa idi, almış olduğunuz şey hususunda size elbette pek büyük bir azap dokunurdu.

(69) : Artık ganimet olarak elde ettiğiniz şeyden helâl ve hoş olarak yeyin ve Allah Teâlâ'dan korkun. Şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur, rahîmdir.

*

Î Z A H

(67) : Bu mübarek âyetler, din düşmanlarını tamamen tenkil etmenin lüzumunu bildiriyor, eğer bir hükmi ilâhî sabk etmemiş olsa idi esirlerden fidye alan ların büyük bir cezaya uğrayacaklarını ihtar buyuruyor. Ve bilâhara ganimet mallarından istifadeye müsaade buyurulmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Hiçbir Peygamber için)** enbiya-ı izamdan hiç biri için **(yerde tamamen kuv-**

vetlenmedikce) kâfirleri kati ve tedmir suretiyle ehli islâm kuvvet ve satvet tedarik etmiş bulunmadıkça (esirler edinmesi) sonra onları birer fidye mukabilinde serbest bırakıp yine düşman kuvvetlerinin çoğalmasına sebebiyet verilmesi (muvafık değildir.) Bu sahih, doğru bir hareket olmadığından buna meydan vermemelidir. (Siz) Ey müminler!. Müşriklerden fidye almakla (dünya menfaatini isterseniz) öyle sebat ve devamı olmayan bir şeyi arzuda bulunursanız (Allah Tealâ ise) sizin hakkınızda (ahireti irade buyurur.) din düşmanlarını kahr-u perişan ederek dininize yardım ile uhrevî sevaplara nail olmanızı diler. (Ve Allah Tealâ azizdir.) O her şeye kaadirdir, galiptir, onun hakkında asla aciz ve mağlûbiyet mutasavver değildir. Ve o (hakimdir) ondan sâdır ola nher fiil, son derece itkan üzeredir, hikmet ve maslahata müstenittir.

§ İshan: Bir marazın bir şâhsa ağırlık verip onu hareket edemez bir hâle getirmesi, zayıf ve zebun düşürmesi demektir. Burada katil ve itlaf mânasınadır. Sehanet de gılzat ve salâbet demektir.

(68) : Ey esirlerden fidye alan müslümanlar!. (Eğer Allah Tealâ'dan bir yazı geçmiş olmasaydı) yâni: Eğer müslümanlar için ganimet mallarının helâl olacağı veya içtihatlarında hata edecek kimselerin muakab olmayacaklar veya Bedir'de bulunan islâm erlerinin azaba uğramıyacaklan vaktiyle lâvhı mahfuzda yazılmi? bulunmasa idi (almış olduğunuz şey hususunda) esirlerden aldığınız fidye = bedelden dolayı (size elbette pek büyük bir azap dokunurdu.) Fakat o lavhı mahfuzdaki sabit, affinıza ait hükmi ilâhî sayesinde bu azaptan kurtulmuş bulunuyorsunuz.

«Rivayete nazaran Bedir muharebesinde Eshab-ı Kiram, düşmanlardan yetmiş kişiyi esir etmişlerdi. Bunların içinde Peygamberimizin amcası Abbas ile Ebu Talib'in oğlu Ukayl de vardı. Bunlar bilâhara müslüman olmuşlardı. Bu esirlerin hakkında ne muamele yapılması için müşavere yapıldı. Hazret-i Ebu Bekir, bunlar Resulullahın akrabasından kimselerdir, bunlardan fidye alınmakla iktifa edilmelidir, o fidye ile ordumuzu kuvetlendirmiş oluruz, bunların bilâhara taib olup müslüman olmaları da melhuzdur diyerek reyini bildirdi. Hazret-i Ömer de: Ya Resulullah bunlar seni tekzib ettiler, seni yurdundan çıkardılar, bunlar kâfirlerin reisleri bulunuyorlar. Cenab-f Hak seni onların fidyelerinden müstağni kılmıştır. Onların boyunlarını vurdur diye mütalâada bulundu. Saad İbni Muaz gibi bir kısım zatlar da Hazret-i Ömer'in bu reyine iştirak ettiler. Nihayet i\d\\ alınması ciheti tercih edildi, buna karar verildi. Rivayete nazaran bu fidyenin miktarı; yüz kıyye altın imiş. Her kıyye ise kırk dirhem miktarında bulunuyormuş. Bunun kırk kıyyesi yalnız Hazret-i Abbas'tan alınmıştı. İşte bu fidyenin alınmasını müteakip bu âyeti kerime nazil oldu, bunun alınmasının muvafik olmadığı bildirildi. Bundan dolayı Resûli Ekrem Efendimiz çok müteessir olmuştu. Hattâ deniliyor ki: Bu sırada Hazret-i Ömer, Resûli Zişan Efendimizin makamına gitmiş o Nebiyyi Âlişan ile Hazret-i Ebu Bekir'i ağlar bir halde bulmuştu. Ya Resulullah!. Ne için ağlıyorsunuz!. Diye sormuş, O Resûli Ekrem de:

fidye alındığından dolayı eshabm hakkında ağlıyorum, makam-ı nebeviye yakın bir ağacı işaret ederek «onların azabı bana bu ağaçtan daha yakın olarak arz edildi, eğer gökten bir azap inecek olsa idi Ömer ile Sad İbni Maz'dan başkası kurtulamazdı» diye buyurmuştur.

§ Bu fidye ahzı, bir içtihat mes'elesi bulunmuştu. *Fidye alınması reyinde bulunanlar, düşmanların kâfi derecede kuvvetten mahrum kaldıklarına kaani olmuşlardı. Resuli Ekrem de islâm mücahitlerinin bu esirleri elde etmelerine evvelce muttali bulunmamıştı. Artık bunlar harp sahasından çıkarılmış oldukları için herhalde katledilmeleri icabetmiyordu, bu kati muharebe hâline muhtestir. Bir de mahza dünyevî ve şahsî bir menfaat için fidye alınması muvafık değildir, yoksa islâm ordusunun, islâm yurdunun takviyesi için fidye alınması faideden hâli görülmeyebilir. îşte bu gibi mülâhazalara mebnidir ki, eshabı kiramın bir kısmı fidye alınması reyinde bulunmuşlardı. Böyle içtihada müstenit bir hata ise mafüvdür. Binaenaleyh Cenab-ı Hak bu reyde bulunmuş olanları muazzep kılmamıştır.

(69) : (Artık) Ey müslümanlar!. Aldığınız fidyeler size bir lütfi ilâhî olmak üzere helâl olmuştur. Onlar da ganaimden maduttur. Binaenaleyh (ganimet olarak elde ettiğiniz şeyden) o fidyelerden (helâl ve hoş) tîyp, temiz (olarak yeyin) istifade edin. (Ve Allah Tealâ'dan korkun) mâsiyetlere cür'et etmeyin, onun emirlerine muhalefetten kaçınınız. (Şüphs yok ki, Allah Tealâ gafurdur.) günahlarınızı af ve setreder. Ve (rahîmtUr) kullarına merhameti pek ziyadedir. Bir rahmet-i ilâhîyesi eseridir ki, rld'.ğînız fidyeleri, ganimet mallarını size mubah kılmıştır.

§ Deniliyor ki: (88) inci âyet-i kerimenin nuzulû üzerine Resûli Ekrem Hazretleri eshabı kiramını fidyelerden ve ganimet mallarından istifade etmekten men buyurmuştu. Sonra işbu (89) uncu âyeti kerime nazil olarak onlardan istifadenin cevazını beyan buyurmuştur.

*

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ
خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ٧٠ وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ
فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ٧١

MEALİ ÂLİSİ

(70) : Ey Peygamber!. Ellerinizde esirlerden olan kimselere de ki: Eğer Allah Tealâ sizin kalplerinizde bir hayır bilirse sizden alınmış olan şeyden daha hayırlısını size verir ve sizin için mağfiret buyurur. Ye Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

(ı71) : Ve eğer sana hiyanet etmek isterlerse muhakkak ki, daha evvel Allah Tealâ'ya hiyanet ettiler de mağlûp edilmelerine imkân verdi. Ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

*

İ Z A H

(70) : Bu mübarek âyetler, kendilerinden fidye alınmış olan esirlerin hayrı mahz olan îmanı kabul edince nice fazla nimetlere, mağfiretlere nail olacaklarını kendilerine bildirmekte, onları îmana teşvik eylemektedir. Dinsizliklerinde İsrar edip islâmiyet aleyhinde bulunmaya devam edenlerin de daha nice mağlûbiyetlere, felâketlere uğrayacaklarını kendilerine ihtar ile Resuli Ekrem'e tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamber!.) Bedir Gazvesi neticesinde yakalanıp şimdi (ellerinizde esirlerden olan kimselere de ki:) onlardan alman fidyelerden dolayı müteessir, meyus olmasınlar. (Eğer Allah Teaîâ sizin kalbinizde bir hayır biKrse) yâni: Kalbinizde halisane bir îman, bir, sahih niyet zuhura gelirse (sizden alınmış olan şeyden) fidyelerden (daha hayırlısını size verir) Sizi dünyevî ve uhrevî nice nimetlere nail kılar, (ve sizin için). ahirette (mağfiret buyurur.) geçmiş günahlarınızı af ve setreder. (Ve Allah Tealâ gafurdur.) kullarının tövbelerini kabul ederek geçmiş mâsiyetlerini af eder ve (rahimdir) kulları hakkında merhamet buyurarak onları nice nimetlere, mükâfatlara kavuşturur.

§ Bu gibi kutsî âyetler gösteriyor ki: Dini islâmın bütün gayesi, beşeriyetin îmana nail olması, o sayede selâmet .ve saadete ermesidir. Müslümanlıkta savaşların, fidyeleri almanın başlıca sebebi beşeriyeti islâmiyetten haberdar ederek onları ebedî bir hayra, bir nimete kavuşturmaktır. Binaenaleyh bu ulvî dinin salikleri, bütün beşeriyetin hayra nailiyetini isterler, bu gaye uğrunda cihad meydanlarına atılırlar, onların bu hareketleri böyle ulvî bir gayeye müteveccihtir. Yoksa öyle dünyevî bir servete, fani bir varlığa nailiyet için değildir. İşte Bedir Gazvesi neticesinde bir kısım muharipler şerefi İslama nail olmuş, verdikleri fidyelerin fevkinde nice dünyevî nimetlere nail oldukları gibi ahiretleri de müemmen bulunmuştur. Hazret-i Abbas ile biraber zadesi Hazret-i Ukayl bu cümledendir.

§ Bu âyet-i kerime esir düşen Hazret-i Abbas ile arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Hazret-i Abbas'm yanında bir hayli âltun bulunuyordu, bunları Kureyş ordusuna sarf için yanına almıştı. Resuli Ekrem ona emir etti ki, bi-

rader zaden Ukayl'in ve Nevferin fidyelerini de sen ver. Hazret-i Abbas da dedi ki: Param yoktur, beni Mekke'de dilenci mi bırakacaksın?. Resûli Ekrem de buyurdu ki: Sefere çıkarken refikan «Ümmülfazl» m yanına bırakmış olduğun altınlar ne oldu?. Bunun üzerine Hazret-i Abbas hayrette kaldı. Çünki o altınları refikasına gizlice olarak geceleyin vermişti, «eğer ben ölürsem bunlar seninle oğullarımındır» demişti. Bundan hiç bir kimse haberdar olmamıştı. «Ya Resulullah!. Bunu sana kim haber verdi?» diye sordu, Resûli Ekrem de «bunu bana Rab'bim haber verdi» diye buyurdu. Bunun üzerine Hazret-i Abbas: «artık benim hiç şüphem kalmadı, sen bir Peygamber-i Zişan'sın» diyerek îman etti, birader zadelerini îmana davet eyledi.

İşte bu zat da verdiği fidyenin çok fevkinde bir servete bilâhara nail oldu. Ahirette de mağfiret-i ilâhîyeye mazhar bulunmuştur. Diğer islâmiyeti kabul eden zatlar hakkında da bu âtifet-i ilâhîye tecelli etmiştir.

(71) : (Ve) Ey Resûli Zişan!. (eğer) o esirler (sana **hiyanet etmek** isterlerse) sözlerinde durmaz, hainane hareketlere cür'et gösterecek olurlarsa, ondan müteessir olma, onlar sana bir zarar veremezler. **(Muhakkak** ki, daha evvel) Bedir Gazvesinde mukaddem **(Allah Tealâ'ya da hiyanet ettiler)** küfr ile, ahd-u misakı nakz ile hiyanete cür'et gösterdiler (de) Genab-ı Hak, onların Bedir Gazvesinde müsiümanlar tarafından **(mağlûp edilmelerine imkân verdi.)** kimi katledildi, kimi de esir alındı. Yine hiyanetlerine devam ederlerse yine o gibi felâketlere uğrarlar. **(Ve Allah Tealâ alimdir)** onların zahirlerini de, batınlarını da bilir, îmanlarını da, küfrlerini de tamamiyle bilir ve **(hakîmdir)** bütün irade-i ilâhîyesi hikmet ve maslahata müstenittir. Binaenaleyh onların haklarında da, mukteza-i hikmetine göre irade-i ilâhîyesi tecelli eder.

§ Bu beyanat-ı Kur'aniye, Resûli Ekrem hakkında bir beşarettir ki, ona karşı hiyanette bulunup duranlara elbette o Resûli Zişan, galip gelecektir. Nitekim de galip gelmiştir.

§ Rivayet olunuyor ki: «İbnü İzzetil Cühemi» nammdaki bir şahıs fakrından, evlât ve iyâl sahibi olduğundan bahisle bir atiyye almış ve Resûli Ekrem aleyhinde olarak hiçbir kimseye yardım etmiyeceğini deruhte etmişti. Halbuki, bilâhara sözünde durmamış, *hiyanette bulunmuştu. Nihayet «Hemraül Esed» Gazvesinde yakalanarak esir edilmiş, itizarda bulunarak af dilemişti. Resuli Ekrem de: «Bir mümin bir d. likte iki defa ısırılmaz» diye buyurarak boynunu vurdurmuştu. İşte bu şahıs da hiyanetinin cezası olarak böyle bir âkibete uğramıştı.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوا
وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُم مِّن وَلَايَتِهِم مِّن شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا وَإِنِ
اسْتَنصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٧٢

MEALİ ÂLİSİ

(72) : O kimseler İd, îman ettiler ve muhacerette bulundular ve Allah yolunda mallanyle ve nefisleriyie mücahedeye atıldılar ve o kimseler Jd, yer verdiler ve yardım ettiler, işte onlar birbirlerinin velileridirler. Ve o kimseler ki, îman ettiler de muhacerette bulunmadılar. Hicret edinceye kadar onların velayetinden hiçbir şey size ak değildir. Ve eğer din hususunda yardımınızı isterlerse yardım etmek üzerinize icabeder. Ancak sizinle aralarında bir muahede bulunmuş olan bir kavim aleyhine değil. Ve Allah Tealâ yapacaklarınızı tamamiyle görücüdür.

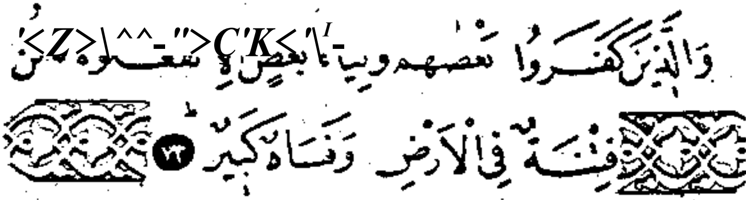
***

İ Z A H

(72) : Bu âyeti celile, Resüli Ekrem'in zamanındaki müslümanlarm dört kısma ayrılmış olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: Bunların birinci kısmı, ilk muhacir olan zatlardır. İkinci kısmı da Medine-i Münevvere ahalisinden olup ensar unvanını haiz bulunan zatlardır. Üçüncüsü de Mekke-i Mükerreme'de kalıp hicrette bulunmayan zatlardır. Dördüncüsü de Resûli Ekrem ile muhacirette bulunmayıp bilâhara hicret etmiş olan zatlardır. İşte buyuruluyor ki: **(O kimseler W, îman ettüer)** Hazret-i Muhammed'in neşrine memur olduğu dini islâmı

kabul eylediler (ve) Meke-i Mükerreme'den çıkıp (muhacirette bulundular) Rızay-ı ilâhîyi taleb, dinlerini muhafaza için yurtlarından ayrıldılar, (ve Allah yor lunda maUariyle ve nefisleriyle mücahedeye alıldılar) fıkaray-ı müslimine yardım edip islâmiyeti müdafaa için gazalara iştirak eylediler, işte bunlar «muhacirini evvelin» unvanını haiz en güzide eshab-ı kiramdan ibarettirler. (Ve o kimseler ki) Resûli Ekrem'in risaletini tasdik ederek islâmiyeti kabul ettiler ve kendi yurtlarına hicret eden eshab-ı kirama (yer verdiler) onları kendi hanelerinde misafir ettiler, onları kendi yurtlarında barındırdılar (ve) muhacir zatlara din düşmanlarına karşı bilfiil (yardım ettiler) onlar ile beraber cihada atıldılar. İşte bu zatlar da Medine-i Münevvere ahalisinden olan ensar-i kiramdır ki, ikinci tabakayı teşkil etmişlerdir. (İşte onlar) O mübarek muhacirler ile bu ensar-ı kiram (biribirlerinin velîleridir.) bunlar birbirine vâris olurlar. Bunlar ile gayrı müslim olan karipleri arasında bu velayet ve veraset cari olamaz. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre bunlar veraset hususunda biribirinin velîsidir. Muhacirler ile ensar biribirine vâris olurlardı, zevilerhamdan olan karipleri vâris olamazdı. Ve mümin olduğu halde muhacerette bulunmamış olan bir zat da, muhacerette bulunmuş olan karibine vâris olamazdı. Fakat Mekke'i Mükerreme feth edilerek hicret munkati olunca zevilerham arasında tevarüs cari oldu, ona menafi olan hüküm (75) inci âyet-i celile ile neshedilmiştir. (Ve o kimseler ki, îman ettiler de muhacerette bulunmadılar) yurtlarında kaldılar. Onlar (hicret edinceye kadar onların velayetinden hiç bir şey size ait değildir) yâni: Onlar sizin akrabanızdan olsalar da muhacerette bulunmamış olunca aranızda tevarüs câri olmaz, onlar ganimet mallarından bir hisseye müstehik olamazlar. Ne vakit ki, hicret ederler o zaman vâris, ganimete müstehik olurlar. İşte bunların yurtlarından ayrılmamış olanları müslümanlann üçüncü kısmını, bilâhara hicret edenleri de dördüncü kısmını teşkil etmişlerdir. (Ve eğer) onlar (din hususunda yardımınızı isterlerse) kâfirler tarafından dinlerine tecavüz edildiği takdirde onlara (yardım etmek) Ey muhacirin ve ensardan olan müslümanlar!. Sizin (üzerinize icabeder) müşriklere karşı onlara yardım ile mükellef bulunmuş olursunuz, (ancak sizinle aralarında bir muahede bulunmuş olan bir kavim aleyhine değil) o takdirde o kavim ile ahdinizi bozarak üzerlerine hücum etmeniz caiz oknaz. Muahede hükmüne riayet lâzımdır. (Ve Allah Tealâ yapacağınızı tamamiyle görücüdür) artık onun emirlerine muhalif hareketlerde bulunmayınız ki, ikaba müstehik olmayasınız. İşte bu âyet-i kerimede müslümanlann verdikleri sözlerde ne kadar sebat etmekle mükellef olduklarını göstermektedir. Ve insanları imana, Hak yolunda hicret gibi fedakârlıklara tergib etmekte ve bunların hilâfına hareketlerden de tehdit eylemektedir.

•*•

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ve o kimseler ki, kâfir bulunmuşlardır, onların bazıları bazılarının velîleridir. Eğer bunu yapmazsanız, yer yüzünde bir fitne ve pek büyük bir fesat olur.

* * *

İ Z A H

(73) : Bu âyet-i celîle, kâfirlerin haddizatında bir millet hükmünde olduklarını bildirmektedir. Ve onlara karşı dînen mükellef oldukları vaziyeti almayan müslümanlarm büyük tehlikelere maruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Müslümanlar, haddizatında bir vahdet teşkil ederler, bu cihetle aralarında bir uhuvveti diniyye vardır, bu cihetle biribirinin velîsidir, dostudur. (Ve) bilâkis (o kimseler ki, kâfir bulunmuşlardır) dini İslâma muhalif bir cephe almışlardır (onların bazıları) da (bazılarının) haddizatında (velîleridir) hepsi de islâmiyete karşı adavette müttehittirler. Vakıa onlar da biribirinin dinini inkâr eder, biribirinin malına, mülküne fırsat buldukça tecavüzden geri durmazlar. Fakat hepsi de hakikî bir dinden mahrum bulunmakda müttehittirler, hepsi de islâmiyete karşı düşmandırlar. İşte bu itibar ile biribirinin velîleridir. Hattâ Kureyş müşrikleri ile Yahudi'ler ve hiristiyanlar arasında öteden beri adavet var iken müslümanlara karşı ittihat ederek savaşa atılmışlardır. Ve kâfirler biribirine vâris olurlar. Müslümanlar ile onların arasında ise böyle bir tevarüs câri değildir. Binaenaleyh müslümanlar için lâzımdır ki, uyanık bulunsunlar, düşmanlarını tanısınlar, Cenab-ı Hak'kın emirlerine tamamen riayet etsinler. Bütün müslümanlar, aralarındaki vahdetin kadrini bilsinler, aralarındaki tevarüs mes'elelerine riayette bulunsunlar, biribirlerine yardım edip düşmanlarına karşı müttehit bir cephe alsınlar, düşmanlarının sözlerine aldanmasınlar, onlara temayül göstermesinler, kendi ulvî dinlerine muhalefette bulunmasınlar. (Eğer) Ey müslümanlar!. (bunu) böyle memur olduğunuz vazifeleri (yapmazsanız) katiyyen biliniz ki (yeryüzünde) muazzam (bir fitne) îmanın zaafa uğraması, küfr ve fıskın intişarı gibi bir felâket zuhura gelir (ve pek büyük bir fesat) dünyevî bir fenalık; uhrevî bir mes'uliyet yüz göstermiş (olur) müslümanlar arasında iftirajar. ztı-

hura gelir, kuvvetleri azalır; düşmanları cüret bulurlar, üzerlerine atılırlar. Nitekim islâm tarihi gösteriyor ki: Birçok müslüman cemiyetleri dinimizin bu gibi ihtarlarına ulvî emirlerine muhalif hareketlerinden dolayı ne fecî hâdiselere hedef olmuşlardır. Artık böyle bir fitnenin ve. fesadın zuhuruna meydan vermemek için müslümanların pek uyanık bulunmaları lâzımdır. Din düşmanlarının maddî, fanî, dünyevî terakkilerine bakıp da onlara temayül göstermek cehaletinde bulunmamalıdırlar. Onların ne yanlış akidelerin ne kötü maksatların zebunu olduklarını güzelce tefekkür etmelidirler. İslâmiyetin emirlerini, tavsiyelerini güzelce nazara alıp meşru surette hem dünyalarına, hem de ahiretlerine çalışmalıdırlar. Müslümanlar, bu sayede kuvvet bulurlar, adetleri, şevketleri artar, aralarında büyük bir tesanüt vücude gelir, düşmanlarının şerlerinden emin olurlar, insaniyet âlemine de pek güzel bir surette hizmet etmiş bulunurlar.

***

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ
أَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ O

MEALİ ÂLİSİ

(74) : Ve o kimseler ki, îman ettiler ve **muhacerette bulundular ve Alla!< yolunda cihada atıldılar. Ve o kimseler ki, - muhacirleri - barındırdılar ve yardım ettiler. İşte bihakkın mümin olanlar onlardır. Onlar için bir mağfiret vardır ve bir kerim nzk vardır.**

(75) : Ve o kimseler ki, sonradan îman ettiler ve muhacerette bulundular * e sizinle beraber cihâda atıldılar, artık onlar da sizlerdendir. Ve maahaza Rahm sahipleri Allah Tealâ'nm kitabınca bazıları bazılarına daha yakındır. Şüphe yok ki, Allah Tealâ her şeyi tamamiyle bilicidir.

***

İ Z A H

(74) : Bu mübarek âyetler, muhacirini kiram ile ensarı zevilihtiramm yüksek mertebelerini ve aralarındaki vahdet-i islâmiyeyi ve uhuvvet-i diniyeyi gösteriyor. Maahaza biribirinin akrabasından bulunan müminlerin miras hususunda sair dindaşlarından mukaddem bulunduklarını da işte şöylece tesbit buyuruyor: (Ve o kimseler ki) Allah Tealâ'ya, onun Peygamberine ve tebliğ ettiği hükümlere (îman ettiler ve) dinlerini muhafaza için (muhacirette bulundular) yurtlarım, servetlerini bırakarak rızay-ı ilâhî için Medine-i Münevvere'ye gittiler, (ve Allah yolunda cihada atıldılar) mallarını ve nefislerini bu yolda feda etmeden çekinmediler. Evet., (o kimseler ki) böyle fedakâr olan müslümanlar ki, din kardeşleri olan muhacirleri de hanelerinde misafir olarak kabul ettiler, onlara yer gösterdiler, onları (barındırdılar ve) onlara (yardım ettiler) onlara mallarını bezlettiler ve onlar ile beraber savaş meydanlarına atılarak onlara muavenette bulundular, (işte bihakkın mümin olan onlardır.) jmanı kârniTe sahip olan o gibi zevatı âliyedir. Çünki onlar, muhitlerindeki batıl dinlerden tecerrüt ettiler, dini islâma nail oldular. Bu kutsî din uğrunda vatanlarından çıktılar, cihada atıldılar mallarını sarfettiler, dindaşlarına yardımda bulundular. Artık o muhterem zatların bihakkın mümini kâmil oldukları tezahür etmiş değil midir?, (onlar için) ahiret âleminde de (bir mağfiret vardır.) şayet kendilerinden bazı zelleler, kusurlar zuhur etmiş olsa da Allah Tealâ onları af ve setredecektir. (Ve) o mübarek zatlar için (bir kerim rızk) da (vardır) dünya ve ahirette pek bolca merzuk olacaklardır, nice ganimetlere nail bulunacaklardır. Ne büyük bir tebşiri ilâhî!.

İşte eshub-ı .kiram hakkındaki bu vadi ilâhîyi düşünmeli de onların hakkında daima hürmette bulunmalıdır, hiç birinin hakkında su-i zan ederek hürmete menafi, bu vad-i ilâhîye muhalif sözlerde bulunmamalıdır. Bizim vazifemiz bundan ibarettir. Radiallahu Tealâ anhüm Ecmain.

(75) : (Ve o kimseler ki, sonradan) İlk îman edip hicrette bulunanları müteakip (îman ettiler) müslüman oldular (ve muhacirette bulundular) Hudeybiye Gazvesinden sonra muhaciret edenler gibi. Buna «hicreti saniye» denilmiştir. (Ve) Ey muhacirin-i evvelin ve ensar-ı kiramî. Onlar ki, (sizinle **beraber cihada atıldılar)** onlar da düşmanlarınıza karşı sizinle beraber olarak cephe aldılar, fedakârlıkta bulundular **(artık onlar** da sizlerdendir) onlar da sizin gibi islâmiyete hadım, uhuvvet-i diniyeyi haiz, muhterem zatlardır. Sizin tâbi olduğunuz bütün ahkâma onlar da sizin gibi tâbi bulunacaklardır. Bu onların îmanlaçınm bir mükâfatıdır, **(ve maahaza rahm sahipleri)** yâni: Aralarında şer'an muayyen akrabalık bulunan müslümanlar **(Allah Tealâ'nm kitabinca)** Cenab-ı Hak'kın hükmün-

ce veya İâvh-i mahfuzda, veya Kur*an-ı Mübin'de yazılmış olanı hükmi şer'î icabmca **(bazdan bazdanna)** mirasa nailiyet hususunda (daha yakındır) onlar var iken onlardan vefat edeceklerine terekeleri öyle haiz-i karabet olmayanlar verilemez. **(Şüphe yok ki Allah Tealâ her şeyi** tamamiyle bilicidir) hangi hükümlerin hikmet ve maslahata daha muvafik olduğunu bihakkın bilen ancak Cenab-i Hak'tır. İşte veraset hakkındaki hükmi ilâhîde o Halikı Zişan'ın muktezay-ı hikmetidir. Artık onun bütün ahkâmına riayet edilmesi elzemdir. Onun hilaf ma hareket, o alîm ve hakîm olan Hâlik-ı Azimüşşan'ın ilm ve hikmetine itimat ve itikat edilmediğini gösterir ki bu, asla caiz olamaz.

§ Meklce'i Mükerreme'nin fethinden evvel kâfirlerin arasında kalmış olan müslümanların hicret etmeleri icabediyordu. Bunlar hicret etmedikçe dâr-i islâmda bulunan kariplerine vâris olamıyorlardı. Fakat Mekke-i Mükerreme'nin fethini müteakip müslümanlar çoğalmış, kuvvet bulmuş, kâfirlerin müslümanlara musallat olmalarına meydan kalmamış olduğu için artık hicrete lüzum kalmamıştı. Onun içindir ki, bir hadisi şerifte («IIM-Ul I^^AN) buyurulmuştur. Binaenaleyh şimdi ihtilâfı dar, müslümanlar arasında tevarüsün cereyanına mani değildir. Gayri müslimlerin ülkesinde bulunan bir müslüman, dar-i işlâmda vefat eden bir müslüman karibine vâris olabilir. Şu kadar var ki, bir müslüman, bulunduğu ecnebi yurdunda islâmiyeti muhafaza edemeyip dinine musallat olmalarından korkarsa o zaman oradan ayrılıp bir islâm diyarına hicret etmesi icap eder. O gibi din düşmanlarından kat-i alâka etmek, bir selâmet ve saadet vesilesidir.

*
**

TÖVBE SURESİ

Tövbe sure'i celilesi, Hicret-i nebeviyenin dokuzuncu senesi iptidasında nazil olmuş olan en son bir şuredir. Yüz yirmi dokuz âyet-i kerimeden müteşekkildir. Bu mübarek surenin müteaddit isimleri vardır. Ezcümle bu surede mümin-lerin tövbekar olmaları emir ve tavsiye buyurulduğu için buna «Sure-i tövbe» denilmiştir. Bu kutsî suredeki bir kısım âyetler, münafıkların pek fezih hallerini açıklayıp teşhir etmekte olduğu için buna «Suretül Faziha» namı da verilmiştir. Ve yine bir kısım âyetleri de küfr Ve nifak erbabının ne kadar acıklı azaplara uğrayacaklarını ihtar buyurduğu için buna «Suretül Azap» da tesmiye edilmiştir. Ve bu sure-i celiledeki yine diğer bir kısım âyetler de ehli îmanın küfr ve nifak sahiplerinden teberri etmelerini, onlardan alâkalarını kesmeleri' ni emir ve tebliğ buyurmakta olduğu için «sure-i beraat» ünvanını haiz bulunmuştur. «Sure-i tövbe» nin evvelinde besmele-i şerife yoktur. Bu hususta deniliyor ki: Resuli Ekrem Efendimiz, mazhar olduğu vahyi ilâhîye mebnî «Enfal suresini müteakip, tövbe suresinin besmelesiz olarak yazılmasını emretmiştir.» İbni Abbas Hazretlerinin sualine cevaben İmamı Ali - Radiyallahu Anhuma - demiştir ki: Besmele-i şerife bir emandır. Sure-i tövbe ise cihada ve riayet edilmeyen muahedeleri feshe dair âyetleri hâvidir. Bunlarda ise aman yoktur. Binaenaleyh bu surenin evvelinde amam mutazammın olan besmele-i şerif enin yazılmaması emir olunmuştur. Maahaza eshab-ı kiramdan bazıları, sure-i infal ile sure-i tövbenin bir sure-i ceîileden ibaret olduğuna kail olmuşlardır. Çünki bunlardaki âyetlerin ekserisi cihad ve muahede hakkında nazil olmuştur. Bu itibarla aralarında bir ittihat vardır.

*

بَرَاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾
فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَأَنَّ اللّٰهَ
مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(1) : Bu, bîr ayrılık ihtarıdır!. Allah Tealâ ile Resiili tarafından kendileriyle muahede yapmış olduğunuz müşriklere.

(2) : Artık - Ey müşrikler!. - Siz yer yüzünde dört ay dolaşınız ve biliniz ki, siz şüphe yok, Allah Tealâ'yı âciz bırakacak değilsinizdir ve muhakkak ki, Allah Tealâ kâfirleri zelil kılıcıdır.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, verdikleri sözlerinde durmayan müşrikler ile yapılmış olan muahedelerin feshini tebliğ etmektedir ve kendilerine dört ay müsaade verilen o dinsizlerin haip ve hasır olacakları kendilerine ihtar buyurulmaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Biliniz ki: **(Bu bir ayrılık ihtarıdır.)** Müslümanlar ile siyasî alâkalarının kesildiğine dair bir beyannamedir. **(Allah Tealâ ile Resuli tarafından kendileriyle muahede yapmış olduğunuz müşriklere)** Yâni: Ey müslümanlar!. Allah Tealâ'nm ve Resulünün izin ve müsaadesiyle yapmış olduğunuz o muahedeleri yine Cenab-ı Hak'kın ve Peygamber-i Zişanmm emir ve tebliğini fesh ediniz. Çünki o müşrikler, yapılmış olan muahedelerin hükümlerine muhalif hareketlerde bulunmaktadırlar.

§ Beraat, lügatte herhangi bir fenalıktan uzaklaşmak, beri olmak, kurtulmak demektir. Meselâ: Bir borçtan, bir mesuliyetten kurtulmak bir beraattir, bir işten alâkayı kesmek de bir beraattir. Siyaset bakımından da iki zümre arasındaki emniyetin, ismetin, sulh ve salâhın kesilip bertaraf edilmesi de bir beraatten ibarettir.

§ Vaktiyle müşrikler ile muahede yapılmasına taraf-ı ilâhîden müsaade edilmişti. Bunun üzerine müslümanlar Resuli Ekrem ile beraber Müşrikler ile muahede yapmışlardı. Bilâhara «Beni Damre» ile «Beni Kinane» den başka müşrikler sözlerinde durmadılar, muahede hükümlerine muhalefete başladılar. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, onlar ile olan muahedelere nihayet verilmesini ve ahtlarına riayet etmeyen müşriklerden müslümanların hazer etmelerini emir buyurdu. Maamafih bazı muahedelerde zaten muvakkat bir zaman için yapılmıştı. O zaman nihayet bulunca artık muahede hükmü kalmamış bulunacaktı.

(2) : (Artık) Ey müşrikler!. (Siz yeryüzünde dört ay dolaşınız) bu müddet içkide size taarruz olunmayacaktır. Fakat o müddetten sonra size aman yoktur. Bu müddetin iptidası, Hacci Ekber gününden ibarettir. Nihayet bulması da Rebiülahır ayının onuna müsadif bulunmuştur. Eu müddete «eşhüri huzurum» denilmiştir. Çünki bu müddet içinde muharebe haram bulunmuştur. Bu müddet Zilhicce'nin son yirmi günü ile Muharrem Sefer ve Rebiülevvel aylarından Rebiülahırın ilk on gününden ibarettir. Bu hususta başka kavillerde vardır. (Ve) Ey Müşrikler!. (Biliniz ki, siz) herhangi bir çareye baş vursanız ve nerelere kaçıp durmak isteseniz (şüphe yok ki, Allah Tealâ'yı âciz bırakacak değilsinizdir.) Cenabı Hak'km Kabza-i kudretinden yakanızı kurtaramazsınız. (Ve muhakkak ki, Allah Tealâ kâfirleri) dünyada katlile, esaret ile, ahirette de pek acıklı azap ile (zelîl kılıcıdır) siz küfrünüzden dolayı böyle cezalara elbette kavuşacaksınızdır.

*
**

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِٓيءٌ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ٣

MEALİ ÂLİSİ

(3) : Ye Allah Tealâ ile Resulü tarafından haccı ekber günü nâsa bir ilândır ki, Allah Tealâ da Resuli de şüphe yok, müşriklerden beridir. Artık tövbe ederseniz o sizin için hayırlıdır. Ye eğer yüz çevirirseniz biliniz ki, siz Allah Tealâ'yı elbette âciz bırakacak değilsinizdir. Ye kâfir olanları acıklı bir azap ile müjdele!.

İ Z A H

(3) : **Bu** âyet-i celîle müşrikleri tehdit ve onları tövbeye tergib ve teşvik buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ye Allah Tealâ ile Resuli tarafından Haccı Ekber günü)** yani: Kurban Bayramının birinci günü, o hac farizesinin kendisinde tamama ereceği büyük, mübarek zamanda veya arefe günü (nâsa) bütün müminlere, aralarında bir muahede bulunmuş olsun olmasm bütün müşriklere **(bir ilândır ki, Allah Tealâ da Resuli de şüphe yok müşriklerden)** ahtlarına riayet etmeyen kâfirlerden **(beridir)** onların o riayet etmedikleri ahtlarının artık ind-i ilâhîde bir kıymeti yoktur. Binaenaleyh ey müşrikler bunun neticesini düşünün. **(Artık)** küfrünüzden, ahdinize adem-i riayetten **(tövbe ederseniz o)** tövbe **(sizin için hayırlıdır.)** iki âlemde de felâketten, azaptan kurtulmuş olursunuz, **(ve eğer yüz çevirirseniz)** tövbeden kaçınırsanız: Müslümanlara karşı ahdinize riayetten ayrılırsanız **(biliniz ki, Siz Allah Tealâ'yı elbette âciz bırakacak değilsinizdir)** O Haliki Azimüşşan elbette sizi lâik olduğunuz cezalara kavuşturacaktır. (Ve) Ey Resuli Zişanım!. **(kâfir olanları acıklı bir azap ile müjdele.)** Yâni: Onlara dünyada katil gibi, esaret gibi felâketlere, ahirette de cehennem ateşine mâruz kalacaklarını ihtar et. Bu gibi tehdit edilen kimselere karşı yapılacak müjde, bir tahakkümden ve istihfaftan onları uyandırmak için yapılan bir ihtardan kinayedir.

§ Hicret-i Nebeviyenin dokuzuncu senesi, Resuli Ekrem, Sallallahü Aleyhi vesellem efendimiz Hazret-i Ebu Bekir'i emirilhac olarak Mekke-i Mükerreme'ye göndermişti. Onun gitmesini müteakip Surei tövbe nazil olmuştu. Resulü Ekrem Efendimiz de bu sure-i celilenin hükümlerini hac-cı ekber günü nâsa tebliğ etmeğe Hazret-i Ali'yi memur kılmıştı. Hazret-i Ali gidecek Mina mevkiinde toplanmış olan nâsa bu surei celilenin ilk âyetlerini okumuş ve demiştir ki: Ben dört şey ile **emir olundum.** Şöyle ki: Bu seneden sonra beyt-i şerife müşrikler artık yakışmayacaklardır. Beyt-i Şerif çıplak **olarak tavaf** edilmeyecektir. Cennete ehli **îmandan başkası** giremeyecektir. **Ve** yapılmış **olan aht** müddetine **riayet edilecektir. Bütün bunlar gösteriyor ki: Müslümanlıkta ahta riayet bir esastır. Müslümanların cihad ile memur olmaları ahdlanna riayetten kaçınanlara, islâm mukaddesatına saldıranlara karşı bizzarure ifası icabeden bir vazifedir. Düşmanları haberdar ederek kendilerine bir müddet verilmesi de hakla-**

rında hiyanet şaibesinden kaçınılarak yüksek bir adalet eseri göstermek hikmetine müstenittir.

§ Hac-cı Ekber, farz olan hacdır. Hac-cı Asgar da nafile olarak yapılan hacdır. Umreye de Hac-cı Asgar denilmiştir ki, bu da herhangi bir mevsimde olursa olsun Kâbe-i Muazzama'yı tavaf ile Safa ve Merve arasmda sayetmekten ibarettir. Ârefe günü Çuma*ya tesadüf eden bir hacca da Hac-cı Ekber denilmiştir.

*

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَا
هِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ٤

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Kendileriyle muahede yapmış olduğunuz, sonra da size karşı bir eksiklikte bulunmamış; ve sizin aleyhinizde olarak bir kimseye yardım eylememiş olan müşrikler müstesna. Artık onlara müddetlerine kadar ahtlanm tamamlayınız. Şüphe yok İd, Allah Tealâ sakınanları sever.

*

İ Z A H

(4) : Bu âyet-i celile, müslümanlar ile yapmış oldukları muahede hükümlerine riayet eden gayri müslimlere karşı müslümanların ne suretle hareket edeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Müslümanlar!. (Kendileriyle muahede yapmış olduğunuz, sonra da) Bu muahede hükümlerine nazaran (size karşı bâr eksiklikte bulunmamış) o hükümlere tamamen riayetten ayrılmamış, size karşı savaşa cür'et göstermemiş (ve sizin aleyhinizde olarak) düşmanlarınızdan (bir kimseye) bir kavme (yardım eylememiş) başkalarını sizin aleyhinize olarak harbe teşvik ve kendilerine muavenet edivermemiş (olan müşrikler müstesna) onların haklarında muahedeler dört ay sonra nihayet bulmuş olmayacaktır. (Artık onlara müddetlerine kadar ahtlanm tamamlayınız) aranızdaki mukarrer olan müddetin tamam olmasına riayet ediniz, öyle dört ay sonra onlara karşı savaşta bulunmayınız. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ sakınanları) meselâ: Muahede hükmlerine riayette bulunup da nâsm haklarına tecavüzde bulunmayanlan (sever) onları mükâfatlara nail buyurur. Binaenaleyh Ey Müslümanlar!. Siz de tekvadan ayrılmayınız, yaptığınız muahedelere tamamiyle riayetkar olunuz.

§ Rivayete nazaran, Beni Kinaneden bir kabile olan Beni Damre ile Resuli Ekrem arasında bir muahede yapılmış idi. Bu muahedenin dokuz ay kadar daha bir müddeti kalmıştı. İşte böyle muahedelerin müddetleri tamam oluncaya kadar bunlara riayet edilmesi bu âyet-i kerime ile emredilmiştir.

*
* *

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ
الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ
وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(5) : Artık haram olan aylar çıkınca, - o diğer - müşrikleri nerede bulursanız öldürünüz ve onları yakalayınız ve onları hapsediniz ve onlar için bütün geçit yerlerine oturunuz. Fakat tövbe ederler, namaz kılarlar, zekâtı da verirlerse artık yollarını açık bırakınız. Şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

*
* *

İ Z A H

(5) : Bu âyet-i celile, yaptıkları muahede hükmlerine riayet etmeyen ve bilâhara taip olup islâmiyeti kabul eylemeyen müşriklere karşı müslümanların savaşa mezun olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Artık haram olan aylar çıkınca) yâni: Kendilerine bir lûtf olarak verilmiş olan dört aylık müddet nihayet bulunca (-o diğer-) yâni ahtlarına riayet edenlerden başka (müşrikleri nerede bulursanız) gerek harem-i şerif dairesinde ve gerek haricinde ve gerek haram olan aylarda ve gerek sair aylarda yakalarsanız onları (öldürünüz ve onları) esaretle (yakalayınız ve onları) mescidi harama gelmekten, islâm beldelerinde tasarrufatta bulunmadan men için (hapsediniz ve onlar için bütün geçit yerlerine oturunuz) onların gidecekleri, dağılacakları beldelerin yollarını nezaret altında bulundurunuz. Tâ ki, etrafa dağılıp islâmiyet aleyhinde fenalıklarda bu-

lunmaya fırsat bulamasınlar. **(Fakat)** onlar **(tövbe ederler)** se küfrlerine nihayet verip îmana gelirlerse (ve) bu tövbelilerİnin bir delili olmak üzere **(namaz kılarlar, zekâtı da verirlerse)** Cenab-ı Hak'ka ve mahlûkatı ilâhîyeye karşı vazifelerini ifada bulunurlarsa **(artık)** onların **(yollarını açık bırakınız)** onlara hürriyet veriniz, onlara birşey ile taarruzda bulunmayınız. **(Şüphe yok ki, Allah Teâlâ gafurdur.)** Tövbe edenlerin günahlarını ziyadesiyle af ve setreder ve **(Rahimdir)** onlara bu tövbelerinden dolayı rahmet ve merhamette bulunur, kendilerini nice nimetlere nail buyurur.

Demek oluyor ki, Hak Tealâ Hazretlerinin âtifetine nail olabilmek için hem küfrden beri olmalıdır, hem de namaz, oruç, zekât gibi ubudiyet vazifelerini ifaya çalışmalıdır. Bu vazifelere riayet etmeyenler azaptan, muahezeden kurtulamazlar. Velhasıl: Bu âyet-i kerime: Beşeriyete selâmet ve saadet tarikini göstermiş oluyor ki, o da Cenab-ı Hak'ka îman ile feraiz-i diniyeye riayetten ibarettir.

*

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ
اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(6) : Ve eğer müşriklerden bir kimse senden aman dilerse artık ona aman ver, tâ ki, Allah Tealâ'nın kelâmını dinlesin. Sonra onu emin bulunduğu mahalle ulaştır. Çünki onlar şüphe yok ki, bilmez bir kavimdir.

*

İ Z A H

*

(6) : Bu âyet-i kerime gösteriyor ki, kendilerine mühlet verilmiş olan müşriklerden herhangi biri islâmiyet hakkında fazlaca malûmat edinmek maksadıyla **bir** aman talebinde bulunursa ona aman verilir, velev ki, o mühlet nihayete ermiş olsun. Şöyle ki: **(Ve eğer)** Kendilerine dört ay mühlet verilmiş olan **(müşriklerden bir kimse)** bu müddetin inkizasını müteakip **(senden aman dilerse)** hakkında bir komşu imiş gibi muamele yapılarak kendisine aman verilmesini talepte bulunursa **(ona aman ver)** onu komşuluğuna kabul eder gibi ol, kendisine **bir** tecavüz edilmesine müsaade etme **(tâ ki, Allah Tealâ'nın kelâmını dinlesin)**

gelsin de Kur'anı Mübinin yüksek beyanına muttali olsun, onun beşeriyeti Islaha, insanların selâmet ve saadetine vesile olduğunu anlasın **(sonra)** îman etmeyip de yurduna dönmek isterse **(onu emin bulunduğu, mahale)** kendi kavminin yurduna **(ulaştır)** oraya dönsün, artık düşünsün. Onlara böyle bir aman verilmesinin hikmetine gelince **(çünki onlar, şüphe yok ki, bilmez bir kavimdir.)** islâmiyetin hakkiyyetini bilmez bir halde bulunmaktadırlar. Onlara böyle bir aman verilmelidir ki, gelip hakikatini güzelce anlayabilsinler, artık bir mazeret dermeyan etmelerine mahal kalmasın.

§ Bu âyet-i celile de gösteriyor ki: İslâmiyetteki cihadın farziyyeti, mahza beşeriyetin dini hakkı kabul ederek selâmet ve saadete nail olmaları içindir. Yoksa başkalarının mallarını, yurtlarını ellerinden almak için değildir. İşte bunun içindir ki, en düşman bir müşrik bile islâmiyet hakkında malûmat edinmek için aman dileyince kendisine aman verilir, sonra da kendi yerine kemâli selâmetle iade edilir. Eğer cihatdan gaye, dünyevî bir varlık elde etmek olsa idi, böyle bir müsaade cihetine gidilmezdi, çünki bu müsaade, o gayeye münafi bulunurdu.

§ Bir de bu âyet-i kerime islâmiyetin ne kadar akıl ve mantığa muvafık ne kadar mütefekkir kimselerin kabul edecekleri ulvî hükmleri, düsturları hâvi olduğunu göstermektedir. Çünki eğer böylece pek mâkul, pek yüksek ve her hakikî münevver kimsenin kabul edeceği bir mahiyette olmasaydı, kâfirler, bu dini, bunun ahkâmını tetkik ve tefekküre davet edilmezlerdi. Nitekim bu hakikati, bir takım münsif müsteşrikler de itiraf etmektedirler.

❖

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ
إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا
لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ٧ كَيْفَ
وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً
يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ
فَاسِقُونَ ٨

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Allah Tealâ'nın katında ve Peygamberinin katında o müşrikler için nasıl bir ahit olabilir?. Mescid-i haramın yanında kendileriyle muahede yapmış olduklarınız müstesna. İmdi onlar size karşı istikamet gösterdikçe siz de onlar için istikamette bulunun. Şüphe yok ki, Allah Tealâ muttekıleri sever.

(8) : Nasıl olabilir. Ve eğer size bir galip gelecek olsalar sizin hakkınızda ne bir yemine ve ne de bir ahta riayette bulunmazlar. Onlar sizi ağızlarıyla hoşnut ederler. Kalpleri ise çekinir ve onların çoğu fasik kimselerdir.

*
**

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, ahtlarını bozan müşriklere karşı yapılacak muamelelere ve bu muamelelere saik olan hikmetlere, maslahatlara işaret etmektedir. Şöyle ki: **(Allah Tealâ'nın katında ve Peygamberinin katında)** Din-i ilâhînin yüksek ahkâmına nazaran (o) ahtlarmı bozup duran **(müşrikler için nasıl)** riayete lâyık **(bir ahd olabilir?.)** elbette olamaz. Çünki onlar ahdlarını bozmaktan, müslümanlara karşı husumetten geri durmazlar. Ancak **(mescid-i haramın yanında)** Hudeybiyye denilen mahalde **(kendileriyle muahede yapmış olduğunuz)** müşrikler (müstesna) onlar ile olan ahdi idame edersiniz. Fakat bu da şöyle bir şart ile mukayyettir, **(imdi onlar** size **karşı istikamet gösterdikçe)** ahtlarına riayet edip onu bozmadıkça (siz **de onlar için istikamette bulunun)** hukuki ahta riaye tediniz, mukayyet olduğu müddet içinde kendi tarafınızdan ahd-i misakı bozmayınız, **(ve şüphe yok ki, Allah Tealâ muttekıleri)** ahdlarini bozmaktan sakınanları (sever) binaenaleyh müslümanlar, verdikleri sözlerde sebat ederler, yaptıkları muahedeleri bozmaktan kaçınırlar, fakat düşmanları bu muahedelere riayet etmezlerse o zaman müslümanlar da mukabele mecburiyetinde kalırlar. Nitekim müslümanlar ile muahede yapmış olan müşriklerden «Beni Bekir» kabilesi, müslümanlann aleyhine olarak müşriklerden «Hüzaa» kabilesine yardımda bulunarak bu ahtlarini bozmuşlardı.

(8) : (Nasıl) O düşmanlar için sabit bir aht **(olabilir? Ve)** halbuki (eğer) onlar (size **bir galip gelecek olsalar)** bir fırsat bulup kendilerini daha kuvvetli görseler, bir **zafer** elde edebilecek bir vaziyette bulunsalar **(sizin hakkınızda ne)** evvelce yapmış oldukları **(bir yemine)** veya bir karabet münasebetine (ve **ne de bir ahta riayette bulunmazlar)** belki güçleri yettiği kadar size eza ve cefada bulunmaya çalışırlar. **(Onlar)** Ey Müslümanlar!, **(sizi ağızlariyle hoşnut ederler)** munafıkane hareket ederek zahiren ahtlarına vefakâr olduklarını söylerler, size itaat edeceklerine dair nam-ı ilâhîye and içerler, **(kalpleri** ise) Ahte vefadan, itaate devamdan **(çekinir)** onların sözleri özlerine uymaz, **(ve onların çoğu fasık)** kendi

milletleri arasında da ahlâksızlıkla maruf, muahedelere riayetten müctenip **(kimselerdir.)** diğer bir kısım müşrikler ise küfrleri bakımından haddizatında fasık kimseler iseler de kendi aralarında fasıkane hareketlerden kaçınırlar ve İbni Abbas Hazretlerinin beyan buyurmuş olduğu üzere onlardan bir takımının bilâhara ^aklını başına toplayarak şeref-i İslama nail olmaları, melhuzdur. Nitekim de bilâhara içlerinden bir zümre bu şerefe nail olmuştur.

∴

اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا
عَنْ سَبِيلِهِ اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ
فِي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : -Onlar- Allah Tealâ'nm âyetlerini az **bir bedel mukabilinde sattılar. Sonra da onun yolundan çevirdiler. Şüphesiz ki onların yapar oldukları** şey **ne kadar fenadır.**

(10) : -Onlar- Bir mümin hakkında ne bir yemin ve ne de bir zimmet gözetmezler. Ve işte haddi tecavüz etmiş olanlar, onlardır.

∴

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin ne kadar din-i ilâhîye muhalefette bulunduklarını ve onların müslümanlara karşı ne kadar hukuka mütecaviz olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(-Onlar-)** O müşrikler veya onlara yardım eden Yahudiler **(Allah Tealâ'nın âyetlerini)** muahede hükmlerine riayeti emreden âyetleri **(az bir bedel mukabilinde)** heva ve hevesleri, fanî menfaatleri, şehevati nefsaniyeleri uğrunda elden çıkardılar, **(sattılar)** istibdal eylediler, **(sonra da onun)** Dini hakkm veya beyt-i şerifin **(yolundan)** döndüjer, başkalarını da **(çevirdiler)** dini İslama girmekten men'e çalıştılar **(şüphesiz ki, onların yapar oldukları** şey) din-i ilâhîden kaçınmaları, başkalarının da o dine intisaplarına mâni olmaları **(ne kadar fenadır)** haklarında ne kadar azabı müstelzimdir. Bunun farkında neden olamıyorlar?.

(10) : Evet.. Onların yaptıkları şey pek fenadır. Çünki **(onlar)** o dinsizler, (bir mümin hakkında ne **bir** yemin ve ne de bir zimmet gözetmezler) yâni: Onlar ne yaptıkları yeminlere riayet ederler, ne de yaptıkları muahede hükümlerine riayette bulunurlar. Onlar vecibelerini ifaya çalışmazlar, bunlara vakit vakit muhalefette bulunur dururlar. (Ve işte haddi tecavüz etmiş olanlar) dînen mukarrer olan hükümlere ve muahedelerin iktiza ettiği vecibelere muhalefet edip duranlar **(onlardır)** o hakikî îmandan mahrum olan dinsizlerdir. Ne kadar mezmum kimseler!.

**

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ
فِى الدّ۪ينِۜ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَاِنْ
نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ فَقَاتِلُٓوا
اَئِمَّةَ الْكُفْرِۙ اِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ

O

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Eğer onlar bilâhara tövbe ederlerse ve namaz kılarlar ve zekâtı da verirlerse artık sizin dinde kardeşlerinizdh-. Ve biz âyetlerimizi bilenler **olan** bir kavim için mufassalan beyan ederiz.

(12) : Ve eğer ahtlarindan sonra yeminlerini bozacak olurlarsa ve dininiz hakkmda da dil uzatırlarsa artık o küfr önderlerini öldürünüz. Şüphe yok ki, onlann antları yoktur. Umulur ki, -küfrlerine- nihayet verirler.

*

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, insanlar arasında bir uhuwet-i diniyenin ne suretle teessüs edeceğini bildiriyor ve hangi kimselerin en muzır şahıslar olup kahır ve tenkile müstahik olduklarını tayin buyuruyor. Şöyle ki: **(Eğer onlar)** o kendileriyle muahede yapmış olduğunuz kâfirler **(bilâhara tövbe ederlerse)** kü-

fullerini bırakıp îmana gelirlerse, ahtlarını bozmayı terkedip onlara riayete başlarlarsa (ve namaz kılarlar) ise, farz namazları bütün erkân ve şeraitine riayet ile kılmaya başlarlarsa (ve) kendilerine farz olan (zekâtı da) kalben isteyerek fakir müslümanlara (verirlerse artık) onlar da o halde Ey müslümanlar!. (sizin dinde kardeşlerinizdir.) sizin lehinize olan onların da lehinedir, aleyhinize olan da onların aleyhinedir. Aranızda böyle mükemmel bir tesanüt, bir meveddet husule gelmiş olur. (ve biz âyetlerimizi bilenler) düşünüp anlayabilecekler (olan bir kavim için mufassalan) vazıh bir surette (beyan ederiz) tâ ki, islâmiyetin teklif ettiği vazifelerin ne kadar hikmet ve maslahata müstenit olduğu gözleri Önünde parlayıp dursun. İşte gayri müsljmler ile yapılacak muahedelerin, mücahedelerin hikmeti de gösterilmiş oluyor ki, o da insaniyet âleminde bir sulhu salahın, bir uhuvvet ve tesanüdün ve binnetice ebedî bir selâmet ve saadetin zuhura gelmesini temin gayesinden ibarettir.

(12) : (Ve eğer) Muahede yapmış olanlar, bu (ahtlarından sonra) sözlerinde durmazlarda yapmış oldukları (yeminlerini bozacak olurlarsa) ahtlarına riayet etmezlerse (ve dininiz hakkında dil uzatırlarsa) islâmiyet gibi kutsî, bütün hükümleri hikmete müstenit bir dini mübin aleyhinde söz söyler, ona karşı tahkir ve tezyifte bulunmak denaetini irtikâb ederlerse (artık) Ey Müslümanlar!. Siz mazursunuz, mezunsunuz, mukaddesatınızı muhafaza ve siyanet için (o küfr önderlerini,) öyle dini islâm aleyhinde bulunan bütün kâfirleri (öldürünüz.) onlar ile savaşa atılıp kendilerini tenkile gayret ediniz. (Şüphe yok ki, antları yoktur.) onların o yeminleri haddizatında bir yemin değildir. Eğer yemin olsa idi ona muhalefet ederek ahtlarını bozmazlardı. Ey Müslümanlar!. Siz o gibi kâfirlere karşı kudret ve şevketinizi gösteriniz (umulur ki, -küfrlerine- nihayet verirler.) bu sayede uyanırlarda din-i islâmı kabul ederek müslümanlık aleyhindeki hareketlerini bırakırlar. İşte bu, bütün insanlar hakkında Allah Tealâ'nın büyük bir fazlıkeremidir ki, bu cihad ile onlara eziyet vermek değil, belki onların ebedî felâketten kurtularak selâmet ve saadete kavuşmaları bir gaye bulunmuştur.

*

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا
بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ
فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾
قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ
وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ
وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(13) : Ya öyle bir kavim ile savaşta bulunmayacak mısınız ki, antlarını bozdular ve Peygamberi -yurdundan- çıkarmayı kurdular ve sizinle muhasamaya ilk evvel onlar başladılar. Onlardan korkar mısınız!. Kendisinden korkmaya elyak olan ancak Allah Tealâ'dır. Eğer siz mümin kimseler iseniz. Bunu böyle bilirsiniz.

(14) : Onlar ile muharebede bulunun. Onları Allah Tealâ sizin ellerinizle muazzep kılsın ve onları rüsvay etsin' ve onların üzerine size nusret versin ve müminler olan bir zümrenin göğüslerine şifa -ferah- nasip buyursun.

(15) : Ve kalplerinin gazabını gidersin. Ve Allah Tealâ dilediğini tövbeye muvaffak kılar. Ve Allah Tealâ âlîmdir, hakimdir.

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler, birer mucize-i azimedir. Müşrikler ile muharebenin başlıca sebeblerini ve faidelerini bildiriyor, islâm mücahitlerinin kalplerine şecaat bahşoluyor. Ve tebşir buyurmuş olduğu muvaffakiyetler bilâhara tamamen vücude gelmiş bulunuyor. Şöyle ki: (Ya) Siz Ey Müslümanlar!, (öyle bir kavim ile savaşta bulunmayacak mısınız ki) Onlar müteaddit sebeblerden dolayı

kahır ve tenkile müstahik olmuşlardır. Ezcümle: Birinci sebep onlar (ahtlarını bozdular) Hudeybiye muahedesini yaparken müslümanların aleyhine başkalarına yardım etmiyeceklerine dair yemin etmişlerdi. Sonra müslüman olan Huzae kabilesi üzerine kâfir olan Beni Bekr kabilesini saldırttılar. (Ve) İkinci sebepte onlar (Peygamberi -yurdundan- çıkarmayı kurdular) Darünnedvede toplanarak Resuli Ekrem'i Mekke-i Mükerreme'den çıkarmak için müşaverede bulundular. (ve) üçüncü sebepte (sizinle muhasemeye ilk evvel onlar başladılar) Resuli Ekrem'in dini islâmi tebliğini kabul etmediler, onun gösterdiği mucizeleri inkâr ettiler, ona karşı savaşı göze aldılar ve yahut Bedir Gazvesi sırasında Kureyş'in kervanı kendilerine salimen kavuşmuş olduğu halde yine geri dönmeyip Resûli Ekrem ile savaşa koştular ve yahut müslüman olan Huzae kabilesi üzerine Beni Bekr'i saldırttılar. Artık Ey Müslümanlar!. (Onlardan) Size bu kadar düşmanlıkta, ihanette bulunan kâfirlerden (korkar mısınız!.) onlardan size bir musibet arız olur korkusuyla cihadı terkeder misiniz?. Elbette siz de bilirsiniz ki, (kendisinden korkmaya elyak olan ancak Allah' Tealâ'dır) artık yalnız ondan korkunuz, onun dinine hizmeti bir vazife biliniz, ona iltica ederek düşmanlarınıza karşı cephe alınız, (eğer siz mümin kimseler iseniz) bunu böyle bilirsiniz. Çünki hakikî müminler, yalnız Allah Tealâ'dan korkarlar, başkasina ehemmiyet vermezler. Bütün hâdiselerin ancak o Hâlik-ı Azim'in iradesiyle, kudretiyle vücude geleceğine muttekit bulunurlar. Artık böyle kuvvetli bir itikada, metin bir kalbe mâlik olan bir zümre, başkalarından korkar mı, mukaddesatı uğrunda cihad meydanlarına atılmaz mı?. İşte bu terbiye-i diniyedir ki, islâm ordularını bir çok savaşlarda kendilerinin adetçe kat kat fevkinde olan düşmanlarına karşı galip kılmıştır. Böyle bir îman ve itikat, müslümanlara büyük bir kuvvet, büyük bir azim ve metanet vermektedir. Bu yüksek hasletin bu ulvî diyanet ve şehametin islâm muhitinde daima tecellî edip durmasını temine çalışmak, islâm cemiyetleri için en mühim bir vecibedir, mevcudiyetlerinin şeref ve şan ile devamı ve bakası için en birinci çaredir.

(14) : Artık Ey Müslümanlar!. (Onlar ile) öyle ahtlarini bozan, size karşı hiyanette bulunan islâm düşmanlariyle (muharebede bulunun) bunun bir kere şu faidelerini düşünün: Birincisi: (onları Allah Tealâ sizin ellerinizle muazzep kılsın) öldürsün, esarete düşürsün, mallarını ellerinden gidersin (ve) ikincisi de (onları rüsvay etsin) dünyada zillet ve fezahata, ahirette de azaba düşürsün (ve) üçüncüsü de (onların üzerine size nusret versin) sizi onlara galip kılsın, onları tenkile sizi muvaffak buyursun, (ve) dördüncüsü de (müminler olan bir zümrenin) o tecavüze uğramış olan Huzae taifesi gibi bir islâm cemaatinin de (göğüslerine şifa) ferah ve neş'e (nasip buyursun) kendilerine eza ve cefada bulunmuş olan düşmanlarının mağlûbiyetlerine muttali kılmak suretiyle o taifeyi intizar zahmetinden kurtarsın.

İbni Abbas Hazretlerinden bir rivayete nazaran bu müminlerden Murat, Yemen ve Seba tarafından gelip islâmiyeti kabul eden bir zümredir ki yurtlarına dönünce yurtdaşlarından şiddetli bir ezaya uğramışlardı. Keyfiyeti Resuli Ekrem'e bildirerek şikâyette bulunmuşlardı. Nebiyyi Zişan Efendimiz de «müjde olsun size, kurtuluş yakındır» diye buyurmuştu. İşte bu gibi savaşa iştirâk etmemiş olan müslümanlar da bu muharebe neticesinde böyle bir teşeffii sadre nail olacaklardı. Nitekim de olmuşlardır.

(15) : (Ve) Ey Müslümanlar!. Muharebede bulunun, tâ ki, Cenab-ı Hak bu vesile ile dindaşlarınızın (kalplerinin gayzını gidersin) gördükleri fena hâdiselerden, tecavüzlerden dolayı kalplerinde husule gelmiş olan hiddeti, şiddeti, gazabı, kızgınlığı izale buyursun. İşte bu da bu mücahedenin beşinci faidesidir. (ve Allah Tealâ dilediğini tövbeye muvaffak kılar) düşmanlardan bir nicesini dilerse tebdili fikre nail ederek kendilerine küfr ve isyandan tövbe nasip buyurur. Nitekim de nasip buyurmuştur. Ezcümle Rüesay-i Kureyş'ten olan Ebu Süfyan, îkrime, Süheyl gibi bir nice zatlar, Mekke-i Mükerreme'nin fethi günlerinde şeref-i islâma nail olmuşlar ve islâmiyetleri pek güzel, pek samimî bulunmuştur. (ve Allah Tealâ alimdir) geçmişte olanları bildiği gibi gelecekte olanları da pek mükemmel bilir. Ve o Hâlik-ı Kerim (hakimdir) onun bütün emirleri, hükmleri hikmet ve maslahata müstenittir. Binaenaleyh bu cihad ile mükellefiyette bir hikmet-i ilâhîyye muktezasıdır. Bu âyetler birer mucize-i azimedir. Çünki bunların tebşir ettikleri muvaffakiyetler bilâhara tamamiyle husule gelmiş, müslümanlar her tarafta galip olmuş, islâm hâkimiyeti parlak bir surette kendisini göstererek ehli îmanın kalplerini münşerih kılmıştır.

*

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً
وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(16) : Yoksa sandınız mı ki: Bırakılacaksınız ve Allah Tealâ sizden raücahedede bulunanları ye Allah Tealâ'dan Ve Resulünden ve müminlenieB baş-

kasını öz dost ittihaz etmeyenleri bilmeyecek?. Halbuki, Allah Tealâ bütün yaptıklarınızdan haberdardır*

*

İ Z A H

(16) : Bu âyet-i kerime, mücahededen kaçınan müminleri ikaz ile imlan cihada tergib buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Cenab-ı Hak'km emrine heman imtisal etmeyip de cihatdan geri kalan müminler!. **(Yoksa)** siz **(sandınız mı ki)** öyle cdhad ile artık memur olmayacak bir halde **(bırakılacaksınız)** dır. **(ve)** yine fasit bir züğm ile sandığınız mı ki, **(ADah Tealâ, sizden)** hak yolunda halisane, **(mücahedede bulunanları ve)** bununla beraber **(Allah Tealâ'dan ve Resulünden ve müminlerden başkasını öz dost)** mahrem-i esrar **(ittihaz etmeyenleri bilmeyecek)** bu haller o mabûdi kadimin ilmi huzuru ile malûmu olmayacak!. Hâşâ **(Judbuki, Allah Tealâ bütün yaptıklarınızdan haberdardır.)** O Hâllâkı âlim, sizin bütün ef al ve harekâtınızı, bütün tahayyülâtınızı ve din düşmanlanyle olan gizlice münasebetlerinizi tamamen bilir. Onun zat-ı akdesine karşı hiçbir şey gizli kalamaz. Artık bunu güzelce düşünmeli, yapılacak bir cihadı, bir ibadeti mahza rızay-ı ilâhî için yapmalı, yoksa nefsani garazler için, gösterişler için yapılacak bir savaşın vesairenin bir kıymeti yoktur.

§ Bu hitap!. Cihatdan geri duran bir kısım müminlere ve bir kavle göre de münafıklara müteveccihtir.

§ Velice kelimesi: Bir kimsenin mahremi razi demektir ki, kendisine bir takım esrarı ifşa eder. Buna «bitane» de denir. Velice: Büyük çuval mânasına da gelir.

*

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا
مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولٰئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى
الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰى أُولٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ
﴿١٨﴾

kasını öz dost ittihaz etmeyenleri bflmeyecek?. Halbuki, Allah Tealâ bütün yap- **tridannızdan baberdardor.**

I Z A H

(16) : **Bu** âyet-i kerime, mücahededen kaçınan müminleri ikaz ile otları cihada tergib buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Cenab-ı Hak'kın emrine neman imtisal etmeyip de cihatdan geri kalan müminler!. **(Yoksa)** siz **(sandınız mı ki)** öyle cihad ite artık memur olmayacak bir halde **(bırakılacaksınız)** dır. **(ve)** yine fasit bir züğm ile sandımz mı ki, **(Allah Tealâ, sizden)** hak yolunda halisane **(mücatıedede bufymanları ve)** bununla beraber **(Allah Tealâ'dan ve Resulünden ve müminlerden başkasını öz dost)** mahrem-i esrar **(ittihaz etmeyenleri bilmeyecek)** bu haller o mabûdi kadimin ilmi huzuru ile malûmu olmayacak!. **Hâşâ (jhalbuki, Allah Tealâ bütün yaptıklarınızdan haberdardır.)** O Hâllâkı âlim, sizin bütün efal ve harekâtmızı, bütün tahayyülâtmızı ve din düşmanlanyle olan gizlice münasebetlerinizi tamamen bilir. Onun zat-ı akdesine karşı hiçbir şey gizli kalamaz. Artık bunu güzelce düşünmeli, yapılacak bir cihadı, bir ibadeti mahza nzay-ı ilâhî için yapmalı, yoksa nefsani garazler için, gösterişler için yapılacak bir savaşın vesairenin bir kıymeti yoktur.

§ Bu hitap!. Cihatdan geri duran bir kısım müminlere ve bir kavle göre de münafıklara müteveccihtir.

§ Velice kelimesi: Bir kimsenin mahremi razi demektir ki, kendisine bir takım esrarı ifşa eder. Buna «bitane» de denir. Velice: Büyük çuval mânasına da gelir.

***

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا
مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ
﴿١٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Müşrikler için, kendi nefislerinin küfrüne şahitler oldukları halde Allah Tealâ'nın mescitlerini imâr etmeleri caiz değildir. Onlar o kimselerdir ki, onların amelleri sükût etmiştir. Ve onlar ateşte ebediyen kalıcılardır.

(18) : Allah Tealâ'nın mescitlerini ancak Allah Tealâ'ya ve afairet gününe iman eden ve namaz kılan ve zekâtı veren ve Cenab-ı Hak'tan başkasından korkmayan kimse imâr eder. Artık umulur ki, bunlar hidayete ermiş olanlardan olacaklardır.

* * *

t Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler, yapılan bir mabedin, bir ibadetin indallâh makbul olabilmesi için bunu yapan kimsenin îman ile muttasif ve uhdesine düşen vazifeleri ifaya saik olması lüzumunu göstermektedir. Şöyle ki: **(Müşrikler için kendi nefislerinin küfrüne şahit oldukları halde)** meselâ Yahudi veya Nasrani olduklarım itiraf veya din-i islâmı münkir olduklarını ifade ettikleri veya sair hareketleriyle, lâkırdılariyle dini ilâhîden mahrum bulunduklarını meydana koydukları surette" **(Allah Tealâ'nın mescitlerini imâr etmeleri)** yâni: O mescitlere devam etmeleri, onların içinde oturmaları, onları inşa ve tamir eylemeleri (caiz) sahih **(değildir)** onlardan bunun sahih ve muteber olacağı kabil bulunmaz. Çünki **(onlar)** o kâfirler **(o kimselerdir ki, onların amelleri)** onlarm yapmış oldukları hayırlı görülen işleri, küfrleri sebebiyle **(sükût etmiştir.)** bâtıl olmuştur. Kendileri için uhrevî bir mükâfat temin edecek bir mahiyette bulunmamıştır. **(Ve onlar)** küfrleri yüzünden ahiretde cehenneme atılarak **(ateşte ebediyen kalıcılardır.)** bu onların küfrlerinin cezasıdır. Çünki küfr en büyük bir cinayet olduğunoan cezası da bu kadar büyüktür, ebedîdir.

(18) : **(Allah Tealâ'nın mescitlerini)** Cenab-ı Hak'ka ibadet için hazırlanan mabetleri öyle kâfirler değil **(ancak Allah Tealâ'ya)** onun varlığına, birliğine, şerik **ve** nazirden **münezzeh** olduğuna **(ve ahiret gününe)** bütün beşeriyetin bilâhara oraya sevk edileceğine **(iman eden)** kaani bulunan **(ve namazı kılan) en büyük bir arz-ı ubudiyet nişanesi olan namazları** erkân ve şeraiti dairesinde ikame **eden (ve zekâtı veren) dindaşlarının** ihtiyaçlarını gidermek için onlara mâlen **yardım eyleyen (ve) dinî umurda (Cenab-ı Hak'tan başkasından korkmayan) yâni: Vazife-i ubudiyetini lâiki veçhile ifa** edemeyip de uhrevî mes'uliyete **uğrayacağını düşünerek kalben yalnız Cenab-ı Hak'tan korkup bu hususta başkalarından havf ve haşyette bulunmayan (kimse imâr eder) mabetleri tamire, tenvire çalışır, içlerinde ibadet ve taate devam eder durur. (Artık umulur ki)** yâni: **Artık bu gibi zatlar eltaf-ı ilâhîyyeden bekleyebilirler ki: (bunlar hidayete ermiş**

olanlardan olacaklardır.) burada bir işaret var ki: Öyle yüksek vasıfları haiz zatlar bile kendi ibadet ve taatlerine mağrur olarak her halde hidayete erecek-lerine hükmedemeyip bunu ancak bir lûtf-i ilâhî olmak üzere ümit ederler. Artık ehli küfr ve şirk, o hâl üzere bulundukça hiç hidayete erebilirler mi?. Onların yapacakları mabetler onlar için bir vesile-i hidayet olur mu? Elbette olmaz.

*

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ
عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Ya siz hacı sakalığını ve mescidi haramın imârını, Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe îman eden ve Allah Tealâ yolunda mücahedede bulunan kimse gibi mi tuttunuz?. Bunlar Allah Tealâ'nın indinde müsavi olamazlar ve Allah Tealâ zalimler olan bir kavme hidayet etmez.

***

İ Z A H

(19) : Bu âyet-i celîle, imansız olan bir kimsenin ne kadar zahiren güzei hizmetlerde bulunsa da îman sahibi olup hak yolunda çalışan bir zat ile müsavi olamayacağını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ya siz) Ey Müşrikler!. Veya ey beyti şerifin sekayetini, imaretini hicrete ve cihada ve emsaline tercih eden bir kısım müslümanlar!. (hacı sakalığını) Hacılara su vermek, onlara su dağıtmak hizmetinde bulunmayı ve (mescid-i haramın) Kâbe-i Muazzama'nm (imârını) onun tamir ve tezyin edilmesini, onun muhafızı, mütevellisi bulunmayı (Allah Tealâ'ya ve ahiret güiiriine îman eden ve Allah Tealâ yolunda) kâfirler ile (mücahedede) savaşta (buhınan kimse) nin îmanı, ind-i ilâhîdeki mevkii (gibi mi tuttunuz?.) onları fazilet ve ulûvvi derece itibariyle beraber mi kıldınız?. Bu ne yanlış bir kanaat!. Halbuki (bunlar Allah Tealâ'nın indinde müsavi olamazlar.) hakikî surette mümin *olan.* ve hak yolunda cihad eden bir zatın îmanı ile küfr üzere se-

bat eden bir şahsın mücerret hacılara su vermesi, Kâbeyi muhafaza, tamir ve tezyin etmesi nasıl müsavi görülebilir?. İmana mukarin olmayan öyle bir amelin indallâh bir kıymeti yoktur, (ye **Allah Tealâ zalimler olan bir kavme hidayet etmez)** Evet.. Küfr ve şirk içinde yaşayan Hazret-i Peygamber'e düşman bulunan bir güruh, dalâlete düşmüş kimselerdir. Artık onlar, öyle hayırlı görülen bazı hareketlerinden dolayı hak yolunda mücahedede bulunan müminlere nasıl müsavi olabilirler?. Onlar ile ehli îman zümresini müsavi görenler, zalimane bir kanaatte bulunmuş olmazlar mı?. Böyle zalimler ise doğru bir yolu takip etmeğe muvaffak olamazlar.

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nuzulû hakkında birkaç rivayet vardır. Ezcümle deniliyor ki: Mekke-i Mükerreme'de bulunan müşrikler, Yahudi'lere sormuşlar ki: Biz bu mescid-i haramı tamir ve tezyin ediyor, hacılara su veriyor, ikramda bulunuyoruz. Artık biz mi efdaliz, yoksa Muhammet -Aleyhisselâm- ile eshabı mı efdaldirler. Yahudiler de demişler ki: Siz efdalsinizdir. Bunun üzerine bu âyet-i celîle nazil olarak onları tekzip etmiştir.

الَّذِينَ آمَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ
دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾
يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ
مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : O zatlar ki, îman ettiler ve muhacerette bulundular ve Allah Tealâ' nın yolunda mallariyle, nefisleriyle cihada atıldılar. İndi ilâhîde dereceleri pek büyüktür. Ve işte necata erenler de onlardır.

(21) : Onları RabbUeri kendinden bir rahmet ile ve bir razı olmakla ve cennetler ile müjdeler. Onlar için o cennetlerde ebedî nimetler vardır.

(22) : -Onlar- orada ebediye» baki kalacaklardır. Şüphe yok ki, Allah Teâlâ'nın indinde pek büyük bir mükâfat vardır.

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler, bir takım yüksek evsafı haiz olan müminlerin pek büyük derecelere muvaffak olduklarını bildirmektedir. Onların ebedî nimetlere, muazzam mükâfatlara nail olacaklarını serahaten beyan ile kendilerini şöylece tebşir buyurmaktadır: **(O zatlar ki, iman ettiler)** İslâmiyeti kabul ile nimet-i îmana nail oldular (ve) Resulüllaha tâbi olarak yurtlarını terk ile Medine-i Münevvere'ye **(muhacerette bulundular ve)** dini islâmı af âka neşr için, din düşmanlarını tenkil için **(Allah yolunda)** diyanet-i ilâhîye uğrunda **(mallariyle, nefisleriyle cihada atıldılar)** ehli küfrile çarpıştılar, işte şüphe yok ki, bu pek güzîde vasıfları haiz bulunan muhterem zatlarm **(indi ilâhîde dereceleri pek büyüktür.)** Artık bu pek yüksek vasıfları haiz olmayanlar elbetteki, o zatlara faziletçe, ulvi mertebece müsavi olamazlar, **(ve işte necata erenler de)** dünya ve ahiret saadetine tamamen nail olanlarda **(onlardır)** o pek güzîde vasıfları-haiz olan zatlardır.

(21) : **(Onları)** O pek muhterem mücahit zatları **(rableri)** onları terbiye, tasfiye etmiş öyle kemalâta erdirmiş olan Hâlik-ı Azimüşşan **(kendisinden)** kendi tarafı ilâhîsinden bir lûtfi mahz olarak **(bir rahmet ile)** pek azîm âtifet ile (ve) onlardan ebedî surette **(razı ofasakla)** onları ebediyen gazabma uğratmaksızın rızay-i ilâhîsine nail kılmış bulunmakla **(müjdeler)** kendilerine böyle pek muazzam eltaf-ı ilâhîyesini tebşir buyurur. Ne kadar büyük bir iltifat-ı ilâhîye!. Artık **(onlar için)** böyle ulvî bir tebşire mazhar olan o muhterem zatlar için **(o cennetlerde ebedi nimetler vardır.)** Onlar her güne kederlerden âri, ebediyüddevam nimetlere nail olacaklar, pek mesudane bir halde yaşayıp duracaklardır.

(22) : **(-Onlar-) O** yüksek vasıfları haiz olan müminler **(orada)** o cennetlerde, o ebediyet âleminde **(ebediyen baki kalacaklardır.)** artık onlar için nail oldukları nimetlerden mahrumiyet mutasavver-değildir. **(Şüphe yok ki,)** o gibi zatlar için **(Allah Tealâ'nın indinde)** huzuri mânevisinde **(pek büyük bir mükâfat vardır.)** çünki o zatlar en güzel bir îman ile, bir fazilet ile muttasif oldukları için haklarındaki mükâfat da pek büyük olacaktır. Bahusus onlar ahiret âleminde rüyet-i ilâhîyeye nail olacaklardır ki, artık bunun ne kadar muazzam bir atifeti ilâhiye olduğunu düşünmelidir. Elgıbte bu saadete nail olanlara!.

§ **Malûmdur ki:** Cenab-ı Hak mekân ve zamandan münezzehtir. Hiçbir zatın **o** Hâlik-ı Azdme kurbiyyeti, onun indinde bulunması, **mekân itibariyle değildir. Belki bu kurbiyyetten ve indiyetten murat, manevî bir kurbiyyettir. Hakikî müminlerin bir saffet-i kalbiye ile** ibadette **bulunup bir zevk-ı ubudiyete**

müstağrak olmalarından, manevî bir huzura ve ruhanî bir tecelliye nail bulunmalarından ibarettir. Bu veçhile onlann kalplerinde muhabbeti ilâhîyye nurları leman **etmiş** olur. Kendileri her türlü tasavvurların fevkinde ruhanî bir neşveye **mazhar olmuş** bulunurlar. Ne muazzam saadet!.

*

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا اٰبَاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ
اَوْلِيَاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ
فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاؤُكُمْ
وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ
اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ
تَرْضَوْنَهَا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي
سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Ey müminler!, Eğer küfrü îman üzerine ihtiyar etmişler ise babalarınızı, kardaşlannızı dost tutmayınız ve sizden onlan kimler ki dost tutarsa işte zalim olanlar, onlardır.

(24) : De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardaşlarınız, refikalarınız, kabileleriniz ve kazanmış olduğunuz mallar, durgunluğa uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve hoşnut olduğunuz ikametgâhınız sizin için Allah Tealâ'dan ve Resulûndan re Allah yolunda cihadtan daha sevgili ise artık Allah Tealâ'nın emri gelinceye kadar bekleyiniz!. Ve AHah Tealâ fasıklar olan kavmi hidayete erdirmez.

İ Z A H

(23) : **Bu mübarek âyetler** gösteriyor ki: Din düşmanlariyle alâkayı kesme**yi gayri mümkün görmemelidir.** Her mümin için lâzımdır ki, Allahının ve **Peygamberinin emirlerine** riayet **etsin, bu** uğurda her fedakârlığa katlansın, **mukaddesatına engel olmak isteyenlerle** rabıtasını kessin, karabet gibi, menfaat-ı **dünyevîye gibi şeyler bu dinî** vazifeye mâni olmasın. **Bunun** aksine hareket **edenler kendilerine zulm etmiş,** hidayetten mahrum kalmış olurlar. Mekke-i Mükerre**me'nin fethinden evvel müslümanlara** hicret etmeleri emir olunmuştu. İçlerinden bazıları: Biz nasıl hicret edelim ki, yurdumuzda babalarımız, aşiretlerimiz **vardır, ticaretimiz, ikametgâhımız vardır,** bunlardan alâkalarımızı nasıl keselim. **Diye söylenmişlerdi. Bunun** üzerine **bu** âyetler nazil olmuştur. Buyürulmuş oluyor ki: **(Ey müminler!.)** Ey islâmiyeti kabul ettikleri halde hicret etmek istemeyen **müslümanlar!. (Eğer küfrü ilân üzerine ihtiyar etmişlerse)** küfr ve tuğyan **içinde yaşamayı iltizam ve bunda** İsrar ederek islâmiyeti kabulden kaçınmakta **bulunmuşlar ise, artık** öyle **olan (babalarınızı, kardaşlarınızı dost tutmayınız) sonra onların** muhabbeti sizleri islâmiyete hizmetten, dâr-ı- islâma hicretten mahrum bırakır, bu yüzden selâbeti diniyeniz haleldar olur. **(Ve sizden onları kimlerki dost tutarsa) onların** sözleriyle oturup kalkarsa, onların şeameti halini görmezde **onlar ile oturup** kalkmayı hicrete cihada tercih eylerse **(işte zalim olanlar) emri** ilâhîye **muhalefet edip** kâfirleri müminler üzerine tercih etmek suretiyle **nefislerine zulm etmiş bulunanlar (onlardır)** o kâfirleri böyle ihtiyar ve iltizam edecek **kimselerdir.**

(24) : **Resulüm!.** Öyle yurtlarındaki alâkalarından dolayı hicreti, hak yolunda **cihadı bırakan** müslümanlara **(De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardaşlarınız, refikalarınız, kabileleriniz)** akrabanız **(ve kazanmış olduğunuz mallar)** ve sizin ayrılacağınızdan dolayı revacını, inkişafını kaybederek **(durgunluğa uğramasından korktuğunuz bir ticaret)** bir iktisadî muamele **(ve hoşnut olduğunuz)** içinde seve seve oturduğunuz **(ikametgâhınız sizin için Allah Tealâ'dan ve Resulûndan)-** onlann rızaları için hicret etmekten **(ve Allah yolunda cihatdan daha sevgili ise)** böyle dünyevî alâkalar, menfaatler, sizin nazarınızda **Allah Tealâ'ya ve Resulûna itaatten ve hak yolunda mücahededen daha iyi görünüyorsa (artık Allah Tealâ'nın emri) mukadder olan ukubeti, kahır ve tenkili (gelinceye kadar bekleyiniz) elbette lâyık olduğunuz âkibete kavuşursunuz, (ve Allah Tealâ fasıklar olan kavmi bidayete erdirmez.)** öyle **Cenab-ı Hak'kın emirlerine itaatten kaçınan kimselerin kalplerini hidayet nurlariyle tenvir buyurmaz. Binaenaleyh Allah-ü Azimüşşanm emirlerine daima riayet etmelidir ki, insan nur-i hidayetten mahrum kalmasın.**

§ Bu âyeti kerime bizlere bildirmiş oluyor ki: Dünyevî maslahatlar ile dinî maslahatlar arasında bir tearuz, bir muhalefet bulunursa her müslüman için icabeder ki, dinî maslahatları, dünyevî maslahatlar üzerine tercih etsin.

Vakıa baba, ana, evlât ve iyâl muhabbeti, fıtrîdir, bunlardan kalplerin alâkasını bilkülliye kesmek, muhaldir. Fakat düşünmelidir'ki: Bunlar insanın manevî helâkina sebep olacak bir halde bulunurlarsa artık ne kıymetleri olabilir?. Bahusus bütün varlığımız, bütün nail olduğumuz nimetler Cenab-ı Hak'kın birer ihsanıdır ve ebedî saadetimizi temine vasıta olan zat da Resuli Ekrem Efendimizdir. Artık Cenab-ı Hak ile Resuli Ekrem'e olan muhabbetimiz her türlü muhabbetlerin fevkinde olmalı değil midir?. Artık bizleri Hâlikımıza, Peygamberimize isyana sevk etmek isteyen mudil kimselere karşı nasıl merbutiyet gösterebilir de kendimizi ebedî hüsrana düşürmeye cür'et edebiliriz?. Cenab-ı Hak cümlemize güzelce tefekkürler, hareketler nasip buyursun Âmin!.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فٖي مَوَاطِنَ
كَثٖيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ
تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا
رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرٖينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكٖينَتَهُ
عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنٖينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا
وَعَذَّبَ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرٖينَ ﴿٢٦﴾
ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Muhakkak ki, Allah Tealâ size birçok mevkilerde nusretbahş olmuştur. Hnneyn gününde de. O gün kî, çokluğunuz sizi güvendirmişti. Fakat bu size faide vermemişti. Yeryüzü genişliğiyle beraber sizin üzerinize dar gelmişti. Sonra da arka çevirir olduğunuz halde dönüp gitmiştiniz.

(26) : Sonra Allah Tealâ Resulü üzerine ve müminler üzerine rahmetini indirdi ve sizin gönnediğiniz ordular indirdi ve kâfir olanları muazzep **kıldı ve bu** ise kâfirlerin cezasıdır.

(27) : Sonra Allah Tealâ bunu müteakip dilediğini tövbeye **muvaffak kılar** ve **Allah** Tealâ gafurdur, rahimdir.

***

İ Z A H

(25) : Bu mübarek âyetler, müslümanları tefekküre, teşekküre davet ediyor, her hususta muvaffakiyetin ancak inayet-i ilâhîye sayesinde husule geleceğini bildiriyor. Zahirî varlığa, çokluğa, karabete değil, ancak âtifet-i ilâhîyeye itimat edilmesine işaret buyuruyor. Hasbelbeşeriye zuhura gelen kusurlardan, yanlış fikirlerden dolayı tövbekar olarak aff-ı ilâhîye iltica edenlerin af ve mağfirete mazhar olacaklarını tebşir eyliyor. Şöyle ki: Ey Müslümanlar!. Düşününüz, Dinî islâm sayesinde ne kadar muvaffakiyetlere nail oldunuz. Evet.. (Muhakkak ki, **Allah** Tealâ size birçok mevkilerde) bir nice savaş sahalarında **(nusretbahş olmuştur.)** Ezcümle Bedir, Kureyza, Nadir, Hudeybiye, Hayber gazvelerinde, Mekke-i Mükerreme'nin fethi gününde sizi nusret-i ilâhîyesine nail buyurmuştur. (Hüneyn gününde de) O Hüneyn Gazvesi zamanında sizi nusrete kavuşturmuştur. Bir kere düşünün (o gün ki,) o Hüneyn Gazvesi başlarken **(çokluğunuz)** ordunuzun büyük bir kuvveti haiz olması (sizi güvendirmişti) artık böyle bir kuvvetin mağlûp olamayacağına kail olanlarınız bulunmuştu. **(Fakat** bu) kuvvet, bu çokluk size bidayeten (faide vermemişti) düşmanlarınızı heman tenkile sebep olmamıştı. Hattâ Ey Müslümanlar!. Orada (yeryüzün genişliğiyle beraber sizin üzerinize dar gelmişti) Çok korkmuştunuz, orada duramaz olmuştunuz, âdeta kalplerinizin mutmain olacağı emin bir yer bulamaz gibi bir hâle düşmüştünüz, (sonra da) düşmanlarınız olan kâfirlere **(arka çevirir okluğunuz halde)** münhezim olarak (dönüp **gitmiştiniz)** harp sahasında yalnız Resulüllah ile birkaç zat kalmıştı.

Bu hâdise müslümanlar için bir ders-i hikmet idi. Tâ ki, daima Cenab-ı Hak'ka tevekkül ve ilticada bulunsunlar, muvaffakiyeti ancak ondan beklesinler, kendi maddî varlıklarına güvenmesinler, yurtlarına, kariplerine, servetlerine alâka bahanesiyle din uğrunda fedakârlıkta bulunmaktan kaçınmasınlar.

(26) : **(Sonra Allah Tealâ)** Lütfetti (Resûli üzerine ve) münhezim olup dağılmış olan **(müminler üzerine rahmetini indirdi.)** kalplerine sukûnetbahş oldu, tekrar* kendilerini toplayarak Resuli Zişanın yanma koştular, savaşa başladılar (ve)»»%, müslümanlar!. Cenab-ı Hak **(sizin görmediğiniz ordular indirdi)** size **imdat** içi» birçok melekler gönderdi. **(Ye kâfir olanları)** kati ile, esaret ile, mal-

larının ellerinden alınmasiyîe' (muazzep kıldı) onları inhizama uğrattı, (ve bu) azap (ise kâfirlerin) dünyevî (cezasıdır.) onların ahiretteki cezaları ise daha büyüktür ve ebedîdir.

(27) : (Sonra Allah Tealâ bunu) Bu savaşı ve galibiyet ve mağlûbiyeti (mü* teakip) o düşmanlarından (dilediğini tövbeye) îmana ve günahkârlarından taib ve müstağfir olmaya (muvaffak kılar) onun mağlûbiyeti hakkında bir lûtf-i ilâhî olur, onun necat ve saadetine vesile bulunmuş olur. Filhakika bunlardan bir kısmı gelip islâmiyeti kabul etmişlerdir, (ve Allah Tealâ gafurdur) o tövbe edenlerin günahlarını af ve setreder ve (rahîmdir) onları lûtf ve merhametine nail buyurur. Elverir ki, bir insan, kendi kusurunu bilerek taib ve müstağfir olsun.

§ Hüneyn Gazvesi: Hüneyn Mekke-i Mükerreme ile Taif arasında bir vâdidir. Mekke-i Mükerreme'inin fethini müteakip bu vâdide Arap kabilelerinin büyüklerinden Havazin, Sakiyb gibi kabileler toplanmış, müslümanlar ile savaşa karar vermişlerdi. Ordularının mevcudu dörtbin kadar imiş, bazı siyer kitaplarına nazaran yirmi bin kişiden ziyade bulunuyormuş. Resûli Ekrem Hazretleri de on ikibin kadar erden müteşekkil bir ordu ile Hüneyn mevkiine varmış, savaşa başlamışlardır. Müslümanlardan bazıları islâm ordusunun çokluğuna, kuvvetine bakarak «bu ordu hiçbir vakit azlığından dolayı mağlûp olmaz» demişti. Bu ise doğru bir söz değildi. Çünki hangi bir ordunun muvaffakiyeti çokluğu ile kendi kuvvetiyle değil, Cenab-ı Hak'kın dilemesiyle, nusretiyle husule gelir. îşte müslümanlara böyle bir intibah dersi verilmesi hikmetine mebni olmalıdır ki, savaşa başlayan islâm ordusu, bidayeten galip olmuş iken sonra bir lâubaliyâne hareket neticesi olarak bozguna uğramış, her tarafa dağılmış, yalnız Resûli Ekrem ile amcası Hazret-i Abbas ve amcazadesi Ebu Süfyan ve Hazret-i Ebu Bekir ile Hazret-i Ömer ve Hazreti Ali gibi birkaç zat yerlerinde sebat edip kalmışlardı. Resûli Ekrem Efendimiz kemâli metanetle savaşa atılmış:

«JÜ2İİ.U* J) fi» «vJLTV ^1 fi»

Diyerek, düşmana meydan okumuştu. Hazret-i Abbas da: Ey islâm erleri geliniz, Peygamberinizin yanından ayrılmayınız, diye nida etmiş, derken bütün islâm kahramanları tekrar harp sahasına gelmişler, Resûli Ekrem de yerden bir avuç toprak alarak düşmanların yüzlerine doğru atmıştı. Bu toprak zerreleri düşmanların gözlerine isabet ederek onları sersem bir hâle getirmiş, gökten melekler de imdade gelmiş idi. Bunun neticesinde düşman büyük bir inhizama uğramış, bir miktarı katledilmiş bir kısmı da esir alınmıştı, malları da müslümanların ellerine geçmişti. Bilâhara bunlardan müslüman olanlar yine serbest bırakılmıştır.

§ Resûli Ekrem'in gazveleri = düşmanlarına karşı savaşa çıkmaları on dokuzdur. Düşmanlara karşı gönderdiği seriyeler ve buus denilen askerî kıtalar ile beraber mecmuu yetmiş veya seksen kadardır.

*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ
نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا
وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
إِنْ شَاءَ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ
صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(28) : Ey îman edenler!. Şüphe yok ki, müşrikler nâpâk kimselerdir. Artık bu seneden sonra Mescit-i harama yaklaşmasınlar. Ve eğer ihtiyaçtan korkarsanız elbette Allah Tealâ dilerse sizi fazlından zenginleştirecektir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

(29) : Kendilerine kitap verilmiş olanlardan olup da ne Allah Tealâ'ya ve ne de ahiret gününe îman etmeyen ve Allah Tealâ ile Resulünün haram kıldığı şeyleri haram tanımayan ve ne de hak dinîni din edinmeyen kimseler ile zeliller olarak kendi elleriyle cizye verecekleri zamana kadar muharebede bulunun.

*
**

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler, dinî ilâhîden mahrum olanların mânen mülevves olduklarını, binaenaleyh bunların haremi şerife girmelerine müsaade edilmemesini **ve** bu **yüzden** iktisadî bir buhran vücudp gelmeyeceğini bildirmekte-

dir. Ve dini islâmı kabul etmeyen milletler ile, zelilâne bir surette cizyelerini verinceye kadar savaşta bulunulmasını âmir bulunmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman edenler) Ey Müslüman Kahramanları!. (Şüphe yok ki, müşrikler, nâpâk kimselerdir.) yâni: Bütün kâfirler, putlara tapanlar, islâmiyeti kabul etmeyenler, içlerindeki habis inançlarından dolayı manen temiz değildirler. Onlar abdest almazlar, cenabetten yıkanmazlar, şarap ve saire gibi birtakım dînen nâpak olan şeyleri kullanırlar, bu cihetle bunlar manen mülevves şeyler mahiyetindedirler. Her ne kadar cismen mülevves değillerse de. Bunun içindir -ki, elleriyle temas ettikleri birşey mülevves olmuş sayılamaz. (Artık bu seneden sonra) yâni: Hicret-i seniyenin dokuzuncu senesini müteakip (Mescit-i harama yaklaşmasınlar) yâni: Artık onlar hac veya umre için haremi şerif sahasına gelip girmesinler. Nitekim Hazret-i Ebu Bekir, Mekke-i Mükerreme'ye girerek böyle bir tebliğde bulunmuştur.

§ İmamı Azama göre müşrikler, mücerret ziyaret için mescidi harama vesair mescitlere girmekten men edilmezler. İmamı Şafiiye göre yalnız mescidi harama girmekten men edilirler. İmamı Malik'e göre de. bilûmum islâm mabetlerine girmekten men olunurlar. (Ve eğer ihtiyaçtan korkarsanız) müşriklerin haram sahasına girmemesi yüzünden ticaretin, maddî menfaatlerinin kesada uğramasından endişeye düşersiniz, bu bir beyhude endişedir. Çünki-(Allah Tealâ elbette dilerse sizi fazlından zenginleştirecektir.) haram sahasına başka bir feyiz ve bereket verecektir, kuvve-i inbatiyesini arttıracaktır, bir nice zümreleri şeref-i İslama nail edip beytullahı ziyarete sevkedecektir. Daha nice fütuhat ve ganaim ihsan buyuracaktır. Nitekim de öyle olmuştur. Bugün o mübarek yerlerden cereyana başlayan petrollerde bu feyz ve bereket cümlesinden biridir. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ alimdir) Sizin ihtiyaçlarınızı, maslahatlarınızı tamamen bilir. Ve (hakimdir) onun her emir ve nehyi, her ihsan ve men'i bir hikmete müstenittir. Artık onun dinî hükümlerine riayet ediniz, ondan başkasından korkmayınız. Sizin için çare-i selâmet ve saadet ancak budur.

(29) : (Kendilerine kitap verilmiş olanlardan) Kendilerine vaktiyle Tevrat ve İncil'in hükmleri bildirilmiş olan kimselerden (olup da ne Allah Tcalâ'ya ve ne de ahiret gününe îman ermeyen) yâni: Hak Tealâ'yı şan-ı ulûhiyetine lâyık bir surette tevhit Ve tenzihte bulunmayan ve ahiret âlemine islâmiyetin haber verdiği veçhile mutekit bulunmuş olmayan (ve Allah Tealâ ile Resulünün haram kıldığı şeyleri haram tanımayan) tecavüzü haiz olmayan haklara tecavüzü caiz gören, haram olan bir kısım meşrubatı helâl sanan bir takım putlara tapınmanın memnuiyetini inkâr eden (ve ne de hak dinini) sair dinlerin bir nice ahkâmını nasih olan dini islâmı kendisine (din edinmeyen kimseler ile) aranızda büyük bir ayrılık vardır. Samimî bir ülfet ve muhabbet câri olamaz, bunlar mukaddesatın, düşmanlarıdır. Binaenaleyh bunlar (zeliller olarak) ehli islâma

karşı zillet ve mutavaat göstererek (kendi elleriyle) islâm hükümetine (cizye verecekleri zamana kadar muharebede bulunun) onları tenkil edinceye veya mukarrer olan vergiyi vererek itaat ve inkiyat arzına mecbur olacakları vakte kadar kendileriyle savaştan ayrılmayınız. Tâ ki, islâmiyetin galebesi, hâkimiyeti her yerde tecelli edip dursun.

§ Bu cizye, İmam-ı Azama göre hem ehli kitaptan, hem de Arap ve Acem müşriklerinden alınıp kabul edilebilir. İmam Ebu Yusufa göre bu cizye, Arap müşriklerinden ve kitabîlerinden alınmaz, başkalarından alınabilir. İmamı Şaffiye göre cizye, Arap ve Acem olan ehli kitaptan alınabilir, putperestlerden alınıp kabul edilmez. İmamı Mâlike göre de cizye, bütün kâfirlerden kabul edilebilir.

Mecusîlerden cizyenin kabul edileceği hususunda da eshabı kiramın ittifakı vardır. Çünki, onlar hakkında ehli kitap muamelesi yapılmasına dair bir hadisi şerif vardır.

§ Cizyenin miktarına gelince: Bu, kazanan fakirler hakkınâa on ikişer dirhemdir, orta halli kimseler hakkında yirmi dörder dirhemdir, zenginler hakkında da kırk sekizer dirhemdir. Kazançtan âciz, veya mariz, veya şeyhi fanî ve kadınlar ile çocuklar hakkında cizye yoktur. Bu cizyeler sene ibtidaşında alınır. İmamı Şafiîye göre cizyenin miktarı her şahıs için bir dinardır. Bu zenginden de, fakirden de sene nihayetinde alınır. Cizye ile mükellef olan şahıs islâmiyeti kabul edinceye veya ölünce bu cizye sakit olmuş olur.

§ Dinî islâm nazarında hakikî mümin o zattır ki: Kur'anı Âzimin beyanatı veçhile Cenab-ı Hak'kı tevhit ve tasdik eder, bütün Peygamberlere bütün semavî kitaplara inanır, hiçbir mahlûka hâlikıyet, mâbudiyet isnat etmez. Cenab-ı Hak'kın bütün hükmlerini kabul ve tebcil eyler. Halbuki, ehli kitap denilen kimseler, Allah Tealâ'yı zat-ı ulûhiyetine lâyık bir veçhile tasdik ve tebcil etmiş bir durumda değildirler. Çünki onlar, Cenab-ı Hak'kı, lâyıkı veçhile tevhit ve tenzihte bulunmamaktadırlar. Kimisi insanlara ulûhiyet, mâbudiyet isnat etmektedir. Bir kısmı bazı Peygamberleri, semavî kitapları inkâr eylemektedir. Ahiret âlemine de dinî islâmın haber verdiği veçhile îman etmekte değildirler. Binaenaleyh onlar nazarı hakikatta sair münkirler ile beraber bulunmaktadırlar.

***

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ
النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ
يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ
اللّٰهُ أَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ
وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ
مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلٰهًا وَاحِدًا
لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(30) : Ve Yahudi'ler dedi ki: Üzeyr Allahın oğludur. Nasranîler de dedi ki: Mesih, Allahın oğludur. Bu onların ağızlariyle söyledikleri lâkırdılarıdır. Evvelce kâfir olanların lâkırdılarına benzetiyorlar. Allah Tealâ kendilerini kahretsin!. Nasıl -Haktan- çevriliyorlar.

(31) : -Onlar- bilginlerini, rahiplerini ve Meryem'in oğlu Mesih'i de Allah Tealâ'dan başka tanrılar ittihaz ettiler. Halbuki: Allah Tealâ'dan başkasına ibadet etmekle emir olunmamışlardır. Ondan başka ilâh yoktur. Onların şerik koştukları şeylerden münezzehtir.

**

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler, Yahudi'ler ile Hıristiyanların da bazı zatları tanrı ve Cenab-ı Hak'kın oğlu telâkki ederek daha eski müşrikler gibi pek yanlış bir itikadda bulunmuş, bu suretle bir nevi şirke düşmüş olduklarını teşhir etmektedir. Şöyle ki: Ehli kitap denilen taifeler, dinî hakka muhalif pek yanlış itikatlarda bulunmuşlardır. (Ve) Ezcümle (Yahudi'ler dedi ki: Üzeyr) namındaki zat (Allah'a oğludur.) böyle şan-ı ulûhiyete lâyık olmayan bir babalık ve oğul

luk isnadında bulundular. (Nasranîler de dedi ki: Mesih) Hazret-i İsa (Allah'ıı oğludur.) onun insanlardan babası yoktur, babasız ise evlât olamaz. Öyle ise Mesih'in babası Tanrı Tealâ'dır. Hâşâ. (Bu) İsnatlar, bu cahilane iddialar (onlann ağızlariyle söyledikleri lâkırdılarıdır.) esassız delilden hâli sözlerdir. Bu sözleri kendilerinden (evvelce kâfir olanların lâkırdılarına benzetiyorlar) nitekim vaktiyle bir takım müşrikler de «melekler» Allah'ın kızlarıdır demişlerdi. Yahut: Hıristiyanlar, kendilerinden mukaddem olan Yahudiler gibi inanmış, bir insanı Allah Tealâ'nın oğlu sanmışlardır.. Yahudi'ler ise, daha evvel: Uzeyri İbnullah sanmışlardı. Veyahut: Asrı Saadetteki Yahudi'ler ile Nasranîler de kendilerinden evvel gelip geçmiş olan kendi babaları, dedeleri gibi yanlış iddialarda bulunmuş, bunlar da bazı insanları AJlah Tealâ'nın oğlu sanıvermişlerdir. Bu ne cahilâne bir iddia!. (Allah Tealâ kendilerini kahretsin) yâni: Böyle iddialarda bulunanlara lanet eylesin. Onlar (nasıl) haktan, Allah Tealâ'nın birliğine, baba olmaktan münezzeh bulunduğuna dair itikattan bâtıla (çevriliyorlar) halbuki, bu bâtıla imkân yoktur, onun vahdaniyeti, baba olmaktan münezzehiyeti nice deliller ile sabittir.

(31) : (-Onlar-) O iki kavim, kendi içlerinden bir takım kimselerin idlâline uğradılar. Yahudiler «Ahbar» denilen kendi (bilginlerini) kendi din âlimlerini, hıristiyanlarda kendi (rahiplerini) kiliselerde kapanıp duran papazlarını (ve Meryem'in oğlu Mesih'i de Allah'tan başka tanrılar ittihaz ettiler) onlara secde eder oldular. O bilginlerinin, papazlarının beyanat-ı ilâhîyeye muhalif olarak helâl ve haram diye telkin ettikleri şeyleri hemen kabul ediverdiler. Hazret-i İsa'yı da Allah'ın oğlu tanıyarak ona tapınmaya başladılar. Sair insanlar gibi bir valdeden doğan, yiyip içmeğe ve saireye muhtaç bulunan bir kimse, hiç Allah Tealâ'nın oğlu olabilir mi?. Bunu düşünmediler, (halbuki, Allah Tealâ''dan başkasına ibadet etmekle emir olunmamışlardır.) Tevrat, İncil gibi kitaplarda böyle bir emir yoktur. Bilâkis yalnız Allah Tealâ'ya ibadet edilmesi emredilmektedir. (ondan) O kâinatın Halikından (başka ilâh) mabut (yoktur) o Halikı Zişan (onların) o kâfirlerin zat-ı ulûhiyetine (şerik koştukları şeylerden münezzehtir.) Evet. Onun hâlikıyette, ibadette, dinî hükmlerde, zat-ı ulûhiyetine tazim ve iclâl hususunda ortağı yoktur. Her türlü şerik ve nazirden münezzehtir. Amenna!. Artık Uzeyr gibi, Mesih gibi, melekler gibi mahlûkat-ı ilâhîye nasıl olur da o kadîm ve azîm Halika şerik ve nazir ittihaz edilebilir?. -

§ Üzeyr Aleyhisselâm, Beni İsrail ricalindendir. Peygamber olup olmamasında ihtilâf vardır. Tarihe nazaran: Buhtü Nesser tarafından Kudsü şerif harab edildiği zaman, Hazret-i Üzeyr'de İsrail oğullariyle beraber esir edilerek Babil'e gönderilmişti. Onlara dinî rehberlikte bulunuyordu. Bilâhara Babil İran devletinin eline geçince İran Şahı, İsrail oğullarını Kudüs'e iade etmişti. Beyt-i Mukaddes'i yeniden bina ettiler. Tevrat kitabı birçok tebeddülata, tahrifata uğra-*nıştt. Hazret-i Üzeyr bir lütfi ilâhî olarak Tevrat'ı tamamen ezberlemiş bulunuyordu. Bunu yeniden yazıvermişti. Bu hâdise, milâttan (458) sene evvele mü-

sadiftir. Sonra Hazret-i Üzeyr vefat etmiş, yüz sene sonra bir harika olmak üzere Cenab-ı Hak'kın kudretiyle yeniden hayat bulmuş, bir müddet daha yaşamıştır. İşte bu zatın bu hâline bakan bir takım Yahudî'ler, ve ezcümle Fenhas İbni Azura «Üzeyr», Allah'ın oğludur, demişler, kendisine tapmakta bulunmuşlardır. Hattâ deniliyor ki: Yahudî'lerden Selâm, Numan, Şas, Mâlik vesaire namindaki kimseler, Resulûllâhın huzuruna gelmişler, «Biz senin dinine nasıl tâbi olabiliriz ki, sen bizim kıblemizi bıraktın, ve sen Üzeyr'in İbnullah olmadığını züğm ediyorsun» demişler, bunun üzerine (30) uncu âyet-i kerime nazil olmuştur. «Hıristiyanların» teslis akidesine düşmelerinin sebebi hususunda da şöyle malûmat verilmektedir: Hazret-i İsa'nın semaya kaldırılmasından sonra İsevîler seksen bir sene kadar dinî islâm üzere bulunmuşlar, kıbleye doğru namaz kılar, Ramazan orucunu tutarlardı. Tâki, Yahudî'ler ile aralarında bir savaş yapıldı, Yahudi'ler arasında «Pols» adında şecaatli bir şahıs vardı. İsevîlerden birçoklarını öldürdü, sonra da Yahudi'lere dedi ki: Ben hakkı İsevîler tarafında görüyorum, yarın isevî'ler cennete, biz ise cehenneme gireceğiz, ben bir hile yaparak onları delâlete düşüreceğim. Bunun üzerine zahiren Yahudî'lerden alâkasını kesmiş gibi görünerek İsevî'lerin yanlarına gitmiş, bana Nasraniyeti kabul etmekliğim için gökten bir nida geldi, ben de kabul ettim, bu yüzden Yahudilerin birçok eza ve cefasına mâruz kaldım, şimdi size iltihak etmiş bulunuyorum, demiş, Hıristiyanları aldatmış. Onlar bu şahsı samimî, âbit, zahit bir zat sanarak kendi kiliselerine bırakmışlar, kendisine yardımda, büyük teveccühte bulunmuşlar. Artık hilesini tatbike sıra gelmişti. Kendisinin talebesi yerinde bulunan «Nestur» adındaki bir şahsa: «İsa ile Meryem ve Tanrı üç ilâhtır, hepsi de ülûhiyete haizdir» diye mahremâne ders vermiş, «Yakup» adındaki bir şahsa da «İsa şüphesiz ki, insan ve cisim değildir, fakat o Allah'ın oğludur» diye tâlimde bulunmuş «Mükâ» adındaki üçüncü bir şakirdine de «Tanrı olan ancak İsa'dır; onun ulûhiyeti lâyezaldir» diye telkinde bulunarak bunu kendisi hayatta bulundukça başkalarına söylememelerini ayrı ayrı gizlice tavsiye etmiş ve bunlardan her birine benden sonra benim halifem, yerime kaim olacak olan ancak sensin diye söylemiş, kendisine talim ettiği akideyi nâs arasında neşretmesini de tenbih eylemişti. Bunu müteakip kendisi intihar etmiş, bu talebesinden her biri onun müstakilen halifesi kendisi olduğunu iddia ederek meydana atılmış, aralarında ihtilâflar yüz göstermiş, her birisi kendine telkin edilmiş olan akide-i batılayı bir riyaset mevkiinde bulunmak hırsiyle neşre başlamış, bunun neticesinde de «Nesturiye, Yakubiye, Milkâiye» mezhepleri meydana çıkmış, İsevîler tevhidi ilâhî akidesinden mahrum kalmışlardır. Bu hususa dair tefsirlerde ve mesnevide mufassal malûmat vardır. «Suretül Nisâ'daki 157 nci âyet-i kerîmenin izahına da müracaat!.

§ Bu mübarek âyetlerde: Yahudî'lerin, Hıristiyanların Üzeyri Mesihi İbnullahı tanıyarak onları tanrı ittihaz etmeleri umumuna isnat edilmektedir. Vakia onların hepsi de bu itikatta değildirler. Fakat içlerinden bir kısmı bu itikat-

ta bulunup bundan men edilemediği için bunun hepsine isnat edilmesi bir mükâlime usulü muktezasıdır. Nitekim bir yerde bir iyiliğe veya bir fenalığa bazı kimseler tarafından devam edildiği takdirde: O yer ahalisi, şu iyiliği veya fenalığı yapıp durmaktadırlar deniliyor. Maamafih vaktiyle hepsinin de öyle bir itikatta bulunup da bilâhara bu itikatdan bir kısmının vaz geçmiş olmaları da melhuzdur. Ve böyle bir şeyin hepsine isnadı, hepsinin de mütenebbih olarak o şeyden onu irtikâb edenleri ikâz ile men'e çalışmalarına işaret hikmetine mebnî de olabilir.

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ
إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾
هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(32) : Oniar Allah Tealâ'nin nurunu ağızlariyle söndürmek isterler. Allah Tealâ ise nurunu tamamlamaktan başka birşeye razı olmaz. Velevki kâfirler hoşlanmasınlar.

(33) **: O bir Halikı Zişan'dır ki, Peygamberini hidayet ile ve hak din ile gönderdi ki, onu bütün dinlerin üzerine yükseltsin. Velev ki, müşriklerin hoşuna gitmesin.**

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler, bir takım gayri müslimlerin dinî İslama karşı ne **kadar düşman** olduklarını bildiriyor. Buna rağmen Nuri islâmm daima âfaki **tenvir** edip sair edyana galebe eyleyeceğini tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onlar) O** gayri müslimler, **o** Yehud **ve** Nasara reisleri **(Allah Tealâ'nın nurunu)** dini **islâmı veyahut vahdaniyeti ilâhîyeyi bildiren Kur'an-ı Âzimi,** Cenab-ı Hak'kın **şerik ve nazirden münezzeh olduğuna ve Resûli Ekrem'in nübüvvet ve risaleti-**

ne şahadet edip duran delilleri, mucizeleri (ağızlariyle) bâtıl lâkırdılariyle (söndürmek isterler.) öyle bir ebediyet nurunun zevalini arzu ederler, öyle bir hakikat güneşini öyle üfürmeleriyle ortadan kaldırmak isterler. Ne kadar hamakatkârane bir gayret!. (Allah Tealâ ise) o mukaddes (nurunu) bütün âfaka ziyafeşan olmak üzere (tamamlamaktan başka bir şeye razı olmaz) o Hâlik-ı Hâkîm, kelîme-i tevhid-i ilâya, dinî islâmı iğzaza muhalif olan şeyleri imha eder, herhalde nuri ilâhîsinin her tarafa intişarını irade buyurur, hilafını irade buyurmaz. Herhalde dinî islâmın nurunu cihan-ı beşeriyete vakit vakit daha ziyade neşredecektir. (Velev ki, kâfirler hoşlanmasınlar.) Bu nuri ilâhînin öyle parlayıp günden güne âfâka intişarını istemesinler. Onların bu düşmanlığına rağmen o nur-i mübin maaziyadetin her tarafa intişar edip duracaktır.

«Bir şem'iki, Mevlâ yaka bir veçhile sönmez.»

(33) : (O) Mâbud-i Azimüşşan (bir Hâlik-ı Zişandır ki, Peygamberin) Hazret-İ Muhammed Aleyhisselâmı (hidayet ile) beşeriyet için bir selâmet ve saadet rehberi olan Kur'anı Mübin ile (ve hak din ile) mahza hakikat olan dini islâm ile, bütün beşeriyetin son ve en mükemmel bir Peygamberi olmak üzere (gönderdi ki onu) o dini islâmı, kendisine muhalif olan bütün (dinlerin üzerine yükseltsin) sair ilâhî dinlerinin de birçok ahkâmını bir hikmet ve maslahat muktezası olarak neshedip daha mükemmel hükmleri beşeriyete tebliğ buyursun. (Velev ki) dini islâmın bu igtilâsı müşriklerin o insanlara mâbudiyet isnat eden, bu suretle şirke düşmüş olan kâfirlerin (hoşuna gitmesin) bir takım bâtıl akidelerin merkezi olan kalpleri islâmiyetin bu itilâsından dolayı haib ve hasır olarak hüzn ve keder içinde kalsınlar, o itilâi islâm her halde vaki olacaktır. Nitekim de olmuştur, daha da olup duracaktır.

«Düşmanların alçaklığı ettikçe tevali»
«Eyler o ziya küsteri âfâk teali»

§ Evet.. Dini islâm, her tarafa intişare devam edip durmaktadır. Dinî islâmın bütün edyan üzerine galibiyeti, itilâsı aklen, ilmen sabit bulunmuştur. Herhangi bir din ile islâmiyet arasında ilmî bir surette bîtarafane bir mukayese yapılacak olsa islâmiyetin hepsinden ziyade akıl ve hikmete muvafık, bütün beşeriyetin idaresine, selâmet ve saadetine kâfi bulunduğu pek güzel anlaşılır. Bir kere düşünmeli: İnsanları ihtilâfa düşüren, insanlara ataleti, meskeneti tavsiye eyleyen, insanlara, putlara ulûhiyet, mâbudiyet isnat eden dinler ile bütün beşeriyeti bir kardeşlik dairesinde yaşamaya davet eden, insanlara adaleti, ihsanı, hayırhahlığı emreyleyen, bütün insanların bir mâbud-i Azimüşşan'a arz-ı ubudiyette bulunup mukaddesatla hizmeti, insaniyeti tenvire çalışmayı, meşru surette iktisadî faaliyette bulunmayı tavsiye buyuran dini islâm müsavi görülebüir mi?. Elbette bir çok milletler IMI dini mübini kabul etmişlerdir, bir çok milletlerde ergeç bu ulvî dini kabul edecektir.

Vakia bir takım din düşmanları; mahza bir adâvet saikasiyle din-i islâm aleyhinde bulunabilir, bu pek yüksek dinin ne kadar mukaddes; müteâli olduğunu inkâra cür'et gösterebilir, müslümanlığm terakkiye mâni, asrın ihtiyaçlarını temine gayri kâfi olduğunu iddia edebilir. Fakat bunların bu hainane çalışmaları nihayet akamete mahkûm olur, kendileri de hem dünyada hem de ahirette belâlarını bulurlar, islâmiyet nurları yine beşeriyet ufuklarını tenvire devam eder durur.

«Ey mihri nübüvvet seni mümkün müdür inkâr!»
«Pür şaşaadır nurun ile enfüs-ü âfâk.»

İslâmiyetin âfâka intişarını tebşir eden Kur'an-ı Mübinin nasıl bir mucize-i ebediye olduğunu daha güzelce anlamak için tarihî islâma şöyle bir bakmalıdır. Malûm olduğu üzere Peygamber-i Zişammız, bidayeten pek yalnız bir halde bulunuyordu, bütün muhiti kendisine düşman kesilmişti, Ceziretülarap bütün müşriklerin elinde idi, şair kıtalarda bütün kâfirlerin, müşriklerin, putpereseltelerin hâkimiyetleri altında bulunuyordu. Derken bir takım yüksek zekâlı zatlar islâmiyetin güzelliğini görerek islâmiyete can attılar, Peygamberin fedakârlığına iştirak etmeğe başladılar, düşmanlarının kuvvetleri, adavetleri o kadar çok idi, ki, o mübarek Peygamber, kendi vatanını bırakarak hicrete mecbur olmuştu. Fakat diğer bir muhitte, Medine-i Münevvere'de islâmiyet parlamaya başlamıştı, müslümanların adetleri günden güne artıp duruyordu. Az zaman sonra bir hâle geldi ki, büyük bir islâm ordusu teşekküle başladı, Arap müşriklerini tenkile muvaffak olup Mekke-i Mükerreme'yi fethettiler. Kâbe-i Muazzama, müslümanların eilne geçmiş bulundu. Daha sonra islâm ordusu, bütün Ceziretül Arab'ı fethetti, islâm bayrakları Ceziretül Arab'ın haricinde de dalgalanmaya başladı, müslümanlar, Yahudi'leri Arap beldelerinden çıkardılar, Şam taraflarında hıristiyanlara galip geldiler. Suriye'de, Filistin'de, Irak'ta bulunan mecusîlere, putperestlere galip gelerek onların bulundukları yerleri de islâm hâkimiyeti altına aldılar. Daha sonra islâm orduları şark ve garbe seferlerde bulunarak nice beldeleri fethettiler, islâmiyet bir nice ülkelere yayıldı. Birçok zümreler şeref-i islâmiyete nail oldu. İslâmiyet, maddî bir kuvvet tazyikiyle değil, kendi mahiyetindeki cazibiyet ve mükemmeliyet tesiriyle birçok kimselerin kalplerine hakîm olmuştur, dünyanın her tarafına intişare başlamıştır. Mısır, Şimalî Afrika, İran ülkeleri islâm hâkimiyetine tâbi oldular, İspanya'ya, Hollanda' ya, İngiltere'ye, Ümit Burnuna, Hindistan'a, Çin'e vesaireye kadar islâmiyet yayıldı. Buralarda milyonlarca insan, kendi arzulariyle dini islâmı kabul etmiş bulunmaktadır.

Müslümanlar vaktiyle insaniyete, medeniyete, ilm ve fazilete fevkalâde bir işarette hizmet ederek sair milletlere bir nümune'i imtisâl olmuşlardır. Bunu buğra birçok garp bilginleri de itiraf etmekteidrler. Ezcümle bu bilginlerden «L. A. Sbdillot» Paris'te basılmış bir eserinde şöyle demiştir. «Müslümanları ve onla-

rm bütün ortaçağ boyunca yeni medeniyet Üzerine icra ettikleri tesiri unutulmaya mahkûm etmekte herhalde hususî bir maksat olsa gerek» İskendireyi mektebinde **(Piercoride)** nin göklere çıkararak methettiği tıbbî maddeler, ilmî şekliyle bir islâm icadıdır. Kimyevî eczacılığı müslümanlar icat etmişlerdir. Bugün **(Dispansa toire)** denilen ilâç maddeleri hakkındaki ahkâmı muazzama onlardan kalmıştır.» «İbni Sina tam altı asır boyunca mekteplere mutlak surette hakîm oldu. Beş kitaptan mürekkep Kanun ismindeki eseri birçok defalar tercüme ve tab'edilerek Fransa ve İtalya Üniversitelerinde tedrisata esas ittihaz edilmiştir.» Filhakika müslümanlar medeniyete, ilmi irfana çok hizmet etmişlerdir. Maalesef vakit vakit bir kısım müslümanlar, ihtiyatsız hareketlerde bulunmuşlar, aralarında zuhur eden tefrikalar yüzünden terakkileri sekteye uğramış, bazı mağlûbiyetlere maruz kalmışlardır. Fakat bu da müslümanlar için bir tedip ve intibah dersi mahiyetinde bulunmuştur. Buna rağmen islâmiyetin intişarı yine devam etmekte bulunmaktadır. Hiçbir kuvvetin tesiri altında kalmaksızın birçok münevver, hakikatları araştıran kimseler, islâmiyeti kabul edip durmaktadırlar.

Velhasıl: Kur'anı Mübin'in tebşiratı tahakkuk ederek nasıl bir mucize-i ebediye olduğu bu suretle de tecelli etmiş bulunmaktadır. İslâmiyet daha ziyade inkişaf edecektir. Birçok yüksek zevatın beyanına göre de nihayet Hazret-i İsa'nın nuzulü ve Hazret-i Mehdinin zuhuriyle islâmiyet hâkimiyeti tamamen şark ve garbı ihata edecektir. Bütün gayri müslimler ya islâmiyeti kabul edecek veya bir kısmı müslüman olacak, bir kısmı da müslümanlara cizye vermek mecburiyetinde kalacaktır.

Maahaza maddeten olmasa bile islâmiyet manen bütün edyan-ı hazıraya galip olmuştur. Bunu bir kısım münsif garp âlimleri de itirafa mecbur bulunmaktadır. Ezcümle «Marmadok» adındaki bir bilgin şöyle demiştir. «KUR'AN» en mükemmel bir ahlâk ve hukuk mecellesidir. Kur'anm tebliğ ettiği esastan mükemmel bir ahlâk mecellesi vücut bulur. Halikın hukuku ile mahlûkatın hukuku ancak müslümanlık tarafından mükemmel bir surette tarif olunmuştur. Bunu yalnız müslümanlar değil, Hıristiyanlar da Museviler de itiraf ediyorlar.

Cenab-ı Hak, cümle beşeriyete insaf, intibah ihsan buyurarak dini İslâma nailiyet nasip buyursun âmin. Fetih suresine de müracaat!.

**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ
لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ
وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾
يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ
وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ
فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

MEALI ALISI

(34) : Ey îman etmiş olanlar!. Yehud bilginlerinden ve rahiplerden bir çoğu nâsın mallarını elbette haksız yere yerler ve Allah'ın yolundan çevirirler. Ve o kimseler ki, altını ve gümüşü toplarlar da onlan Allah yolunda sarf etmezler, artık onları acıklı bir azap ile müjdele.

(35) : O günde ki, bunların üstü cehennemin ateşinde kızdırılıp onunla alınları, yanlan ve arkaları dağlanır. İşte bu kendi şahıslarınız için hazine haline getirdiğinizdir, artık toplayıp biriktirdiğinizin tadım tadınız -denilir-.

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, ehli kitaba mensup bir takım din bilginlerinin dünya varlığına haris olup nâsın mallarını birer bahane ile haksız yere ellerinden aldıklarını ve servetlerini hak yolunda sarfetmediklerini bildiriyor. Ve bu yüzden bir ateşin azaba uğrayacaklarını kendilerine ihtar ediyor. Şöyle ki: (Ey **îman etmiş olanlar!)** Ey hakikî raüsJümanlar!. **(Yehud bilginlerinden)** kendilerine cahbar» denilen musevî din âlimlerinden (ve) hıristiyan olup ibadet için kiliselere kapanıp duran ve papaz ünvamnı alan **(rahiplerden bir çoğu nâsın mal-**

lannı elbette haksız yere yerler) yâni: Nâsm mallarını rüşvet yolu ile, onları iğfal etmek suretiyle ellerinden alır, o mallar ile kendileri istifade etmek isterler. Meselâ: Bir takım dinî hükmlerde müsamaha gösterirler, nâsın arzusuna uy-^ sun diye o hükmleri tevil ve tağyire çalışırlar, bir takım kimseleri günahlarından kurtarmak bahanesiyle onlardan âdeta rüşvet almış bulunurlar. (Ve) O din namına rehberlik iddiasmda bulunan şahıslar birçok kimseleri, idlâl ederek (Allahın yolundan çevirirler) onların islâmiyeti, hakikati kabul etmelerine engel olurlar. Kendi kitaplarındaki bir takım mes'eleleri de tahrif ve tebdil ederek nâsın bir takım hakikatları olduğu gibi anlamalarını arzu etmezler. (Ve o kiliseler ki) hangi bir milletten olursa olsunlar (altunu ve gümüşü) dünya servetini (toplarlar da onları Allah yolunda sarfetmezler.) Meselâ onların zekâtım vermezler, onları meşru, lâzım olan cihetlere harcamazlar, (artık onları) öyle hasis, mallarım icabeden yerlere sarfetmekten kaçman şahısları (bir azap ile müjdele) onlar öyle helâl ve haram demeksizin topladıkları malları yüzünden ahirette pek acıklı bir cezaya uğrayacaklardır. Bir kere bunu düşünmeli değil midirler?.

(35) : O mallarından icabeden sarfiyatı yapmayanlar (o gündeki) muazzep olacaklardır, (bunların) Bu toplamış oldukları malların (üstü cehennemin ateşinde kızdırılıp) bir ateş parçası haline getirili (onunla) o ateş parçasiyle, o malları toplamış olanların (alınları, yanları ve arkaları dağlanır) çünki insanın haddizatında vücudu, yüzünden, iki tarafı ile arkasından ibarettir. İnsanların bütün varlığı esasen bunlar ile kaimdir. Binaenaleyh bunların muazzep olması, bütün vücudun muazzep olmasını müstelzimdir. Ve o muazzep olacak şahıslara denilir ki (işte bu) ateş parçası kesilen mallarınız, (kendi şahıslarınız için hazine haline getirdiğinizdir) yâni: Bunlar kasalarınızda biriktirip zekâtını yermediğiniz, yerine sarfetmediğiniz servetinizdir ki, böyle bir hâle gelmiştir. (Artık toplayıp biriktirdiğinizin tadını tadınız) Evet.. Onlara yarın ahirette denilir ki: İşte sizi saran bu ateşin haile, sizin dünyadaki mallannızdır ki, bakınız, bugün sizin için ne kadar bir cezaya sebep olmuştur.

Kens = Hazine, cem edilen, toplanılan, bir yere koyulan mal demektir. Define gibi. Buna «malı meknuz da» denir böyle bir malın zekâtı verilmezse, bu maldan hac gibi bir dinî vazife ifa edilmezse, bu maldan ehli iyâlin nafakalarına sarfı icabeden miktar sarfedilmezse ve böyle bir mal ile mağrurane bir vaziyet alınıp vatanm, vatandaşların menfaatine çalışılmazla ve bahusus böyle bir mal gayrı meşru surette elde edilmiş bulunursa artık bunun nazar-ı hakikatta hiçbir kıymeti olamaz. Bilâkis sahibi için azaba, felâkete sebep olur. Artık böyle bir servet sahibi olmak için rüşvet gibi, sirkat gibi fezihalardan kaçınmayan,,; hakikatları tağyire çalışan, kendisini muhtaç olmadığı halde fakir göstererek^ zekât almak isteyen, dinî hükmleri yanlış göstermeğe cür'et eyleyen kimseteicpyle ateşin azaplara uğrayacaklardır. Bunda şüphe yoktur. Kur'an-ı Hakimin bu mübarek âyetleri başka milletlerin bir kısım mezmum hallerini bize

beyan buyuruyor ki ,bizler de öyle gayri meşru hallerde bulunmayalım, kendimizi azab-ı ilâhîye marûz bırakmayalım. Ne büyük bir irşadı ilâhî!.

Fakat meşru surette kazanılan: Zekâtı verilen, hac için, evlât ve iyâlin nafakaları için icabeden mikdan sarfedilen bir mal ne kadar çok olsa da mezmum bir kenz, bir servet sayılmaz. Bu memduhtur. Nitekim: «Salih bir mal, salih bir insan için güzeldir.» denilmiştir. Bu hususta şuna da riayet etmelidir ki: Elde edilen bir mal, sahibini gaflete, şehvete düşürmesin, dinî vazifelerini ifaya mâni olmasın, başkalarına karşı mağrurane bir vaziyet almasına sebebiyet vermesin, kalbini ulvî düşüncelerden mahrum bırakmasın. Aksi takdirde o fazla mal ve servet sahibi için bir nimet değil, bir sebebi frîâket olur. Cenab-ı Hak hayırlısını ihsan buyursun. Âmin..

*

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ
اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا
فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا
يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ٣٦

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Muhakkak ki, ayların sayısı, Allah Tealâ'nın indinde, Cenabı Hak'kın kitabında gökleri ve yeri yarattığı günden beri on ikidir. Bunlardan dördü haram olanlardır. İşte bu, doğru bir hesaptır. Artık o aylarda nefislerinize zulm etmeyiniz. Ve müşrikler sizinle toplu bir halde savaşta bulundukları gibi siz de toplu bir halde müşrikler ile savaşta bulunun ve biliniz ki, Allah Tealâ muhakkak korunanlar ile beraberdir.

*

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyet, kamerî senelerin kaçar **aydan ibaret olduğunu ve bunlara riayetin lüzumunu bildiriyor, bunlara riayet etmeyenlerin mesuliyetine**

işaret buyuruyor. Şöyle ki: Ey nâs!. Biliniz!. **(Muhakkak ki, ayların sayısı, Allah Tealâ'nın indinde)** onun mukaddes hükmünce, o Hâlik-ı kâinat olan **(Cenab-ı Hak'kın kitabında)** lâvh-i mahfuzunda **(gökleri ve yeri yarattığı günden beri on iki) aydan** ibaret **(dir)** hükmü ilâhî bu suretle vâki olmuştur. Bu aylar **ise** Muharrem, Sefer, Rebiülevvel, Rebiülahir, Cemâziyelevvel, Cemâziyelahir, **Recep, Şaban,** Ramazan, Şevval, Zilkade, Zilhicce, aylarından ibarettir. Bunlar sene-i kameriyeyi teşkil etmektedir. Mecmuu: (355) gündür. Bir de sene-i şemsiye vardır ki, bunun müddeti de (365) gün ile bir günün dörtte biri kadardır. **(Bunlardan)** Bu kameri aylardan **(dördü haram olan)** aylar **(dır)** Onlar da: Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır. Bunlara «eşhüri hürüm» denilir. **(işte bu)** dört ayın haram kılınmış olması **(doğru bir hesaptır)** bir müstakim tariktir. İbrahim Aleyhisselâm'ın takibetmiş olduğu bir dini ilâhî yolundan başka değildir. **(Artık o aylarda nefislerinize zûlm etmeyiniz)** vakia hiçbir vakit nefse zûlm caiz değildir. Fakat bu tahrim edilmiş aylarda günaha girmek, bu ayların hürmetine de muhalif olacağından nefse daha ziyade zulm olur. Bu aylar mademki, indallâh fazlaca bir ihtirama mazhardır, artık bunların bu ihtiramına münafi olarak bu aylarda yapılacak masiyetlerin cezası da o nisbette fazladır. Binâenaleyh bu hususa pek ziyade dikkat etmelidir. (Ve) Maamafih **(müşrikler sizinle toplu bir halde savaşta bulundukları gibi siz de toplu bir halde müşrikler ile savaşta bulunun)** o islâm düşmanları herhangi ayda olursa olsun müslümanlara saldırdıkları takdirde müslümanlarm o muharrem aylara riayet için elleri bağlı durmaları, o düşmana karşı cephe almamaları elbette muvafık olamaz. Bu halde müslümanlarm da kendilerini müdafaa için o düşmanlara karşı savaşa başlamaları lâzım gelir. Bununla o aylara hürmetsizlik etmiş bulunmazlar. Bu bir zaruret icabıdır, bu din-i ilâhîye bir hizmet vazifesidir, **(ve biliniz ki, Allah Tealâ muhakkak korunanlar ile)** Allah Tealâ'rıın emrine riayet edip ondan korkanlar ile nusret ve muvaffakiyet ihsan etmek itibariyle **(beraberdir)** Hak Tealâ Hazretleri daima öyle muttaki kullarını teyid eder, muvaffak buyurur.

إِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ اَعْمَالِهِمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(37) : Şüphe yok ki Nesî = tehir, bir ayın hürmetini diğer aya bırakmak -küfrde bir ziyadeliktir. Onunla kâfir olanlar şaşırtılır. Onu -o tehir edileni- bir yıl helâl, bir yıl da haram sayarlar ki, Allah Tealâ'nın haram kıldığının sayısına uygun göstersinler de Cenab-ı Hak'kın haram kıldığını helâl kılsınlar. Onlar için kötü amelleri bezetilmiştir. Allah Tealâ ise kâfirlen olan bir kavme hidayet etmez.

***

İ Z A H

(37) : Bu âyet-i celîle, bir takım kâfirlerin haram olan ayları tebdil ve tehir eder olduklarını bildiriyor. Bu pek ziyadesiyle kâfirane olan bir harekete cüY et edenlerin ise hidayetten mahrum kalacaklarını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: Bir mâbud-i hakîm olan Allah Tealâ Hazretleri bir kısım ibadetleri ifa hususunda şuhuri kameriyeye riayet edilmesini emretmiştir. İbrahim Aleyhisselâm da, sair Peygamberlerde kameri aylara riayet etmişlerdir. Bilâhara Arap müşrikleri bu kamerî aylara riayeti terketmişler, bunlara riayeti kendi dünyevî menfaatlerine muhalif görmüşler, bunun neticesi olarak Arabî aylarını tehir ve takdim etmeğe başlamışlardı. Kamerî aylara riayet takdirinde hac mevsimi bazan kışa, bazan da yaza tesadüf ediyordu. Kışa tesadüf edince" ziyaretler azalıyor, ticaretleri sekteye uğruyordu. Yahut hac mevsimi yaza tesadüf edince Mekke'de kalmak mecburiyetini hissediyorlar, ticaret için harice çıkmaları sonraya kalıyor, bu yüzden iktisadî menfaatleri azalmış gibi oluyordu. Bir de haram olan dört ayda savaşta bulunmak memnu idi, halbuki Arap kabileleri vakit vakit çarpışmadan kendilerini akmıyorlardı. Artık haram olan bir ayı helâl sayarak, o ayda savaşta bulunuyorlar, diğer bir ayı onun yerine bir haram ay sayıyorlardı. Bu cihetle aylar tehire bırakılmış, tebdil edilmiş oluyordu. Bir de sene-i kameriye ile, sene-i şemsiyeyi âdeta biribirine karıştırıyorlardı, bu suretle bir senenin müddeti sene-i kameriye üzerine artıyor, bunun neticesi olarak bazı seneler, onüç ay olmuş bulunuyordu. Artık hac ayı, bazan Zilhicce'ye, bazan da Muharrem'e veya Sefer'e ve saireye tesadüf ediyordu. Bir müddet sonra da yine Zilhicce'ye müsadif bulunuyordu. Artık bu aylarda böyle bir inkılâp vücude geliyor, Cenab-ı Hak'km haram kıldığı aylara rîayet edilmiyor, hac vakitleri çok kere terk ve tehir edilmiş oluyordu.

îşte böyle dünyevî menfaatler için emri ilâhîyi terkedenleri takbih hareketlerinin tezyidi küfre bais olduğunu beyan için şöyle buyuruluyor. (Şüphe yok ki, Nesi) yâni: Ayları tebdil ve tehir etmek, bir ayın hürmetini diğer bir aya bırakmak, meselâ: Muayyen bir vakitte yapılacak hac vazifesini başka bir vakte nakil edivermek (küfrde bir ziyadeliktir) çünki buna

cür'et edenler zaten kâfir bulunuyorlardı, Cenab-ı Hak'kın bu husustaki emrini dinlemeyip onun hilafını iltizam etmekte fazlaca bir küfr eseridir. Böyle yapanlar, ya Hak Tealâ'nın emrini inkâr etmiş veya o emrin hikmet ve maslahata muvafık olmadığını iddia/ ile Cenab-ı Hak'ka hâşâ cehalet isnat eylemiş olacakları cihetle küfrleri kat kat olmuştur, (onunla) Öyle emri ilâhîyye muhalif olarak ayları tehir ve tebdil etmekle (kâfir olanlar, şaşırtılır) onların delâletleri artar, Cenab-ı Hak'kın emirlerindeki hikmetleri anlamaktan mahrum kalırlar, (onu) O tehir ettikleri ayı (bir yıl helâl, bir yit da haram sayarlar) haram olan bir ayı helâl tanırlar, helâl olan bir ay'ı da onun yerine haram telâkki ederler, aradan seneler geçtikçe ilâve ettikleri günler sebebiyle yine haram tanımış olduğu ayın haram bir ay olduğuna kail bulunurlar, (ki Allah Tealâ'nın haram kıldığının sayısına uygun göstersinler) Dört haram olan ay'a muvafakatte bulunmuş gibi olsunlar (da) artık (Cenab-ı Hak'kın haram kıldığını helâl kılsınlar) ezcümle o hac yapılması icabeden ayları başka aylara tehir ederek böyle kendi kendilerine helâl ve harama hükm versinler, (onlar için) O cahilâne hareketlerinin bir cezası olmak üzere o (kötü amelleri bezetilmiştir) artık onu, güzel; faideli, şayanı takdir birşey zannederek cür'etleri artmıştır, daha ziyade azaba müstahik olmuşlardır. (Allah TeaM ise kâfir olan bir kavme hidayet etmez) Onlar kendi kabiliyetlerini suiistimal ettikleri için delâlete düşmüş olurlar, kendilerini selâmet ve saadete kavuşturacak bir hidayete nail olamazlar.

Bu âyet-i celîle gösteriyor ki, Cenab-ı Hak. bir mâbudi Azimdir, bir Hâlikı Hakimdir. Onun bütün dinî hükmleri hikmet ve maslahata müstenittir. Onu takdir ve tasdik etmemek, onun hilafını irtikâpten kaçınmamak en büyük bir delâlet eseridir. İşte bir kısım ibadetlerin şuhuri kameriyeye göre yapılması hususundaki emri ilâhî de bu cümledendir.

§ Bu babtaki hikmeti şeriyeye bir işaret olmak üzere şöylece izaha lüzûm görülmüştür:

(1) Kamerî aylar, öteden beri on iki olup bunlar bir sene-i kamerîyeyi teşkil ederler. Bu aylar öteden beri olduğu gibi dinî islâmda da ibadetlere mahsus günleri, vakitleri ihtiva etmek üzere muteber bulunmuştur. Bu, emri ilâhîyye müstenit, fiilî nebevî ile sabit, ümmetin icmaile mütehakkık bir keyfiyettir. Ezcümle; (çil Jc rU) ^y j* JJ ÂU VI jc. cil^-j.) âyet-i kerimesi gösteriyor ki: ibadetler hususunda kamerî aylar muteberdir. Kamerin muhtelif safhalar göstermesi, nâsa ibadet zamanlarını ve bahusus hac vaktini bildirmek için açıkça bir alâmettir. Artık buna riayet edilmesi, bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. Hikmeti Karin dinîmiz, kamerî aylara bir ehemmiyet vermiştir. Kamerin muhtelif safhaları sayesinde medenîler de, Bedevîler de ibadet vakitlerini tayine muktedir olurlar. Bu kamerî aylar ise on ikidir. Bunlar bir sene-i kameriyeyi teşkil ederler. Bu senenin ilk ayı ise Muharremdir. Hazret-i Ömer, Radiallahu anhu, Resu-& Ekrem Sallallahu aleyhi vesellem efendimizin hicret buyurdukları senenin Mu-

harrem'ini, müslümanlar için bir mebde-i tarih olarak tesbit etmiştir. Tarihi hicri bu aydan başlamış bulunmaktadır.

(2) Zamanı cahiliyette bu kamerî ayların vakitleri tağyir edilmiş, savaşta bulunmak için haram olan bir ay, ileri veya geri alınmak suretiyle helâl sayılmış, helâl olan bir ay da haram gösterilmiş, yâni: Dînen muayyen olan günler, keyfî surette değiştirilmişti. İşte «Nesi» denilen bu hal, (j£j\ J s^Uj J-ill \z\ ) nazmı kur'anisiyle büyük bir küfr sayılmıştır.

(3) İbadetlerde Leyle-i Berat, Leyle-i Miraç, Leyle-i Velâdet gibi mübarek günlerde kamerî aylara riayetin hikmeti teşriiyesi de biraz düşünme neticesinde pek güzel anlaşılır. Maahaza bir takım ibadetler, şer'an muayyen vakitlere tahsis edilmiştir. Bunlar birer emri teabüdîdir. Bizim vazifemiz de bu emirlere olduğu veçhile riayet etmektir. Velevki, onların hikmetine vâkıf olmayalım. Bir kulun mâbudi kerimine olan kemâli ubudiyeti, onun emirlerine imtisâl etmekten ibarettir. Yoksa onun şahsına ait faidelerini, kolaylıklarını düşünüp araştırmak o hususta kendi kendine tâdil ve tağyire cür'et etmek değildir.

(4) : Oruç, hac farizesinin sene-i şemsiye itibariyle muhtelif aylara tesadüfü, beşeriyet hakkında adalet-i ilâhîyenin, rahmeti subhaniyenin büyük bir tecellisi demektir. Düşünmeli ki, oruç farizesini her sene- meselâ: Haziran ayında ifa etmekle mükellef olsa idik, nısf kürre-i şimaliyedeki müslümanlar her vakit sıcak bir mevsimde ye uzun günlerde oruç tutacaklardı, nısf kürre-i cenubiyedeki ehli islâm ise daima soğuk ve kısa günlerde bu vazifeyi ifa edeceklerdi. Bilâkis bu vazifeyi ifa, ocak ayına münhasır olsa idi, bu halde nısf kürre-i şimaliyede bulunan müslümanlar, pek kolaylıkla oruçlarını tutacaklardı, nısf kürre-i cenubiyedeki ehli islâm ise her zaman güç bir vaziyette kalmış olacaklardı. Hakîmi kerîm olan mabudumuz ise bu farizenin edası için kamerî aylardan olan Ramazan ayını tâyin buyurmuş olmakla bütün müslümanları âtifet-i ilâhîyesine mazhar kılmış, her otuz üç küsur sene içinde iki nısf kürre'nin müslüman ahalisini münavebeten teshilâta nail buyurmuştur.

(5) Şunu da düşünmeli ki, oruç günleri gibi, mevlidi nebevî gibi mübarek günler, bütün dünya günleri, mevsimleri için mübahata vesile olacak pek feyizli, şerefli zamanlardır. Artık bu ulvî zamanların birer devre-i fiyuzatı sayılmak şerefine nailiyet, her mevsim, hergun için pek matlup bir saadettir. Halbuki, bu devre-i fiyuzat, sene-i şemsiye itibariyle muayyen bir mevsime, bir güne tahsis edilmiş olsaydı cihanı beşeriyetin sair mevsimleri, günleri bu nailiyet şerefinden mahrum kalinis olacaklardır. Sene-i kamerîye nazara alındığı takdirde ise şemsî seoelerin bütün mevsimleri, günleri de bir münavebe neticesi olarak bu ulviyetine- nihayet olmayan şerefe mazhar olmaktadırlar. Bu ise manevî bakımdan pek{büyük bir gayedir, bir hikmet muktezasıdır.

(6) Maamafih insanlar lihikmetin bir imtihan âleminde yaşamaktadırlar. Bunların mükâfatları Cenab-ı Hak'kın emirlerine imtisal ederek o uğurda **ikti-ham** edecekleri güçlükler ile mütenasip olacaktır. Nitekim: j>-l Jl>*iM"jJ*»l) **(U = amellerin en faziletlisi, en şiddetli olanıdır.)** diye buyurulmuştur. Artık oruç gibi bir ibadetin daima son bahara tesadüf etmeyip de sair uzun veya sıcak zamanlara tesadüf etmesi de müslümanlarm daha ziyade sevaba nailiyetlerine bir vesile olmuş olur. Her kakikî müslüman, uhdesine düşen vazifeleri herhangi bir mevsime tesadüf ederse etsin, Mâbud-i Keriminin emrine imtisal ederek seve seve, bir neş'e içinde ifaya çalışır. Bu ruhanî zevkten mahrum olanlar ise herhangi mevsime tesadüf ederse etsin o dinî vazifelerini ifaya yanaşmazlar. Artık onların bu hususta söz söylemeğe ne selâhiyetleri olabilir?. Cenab-ı Hak, cümlemizi dini islâmın ulvî hükmlerini takdir ile onlara bihakkın imtisâle muvaffak buyursun. Âmin..

***

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ٣٨ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ
O\C£ وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ
شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٣٩

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Ey îman edenler!. Sizin için ne varki, size Allah yolunda seferber olunuz, denildiği zaman yere yığıldınız, kaldınız. Yoksa ahirete bedel dünya hayatına mı razı oldunuz. Halbuki, dünya hayatının metaı, ahiretin yanında pek az bir şeyden başka değildir.

(39) : Eğer seferber olmazsanız, sizi pek acıklı bir azap ile muazzep kılar ve size bedel başka bir kavmi getirir ve siz ona hiç bir şey ile zarar veremezsiniz. **Ve Allah** Tealâ herşeye kemâliyle kaadirdir.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, dünyevî menfaatler mülâhazasıyle savaştan kaçınan müslümanları muaheze etmektedir. Hak yolundaki savaşların faidelerine işaret ederek müslümanları buna teşvik eylemektedir. Bu mücahededen kaçınanları azap ile tehdit ederek onların yerine başkalarının getirileceğini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey iman **edenler!.)** Ey bir kısım İslâm erleri!. (Sizin için ne **var** ki) ne mâni mevcuttur ki (size Allah yolunda) dinî islâm uğrunda (sefer ediniz) gazaya çıkınız (denildiği zaman) betaat gösterdiniz (yere yığıldınız, kaldınız) emre imtisal ederek heman-savaşa hazırlanmadınız?. (Yoksa) Siz (ahirete bedel) öyle ebedî bir nimete mukabil (dünya hayatına mı razı oldunuz?) bu dünya varlığına mı daha ziyade kıymet verdiniz, (halbuki, dünya hayatının metaı) Dünyevî servetler, mevkiler (ahiretin yanında) uhrevî varlıklara menfaatlere nazaran **(pek** az) ehemmiyetten âri(bir şeyden başka değildir) artık öyle ebedî nimetleri bırakıp da bu fanî nimetlere böyle düşkünlük göstermek nasıl muvafık olabilir?.

§ İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine nazaran bu âyet-i kerime Tebük gazvesi sırasında nazil olmuştur. Şöyle ki: Hicretin dokuzuncu senesi idi. Rum Kayserinin emriyle Şam'da müslümanların aleyhine hareket etmek üzere bir ordunun toplanmış olduğu haber alınmıştı. Resûli Ekrem'in emriyle Medine-i Münevvere'den, Mekke-i Mükerreme*den ve sair Arap kabileleri arasından bir hayli asker toplanarak Şam tarafına harekete karar verilmişti. Bu orduya Hazret-i Ebu Bekir bütün servetini vermişti. Hazret-i Osman da üçyüz deve yükü zahire ve bin altın bağışlamıştı. Bu ordu, Recep ayında Medine'den hareket ederek Medine ile Şam yolunun ortasında bulunan «Tebük» nam mahalle vardı. Etrafa mahabet vermişti. Bazı kabileler cizye vermek suretiyle müslümanların ahd ve emanına girdiler. Rum ordusu ise hareket edemez olmuştu. İslâm ordusu büyük bir şeref ve şan ile Medine-i Münevvere'ye avdet etmişti. İşte bu Tebük seferine hazırlanırken bazı münafıklar dedikodu yapmışlar, ezcümle münafıkların reisi olan Abdullah İbni Übeyy İbni Selûl: «Muhammed - Aleyhisselâm- Roma davetini oyuncak mı sanıyor, eshabıyle beraber onlara esir olacaklarını gözümle görmüş gibi biliyorum.» demişti. Maamafih o vakit havalar pek sıcak idi, Medine'nin mahsulâtı vücude gelmişti, gidilecek yer ise uzakça idi, Rumlar ise fazla kuvvetli görülüyorlardı. Binaenaleyh bazı müslümanlar da bu gibi sebeplerden dolayı ağırlık göstermiş, hemen sefere koşmamışlardı. Bunun üzerine bir tergib ve muaheze mahiyetinde olmak üzere bu âyet-i celîle nazil olmuştur.

Vakıa eshabı kiramdan birçokları mallarıyle, canlariyle bu sefere seve seve iştirak etmişlerdi. Fakat umuma hitab edip de bunlardan bir kısmının kastedilmesi, meşhur bir mecas tarikidir, bir muhavere usulüdür. Binaenaleyh bu husustaki hitap da her ne kadar umuma müteveccih ise de bundan bir kısmı maksuttur.

(39) : Ey müminler!. Artık düşününüz!. **(Eğer)** siz, emri nebeviye muhalefet edip de **(seferber olmazsanız)** Peygamber-i Zişan ile cihada çıkmazsınız, Allah Tealâ **(sizi pek acıklı bir azap ile muazzep kılar)** sizi ahiretin pek müthiş azabına uğratır veya düşmanların zuhuriyle veya kahd ve gala ile veya yağmurların kesilmesiyle sizi helake mâruz bırakır. **(Ve** size **bedel başka bir kavmi getirir.)** Peygamberin emrine itaat edecek, ahireti dünyaya tercih eyleyecek bir kavmi şerefi islâma nail kılar, (ve **siz ona)** Cenab-ı Hak'ka veya onun Peygamberine, öyle cihatdan geri kalıp ağır davranmaktan dolayı **(birşey ile zarar veremezsiniz)** onun dini yine intişar eder durur, onun dinine hadim nice zümreler vücude getirilir. Nitekim getirilmiştir. İşlâmiyeti kabul eden Yemen, Fars, Irak, Türkistan ahalisinin islâmiyeti kabul edip dini islâma olan hizmetleri malûmdur. **(Ve Allah Tealâ herşeye kemâliyle kaadirdir.)** Kendi dini mukaddesini herhangi bir vasıta ile ilâ edebilir, her tarafa neşreyleyebilir. Evet.. Resul i Ekrem'in mübarek hayatı da buna şahitdir. Cenab-ı Hak onu ne kadar zevat ile teyid etmiş onun dinini kıyamete kadar da teyit ve siyanet buyuracaktır. Bir takım hainlerin bu ulvî dîne karşı zahiren veya hafiyyen düşmanane bir vaziyet almaları, bunun cihanşümul itilâsına, âfaka intişanna ebediyen mâni olamayacaktır. Cenab-ı Hak dileyince din-i islâmı başka milletler ile de teyit buyurur, onlarda islâmiyete hizmete atılırlar. Nitekim bir hadis-i şerifte de (<UÎ\^» ^U JU^ J-dU* x'ü. *bl j\) buyurulmuştur. Evet.. Allah Tealâ dilerse islâm dinini bu dine müntesip olmayanlar ile de teyid eder. Nitekim bugün de birçok müsteşrik ecnebî âlimleri, dinî islâmın güzelliği »yüksekliği hakkında yazılar yazıyor, eserler neşrediyorlar.

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ
نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ
إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ
إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ
بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ
وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ٤٠

MEALİ ÂLİSİ

(40) : Eğer siz ona yardım etmezseniz muhakkak ki, Allah Tealâ ona yardım etmiştir. O zaman ki, kâfirler onu çıkarmışlardı. O ikinin biri bulunuyordu. O ikisi mağarada bulundukları sıra, o vakitte ki, refikine diyordu: Mahzun olma, şüphe yok ki, Allah Tealâ bizimle beraberdir. Artık Allah Tealâ onun üzerine sekiyneti indirdi ve bunu da görmediğiniz askerlerle teyid buyurdu ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah Tealâ'mn kelimesi ise o en yüksektir. Ve Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

İ Z A H

(40) : Bu âyet-i kerime, Eshab-ı Kiramı Resulullaha yardım etmeğe tergib etmektedir. Ve o Peygamberi Zişan'ın daima nusreti ilâhîyyeye mazhar olup bir nice görülmeyen kuvvetler ile müeyyet bulunmuş olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Ey Müminler!. **(Eğer siz ona)** Hazret-i Muhammet Aleyhisselâm'a **(yardım etmezseniz)** Cenab-ı Hak ona yardım eder, onu daima himaye buyurmaktadır, **(muhakkak ki, Allah Tealâ ona)** Evvelce de **(yardım etmiştir.)** bahusus **(o zaman)** yardım etmişti **(ki, kâfirler)** Mekke-i Mükerreme'deki müşrikler **(onu)** **o** Resûli Zişanı Mekke'den **(çıkarmışlardı)** çıkmasına sebebiyet vermişlerdi, onun

mübarek hayatına kastetmeğe karar vermişlerdi, (o) Peygamber-i Âlişan (ikinin biri bulunuyordu) biri kendisi, diğeri de refiki ve eshab-ı kiramının güzidesi olan Ebu Bekir Hazretleri idi. (o ikisi) O mübarek Peygamber ile muhterem refiki (mağarada bulundukları sura) o Resûli Zişan (o vakitte ki) o muhterem refikine tesüyetbahş olmak için (diyordu) Ey Refikim!.' (mahzun olma) Bana düşmanlarımın bir zarar verebileceklerini düşünerek kalben üzülme (şüphe yok ki, Allah Tealâ bizimle beraberdir) yâni: O Kerim mabudumuz, bizi daima siyanet ve muhafaza buyuracaktır. (Artık Allah Tealâ) Resûli Ekrem'in bu tebşiri veçhile (onun) Hazret-i Ebu Bekir'in (üzerine sekinetini) ona emniyet ve sükûnet bahşolacak vadini (indirdi) kalbine ilham buyurdu. (Ve bunu da) Hatemülmürselîn olan bu Peygamber-i Zişan'ı da o sizin gözlerinizle (görmediğiniz askerlerle) yâni meleklerle gerek bu mağarada ve gerek Bedir, Ehsab, Hüneyin gibi sasaşlarda (teyid buyurdu) artık bundan sonra da teyit buyuracaktır, (ve) O Hâlik-ı Azim (kâfir olanların sözünü alçaktı) onların müşrikâne lâkırdılarım, başkalarım küfr Ve şirke davete ait olan dırıltılarını veyahut Resulullah hakkında yapacaklarını aralarında kararlaştırdıkları kötü hareketlerini, arzularını mahvetti, kendilerini mağlûp ve müzmehil kıldı, o çirkin emellerine kavuşamadılar. (Allah Tealâ'nın kelimesi) Olan tevhid bariye, dini islâmı, kabule davet (ise o en yüksektir) o her şeyin fevkindedir, ona hiç bir söz ulviyetçe müsavi olamaz. (Ve Allah Tealâ azizdir) her şeye yegâne galip olan o'dur, onun kudreti her şeye maziyadetin kâfidir. Ve o Halikı kadîm (hakimdir) onun bütün emir ve tedbiri, muktezay-ı hikmettir. Onun iradesi, kudreti daima hikmet ve maslahatı muhtevi bir surette tecelli eder. Âmenna..

§ Bu âyet-i kerime, Resulûllahın hicretini, onun nail olduğu himaye-i ilâhiyyeyi gösterdiği gibi Hazret-i Ebu Bekir'in de yüksek mertebesini göstermektedir. Çünki onun Resulullaha fevkalâde hizmetlerde, fedakârlıklarda bulunması Resulullahm hicretinde refiki, musahibi bulunması, mağaradaki iki zattan birisi olmak üzere Kur'anı- Mübinde gösterilmesi onun eshabı kiramı arasında en mümtaz bir zat olduğuna delildir. Malûm olduğu üzere müslümanlığı kabul eden zatlar, Mekke'deki müşriklerin pek çok eza ve cefasına uğramakta idiler. Bunların bir kısmı Habeşî'ye hicret etmişlerdi. Bu sırada Medine ahalisinden olan Avs ve Hazrec kabileleri islâmiyeti kabul etmiş, müslümanlara kucaklarını açmışlardı. Artık gerek Mekke'deki ve gerek Habeşe'deki müsiümanlar, Medine' ye hicret etmişlerdi. Mekke'de yalnız Peygamber efendimizle Hazret-i Ebu Bekir ve Hazret-i Ali gibi birkaç zat kalmıştı. Mekke müşrikleri islâmiyetin Medine' deki intişarını görünce endişeye düşmüşler, buna karşı bir çare elde etmek için reisleri bulunan Kusayın, Darunnedve denilen hanesinde toplanarak meşverette bulunmuşlar, Ebu Cehlin reyini kabul ederek Resulü Ekrem'in hayatına kastetmeğe karar vermişlerdi. İşte bu sırada idi ki, Peygamber Efendimizin de Medine'ye hicret buyurmasına taraf-ı ilâhîden müsaade olundu. Velâdet-i nebeviyenin elli dördüncü ve milâdın (622) inci senesi idi. Sefer ayının son günlerin-

de Resûli Ekrem, bir gece hane-i saadetinde kendi yatağına Hazret-i Ali'yi yatırmış, mübarek hanesinin etrafında dolaşıp kendisine suikastte bulunmak isteyen kâfirlerin üzerlerine bir avuç toprak saçmış, aralarından çıkıp bir tarafa gitmiş, o düşmanlarının kör olası gözleri ise o Nebiyyi Zişanın bu çıkıp gitmesini girememişlerdi.

Resûli Ekrem, sonra Ebu Bekirisıddık'ın hanesini teşrif etmiş, onunla beraber hicrete mezun olduğunu tebşir eylemiş, onunla beraber geceleyin çıkarak Mekke şehrine bir saatlik bir mesafede bulunan «Sevr» dağına gitmişler» orada «Athal» denilen bir mağarada üç gün saklanmışlardı. Resûli Ekrem'in bu hicretinden haberdar olan müşrikler, o Nebiyyi Zişanı takibe başlamışlar, o mağaranın yanma gelmişlerdi, fakat bir hârika olarak onun kapısını örümcekler kaplamış, güvercinler de orada yuva yapmış, yumurtlamışlardı. Artık müşrikler, orada kimsenin bulunamıyacağına kaani olup geri dönmüşlerdi. îşte bu sırada mağarada bulunan Hazret-i Sıddık, düşmanların öyle mağara etrafında dolaştıklarını görünce mahzun olmuş «Ya Resulullah!. Beni öldürürlerse gam yemem, ben bir şahısım, fakat senin mübarek hayatına kasdederlerse bütün ümmetin helakine sebep olur, diye teessürünü göstermişti. Fakat bunun üzerine Resûli Ekrem de ona teşliyet vererek: «gam çekme, Allah Tealâ bizimle beraberdir» diye buyurmuştu. Resûli Ekrem Mekke'den çıkmadan evvel «Abdullah İbni Ureykıt» adında bir şahsı bir ücretle kılavuz tutulmuş, kendisine iki deve verilmiş, .üç gün sonra bunlar ile mağaraya gelmesi tenbih edilmişti. Ureykıt muayyen zamanda mağaranın yanma gitmiş, Resûli Ekrem de refikiyle beraber mağaradan çıkarak bu develere rakiben Medine-i Münevvere canibine yürümüşlerdi. Rebiülevvel'in ilk günleri idi, Medine'deki müslümanlar, teşrif-i <nebeviden haberdar olarak istikbaline çıkmışlar, büyük tezahüratta bulunmuşlar, kasideler okumuşlardı. «Küba» karyesine yaklaşılmıştı. Resûli Ekrem üç gün Kubada kaldı, meşhur Küba mescidini yaptırdı. Müslümanlar için ilk yapılan mescit o'dur. Sonra Medine şehrine teşrif etti, Halid Ebu Eyyubilensari Radiallahu anhm hanesinde yedi ay kadar ikamet buyurdu. Bu esnada Medine-i Münevvere'deki Mescidi nebevi ile etrafındaki odalar yapılmış, Resûli Ekrem de bu odaları ikametgâh ittihaz buyurmuştu. Mekke-i Mükerreme'ye hicret eden eshab-ı kirama «muhacirin» denildiği gibi bu zatlara yardım eden Medine-i Münevvere'deki müslümanlara da «Ensar-ı Kiram» denilmiştir.

îşte Resûli Ekrem'in Medine-i Münevvere'ye hicret buyurmuş olduğu senenin Muharrem'i yıl başı olrhak üzere tarihi hicrinin başlangıcı sayılmıştır.

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ
وَاَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿٤١﴾ لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ
بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا
لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾ عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى
يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Siz hafif ve ağırlıklı olarak cihada çıkınız ve Allah Tealâ'nın yolunda mallarınızla ve nefislerinizle mücabedede bulununuz. Bu, sizin içhı hayırlıdır. Eğer bilir kimseler oldunuz ise.

(42) : Eğer o, yakın bir ganimet ve orta bir sefer olsa idi elbette sana âhi olurlardı. Fakat o meşakkatti mesafe onlara uzak geldi ve az sonra Allah Tealâ*ya yemin edeceklerdir ki; eğer İktidarımız olsa idi elbette seninle beraber sefere çıkardık. Bunlar nefislerini helâl diyorlar. Allah Tealâ İse onların mutlaka yalancı kimseler olduklarını biliyor.

(43) : Allah Tealâ seni af etsin, ne için [redacted] bulunanlar sence tâyin edinceye ve sen yalancıları büinceye kadar [redacted] onlara izin [redacted]

***

I 2 0İ H

(41} **Bu mübarek âyetler, müslümanları herhalde cihada iştirake tergib ve teşvik ed«€>r, bir** ***takım*** **mazeretlerine binaen cihada iştirak etmemiş oldukları-**

na dair yalan yere yemin edeceklerin bu hallerini takbih eyliyor. Bu gibi kimselerin halleri tamamen anlaşılmayınca cihada iştirâk etmemeleri için kendilerine verilen iznin muvafik olmayacağına işaret buyuruyor. Şöyle ki: Ey Müslümanlar!. (Siz hafif ve ağırlıklı olarak cihada çıkınız) Yani: Size kolay gelsin gelmesin herhalde seferber olunuz. Fedakârlıkta bulunun, neş'eli olun olmayın, nakil vasıtaları bulunsun bulunmasın, gerek genç ve gerek yaşlı olun herhalde fevkalâde bir mâni bulunmadıkça cihaddan geri kalmayın (ve AUah Tealâ'nın yolunda mallarınızla ve nefislerinizle mücahedede bulununuz) Yâni: Mümkün oldukça böyle fedakârlıklardan çekinmeyiniz, böyle mal ile ve can ile cihad kabil olmayıp yalnız biriyle kabil olduğu takdirde o veçhile hareket edilmesi lâzım gelir. Meselâ: Bedenen cihada iştirâk edemiyecek bir müslüman, malı var ise savaşa maliyle yardımda bulunmalıdır. (Bu sizin için hayırlıdır.) Yâni: Böyle cihada atılmak, maddî ve manevî bir nice faideleri camidir. Bu, vatanın, islâmiyetin muhafazasına hadımdır. Uhrevî sevaplara vesiledir, (eğer siz) Bu faideleri düşünüp takdir eder, (bilir kimseler oldunuz ise) öyle hak yolunda mümkün olan fedakârlıkları yapmaktan geri durmazsınız.

(42) : Resulüm!. (Eğer o) Davet edildikleri şey (yakın bir ganimet) kolaylıkla elde edilebilir dünyevî bir menfaat olsa idi (ve orta bir sefer) ne pek uzak, ne de pek yakın olmayıp mutavassıt bir halde bulunmuş (olsa idi) ganimeet nailiyet emeliyle (elbette sana tâbi olurlardı) o sefere iştirak ederlerdi. **(Fakat** o meşakkatli mesafe) Kolaylıkla varılamayacak olan Tebük saha-i harbi (onlara uzak geldi) o cihetle bahaneler yaparak bu sefere iştirâk etmediler, (ve az sonra) Tebük seferinden avdetinizi müteakip (AUah Tealâ'ya yemin edeceklerdir ki) biz bir özre mebni geri kaldık (eğer iktidarımız olsa idi) o sefere iştirake bedenen zamanımız, vücudumuz müsait bulunsa idi (elbette seninle beraber) o (sefere çıkardık) savaşa iştirak ederdik, (bunlar) Böyle yalan yere yemin edenler, bu yüzden (nefislerini helak ederler) kendilerini azaba müstahik kılarlarda bunu takdir edemezler. Nitekim bir hadisi şerifte *(/Sy, j\>J\ £_£ lj*U\ û^\)* buyurulmuştur. Yâni: Yalan yere yapılan yemin, yurtları harabezare döndürür, felâketlere sebep olur. (AUah Tealâ ise onların) O yemin edenlerin **(mutlâka** yalancı kimseler olduklarını bilir) onların bu sefere iştirake muktedir olduklarını, bu hususta yalan yere yemin ettiklerini bilip cezalarını verir. Onlar bu yalan yere yeminleriyle kendilerini felâkete sevkediyorlar da bundan haberleri yok.

§ Bu âyet-i kerime, Tebük gazvesine iştirak etmemiş olan münafıklar hakkında nazil olmuştur.

(43) : Ey Resüli Zişan!. (Allah Tealâ seni affetsin) Sen aff-ı ilâhîyye siyanet-i subhaniyeye daima mazharsın, ne için ihtiyatta bulunmadın ne için evlâ ve efdal olan teenniyi iltizam etmedin de o sefere iştirak etmeyenlerin yeminlerine itimatta bulundun?. (Ne için sedakatte **bulunanlar)** Malen, bedenen iktidarları olmayanlar, doğru yere mazeret denneyan edenler **(sence taayyün edince-**

ye) güzelce anlaşılıncaya kadar (ve sen yalancıları) yalan yere yemin edenleri (bitinceye kadar) beklemeden (onlara izin verdin?.) Cihada iştirak etmemelerine müsaadede bulundun?.

§ Bu müsaade haddizatında bir hüsnüzanna, bir yemin yapılmasına, bir içtihada mebni vâki olduğundan bir günah mahiyetinde değildir. Belki evlâ olanı terk kabilindendir. Zaten Resûli Ekrem Hazretleri günahlardan masumdur. Onun böyle af ile tebşir edilmesi ise hakkında bir iltifat-ı, ilâhîyyedir, bir tazim ve tevkirden ibarettir. Nitekim hürmete şayan olan zatlara yapılan hitaplarda: Allah Tealâ seni af etsin, seni ıslah eylesin, seni iğzaz etsin, senden razı olsun denilir ki, bu bir iltifattır ve söze başlamak mukaddimesidir.

∴

لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالْمُتَّقٖينَ (44) اِنَّمَا
يَسْتَأْذِنُكَ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فٖي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ (45)

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe îman edenler, mallarıyle ve nefisle» riyle mücahedede bulunmak hususunda senden izin istemezler. Allah Tealâ müttakileri bihakkın bilicidir.

(45) : Senden ancak o kimseler -cihada iştirâk etmemek için- izin isterler id, Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe inanmazlar ve onlann kalpleri şekke düşmüştür. Artık onlar o şek -ve şüphelerinde- mütereddit bulunur dururlar.

*

İ Z A H

(44) : Bu mübarek âyetler, müminler ile münafıkların arasındaki f^kı gösteriyor. Müminlerin ne kadar fedakâr olduklarını, münafıkların *dd* ne kadar

imandan beri, mütehayyir bir halde bulunduklarını bildiriyor. Şöyle ki: Resulüm! **(Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe iman edenler)** Bunları kalben tasdik eyleyenler **(senden izin istemezler)** cihada iştirak, etmemek için birer bahane serdederek, müsaade almak arzusunda bulunmazlar. Yahut cihada atılmak için o kadar arzuda bulunurlar ki, onu bir vazife-i diniye bildikleri için ayrıca bir müsaade istemeksizin hemen cihad sahasına atılırlar. Bu hususta onlar için bir işaret kâfidir. Nitekim Tebük gazvesi sırasında Resûli Ekrem Efendimiz, Hazret-i Ali'ye Medine'de kalmasını emretmişti. Böyle cihada iştirak etmemek Hazret-i Ali'ye pek ağır gelmiş, âdeta üzülmüştü. Peygamber-i Âlişan efendimiz de ona teselli vermiş: «Ya Ali! İstemez misin ki, benim yanımda senin mevkiin, Musa'nın yanında Harun'un mevkii gibi olsun» diye buyurmuştu. Hazret-i Musa Aleyhisselâm Tur'a giderken kardeşi Harun Aleyhisselâm'ı kendi yerine kaymakam tâyin etmiş, yurdunda bırakmıştı. **(Allah Tealâ)** ise **o (müttakileri)** Cenab-ı Hak'kın emrine muhalefet etmeyip itaate sür'at gösterenleri **(bihakkın bilicidir)** artık onları elbetteki, mükâfata nail buyuracaktır.

(45) : Ya Muhammedi. Aleyhisselâm. **(Senden ancak o kimseler)** Bir özürleri bulunmadığı halde cihaddan geri kalmak için **(izin isterler ki)** onlar münafıklardır, zahiren müslüman görünürler, fakat hakikati halde onlar **(Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe inanmazlar)** onlar ne sevap isterler, **ne** de azaptan korkarlar, (ve **onların kalpleri)** îman hususunda **(şekke düşmüştür.)** onların kalpleri, vicdanları ilmî bir *kanaate, selâbete sahip değildir, **(artık onlar) O** kalplerinde yerleşmiş olan **(şek ve şüphelerinde.. mütereddit)** müethayyir, ne yapacaklarını şaşırmış bir halde **(bulunur dururlar.)** onlar ne kâfirler ile beraber olurlar, ne de müminler ile. Onlar nefyü isbat arasında mütereddit bulunurlar, hiç birine katî bir surette karar veremezler. O münafıklar, nifak dolu bir kalb ile şaşkın şaşkın bir halde yaşarlar. İşte münafıkların halleri böyle zelilâne, cahilane olmaktan başka değildir. —

*

وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ
فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ (46) لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ
مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ
الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (47)
لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى
جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ (48)

MEALİ ÂLİSİ

(46) : Eğer -cihada- çıkmak isteseydiler, elbette onun için bir hazırlık -bir kuvvet- hazırlardılar. Fakat Allah Tealâ onların cihada çıkmalarını kerih gördü de onları alıkoydu. Ve oturanlar ile beraber oturunuz denildi.

(47) : Eğer sizin aranızda -cihada- çıkacak olsalardı, size bozgunluktan başka birşey arttırmış olmayacaklardı ve sizin aranıza fitne sokmak isteyerek koşar dururlardı. Ve sizin aranızda onları ziyadesiyle dinleyenler de varduv Atlch Tealâ o zalimleri tamamiyle bilicidir.

(48) : Muhakkak ki, onlar daha evvel fitne çıkarmak istemişlerdi ve sana işleri altüst etmişlerdi. Tâ ki, Hak geldi ve onların kerih görür olmalanna rağmen Allah Tealâ'nm emri zahir oldu.

**

t Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler, münafıkların cihada iştirâk etmek istemediklerini,- ifraamafih onların islâm kuvvetlerine katılmaları, zarardan başka bir şeye /arayamıyacağını bildiriyor. Nitekim onların evvelce de ne müfsidane arzularda

bulunmuş olduklarını, buna rağmen hak tecelli edip ehli islâmın muvaffakiyetlere nail olduğunu hatırlatıyor. Şöyle ki: Ey Allah Tealâ'nın Peygamberi!. Münafıklar bir özürleri bulunmadığı halde seninle beraber cihadda bulunmamak için senden müsaade isterler. **(Eğer)** Onlar cihada, Tebük gazvesine **(çıkmak isteseydiler elbette)** daha evvelce o cihad için **(bir hazırlık)** bir kuvvet, bir silâh vesaire **(hazırlar idiler)** böyle cihad zamanı gelince silâhımız, nafakamız yok diye mazeret bildirmelerine mahal kalmazdı. Bunlar birer bahane!. **(Fakat Allah Tealâ onların cihada çıkmalarını kerih gördü)** Onların o fesadı ahlâkına binaen islâm ordusuna karışmalarına razı olmadı da **(onları)** yerlerinde korku ile; tenbellik ile **(alıkoydu)** hapsetti, onları o cihad şerefinden, sevabından mahrum bıraktı. Artık onlara: Siz de **(oturanlar ile beraber oturunuz)** siz de kadınlar, çocuklar gibi, hastalar gibi yerinizden ayrılmayınız **(denildi)** yâni: Cenab-ı Hak öyle takdir buyurmuş oldu, onların kalplerinde böyle cihaddan geri kalmak hırsı yüz gösterdi. Artık öyle şerefli bir cihada iştirâke muvaffak olamadılar.

(47) : Maamafih o münafıkların islâm kuvvetlerine katılmamaları, miisJümanların menfaatleri icabıdır. Çünki Ey müslümanlar!. **(Eğer)** O münafıklar **(sizin aranızda)** cihada **(çıkacak olsalardı)** size bir faideleri dokunmazdı, bilâkis **(size bozgunluktan)** şer ve fesattan **(başka birşey arttırmış olmayacaklardı)** onların yüzünden zarara uğrayacaktınız (ve) onlar **(sizin aranıza fitne sokmak isteyerek koşar dururlardı)** islâm kuvvetlerini vehme, hezimete düşürmek için düşman kuvvetlerini çokcâ gösterirlerdi. İslâm ordusunun hareketlerini düşmanlarına bildirirlerdi. Ara yerde nemamlık yaparak nice denaatleri irtikâb ederlerdi. (Ve) Halbuki **(sizin aranızda)** ey Müslümanlar!, **(onları)** O münafıkları **(ziyadesiyle dinleyenler de vardır)** onların ciddiyetine inanan saf kimseler olabileceği gibi onlara kıymet veren islâm düşmanları da vardır. Bir takım casuslar da vardır ki, o münafıklar vasıtasiyle elde etçikleri malûmatı gider düşmanlara haber verirler. **(Allah TeaJâ o)** gibi **(zalimleri)** müminlerin arasına fitneler, şüpheler düşüren münafıkları **(tamamiyle bilicidir)** elbette ki, onları lâyık oldukları cezalara kavuşturacaktır. Ne muazzam bir **tehditi** ilâhî!.

§ **Bu** âyet-i kerime, göstermiş oluyor ki: **Müslümanların aralarında** öteden **beri** bir takım münafıklar, din* düşmanları **vardır. Bunlar** zahiren **dost görünürler,** müslümanlar ile beraber hareket **eder gibi görünürler, sonra da bir takım saf kimseleri iğfale çalışırlar, kendilerini münevver, vatansever gösterirler. Halbuki;, asıl maksatları, cemiyet-i islâmiyeyi perişan etmek, müslümanları diyanetten,; yatenlarına merbutiyetten ayırmaktır. Artık böyle gizli düşmanları pek**

iyi anlamaya çalışmalıyız, onlarr» yaldızlı sözlerine kıymet vermemeliyiz, ciddî, meşru bir surctde çalışmamıza devam etmeliyiz. O bedbaht düşmanlar da, ergeç lâyık oldukları mücazata kavuşacaklardır.

(48) : **(Muhakkak ki, onlar)** O münafıklar **(daha evvel)** Tebük gazvesinden mukaddem: Uhud ve Huneyn gazveleri sırasında **(fitne çıkarmak istemişlerdi)** islâm ordusu arasına tefrika düşürmeğe, bir takım manialar, gaileler vücude getirmeğe çalışmışlardı. Ezcümle Uhud Gazvesinde münafıkların reisi olan «Abdullah İbni Übey» tam savaşa başlanıldığı sırada kendi gibi münafıklar ile beraber savaştan kaçınmışlar, islâm ordusunun muvakkat bir inhizama uğramasına sebebiyet vermişlerdi (ve) işte bu gibi hainler **(sana)** Resulüm!, **(işleri)** savaşa ait muameleleri **(altüst etmişlerdi)** bir takım hileler ile eshab-ı kiramı ihtilâfa düşürmüş, emri cihadı müşkül bir durumda bulundurmuşlardı. Fakat onlar, maksatlarına nail olamadılar. **(Tâ ki hak** geldi) Cenab-ı Hak'kın müslumanları teyidi, onlara nusreti tecelli etti **(ve onların)** o münafıkların **(kerih görür)** hoşlanmaz **(olmalarına rağmen Allah Tealâ'nın emri)** dini islâmın galebesi, şer'i şerifin iğtilâsı **(zahir oldu)** o münafıklar da haip. ve hasır bir halde kaldılar.

§ Bu âyet-i celîle, hem Resulullaha, hem *dz* müminler için bir tesliyet mahiyetinde bulunuyor. Buyurulmuş oluyor ki: Cenab-ı Hak, dinini herhalde ilâ edecektir, müslümanları yaşatacaktır. Velevki bunu istemeyen bir takım düşmanlar bulunsun. Cenab-ı Hak. ehlî îmanı teyide her zaman kaadirdir Âmenna!.

*

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ
سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾ إِنْ تُصِبْكَ
حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا
أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(49) : Ve onlardan «bana izin ver ve beni fitneye düşürme» diyen de vardır. Haberiniz olsun ki, onlar fitnenin içine düşmüşlerdir. Ve şüphesiz ki, cehennem, kâfirleri elbette kuşatmıştır.

(50) : Sana bir güzellik nasip olunca onları mahzun eder. Ve eğer sana bir musibet dokunsa «biz muhaî:kak ki, tedbirimizi evvelce almış bulunduk» derler. Ve onlar sevinir bir halde geri denerler.

*

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetler de cihada iştirâk etmemek için-birer bahane ile izin elde etmek isteyen bir kısım münafıkların denaati halini ve müslümanlara karşı ne kadar husumetkâr olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: (Ve onlardan) o münafıklardan (bana izin ver) Medine'de oturup durayım (ve beni) savaşa götürüp de (fitneye düşürme) canımı, malımı helake mâruz bırakma veya «ben herhalde cihada iştirak etmiyeceğim bana bunu emredip de beni mesuliyete düşürme» (diyen de vardır) onlar, ne kadar şaşkın kimselerdir!. Ey Müslümanlar!. (Haberiniz olsun ki, onlar) Böyle bir lâkırdıda bulunan münafıklar (fitnenin içine düşmüşlerdir) böyle münafık olmaları, emre muhalefet ederek cihaddan kaçınmaları, haddizatında kendileri için bir fitnedir, mücazatı câlip bir hareket-tir. Onlar ise bunun farkında olamıyorlar. (Şüphe yok ki, cehennem) Öyle münafıkları (kâfirleri) o kötü hareketlerinden dolayı her taraftan (kuşatmıştır.) Onların küfr ve nifakları, kendilerinin ebediyen muazzep olmalarına sebep olduğu için onları şimdiden ihata etmiş bir manevî ateşin azabdır. Yarın ahirette de mutlaka cehenneme atılacaklardır. Kehdibrini cehennem ateşi her taraftan ihata edip duracaktır.

(50) : O münafıklar öyle bedhah, düşman kimselerdir ki: Bazı gazvelerde (Sana) Ey Resûl Zişan!. (bir güzellik) bir feth-ü zafer, bir ganimet (nasip .olunca) bu güzellik (onları mahzun eder) pek fazla olan hasetlerinden, âdavetlerinden dolayı kalben üzülür dururlar, (ve eğer) Bazı gazvelerde (sana bîr mûsibet) bir şiddet, bir sıkıntı (dokunsa) sevinirler (biz muhakkak ki) çok isabet etmişiz, birer bahane ile savaştan geri kalmak için (tedbirimizi evvelce) bu müslümanlara ânz olan şiddet ve musibetten mukaddem (almış bulunduk derler) o münafıka-

ne hareketlerini tekdir etmiş olurlar. **(Ve onlar)** O münafıklar: Müslümanlara âriz olan şiddetten, kendilerinin cihada iştirak etmemiş olduklarından dolayı (sevinir **bir halde)** kendi arkadaşlariyle toplanmış oldukları mahalden veya huzur-u nebeviden **(geri dönerler)** halbuki, onlar bu münafikane hareketlerinden dolayı ne kadar müthiş bir felâkete mâruz kalacaklardır, bunu asla düşünemiyorlar. BJ ne büyük cehalet ve gaflet!.

*

قُلْ لَنْ
يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا
إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ
بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ
مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ
مِنْكُمْ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : De ki: Bize Allah Teaiâ'nın yazmış olduğu şeyden başkası isabet etmez. O bizini Mevlâmizdır ve mümin olanlar artık Allah Tealâ'ya tevekkül etsinler.

(52) : De ki: Siz bizim • hakkımızda iki güzellikten birinden başkasını mı beklersiniz?. Ve bizler ise size Cenab-ı Hak'kın katından veya bizim ellerimizle bir azabın isabetini bekliyoruz. Artık bekleyiniz. Biz de sizinle beraber bekleyidleriz.

(53) : De ki: İster gönül rızasiyle ve ister kerhen infakta bulunun, elbette sizden kabul edilmeyecektir. Çünki siz şüphe yok fasiklar olan bir kavim olmuş oldunuz.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, müslümanlann aleyhinde çalışan münafıkları ye'se sevk etmektedir. Müslümanların mukadderatı ilâhîyyeye razı, Hak'ka mütevekkil olduklarını ve herhalde güz:l âkibetlerc nail olacaklarını bildirmektedir. Münafıkların da herhalde mağlûp ve perişan olacaklarını, onların yapacakları iyiliklerin indallâh makbul olamayacağını ihtar eylemektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Müslümanlara isabet eden bazı musibetlerden dolayı sevinen münafıklara **(De ki: Bize Allah Tealâ'nın yazmış)** takdir ve lâvh-i mahfuzda tesbii buyurmuş **(olduğu şeyden başkası isabet etmez.)** bu bir hükmî ilâhîdir, bir hikmet-i ilâhîyye muktezasıdır, bunu hiç bir kimse tebdil ve tağyir edemez, (o) Halikı Hakîm **(bizim mevlâmızdır)** bize kendi nefsimizden evlâdır. Bizi hıfzeden bize nusret veren ancak o'dur. **(ve mümin olanlar artık)** Bütün işlerinde **(Allah Tealâ'ya tevekkel etsinler)** bütün işlerini o Halikı Kerîmin inayetine tefviz ite onun takdirine razı olsunlar, ondan muvaffakiyetler beklesinler. İşte müminlerin vazifesi budur. Çünki onlar, bilirler ki, Cenab-ı Hak, mümin kullarını ergeç muvaffakiyetlere, nimetlere nail buyuracaktır. Muvakkat bir arızaya uğrasalar da bunun bir hikmet muktezası olduğunu bilirler, müteselli olur ve bu kanaatlerinden dolayı da sevaba nail bulunurlar.

(52) : Resulüm!. O müslümanlara isabet edip nahoş görülen bazı hallerden dolayı sevinen münafıklara **(ile ki: Siz bizim hakkımızda iki güzellikten)** iki güzîde âkibetten yâni: Ya nusretten veya şehadetten birini görürsünüz, biz herhalde bu iki güzel âkibetten birine kavuşacağız. Siz bunların **(birinden başkasınımı)** biz müslümanlar hakkında **(beklersiniz?.)** Elbette beklemeye kaadir, selâhiyettar olamazsınız. **(Ve bizler ise size Cenl'j-ı Ilak'kın katından)** başkası sebebiyet vermeksizin gökten bir saikanın gelip isabet **etmesi gibi bir suretle,**

(veya bizim ellerimizle) bizim Öldürmemizle, esir etmemizle size **(bir azabın isabetini bekliyoruz.)** siz herhalde bir azaba uğrayacaksıruzdır. **(Artık) Ey** Münafıklar!, **(bekleyiniz)** Bizim âkibetimizi, **(biz de sizinle beraber)** sizin sui'âkibetini zi **(bekleyicileriz.)** herhalde mukadder olan âkîbetkre kavuşulacaktır. Göreceksiniz ki, müslümanların âkibeti meserretbahş olacak bir surette vücude gelecektir. Siz münafıkların akibetleri de herhalde pe*k kötü olacaktır. Nitekim öyle de olmuştur. Ceziretülarap'taki o münafı'klar müzmehâl olmuş, islâm kuvvetleri bütün o havaliye hakîm bulunmuştur.

(53) : Resulüm!. O münafıklara **(De ki: İster gönül rizasiyle ve ister)** kalben istemeksizin telâkki ettiğiniz bir emir şevkiyle **(kerhen infakta bulunun)** müslümanların yapacakları savaşlar için mallarınızı sarfetmek isteyiniz **(elbette sizden kabul edilmeyecektir)** bu mallan müslümanlar alma'k istemiyeceklerdir veyahut bu yoldaki sarfiyatınız ind-i ilâhîde makbul olmayacaktır. **(Çünki siz şüphe yok fasıklar)** zalim, mütemerrid, kâfirler **(olan bir kavim olmuş oldunuz)** artık sizin gibi müfsitlerin münkirlerin öyle maddî sarfiyatının ne kıymeti olabilir?

§ Rivayete nazaran bu âyet-i kerime: Ced Bini Kays namındaki bir münafinenin bir teklifine cevap olarak nazil olmuştur. Şöyle ki: Bu şahıs Tebük gazvesinde islâm ordusuna iştirâk etmemiş, Resûlullaha hitaben «İşte bu benim malımdır, size bununla ianede bulunayım, beni bırak» demiş, bu teklifi red için bu âyet-i celîle nazil olmuştur ki, bunun hükmü bütün bu gibi münafıklara şâmildir.

§ Bu âyet-i kerimedeki fasıklardan murat, o kâfir olan münafıklardır. Çünki ehli sünnet mezhebine göre bir mümin fasık bulunsa da yine güzel amelleri kabul olunur. Güzel amellerin makbul olmamasına sebep olan ise küfrden ibarettir. Nitekim şu âyet-i celîle de bunu göstermektedir.

*

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ
كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ إِلَّا
وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ
٥٤ فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ٥٥

MEALİ ÂLİSİ

(54) : Onlardan infak ettikleri şeylerin kabul edilmesine mâni olan şey **de onların Allah Tealâ'yı ve peygamberini inkâr** etmiş **olmalarıdır ve onlar namaza ancak üşenki olduktan halde gelirler ve onlar ancak kerih görür oldukları halde intakta bulunurlar.**

(55) : Artık seni teaccübe düşürmesin onların ne malları ve ne de evlâtları. Allah Tealâ ancak diler ki: Onları bununla dünya hayatında muazzep **kılsın ye onların kâfir olduktan halde canları çıkıversin.**

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetler, münafıkların yaptıkları infa'kın ne sebebe mebni kabul edilmeyeceğini beyan ile onların mezmum hareketlerini teşhir ediyor. Ve öyle dinsizlerin dünyada nail oldukları servetin, evlât ve iyalin nazarı hakikatta bir kıymeti olmayıp kendi haklarırida birer azaba sebep olacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onlardan)** O münafıklardan zahiren müslümanlara bir yardım için **(infak ettikleri şeylerin)** indallâh **(kabul edilmesine mâni olan** şey **de)** başka değil, ancak **(onların Allah** Tealâ'yı ve **Peygamberini inkâr etmiş)** bu suretle kâfir bulunmuş **(olmalarıdır.)** Kâfir olanların ise amelleri indallâh makbul değildir. Bazı amelleri, meselâ sadaka vermeleri dünyaca istifadelerine veya ahirette azaplarının kısmen veya muvakkaten hafifleştirilmesine sebeb olsa da onların müebbeden muazzep olmamalarına sebeb olamaz. **(Ve onlar namaza ancak üşenici oldukları halde gelirler)** onların öyle istemiyerek, bir ağırlık hissederek, tenbellikte bulunarak, mücerret gösteriş için namaz kılmaları, onları küfrden kurtaramaz. Çüaki esasen bir emri ilâhî icabı olduğuna itMcat edilmeksizin kılınan bir namaz indallâh makbul değildir. (Ve **onlar)** Bir sevap maksadiyle değil **(ancak kerih görür oldukları halde)** kalben bir hayır arzusu ile olmaksızın, bir rızay-ı ilâhîyeye nailiyyet niyetine müstenit bulunmaksızın **(infakta bulunurlar.)** Binaenaleyh bu infakta onları küfrden kurtarmış olamaz. Öyle münafıkların bu infakıda kabule şayan olamaz. Çünki bu infak, ihlâsa, güzel bir niyete mukarin değildir.

(55) : **(Artık)** Ey Resüli Kibriya!. Ey Ümmet-i İslâmiye!. **(Seni teaccübe düşürmesin)** hoşa gidecek, takdire şayan birşey imiş gibi bir telâkkiye sevkeylemesin **(onların)** o münafıkların, kâfirlerin **(ne mallan ve ne de evlâtları)** bunların nazar-ı hakikatte bir kıymeti yoktur. Bunlar birer istidracdan, liyakatsiz olarak elde edilen fanî bir varlıktan başka değildir. **(Allah Tealâ)** O emval ve evlâdı onlara vermiş olmakla **(ancak düer ki, onları)** o münafıkları, kâfirleri **(bununla)**

böyle elde etmiş oldukları fanî şeyler ile (dünya hayatında muazzep kılsın) bu servetleri, evlât ve iyâlleri yüzünden onlara vakit vakit bir takım musibetler, meşakkatler, nâhoş haller, yüz göstersin, (ve onlann kâfir oldukları halde **canlan çıkıversin)** o kötü kanaatkarının, arzularının cezalarına kavuşsunlar.

§ Bu âyet-i kerime, bizlere bir intibah dersi vermektedir. Şöyle ki: Öyle seriüzzevâl olan, sahiplerinin uhrevî selâmetine faidesi bulunmayan dünya varlıklarının nazar-ı hakikatta bir kıymeti yoktur, bilâkis bunlar çok kere mesuliyeti uhreviyeyi celbederek sahiplerinin muazzep olmalarına sebebiyet vermiş olur. Binaenaleyh bîr takım dinsizlerin elde ettikleri bir takım dünya varlıklarına, maneviyata muhalif terakkilerine bakıp da gıpta etmek lâyık değildir. Bu varlıklar onlann çok kere dünyada da felâketlere uğramalarına sebep olacağı gibi, bu yüzden uhrevî azaplara uğrayacakları da muhakkaktır. Bir cemiyet ancak dine, ahlâka hadım, meşru bir varlığa nailiyet emelinde bulunmalıdır, böyle bir terakkiyi temine çalışmalıdır ki, bu yüzden dünyada da ahirette de faidelere nail olsun..

§ İğcab: Lügatte teaccübe düşürmek demektir. Teaccüp de: Şaşmak, hayrete düşmek, garip görmek demektir. İğcab kelimesi ahlâk bakımından birşey ile sevinmek, bir şey ile iftiharda bulunmak, kendisinde bulunan birşeyin, bir meziyetin müsavisine başkalarının sahip bulunmadığına kaani bulunmaktır. Bu bir hodbinlik alâmeti olduğundan mezmum bir kanaattir. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle Duyurulmuştur. (4_Ü .^Ll v-Aflj ^z* <S$*> 5 £j^* ç~ oKllf» £/#) yâni: İnsanı helak edecek üç şey vardır. Birisi: Kendisine itaat edilen cimriliktir, ikincisi, kendisine uyulan heva ve hevestir. Üçüncüsü de bir kimsenin kendi nefsine mağrur olup onu başkalarından üstün görmesidir. İşte yüksek islâm ahlâkı, bu gibi gayrı lâyık şeylere muhaliftir.

***

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ
يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا
اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Ve Allah'a yemin ederler ki, onlar da muhakkak sizlerdendir. Ve halbuki, onlar sizden değildirler. Velâkin onlar -korkudan- ödleri patlar bir kavimdir.

(57) : Eğer bir sığınılacak yer veya mağaralar veya girecek bir delik bulsalardı onlar koşar oldukları halde oraya dönerlerdi.

*

İ Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler de münafıkların ne kadar yalan söylediklerini ve bir barınabilecek yer bulsalar hemen müslümanlardan yüz çevirerek oraya koşacaklarını teşhir etmektedir. Şöyle ki: (Ve) Ey Müslümanlar!. Sizi aldatmak için o münafiklar yalan yere (Allaha yemin ederler ki, onlar da muhakkak sizlerdendir) biz de sizin gibi dirti islâma tâbi, mümin kimseleriz, diye. söylenirler. (halbuki) Onlar yalan yere yemin ederler, (onlar) O münafıklar, Ey müslümanlar (sizden değildirler) sakın onların sözlerine bakıp aklanmayınız, (velâkin onlar) O münafıklar kendi haklarında müşriklere yapılan muamelenin yapılacağından korkarlar da bu endişe ile (ödleri patlar bir kavimdir) artık kendilerini kurtarmak için müslüman görünerek muttakiyane hareket ederler.

(57) : (Eğer) O münafıklar, kendileri için (bir sığınılacak yer) dağ başı, kale veya cezire gibi bir mahal (veya mağaralar) yer altında saklanılacak oyuklar (veya girecek bir delik bulsalardı) müslümanlardan firar eder (koşar oldukları halde oraya) o buldukları yere (dönerlerdi) Ey müslümanlar, onlar sizden yüz çevirir o buldukları yere sokulurlardı. Onların müslümanlar arasında yaşamaları başka iltica edecek yer bulamadıklarından dolayıdır. Yoksa hakikaten müslümanlar olduklarından dolayı değildir. Artık müslümanlara düşen vazife de öyle din düşmanlarını tanımaya gayret etmektir, onların sözlerine, yalan yere dostluklarına aldanmamaktır. Öyle münafıklar yüzünden islâm âleminin vakit vakit en büyük zararlara, tefrikalara düşmüş olduğunu düşünerek uyanık bir halde yaşamaktır.

***

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ
يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا
آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ
فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Ve onlardandır, sadakalar hususunda seni ayıplar olan şahıs da. İmdi kendilerine onlardan verilmiş olunca hoşnut olurlar ve eğer onlardan verilmezse o vakit kızarlar.

(59) : Ve eğer onlar Allah Tealâ'nın ve Peygamberinin kendilerine verdiğine razı olsalardı ve şüphe yok ki, Allah Tealâ bize yeter, Allah Tealâ fazlından bize verecektir. Resûli de muhakkak ki, bizler Cenab-ı Hak'ka rağbetkâr kimseleriz -deselerdi- elbette haklarında hayırlı olurdu.

I Z A H

(58) : Bu mübarek âyetler de münafıkların nasiplerine razı olmayıp dünya hırsiyle ne bîedebane hareketlerde bulunduklarını, haklarında hayırlı olacak bir yola gitmediklerini bildirmdktedir. Şöyle ki: (Ve onlardandır) o münafıklar güruhuna dahil kimselerdendir (sadakalar hususunda) ganimet mallarının vesairenin müstehik olan müslümanlara taksimi keyfiyetinde (seni) yüzüne karşı (ayıplar olan şahıs, da) bu şahıs: Zülhüveysere veya Ebül Cevvaz denilen münafıktır, öyle bir suiedebte bulunan bir kimse, terbiyesiz münafıklardan birisidir. Bu münafıkların hırsına bakınız ki, (imdi kendilerine onlardan) o sadakalardan (verilmiş olanca hoşnut olurlar) bunu istihsan ederler. (Ve eğer onlardan) o sadakalardan kendilerine (verilmezse o vakit kızarlar) 'kendilerine neden hisse verilmedi diye hışım ve gazap gösterir, tayibe cür'et ederler. İşte münafıkların sui ahlâkı!. «Rivayete nazaran Beni Temim kabilesinden olup haricilerin reisi bulu-

nan Zülhuveysire denilen bir şahıs Huneyn gazvesine ait ganimet mallarının sırasında huzuru nebeviye girmiş, Resûli Ekrem, Mekke-i Mükerreme ahalisinin kalplerini celb için kendilerine fazlaca atiyede bulunuyordu. Bunu gören bu şahıs: Ya resulullah!. Adalette bulun diye söylenmiş, Resüli Ekrem de: Ben adalet etmezsem ya kim adalet eder, diye buyurmuştu. Hazret-i Ali bu şahsın boynunu vurmak istemiş ise de Peygamber efendimiz müsaade etmemiştir. İşte bu âyet-i kerime bu şahıs hakkında nazil olmuştur.

Diğer bir rivayete göre de Ebül Cevvaz namındaiki bir münafık hakkında nazil olmuştur. Resûli Ekrem'in sadakaları taksimini görünce: Bakınız, sadakaları çobanlara taksim ediyor diye söylenmiş, Resûli Ekrem de: Senin baban yoktur. Musa'da Davud'da çobanlıkta bulunmuş değil midirler, diye onu tekdir buyurmuştur. Yâni: Çobanlık bir kusur mudur ki, çobanlar sadakaların taksiminden mahrum bırakılsınlar.

§ Lemz: Ayıplamak, taan etmek, bir kimseyi yüzüne 'karşı yağyib eylemek, kaş ile göz işaretinde bulunmak manasınadır.

§ Hamz de sıkmak, bir kimseyi gıyabında ayıplamak demektir. Bunu yapana «hammaz» denilir.

(59) : **(Ve eğer onlar)** O münafıklar **(Allah Tealâ'nın ve Resulünün kendilerine)** sadakalardan verdiklerine -velevki- az bir miktarda olsun **(razı olsalardı ve)** bununla beraber **(şüphe yok ki, Allah Tealâ bize yeter)** onun fazl-ı fceremi bizi yaşatmaya kifayet eder deselerdi ve **(Allah Tealâ fazlından bize)** ümitvâr olduğumuz, arzu ettiğimiz nimeti **(verecektir. Resûli de)** verecektir. Sadakalardan, ganimet mallarından ve saireden bize kifayet edecek miktari ihsan buyuracaklardır, diye müteselli olsalardı ve **(muhakkak ki, bizler Cenab-i Hak'ka rağbetkâr kimseleriz)** o Halikı Kerim, bizi her veçhile merzulk buyurur, velevki, sadakalardan bize bir hisse verilmesin **(deseler idi)** elbette haklarında hayırlı olurdu.

§ Bu âyeti kerime gösteriyor ki hakikî müslümanlarda şu dört fazilet tecelli eder.

(1) Cenab~ı Hak'kın takdirine, taksimine razı olurlar. Çünki Hak Tealâ' nın adil ve ihsan sahibi olup, zulmdan, hatadan münezzeh olduğunu bilirler.

(2) Kalben olan kanaatlerini lisanlariyle de izhar ederek Allah Tealâ bize kâfidir derler. Zira Halikı Kâinat Hazretlerinin azamet ve 'kudretine mutekit bulunurlar. Bunu itirafı bir vazife bilirler.

(3) Dünyada muvakkaten ihtiyaca, mahrumiyete düşseler de Hâllâk-ı Kerimin kendilerini dünyada da ahirette **de fazlı-1 keremine nail.buyuracağını düşünerek müteselli** olurlar. Çünki **bilirler ki, mânız oldukları haller birer hikmete müstenittir. Biralara karşı yapılacak sabrın sonu selâmettir.**

(4) Bütün ibadetlerini, muamelelerini rızay-ı ilâhîye nailiyet temennisiyle yaparlar, mücerret bir nimete, bir istikbal endişesine mebni yapmış olmazlar. Zira bilirler ki, insan için en büyük saadet, rızayı ilâhîye nailiyettir.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا
وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ٦٠

MEALİ ÂLİSİ

(60) : Sadakalar, ancak fakirlere, miskinlere, onun üzerine memur olanlara, kalpleri telif edilmiş bulunanlara, azat edilecek kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihada atılanlara ve yolculara Allah tarafından bir farize olarak -mahsustur- ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

İ Z A H

(60) : Bu âyet-i kerime, zekât gibi malı ganimet gibi muhtelif nevilere ayrılan sadakaların kimlere sarf ve itâ edileceğini beyan Ue bu husustaki taksimata münafıkların itiraza selâhiyetleri olamayacağına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Sadakalar) Muhtelif nevilere ayrılan zekât, öşür, malı ganimet gibi rızay-ı hak için sarfedilecek mallar, sekiz sınıfa aittir. Bu mallar, birinci olarak (fakirlere) yâni: Maişetini temin edecek hiçbir şeye mâlik olmayan yoksullara verilir. İkinci olarak (miskinlere) yâni: Elindeki malı idaresine kâfi gelmeyen kimselere verilir. Üçüncü olarak (onun) o sadakaların tahsili (üzerine memur olanlara) tahsildarlara verilir. Dördüncü olarak (kalbleri telif edilmiş bulunanlara) yâni: İslâmiyeti henüz kabul edip. tam bir kuvveti kalbe mâlik, metin bir itikada nail olması arzu edilenlere veyahut haiz olduğu mevki itibariyle islâmiyeti 'kabul etmesi, başkalarının da islâmiyetine vesile olacağı umulan kimselere verilir. Beşiâti olarak (azat edilecek kölelere) yâni: Bir bedel mukabilinde azat edilmesi

meşrut olup da o bedeli bulamayan ve mükâtep namını alan kölelerin azad edilmeleri için verilir. Altıncı olarak **(borçlulara)** yâni: Bir masiyet uğrunda olmaksızın borçlandığı halde bunu ödeyebilecek fazla bir malı bulunmayan kimselere verilir. Yedinci olarak **(Allah yolunda cihada atılanlara)** yâni: Fajcir olan gazilere verilir. Sekizinci olarak da **(yolculara)** yâni: Yanında bir malı bulunmayıp yurdunda nayrılmış olan misafirlere, hacılara verilir. Velhasıl: Bu sadakalar **(Allah Tealâ tarafından bir farize)** bir emri ilâhî, bir icabı dinî **(olarak)** bu sekiz sınıfa **(mahsustur)** bunlarda başkalarının bir hakkı yoktur. (Ve **Allah Tealâ âlîmdir)** bu sadakaların kimlere verilmesinin muvafık olacağını, bunlara kimlerin müstahik bulunduğunu tamamiyle bilir ve o Hâlik-ı Azim **(hakimdir)** işte bu sadakaların bu sınıflara tahsisi de onun hikmeti muktezasıdır. Artık buna kimse itiraz edemez.

§ Sadakaların bir kısmı farz olan zekâtlardır ki, bunlar yalnız fakir miskin oJan müslümanlara verilir, gayri müslimlere verilemez ve bir kimse zekâtını herhalde bu sınıflara taksime mecbur değildir, bunlardan bir kısım fakirlere verebilir. Eshab-ı kiramdan bir çoklarına ve imamı azama göre bu böyledir. Bir de bidayeti islâmda zekâtları tahsile ve fakirlere tevzie memur tâyin edilen kimseler var idi, zekâttan onlara da bir miktar verilirdi. Bilâhara Hazret-i Osman'ın hilâfetinden beri bu memuriyete nihayet verilmiş, bu zekâtın verilmesi, bununla mükellef müslümanların kendi selâhiyetterine bırakılmıştır. Artık her müslüman kendi zekâtını dilediği fa'kir bir müslümana verebilir.

Bir de islâmiyet her tarafa yayılmış, cemiyet-i islâmiye kuvvet bulmuş olduğundan artık müellifetülkuhîp denilen kimselere bir ihtiyaç kalmamıştır. Bunlara da sadakalardan bir hisse verilmesi icabetmemektedir. Ancak nafile kabilinden olan sadakalar, müslümanlara da gayri müslimlere de verilebilir. Ve bu gibi sadakalar ile bir takım âsar-ı hayriye de vücude getirilebilir.

Gazilere gelince bunlar da fakir bulunmadıkça farz olan zekât kendilerine verilemez. Bu mezhebi hanefiye göredir. İmamı Mâlik ile imamı Şafiî'ye göre bunlara zengin olsalar da zeSkât verilebilir.

§ Sadaka, Allah Tealâ'mn rızası için muhtaç olanlara ve saireye sarf edilen maİdır ve yapılan yardımdır. Cem'i sadakattir. Sadakalar, bir sıdk ve sedakat esridir, Cenab-ı Hak'ka karşı bir muhabbet ve sedakat nişanesidir. Bu itibarla bu namıalmıştır. Sadaka tâbiri farz olan zekâta şâmil olduğu gibi nafile, yani farz olmadığı halde mücerret rızay-ı hak için, bir sevap kazanmak için verilen mallara da, yardımlara da şâmildir.

⁂

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ
النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ
بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾
يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ
أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ
مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا
ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Ye yine onlardan öyle kimseler de vardır ki, Peygamberi incitirler. O bir kulaktır, -herkesi dinler- derler. De ki: O sizin için bir hayır kulağıdır. Allah Tealâ'ya iman eder ve müminler için -sözlerinin doğruluğuna inanır ve sizden îman edenler için bir rahmettir. Ve o kimseler ki, Allah Teâlâ'nın Peygamberini incitiverirler, onlar için pek acıklı bir azap vardır.

(62) ; Sizin için Allah Tealâya and içerler ki, sizi -kendilerinden- razı kılsınlar. Halbuki, kendisini razı kılmaya en haldi olan Allah Tealâ ile Peygamberidir. Eğer mümin kimseler iseler onların rızasını tahsile çalışsınlar.

• (63) : Bilmezler mi ki, şüphesiz her kim Allah Tealâ'ya ve Resulüne muhalefette bulunursa artık onun için içinde ebediyen kalmak üzere cehennem ateşi vardır. Bu ise en büyük, daimî bir helâktir.

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetler, münafıkların Resûli Ekrem hakkındaki cahilane bir sözlerini takbih etmektedir. Onların yalan yere yemin ederek müslümanları kendilerinden hoşnut etmek istediklerini bildirmektedir. O münafıkların Cenab-ı Hak'ka ve Resulüne muhalefetlerinden dolayı ebediyen muazzep olacaklarını 'İhtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve yine onlardan) O münafıklardan (o kimseler de vardır ki) kötü sözleriyle hareketleriyle (Peygamberi incitirler) onun mübarek kalbini rencide etmekten geri durmazlar. Ezcümle (O) Peygamber (bir kulaktır) yâni: Herkesi dinler, aldanır, saf kalpli bulunur, herkesin sözüne inanır kıymet verir (derler) Resulüm o cahillere de ki: (o) Peygamber (sizin için bir hayır kulağıdır.) o öyle sizin iddianız gibi değil, belki hayrı, hak sözü dinler, onu kabul edet bir kulak sahibidir. O öyle bir Peygamberdir ki (Allah Tealâ'ya îman eder) rnazhar olduğu vahyi ilâhîye, ve nail bulunduğu ulvî delilleri, mucizelere istinaden Cenab-ı Hak'kın varlığını, birliğini, kudret ve azametini bilii tasdik eyler. tVe müminler için) Sözlerinin doğruluğuna, onların samimiyetine, hulûsi kalbine (inanır) onları mümin olarak kabul eder, onları tekzib eylemez. Ve o Peygamber-i Âlişan (sizden îman edenler için bir rahmettir) Allaha ve Resulûna îman ettiklerini söyleyenleri taltif eder, onların zahiri hallerine bakar, müslümanhklarını tasdik eyler, haklarında âlicenaplık gösterir. Onların sözle^ rini bir bilmezlik veya safiderunluk eseri olarak değil, bir rıfk ve merhamet eseri olarak dinler, haklarında rıfk ve merhametle muamelede bulunur. (Ve o kimseler ki,) o Peygamber-i Âlişanın o kadar rıfkile, mülâyimetle muamelesine rağmen (Allah Tealâ'nın) o muhterem (Peygamberini incitiverirler) hakkında lâyık olmayan sözlerisarfederler, o bir kulaktır, diye ona safderunlu'k isnat ederler, artık (onlar için) öyle bir iyiliğe, hüsnü muameleye karşı böyle kötü isnatlarda bulunanlara, bu cahilane cüretlerinden dolayı (pek acıklı bir azap vardır) onlar dünyada da, ahirette de belâlarını bulaca'k, ebedî azaba tutulacaklardır. İşte kâfirane, münafıkane hareketlerinin cezası.

§ Rivayete nazaran münafıkla^ bir mahalde toplanarak Resûli Ekrem Hazretlerini sanma lâyık olmayan şeylerle, yâdetmeğe başlamışlar, içlerinden birisi demiş ki: Öyle söylemeyiniz, korkarım İki sözlerinizden o haberdar olur. (Cellas İbni Süvejd).demiş ki: O her söyleneni dinler, inanır bir kulaktır. Biz dilediğimizi söyleriz, sonra da onun yanına gider, söylemedik diye yemin ederiz, o da inanır durur. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuştur.

(62) : Ey müminler!. O münafıklar (Sizin için) sizi inandırmak maksadiyle (Allah Tealâ'ya and içerler ki, sizi -kendflerinden- razı kılsınlar) yâni: Tebük gazvesine ve saireye iştirak etmediklerinin bir mazerete mebni olduğunu iddia eder ve bu iddialarını yalan yere yemin ile kuvvetlendirmek isterler 'ki, müslümanlar kendilerinden yüz çevirmesinler, onlardan hoşnut bulunsunlar, (halbu-

ki, kendisini razı kılmaya en haklı olan Allah Tealâ ile Peygamberidir.) onların emirlerine itaat etmelidir. Onlara muhalefetten sakınmalıdır, **(eğer mümin kimseler iseler)** öyle iddiaları veçhile hakikaten îman sahipleri bulunuyorlarsa Cenab-ı Hak ile Peygamberinin rızasını tahsile çalışmalıdırlar.

§ Bir rivayete göre Tebük gazvesine iştirak etmeyen münafıklardan bir güruh, Medine-i Münevvere'ye avdet buyuran Resûli Ekrem'in huzuruna gelmişler, yemin ederek itizarda bulunmuşlar. Artık onların hak'kında bu âyet-i kerime nâzil olmuştur.

(63) : O münafıklar **(Bilmezler mi ki, şüphesiz herkim Allah Tealâ'ya ve Resulüne muhalefette bulunursa)** onların emirlerine riayetten kaçınır, kendilerine düşmanlıkta bulunur, saha-i islamiyetten uzaklaşırsa **(artık onun için içinde ebediyen kalmak üzere cehennem ateşi vardır)** o buna müstahik olmuştur, (bu ise) böyie ebedî bir azap ise **(en büyük, daimî bir helaktir)** ebedî bir rüsvalıktır. Acaba o münafıklar, böyle pek elîm bir akıbeti hiç düşünmezler di?. O ne kadar cehalet!.

*

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ
عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِؤُا
اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ
لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ
وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا
قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ
نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(64) : Münafıklar, üzerlerine bir sûre indirilip de onlara kalplerinde olanı açıkça haber vereceğinden korkarlar. De ki: Siz istihzada bulunup durunuz şüphesiz ki, Allah Tealâ sizin çekinir olduğunuz şeyi açığa çıkarıcıdır.

(65) s Ve and olsun ki, onlardan soracak olsan «elbette biz ancak söze dalmış, şakalaşıyorduk» diyeceklerdir. De ki: Siz Allah ile mi ve onun âyetleriyle ve Resûli ile mi eğleniyorsunuz?.

(66) : İtizarda bulunmayınız, muhakkak ki, siz îmanınızdan sonra kâfir oldunuz. Eğer sizden bir zümreyi -tövbe edeceklerinden dolayı- affedersek bir güruhu, onlar mücrim kimseler oldukları için azaba uğratacağizdır.

***

İ Z A H

(64) : Bu mübarek âyetler, bir takım münafıkların hem nifaka devam, hem de bu kâfirane hallerini teşhir edecek bir surenin nüzulünden endişe eder olduklarını bildirmektedir. Ve onların bu münafıkane vaziyetleri /kendilerine ihtar edir linçe vahî bir mazeret dermeyan eder olduklarını beyan etmektedir. Bu münafıkane hallerinden tövbe edeceklerin affa nail olacaklarını, etmeyenlerin de azaba uğrayıp duraçaklarını kendilerine ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Münafıklar, üzerlerine)** yâni: Kendi kötü hâl ve şanları hakkında taraf-ı ilâhîden Resûli Ekrem'e **(bir sure indirilip de onlara)** o münafıklara **(kalplerinde olanı)** fena maksatlarını, gizli düşüncelerini, müminlere "karşı olan adavetlerini, müstehziyane lâkırdılarını **(açıkça haber vereceğinden korkarlar)** kendi fena maksatlarının, ahlâkî fezihalarının daha iyi anlaşılmış olacağından endişeye düşerler. Resulüm!. O münafıklara **(de ki: Siz istihzada bulunup durunuz)** bu denaatinize devam ediniz. Bu emir onların haklarında bir tehdidi ilâhîdir. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ sizin çekinir olduğunuz şeyi)** kalplerinizde sakladığınız nifak ve şikakı bir sure inzaliyle **(açığa çıkarıcıdır.)** Sizin o denaatinizi elbette teşhir buyuracaktır. Nitekim teşhir de buyurmuştur.

§ Münafıklar, hem Resûli Ekrem'de tecelli eden kemalâtı, bir takım esrara ait şeyleri haber vermesini görüyorlar, hem de hasetlerinden heva ve hevese düşkünlüklerinden nâşi onun risaletini samimî surette tasdik etmiyorlardı. Bu cihetle **bir** korku içinde yaşıyorlardı.

§ Bu âyet-i kerimenin sebebi nuzulû hakkında deniliyor **ki,** Resûli Ekrem SallaUahu aleyhi vesellem efendimiz Tebük **gazasından avdet ederken** kendisine sufkastta bulunmak için on iki **münafık Akabe mevkiinde gizlice toplan-**

mışlardı. Resûli Zişan-Hazretleri Cebrilİ Emin'in haber vermesi üzerine bunların bu maksatlarına vâkıf olmuş, eshab-ı kiramdan «Huzeyfe» yi göndermiş, onların binmiş oldukları hayvanların yüzlerine Hazret-i Huzeyfe sille vurmuş, onları ürkütmüştü. O münafıklar da yoldan çekilmişlerdi. Fakat Hazret-i Huzeyfe bu münafıkların kimler olduğunu anlamamıştı. Resûli Ekrem Hazretleri onların adlarını bildirmiş, kendilerine dair malûmat vermişti. Bu münafıkların öldürülmesi istendi. Fa'kat Peygamber-i Alişanımız buna müsaade vermedi. «Muhammet, savaşta galip olunca kendi eshabını da öldürmeğe başladı» denileceğinden onların öldürülmesini muvafık görmeyip Cenabı Hak bize kâfidir diye buyurmuştur. İşte bu iki âyet-i kerime bu gibi münafıklar hakkında nâzil olmuştur.

(65) : (Ve) Habibim!. Zatı ahadiyyetime (and olsun ki, onlardan) o münafıklardan seninle ve Kur'anı Mübin ile yaptıkları istihzalara nasıl cür'et ettiklerini **(soracak** olsan elbette) itizarda bulunarak (biz ancak söze dalmış) neşe ile yol alabilmek için (şakalaşıyorduk) bununla bir istihza »kasdinde bulunmuş değildik (diyeceklerdir) Resulüm!. Sen onların bu itizarlarına iltifat etme. Onlara (de ki: Siz Allah ile mi) onun emirleriyle, farzlariyle, hükmleriyle mi (ve onun âyetleri) ile mi, onun Kur'anı ile mi ve sair dine ait olup tebdil ve tağyiri kabil olmayan hüccetleri ile mi (ve Resûli ile mi) o Hâlik-ı Kerimin sizi islâh ve ilâya çalışan Resûli Zişaniyle mi (eğleniyorsunuz?.) Bu ne kadar cahilâne bir cür'et, ne kadar tevbiha, tazibe lâyık bir hareket!.

«Rivayete nazaran Resûli Ekrem. Tebük gazvesine giderken islâm ordusu arasında bir takım münafıklarda bulunmuştu. Bunlar kendi aralarında Kur'an ile, Resûli Ekrem ile istihzada bulunuyorlar, «Bakınız şu kişi Şam'ın kalalarını, köşklerini fethetmek istiyor, ne kadar uzak!.» diyorlardı. Cenab-ı Hak bunların bu denaati haline Peygamber efendimizi muttali kıldı, o Peygamber-i Zişan da bu münafıkları yolda durdurarak: Siz neden şöyle şöyle söylediniz» diye ihtar buyurmuş, o münafıklarda «Ey Allah'ın Resulü!. Biz senin ve eshabının hakkında birşey söylemiş değiliz, biz yol alabilmek için latifede, şakada bulunduk» demişlerdi. İşte bunların böyle yalan yere mazeret dermeyan ettiklerini tekzib, kendilerini takbih için bu âyet-i kerime nâzil olmuştur.

(66) : Arıtk ey münafıklar!. (İtizarda bulunmayınız) Öyle bâtıl mazeretl:r dermeyan etmeyiniz, (muhakkak ki, siz îmanınızdan sonra) mümin olduğunuzu söyliyerek îman izhar eylediğinizi müteakip (kâfir oldunuz) Resulullah ile istihzada bulunmakla, ona ezada, taan ve teşnide bulunmaya cür'etle küfrünüzü meydana çıkardınız. (Eğer sizden bir zümreyi) Bu nifaktan sonra tövbe edsrek halisane bir îmana sahip olanları veya istihzadan, eza ve cefadan kaçınanları **(affedersek)** diğer **(bir güruhu)** affetmeyiz. Çünki (onlar mücrim) tövbe etmeyip nifak ve istihzada ısrar edip duran (kimseler oldukları için) onları mütemadiyen **(azaba uğratacağızdır)** elbette küfr ve nifakın cezası böyle ebedî bir azapten başka depdir.

§ Rivayete nazaran Hümeyri Eşceî'nin oğlu Yahya, böyle bir affa nail olmuştur. Bu münafık imiş, bu âyet-i kerime nazil olunca nifaktan tövbe etmiş ve «Yarabbü. Ben mütemadiyen âyet dinliyorum ki, ondan deriler soyulur, kalpler heyecana gelir» Ya ilâhî!. Ben senin yolunda öyle bir ölüm ile öleyim ki, hiç bir kimse: Onu ben yıkadım, ben kefenledim, ben defnettim demesin» diye duada bulunmuş, sonra mürtediler ile yapılan Yemame muharebesinde şehit düşmüş, fakat nerede şehh düşüp kaldığına müslümanlardan hiçbir kimse vâkıf olmamış, duası bu suretle müstecap olmuştur.

§ İtizar, bir kusurdan dolayı özür göstermek, af dilemek mânasınadır. Özür ise, mâni, engel, saikatlık ve gayrı lâyık birşeyin istenilmeksizin zuhura gelmesi ve yapılan bir kusur ve kabahatin affı için söylenilen sebeb ve bahane ve bir emrin icrasını terke sebeb ve, vesile olacak şey demektir. Gem'i azardır, mazeret de özür ve bahane göstermek af dilemek ve özür ve bahaneyi kabul etmek demektir. Tazîr de yalan yere özür dermeyan etmektir. Böyle hilafı hakikat bahane irad eden kimseye, muazzir denilir. Cem'i: Muazzirun'dur. Müazerede yalan yere özür dermeyan etmektir. Özür, itizar, esasen kesmek, kesilmek mânasınadır. Dermeyan edilen bir sebep ve bahanede mücazatı levm ve serzenişi, kesmeğe, bertaraf etmeğe sebep olduğu için böyle özür, îtizar namını almıştır.

❋

ٱلْمُنَافِقُونَ
وَٱلْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِٱلْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ ٱلْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا ٱللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ
إِنَّ ٱلْمُنَافِقِينَ هُمُ ٱلْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ ٱللّٰهُ ٱلْمُنَافِقِينَ
وَٱلْمُنَافِقَاتِ وَٱلْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ
حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ ٱللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Münafık olan erkekler ve münafık bulunan kadınlar, bazıları bazılarındandır. Kötülük ile emir ve iyilikten nehy ederler. Ve ellerini sımsıkı yumarlar. Onlar Allah Tealâ'yı unuturlar, artık o'da onları unuttu. Şüphe yok ki, münafıklar, onlar tam fasık kimselerdir.

(68) : Allah Tealâ münafıklarfa ve münafikalara ve kâfirlere cehennem ateşini, orada müebbeden kalıcılar olmak üzere vad etmiştir. O onlara kâfidir. Ve onlara Allah Tealâ lanet etti. Ve onlar için daimî bir azap da vardır.

İ Z A H

(67) : Bu mübarek âyetler, münafik olan erkekler ile münafık kadınların nifak hususunda biribirlerinin parçalan mahiyetinde olup ne kadar fezihane hareketlerde bulunduklarını bildirmektedir. Ve o münafıklar ve münaf ikalar ile kâfirlerin lanete uğrayıp ebedî azaplara mâruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle *ki:* **(Münafık olan erkekler ve münafik bulunan kadınlar)** küfr ve nifaktaki birlikleri itibariyle **(bazıları bazılarındandır)** biribirine benzemektedirler, biribirinin parçaları mesabesinde bulunmaktadırlar. Onların hepsi **(kötülük ile)** küfür ve masiyet ile, Resûli Ekrem'i tekzip ile **(emir)** ederler **(ve iyilikten)** îmandan, ibadet ve taattan **(nehyeder)** durur **(lar)** islâmiyete. insaniyete fenalık etmekten geri durmazlar, **(ve ellerini sımsıkı yumarlar)** Allah yolunda bir şey infak etmezler, zekât gibi, sadaka gibi insanî vazifelerden kaçınırlar. **(Onlar Allah Tealâ'yı unuttular)** onun zikrinden gafil bulundular, emirlerine riayeti terkettileç **(artık o'da) o** Hâlik-ı Azim de **(onları)** o münafıkları **(unuttu)** yâni: Onları rahmetinden, fazlı kereminden mahrum bıraktı. Cenab-ı Hak'kın bir şeyi unutması asla mutasavver değildir. Böyle buyurulması, muhavere hususundaki bir müşakele kabilindendir. Bu unutmadan murat, onların rahmetten, lûtf ve ihsandan mahrum bırakılmalarıdır. **(Şüphe yok ki münafıklar)** küfr hususunda, hayrat ve hasenattan kaçınmak hususunda **(tam)** son derece **(fasık** kimselerdir) Onlar her türlü fezaili islâmiyeden mahrum bulunmaktadırlar.

(68) : **(Allah Tealâ münafıklara ve münaf ikalara ve)** Küfrlerini izhar eden **(kâfirlere cehennem ateşini)** o pek müthiş ahiret azabını **(orada)** o cehennemde **(müebbeden kahcılar olmak üzere vad etmiştir.)** onların cehennemde muhalled olarak kalmaları taraf-ı iâhîden mukadder bulunmuştur. (O) Cehennem ateşi **(onlara) o** dinsizlere açınmak, elem vermek için **(kâfidir)** bu ukubetlerin en büyüklerindendir. (Ve) Maahaza **(onlara Allah Tealâ lanet etti)** onları rahmetindeaotizaklaştırdı, ihanetlere uğrattı **(ve onlar için daimî bir azap da vardır.)** kî **hiç** kesilmiyecektir. Onlar dünyada rüsva ve muazzep olacaklardır. Ahirette de

çeşit çeşit azaplara uğrayacaklardır. İşte küfrün ve nifakın pek müthiş, binihaye mücazatı!.

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا
وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا
اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي
خَاضُوا أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(69) : -Ey münafıklar!.- Siz de evvelkiler gibi ki, onlar sizden kuvvetçe daha şiddetli idiler ve emval ve evlâtça daha ziyade idiler. Artık onlar kendi nasipleriyle faidelendiler. Siz de kendi nasibinizle faidelenmek istediniz; o sizden evvelkilerin kendi nasipleriyle faidelendikleri gibi ve siz de bâtıla dalanlar gibi dalıverdiniz. İşte onların amelleri dünyada ve ahirette bâtıl olda ve işte ziyana uğramış olanlarda onlardır.

İ Z A H

(69) : Bu âyet-i celîle, münafıkların da kendilerinden evvelki kâfirler gibi harekette bulunarak dünya varlığından istifadeye çalıştıklarını bildirmektedir ve kâfirleri daha ziyade varlıkları helakten kurtaramadığı gibi münafıkları da kendi varlıklarının helâktan kurtaramıyacağmı ihtar etmektedir. Şöyle ki: Ey münafıklar!. (Sizden evvelkiler gibi) Sizden mukaddem yaşamış, sonra helak olmuş kâfirler gibi harekette bulundunuz (ki, onlar) o kâfirler, ey münafıklar!, (sizden kuwetce)ubedenî 'kudretçe (daha şiddetli) idiler ve onlar (emvâl ve evlâtça) sizden (dahâeziyade) ye sahip (idiler) bununla beraber onlar helak, oldular, daimî bir azaba mâruz kaldılar. O fazla varlıkları kendilerini kurtaramadı. Artık sizin de öylecbir akıbete uğrayacağınız şüphesizdir. (Artık onlar kendi nasipleriyle)

dünyada varlıklariyle **(fcûdelendiler)** dünyevî ezvaka dalıp ahireti feda ettiler. Hasis, fanî zevklerine, şehvetlerine düşkünlük gösterdiler, âkibetlerini hiç nazara almadılar şimdi **(siz de)** Ey münafıklar!, **(kendi nasibinizle faidelenmek istediğiniz)** Kendi ehemmiyetsiz, seriüzzevâl varlığınıza güvendiniz, **(o sizden evvelkilerin kendi nasipleriyle faidekndikleri gibi)** siz de faidelenmekte bulundunuz, o eski kâfirleri taklide çalıştınız, **(ve siz de bâtıla dalanlar gibi dahverdiniz)** onların izini takibettiniz, siz de onlar gibi Cenab-ı Hak'kın Resulünü tekzibe, müminler ile istihzaya cür'et gösterdiniz, **(işte onların)** O eski kâfirler ile onlann yolunda yürüyen münafıkların **(amelleri)** dünyevî varlık uğrunda koşup durmaları, dünya ve ahirette **(bâtıl oldu)** ziya'a uğradı, üzerine bir faide, bir semere tereddüb etmedi, **(ve işte ziyana uğramış olanlar da onlardır)** Evet dünyevî ve uhrevî hüsrana, felâkete tamamiyle mâruz kalmış olanlar, bunlardan ibarettir. Çünki bunlar hem dünyadaki varlıklarını kaybetmiş, hem de bu varlıklarını sui istimal ettikleri için bu yüzden uhrevî azaba da müstahik bulunmuşlardır. Artık bir insan böyle bir varlığa nasıl mâruz olurdu ebedî hayatını, saadetini temin edecek dinî vazifelerini terkedebilir?.

***

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ
وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ٧٠

MEALİ ÂLİSİ

(70) : Onlara, o kendilerinden mukaddem olanların, Nuh, Âd, Semud kavminin ve İbrahim kavminin ve Medyen ile Mütefikât esbabının haberi gelmedi mi?. Onlara Peygamberleri açık mucizeler ile gelmişti Artık Allah Tealâ onlara zulm eder olmadı, velâkin onlar kendi nefislerine zulm eder oldular.

t Z A H

(70) : Bu âyet-i celîle, eski kâfirlere benzemeket bulunan münafıkların gaflet ve denaatine işaret etmekte, onların küfrleri yüzünden ne kadar felâketlere uğramış olan geçmiş kavimlerin tarihî hallerinden ne için ibret almamakta oldulklarını takbih eylemektedir. Şöyle ki: **(Onlara)** O münafıklara **(o kendilerinden mukaddem olanların)** haberleri gelmedi mi?. Elbette gelmiş bulunmaktadır. O geçmiş kavimlerin emri ilâhîye muhalefet, Peygamberlerine karşı isyana cür'et etmeleri yüzünden ne kadar helake uğramış olduklarını malûmdur. Bahusus **(Nuh, Âd, Semud kavminin ve İbrahim kavminin)** haberleri size gelmedi mi?. Şüphe yok ki gelmiştir. Malumdur ki: Nuh Aleyhisselâm'ın kavmi tufan ile Hud Aleyhisselâm'ın kavmi olan'Âd taifesi, rüzgârlar ile Salih Aleyhisselâm'ın kavmi olan Semud taifesi,-hareketi arz ile mahvolup gitmişlerdir. İbrahim Aleyhisselâmm kavmi olan Bâbil ahalisi de bütün nimetlerinden mahrum kalmışlar, hükümdarları olan Nemrud da dimağına musallat olan bir sivri sinekle geberip gitmiştir. **(Ve medyen ile mütefikât eshabınm haberi) de (gelmedi mi?.)** elbetteki gelmiştir. Tarihen meşhurdur ki: Şuayb Aleyhisselâm'ın kavmi olan Medyen ahalisi bir azap sayhasıyle mahvolmuşlardır. Ve yine o. Peygamber-i Zişan'ın mebus olduğu İyle ahalisi de bir şiddetli sıcağa yedi gün tutulmuşlar, bütün ırmakları kaynamıştı. Üzerlerine gelen bir bulutun altında toplanmışlardı, derken o buluttan bir ateş yağarak hepsini de yakıp bitirmişti. Buna «Yevmüz Zille» azabı denilmektedir. Lût Aleyhisselâmın Peygamber gönderilmiş olduğu «Mütefikât» ahalisi de başlarına yağdırılmış olan taşlar ile ve yurtlarının uğradığı zelzeleler ile mahvolup gitmişlerdir. İşte bütün bu tarihî hâdiseler de Ey münafıklar!. Sizin malûmunuzdur. **(Onlara)** O zikredilen altı taifeye **(Peygamberleri açık mucizeler ile gelmişti)** vâzih hüccetler ile dâvalarını isbat etmişlerdi. O taifeler ise bu mucizelere, hüccetlere rağmen yine o muhterem Peygamberleri inkâr etmiş, Allah Tealâ'nın emirlerine muhalefette bulunmuşlardır. Şimdi Ey münafıklar!. Siz de o eski milletler gibi hareket ederseniz şüphe ydk ki, siz de onlar gibi felâketlere mâruz kalırsınız. Bunu bir düşününüz. **(Artık Allah Tealâ onlara)** O helak olan kavimlere **(zulmeder olmadı)** onların öyle kahra uğramaları bir ilâhî zulm değildir. Hâşâ **(velâkin onlar kendi nefislerine zulmeder oldular)** kendi küfrleri, isyanları sebebiyle o felâketlere uğramışlardır. Şimdi sizde bu kötü hareketlerinize devam ederseniz kendi felâketinize kendiniz sebebiyet vermiş olursunuz. Daha nice kavimler, küfr ve isyanları yüzünden helak olup gitmişlerdir. Fakat bu beyan olunan altı kısım taifenin ikametgâhları Ceziretülarab'a yakın ve bunların ahyjali tarihiyesi Arap'larca daha ziyade meşhur olduğu için bu âyeti kerimede bunlar bir nümune-i ibret olmak üzere zikredilmiştir. «Mütefikât», Lût Aleyhisselâm'ın kendilerine Peygamber gönderildiği bir kavmin ikamet etmiş oldukları müteaddit nahiyelerden ibarettir. Müfredi: Mütefîkedir. Bu kavim, bü-

yük bir inkılâba uğramış, yurtlan altüst olmuş olduğu için onların yurtlarına bu nam verilmiştir. Çünki «itifâk» kelimesi lügatte inkılâp manasınadır. Bu halde mütefikât da münkalibat mânasına olmuş oluyor.

⁂

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰئِكَ
سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ اللّٰهُ
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ
وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(71) : İman sahibi olan erkekler ile kadınlar ise bazıları bazılarının velileridir. Mâruf ile emir ederler, münkerden nehy eylerler ve namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı verirler. Ve Allah Tealâ'ya ve Peygamberine itaatte bulunurlar. İşte bunları elbette ki, Allah Tealâ rahmetine nau buyuracaktır. Şüphe yok ki, Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

(72) : Allah Tealâ îman sahibi olan erkeklere ve kadınlara içinde ebediyen kalıcılar olmak üzere altlarından ırmaklar akar cennetler ve Adn cennetlerinde pâk ikâmetgâhlar vad buyurmuştur. Ve Allah Tealâ tarafından olan bir nzaise daha büyüktür. İşte en büyük necat da budur.

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, şeref-i îmanı haiz olan erkekler ile kadınların pek yüksek olan evsafını beyan etmektedir. Ve onların nail olacakları pek ulvî mükâfatları izah buyurmaktadır. Şöyle ki: (İman sahibi olan erkekler ile kadınlar ise) hakikî bir îmana: Yükseik bir fazilete mazhardırlar, münafıklar ve münafıkalar gibi değildirler. Onların pek çirkin vaziyetlerden müteneffirdirler. Bu îman sahiplerinin (bazıları bazılarının velîleridir.) aralarında îman itibariyle, ittifak ve tesanüt cihediyle bir samimî dostlu'k vardır. Bunlar (mâruf ile emrederler) şer'an hayır ve taad sayılan şeyler ile, Allah Tealâ'nın ve Resulünün emirlerine riayet edilmesi ile biribirine emir ve tavsiyede bulunurlar. Öyle münafıklar gibi münker ile emretmezler, bilâkis (münkerden men ederler) şer-i şerifin reddettiği, tab-ı selimin kendisinden nefret eylediği şeylerden, küfr ve nifaktan nâsı men'e irşada çalışırlar. Münafıklar gibi münker ile emirde bulunmazlar. Ve o îman sahib zatlar (namazı) 'kendilerine farz olan namaz ibadetini (dosdoğru) erkân ve şeraitine tamamen riayetle (kılarlar) öyle münafıklar gibi istemeksizin mücerret gösteriş için kılmazlar (ve) üzerlerine farz olan (zekâtı) da (verirler) öyle münafıklar gibi ellerini sıkıp durmazlar, infaktan kaçınmazlar, (ve) O mümin ve mümine olan zatlar (Allah Tealâ'ya ve Peygamberine itaatte bulunurlar) onların mübarek emirlerine, nehylerine kemâliyle riayet ederler. Öyle münafıklar gibi Allah'ı da Peygamber'ini de unutmuş gibi hareketlerde bulunmazlar, (işte bunları) bu âli vasıflar ile müttasif olan ehli îmanı (elbette ki, Allah Tealâ rahmetine nail buyuracaktır) muhakkak ki, bu sadık kullarına rahmetinin asarını ifaze buyuracaktır. Bunları dünyada nusrete, ahirette cennete kavuşturacaktır. Bu bir vadi ilâhîdir ki, herhalde vâki olacaktır, (şüphe yok ki, Allah Tealâ azizdir) her şeye galiptir. İman sahiplerini iğzaza, din düşmanlarını kehir ve tedmire kaadirdir ve o Halik-1 Azim (hakimdir) bütün iradeleri, hükmleri hikmet ve maslahata müstenittir. Ehli îmanı âtifetlerine mazhar buyurması: Ehli küfr ve nifaikı kahr ve muazzep kılması da onun bir hikmet-i ilâhîyyesi muktezasıdır.

(72) : Cenab-ı Hak'kın ehli îman hakkındaki rahmet ve âtifetine bakınız ki: (Allah Tealâ îman sahibi olan erkeklere ve kadınlara) Ahiret âlemine gidecekleri zaman (içinde ebediyen kalıcılar olmak üzere altlarından ırmaklar akar cennetler) hazırlamıştır. Fevkalâde güzelliği, letafeti haiz bağlar, bahçeler, bostanlar vücude getirmiştir. Oralarda muvakkaten değil, ebedî surette kalıp neşeyâb olacaiklardır. (ve) O îman sahipleri için (Adn cennetlerinde pâk ikametgâhlar vad buyurmuştur) bu Adn cennetleri, incilerden, zümrütlerden, yakutlardan müteşekkil, pek yüksek birer makamlardır ki, hâlis, safay-ı ruha malik ehli îman için birer ikametgâhı saadet olmak üzere hazırlanmıştır. (Ve Allah Tealâ tarafından bîr rıza ise) yâni: Ebedî saadet temin eden, her türlü fevzü necata nailiyete vesile bulunan, nezih ruhlar için her türlü nimetlerin fevkinde olan rızay-ı ilâhî ise bütün dünyevî ve uhrevî nimetlerden (daha büyüktür) daha mu-

kaddemdir, daha ziyade matlûptur. Bütün ruhanî saadetler o sayede tecelli eder. Artık şüphe yok ki, bu nzay-ı ilâhî, bütün nimetlerin, saadetlerin fevkindedir. O mes'ut ehli îman, bu rızay-ı subhaniyede mazhar bulunmuş olacaklardır. (İşte **en** büyük necat da **budur)** mümin ve mümineler için mevcud olan bu rızay-ı ilâhîdir veya bütün bu uhrevî nimetlerin mecmuudur. Artık bunun mukabilinde sair muvakkat, dünyevî nimetlerin ne kıymeti olabilir?. O münafıkların, kâfirlerin kendisine güvenip durdukları bütün varlıkları, seriüzzevâldir, sahipleri için mesuliyeti muciptir, kendilerinin nzay-ı ilâhîden mahrumiyetlerini caliptir. O halde bir insan bu gibi fanî, mes'uliyeti calip şeylere nasıl bağlanır durur da kendisini ebedî selâmete, saadete kavuşturacak olan îmandan mahrum bırakır?. Eyvah!. Ne kadar gaflet!.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِق۪ينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ
وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا
وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا
بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُٓوا اِلَّٓا اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
مِنْ فَضْلِه۪ فَاِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ
اللّٰهُ عَذَابًا اَل۪يمًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٧٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ey Peyagmber-i Âlişanî. Kâfir ile ve münafiklar ile mücahedede bulun Ve onların üzerine şiddetli davran ve onlann varacaktan yer cehememdir. Ve ne fena bir dönülecek yer!.

(74) : Allah Tealâ'ya yemin ederler id; söylemiş değillerdir. Ve and olsun ki, o küfr lâkırdısını söylediler ve islâmiyeti kabul etmiş olduklarından sonra kâfir oldular ve yetişemedikleri şeye yine yeltendiler ve onlar münkirâne bir harekette bulunmadılar, ancak Allah Tealâ'nın ve Resulünün fazlı ilâhî 3e onları zengin kılmış olmalarında» -dolayı bulundular-. İmdi onlar tövbe ederlerse kendileri için hayırlı olur. Ve eğer yüz çevirirlerse Allah Tealâ onları dünyada ve ahirette pek acıklı bk azap ile muazzep kılar ve artık onlar için yer yüzünde ne bir koruyacak ve ne de bir yardımda bulunacak kimse yoktur.

*

İ Z A H

(73) : Bu mübarek âyetler, kâfirlere, münafıklara karşı şiddetli bir mücahedenin lüzumunu bildiriyor. Münafıkların nasıl yalan söylediklerini, nasıl küfran-ı nimette bulunduklarını teşhir ediyor, içlerinden tövbekar olmayanların ne kadar büyük bir azaba tutularak her türlü yardımdan mahrum kalacaklarını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: (Ey Peygamber-i Âlişanî. Kâfirler **ile)** küfrlerini izhar eden düşmanlar ile **(ve münafıklar ile)** küfrlerini gizleyip zahiren müslüman görünen ve gizlice hiyanette bulunan müfsid kimseler ile **(mücahedede banın)** kâfirleri kılıç ile tenkile çalış, münafıkları da hüccet ile, burhan ile uyandırmaya **gayret** et **(ve onların üzerine şiddetli davran)** onlara karşı mülâyemet gösterme, **münafıklara** senden istedikleri izni verme, haklarında rafedde bulunma,, (Ve **onların)** O kâfirlerin, münafıkların ahirette **(varacakları yer cehennemdir)** artık öyle bir sui'âkibete namzet olan dinsiz kimseler nfk ve mülâyemete lâyık olabilirler mi? (ve) o dinsizlerin varacakları yer **(ne fena bir dönülecek yer)** kendisine ne kötü, ne korkunç gidilecek bir azap âlemi!. Bunu bir düşünmek icabetmez mi?.

(74) : Münafıklar **(Allah Tealâ'ya yemin ederler ki)** Resulullâh'ın haberdar olduğu o kâfirane sözleri, Resûli Ekrem aleyhindeki lâkırdıları kendileri **(söylemiş değillerdir)** onlar o söylediklerini böyle inkâr ederler. Halbuki, onlar öyle hezeyanlarda bulunmuşlardı evet.. **(Ve and olsun ki, o küfr lâkırdısını)** o Resüli Ekrem aleyhindeki sözleri vesaireyi onlar **(söylediler)** şimdi de sıkılmadan inkâr ediyorlar **(ve)** onlar **(islâmiyeti)** zahiren **(kabul etmiş olduklarından sonra)** küfrlerini, mafizzamirlerini izhar ederek **(kâfir oldular ve)** onlar vaktiyle isteyip de **(yetişemedikleri şeye)** Resûli Ekrem'i şehid etmeğe veya Medine'den müslümanları çıkarmaya **(yine yeltendiler)** yine haib ve hâsır olup kaldılar, **(ve onlar)** O münafıklar Resûli Ekrem hakkında **(münkirâne bir harekette bulramadılar)** bir intikam arzusuna, bir kin beslemeğe, bir ziyadesiyle kerih görmek hissine kapılmadılar, **(ancak)** bir nankörlük tesiriyle bu cür'ette bulundular. **Evet.. O nankörler** **(ancak AHafc Tealâ'nın ve, Resulünün fazlı ilâhî He onları zengin kihnış o&aalarindaiı) dolayı** böyle bir nankörlüğe kıyam ettiler. **Bu ne kadar de-**

naat!. Bu ne muazzam bir iyiliğe karşı kötülükle mukabele. Bir kere düşünmeli ki: Bunların bir çokları vaktiyle Medine'de pek dar bir maişet içinde yaşıyorlardı, bir devlete, bir ganimete nail bulunmuyorlardı. Resûli Ekrem'in Medine'ye teşrifinden sonra ise nimete, devlete nail oldular, etrafa hâkîm oldular. Artık buna karşı o Nebiyyi Zişan'a fevkalâde bir muhabbet ve merbutiyet göstermeleri lâzım iken aksine hareket etmefc istediler. Fakat o münafıklar, bu istediklerine kaadir olamadılar, zelilâne bir halde kaldılar, **(imdi)** Onlara yine pek hayırhahane bir ihtar. Şöyle ki: Eğer **(onlar tövbe** ederlerse) küfderini, nifaklarını tamamen bırakır, islâmiyeti halisane bir surette kabul ederlerse **(kendileri için)** dünyada da ahirette de **(hayırlı olur)** felâketlerden, azaplardan kurtulmuş olurlar, (ve eğer yüz **çevirirlerse)** îmandan, tövbeden kaçınır, küfrlerinde, nifaklarında İsrar eder dururlarsa **(Allah Tealâ onları** dünyada) katil ile, esaret ile, zelilâne bir hâle sevk ile felâkete uğratır **(ve ahirette) de (pek acıklı birer azap ile)** kendilerini cehennem ateşinde ebediyen bırakmakla ve nice muhtelif ukubetlerle **(muazzep kılar)** Artık öyle bir azaba, felâkete ebediyen mâruz kalır dururlar. **(Ve artık onlar için yer yüzünde)** Koca bir dünya sahasında **(ne bir koruyacak)** muhafaza edecek (ve ne de) kendilerine **(yardımda bulunacak)** ^onları şefaatleriyle veya müdafaalariyle **o** felâketlerden kurtarabilecek **(bir kimse yoktur)** onlar ebediyen mahrumiyetler, felâketler, azaplar içinde kalmış olacaklardır. Artık bu müthiş âkibetlerini bir düşünmeli değil midirler?.

§ Rivayete nazaran Resûli Ekrem Tebük gazvesinden avdet buyururken on beş münafık geceleyin yolda pusuya girmiş, Resûli Zişan'a su'ikastte bulunmak istemişlerdi. Fakat Resulullah'ın maiyetinde bulunan «Huzeyfetülyaman» o hainlerin bu vaziyetini anlayınca: Ey Allahm düşmanları!. Çekiliniz diye bağırmış, onlar da bırakıp kaçmışlardı. İşte bu hainler, istediklerine nail olamamışlardı.

§ Yine rivayet olunuyor ki, Resûli Ekrem, Sallallahu aleyhi vesellem efendimiz Tebük gazvesinde iki ay kalmıştı. Münafıkları tayib eden âyetler nazil oluyordu. Münafıklardan bulunan «Cellas İbni Süveyd» demiş "ki: Eğer Medine'de kalan kardeşlerimiz ki; bizim eşrafımızdan bulunuyorlar, onların hakkında Muhammed'in -Aleyhisselâm- dediği doğru ise vallahi ben artık bir eşekten daha şerliyim. Orada bulunan Âmir İbni Kaysil Ensarî de demiş ki: Evet.. Vallahi Muhammed -Aleyhisselâm- şüphe yok ki, sadıktır. Sen ise Ey Cellâs!. Eşekten daha şerirsin. **Bu** muhavereden haberdar olan Resûli Zişan, Cellâs'ı huzuruna davet etmiş, Cellâs yemin etmiş ki: Ben böyle **bir** şey söylemedim. **Bunun üzerine Âmir, ellerini kaldırarak: «AllahımL Resulün olan Muhammed Aleyhisselâm üzerine doğru söyleyeni tasdik ve yalan söyleyeni tekzib edecek bir âyet inzâl et» diye dua etmiş, bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuş, Cellâs da:**

Allah Tealâ bu âyette tövbeyi beyan buyuruyor, ben ha'kikaten yalan söylemiştim, diyerek tövbe etmiş ve güzelce bir tövbeye nail olmuştu. İşte bu mübarek âyet bu hâdiselere işaret buyurmaktadır.

*

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا
مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ٧٥ فَلَمَّا
اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ٧٦
فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا اَخْلَفُوا
اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ٧٧ اَلَمْ يَعْلَمُوا
اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ٧٨

MEALİ ÂLİSİ

(75) : Ve onlardan bazıları da Allah Tealâ'ya ahdetmişti kh Eğer fazlından bize verir ise elbette tasaddukta bulunacağız ve elbette salîh kimselerden olacağa*

(76) : Vaktaki, Allah Tealâ onlara fazlından ihsan buyurdu. Onunla cimrilikte bulundular, ve yüz çevirdiler. Ve zaten onlar yüz döndürür kimselerdir.

(77) : Artık Allah Tealâ'ya vad ettikleri şeyde ona muhalefet ettikleri için ve yalan söyler oldukları için o da onların bu hareketlerinin akibetini ona mülâki olacakları güne kadar onların kalplerinde bir nifaka döndürdü.

(78) : Daha bilmedSer mi ki: Allah Tealâ, onların sırlarını da fısıltılarını da muhakkak ki, bilir. Ve şöphe yok ki, Allah Tealâ gayıplan pek iyi bilendir.

∴

İ Z A H

(75) : Bu mübarek âyetler, münafıkların müteaddit kısımlara ayrılmış olduklarını gösteriyor. Şöyle ki: Münafıklar çeşit çeşittir. Kimisi Resûli Ekrem'e eziyet verir, kimisi sadaka verenleri tayib eder, kimisi cihada iştirak etmemek için yalan bahane; mazeret dermeyan eyler, Hazret-i Peygamber'den izin ister **(Ve onlardan)** o münafıklardan bazısı da **(Allah Tealâ'ya ahd etmişti ki: Eğer fazlından)** lûtf ve kereminden olarak **(bize)** mal ve servet **(verirse elbette tasadduk-ta bulunacağız)** zekâtımızı, sadakalarımızı vereceğiz. **(Ve elbette)** Biz **hac** gibi, namaz gibi vazifelerimizi yaparak **(salih kimselerden olacağız)** demek ki, bir kısım münafıklar, her ne kadar Cenab-ı Hak'kın varlığını, onun 'kullarına lûtf ve ihsanda bulunduğunu biliyorlarsa da Resûli Ekrem'i inkâr ettikleri için, bir takım dinî vazifeleri ifadan kaçındıkları için kendilerini küfr ve nifaktan kurtaramamışlardır. Çünki'îmanın bütün esaslarını; şartlarını bilip kabul etmeyen herhangi bir şahıs, kendisini küfrden, nifa'ktan kurtarmış olamaz.

(76) : **(Vakta** ki: **Allah** Tealâ onlara) O mal ve servet talebinde bulunan münafıklara **(fazlından)** bir lûtf i ilâhîsi olarak nimet ve servet **(ihsan buyurdu)** onları hiç ummadıkları yerden bol bol merzuk etti **(onunla)** o elde ettikleri servet ile **(cimrilikte bulundular)** o serveitn icabeden zekâtını, sadakasını vermediler, Hakkullaha riayetten kaçındılar, (ve) Cenab-ı Hak'ka ibadet ve taadten **(yüz çevirdiler)** hac gibi, namaz gibi vazifelerini terkeylediler. **(ve zaten onlar)** o münafıklar, Cenab-ı Ha'k'ka ibadet ve taadten **(yüz döndürür kimselerdir)** onlar öyle dinî, ulvî vazifeleri bir safay-ı kalb ile yapmazlar, fırsat bulunca bunlardan bedenen kaçınırlar. İşte onlar böyle âdî bir güruhtur.

(77) : Fakat onlar böyle Hak'ka itaatden kaçınmalarının cezalarına kavuşmuşlardır ve daha da kavuşacaklardır. Evet.. **(Artık Allah Tealâ'ya vad ettikleri şeyde)** sadaka gibi, salâhı hâl gibi teahhüt eyledikleri hususta **(ona)** Cenab-ı Hak'ka karşı onun mukaddes emirlerine karşı **(muhalefet ettikleri için)** vaidlerinde, vazifelerinde durmayıp ondan kaçındıkları için **(ve yalan söyler oldukları için)** bütün sözlerinde yalanı irtikâb eyledikleri için ki, bu vaidlerindeki yalan da o cümledendir (o **da)** o Hâlik-ı Azimüşşan da **(onların)** o münafıkların **(bu hareketlerinin akıbetini ona)** o Hâlik-ı Kâinatın hükmü kazasına azabî ebedisine **(mülâki olacakları güne kadar)** ölecekleri, sonra mahşere sevkedilecekleri zamana değin **(onların kalplerinde)** pek yerleşmiş **(bîr nifaka döndürdü)** artık o münafıklar, kıyamete **kadar** onun tesiri altında kalacaklar, o **ebediyet** âleminde **Tɔu hareketlerinin cezasına kavuşup duracaklardır.**

(78) : O münafıklar veya Cenab-ı Hak'ka 'karşı ahdlarda bulunmayanlar (daha bilmediler mi ki, Allah Tealâ) bütün mahlûkatının ahvaline bihakkın âlimdir. (Onların) O nifak sahiplerinin (sırlarını da) kalplerinde sakladıkları kuruntularını da, ahdlarına riayet etmeyeceklerine dair kalben kararlarını da mutlâka bilir (fısıltılarını da muhakkak bük) onların 'kendi aralarmda gizlice konuştuklarını tamamen bilir işitir. (Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ) Halkın nazarlarından gaib olan, esrar kabilinden bulunan bütün (gayıpları pek iyi bilendir) Amenna. Artık Ey münafıklar!. Kendi âmâl ve efkârınızı o Hâlik-ı Azimüşşandan nasıl gizleyebilirsiniz?. Elbette hiçbir şeyi gizlemek mümkün olamaz. O halde vaziyetinizin ne kadar tehlikeli olduğunu hiç düşünmez misiniz?.

§ Bu âyet-i celîlenin sebebi nuzulû hak'kında deniliyor ki: Münafıklardan «Salebetübnü Hatibil' Ensarî» Resulullahın huzuruna gitmiş «Ya Resulallah!.. Cenab-ı Hak'ka dua buyur, beni mal ile merzuk kılsın» demiş, Resûli Âlişan da «Ey Salebe!. Hakkını ödediğin az bir mal, hakkını ödemeyeceğin çok maldan hayırlıdır» diye buyurmuş, Salebe ise «Seni hak ile göndermiş olan Allah'a yemin ederim ki, eğer bana mal verirse elbette bütün hak sahiplerine haklarını veririm» diye talebinde İsrar eylemiş, Resülî Ekrem dua etmekle Salebe zengin olmaya başlamış, koyunları az zaman içinde o kadar artmış ki, onlar Medine-i Münevvere'nin bir vâdisini işgal edip durmuş. Salebe artık mallariyle uğraşmaya başlamış, namaz için cemaatten kesilmiş, cuma günü bile namaza gelemez olmuş. Resûli Ekrem: Salebenin nerede kaldığını sormuş, demişler ki: Onun koyunları o kadar arttı ki, bir vadiye bile sığamaz oldu. Resûli Âlişan da: Yazık Salebeye diye buyurmuş ve malının sadakasını tahsil için iki zatı memur olarak Salebeye göndermiş. Salebe de, bu emri nebeviyi işitince: Bu bir ciziyeden, bir cizye kız kardaşmdan başka değil, diye söylenmiş, memura da şimdi gidiniz, sonra geliniz bakalım demiş. Bu zatlar ikinci defa olarak yine gitmişler ise de yine sadakayı vermekten 'kaçınmıştır. Bu memurlar huzurı nebeviye gelip bu keyfiyeti haber vermişler. Bunun üzerine bu âyet-i celîle nâzil olmuştur. Salebenin akrabasından biri bu âyet-i kerimenin nüzulünden haberdar olunca gidip, Salebeye haber vermiş, ya Salebe!. Yazık sana, aleyhinde şöyle bir âyet nazil oldu demiş. Bunun üzerine Salebe huzurı nebeviye gitmiş, sadakasının kabulunu istemiş, Peygamberi Âlişan Hazretleri de: Senin sadakanı almaktan Cenab-ı Hak beni men eyledi, diye buyurmuştur. Salebe başına toprak saçmaya başlamış, Nebiyyi Zişan Efendimiz de: Ben sana vaktiyle demedim mi idi?. Sen ise bana itaat etmedin, diye buyurmuş. Resûlullah'ın vefatından sonra Salebe sadakasını mahalline sarf için Hazret-i Ebu Bekir'e götürmüş, o da kabul etmemiş, bilâhara Hazret-i Ömer'e götürmüş, o da alıp kabul etmemiş, Hazret-i Osman'm hilâfeti zamanında da ona götürüp teslim etmek istemiş, o da kabul buyurmamıştır. Salebe Hazret-i Osman'ın hilâfeti zamanında ölmüştür.

§ B^ sadakanın fukaraya tevzi için kabul edilmemesinin hikmetine gelince, sadaka, bir tathir ve tezkiye vesilesidir. Bir münafık ise nifaktan tamamen

ayrılmadıkça hiçbir sadakası indallâh makbul, kendisinin tezkiyesine, sevaba na--iliyetine sebeb olamaz. Ve böyle sadakayı almaya bir müslüman da tenezzül etmemelidir.

§ Bu âyet-i celîlede şuna da işaret vardır ki: İnsan, dünya -varlığına haris olmamalıdır, Cenab-ı Hak'tan hayırlısını niyaz etmelidir, eğer meşru surette bir servete nail olursa bunun da kadrini bilip Rabbilâlemine şükrde bulunmalıdır, bu servetin zekâtını, sadakasını da vermelidir tâ ki, kendisi için hakikaten faideli bir nimet mahiyetinde bulunmuş olsun. Ve illâ bir çok gayrı m.:şru servetler sahipleri için nihayet bir felâkete, bir azaba sebep olmuş olur.

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ
مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾
اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ
مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(79) : O kimseler ki, müminlerden sadakaları gönül hoşluğu ile ziyadece verenleri ve kendi takatlerinden fazlasını bulamayanları ayıplarlar, onlar ile alayda bulunurlar. Allah Tealâ'da o kimseleri maskaraya çevirir ve onlar için acıklı bir azap vardır.

(80) : Onlar için istiğfarda bulun veya onlar için istiğfarda bulunma. Eğer onlar için yetmiş defa mağfiret taleb edecek olsan elbette Allah Tealâ onlara mağfiret etmeyecektir. Çünki onlar Allah Tealâ'yı ve Rcsulûno inkâr ettiler. Allah Teaü ise fasıklar olan bir kavme hidayet etmez.

İ Z A H

(79) : Bu mübarek âyetler, zekât, sadaka vazifelerini maziyâdetin yapan veya lihikmeten fafcirülhâl bulunan müminler ile münafıkların istihza denaatine cür'et ettiklerini bildiriyor, artık o gibi kâfir kimselerin mağfiret-i ilâhîyyeye nail olamayacaklarını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: (O) Münafık güruhundan olan (kimseler ki) îmanları pek kuvvetli olan (müminlerden sadakalan gönül hoşluğu ile) kalben samimî surette isteyerek (verenleri) zekâtlarından başka rızay-ı Hak için fazlaca nafile olarak teberruatta bulunanları (ve kendi takatlannndan fazlasını bulamayanlan) böyle oldukları halde yine sadaka vermeğe koşanları (Ayıplarlar) ve (onlar ile) öğle takatlarını sarf ederek sadaka vermeğe çalışanlar ile (alayda bulunurlar) artık (Allah Tealâ'da) onların o kötü hareketlerinin bir cezası olmak üzere (o kimseleri maskaraya çevirir) yâni: Onları o istihzaları yüzünden mücazata uğratır, (ve onlar için) Öyle müminleri ayıplayan, onlar ile istihzada bulunan münafık kimseler için (acıklı bir azap vardır) onların böyle ebedî bir azaba uğrayacakları mukarrerdir.

§ Rivayete nazaran Resûli Ekrem Hazretleri bir gün bir hutbe irat edip müslümanları sadaka vermeğe teşvik buyurmuştu. Bunun üzerine Abdullah İbni Avf, malının yarısı olan dört bin dirhemi getirip Resulûllahâ. teslim etmiş, dörtbin dirhemini de ailesinin maişetine tahsis ettiğini söylemişti. Peygamberi Âlişanımız da: Allah Tealâ senin için verdiğini de, yanında tuttuğunu da mübarek kılsın diye du'a etmişti. Sonra Hazret-i Abdullah'ın serveti pe'k ziyade artmış, hattâ vefatı zamanında iki refikasına isabet eden hisse-i irsiye yüz doksan bin dirhem bulunmuştu.

Ashabı Kiramdan Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman gibi zatlar da birçok sadakalar vermişlerdi. İşte münafıklar bu verilen fazla sadakaları birer eseri riya sayarak veren zatları tayibe cür'et etmişlerdi. Ashabı Kiramın fukarası da sadaka vermeğe çalışmış, hattâ «Ukayl» namındaki zat, bir kimsenin yanında iki ölçek hurma mukabilinde çalışmış, sonra bunun bir ölçeğini getirip fukaraya verilmdc üzere sadaka olarak Resulullaha teslim eylemişti. Münafıklar bu gibi zatlar ile istihzada bulunmuşlar, bunlar da büyüklerden sayılmaları için böyle sadaka veriyorlar diye söylenmişlerdi.

İşte bu münafıkları red ve takbih için bu âyet-i kerime nazil olmuştur.

(80) : Resulüm!. (Onlar için) O münafıkların affi ilâhîye nailiyetleri için, istiğfarda bulun veya onlar için) böyle bir (istiğfarda bulunma) müsavidir ve sen muhayyersin, fakat bu istiğfarın onlara bir faidesi yoktur. Hattâ (eğer onlar için yetmiş defa) yâni: Ne kadar ziyade olursa olsun (mağfiret **taleb** edecek olsan) onlar için bir faidesi olmaz. (Elbette Allah Tealâ **onlara mağfiret** etmeyecektir) onlar için mağfiret, derece-i istihaledtogether. (Çünki **onlar Allah** Tealâ'yı **ve Resulüm] inkâr ettiler)** bu kadar haddi tecavüz ederek küfrü ihtiyar eylediler. (Al-

lah Tealâ ise fasıklar olan bir kavme) fcüfrlerinde temerrüd gösterip duran bir güruha **(hidayet etmez)** onları hayırlı bir maksada kavuşturacak bir hidayete nail kılmaz. Böyle bir hidayet, hikmete muhaliftir.

§ Rivayete nazaran evvelki âyet nazil olunca bir kısım münafıklar, Resûli Ekrem'e müracaat ederek: «Ya Resulûllâh!. Bizim hakkımızda istiğfarda bulun» demişler, Resûli Ekrem de: «Sizin için istiğfarda bulunurum» demişti. Bunun üzerine bu âyet-i celîle nazil olmuş, onların nifak üzere ölenlerine istiğfarın faidebahş olamayacağı bildirilmiştir.

Evet.. Cenab-ı Hak, birçok günahkâr »kullan hakkındaki istiğfarı kabul buyurur, o gafurdur, rahimdir. Fakat bütün gördükLeri âyetlere, delillere karşı küfür ve nifaklarında sebat edip duranlar, bu hâl üzere ölüp gidince artık mağfirete kabiliyetlerini kendi elleriyle zayetmiş olurlar. Artık onların haklarındaki istiğfarın kabulü, hikmete, ahkâmı diniyeye uygun olmaz.

***

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوا اَنْ يُجَاهِدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ
جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَل۪يلًا
وَلْيَبْكُوا كَث۪يرًا جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(81) : Resulûllaha muhalefet için geri kalmış olanlar, oturmalariyle sevindiler ve Allah yohinda mallariyle ve canlariyle mücahedede bulunmalarını kerih gördüler ve şu sıcakta cihada çıkmayın dediler. De ki: Cehennemin ateşi **sıcaklıkça daha şiddetlidir, eğer iyice anlar kimseler olsalar idi.**

(82) : Artık onlar kazanmış oldukları şeyin cezası **olmak** üzere **pek** az **gülsünler ve pek ziyade ağlasınlar.**

İ Z A H

(81) : Bu mübarek âyetler, münafıkların Allah yolunda mücahedede bulunmaktan kaçınmış, başkalarını da men'e çalışmış olduklarını bildiriyor. Ve onların bu kötü hareketlerinden dolayı ne kadar fena bir âkibete uğrayacaklarını haber vermiş bulunuyor. Şöyle ki: Tebük gazvesi sırasında **(Resulûllaha muhalefet için kerih kalmış olanlar)** vehi bahanelerle Cenab-ı Peygamber'den izin alınış bulunan münafıklar **(oturmalariyle)** gazaya gitmeyip yurtlarında kalmalariyle **(sevindiler)** Nebiyyi Zişan'a muhalefeti bir rituvaffakiyet telâkki ettiler, meşak'katli bir seferden kurtulduklarından dolayı mesrur oldular. (Ve) O cahiller **(Allah yolunda mallariyle ve canlariyle mücahedede bulunmalarını kerih gördüler)** öyle bir fedakârlığı, zait, nahoş sandılar, öyle bir âlicenaplığın kadrini, mânevî mükâfatını takdir etmek istidadından mahrum bulundular. (Ve) seferber olan ashab-ı kirama veya kendi arkadaşlarına da **(şu sıcakta cihada çıkmayın dediler)** onları da bu fedakârlıktan geri bırakmak istediler, Allah yolundaki bir fedakârlığın kıymetini anlayamadılar. Resulüm!. Onları red ve teehil için **(de ki, cehennemin ateşi sıcaklıkça)** şu dünyada kendisinden kaçındığınız ve başkalarını da geri bırakmaya çalıştığınız sıcaktan **(daha şiddetlidir)** bunu siz hiç düşünmez misiniz?. Evet.. (Eğer) bu dünya hayatının ve dünyevî meşakkatlerin muvakkat olduğunu, uhrevî hayatın daimî ve uhrevî meşakkatlerin daha ziyade ve daha sıcak, elemi âver bulunduğunu onlar (iyice **anlar kimseler olsalardı)** bunu bilir öyle bir muhalefette, münafikane bir harekette bulunmaya cesaret edemezlerdi.

(82) : **(Artık onlar)** O münafıklar, o dünya meşakkatine bakıp da ahiret meşakkatlerini düşünmeyen kâfirler daha dünyada iken **(kazanmış oldukları şeyin)** çeşit çeşit günahların, emirlere muhalefetin, başkalarını idlâle çalışmalarının (cezası **olmak** üzere) bu muvakkat dünya hayatında **(pek** az **gülsünler)** eğlensinler, zevklerine baksınlar bunların ne ehemmiyeti var, hepsi de zevale mahkûmdur. Fakat onlar bir kere de ahiret hayatını düşünsünler, oradaki görecekleri azapları nazara alsınlar (ve **pek** ziyade **ağlasınlar)** mütemadiyen hüzün ve keder içinde kalsınlar, onların hallerine münasip olan budur. Zaten de öyle olacaktır. Bu bir emirdir ki, ihbar mahiyetinde bulunmaktadır.

فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَىٰ طَائِفَةٍ مِنْهُمْ
فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ
عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ
﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ
إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا
تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Eğer Allah Tealâ seni onlardan bir taifenin yanına döndürür de başka bir cihada çıkmak için senden izin isterlerse deki: Artık siz benimle beraber çıkmayınız ve benim maiyetimde olarak savaşta bulunmayınız. Çünki, siz ilk defada oturmaya razı oldunuz. Artık geri kalanlar ile beraber oturunuz.

(84) : Ve onlardan hiç bir şahsın üzerine ölmüş olunca ebediyyen namaz kılma ve kabrinin üzerinde durma. Çünki onlar Allah Tealâ'yı ve Resulünü inkâr ettiler ve onlar fasık olarak öldüler.

(85) : Onların mallan ve evlâdları seni imrendirmesin, Allah Tealâ, diliyor ki, onları bunlar sebebiyle dünyada azaba uğratsın ve onların canlarını kâfirler oldukları halde gidersin.

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler, münafıkların ne kadar hakir, zelîl kimseler olduğuna işaret ediyor. Münafıkların cihada iştirak ettirilmeyeceğini ve onların üzerlerine cenaze namazı kılınamıyacağını bildiriyor. Onların emval ve evlât-

lannın kendi haklarında bir azap vesilesi olup gıpteye lâyık şeyler bulunmadığını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: Ey Resüli Zişan!. **(Eğer Allah Tealâ seni)** Tebük gazvesinden sonra **(onlardan) o** seninle beraber cihada çıkmayıp geri kalan münafıklardan **(bir taifenin)** yâni: Nifaktan tövbe etmemiş veya sahih bir özür ile itizarda bulunmamış olanların **(yanına döndürür de)** Tebük gazvesinden **(başka bir cihada çıkmak için senden izin isterlerse)** o nifa'k üzere sabit kadem olan taifeye **(de ki: Artık siz benimle beraber)** hiç bir sefere **(ebediyen çıkmayınız)** Cenab-ı Hak, beni sizden müstağni kılmıştır. (Ve **benim maiyetimde olarak)** benimle beraber hiç bir **(savaşta bulunmayınız)** artık siz buna asla muvaffak olamayacaksınızdır. **(Çünki siz ilh defada)** Tebük gazvesinde **(oturmaya)** Medine'de kalıp sefere çıkmamaya **(razı oldunuz)** bu sefere iştirak etmemeyi hak'kınızda faydalı gördünüz. **(Artık)** Cihaddan **(geri kalanlar ile)** savaştan kaçınanlar ile. kadınlar ve çocuklar ile **(beraber oturunuz)** siz cihada iştirake lâyık kimseler değilsinizdir.

(84) : (Ve) Ey Resûli Zişan!. **(onlardan)** O nifakları tehakkuk etmiş kimselerden **(hiçbir şahsın üzerine ölmüş olunca ebediyen namaz kılma)** cenaze namazı kılmaya 'kalkışma (ve) öyle bir münafıkm **(kabrinin üzerinde durma)** kabri yanında durup onun için duada, istiğfarda bulunma. **(Çünki onlar Allah Tealâ'yı ve Resulünü inkâr ettiler)** Sonra da küfrlerinden dönüp tasvip ve müstağfir olmadılar, **(ve onlar fasık)** Küfr ve nifaklarında musir ve mütemmerrid **(olarak öldüler)** artık öyle kâfirler hakkında ehli îmana ait dinî merasim nasıl yapılabilir?. Onlar bu merasime lâyık, bundan müstefit olacak kabiliyetten mahrum kalmış, beşeriyet için muzır bulunmuş kimselerden başka değildirler.

§ Rivayete nazaran «Abdullah İbni Übey, nammdaki şahıs zahiren müslüman görünüyor, haddizatında ise münafıkların reisi bulunuyordu. Hasta olmuş, Resûli Ekrem de onu görmeğe gitmişti. Resûli Âlişan efendimizden rica etmiş. Ben ölünce namazımı kıl. kabrimin üzerinde dur bana du'a et demiş* sonra da birisini Resulullaha göndererek mübarek gömleğini kendisine keferi yapmak için istemişti. Âlicenap Peygamberimiz mübarek gömleğini gönderdi. Hazret-i Ömer o nâpâk herife bu mübarek gömleğin gönderilmesini istememiş ise de Resûli Ekrem Efendimiz: Benim gömleğim onu azaptan kurtaramaz. Bir saili reddetmek muvafık değildir. Maahaza umulur ki. bu sebeple birçok münafıklar nifakı terkedere-k samimî surette müslüman olurlar diye buyurmuştu. Filvaki: O reisülmünafıkın bu mübarek gömlekten faide beklediğini görünce, bin kadar münafık, tashih-i fikir edere.v islâmiyeti ciddî surette kabul etmişlerdir.

Bir de deniliyor ki: Bedir gazvesinde esir düşmüş olan Peygamberimizin amcası Abbas, Medine'ye getirilmişti. Gömleksiz bulunuyordu. İbni Ubey ise, Peygamberimize bir iyilik göstermek için kendi gömleğini Abbas'a vermişti. Bu defa Resûli Ekrem de o iyiliğe bir mukabele olma'k üzere mübarek gömleğini **ona** göndermişti. Zaten Nebiyyi Zişan Efendimiz pek fazla merhamet ve rafet sahibi olduğundan herhangi bir saili reddetmek istemezdi.

Sonra İbni Übey ölmüş, kendisi gibi Abdullah namında bulunan oğlu ise, halis bir müslüman bulunuyordu. Bu, Resulullahın huzuruna gelmiş, babasının cenaze namazını kıldırmasını rica etmişti. Resûli Ekrem de «sen namazını kıldır ye defnet» diye emreylemişti. Fakat Abdullah; Ya Resulullah!. Eğer onun cenaze namazını sen kılmazsan hiçbir müslüman ^kılmaz» diye tekrar ricada bulunmuş, Resûli Ekrem de bu namaz için ayağa kalkmış ise de Hazret-i Ömer, Resulullah ile kıble arasına hâil olmuş, bu namazın kılınmasını istememişti. İşte bu sırada idi ki, Cibril Emin gelerek bu âyet-i celîleyi tebliğ etmiş, öyle küfr üzere ölmüş münafıklar için cenaze namazının ve dua ile istiğfarın caiz bulunmadığı taayyün etmiştir.

İbni Übey son zamanlarında Resûli Ekrem'den dua ve istiğfar niyazında bulunmuş idi. Bu hal, kendisinin tebdili fikir ederek islâmiyeti kabulüne delâlet ettiği için olmalıdır ki, Resûli Zişan Efendimiz onun namazını kıldırmak lûtfunda bulunma'k istemişti. Fakat bu âyet-i celîlenin nuzulûyle onun yine nifak üzere ölmüş olduğu malûm olmuştur.

(İ85) : Bir takım münafıklar, kâfirler bu dünyada bir takım varlıklara sahip olabilirler. Fakat bunlar onların haklarında atiyen büyük mes'uliyetlere, azaplara sebep olacaktır. Artık ey ehlî îman!. (Onların malları ve evlâtları sizi imrendirmesin) bunlar haddizatında gıpteye lâyık şeyler değildir. (Allah Tealâ deniliyor ki: Onları) O münafıkları, kâfirleri (bunlar sebebiyle) böyle mallan, evlâtları yüzünden (dünyada azaba uğratsın) birçok meşakkatlere, facialara mâruz bıraksın (ve onların canlarını kâfirler oldukları halde gidersin) öyîe dünyevî şeyler ile uğraşarak hak ve hakikattan gafil, hakikî istikbali, dost ve saadeti teamül ve tefekkürden mahrum olarak ölüp ebedî mücazata kavuşsunlar. İşte "bütün bunlar, hakikî surette islâmiyetten mahrumiyetin pek fecî bir neticesidir. (55) inci âyet-i celîlenin izahına da müracaat!.

***

وَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ آمِنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ
اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَا
عِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ
عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(86) : Allah Tealâ'ya îman edin ve Peygamberinin maiyetinde cihadda bulunun diye bir sure indiği zaman onlardan kudret ve servet sahipleri senden izin dilediler ve «bizi bırak oturanlar ile beraber olalım» dediler.

(87) : Onlar, geriye kalanlar ile beraber olmaya razı oldular ve onların kalpleri üzerine mühür vurulmuştur. Artık onlar güzelce anlayamazlar.

***

İ Z A H

(86) : Bu mübarek âyetler, münafıkların îman etmeleri, cihada iştirâkte bulunmaları hakkında emri ilâhîye ne kadar muhalefette bulunduklarını, bu sebeple kalplerinin ne kadar kasvet bağlayıp hakikatları anlamaktan mahrum kalr dığını beyan buyurmaktadır. Şöyle »ki: Münafıklara hitaben **(Allah Tealâ'ya iman edin)** onun varlığına, kudret ve azametine tam bir samimiyet ile inanın **(ve Peygamberinin maiyetinde)** onunla beraber hak yolunda **(cihadda bulunun diye bir sure)** Kur'anı Mübinin bir kısım âyetleri **(indiği zaman)** onlar bu ilâhî teklife karşı yine itaat göstermezler. **(Onlardan kudret ve servet sahipleri)** O münafıkların zenginleri veya reisleri, büyükleri **(senden)** Ey Nebiyyi Zişan **(izin dilediler)** cihada iştirak etmemek için müsaade istediler (ve) o kudret sahipleri **(bizi bırak oturanlar ile)** bir mâzarete mebni savaştan geri kalanlar ile veya kadınlar ve çocuklar ile **(beraber olalım dediler)** yurtlarından ayrılmadılar. Böyle ma'len ve bedenen cihada muktedir oldukları halde emri ilâhîye muhalefet ederek bundan 'kaçındılar, ne kadar zemme lâyık, hakikî selâmet ve saadetlerini düşünmeden mahrum kimselerdir.

(87) : **(Onlar)** Öyle bilâmâzeret cihaddan kaçınanlar, lüzumsuz yere izin isteyenler **(geriye kalanlar ile beraber olmaya razı oldular)** kendilerinin de aceze-i nâs gibi, evlerinde oturup durmaları icabeden kadınlar gibi bir vaziyette bulunmalarını hoş gördüler, nail oldukları nimetlerin kadrini bilip şükrünü ifaya çalışmadılar (ye) artık bu sebeple **(onların kalpleri üzerine)** küfr ile, delâlet ile **(mühür vurulmuştur)** onların kalepleri ulvî hissiyattan mahrum kalmıştır, **(artık onlar güzelce anlayamazlar)** İmandaki selâmet ve saadeti, cihaddaki faideleri **bilakis küfr** ve nifaktaki şekavet ve felâketi, cihaddan kaçınmaktaki ferdî ve içtimaî zararları bilip takdir edemezler. Onlar böyle yüksek bilgilerden mahrum **kalmışlardır.**

§ HavalifV halifenin cem'idir ki, bundan murat, evlerinde oturan kadınlardır ve yahut nâsın denîleri, sefilleridir.

***

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ
جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُۘ
وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٨٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(88) : Fakat Peygamber ve onunla beraber bulunan müminler, mallarıyle ve canlarıyle cihada atıldılar. Ve işte bütün hayırlar, onlarındır. Ve felah bulanlar da işte onlardır.

(89) : Allah Tealâ onlar için altından ırmaklar akar cennetler hazırlamıştır. Orada ebediyen kalıcılardır. İşte en büyük necat budur.

*

t Z A H

(88) : Bu mübarek âyetler de Resûli Ekrem'in ve ona tâbi olan ehli îmanın hak yolunda ne kadar fedakârlıklarda bulunduklarını ve bu sebeple ne kadar ulvî, ebedî nimetlere, nail olacaklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Münafıklar, cihaddan kaçındılar, dini hakka hizmette bulunmadılar **(Fakat)** en büyük bir şeref ve şanı, kemalâtı diniyyeyi haiz bulunan **(Peygamber)** Hazret-i Muhammet Aleyhisselâm **(ve onanla beraber bulunan)** onun muhterem eshabı kuramından bulunmak nimetine nail olan **(müminler, mallariyle ve canlariyle cihada atıldılar)** Allah Tealâ'nm rızasını tahsil için her türlü fedakârlıklarda bulundular **(ve işte bütün hayırlar)** dünyada nusret ve ganimet ahirete de cennet ve keramet **(onlarındır)** o Peygamberi Zişan ile onun o güzide ashabmmdır **(ve felah bulanlar da)** bütün yüksefk nimetlere saadetlere nail olanlar da **(onlardır)** o pek mübarek, muhterem zatlardır.

(89) : Evet.. **(Allah Tealâ onlar için)** O efdaUilenbiyâ olan Peygamberi ile onun o güzide eshabı için ahiret âleminde **(aitından ırmaklar akar cennetler ha-**

zırlamıştır.) O ebedî, inşirah efza yerlerde nice nimetlere, tecellilere mazhar olacaklardır. (Orada) O cennetler âleminde (ebediyen kalıcılardır) artık onlar için, bir ölüm, bir zeval yoktur. Onlar oralarda mütemadiyen kemâli mes'udiyetle yaşayıp duracaklardır, (işte en büyük necat budur) Bu uhrevî nimetlere, saadetlere nailiyettir. îşte dini ilâhîye hizmetin ebedî mükâfatı. Artık bunun yanında muvakkat dünya hayatının ne kıymeti olabilir ki, icab edince insan, bu muvakkat hayatı, ebedî ve mes'ut bir hayata 'kavuşmak için feda etmesin!. Artık hangi âkil bir kimsedir ki, böyle ulvî, ebedî bir gayeye nailiyet arzusuyla dini ilâhîye hizmeti bir kutsî vazife telâkki eylemesin?.

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ
الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(90) : Ve bedevilerden mâzeret dermeyan ederler, kendilerine izin verilmesi için geldiler. Allah Tealâ'ya ve Resulün yalan söyleyenler de oturdular. Onlardan kâfir olanlara elbette ki, pek acıklı bir azap isabet edecektir.

İ Z A H

{90) : Bu âyet-i celîle, bedevilerden öir kısmının da cihada iştirak etmemek için gelip itizarda bulunmuş olduklarını, bir kısmının ise bir mazeret bile bildirmeden yerlerinde oturup kaldıklarını, ve bunlardan kâfir olanların pek vahim Skibetini beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ve bedevilerden) Yani: Çölde yaşayan, kendilerine Arabî denilen kimselerden, (mazeret dermeyan edenler) mazur olduklarını söyleyenler (kendilerine izin verilmesi için) cihada iştirak etmemeletinemüsaade edilmesi için, Ey Resûli Zişaû!. Sana (geldiler) böyle bir müsaade Jüdfbr. Bunlar bir rivayete göre Esed ve Getfan kabilelerinden idiler. Bunlar lillijipHİıııımlaa «e ailelerinden bahsile izin istemişlerdi Veya Amir İbni Tü-

feyl'in kabilesinden idiler, gazaya iştirâk ettikleri takdirde Tay Bedevilerinin kendi yurtlarına hücum ederek mallarını yağma edeceklerini söylemiş, izin almışlardı. **(Allah Tealâ'ya ve Resulüne yalan söyleyenlerde)** bir özür bile dermeyan etmeksizin cihaddan geri durdular, yerlerinde **(oturdular)** kaldılar, cihada iştirak etmediler. Artık **(onlardan)** o bedevilerden **(kâfir olanlara)** tağyib ve müstağfir olmayıp küfr üzere ölenlere **(elbette ki, pek acıklı bir azap isabet edecektir.)** Onlar dünyada katil, esaret gibi felâketlere uğrayacaklardır. Ahirette de cehennem ateşine atılacaklardır. İşte küfr ve nifakın müthiş neticesi budur.

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى
وَلَا عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ
وَرَسُولِه۪ۜ مَا عَلَى الْمُحْسِن۪ينَ مِنْ سَب۪يلٍۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌۙ
(٩١) وَلَا عَلَى الَّذ۪ينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَٓا اَجِدُ
مَٓا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِۖ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَف۪يضُ مِنَ الدَّمْعِ
حَزَناً اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَۜ (٩٢) اِنَّمَا السَّب۪يلُ عَلَى
الَّذ۪ينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَٓاءُۚ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ
الْخَوَالِفِۙ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ O

MEALİ ÂLİSİ

(91) : Ne zayıflar üzerine, ne de hastalar üzerine ve ne de harcayacakları bir şey bulamayanlar üzerine bir günah yoktur. Allah Tealâ için ve Peygamberi için hayırhah bulundukları takdirde. İhsanda bulunanların, aleyhine hiçbir yol yoktur. Ve Allah Tealâ gafurdur, rahîmdir.

(92) : Ve o kimselere de günah yoktur İri, her ne zaman kendilerine binek veresin diye sana geldikçe «sizi üzerine bindirecek bir şey bulamıyorum» dedin de sarfedecek bir *şey* bulamadıkları için gözleri yaş döke döke geri dönüverdiler.

(93) : Ancak mırehe/e yola o kimseler üzermedk ki, onlar zengin kimseler oldukları halde senden izin isterler, geriye kalanlar ile beraber olmaya razı olmuş bulunurlar. Allah Tealâ'da onların kalpleri üzerini mühüriemiştir. Artık onlar bilmezler.

İ Z A H

(91) : Bu mübarek âyetler, dört kısım kimselerin bihakkın mazur olup cihada iştirak etmemelerinden dolayı mes'ul olmayacaklarını bildiriyor, ve mes' uliyetin, muahezenin kimlere teveccüh edeceğini ihtar buyuruyor. Şöyle ki: Cihad, bir fariziye-i diniyedir. Fakat mutlaka her müslüman bununla mükellef değildir; Ezcümle: (Ne **zayıflar üzerine)** Yâni: Pak ihtiyarlar üzerine veya fıtreten zayıf nahif olanlar üzerine **(ne de hastalar üzerine)** yani: Kötürümler, topallar âmâlar gibi illetli kimseler üzerine **(ne de harcayacakları bir** şey **bulamayanlar üzerine)** yâni: Cihad yolunda nafakasını temin edebilecek bir mala sahip bulunmayanlar' üzerine böyle cihada iştirak edemediklerinden dolayı **(bir günah yoktur)** bunlar geri kalabilirler. Fa'kat onların hakkındaki bu müsaade-i şer'iye **(Allah Tealâ için ve Peygamberi için hayırhah bulundukları takdirdedir)** Evet.. Onlar tam bir îman sahibi sırren ve alenen ibadetten ve taatden geri durmamalıdırlar. Müminleri cihada teşvik için tasihatta **bulunmalıdırlar.** Mücahitlerin geride kalmış ailelerine **mümkün olan yardımları yapmalıdırlar. Mücahitlerin** aleyhinde bulunmayıp fitneye **sebebiyet verecek sözlerden sakınmalıdırlar.** Müslümanlara meserretbahş olacak **haberleri ulaştırmayı bir vazife bilmelidirler.** Elden gelen iyiliklerden' geri **kalmamalıdırlar. Bu veçhile hareket edecek zatlar,** cemiyet-i islâmiyeye **yine yardanda lûtf ve ihsanda bulunmuş olurlar. (İhsanda bulunanların aleyhine) ise (hiçbir yol yoktur.) onlan kimse zem ve levm edemez. Onlar milletin faideli, kıymettar uzuvlarından sayılırlar, (ve ASafe Teali gafurdur) kullarıma günahlarını af ve mağfiret buyurur ve (rahimdir) bütün kulları hakkında merhameti galiptir. İnsanlar kusurlardan hâli olamazlar. ELverirki, kusurlarım bilsinler, tağyib ve müstağftr olsunlar, kerim olan mabudu Zişanın merhametine iltica etsinler. Bir mazerete mebni cihaddan mahrum kalanlar da yine hasbelbeşeriye kusurları bulunsa bu arlı ilâhîye mazbar olabilirler. Elverir ki hayırhah olmak suretiyle mensup olduklan islâm cemiyetine ihsanda, güzel muapdede bulunacak olsunlar.**

(92) : (Ve) Cihada iştirak etmediklerinden dolayı **(o kimselere de günah yoktur ki)** onlar cihada iştirâ'k arzusunda bulundukları için **(her zaman kendilerine binek)** deve vesaire gibi nakil vasıtaları **(veresin diye sana geldikçe)** Resulüm!. **Sen** onlara **(sizi üzerine bindirecek bir** şey **bulamıyorum, dedin de)** onlar cihad yolunda vasıta-i nakliye vesaire tedâriki için **(sarfedecek bir şey bulamadıkları için)** cihaddan mahrum kaldıklarını düşünerek fevkalâde bir hüzün ile **(gözleri yaş döke döke geri dönüverdiler)** maksatları terviç edilemediği için cihada iştirak edemediler. İşte bunlarda mâzurdurlar.

§ Rivayete nazaran bu müracaat eden zatlar arasında eshabı kiramdan Ebu Musel Aşari, Abdullah İbni Kaab, Makil İbni Yesar gibi zatlarda var imiş. İşte bu âyet-i *kerime, bu gibi muhterem, mazur zatlar hakkında nâzil olmuştur.

(93) : **(Ancak muaheze yolu)** Mesuliyet ve ukubet tariki **(o kimseler özerine)** müteveccih **(dır ki, onlar zengin)** cihada çıkmak için lâzım gelen vasıtaları vesaireyi tedarike kaadir **(kimseler oldukları halde)** cihaddan geri kalmak için Resulüm!, **(senden izin isterler)** Kendilerinin bir özürleri bulunmadığı halde birer mâzerete mebni cihaddan **(geriye kalanlar ile)** mâzur olanlar ile veya kadınlar ve çocuklar ile **(beraber olmaya razı olmuş bulunurlar)** Tabiatlarındaki denaatten dolayı kahramanca bir harekete cür'et gösteremezler. İşte bu hallerinden dolayıdır 'ki, **(Allah Tealâ da onların kalpleri üzerini mühürlemiştir.)** onları rüsva ederek âkibetlerini düşünebilmekten mahrum bırakmıştır. **(Artık)** Böyle kalpleri mühürlenmiş, hakikatları göremez bir hâle gelmiş olmalarından dolayıdır ki, **(onlar bilmezler)** cihadda olan dünyevî ve uhrevî menfaatleri takdir edemezler. Halbuki, cihad sayesinde dünyada feth-ü zafer tecelli eder, düşman hücumundan islâm yurdu kurtulmuş olur. Ahirette de bu yüzden islâm gazileri, şehitleri ebedî nimetlere nail olur dururlar. İşte bu gibi ulvî gayeleri bilip düşünen zatlardır ki, lüzumu tahakkuk eden bir cihada iştiraki bir kutsal vazife bilirler. Bunu takdir edemeyenler de bundan kaçınmaya bahane ararlar.

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا
لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ
وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ٩٤

MEALİ ALİSİ

(94) : Onlara döndüğünüz zaman size mazeret beyan edeceklerdir. De ki: Mazerette bulunmayınız, elbette size inanmayacağızdır. Muhakkak ki, Allah Tealâ sizin bh* kısım hallerinizden bizi haberdar buyurdu ve sizin amellerinizi Allah Tealâ ve Peygamberi görecektir. Sonra gizliyi de, aşikâreyi de bilene döndürüleceksiniz. Artık o da neler yapmış olduklarını size haber verecektir.

*

İ Z A H

(94) : Bu âyet-i celîle, cihaddan kaçınan bir kısım münafıkların bilâhara yalan yere itizarda bulunacaklarını bildiriyor. Fakat bu itizarlarına iltifat olunmayıp 'kendilerinin yalancı olduklarını teşhir ve amellerinin cezasına kavuşacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Ekrem!. Ey Eshab-ı Kiram!. Cihadı müteakip **(Onlara)** o münafıkların yanma **(döndüğünüz zaman)** onlar ne için geri kaldıklarına dair (size **mazeret** beyan edeceklerdir.) Resulüm!. Onlara **(de-ki: Mazerette bulunmayınız,)** öyle asılsız, uydurma bir mazerette bulunmak da ayrıca bir kusurdur, **(elbette size inanmayacağızdır.)** Sizin bâtıl mazeretinizi tasdik etmeyeceğizdir. Öyle hilafı hakikat bir mazeret kabul edilebilir mi?, **(muhakkak ki, Allah Tealâ sizin bir kısım hallerinizden)** şer ve fesada ait amellerinizden, hareketlerinizden **(bizi haberdar buyurdu)** bu hususa dair vahyi ilâhî tecelli etti. **(Ve sizin amellerinizi Allah Tealâ ve Peygamberi görecektir.)** O nifak hallerinizden tövbe edecek misiniz, etmiyecek misiniz, bu zahir olacak, tâayyün edecektir, (sonra) Kıyamet günü sizler **(gizliyi de aşikâreyi de bilene)** ve bütün münafıkların içlerinde sakladıkları yalanlan, kuruntulara, düşmanlıklara âlim olan Hâlik-ı Zişan'a **(döndürüleceksiniz)** onun mah'keme-i kübrasına sevk olunacaksınızdır. **(artık o da)** O ilmî ezelîsinden hiç bir şey saklı kalamayan o mâbud-i kadim de dünyada iken **(neler yapmış olduklarınızı size haber verecektir.)** Ne kadar nifakta, çirkin hareketlerde bulunmuş olduğunuzu teşhir ederek sizi lâyık olduğunuz azaplara kavuşturacaktır.

§ Bir rivayete nazaran Tebük gazvesinden avdet buyurduktan sonra Resüli Ekrem'in huzuruna gelerek böyle itizarda bulunanlar, seksen kadar münafıktan ibaret bulunuyormuş.

∴

سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ
فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ
جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ
فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(95) : Yanlarına döndüğünüz zaman onları muahezeden vazgeçmeniz için size karşı AUah Tealâ'ya yemin edeceklerdir. Artık onlardan vazgeçiniz. Şüphesiz ki, onlar murdar şeylerdir. Ve onların varacakları yer, kazanır oldukları şeye bir ceza olmak üzere cehennemdir.

(96) : Size yemin ederler ki, onlardan razı olasınız. Siz onlardan razı olacak olsanız da şüphe yok ki, Allah Tealâ o fasiklar olan taifeden razı olmaz.

*
**

İ Z A H

(95) : Bu mübarek âyetler, cihaddan geri kalmış olan münafıkların bilâhara **itizarlarını yemin ile** takviye **etmek,** bu suretle muahazeden kurtulup müslümanların rızasını kazaamak isteyeceklerini, fakat onların herhalde lâyık oldukları azab-ı ilâhîye kavuşacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Tebiik **gazvesinde bulunan mücahit** müslümanlar!. Siz cihaddan sonra o münafıkların **(Yanlarına döndüğünüz zaman)** haklarında avf ve safhile muamele yaparak **(onları muahazeden vaz geçmeniz için sizlere karşı Allah Tealâ'ya yemin edecekler dir.) itizarlarım bu suretle 'kuvvetlendirmek** isteyecektir. **(Açtık) Siz de (onlardan vaz geçinîz) onlardan içtinapta bulununuz, onlar zaten lâyık oldukları muahazelere uğrayacaklardır, (şüphesiz ki, onlar murdar şeylerdir.) Habaset-i ruhiyeye müptelâ kimselerdir. Cismanî pisliklerden kaçınmak lâzım olduğu gibi** öyle **ruhanî pisliklerden de sakınmak elzemdir. (Ve onların varacakları yer) öldükten sonra atılacakları dâr-ı azap, onların dünyada iken (kazanır oldukları şeye) küfr ve nifaka, yalan yere itizar ile yemin etmelerine (bir ceza olmak üzere cehennemdir) onlar nihayet öyle bir ateşi azaba uğrayacaklardır. 8u ceza onlara kâfidir, velevki, onlar dünyada muaheze edilmesinler.**

(96) : Ey müminler!. O münafıklar **(Size yemin ederler)** mazeretlerine ait sözlerini and içerek kuvvetlendirmek isterler **(ki)** siz **(onlardan)** o münafıklardan **(razı olasınız)** onların haklarında yine evvelki gibi muamelede, iltifatta bulunasınız. Maahaza **(siz onlardan)** bilfarz **(razı olacak olsanız da)** onların özürlerini kabul etseniz de bu onlara faidebahş olmayacaktır. Zira **(şüphe yok ki, Allah Tealâ o fasıklardan olan taifeden razı olmaz)** çünki Cenab-ı Hak onların kalplerindeki nifak ve şikakı tamamen bilir, onları lâyık oldukları cezaya kavuşturur. Artık onlar, müminleri aldatarak rızalarını oelbedecek olsalar da bu onları o elîm âkibetten elbette ki kurtaramaz. Asıl matlup olan, selâmet ve saadete vesile bulunan rızay-ı ilâhîdir.

§ Rivayete nazaran Resûli Ekrem Hazretleri Tebük gazvesinden dönüp Medine-i Münevvere'ye gelince bir takım münafıklar ile görüşüp konuşmayınız diye ashab-ı fciramma emretmişti. İşte bu âyet-i kerime o münafıkların hakkında nazil olmuştur. Artık hakikî bir mümin, bir münafıkı, bir dinsizi nasıl dost tutabilir, orfun kâfirane ahvâl ve etvarından nasıl razı olabilir!.

الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا
وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ
مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ
السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ
وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ
اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(97) : Bedeviler, küfrce ve nifakça daha galizdirler. Ve Allah Tealâ'nın Resulüne indirmiş olduğu şeyin hududunu bilmemeğe daha lâyıktırlar. Allah Tealâ ise alimdir, hakimdir.

(98) : Ve bedevilerden öyleleri vardır ki, infak ettiği şeyi bir ziyan sayar. Ve sizin hakkınızda hâdiselerin gelmesine intizarda bulunur. Kötü bir hâdise onların üzerlerine olsun. Ve Allah Tealâ kemâlile işiticidir ve bilicidir.

(99) : Ve bedevilerden öylesi de vardır ki, Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe iman eder ve infak ettiği şeyi Allah Tealâ nezdinde tekarrübe ve Peygamberin dualarına vesile -ittihaz- eder. Haberiniz olsun ki, onlar kendileri için bir yakınlıktır. Elbette Allah Tealâ onları rahmetinin içine girdirecektir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ yarlığayıcıdır, esirgeyicidir.

*
*

İ Z A H

(97) : Bu mübarek âyetler, Bedevi olan münafıkların daha cahilane hareketlerini, temennilerini bildirmektedir. Fakat bir kısım bedevilerin de güzel bir îmana sahip olup rızay-ı ilâhî için infakta bulundukları ve onların âtifet-i ilâhîyyeye nail olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Bedeviler)** yâni: Arabistan'ın sahralarında oturup kendilerine «Ağrap» denilen bir takım taifeler, **(küfrce ve nifakça daha galizdirler)** bunların küfr ve nifakı şehirlerde ikamet eden münafıklardan daha şiddetlidir, (ve) Bu bedeviler **(Allah Tealâ'nın Resulüne indirmiş olduğu** şeyin) şer'î hükmlerin, farzların, sünnetlerin **(hududunu)** derecelerini, ehemmiyetlerini **(bilmemeğe daha lâyıktırlar)** bunların bu hududu bilmemeleri evlâ bittarik sabittir. Çünki bunlar medenî merkezlerden uzakta bulunmaktadırlar. Bilgin kimseler ile görüşememektedirler. Bahusus meclisi nebevide bulunup Hazreti Peygamber'e nazil olan Kur'anı Kerim âyetlerini işitmekten, mucizeleri görmekten mahrum bulunuyorlar. İşte onların bu durumları, 'kendilerini başkalarından ziyade nifaka, şikaka sevketmektedir. **(Allah Tealâ ise alimdir)** bedevilerin de başkalarının da hallerini, kalplerinde olanları tamamiyle bilir ve **o** Mabûdî **Azim (hakimdir)** onun bütün emirleri, nehyleri, kullarını sevaba ve **ikaba kavuşturması** hikmete, maslahata **müstenittir.**

(98) : (Ve) Bedeviler muhtelif şubelere ayrılmışlardır. (Bedevilerden öyleleri vardır ki) riyakârane bir halde bulunurlar, Rızay-ı Hak için değil, mahza gösteriş için mallarını sarfederler, sonra da o (infak ettiği şeyi bir ziyan sayar) bir ceza, bir zarar, bir hüsran telâkki eder. Çünki onun mukabilinde bir sevaba

nail olacağına mutekit değildir. Ve o münafık yok mu, Ey müslümanlar!. **(Sizin hakkınızda hâdiselerin)** inkılâpların, kendisinden kaçınılamayacak musibetlerin **(gelmesine intizarda tahinar)** müslümaoların hakkında bu **kadar** bedhah olmaktan geri **durmaz, (kötfc bir hâdise) O müsiümanların ûleyhiae** istedikleri felâketler, fecî durumlar **(onların)** o münafık bedevilerin **(üzerlerine olsun,)** Amin. İşte onlar böyle bir bed duaya müstahik olmuşlardır. **(Ve Allah Tealâ kemaliyle işiticidir ve bilendir)** Binaenaleyh o münafıkların müminler aleyhine ne söylediklerini, ne münafıkane lâkırdılarda bulunduklarını tamamen işitir, bilir, ona göre haklarında ceza verir.

(99) : **(Ve bedevîlerden)** O taife den (öylesi **de vardır ki,)** onlar nifaktan şikaktan beri, temiz bir itikada sahiptirler. Onlar **(Allah Tealâ'ya ve ânket gününe îman eder)** dinî esaslara inanır, riayette bulunur **(infak ettiği şeyi)** öyle riya için değil, mahza **(Allah Tealâ nezdinde tekarrübe)** manevî bir kurbiyyete **(ve Peygamberin)** mübarek **(dualarına)** nailiyet için bir **(vesile ittihaz eder)** böyle yüksek bir gaye uğrunda ma'len, bedenen fedakârlıkta bulunur durur. Nitekim «Cüheyn» ve «Müzeyne» kabileleri efradından bir kısmı böyle güzel bir durumda bulunmuşturlar. Artık **(haberiniz olsun ki, onlar)** o zatların hak yolunda yaptıkları infaklar, verdikleri sadakalar **(kendileri için bir)** büyük **(yakınlıktır)** manevî kurbiyete bir vesiledir, Cenab-ı Hak'kın rızasına nailiyet için bir 'kurbettir, bir taattir. **(Elbette Allah Tealâ onları)** o halis, mümin kullarını **(rahmetinin içine girdirecektir.)** onları o bîpayan olan deryay-ı rahmetinden müstefit kılacaktır, böyle manevî bir kurbiyete nail buyuracaktır. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ yarlığayıcıdır)** Mümin kullarının hasbelbeşeriye zuhur edecek bir kısım günahlarını af ve setr buyurur. Ve o Hâlik-ı Kerim **(esirgeyicidir)** güzel itikada sahip kullan hakkında merhamet-i ilâhîyesi, âtifet-i subhaniyesi ziyadesiyle tecelli eder, Amenna..

*
*

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(100) : Muhacirler ile Ensardan ilk evvel -İslâmiyeti kabul ile başkalarına-sabkedenler ve -onlara ihsan ile tâbi olanlar- var ya!. Allah Tealâ onlardan razı oldu, onlar da ondan razı oldular. Ve onlar için altından ırmaklar cereyan eden cennetler hazırladı. İçlerinde ebediyen baki olacaklardır. İşte bu, en büyük bir necattır.

**

İ Z A H

(100) : Bu âyet-i celîle, bu ümmet-i merhume arasında en yüksek mertebeyi, fazileti haiz, rızay-ı ilâhîye nail, cennetlerle mübeşşer olan güzide zatların kimlerden ibaret bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muhacirler ile ensardan) Medinei Münevvere'ye hicret etmiş olan eshab-ı kiram ile Medinc-i Münevvere ahalisinden olup islâmiyeti kabul ile muhacirlere yardım etmiş bulunan zatlardan (ilk islâmiyeti kabul ile başkalarına sebkedenler) diğer müslümanlardan mukaddem şeref-i İslama nail olanlar var ya!, (ve) Bir de (onlara) yâni: Muhacirini kiram ile ensarı kirama (ihsan ile tâbi olanlar) kıyamete kadar onların yolunda gidenler, o iki mübarek zümreyi daima hayır ile yâdederek Allah Tealâ onlardan razı olsun diye dua edenler veyahut bilâhara islâmiyeti kabul edip eshab-ı kiram zümresine lâhik olanlar var yai. (Allah Tealâ onlardan razi oldu) o üç zümreden her birinin taatlarını kabul etti, amellerini takdire lâyık gördü. **(Onter** da) O mübarek zümrelerde (ondan) o kerîm, rahîm olan Allah-ü Azimüşşandan (razı oldular) kendilerine lûtf ve ihsan buyurmuş olduğu dünyevî ve uhrevî nimetlerden ve bahusus kendilerini her nimetin fevkinde olan nzay-ı ilâhîsine nail buyurduğundan dolayı medyunu şükran olarak kalben fev'kalâde mahzuz bulundular. (Ve) Hâlik-ı Kerim (onlar için) o mümtaz zatlar için ebediyet âleminde (altından ırmaklar cereyan eden cennetler) bağlar, bahçeler, fevkalâde ruhefza ikametgâhlar (hazırladı) elyevm bu cennetler mevcuttur. Orada cismanî, ruhanî nice nimetler vardır ve bunlar muvakkat değil, daimîdir. Bu muhterem mümin kullar o cennetlerin (içlerinde ebediyen baki olacaklardır) artık bu nimetlerden hiç bir vakit mahrum kalmayacaklardır. (İşte bu, en büyük **bîr necattır)** bir kurtuluştur, bir ebedî saadettir.

§ Muhacirini kiramdan sabıkıyeti haiz olan zatlar ya iki kıbleye karşı namaz 'kılmış olanlardır veya Bedir gazvesinde bulunanlardır veya «Beyatur Rıdvan» da bulunanlardır veyahut hicretten evvel müslüman olanlardır veya Resulûllahı ilk tasdik eden zatlardır ki: Erkeklerden Hazreti Ebu Bekir, kadınlardan Hazreti Hatice, gençlerden Hazreti Ali, azatlı kölelerden Zeyid İbni Hars

gibi zatlar ilk evvel şerefi islâma nail olmuşlardır. Radiallahu Tealâ anhum «Beyatülrıdvan» için fetih sure'i oelîlesi tefsirine müracaat!.

Ensarı kiramdan sabıkıyeti haiz olanlar da birinci, ikinci ve üçüncü akebe beyitlerinde bulunan zatlardır. Şöyle ki: Nübüvveti Muhammediyyenin -Sallallahu Aleyhi ve Sellem- on birinci senesi hac mevsiminde Mekkei Mükerreme haricinde bulunan «Akebe» mevkiinde Medine-i Münevvere ahalisinden ve Hazrec kabilesinden altı zat islâmiyeti kabul etmiş, Resulullaha yardım edeceklerini deruhte etmişlerdi. İşte ensarı kiramdan ilk islâmiyeti kabul eden bu altı zattır. Nübüvvetin on ikinci senesinde de yine hac mevsiminde ve Akebe mevkiinde Medine-i Münevvere ahalisinden on iki zat Peygamberimizle görüşmüş, islâmiyeti kabul etmiş, ahkâmı islâmiyeye riayet edeceklerine dair söz vermişlerdi. Bu da ikinci Akabe bey'atı bulunmuştur. Nübüvveti seniyenin on üçüncü senesi de, Medine-i Münevvere ahalisinden islâmiyeti kabul etmiş olan yetmiş üç erkek ile iki muhterem kadın Mekke-i Mü'kerreme'ye gitmişler, yine Akebe mevkiinde Resûli Ekrem ile görüşmüşler, Resulullaha her veçhile hizmette bulunacaklarına dair teahhütde bulunmuşlardı. İşte bununla da üçüncü Akebe bey'ati vaki olmuş, bunu müteakip Peygamberi Zişan Hazretleri Medine-i Münevvereye hicret buyurmuştur.

§ Bu âyet-i kerimede gösterilen üç zümrenin neden nzay-ı ilâhîye ma^-har oldukları cihetine gelince: Bir kere muhacirini kiram, Resûli Ekrem-i ilk evvel tasdik eden, onun uğrunda her türlü zahmetlere, fedakârlıklara katlanan zatlardır.

Dinlerini muhafaza için yurtlarından, aşiretlerinden ayrılmışlar, her türlü meşakkatlere katlanmışlar, Resûli Ekrem'e fevkalâde bir merbutiyet göstermişlerdir.

Ensarı kirama gelince: Bunlar bir çok kimselerden evvel, Mekke-i Mükerreme'ye girerek Resulûllahı tasdik etmişler, Resûli Ekrem'i kendi yurtlarına davette bulunmuşlar, muhaceret eden din kardeşlerine pek çok yardımlar yapmışlardır, islâmiyetin intişarına pek çok çalışmışlardır. Mübarek muhacirin ile Ensara muhabbette bulunanlar, onlara karşı ihsankârane muameleleri bir vazife-i diniye telâk'ki eyleyenler, onların evsafı cemilesini daima düşünerek kendilerini rahmetle, rızay-ı ilâhîye nailiyet temennisiyle yâd edenler de dini islâma büyük bir merbutiyet göstermekte bulunmuşadır. Artık bu üç zümrenin hepsi de rızay-ı ilâhîye nailiyet nimeti azimesine elbette lâyıktırlar. Radiallahu Tealâ anhüm ecmain.

*

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ
الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ
مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا
بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ
أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(101) : Ve sizin etrafınızdaki Bedevilerden ve Medine ahalisinden münafıklar vardır. Münafıklık üzerine sebat edip durdular. Onları sen bilmezsin, onları biz biliriz. Elbette onları iki kere muazzep edeceğiz, sonra da daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir.

(102) : Ve günahlarım itiraf eden başkaları da iyi bir ameli diğer bir kötü ile karıştırmışlardır. Memuldur ki, Allah Tealâ onların tövbelerini kabul eder. Şüphe yok kî, Allah Tealâ gafurdur, rahîmdir.

İ Z A H

(101) : Bu mübarek âyetler, müslümanlarca bilinmeyen bir kısım münafıkların Medine'de ve çevresinde bulunduğunu ve onların iki kere azap göreçeklerini, sonra da daha büyük bir cezaya uğrayacaklarını haber veriyor ve yapılacak tövbelerin kabuli ilâhîye iktiran edeceğini tebşir buyuruyor. Şöyle ki: Ey Medine-i Münevvere'deki Müslümanlar!. (Ve sizin etrafınızdaki Bedevilerden) ki, bunlar Ciihende, Eşlem, Eşca ve Gıfar kabileleridir, (ve Medine ahalisinden münafıklar vardır) bunlar, islâmiyeti kabul etmiş değildirler, (münafıklık üzerine sebat edip duruyorlar) tövbekar, olmamışlardır. Resulüm!. (Onları) Onların birer münafık kimseler olduğunu (sen bilmezsin) onlar nifaklarını son derece gizli tutarlar. Senin gibi pâk büyük bir fetanet ve feraset sahibi ola* bir zat

bile onların nifaklarına muttali olamaz. Fakat **(onları biz biliriz)** Ben Hâlik-ı Azimüşşan, onların bütün sakladıklarına, nifaklarına tamamiyle muttali bulunmaktayım, elbette onları lâyık oldukları cezalara kavuşturacağım **(elbette onları iki kere muazzep edeceğiz)** dünyada katle, esarete ölünce de kabir azabına uğrayacaklardır. Hattâ deniliyor ki: Bu münafıkların kimler olduğunu bilâhara Resullullaha bildirilmiş, o Nebiyyi Zişan da bir cuma günü hutbe okurken cemaat arasında bulunan bu münafıklardan her birine hitaben: «Sen münafıksın, mescitten çık» diye emretmiş, onların fczahatı hali böyle teşhir edilmiş, onlar mescit-i saadetten çıkarılmıştır. Bu birinci azaptır, ikinci azabı da kabirde göreceklerdi. O münafıklar **(sonra da)** ahirette **(dalın büyük bir azaba döndürüleceklerdir)** bu da cehennemin ateşidir. İşte nifakın müthiş neticesi!.

(102) : **(Ve günahlarını itiraf eden başkaları da)** Diğer bir cemaatde **(iyi bir ameli)** evvelce yapmış oldukları bir cihadı veya günahlarını itiraf etiniş olmalarını veya sair güzel bir hareketlerini bilâhara **(diğer bir kötü ile)** ikinci bir cihada iştirakten geri kalmakla **(karıştırmışlardır)** artık hem sevabı mucip, hem de günahı müstelzim şeyleri yapmış bulunmakladırlar. **(Mamuldür ki, Allah Telâ onların tövbelerini kabul eder)** Elverir ki, onlar kusurlarını bilip tövbekâr olsunlar, **(şüphe yok ki, Allah Tealâ gâfurdur, rahimdir)** Tövbe edenlerin kusurlarını af ve setreder, kendilerini rahmete, lûtf ve inayetine nail buyurur.

§ Rivayete nazaran bu âyet-i kerime, Tebük gazvesinden kaçınmış olan bir taife hak'kında nâzil olmuştur. Bunlar ya onüç veya sekiz veya beş veyahut üç kimse imiş. Bunlar, bu gazadan geri kalanların aleyhinde nazil olan âyet-i celîleden haberdar olunca pek ziyade korkmuşlar, pişman olmuşlar, «biz yurdumuzda ağaçların gölgeleri altında ailelerimizle beraber rahat rahat yaşayalım da Rcsûli Ekrem ile eshabı kirami cihada atılarak bir çok zahmetlere katlansınlar. Bu nasıl olabilir? Diye nedamet göstermişler ve Resûiullahın Medine-i Münevvere'ye avdeti sırasında kendilerini mescid-i şerifin direğine bağlamışlar «Peygamberi Zişanımız, bizi açıp kurtarmadıkça biz kendimizi bu bağdan kurtarmayacağız» diye yemin etmişler. Resüli Ekrem, Sallallahu aleyhi vesellem de Medine-i Münevvere'ye avdet edince adet-i seniyeleri veçhile mescidi saadete girmiş, iki rekât namaz'kılmış, bunların bu halini görmüş. Fakat «bir emri ilâhî olmadıkça ben -bunların bu bağlarını çözemem» diye buyurmuştu. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil olmuş, Resûli Ekrem de onları o halden kurtararak, tövbelerinin kabul edildiğini kendilerine tebşir buyurmuştur.

Yine rivayet olunuyor ki: Bu zatlar, böyle tövbelerinin kabulüne muttali olunca çok sevinmişler, mallarını huzuri nebeviye arzederek: Biz bu mallar yüzünden geri kaldık, bunları kabul buyur, bizim namımıza fakirlere tasadduk et, bizim için istiğfarda bulun» diye rica etmişler. Fahri Âlem Hazretleri de: «Bana sizin mallarınızdan bir şey almaklığım emir olunmadı» diye buyurmuş, bunun üzerine de şu 103 üncü âyet nazil olmuştur.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ
اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوا
اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

*

MEALİ — ÂLİSİ

(103) : Onların mallarından bir sadaka al, onunla kendilerini temizlemiş, tezkiye etmiş olursun. Ve onlara dua et, şüphe yok ki, senin duan onlar için bii sükûnettir ve Allah Tealâ kemaliyle işiticidir, bilicidir.

(104) : Onlar bilmediler mi ki, muhakkak Allah -Tealâ, o -mâbudi kerîm kullarından tövbeyi kabul eder ve sadakaları alır. Ve şüphe yok ki tövbeleri kabul eden, pek merhametli olan ancak **o** -Halikı Âzimüşşan- dır.

*

t Z A H

(103) : Bu mübarek âyetler, tövbelerin, sadakaların nezdi ilâhîde makbul ve bir nice mükâfatların tecellîsine vesile olacağını bildirmektedir. Duay-ı nebeviye nailiyetin faidesini ve Cenab-ı Hak'km evsaf-ı celîlesini nâtık bulunmaktadır. Şöyle ki: Resulûml. **(Onların)** O günahlarından tövbe edenlerin (mallarından bir sadaka al) verecekleri bir kısım mallarını kabul et. Nitekim o tövbe eden zatların huzurı nebeviye takdim ettflderi malların üçte birini Resûli Ekrem Efendimiz kabul ederek fakirlere dağıtmıştır. **(Onunla)** Onlardan alacağın sadaka ile **(kendilerini)** günahlardan, mala düşkünlük şaibesinden **(temizlemiş)** pâk, nezih bir hale getirmiş **(onları** tezkiye **etmiş)** yani: Berekete nail kılmış, amellerinin sevabını nemalandırmış, arttırmış, onları muhlis zatların derecelerine kavuşturmuş **(olursun.)** Resulüm!. **(Ve onlara dua et)** Haklarında istiğfarda bulun. «Cenab-ı Hak malınıza feyiz ve bereket versin» gibi bir temennide bulunmak, bir muhabbet, bir hayırhahlık nişanesidir. **(ve şüphe yok ki, senin duan)** **Ey Ne-**

biyyi Zişan!. **(Onlar için bir sükûnettir)** O dua sayesinde nefisleri rahat eder, kalpleri mutmain olur, tövbelerinin kabul edildiğini anlayarak neşveyâb olurlar. **(Ve Allah Tealâ kemâliyle işilicidir.)** Duaları da yapılan tövbeleri de, günahların itiraf edilmesini de işitir ve o mâbudi kerîm (bilicidir.) kullarının amellerini, nedametlerini, niyetlerini, bütün hareketlerini tamamen bilir. Amennâ.

(104) : **(Onlar)** O tövbe edenler (biîmcdüer mi ki,) elbette bilmişlerdir ki, **(muhakkak Allah Tealâ, o)** mübûdi kerîm **(kullarından tövbeyi kabul** eder) hâlisane olan tövbeleri kabul buyurmak şan-ı ulûhiyet muktezasıdır. (Ve) fakirlere zayıflara nzay-ı hak için verdikleri (sadakaları **alır)** yâni: Kabul eder. mukabilinde sevaplar ihsan buyurur, (ve şüphe yok ki,) Kullarının yaptıkları hâlisane **tövbeleri kabul eden)** ve onların günahlarını af buyuran ve **(pek merhametli olan)** bütün mahlükatmı lûtf ve ihsanına nail kılan **(ancak o Hâlik-i Âzimüşşandır)** artık öyîe kerîm, rahîm olan Allah Tealâ'ya 'karşı isyana, onun emirlerine, hükümlerine muhalefete nasıl cesaret edilebilir?. Onun rızasını tahsil için fedakârlıktan nasıl kaçmılabilir? Bu mübarek âyetleriyle insanları sadaka vermeğe, taib ve inüstağfir olmaya teşvik buyurmuş olması da onun merhamet-i ilâhîyesinin bir eseri bulunmaktadır.

⁂

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ
وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا
يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(.105) : Ve de ki: -Dilediğinizi, yapınız. Elbette ki, Allah Tealâ ve onun Peygamberi ve müminler sizin yaptıklarınızı göreceklerdir. Ve siz gaybı da, meşhut olanı da bilen zata elbette döndürüleceksinizdir. Artık o da neler yapar olduğunuzu size haber verecektir.

(106) : Ve diğer bir takımı da Allah Tealâ'nın emri için tehir edilmişlerdir. Ya onları muazzep kılacak veya onların tövbelerini kabul buyuracaktır. Ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

**

İ Z A H

(105) : Bu mübarek âyetler, insanları tövbeye teşvik, tövbeden kaçınanları da tehdit mahiyetini haizdir. Cihatdan geri kalan bir taifenin de ya azaba mâruz veya affa nail olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. O cihda iştirâk etmeyenlere veya bütün insanlara hitaben (de ki: -Dilediğinizi- yapınız) tövbenin lüzumu, faidesi açıkça bildirilmiş olduktan sonra artık dilediğiniz amellerde bulununuz (elbette Allah Tealâ ve onun Peygamberi ve müminler sizin yaptıklarınızı göreceklerdir.) Şüphe yok ki, Cenab-ı Hak'ka hiç bir şey gizli kalamaz. Peygamber-i Zişan da mazhar olduğu vahyi ilâhî sayesinde bunlara vâkıf olacaktır. Temiz müminler de salih kimselere karşı kalben muhabb:tte. müfsit kimseler hakkında da nefretlerde bulunacaklardır. (Ve siz) Ey insanlar!. (gaybı da. meşhut olanı da bilen) Kendisine hiç bir şey gizli kalamayan (zata) Cenab-ı Hak'ka (elbette) siz öldükten sonra (döjîdürüleceksinizdir.) Bu muhakkakitr. (Artık o da) O sizin zahir ve gizli bütün yaptıklarınızı bilen Hâlikı Azim de sizin dünyada iken (neler yapar olduğunuzu size haber verecektir) o yapmış olduklarınıza göre sizi mükâfata ve mücazata uğratacaktır. Artık bu akibeti düşününüz!. Ne güzel bir teşvik ve ne müthiş bir tehdit.

(106) : (Ve diğer bir takımı da) Medine ahalisinden ve bedevilerden olup da nifaklarından dolayı değil, mücerret tenbellikten ve rahata düşkünlükten dolayı Tebük gazvesinden geri kalen ve gelip de itizarda bulunmayan üçüncü bir kısım taife de (Allah Tealâ'nın emri için) haklarında bildirilecek hükmi ilâhînin zuhuruna intizar için (tehir edilmişlerdir), haklarında bir hükm verilmemiştir, Cenab-ı Hak, (ya onları) o bulundukları hal üzere devam edince (muazzep kılacak veya) niyetleri hâlis tövbeleri samimî olunca (onların tövbelerini kabul buyuracaktır) onları azaptan kurtaracaktır. Bütün bu olup olacakları Hak Tealâ bilir (ve) şüphe yok ki, (Allah Tealâ alimdir) bütün kullarının hallerine bihakkın vâkıftır, onların tövbe edip etmiyeceklerini de bilmektedir. Ve Mâbud-i Azim (hakimdir) kullarının haklarında her ne yapar, her ne hükmederse bir hikmet ve maslahata müstenittir.

§ İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre bu âyet-i celile, Tebük gazvesinden geri kalan Kcab İbni Mâlik, Miravetübnür Rebi ve Hilâl İbni ümiyyc namında üç kimse hakkında nazil olmuştur. Bunun nuzulû üzerine Resûli Ekrem, eshab-ı kiramını, hattâ bunların kendi ailelerini de kendileriyle gö-

rüşmekten men buyurmuştu, haklarında bir karar verilmemişti. Bunlar da pek müşkül durumda kalmışlardı, bu hal elli gün devam etti, müteakiben tövbelerinin kabulüne dair bir âyet-i kerîme nazil olJu, bu zatların da tövbeleri kabul olundu.

*

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ
إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَى وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ١٠٧
لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ
أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ
الْمُطَّهِّرِينَ ١٠٨

MEALİ ÂLİSİ

(107) : Ve o kimseler ki, zarar vermek için ve küfr için ve müminlerin aralarını ayırmak için ve evveke Allah Tealâ ile ve Resulü ile savaşa cür'et etmiş olanı beklemek için bir mescit edindiler ve yemin de edeceklerdir ki: Biz iyilikten başka bir şey kasdetm?dik. Allah Tealâ ise şahadet eder ki, onlar şüphe yok yalancı kimselerdir.

(108) : Onun içinde ebediyen namaz kûma. İlk günden beri tekva üzere müesses olan bir mescit, elbette onun içinde namaz kılmana daha lâyıktır. Onun içinde öyle bir takım rical vardır ki, tertemiz olmayı severler, Allah Tealâ da çok temizlenenleri sever.

*

İ Z A H

(107) : Bu mübarek âyetler de müslümanların aralarını ayırmak, onları mutazarrır etmek için münafıkların din namına başka bir hileye baş vurmuş olduklarını teşhir etmektedir. Onların öyle kötü bir maksatla yaptırmış oldsklan bir mescidde değil, mahza nzay-ı Hak için yaptırılmış bir mabede devamın lüzumunu şöylece göstermektedir. (Ve o kimseler kî) Münafıklardan on iki §ahıs ki, müslümanlara (zarar vermek için) mescid-i Küba'ya müdavim olan müminleri mutazarrır etmek için (ve küfr için) nifaklarını kuvvetlendirmek için, Resuli Ekrem'in aleyhinde bulunmak için (Ve müminlerin aralarım ayırmak *için)* Küba mescidinde namaz kılan müslümanların arasına tefrika düşürmek için (we evvelce Allah Tealâ ile ve Resûli ile savaşa cür'et etmiş olanı beklemek içtin) yâni: Dini islama düşmanlıkta bulunmuş, Resulullaha rakip kesilmek istemiş olan fasık bir rahip olan Ebu Âmir'in gelip kendilerine imamette bulunması için (bir mescit edindiler) ki: Buna «mescid-i dırar» denilmiştir. (Ve) Bu münafıklar, sonra da gelip yalan yere (yemin edeceklerdir ki, biz) bu mescidi yaptırmakla (iyilikten başka bir şey keseletmedik) bununla müslümanlara kolaylık göstermek istedik, mescid-f Kubaya veya mescid-i nebeviye gidemiyecek <jlan müslümanlar burada namaz kılsınlar diye bunu yaptırdık. (Allah Tealâ şahadet eder ki, onlar şüphe yok ki,) bu sözlerinde bu yeminlerinde (yalancı kimselerdir) onlann maksatları başkadır, müslümanları parçalamaktır, müslümanların aleyhinde bir darunnedve, bir nifak ocağı vücude getirmektir.

(108) : Artık Habibimî. Sen (Onun) o mescid-i Dırarın (içinde ebediyen namaz kılma) onu bir mâbed tanıyarak içinde durma (ilk günden beri) vücude getirildiği ilk zamandan itibaren (tekva üzere müesses olan bir mescid) yâni: Küba mescidi veya Medine-î Münevvere'deki mescid-i nebevi (elbette) muhakkakki, veya and olsun ki, (onun içinde namaz kılmana daha lây:&iır.) öyle sonradan güzel bir niyete mukarin olmaksızın yapılan bir mescidde bir Peygamber-i Âlişanın gidip durması, namaz kılması muvafık değildir, (onun) O tekva üzerine tesis edilmiş olan mabedin, o Küba mescidinin (içinde öyle bir takım rical) samimî müslümanlar (vardır ki, tertemiz olmayı severler) Rızay-ı ilâhîye nailiyet için masiyetlerden, mezmum hasletlerden kaçınırlar, nezahati ahlâkiye sahibi bulunurlar. Bunlar ensarı kiramdan güzide bir cemaat demektir. (Allah Tealâ'da çok temizlenenleri serer) yâni: Maddî ye manevî kusurlardan kendilerini muhafazaya çalışanları rızay-ı ilâhîsine nail buyurur. Ne büyük bir mükâfat!.

§ Malûm olduğu üzere Resûli Ekrem, Şıllallahu Tealâ Aleyhi Vesclkm Efendimiz, hicret buyururken rebiulevvelin ilk günlerinde idi ki, Medine-i Münevvereye pek yakın olan «Küba» kariyesinde Beni Neccardan bir zatın haae~? sinde misafir olarak birkaç gün kalmıştı. Bu müddet, içinde «Küba mescidi» ni yaptırdı. Bu islâm cemaati için ilk yapılan mübarek bir mescitdir. Bilâhaa. Kaba karyesinde bulunan on iki münafık orada başka bir mescit yapmışlar.

lar zahiren müslümanlara bir kolaylrk göstermek istemişlerdi. Fakat asıl maksatları müslüman cemaati arasına ayrılık sokmak, orada toplanıp müslümanların aleyhine çalışmaktı. Hattâ islâm düşmanı Ebu Âmir adında bir rahip vardı ki, Huneyn gazvesinde münhezim olan düşmanlar arasında bulunmuştu. Bu inhizam üzerine Şam'a gitmiş, Kayser'den kuvvet alarak müslümanların üzerine gelip saldırmak hülyasında bulunmuştu. Bu islâmiyet düşmanı da o münafıklara haber göndermiş, kendisini yaptırdıkları mescide imam tayin etmelerini istemiş, onlar ile beraber-müslümanların aleyhine çalışacağını bildirmişti. Fakat az sonra Şam tarafında gebermişti. Bu mescidi Dırarı yapanlar!. Tebük gazvesine gitmek üzere hazırlanmış olan Resûli Zişana müracaat ederek yaptırdıkları mescidde namaz kılarak kendilerine dua etmesini -melanetlerini saklamak maksadiyle- rica etmişlerdir. Aleyhisselâtü Vesselam Efendimiz de: Ben şimdi yolculuk üzere bulunuyorum, inşallah avdet edince gelir namaz kılarım diye buyurmuştu. Vaktaki Tebük gazvesinden avdet buyurdu, o münafıklar yine müracaat ederek mescidlerine gitmesini istediler. Bunun üzerine bu âyet-i celîle nazil olarak Resüli Ekrem'in o nifak maksadiyle yapılmış olan bir mescide gidip namaz kılmasına tarafı liâhîden müsaade verilmemiş oldu. Sonra da bazı zatlar gönderilerek o mescit yıktırılıp yaktırılmıştır.

Binaenaleyh bir mescidin makbul bir mâbedi islâm olabilmesi için helâl bir mal ile mahza rızay-ı ilâhî için inşa edilmiş olması icabeder.

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ
وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ
هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ
إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

MEÂLİ ÂLÎSİ

(109) : O halde binasını Allah Tealâ'dan bir korku ve bir nza üzerine kurmuş olan kimse mi hayırlıdır, yoksa binasını yıkılmakta bulunan bir yar'ın

kenarı üzerine kurup da onunla beraber cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi?. Allah Tealâ da zalimler olan bir kavmi hidayete erdirmez.

(110) : Onların kurmuş oldukları bina, onların gönüllerinde bir işkil olarak zail olmayacaktır. Meğer ki gönülleri parça parça olsun. Ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

***

İ Z A H

(109) : Bu mübarek âyetler yaptıkları hayrat ve hasenatı, güzel bir itikada, ulvî bir maksada dayanarak yapmış olan kimseler ile onları münafıkane bir fikre, bir gayeye dayanarak yapan kimseler arasındaki farkı fevkalâde beliğ, müessir bir üslûp ile bildirmektedir. Ve münafıkların vücude getirdikleri şeylerin kendi yüreklerinde aleddevam bir havf ve endişeye sebep olacağını ihtar eylemektedir. Şöyle ki: (O halde) yâni: Mescidi Dırarı yapan münafıkların halleri bilindikten sonra artık (binasını) mescid namına yaptığı yapısını (Allah Tealâ'dan bir korku ve bir rıza üzerine) her türlü günahlardan sakınarak rızay-ı ilâhîye nailiyet temennisi gibi manevî bir esas üzerine (kurmuş olan kimse mi hayırlıdır) kendi hakkında ve beşeriyet hakkında faidelidir (yoksa binasını) mescidi Dırar gibi bir yapısını (yıkılmakta buSunan bir yar'm kenarı üzerine kurup da) yâni: Riya maksadiyle, dünyevî bir menfaat hırsiyle, müslümanların arasına ayrılık sokmak arzusu ile tesis edip de (onunla beraber) öyle bâtıl bir maksada, bir gayeye müstenit binasiyle birlikte (cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi?) hayırlıdı. İş.te şüphe yok ki, hayır ve saadet, öyle selâmet dairesinde yaşayan kimsede tecelli eder. Bilâkis zelilâne bir surette cehennem ateşine düşüp giden bir şahısta ise hayii: ve selâmet namına hiçbir şey tasavvur edilmez. İşte temiz itikatlı müslümanlar ile-münafıklar arasındaki fark!.

Evet.. Münafıklar, zalim -kimselerdir. Kendi kötü hareketleriyle hem kendi nefislerine, hem de sair insanlara karşı zulm etmekte bulunmuşlardır. (Allah Tealâ da zalimler olan bir kavmi hidayete erdirmez) Onları hayır ve saadete kavuşturmaz. Bilâkis onları cehennem vadilerinde ateşlere düşürmüş olur.

(110) : **(Onların)** O mescidi Dırarı yapan münafıkların (kurmuş **oldukları bina)** münafıkane bir maksada binaen mescid namiyle vücude getirdikleri müessese **(onların gönüllerinde bir işkil)** bir şüphe, bir vesvese, bir şek ve töhmet **(olarak zail olmayacaktır.)** Onların o yapmış oldukları bina, yıkılsa da yıkılmasa da onları daima endişe içinde bırakacaktır. Kendi münafıkane hallerine Resulullahın muttali olmuş olduğunu, haklarında nasıl bir muamele yapılacağını düşünüp duracaklardır. **(Meğer ki, gönülleri parça parça olsun)** Kendilerinde düşünebilmek, anlayabilmek kabiliyeti kalmasın. Ve illâ onlar yaşadıkça korku-

kenarı üzerine kurup da onunla beraber cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi?. Allah Tealâ da zalimler olan bir kavmi hidayete erdirmez.

(110) : Onların kurmuş oldukları bina, onların gönüllerinde bir işkil olarak zail olmayacaktır. Meğer ki gönülleri parça parça olsun. Ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

***

İ Z A H

(109) : Bu mübarek âyetler yaptıkları hayrat ve hasenatı, güzel bir itikada, ulvî bir maksada dayanarak yapmış olan kimseler ile onları münafıkane bir fikre, bir gayeye dayanarak yapan kimseler arasındaki farkı fevkalâde beliğ, müessir bir üslûp ile bildirmektedir. Ve münafıkların vücude getirdikleri şeylerin kendi yüreklerinde aleddevam bir havf ve endişeye sebep olacağını ihtar eylemektedir. Şöyle ki: (O **halde)** yâni: Mescidi Dırarı yapan münafıkların halleri bilindikten sonra artık **(binasını)** mescid namına yaptığı yapısını **(Allah Tealâ'dan bir korku** ve **bir rıza üzerine)** her türlü günahlardan sakınarak rızay-ı ilâhîye nailiyet temennisi gibi manevî bir esas üzerine **(kurmuş olan kimse mi hayırlıdır)** kendi hakkında ve beşeriyet hakkında faidelidir (yoksa **binasını)** mescidi Dırar gibi bir yapısını **(yıkılmakta buiunan bir yar'ın kenarı üzerine kurup da)** yâni: Riya maksadiyle, dünyevî bir menfaat hırsiyle, müslümanların arasına ayrılık sokmak arzusu ile tesis edip de **(onunla beraber)** öyle bâtıl bir maksada, bir gayeye müstenit binasiyle birlikte **(cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi?)** hayırlıdı. İşte şüphe yok ki, hayır ve saadet, öyle selâmet dairesinde yaşayan kimsede tecelli eder. Bilâkis zelilâne bir surette cehennem ateşine düşüp giden bir şahısta ise hayıç ve selâmet namına hiçbir şey tasavvur edilmez. İşte temiz itikatlı müslümanlar ile- münafıklar arasındaki fark!.

Evet.. Münafıklar, zalim 'kimselerdir. Kendi kötü hareketleriyle hem kendi nefislerine, hem de sair insanlara karşı zulm etmekte bulunmuşlardır. **(Allah Tealâ da zalimler olan bir kavmi hidayete erdirmez)** Onları hayır ve saadete kavuşturmaz. - Bilâkis onları cehennem vadilerinde ateşlere düşürmüş olur.

(110): **(Onların)** O mescidi Dırarı yapan münafıkların **(kurmuş oldukları bina)** münafıkane bir maksada binaen mescid namiyle vücude getirdikleri müessese **(onların gönüllerinde bir işkil)** bir şüphe, bir vesvese, bir şek ve töhmet **(olarak zail olmayacaktır.)** Onların **o** yapmış oldukları bina, yıkılsa **da** yı'kılmasa da onları daima endişe içinde bırakacaktır. Kendi münafıkane hallerine Resulullahın **muttali** olmuş olduğunu, haklarında nasıl bir muamele **yapılacağını düşünüp** duracaklardır. **(Meğer ki, gönülleri parça parça olsun) Kendilerinde düşünebilmek, anlayabilmek kabiliyeti kalmasın. Ve illâ onlar yaşadıkça korku-**

lar, düşünceler içinde kalacaklardır. **(Ve Allah. Tealâ alimdir)** Her şeyi tamamen bilir, onların o miinafıkane halleri de Cenab-i Hak'ça malûmdur. Ve o Hâlik-ı Azim **(hakimdir)** bütün emirleri, bükmleri, hikmet ve maslahata müstenittir. O münafıkların haklarında varit olacak emri ilâhî de bu hikmet cümlesindendir. Artık âkıbeti hallerini düşünsünler!.

§ Bünyan: Yapı, bina, duvar demektir.

§. Sefa: Bir şeyin kenarı, ucu, bir tarafı manasınadır.

§ Cüruf: Uçurum, yar, altı boş, çukurlaşmış, yıkılmaya yüz tutmuş mahal demektir.

§ Hâr: Münhedim, yıkılmış, düşmüş üzere olan şeydir.

§ Rîbe: Şek, şüphe, töhmet demektir. Reyb de şek, şüphe ve hacet manasınadır. «Reybelmenun» da havadisi dehr demektir.

«

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ
لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ
وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجٖيلِ وَالْقُرْاٰنِ
وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ
الَّذٖي بَايَعْتُمْ بِهٖ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١١١﴾

MEALİ ÂLfel

(111) : Şüphe yok ki, Allah Tealâ müminlerden nefislerini ve mallarım cennet muhakkak onlana olması mukabilinde satın almıştır. Allah Tealâ yolanda mücahedede bulunacaklar da öldürecekler ve öldürüleceklerdir. Onların öyle cennete konulmaları, Tevratta, İncikle ve Kor'anda mezkûr, hak olan bir vadi ilâhidir. Ve ahdim Afialı Tealâ'dan ziyade ifa edebilen kim vardır?. Artık yapmış olduğunuz o afagferişten dolayı size müjdeler olsan ve İşte bo, en büyük bir saadettir.

**

İ Z A H

(111) : Bu âyet-i kerime, hak yolunda yapılan mücahedelerin sahiplerine ne kadar faidebahş olacağını tebşir ve ehli îmanı din yolunda fedakârlığa şöylece teşvik buyurmaktadır: **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ müminlerden)** Cenab-ı Hak'ka ve onun Peygamberine ve o Nebiyyi Âlişanın tebliğ ettiği şeylere îman edenlerden **(nefislerini, ve mallarını, cennet muhakkak onların)** o müminlerin **(olması mukabilinde satın almıştır)** yâni: Hak yolunda nefisleriyle, mallariyle fedakârlıkta bulunacak ehli îman için yarın ahiret âleminde cennetler ihsan Duyurulacaktır. Onlar dünyadaki o amellerinin mukabilinde böyle mükâfata nail olacaklardır. Malûmdur ki: İnsanların da, sair bütün mahlûkatın da olanca varlığı Cenab-ı Hak'kın bir eseri inayetidir. Hepsine de hakikaten mâlik olan Allah Tealâ'dır. Binaenaleyh hiç bir şeyi satın almaya muhtaç değildir. O böyle bir ihtiyaçtan münezzehtir. Ancak böyle satın almak gibi tâbirler, Cenab-ı Hak'ka nazaran birer temsil kabilindendir, o Hâlik-ı Kerim'in âtifetine bir işareti hâvidir. Kullarının hak yolundaki fedakârlıklarını Cenab-ı Hak'kın büyük mükâfatlarla karşılaması, bir nevi alış veriş kabilinden gösterilmiş, kulların bu fedakârlıklarına lütfen büyük bir kıymet verilmiş oluyor. Evet.. Müminler böyle bir iltifata lâyıktırlar. Çünki, onlar **(Allah Tealâ yolunda)** dini islâm uğrunda **(mücahedede bulunacaklar da)** savaş meydanlarına atılacaklarda hem din düşmanlarını **(öldürecekler)** hem de o uğurda **(öldürüleceklerdir)** şehit düşeceklerdir. Rızay-ı Hak'kı kazanmak için böyle fedakârlıklarda bulunacaklardır. **(Onların) O mücahitlerin (öyle cennete konulmaları)** hakkındaki vadi ilâhî (Tevratta, **İndide ve Kabanda mezkûr)** bu semavî kitaplarda tesbit edilmiş **(hak olan bir vadi ilâhîdir)** ki, herhalde tahakkuk edecektir, **(ve ahdini Allah Tealâ'dan ziyade ifa edebilen kim vardır?.)** Elbette hiç bir kimse Cenab-ı Hak'tan ziyade ahdim ifaya kaadir olamaz. Hak Tealâ her şeye kemâliyle kaadirdir, kullarına **lütfen vadettiği şeye mâni** olabilecek hiç bir kuvvet bulunamaz. **(Artık) Ey müminler!. Cenab-ı Hak ile (yapmış olduğunuz o alış verişten)** nefsiniz ve **mallarınız mükabilinde cenneti satın** almış olduğunuzdan **(dolayı size müjdeler olsun) Siz bu tebşiri ilâhîden dolayı sevinin,** neşeyâb olunuz, **(ve işte bu) Böyle bir** âtifete **nailiyet (en büyük bir saadettir)** bu, en muazzam bir nimettir, bir necat ve **selâmettir. Elgıpte bu müjdeye nail olanlara. İşte hak yolunda halisane mücahedenin ebedi mükâfatı böyle pek büyüktür.**

§ Rivayeet nazaran Akabe gecesinde ensarı kiramdan yetmiş zat, Resulallah ile beyatte bulunmuş yâni: Onu tasdik ile kendisine sadakatte bulunacaklarına dair söz vermişlerdi. Bunlardan «Abdullah tbni Revahe» namındaki zat Ya Resulûilah!. Rabbin için ve kendi nefsin için dilediğini şart koş» demiş, Peygamberi Alişanda «Rabbün için ibadet edip ona şerik koşmayınız, nefsim için de siz kendi nefsinizi, malınızı neden men eder iseniz beni de ondan men eyle-

yiniz» diye buyurmuş. Ensari kiram da «biz böyle yaparsak bizim için ne vardır» diye sormuşlar, Resüli Ekrem de «cennet vardır» deyince Ensarı güzin: Bey atimiz, faideli oldu, bize kazanç temin etti, artık biz bunu asla bozmayız» demişler. Bunun üzerine de bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.

*
* *

اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ
السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(112) : -Onlar- tövbe edenlerdir, ibadette bulunanlardır, hamd edenlerdir, oruç tutanlardır, rukûa, secdeye varanlardır, mâruf ile emir ve münkerden nehy eyleyenlerdir ve Allah Tealâ'nın hududunu muhafazada bulunanlardır. İşte -o- müminleri müjdele.

**

İ Z A H

(112) : Bu âyet-i celîle cennet ile müjdelenmiş müminlerin pek yüksek olan dokuz vasfını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(-Onlar-)** Nefisleri ve malları mukabilinde cenneti satın almış olan halis müminler **(tövbe edenlerdir)** küfr ve mâsiyetten kaçınıp taib ve müstağfir olanlardır. **(İbadette bulunanlardır)** Cenabı Hak'ka kemâli hulûs ile ibadete devam eyleyenlerdir, **(hamd edenlerdir)** Hak Tealâ'nın verdiği dünyevî uhrevî nimetlerden dolayı kalben ve lisanen şükre çalışanlardır, teşbih ve tehmitte bulunanlardır. **(Oruç tutanlardır)** Farz ve nafile oruçlara devam edenlerdir, (rukûa, secdeye **varanlardır)** Namaz kılanlardır, Cenab-ı Hak'ka son derece tâzim için, arz-ı ubudiyet için rukûa **ve** secdeye kapananlardır, **(mâruf ile emir ve münkcrden nchy eyleyenlerdir)** Dîoen güzel, matlup olan şeyleri halka tavsiye eden, dînen çirkin, memnu olan şeylerden halkı

menetmeğe çalışanlardır. **(Ve Allah Tealâ'nın hududunu)** itikadiyane, ibadetlere, muamelelere dair olan ahkâmı islâmiyeyi **(muhafazada bulunanlardır)** bu pek güzîde dokuz kısım evsafı haiz olanlar hakikaten cennete lâyık zatlardır, **(işte)** Resulüm!. Sen bu yüksek vasıfları haiz bulunan o **(müminleri müjdele)** artı'k onlar için ne muazzam nimetler, mükâfatlar vardır, onlara tebşir et.

§ Malûm olduğu üzere «seyahat» yolculuk, yer yüzünde bir müddet gezip yürümek demektir. Seyahatte bulunan kimseye «saih» denir. Cem'i: «Saihun» dur.-Bu âyet-i kerimedeki «saihun» dan murat, ekseri müfessirine göre oruç tutanlardır. Çünki oruç tutan bir zat, muvakkat bir zaman için yemekten, içmekten, aile mukarinetinden ayrılmış, ibadete müdavim bulunmuş olacağı cihetle bu haline «seyahat» kendisine «saih» denilmiştir. Bir de güzelce oruç tutan bir zat, bu sebeple müteaddit feyizlere, tecellîlere nail olabilir, manevî bir makamdan diğer bir ma'kama intikâl etmiş bulunabilir. İşte bu cihetle de oruca seyahat denilmiştir. Maahaza bazı müfessirlere göre bu âyet-i kerîmedeki «saihun» dan murat, cihad için veya dinî ilimleri tahsil için yurtlarından ayrılmış, seyahate çıkmış olan zatlardır. El ilmü indallah.

ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين
ولو كانوا أولي قربى من بعد ما تبين لهم أنهم أصحا
ب الجحيم ﴿١١٣﴾ وما كان استغفار إبراهيم لأبيه
إلا عن موعدة وعدها إياه فلما تبين له أنه عدو
لله تبرأ منه إن إبراهيم لأواه حليم ﴿١١٤﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(113) : Peygamber için ve iman edenler için muvafık değildir ki, müşrikler lakkinda mağfiret takbinde bulunsunlar, velevki, karabet sahipleri olsunlar. OnJann cehennem eshabı oldukları kendilerine tebeyyün ettikten sonra.

(114) : İbrahim'in babası için istiğfarda bulunması ise **ancak ona yapmış olduğu bir vadden dolayı idi Vaktaki onun Allah** için **bir** düşman **olduğu ken» dişine tebeyyün etti. Hemen ondan beri oldu. Şüphe** yok **ki, İbrahim elbette çok ah vah eden yumuşak tabiattı bir zat idi.**

•*•

İ Z A H

(113) : Bu mübarek âyetler, kâfirler ile öldüklerinden sonra da alâkadar olmanın caiz, haklarında mağfiret talebinde bulunmanın meşru olmadığını gösteriyor, bu memnuiyetin dini İslama münhasır olmayıp dini İbrahimde cari bulunmuş olduğuna işaret buyuruyor. Şöyle ki: **(Peygamber için ve iman edenler için muvafık)** sahih, doğru, hükmi ilâhiye uygun **(değildir ki, müşrikler hakkında)** yâni: Küfr ve şirk üzere ölmüş olanlar veya küfr ve şirk üzere sebat edip duranlar hakkında **(mağfiret talebinde bulunsunlar)** çürtkü bunların bu halde mağfirete nail olamayacakları bir hükmü ilâhî muktezasıdır. (Velev **ki)** O kâfirler, müşrikler b istiğfarda bulunan kimsenin **(karabet sahipleri olsunlar)** kendilerinin anaları, babaları, amcaları bulunsunlar. Bu istiğfarın böyle caiz olmaması **(onların)** o akrabadan olan dinsizlerin **(cehennem eshabı oldukları)** yâni küfr ve şirk üzere öldükleri (kendilerine tebeyyün ettikten sonra) artı'k istiğfara mahal kalmamış olur. Fakat bir mümin zat, daha dünyada bulunup duran bir kâfirin îmana nail olmak suretiyle mağfiret-i ilâhîyeye nail olmasını temenni edebilir. Nitekim bütün dinsizlerin imanı kabul edip de azabı uhrevîden kurtulmaları hakkında dua ederiz. Fakat hangi bir şahsın kâfir olduğu halde mağfirete nail olması asla temenni edilemez. Çünki öyle dinsizlerin mağfireti ilâhîyeye nail olamayacakları tarafc-ı ilâhîden katiyyen beyan buyurulmuştur.

§ Bir rivayete göre eshabı -kiramdan bazıları şirk üzere ölmüş olan karipleri hakkında istiğfarda bulunmuşlardı. Bunu müteakip bu âyet-i kerîme nazil olmuş, böyle bir istiğfarın caiz, faidebahş olmadığı bildirilmiştir.

(114) : **(İbrahim'in babası)** Azer hakkında **(istiğfarda bulunması ise)** bu memnuiyete muhalif değildir, babası hakkında İbrahim Aleyhisselâm'ın mağfiret talebinde bulunması **(ancak ona)** o pederine evvelce **(yapmış olduğu bir vadden dolayı idi)** yâni: Hazreti İbrahim, vaktiyle pederine demişti ki: Senin hakkında îmana muvaffak olmaklığın için elbette **dua** edip mağfiret talebinde Bulunacağım. Bu bir vad idi veyahut İbrahim Aleyhisselâm'ın babası: Dini ilâhiyi **kabul edeceğine dair** söz **vermişti,** böyle **bir** vadde **bulunmuştu. İşte** bundan **dolayı Hazreti İbrahim istiğfarda bulunmuştu. (Vaktaki onun)** Babasının **(Allah iç» bir düşman oldeğu)** küfr **üzere ölmesiyle veya** Cenab-ı **Hak'kın vahyen bildinnesiyle (fce»4isMe) İbrahim Alcybisselâm'a (tcbcyyün etti) Hazreti İbrahim de (be-**

men ondan beri oldu) hakkındaki istiğfara nihayet verdi, yoksa babasının küfr üzere öldüğünü bildiği halde onun için istiğfarda bulunmuş değildir. Belki, daha küfr üzere ölmeden onun îmana nail olarak mağfiret-i ilâhîyeye nailiyetini temenni etmiş bulunuyordu. **(Şüphe yok ki, İbrahim)** Aleyhisselâm **(elbette çok ah vah eden)** bir çok tazarru ve niyazda bulunan **(yumuşak tabiatlı,)** eza ve cefaya mütehammil, mülâyimetle muameleye müdavim **(bir zat idi)** işte onun bu fazileti ahlâkiyesi idi ki, kendisini en haşin tabiatlı olan babası hak'kında istiğfara sevketmişti.

§ Bir rivayete nazaran Hazreti Ali radiallahu Tealâ anh, bir müslümanın müşrik olan ana ve babası hakkında istiğfarda bulunduğunu görmüş: «Sen müşrik oldukları halde onlar için istiğfarda bulunur musun» diye buyurmuş. O da demiş ki: İbrahim Aleyhisselâm, anası, babası müşrik oldukları halde onlar için istiğfarda bulunmuş değil midir? Hazreti Ali, bu hâdiseyi Resûli Ekrem'e arzetmiş, bunun üzerine bu âyeti celîle nazil olmuştur.

* *

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى
يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾
اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا
لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(115) : Allah Tealâ bir kavme hidayet ettikten sonra onlara sakınacakları şeyi açıkça bildirmedikçe onları dalâlete düşürecek değildir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ her şeyi tamamiyle bilicidir.

(116) : Muhakkak ki; Allah Tealâ, bütün göklerin ve yerin mülkü onundur. Diriltir de, öldürür de. Ve sizin için ondan başka ne bir yar vardır, ne de bir **yardımcı.**

***

İ Z A H

(115) : Bu mübarek âyetler, müşrikler için istiğfarda bulunmanın men'i hakkındaki emri ilâhî sâdır olmadan evvel yapılmış olan istiğfarlardan* dolayı müminlerin mes'ul olmayacaklarını bildiriyor, ve öyle müşriklerden alâkalarını kesecek olan müminlerin nusret-i ilâhîyeye nail olacakları cihetle öyle müşri'klerin muavenetlerinden mahrum kalacaklarını düşünmelerine mahal bulunmadığına işaret buyuruyor. Şöyle ki: (Allah Tealâ bir kavme hidayet ettikten) onları islâmiyete nail buyurduktan (sonra onlara sakınacakları şeyi açıkça) vahyen (bildirmedikçe) memnu olan şeylerin nelerden ibaret bulunduğunu kâfi derece beyan buyurmadıkca (onları) o hidayete erdirmiş olduğu kullarını bilâhara nehiy ve men edilecek şeyleri evvelce yapmış olduklarından dolayı (dalâlete düşürecek) ehli dalâlet hakkında yapacağı şeyi onların haklarında da yapacak (değildir) meselâ: Şarap içilmesi bilâhara nehyedilmiştir. Bu nehid^n evvel onu içmiş olanlar bundan mes'ul olmayacaklardır. Elverir ki, bu nehyden sonra içmesinler. İşte müşrikler hakkındaki istiğfarın men'ine dair hükm sâdır olmadan evvel yapılmış olan istiğfarlardan dolayı da bunu yapan müslümanlara bir mes' uliyet teveccüh etmeyecektir. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ her şeyi tamamile bilicidir.) Artık ey müminler!. Sizin için yapılması muvafik olup olmayan şeyleri de bilir beyan buyurur. Bu beyandan evvel yapmış olduğunuz şeylerden dolayı sizi bir rahmet-i ilâhîyesi olarak mes'ul tutmaz.

(116) : (Muhakkak ki, Allah Tcalâ) Öyle bir Halikı Kâinattır 'ki, (bütün göklerin^-ve yerin mülkü) bir şerik ve naziri olmaksızın kamilen (onundur) o mâbudi âzimüşşanındır. Bütün varlıklar onun mülkü, hâkimiyeti altında bulunmaktadır. O Hâlik-ı Kadîm (diriltir de öldürür de) dilediği kulunu îman ile yaşatır, îman ile öldürür ve dilediği diğer bir kulunu da küfr üzere yaşatır, küfr üzere öldürür. Onun efali ilâhîyesine kimsenin itiraza selâhiyeti yoktur, (ve) Ey insanlar!, (sizin için ondan başka ne) Hakikî, daimî (bir yâr) bir dost, bir muhafız (vardır) ki, sizi siyanet edebilsin, (ne de) ondan başka hakikî bir halde (bir yardımcı) bir muavin vardır ki, sizi azabı ilâhîden kurtarabilsin. Artık bir kısım müşriklerin yardımlarından ve saireden mahrum kalacağınızı düşünmenize mahal yoktur.

§ Rivayete nazaran bu istiğfardan men hakkındaki âyet nazil olunca bir kısım müminler vaktiyle yapmış oldukları istiğfarlardan mes'ul olacaklarını düşünerek korkmuşlardı. Bazı müminler de müşrik olan kariplerinden alâkalarını büsbütün kesince onların yardımlarından mahrum kalacaklarını düşünmeğe brşlamışlardı. Bunun üzerine bu iki âyet-i celîle nazil o'.muş, onlara tesellibahş bulunmuştur.

***

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ
وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ
مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ
ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ۙ ﴿١١٧﴾
وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ
بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّٓوا اَنْ لَا مَلْجَاَ
مِنَ اللّٰهِ اِلَّٓا اِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(117) j Kasem olsun ki, Allah Tealâ, Peygambere ve o güdük saatinde ona tâbi olan muhacirler ile ensara tövbe nasib etti; Onlardan bir zümrenin kalpleri az kalsın eğilecek bir hâle geldikten sonra tövbelerini kabul buyurâj. Şüphe yok ki, onların hakkında o, çok esirgeyicidir, çok merhametlidir.

(118) **: Ve üç kişiye de ki: Geri bırakılmışlardı, hattâ yer yüzü genişliğiyle beraber onların üzerine dar gelmişti. Kalpleri kendilerine darlaşmıştı ve Allah Tealâ'ya sığınmadan başka ondan sığınacak bir** şey **bulunmadığını anladılar. Sonra onlara tövbekar olmaları için tövbe nasip buyurdu. Şüphe yok ki, Allah Tealâ'dır, tövbeleri en çok kabul eden, en** çek **merhametli olan ancak, o^dur.**

∴

t Z A H

(1.17) : Bu mübarek âyetler, pek meşakkatli olan Tebük gazvesi sebebiyle **zuhura gelen ve terki** evlâ kabilinden bulunan bazı hâdiselerden dolayı Resûli **Ekrem ile** eshabı kiramının affi ilâhîye mazhar olduklarını ve ezcümle savaştan

geri kalıp da bilâhara nedamet göstefen üç zatın da tövbelerinin kabul buyurulmuş olduğunu şöylece kendilerine tebşir etmektedir. (Kasem olsun ki) muhakkak bir inayet-i ilâhîyedir ki (Allah Tealâ Peygambere) Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm'a (ve o güçlük saatinde) o Tebük seferi esnasındaki nakil vasıtalarının, gıda maddelerinin ve sairenin noksanlığından dolayı pek meşakkatli olan bir sefer esnasındaki o vakte «saati usr» denilmiştir. (Ona) O Peygamberi Zişana (tâbi olan muhacirler ile ensara tövbe nasib etti.) Yâni: Resûli Ekrem Hazretleri Tebük gazvesi sırasında bir ta'kım münafıkların savaştan geri kalmalarına izin vermişti. Bu «terki evlâ, zelle» kabilinden bir müsaade idi. İşte bundan dolayı Nebiyyi Zişan Hazretleri af edilmiş, mes'ul tutulmamıştır. Ashab-ı Kirama gelince onlar da bu gazveyi ağır görmüş, bidayeten bundan korkmuş iseler de sonra tebdil fikir ederek savaşa atılmış oldukları, için bu hal onlar için bir tövbe mesabesinde bulunmuştur. Maamafih onların vaktiyle yapmış oldukları bazı kusurlar olabilirdi. Sonra bu ağır gazaya koşmuşlar, ağır. sıkıntılara katlanmış oldukları cihetle bu onlar için bir tövbe makamında olarak sabık kusurlarının affina, sevap 'kazanmalarına vesile olmuştur. Hattâ (onlardan bir zümrenin) Ebu Lübabe ve arkadaşları gibi bazı zatların (kalpleri az kalsın eğilecek bir hale geldikten sonra) yâni: O meşakkatli vaziyetten dolayı cihada iştirakten geri kalmak gibi temayülâtı kalbiyyede bulunduklarında sonra yine sabr ve sebat ederek Resûli Ekrem'den ayrılmamaları sebsbivle (tövbelerini) C-nab-ı Hak (kabul buyurdu) onları mükâfatlara nail kıldı. (Şüphe yok ki) Allah Tealâ (onların) o mümin kullarının (hakkında o) Hâlik-ı Kerîm (çok esirgeyicidir) çok rafet ve âtifet sahibidir ve (çok merhametlidir) af ve rahmeti pek ziyadedir. Onlara nice ihsanîarda bulunur. Tövbelerinin kabulü de bu cümledendir.

(118) : (Ve üç kişiye de) Cenab-ı Hak tövbe nasip buyurdu (ki, geri bırakılmışlardı.) vaktiyle mazeretleri ne kabul ve ne de reddedilmeyip haklarında bir emri ilâhînin zuhuruna kadar intizarda bulunulmuştu. Bunlar da Tebük gazvesinden geri kalmış olan Şair Keab İbni Eşref, Hilâl İbni Ümeyye ve Miraret Übnür Rebi namındaki zatlar idi. (Hattâ yer yüzü) Olanca (genişliğiyle beraber onların üzerine dar gelmişti) o kadar ruhen bir sıkıntıya, bir üzüntüve düşmüşlerdi. Cihatdan geri kaldıkları ve henüz affa nail olmadıkları için bir havf ve keder içinde yaşıyorlardı, (kalpleri kendilerine darlaşmıştı) Neşeden, itnrnandan mahrum kalmışlardı. Tövbelerinin kabulü tehire kalmış olduğundan dolayı heyecan içinde yaşıyorlardı, (ve Allah Te«!â'ya sığınmadan başka) Ona iltica ederek istiğfarda bulunmadan gayrı (ondan) o Halikı Azimin azap ve ikabından kaçıp (sığınacak) iltica edecek (birşey bulunmadığını anladılar) o Kerimi Mabudun mücazatından kurtulmak için yine onun lûtfu keremine sığınmaktan başka çare bulunamayacağına kanaat getirdiler. (Sonra) O Hâlik-ı Kerim de (onlara **tövbekar** olmaları için tövbe nasip buyurdu) onları tövbeye muvaffak kıldı. Bu tövbelerinin kabulü elli gün sonra kendilerine tebşir edildi. (Şüphe yok ki Allah

Tealâ'dır) Tevvâb ve rahîm olan. Evet., **(tövbeleri** en **çok kabul eden)** Velev ki, günahlar pek çok olsun, ve **(en** çok merhametli olan) kullarını bir çok aflara inayetlere mazhar buyuran **(ancak o'dur)** o lûtf ve inayeti bînihaye olan mabûdi Zişandır. Artık daima onun dergâhi ulûhiyetine iltica ederde aflar, inayetler niyaz etmeliyiz. Bu mübarek âyetler bizleri taib ve müstağfir olmaya sevk etmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا
مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ
حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا
بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا
نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ
الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ
صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(119) : Ey îman edenler!. Allah Tealâ'dan korkunuz ve sadıklar ile beraber olunuz.

(120) : Ne Medine ahalisi için ve ne de onların civarında bulunan Bedeviler için sahih olmaz ki, Allah Tealâ'mn Resulünden geri kalsınlar ve onun kendi nefsinde ne yaptığına bakmayıp da kendi nefislerine rağbet göstersinler. Çünki onlara Allah yolunda ne bir susuzluk ve ne bir yorgunluk ve ne de bh* açlık isabet etmez ki ve ne de kâfirleri kızdıracak bir mevkie ayak basmazlar ki ve ne de bir düşmana karşı bir muvaffakiyete nail olmuş olmazlar ki, illâ onun mukabilinde kendileri için bir salih amel yazılmış olur. Şüphe yok ki, Allah Tealâ, muhsin olanların mükâfatını zâyetmez.

İ Z A H

(119) : Bu mübarek âyetler, müminleri Allah Tealâ'dan korkmaya, salih zatlar ile hemhâl olmaya davet ediyor. Gerek Medine ahalisi için ve gerek etrafındaki aşiretler için Resûli Ekrem'den ayrılmanın kendi nefislerini korumak için o Nebiyyi Zişamn yolunu takip etmemenin, onunla beraber cihada çıkmamanın muvafık olamayacağını ihtarda bulunuyor, ve Allah yolunda maruz kalacakları sıkıntıların mükâfatını göreceklerini kendilerine tebşir buyuruyor. Şöyle ki: (Ey **îman edenler!.)** Siz günahları: Peygamberimize muhalefeti terketmek suretiyle **(Allah Tealâ'dan korkunuz)** bütün yapacağınız ve terkedeceğiniz şeyler hususunda hükmi ilâhîye muhalif hareketlerden sakınrnız, Resulûllahın dâvetine icabet ederek onunla beraber gazaya çıkılması da bir tekva muktezasıdır. Bunun hilâfına hareket ise tekvadan mahrumiyet demektir. Ve ey müminler!. Siz (sadıklar ile beraber olunuz) yapmış olduğunuz yeminlerde, ahdlarda veya dini ilâhîde kavlen. fiilen, kalben sadık plan Resûli Ekrem ile ve onun güzîde ashabı kiramı ile beraber olunuz, onlara muhalefette bulunmayınız.

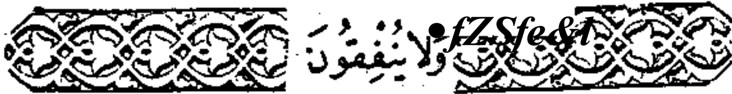
«İnsana sadakat yakışır, görse de ikrah»
«Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah»

§ İbni Abbas Hazretlerinden rivayete göre bu âyet-i kerime, ehli kitap arasından islâmiyeit kabul edenlere hitab etmektedir. Buyurulmuş oluyor ki: Ey Ehli Kitaf!. Siz de muhterem muhacirler ile. ensari kiram ile beraber olunuz, "sadakat ve sair mehaseni ahlâkiye hususunda onlar ile hem meslek bulununuz. Selâmet ve saadetiniz bununla kaimdir.

(120) : (Ne) Bir darülhicret olan mübarek **(Medine ahalisi için ve ne de onların civarında)** Medine-i Münevvere'nin bütün nahiyelerinde **(bulunan bedeviler için)** Müzeyne, Cüheyne, Eşca, ve Gıfar gibi kabileler için **(sahih)** doğru **(olmaz ki, Allah Tealâ'nin resulünden geri kalsınlar)** onun emrine muhalefet etsinler, onunla beraber cihada çıkmaktan kaçınsınlar. **(Ye onun)** O Peygamberi Zişamn **(kendi nefsinde ne yaptığına)** nasıl cihadı iltizam etmiş olduğuna **(bakmayıp- da kendi nefislerine rağbet göstersinler)** kendi şahıslarını vukaye için o Peygamberi Âlişanın izinden ayrılsınlar, onun iltizam buyurmuş olduğu cihadı kendileri iltizam etmesinler. Bu nasıl doğru olabilir?. **(Çünki onlara Allah yolunda ne) az (bkr susuzluk ve ne de bir yorgunluk ve ne de bir acılık isabet etmezki) mutlaka** onun mükâfatını görürler. **(Ve ne de kâfirleri kızdıracak bir mevkie ayak basmazlar ki)** öyle bir yeri piyade ve süvari olarak işgal etmiş olmazlar **ki (ve ne de bir düşmana karşı bir muvaffakiyete)** onları katletmek, esir almak, yerlerini feth eylemek gibi bir galibiyete **(nail olmazlar ki, illâ onun)** bu beyan **olunan muamelelerden, muvaffakiyetlerden her** birinin **(karşılığında kendileri için bff salih amel yazılmış olur.)** Onların bu yüzden sevaplara, mükâfatlara nail

olmaları, kerîm ve rahim olan mabûdi Zişammızın bir vadi ilâhîsi muktezasıdır, herhalde tahakkuk edecektir, **(şüphe yok ki, Allah Tealâ muhsin olanların)** Hak yolunda bedenen, ma'len fedakârlıkta bulunanların **(mükâfatını zayetmez)** onları herhalde nice sevaplara, nimetlere kavuşturacaktır. İşte hak yolunda cihada iştirak de bir ihsandır. Bunun da pek çok mükâfatı vardır. Artık bu hususta bilâmazeretin ResuIûUahtan ayrılmak nasıl muvafik olabilir?.

***

وَلَا يُنْفِقُونَ
نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾
وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ
فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا
قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(121) : Ve -onlar- ne küçük ve ne de büyük bir **nafaka sarfetmezler ki, ve bir vadiyi dolaşmış olmazlar ki, illâ onlar için yazılır. Ta ki, yaptıklarından daha güzeli ile Allah Tealâ onları mükâfata nail buyursun.**

(122) : Ve maamafUı bütün müminlerin birden toplanıp sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her bir fırkasından bir zümre din de fekahat sahibi olmaya çahşmah Te kavimlerine dönünce de onları inzar etmelidirler. Umulur ki, onlar sakınırlar.

***

İ Z A H

(121) : Bu mübarek âyetler, müslümanların hak yolunda yapacakları infaklardan ve seferlerden dolâyı büyük mükâfatlara nail olacaklarını tebşir ediyor. Ve müslümanlardan bir zümrenin dinî ilimleri tahsil ile kendi kavimlerini irşat ve tenvire, dinî hükmlere muhalefetten men ve tehzire çalışmaları lüzumunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Onlar, o mücahit müslümanlar (ne küçük) velev ki, bir huzme tsnesi olsun (ve ne de **büyük)** Hazret-i Osman'ın bczletmiş olduğu gibi pek ziyade bir servet olsun **(bir nafaka)** islâm ordusu için vcsair muhtaç olanların maişetleri için bir şey **(sarfetmezler** !;i) illâ onların defteri amaline yazılır (ve) onlar **(bir vadiyi)** hak yolunda^ hangi bir yari gidip **(dolaşmış olmazlar ki, illâ onlar için)** defteri amellerine sevap **(yazılır)** onların bu infaklan, bu hareketleri tesbit edilir **(ta ki, yaptıklarından daha güzeli ile)** daha efdali ve daha ziyadesiyle **(Allah Tealâ onları)** o infakta, seferde bulunanları **(mükâfata nail buyursun)** onlara birçok sevaplar nimetler ihsan eylesin:

§ Bu âyet-i celîle, hak yolundaki cihadın ve inf ak in fazilet ve ehemmiyetine bir delildir. Nitekim bir hadisi şerifte de: (\ş JÜ I1IJ^-J bjlé J*>. ^) Duyurulmuştur. Yâni: Bir müslüman, bir gazada bulunacak dindaşının nafakasını, vasıta-i nakliyesini temin gibi bir suretle ona yardımda bulunmuş olsa kendisi de bilfiil, gazada bulunmuş gibi sevaba nail olur.

Diğer bir hadisi şerifte de şöyledir: (.iç» u3 L'JI. ^» *±. *UJ~A- j-ff *kj-) Yâni: Allah yolunda bir günlük nöbet beklemek, düşmanın gelmesi muhtemel bir yolu muhafazaya çalışmak, dünyadan da ve dünyada bulunan şeylerden de hayırlıdır. Artrk islâm mücahitlerinin halleri ne kadar gıptaya, takdire lâyık bulunmuş olduğu pek güzel anlaşılmış olmuyor mu?.

§ Vadi, asıl lügatte, dere, iki dağ arası, su mecrası demektir. Cem'i «Evdiye» dir. Alelitlak yeryüzüne ve tarz ve uslubede vadi denilmektedir.

(122) : İslâmiyette cihad ve tahsili ilim, birer mühim vazifedir. **(Maamafih bütün müminler birden toplanıp)** cihad için veya tahsili ilim için (sefere **çıkmaları doğru değildir)** bu sahih ve müstakim bir hareket olamaz. Nasıl ki, hepsinin de oturarak lâzım gelen cihada ve ilim tahsiline gitmemeleri de caiz bulunmamaktadır. Bahusus **(onların)** islâm cemiyetlerinin **(her bir fırkasından)** her **taifesinden (bir zümre dinde fekahat sahibi olmaya çalışmalı)** dır. Bu uğurda **ilim** merkezlerine girerek -kâfi derecede lüzumlu ilimleri tahsile gayret etmelidir. (Ve) Bu zatlar, tahsillerini ikmâl ederek **(kavimlerine dönünce de onlan inzar etmelidirler)** kendi dindaşlarına dinî hükmleri bildirerek onlara muhalefetin ne **kadar** mes'uliyeti calip olacağını söylemelidirler, böyle bir muhalefetin ne gibi **azaplara** sebebiyet vereceğini bildirerek **o** dindaşlarını korkutmalıdırlar, onların

haklarında böyle hayırhah olmalıdırlar. **(Umulur ki, onlar)** O cemaat böyle elde edecekleri dinî bilgiler sayesinde dînen memnu, ahlaken mezmum olan şeylerden **(sakınırlar)** kendilerini mes'uliyetten kurtarırlar, temiz, takdire şayan bir içtimaî hey'et numunesi olurlar.

Bu âyet-i celîle gösteriyor ki: Bir islâm cemiyeti için teveccüh eden başlıca iki vazife vardır. Biri cihad, diğeri de tahsil-i ilim. İslâm varlığını koruma için bunlara katî lüzum vardır. Bir düşmana karşı müslümanlardan bir kısmının savaşa atılması, bir farzı kifayedir. Artık diğer kısımlarının da bu savaşa atılmalarıherhalde lâzım gelmez. Zaten atılmaları da maslahata muvafik olmaz. Fakat düşmana mukavemet edilebilmesi için bütün müslümanların harbe atılmasına lüzum görüldüğü takdirde harbe atılabilecek kudreti haiz olan her müslümanm buna iştirak etmesi icabeder ki, o zaman cihad, âmmeye müteveccih bir farz olmuş olur. Hepsinin de savaşa atılması lâzım gelir. Buna «Nefiriam» denir. Fakat böyle bir harekete çok kere lüzum görülmez, bu halde yurdun sair ihtiyaçları muattal bir halde kalmış olur ki, bu muvafik değildir.

Tahsili ilme gelince: Bir islâm ülkesinin muhtaç olduğu şeylerin başında dinî bilgiler gelir. Dini islâma nazaran her müslümanm dinî vazifelerini ifa eder bilecek derecede malûmat sahibi olmas bir farizedir. Nitekim bir hadisi şerifte: (ÂL_*) JL-« jsdJ Â} j» JJI *Jûa*) buyurulmuştur: Yâni: Her erkek ve kadın müslüman için İlim talebinde bulunmak bir farzdır. Her müslüman, namazına, orucuna, aile hayatına ve saireye ait dinî vazifelerini öğrenmelidir. Fakat dinî bilgiler pek ziyadedir, her müslüman bunları mufassalan tahsil edip bilemez. Bunlan bilmek bir ihtisas meselesidir. Binaenaleyh bunları islâm cemiyetleri arasından birer zümrenin güzelce tahsil etmesi lâzımdır. Bu da bir farzı kifayedir. Hepsi de bunu terkederse indallâh mes'ul olurlar. Artık böyle bir ihtisas sahibi olan zatlar, öyle maddî, fani bir mevki, bir nimet sahibi olmak için değil, mahza rızay-ı hak için dindaşlarına irşada çalışmalıdırlar, onlara lâzım gelen malûmatı vermelidirler, dinî hükmlere muhalefet edenleri azab-ı ilâhî ile 'korkutmalıdırlar, onları uyandırmaya gayret etmelidirler. Bıı onların bir vazifesidir. Bu zatların böyle verdikleri öğütlere riayet etmek de cemiyetin uhdesine teveccüh eden bir vecibedir, öyle hayırhahane öğütleri, korkutmaları takdir edememek ise, bir nankörlük, bir kıymetnâşinaslık alâmetidir. Velhasıl: Bir zümrenin dinî ilimleri tahsil ederek fekahat sahibi olması, büyük bir vazifedir. Nitekim bir hadisi şerifte : (.»JLIJ <*J» j-J1 J *jü \si- * «M^ j *) Duyurulmuştur. Yâni: Ccnab-ı Hak, bir kulunun hayra nailiyetini dilerse onu dinde malûmat sahibi eder ve ona doğru yola gitmeyi ilham buyurur.

§ Fıkıh, lügatte bilmek, anlamak, her şeyin künhüne vâkıf olmak suretiyle güzelce fehmeylemektir. Istılahta: FıkıM, bi£ kimsenin **amel cihadiyle lehine** ve aleyhine olan şer'î hükmleri mufassal delilleriyle **beraber bir meleke halinde** bilmesi demektir.

İmamı Azam Hazretleri de fıkıhı şöyle tarif etmiştir: Fıkıh, insanın lehine ve aleyhine olan şeyleri bilmesidir. «Bu tarife göre fıkıh ilmi, hem ibadetlere, ameliyata ve hem de itikadiyata, ahlâkiyata ait meseleleri cami bulunmaktadır. İşte bu meseleleri bilmek, bir fekahattir. Böyle bir bilgi sahibi olmaya çalışmak da «tefekkuh» demektir. Bu mes'eleleri bilen'bir zata da «fakıh» denir ki cem'i: «Fukaha» dır.

**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا
فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ
سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا
الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَ
وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(123) : Ey îman edenler!. Kâfirlerden civarınızda bulunanlar ile mukatelede bulunan ve onlar sizde bir şiddet bulsunlar ve biliniz ki, Allah Tealâ muttak&er ile beraberdir.

(124) : Ve ne zaman bir sure indirilmiş olunca onlardan kimi der, ki: Bu hanginizin imanını arttırdı?. Fakat o kimseler ki, iman etmişlerdir, artık onlara imam arttırmıştır ve onlar müjdelenirler.

(125) : Fakat kalplerinde bir hastalık olanlara gelince -o surenin nuzulionfauın küfirlerine küfr katıp arttırmıştır ve onlar kâfirler oldukları halde ölüp gitmişlerdir.

İ Z A H

(123) : Bu mübarek âyetler, cihad hususunda ehli islâmın mebdei hareketlerini tâyin ve düşmanlara karşı bir kuvvet ve şahamet gösterilmesi lüzumuna tenbih buyuruyor. Dinsizlerin başkalarını da dinden mahrum bırakmak için nüzul eden sureler ile istihzada bulunduklarını bildiriyor. Fakat bu surelerin nuzuli, müminlerin îmanını, o dinsizlerin de küfrlerini arttırmaya sebep olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey iman edenler!.) Ey müslümanlar!. Ey eshabı güzîn!. (kâfirlerden civarınızda) Yurdunuzun çevresinde, en yakın yerlerinde (bulunanlar üç niukatelede bulunun) evvelâ onlara karşı savaşa atılınız. Bunlardan murat, ya Medine-i Münevvere havalisinde bulunan Beni Kureyze, Beni Nadir Yahudi'leridir. Veya Hayber ahalisidir. Veya Bağdat vesaireye nazaran Medine-i Münevvere'ye yakın bulunan Şam'daki Rumlardır. Bu ülkelerdeki fırsat bekleyen düşmanlar dururken onları bırakıp uzaktaki düşmanlar ile savaşta bulunmak idareten ve siyaseten muvafık değildir. Bunun içindir ki, ehli islâm, evvelâ kendi ülkelerine yakın bulunan düşmanları ile cihada memur olmuşlardır. Bir kere bütün düşmanlara karşı birden hareket etmek mutaazzirdir, en yakın düşmanlar ile harbe başlamak ise kolaydır, alât ve edavat ve saire itibariyle de daha az külfetlidir. Ve ihtiyata, da daha muvafıktır. Maahaza bunda bir âtifet-i diniye de vardır. Müslümanların cihaddan asıl maksadları, beşeriyeti dine, saadete kavuşturmaktır. Bu halde müslümanlar, kendilerine daha yakın komşu mesabesinde bulunan kimselerin dîne, saadete nail olmaları için çalışmayı, başkaları için çalışmaya tercih etmiş olacaklardır ki, bu da komşuluk namına bir iyiliketn, hayırhahlıktan başka değildir, (ve) Ey Müslümanlar!. (Onlar) O düşmanlarınız (sizde bir şiddet) bir kuvvet, bir sabır ve metanet (bulsunlar) bu hal onların tebdil fikir etmelerine sebep olur, islâmiyete karşı mukavemet edemiyeceklerini anlayarak dostluğa temayül gösterirler, bel ki de islâmiyeti kabul ederek selâmete ererler. (Ve biliniz ki, Allah Taelâ muttakiler ile beraberdir) yâni: Herhangi cemaat Allah'tan korkar, dini ilâhîye sarılır, onun hükmlerine riayette bulunursa Cenab-ı Hak'kın yardımına nusret ve âtifetine nail olur. Binaenaleyh ey müslümanlar!. Siz de o yolda hareket edeceğinizden dolayı himaye-i ilâhîyeye mazhar olacaksınızdır. Ne büyük bir tebşir. Nitekim bu hakikat tecelli etmiş, islâm ordulan az bir zaman zarfında şark ve garpte nice iklimlere hâkim olmuşlardır.

(124) : (Ve ne zaman) Resûli Ekrem'e tarafı ilâhîden (bir sure indirilmiş olunca) Kur'an-ı Kerim'in bir kısım âyetleri nazil olunca (onlardan) o münafıklardan (kimi) kardeşlerine veya müminlere **(der** ki: Bu) surenin nuzulû (hanginizin îmanını arttırdı?) tasdikini ziyadelendirdi, kanaatine bir fazlalık verdi. Bu münafıklar, böyle düşünsünler!. (Fakat o kimseler ki, îman etmişlerdir) İslâmiyetin ulviyyetini anlayıp onu kabul eylemişlerdir, **(artık)** O surelerin böyle peyderpey nuzulû (onlara îmanı **arttırmıştır)** onların kalplerinde yakmı bir ilmin tecellisine vesile olmuştur. Onların bir kısım hakikatlara vâkıf olmalarım te-

I Z A H

(123) : Bu mübarek âyetler, cihad hususunda ehli islâmın mebdei hareketlerini tâyin ve düşmanlara karşı bir kuvvet ve şahamet gösterilmesi lüzumuna tenbih buyuruyor. Dinsizlerin başkalarını da dinden mahrum bırakmak için nüzul eden sureler ile istihzada bulunduklarını bildiriyor. Fakat bu surelerin nuzuli, müminlerin îmanını, o dinsizlerin de küfrlerini arttırmaya sebep olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey **îman edenler!.)** Ey müslümanlar!. Ey eshabı güzîn!. **(kâfirlerden civarınızda)** Yurdunuzun çevresinde, en yakın yerlerinde **(bulunanlar ile mukatelede bulunun)** evvelâ onlara karşı savaşa atılınız. Bunlardan murat, ya Medine-i Münevvere havalisinde bulunan Beni Kureyze, Beni Nadir Yahudi'leridir. Veya Hayber ahalisidir. Veya Bağdat vesaireye nazaran Medine-i Münevvere'ye yakın bulunan Şam'daki Rumlardır. Bu ülkelerdeki fırsat bekleyen düşmanlar dururken onları bırakıp uzaktaki düşmanlar ile savaşta bulunmak idareten ve siyaseten muvafık değildir. Bunun içindir ki, ehli islâm, evvelâ kendi ülkelerine yakın bulunan düşmanları ile cihada memur olmuşlardır. Bir kere bütün düşmanlara karşı birden hareket etmek mutaazzirdir, en yakın düşmanlar ile harbe başlamak ise kolaydır, alât ve edavat ve saire itibariyle de daha az 'külfetlidir. Ve ihtiyata, da daha muvafıktır. Maahaza bunda bir âtifet-i diniye de vardır. Müslümanların cihaddan asıl maksadları, beşeriyeti dine, saadete kavuşturmaktır. Bu .halde müslümanlar, kendilerine daha yakın komşu mesabesinde bulunan kimselerin dîne, saadete nail olmaları için çalışmayı, başkaları için çalışmaya tercih etmiş olacaklardır ki, bu da komşuluk namına bir iyiliketn, hayırhahlıktan başka değildir, (ve) Ey Müslümanlar!. **(Onlar)** O düşmanlarınız (sizde **bir şiddet)** bir kuvvet, bir sabır ve metanet **(bulsunlar)** bu hal onların tebdil fikir etmelerine sebep olur, islâmiyete karşı mukavemet edemiyeceklerini anlayarak dostluğa temayül gösterirler, bel ki de islâmiyeti kabul ederek selâmete ererler. **(Ve biliniz ki, Allah Taelâ muttakiler ile beraberdir)** yâni: Herhangi cemaat Allah'tan korkar, dini ilâhîye sarılır, onun hükmlerine riayette bulunursa Cenab-ı Hak'kın yardımına nusret ve âtifetine nail olur. Binaenaleyh ey müslümanlar!. Siz de o yolda hareket edeceğinizden dolayı himaye-i ilâhîyeye mazhar olacaksınızdır. Ne büyük bir tebşir. Nitekim bu hakikat tecelli etmiş, islâm ordulan az bir zaman zarfında şark ve garpte nice iklimlere hâkim olmuşlardır.

(124) : **(Ve ne zaman)** Resuli Ekrem'e tarafı ilâhîden **(bir sure indirilmiş olunca)** Kur'an-ı Kerim'in bir kısım âyetleri nazil olunca **(onlardan)** o münafıklardan **(kimi)** kardeşlerine veya müminlere **(der ki:** Bu) surenin mızulû **(hanginizin îmanını arttırdı?)** tasdikini ziyadelendirdi, kanaatine bir fazlalık verdi. Bu münafıklar, böyle düşünsünler!. **(Fakat o kimseler ki, îman etmişlerdir)** İslâmiyetin ulviyyetini anlayıp onu kabul eylemişlerdir, **(artık)** O surelerin böyle peyderpey nuzulû **(onlara îmanı arttırmıştır)** onların kalplerinde yakmı bir ilmin tecellisine vesile olmuştur. Onların bir **kısım** hakikatlara vâkıf olmalarını te-

min etmiştir, **(ve onlar)** O surelerin böyle nuzulû ile **(müjdelenirler)** bunlardaki dinî ve dünyevî menfaatleri anlar, bilgileri artar, sevinç içinde kalırlar.

(125) : **(Fakat kalplerinde bir hastalık olanlara)** Kendisinde şek ve nifak gibi, sui akide gibi manevî bir maraz bulunanlara (gelince) o surenin nüzulü **(onların küfrlerine küfr katıp arttırmıştır.)** yâni: Onlar manevî bir necaset olan öyle kötü kanaatleri, müstehziyane hareketleri yüzünden daha kâfirane bir vaziyete düşmüşlerdir. **(Ve onlar, kâfir oldukları halde)** Cenab-ı Hak'kın inzal buyurduğu âyetleri münkir olarak **(ölüp gitmişlerdir.)** yâni: Onların artık • îmana nail olmayıp küfr ve nifak üzere ölüp gidecekleri tekarrur etmiştir. Bu onların öyle kötü hareketlerinin bir neticesidir.

§ Rics, Necaset, kötü koku, çirkin iş, maddî ve manevî pislik, azap ve ıstırap mânasında müstağmeldir. Küfre de manevî bir pislikten ibaret olduğu için «rics» denilmiştir. Maddî bir pislik su ile temizlenebilir, manevî bir pislik ise temizlenemez. Binaenaleyh manevî bir pislik olan küfr, maddî bir pislikten daha fenadır, daha ziyade kaçınılması lâzımdır. Çünki manevî bir pislik sahibini ebedî selâmetten mahrum bırakır.

* * *

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ
فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ١٢٦
وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرَيكُمْ
مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَفْقَهُونَ ١٢٧ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ
عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ
رَحِيمٌ ١٢٨ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا
هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ١٢٩

MEÂLİ ÂLİSİ

(126) : Ya görmüyorlar mı ki, onlar her yıl mutlaka bir defa veya iki defa bir fitneye, bir belâya tutuluyorlar da sonra tövbe etmiyorlar. Ve onlar düşünüp ibret de almıyorlar.

(127) : Ve her ne zaman bh* sure indirilince bazıları bazılarına bakıverirler, sizi bir kimse görüyor mu diye endişede bulunurlar. Sonra da savuşup giderler. Allah Tealâ onların kalplerini çevirmiştir. Çünki onlar öyle bir kavimdirler ki, güzelce anlayamazlar.

(128) . Kasemi olsun, size kendi cinsinizden bir Peygamber geldi ki, sizin sıkıntıya uğramanız onun üzerine pek güç gelir, üzerinize çok düşkündür. Müminler hakkında pek şefkatli ve pek merhametlidir.

(129) : Eğer yüz çevirirlerse artık de ki: Allah Tealâ bana kâfidir. Ondan başka mabut yoktur. Ben ancak ona tevekkül ettim ve o pek büyük olan arşın sahibidir.

t Z A H

(126) : **Bu** mübarek âyetler, bir takım dinsizlerin vakit vakit uğradıkları musibetlerden. mütenebbih olmadıklarını bildiriyor. Onların dini ilâhîyeye ait hükümlere karşı müstehziyane bir vaziyet almak denaetinde bulunduklarını haber veriyor. Beşeriyet hakkında pek hayırhah olan Peygamberi Zişanımızın yüksek evsafını beyan buyuruyor. O Peygamberi Zişanın münkirlere karşı ne suretle hareket edeceğini, Cenab-ı Hak^A^ka tevekkel ederek lisanı ubudiyetini zikri ilâhî ile nasıl tezyin buyuracağını gösteriyor ve o Resuli Zişana tesellibahş bulunuyor. Şöyle ki: (Ya) O münafıklar, o münkirler **(görmüyorlar mı)** hiç bakıp da düşünmüyorlar im **(ki, onlar her yıl mutlaka bir veya iki defa)** yani müteaddit kereler **(bir fitneye, bir belâya tutuluyorlar)** hastalıklara, yoksulluklara uğruyorlar, savaşlarda bulunmaya mecbur kalıyorlar, çeşit çeşit sıkıntılara mâruz kalıyorlar **(da sonra)** yine nifaklarından ahdlarınr bozmuş olduklarından dolayı **(tövbe etmiyorlar)** kusurlarını bilip Cenab-ı Hak'kın af ve lûtfuna ilticada bulunmuyorlar. **(Ve onlara düşünüp ibretde almıyorlar)** Başlarına gelen belâların neden ileri geldiğini anlamıyorlar, kendilerine verilen **o** öğütlerin ne kadar riayete lâyık bulunduğunu mülâhaza etmiyorlar, nifaklarını terke, hareketlerini tanzime çalışmıyorlar. Resûli Zişanın teyid-i ilâhîye mazhariyetini, ona hizmetin faidelerini hiç **tefekküre dalmıyorlar.**

(127) : (Ve her ne zaman) Münafıkların kötü hareketlerini bildiren (bir sure indirilince) Resûli Ekrem'e vahyen tebliğ edilince o münafıkların (bazıları ba-

zılarına bakıverirler.) gözleriyle müstehziyane bir surette biribirine bakarak o surenin beyanatını kalben inkâra çür'et gösterirler. Yahut o suret-i celîleye karşı bir hiddete, **bir** kızgınlığa tutulurlar, **(sizi bir kimse görüyor mu? Diye endişede bulunurlar)** yâni: Bu surelerin beyanatını duymamak için meclisi terkedecek olsanız, sizi müminlerden bir kimse görecek midir?. Eğer görmeyecek ise hemen meclisi terkediniz, aleyhinizdeki sözleri dinlemeyiniz ve eğer görecekler ise bir yerde oturup kalınız, nifakınızı onlara anlatmayınız, **(sonra da savuşup giderler) O** aleyhlerindeki âyetlerin okunduğu meclisi terkederek nifaîklannda sebat edip dururlar. **(Allah Tealâ onların kalplerini çevirmiştir.)** Onlar öyle hakkı kabulden kaçınarak meclisi nebeviden ayrılmak istedikleri için Cenab-ı Hak da onların kalplerini îmandan, Nuri Hidayetten mahrum bırakmıştır. Veyahut mahrum bıraksın. **(Çünlrî onlar)** O münafıklar **(öyle bir kavimdirler ki, güzelce anlayamazlar)** onlar kötü düşünceleri, hakkı tefekkürden mahrumiyetleri sebebiyledir ki, öyle îmandan, hidayetten mahrum kalmışlardır. Bu mahrumiyet, onların o münaftkane, münkirane hareketlerinin bir cezasıdır.

(128) : **(Kasem olsun)** Ey Arap kavmi veya ey sair insanlar!. **(Size kendi cinsinizden)** Meleklerden değil, sizin gibi insan olan ve pek güzîde, pek büyü'k bir şeref ve fazilete mâlik bulunan **(bir Peygamber geldi ki)** o Hazret-i Mühammed Aleyhisselât-ü Vesselâm'dır. Hazret-i İbrahim'in, neslinden en mümtaz bir kabile arasından muhterem bir aileye mensuptur. Onun hayatındaki nezahat, ulviyet herkesçe malûmdur. Ve o Resûli Âlişan, en yüksek ahlâk ile muttasiftir, bahusus o öyle merhametli bir Peygamberdir **(ki, sizm sıkıntıya uğramanız)** fena şeyleri yaparak sapıklık içinde kalmanız, hidayetten mahrum bulunmanız **(onun üzerine pek** güç **gelir)** sizin o kötü hallerinizden dolayı şiddetli bir üzüntü duyar, halinize acır, o »kadar şefkatli bir durumda bulunur. Evet.. O mübarek Peygamber **(üzerinize çok düşkündür.)** hidayete ermenizi pek ziyade ister sizlerin salâhi hal sahibi olmanızı pek çok arzu eder. Evet.. Beşeriyet hakkında mahzi rahmet olan o Peygamberi Zişan **(müminler hakkında)** rahmet ve merhamet itibariyle **(pek şefkatli)** dir **(ve)** günahkâr olan müminler hâkkında da, **(pek merhametlidir)** onların tövbe ederek aff-ı ilâhîye mazhar olmalarını ziyadesiyle arzu buyurur.

Evet.. Peygamberi Âlişammız, en yüksek kemalât-ı ahlâkiyeyi haizdir. **Bütün** beşeriyet hakkında hayırhahdır ki, ister ki, hepsi de şerefi îmana nail olarak selâmet ve saadete er sinler. Cenab-ı Hak **da o** muhterem **Resulünü,** kendi **zatı** ahadiyyetine ait **olan** «reûf ve rahim» **isimleriyle tavsif buyurmuştur. Başka hiçbir Peygamberi** Âlişan böyle iki ismi ilâhî **ile** tavsif **buyurulmamıştır. Bu da mübarek Peygamberimize ait** bir **imtiyazdır. Ve Cenab-ı Hak, o mümtaz Peygamberine şu meâlde hitabederek** ona **tesellibahş olmaktadır.**

(129) : Resûli Zişanım!. Sen vazife-i Risaletini ifa etmiş bulunuyorsun (Eğer) kendilerine dini islâmın ahkâmım tebliğ etmiş olduğunu bir takım kimseler onları 'kabul etmeyip de (yüz **çevirirlerse)** îmandan kaçınırlarsa **(artık)** sen müteessir olma, uhdene düşen vazifeyi kemâli lûtf ve merhametle ifa etmiş bulunuyorsun, o münkirlere (de **ki: Allah** Tealâ bana kâfidir) size bir ihtiyacım yoktur. Bana o Halikı Kerim, yardım eder, beni muvaffakiyetlere nail buyurur. **(ondan başka mâbud yoktur)** Ondan başka ibadet ve taade lâyık, onun hükmlerini redde kaadir, onun iradesine, kudretine muhalif hareketlere muktedir bir kimse bulunamaz. **(Ben ancak ona)** O azamet ve kudret sahibi olan, şeri'k ve nazirden münezzeh bulunan halikı kâinata **(tevekkül ettim)** bütün vazifelerimde muvaffakiyetimi ondan beklemekte bulundum. Bütün muvaffakiyetleri ondan beklerim, ondan başka hiç bir kimseden korkmam. (Ve o) Halikı Âzimüşşan **(pek büyük olan arşın sahibidir)** bütün mükevvenatın hakimidir. Artık bütün beşeriyet, bütün akıl ve irfan sahipleri o kerîm ve kadîm mâbûda îman etmeli değil midir?. Ona ilticada, tevekkülde bulunarak bütün muvaffakiyeti onun zat-ı ahadiyetinden niyazda bulunmalı değil midir?. Ya ilâhelâlemin!. Biz âciz kullarını senin tariki hidayetinden mahrum bırakma. Amin.. Bilhörmeti seyyidilmürselin.

§ Übeyy İbni Kaab Radiallahu Tealâ anhdan rivayet olunduğuna nazaran Kur'an-ı Mübinin en son nazil olan âyetleri bu sure-i celîlenin işbu (128 ve 129) uncu son iki âyetinden ibarettir. Allahü âlem bissavab..

*

YUNUS SURESİ

Bu sure'i kerîme, Kur'anı Mübinin onuncu süresidir, sahih görülen kavle göre bütün âyetleri Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. (109) âyeti celîleden müteşekkildir. Bir rivayete göre de (40) inci âyet-i kerimesi ve diğer bir rivayete nazaran da (94, 95 ve 96) inci âyetleri Medine-i Münevvere'de nuzûl etmişitr.

Bu mübarek surede, birçok mühim meseleleri tenvir etmektedir. Hazret-i Nuh'a, Hazret-i Musa'ya dair de malûmat vermektedir. Fakat bu sure-i celîlenin birçok âyetleri rahmeti ilâhîyenin azab-ı ilâhîden daha ziyade tecelli ettiğini bildirmektedir. Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'm kavmi hakkında da bu rahmeti subhaniyenin tecelli etmiş olduğunu bu sure-i cel'lede mezkûr olduğundan bu münasebetle buna «Sure-i Yunus» ünvanı verilmiştir. Nitekim Hazret-i Yunus'a dair ileride verilecek malûmatı, bu hususu aydınlatacaktır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا
اَنْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا
لَسَاحِرٌ مُب۪ينٌ ﴿٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm, Ra. İşte onlar, hakim olan kitabın âyetleridir.

(2) : Nâsı korkut ve îman edenleri müjdele ki, şüphesiz onlar için rabbileri indinde bir kademe sıdk vardır, diye onlardan bir erkeğe vabyetmiş olmamız, nâs için teaccüb edilecek bir şey mi oldu ki, kâfirler, bu şüphe yok ki bir apaçık sahirdir, dediler.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, âyatı ilâhîyenin ulviyetini -bildirmektedir. İnsanları müjdelemek ve azab-ı ilâhîden korkutmak için bir Peygamber-i Zişanin vahyi ilâhîye- mazhar olmasının teaecübe mahal olmadığını ihtar ve ehli küfrün bâtıl iddialarını teşhir etmektedir. Şöyle ki: **(Elif, lâm, ra)** Müteşabihatdan bir kelime-i mübarekedir. Bunun mânasını ilmî ilâhîye havale ederiz. Buna dair «bakara sure» sinde izahat verilmiştir. Maamafih İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine göre bunun mânası: «Ben Allah Tealâyım. görürüm» demektir. Veya «Rab olan benim, benden başka Rab yoktur» meâlindedir. **(İşte onlar) Bu** suredeki veya bundan evvelki surelerdeki muazzam âyetler **(bakîm olan kitabın âyetleridir.)** Yâni: Onlar, bütün Kur'an-ı hikmet beyanın âyetleridir. Veya onlar dinî meselelere, Hazret-i Peygamb:rin risaletindeki sadakatine hükmeden ve **bir** manevî hakîm olan kitabı ilâhînin âyetleridir. Veya onlar, nice hikmetleri, ha'kikatlan cami bulunan lâvh-ı mahfuzda sabit olan âyetleridir. Artık bu mübarek, kutsî, âyetleri kim inkâr edebilir?.

(2) : Vaktiyle Mekke ahalisi, Peygamber Efendimizin risaletini inkâr etmişler, Cenab-ı Hak. başka birisini bulamadım ki, Ebu Talib'in yetimini nâsa Peygamber gönderdi, diye cahilane lâkırdılarda bulunmuşlardı. İşte onları red için buyuruluyor ki: **(Nâsı korkut)** Onlara dünyevî ve uhrevî felâketleri bildirerek kendilerini uyanmaya davet et **(ve îman edenleri)** de maddî ve manevî nice mükâfatlara nail olacaklarını kendilerine bildirerek **(müjdele ki: Şüphesiz onlar için) o îman** sahiplerine mahsus **(rableri indinde)** ahiret âleminde, Cenab-ı Hak' **km huzurı mânevisinde (bir kademe sıdk vardır.)** yâni: Onlar için güzel amellerinden **dolayı** bir hayırlı akıbet vardır veya zeval bulmayacak bir âli makam **vardır veyahut onların** haklarında Resulullahm şefaati **mukarrerdir, (diye onlardan) o Mekke ehlinden (bir erkeğe)** onların **mümtaz bir taifesinden olan Kureyş kabilesine mensup** Hazret-i Muhammed'e **(vahyetmiş olmamız) onu Peygamberlik şerefine nail etmemiz (nâs için teaccüp edilecek bir şey mi oldu ki) o teaccüpte bulunan kâfirler,** o **mübarek Peygamberin risaletini istibad ederek**

inkâra cür'et gösterdiler. **O (kâfirler)** Hazret-i Muhammet Aleyhisselâm hakkında (bu) Peygamberlik iddiasında bulunan **(bir apaçık sâhirdir dediler!.)** onun gösterdiği mucizeleri, Kur'an âyetlerini birer sihir sandılar, onda tecelli eden kemalâtı görmekten mahrum kaldılar. Halbuki: Kur'an-ı Mübinin bir sihir eseri değil, bir muciz beyan kitabı ilâhî olduğu parlayıp durmaktadır. O sihir değil, bir vahyi ilâhî neticesidir. Onun bütün beyanatı, hikmete, fazilete, âdab-ı insaniyeye, içtimaî, siyasî ahkâma ve saireye aittir. Artık ona nasıl bir sihir denilebilir?. Onu tebliğe memur olan zata da nasıl sâhir vasfı verilebilir?.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ
مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللَّهِ
حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ
مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(3) : Muhakkak ki, Rabbiniz o Allah Tealâdir ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra arş üzerine istiva buyurdu. Her emri tedbir ediyor. Hiçbir şefaat edici yoktur, illâ onun izninden >onra. İşte sizin Rabbiniz O'dur. Artık ona ibadet ediniz, siz hiç düşünmez misiniz?.

(4) : Dönüşünüz cümleten o'nadır. Bu, Allah Tealâ'nın muhakkak olan vadidir. Şüphe yok ki, o halkı bidayeten vücude getirir, sonra da geriye çevirir £i, iman etmiş ve salih amellerde bulunmuş olanları adaletle mükâfata nail buyursun. Kâfir olanlar için de küfreder oldukları sebebiyle kızgın sudan bir içki ve pek acıklı bir azap vardır.

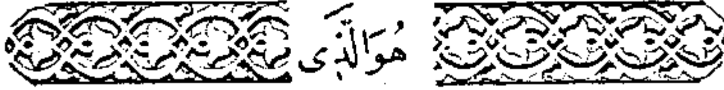
I Z A H

(3) : Bu mübarek âyetler, Hâlik-ı Kâinat Hazretlerinin saha-i vücude getirdiği hilkat bedialarını beşeriyetin nazarı intibahına vaz'ediyor, bütün mahlûkatı hakkında yalnız onun emir ve takdirinin cereyan etmekte olduğunu bildiriyor, ve ebediyet âleminde müminlerin mükâfata nail olacaklarını kâfirlerin de elîm azaplara uğrayacaklarını haber veriyor. Kudret-i ilâhîye ile ne hârikaların vücude geleceğine işaret ederek vahyi ilâhîden dolayı teaccüpte bulunmaya mahal bulunmadığını şöylece gösteriyor: (Muhakkak ki, Rabbiniz) Sizi yaratan, yaşatan, terbiye eden (o Allah Tealâdır ki,) azim kudretiyle (gökleri ve yeri altı günde yarattı) yâni: Dünya günlerinin altısına müsavi bir zaman içinde vücuda getirdi. Vakıa Cenab-ı Hak, dileseydi bunları bir anda da yaratabilirdi. Fakat bir takım hikmetlere mebni ve ezcümle halka tesbit ve teenniyi talim için böyle altı günlük bir müddet içinde yaratmıştır ki, bunların her biri o Hâlik-ı Âzimin varlığına, kudret ve azametine birer delil makamında bulunmaktadır. (Sonra arş üzerine istiva buyurdu) Bütün bunların üstünde iradesi, kudreti hükümfermâ olup durdu. O Hâlik-ı Hakîm (her emri) her dilediği şeyi (tedbir ediyor) bunların hak'ktnda hikmetinin muktezasina göre kudreti ve iradesi hükümrân oluyor. Göklerin ve yerin ahvalini tedbirde bulunuyor, bunlardan dilediğini vücude getiriyor, dilediğini de mahvediyor. Bütün mükeyvenatın umun idaresi o Hâlik-ı Azimüşşana ait bulunuyor, (hiçbir şefaat edici yoktur) Hiç bir kimse; başkası hakkında şefaate; onu kurtarmaya bizzat selâhiyettar değildir, (illâ onun) O Hâlik-ı Kâinatın (izninden) müsaadesinden (sonra) şefaat edebilir. Çünki bütün mahlûkat üzerinde müstakillen hâkimiyet, o Hâlik-ı Kâinat Hazretlerine aittir. Onun müsaadesi olmadıkça hiçbir kimse bir şeye" kaadir; selâhiyettar olamaz. Artık bir takım müşriklerin putlarından şefaat; ummaları nasıl doğru olabilir?. Bu âyet-i celîle, o müşriklere karşı bir reddiye mahiyetindedir. Ancak Cenab-ı Hak salih kulları; Hak Tealâ'nın müsaadesi şartiyle bazı mücrimler hakkında şefaatte bulunabileceklerdir. Bu âyet-i kerîme, buna da işaret buyurmaktadır. Çünki böyle bir şefaatin izni ilâhî ile mümkün olacağını göstermektedir. (İşte sizin Rabbiniz o'dur) O ulûhiyet ve rebubiyet sıfatiyle muttasif, bütün mü'kevvenatın halikı bulunan o mâbud-i Zişandır. (artık) Ey insanlar!. Hepiniz (ona) o Hâlik-ı Zülcelâle (ibadet ediniz) onun tevhit ve teşbihte bulunun, ona hiç bir kimseyi şerik ittihaz etmeyin. (Sız hiç düşünmez misiniz?.) Ey gafil insanlar!. Gözlerinizin önündeki bu kadar hilkat asarı, Cenab-ı Hak'kın varlığına, birliğine, kudret ve azametine dalâlet edip dururken siz bu hususta hiç tefekküre dalmaz mısınız?. Ondan başka Rebubiyete, mâbudiyete müstahik bir kimsenin bulunamayacağını anlayamaz mısınız ki, öyle bir takım putlara, insanlara tapınıp durmayasınız?. O Hâlik-ı Kerim'in Peygamberlerini, kitaplarını, vahyi subhanisini inkâra cür'et göstermeyip tasdik edesiniz.

§ Bu âyet-i celîledeki istivadan murad, mânayı luğavisi itibariyle olan bir istiva, bir isti'krar, bir şey üzerinde temekkün, bir seviyede bulunmak demek değildir. Çünki Cenab-ı Hak böyle bir istivadan münezzehtir. Bütün mevcudat daha yaratılmamış iken O Hâlikı Azim yine var idi. Onun mekâna ihtiyaçtan münezzeh olduğu binlerce delil ile sabittir. O halde bu istivadan murad, Hak Tealâ' nın bütün mükevvenata mâlik, onların fevkinde hakîm, ve hepsinin hakkında kudreti ilâhîyesinin carî olması demektir.

§ Arş: Lügatte, çardak, kubbe, tahd gibi mânaları ifade eder. Lisanı şeriatte Arş: Semaların fevkindeki bir ulvî âlemden ibarettir. Müfessirlerin cumhuruna göre bu âyet-i kerîmede'ki arştan murad, bütün semaların fevkinde pek cesim, ulvî bir âlemden ibarettir. Cenab-ı Hak'kın arş üzerine istivasından murad ise, böyle muazzam bir âlem üzerinde de hükmî ilâhînin carî olduğunu beyandan, hâkimiyet-i ilâhîyenin ulviyetini tasvirden ibarettir. Artık bunun aşağısındaki âlemlerde de o hükmî ilâhînin carî olacağı pek baliğ bir surette anlatılmış bulunmaktadır. Veyahut bu arştan murad, mutlaka mülkî ilâhîdir ki, bütün bu mükevvenat ,Cenab-ı Hak'kın kudret ve hâkimiyeti altında bulunduğu için bunların üzerine istivadan murad, bütün bunların üzerinde hâkimiyet-i ilâhîyenin cereyan ettiğini beyandan ibarettir. Yo'ksa Allah Tealâ Hazretleri ezelî ve ebedî olduğundan hadis olan herhangi bir makam üzerinde bulunmak ihtiyacından münezzehtir. Âmenna.

(4) : Ey insanlar!. Bir kere düşününüz; şüphe yok ki: **(Dönüşünüz cümleten o'nadir)** Hepiniz öleceksinizdir, hepiniz mahşere sevkedileceksiniz, Cenab-ı Hak'kın muhakemesine tâbi olacaksınızdır. (Bu) O Mâbudi Azime böyle dönüşünüz **(Allah Tealâ'nın muhakkak olan vadidir)** bu bir hakikattir, bunda bir hilaf mutasavver değildir, (şüphe yok **ki,** o) Hâlfk-ı Azim **(halkı bidayeten vücude getirir)** hayata nail eder (sonra **da geri çevirir)** öldürür, tekrar hayata erdirir (ki) dünyada iken Allaha **(îman etmiş ve salih amellerde bulunmuş olanları)** bu dindarane hareketlerinden dolayı **(adaletle)** onları .lâik oldukları ecirlerinden bir şey noksan etmeksizin **(mükâfata nail - buyursun)** kendilerini ebedî selâmete, saadete erdirsin **(kâfir olanlar için de)** dünyada iken Hâlik-ı Zişan'ı tevhid ve tasdikten mahrum olarak **(küfreder oldukları sebebiyle)** ahirette **(kızgın sudan)** son derece hararetli, yakıcı **(bir içki ve pek acıklı)** fevkalâde müessir **(bir azap vardır)** onlar herhalde bu azaba uğrayıp duracaklardır. Artık münkirler, o vahyi ilâhîyi istiğrab edip tasdik etmeyenler, bu pek korkunç âkibetlerini düşünmeli değil midirler?.

هُوَ الَّذ۪ى
جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا
عَدَدَ السِّن۪ينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اِنَّ ف۪ى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا
خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(5) : O, o -Hâlik-ı Azim- dir ki: Güneşi bir ziya. Ayı da bir nur kıldı. Ve ona menziller tâyin etti ki, senelerin sayısını ve hesabı bilesiniz. Allah Tealâ bunları ancak hak ile yarattı. Bilir bir kavim için âyetleri mufassalan beyan buyuruyor.

(6) : Şüphe yok ki, gece ile gündüzün biribirini takib etmesinde ve Allah Tealâ'nın göklerde ve yerlerde yaratmış olduğu şeylerde muttaki olan bir kavim için elbette âyetler vardır.

İ Z A H

(5) : Bu mübarek âyetler de Hâlik-ı Âlem Hazretlerinin kudret ve azametine pek parlak bir surette dalâlet eden bir kısım asarına nazarları celbetmektedir. Hâli'k-ı Kâinat Hazretlerinin yaratmış olduğu bu bedialardaki hikmet ve maslahata işaret ederek beşeriyeti şöylece intibaha davet buyurmaktadır. Ey insanlar!, (o) Kadîm, kerîm mabudunuz (o) Hâlik-ı Azimüşşan **(dır** ki) hergün âfakı aydınlatan (güneşi bir ziya) bizzat şaşaadar bir mahiyette yarattı. **(Ay'ı** da bir nur) güneşin ziyasiyle safhası nurlar içinde kalan bir parlak küre **(kıldı)** onun-la geceleri aydınlattı, (ve ona) O ay'a veya güneş ile kamerden her birine (menziller tâyin etti) heyet ilminde beyan olunduğu üzere güneşin muhtelif matlağ-

lan vardır. Vakit vakit doğarak küre-i arzın muhtçlif kısımlarını ziyalar içinde bırakır. Bir muhitte gurup ederek diğer bir muhitte tulûa başlar, böylece geceleri ve gündüzleri meydana getirir. Güneşin hareketiyle fusuli erbaa da vücude gelir.

Kamerin de gökte müteaddit menzilleri vardır. Müteaddit yerlerden tulûa başlar. Güneşe tekabülü nisbetinde nuraniyet peyda eder. Yeryüzünde olanlara muhtelif surette safhalarını gösterir, kâh bir lâtif hilâl şeklini alır, kâh tamamen, safhası nurlar içinde kalır. Bu sayede insanlar ayların, haftaların, günlerin vakitlerini, müddetlerini bilerek muamelelerini, hareketlerini tâyin ve tanzime muvaffak olurlar. Ayın safhası daima muhtelif vaziyetlerde bulunduğundan bununla muhtelif vakitleri tâyin etmek medenîler için de, bedeviler için de kolay bulunmaktadır. Kamerin safhasındaki tebeddülat, vakitlerin miktarını bilmek için bir istidlal vasıtasıdır. Bunun içindir ki, şeriat-ı islâmiyede sene-i kameriye kabul edilmiştir. Oruç gibi ibadetlerde, bayram gibi dinî günlerde hilâlin görülmesine itibar edilir. Senelerin müddeti de şer'an oniki kamerî aydan ibaretttir. Nitekim bir âyet-i kerîmede : J l_ri j-u. ^z\ û'bic j>»M 3*« jl) (. -üjL.b.r buyurulmuştur.

Velhasıl: Cenab-ı Hak güneş için ve bilhassa ay için öyle müteaddit menziller, halketmiştir. (ki senelerin sayısını ve hesabını bilesiniz) Evet.. İnsanlar bu sayede ayların, günlerin vakitlerini, müddetlerini bilerek muamelelerini, hareketlerini tâyin ve tanzime muvaffak olurlar. (Allah Tealâ bunları) Bu bildirilen ecramı semaviyeyi ve saireyi (hak- ile yarattı) bunları abes yere yaratmadı, belki kullarının faideleri için yarattı. Kendi kudret ve azametini, vahdaniyetinin delillerini göstermek için vücude getirdi. İşte Cenab-ı Hak (bilir bir kavim için) hak ve hakikati düşünen, bu hilkat alemindeki hikmet ve maslahatı mülâhaza edebilen, dimağını ilm ve irfan nurlariyle tenvir etmek isteyen bir cemiyet-i beşeriyenin istifadesi için (âyetlerini) vahdaniyetine, azamet ve kibriyasına, şahadet eden vazıh delilleri, bu kâinattaki lâtif eserleri (mufassalan) açık, tafsilâtlı, birbirini müteakip bir surette (beyan buyuruyor) artık insanların vazifesi de bu kutsî âyetleri, bu harikulade eserleri nazarı mütalâaya alarak akidelerini amellerini güzelce tanzime çalışmaktan ibarettir.

(6) : (Şüphe yok ki gece ile gündüzün) İhtilâfında (birbirine takibetmesinde) gündüzlerin ve gecelerin temadi etmeyip daima tebeddül edip durmasında; müddetlerin azalıp çoğalmasında (ve Allah Tealâ'nın göklerde ve yerde yaratmış olduğa şeylerde) ezcümle gök kubbesini tezyin eden binlerce ziyadar, münevver ecramı ulviyyenin varlığında, yer yüzündeki müteaddit denizlerin, ırmakların, dağların, sahraların, madenlerin, nebatların, ağaçların, hayvanların varlıklarında («Mittaki olan) Allah Tealâ'dan korkan, vazife-i ubudiyetini ifaya çalışan (bir

kavim için elbette âyetler) kudret-i ilâhîyeye delâletler, şahadetler **(vardır)** mut**teki,** hakikaten münevver olan zatlar elbette bunları görür, bunlardan müstefit olurlar. Kalplerinde nuri irfan daha ziyade parlamaya başlar durur.

⁂

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا
بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ اُولٰئِكَ مَاْوٰيهُمُ
النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ
فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ
فِيهَا سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

———◆———

MEALİ ÂLİSİ

(7) : O kimseler ki, bize kavuşacaklarını ümit etmezler ve dünya hayatına razı olmuşlar ve onunla mutmain bulunmuşlardır ve o kimseler ki onlar bizim âyetlerimizden gafillerdir.

(8) : İşte onların varacakları yer, kendi kazanmış oldukları şey **sebebiyle ateştir.**

(9) : O kimseler ki, îman ettiler ve salih amellerde bulundular, muhakkak ki, onları îman etmiş olmaları sebebiyle Rableri hidayete erdirir, naim cennetlerinde altlarından ırmaklar akar.

(10) : Orada duaları: Sübhanekâllahümme = Ya ilâhî!. Seni teşbih ve tenzih ederiz'dir. Orada sağlık temennileri de: «selâm = selâmette olunuz» dur. Dualarının sonu da: Elhamdülillâhî Rabbilâlemîn = Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah Tealâ'ya mahsustur» demektir.

⁂

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, ahireti inkâr edip dünya hayatına meclûp olan dinsizlerin nasıl felâketlere uğrayacaklarını bildirmektedir. İman ve salih amal sahiplerinin de nasıl bir saadete ereceklerini, nasıl ulvî bir teşbih ve tehlil ile lisanı ubudiyetlerini tezyin edeceklerini şöylece beyan buyurmaktadır: **(O kimsler ki, bize kavuşacaklarını ümid etmezler)** Ahiret âlemine sevkedilerek hesaba muhakemeye tâbi olacaklarına kail olmazlar veyahut azab-ı ilâhîyi düşünerek ondan korkmazlar **(ve dünya hayatına razı olmuşlar)** bu hayatın zeval bulmayacağına, kaani olmuş gibi ona sarılmış durmuşlar, ebedî hayatı düşünmez bir hâle gelmişlerdir **(ve onunla)** dünya hayatı ile **(mutmain bulunmuşlardır)** bütün arzularına nail olmuşlar gibi bir emniyet içinde gaflete dalmış durmuşlardır, **(ve o kimseler ki, onlar bizim âyetlerimizden gafillerdir)** Cenab-ı Hak'kın birilğine, mâbudiyetine, beşeriyetin o Hâlik-ı Zişana ibadet ve taadle mükellef olduğuna, dünya hayatının seriuzzevâi olup başka âlemlerin varlığına ve saireye ait olan mufassal ilâhî âyetlerden, ihtarlardan gaflete dalmış, onları asla tefekkür etmemiş bulunmuşlardır.

(8) : **(İşte onların)** O yukarıda dört türlü vasıflan bildirilen günahkâr, münkir, gafil kimselerin yarın ahirette **(varacakları** yer) onların bir daha ayrılamayacakları yurtları, karargâhları **(kendi kazanmış oldukları** şey) şirk ve mâsiyetleri **(sebebiyle ateştir)** cehennem azabıdır. Artık dünyada iken ne kadar yanhş bir kanaatde bulunmuş olduklarını o zaman anlayacaklardır. Hayfaki artı'k yapacakları nedamet, kendilerine asla faide vermeyecektir.

(9) : Fakat **(O kimseler ki)** o mütefekkir: Münevver zatlar ki, daha dünyada iken **(îman ettiler)** Allah Tealâ'nın várlığını, birliğini, kudret ve azametini bilip tasdik eylediler, onun dinine nail olup gafletten kaçındılar **(ve salih amellerde bulundular)** uhdelerine düşen namaz gibi oruç gibi ubudiyet vazifelerini ifa ya çalıştılar, dünya varlığına kalplerini bağlayarak ebediyet âlemini hiç hatırlamayan dinsizler gibi bir bâtıl 'kanaatde bulunmaktan sakındılar. **(Muhakkak** ki, **onları)** da öyle doğru, rızay-ı Hak'ka muvafık bir surette **(îman etmiş olmaları sebebiyle Rableri hidayete erdirir)** onları selâmet ve saadete kavuşturur, nice ebedî nimetlere nail buyurur. Bahusus **(naim cennetlerinde)** birer nimet, selâmet, hoş dirlik mahallerinde, gayet dilnişin bahçelerde, bostanlarda tahdlar üzerinde otururlar, önlerinden, alt taraflarından nehirlerin lâtif lâtif akıp gitmekte olduklarını görürler. Evet.. Onların böyle **(altlarından ırmaklar akar)** gider, onlar da **bu** ırmakların öyle pek lâtif, zevk efza akışlarım temaşa ederek bir büyük manevî şevk ve zevk ile Cenab-ı Hak^ka hamd ve şükr eder dururlar.

(10) : Evet.. Böyle cennetlere nail olan mes'ud kulların **(Orada)** o cennet âleminde, o ebedî nimetlere nailiyetleri sırasında Hâlik-ı Kerimi takdis için **(duaları)** arzı ubudiyette bulunmaları **(Subhanekâllahümme)** demeleridir. Yeni: Ya

ilâhî!. Seni teşbih ve tenzih ederiz, diye arzı tâzimata devam etmeleridir, lisanlarını böyle-bir zikri ilâhî ile tezyin ve tenvir eylemeleridir. **(Ve orada)** O cennetler âleminde **(sağlık temennileri de selâmdır)** yâni: Biribirine karşı ve melekler de onlara müteveccihen selâmette olunuz, her türlü kerih, nahoş şeylerden selâmet içinde bulunarak ebedî bir saadet içinde yaşayınız, diye iltifatta bulunmaktır. Nitekim bir âyet-i kerîmede: Ehli cennetin yanma meleklerin her bir kapıdan girerek «selâmün aleyküm» diye selâm vereceklerini beyan buyurmaktadır. Cennet ehlinin dualarının sonu da **(Elhamdülillah! Rabbilâlemin)** demekten ibarettir. Yâni: Cennetlere nail olan zatlar, mazhar oldukları bînihaye nimetlerden dolayı kerîm ve rahîm olan Cenab-ı Hak'ka karşı arzı şükrana çalışırlar, «hamd ve şükr âlemlerin Rabbi olan Allah Tealâ Hazretlerine mahsustur» diyerek lisanı ubudiyetlerini tezyin ederler. Binaenaleyh her mümîn için lâzımdır ki, nail olduğu bütün maddî ve manevî nimetlerden dolayı daima Cenab-ı Hak'ka hamd ve şükre çalışsın, onun kutsî emirlerine, nehylerine riayeti bir kutsal vazife-i ubudiyet bilsin.

*

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ
اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا ف۪ي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا
لِجَنْبِه۪ٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَٓائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ
مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَٓا اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِف۪ينَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(İl) : Eğer Allah Tealâ, nâsa hayrı çarçabuk istedikleri gibi şerri de alelacele verecek olsa idi elbette onlara ecellerini yitirivermiş olurdu. Artık bize kavuşmalarını nmmayanlan kendi azgınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakırız.

(12) : Ve **insana bir sıkıntı** dokununca da yanı üzerine yatarken veya **oturken** veya ayakta **iken** bize **dua** eder. Vaktaki, ondan o sıkıntıyı açıvermiş oluruz, sanki kendisine dokunmuş olan bir sıkıntıdan dolayı bize hiç yalvarmam iş gibi geçer gîder. İşte müsrifler için yapar oldukları şeyler böyle süslenmiştir.

*
* *

İ Z A H

(11) : BÜ mübarek âyetler, bir'an evvel faideli şeylere kavuşmalarını alelacele isteyen bir takım insanlara eğer lâyık oldukları cezalan da Cenab-ı Hak, onların istemesi üzerine alelacele verecek olsa idi hepsinin de derhal ölüp gitmiş olacaklarını ihtar etmektedir. Ve insanların başlarına bir belâ gelince hemen Cenab-ı Hak'ka yalvardıklarını ve bundan kurtulunca da hiç yalvarmamış gibi nankörane bir vaziyet almakta olduklarını ve böyle sefihane bir vaziyetin ise kendilerince güzel bir hareket imiş gibi görünmekte olduğunu takbih makamında beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Eğer Allah Tealâ nâsa) Likai ilâhîyi ümid etmeyen cahil münkir kimselere (hayrı çarçabuk istedikleri gibi) hayır hakkındaki dualarının alelacele kabulünü arzu eder oldukları gibi (şerri de alelacele verecek olsa idi) yâni: Onların şer ile, azap ile tehdit edildikleri zaman o şerrin, azabın kendilerine hemen gelmesini bir istihza tarikiyle istemeleri üzerine Cer.ab-ı Hak o şerri de derhal onların üzerine tevcih etseydi (elbette onların ecellerini yjtirivetîîii^) onları hemen helak kılmış (olurdu.) Velâkin onlara bir müddet mühlet vermektedir, (artık bize kavuşmalarını ununayanlari) Likai ilâhîyi rica etmeyen, mahşer âlemine, uhrevî cezaya inanmayan fasıkları (kendi **azgınlıkları)** öyle temerrütleri, inatları içinde (şaşkın) mütemerrit, mütehayyir (bir halde bırakırız) artık o sapıklıktan asla kurtulmuş olamazlar.

S Rivayete nazaran «Nadir İbnül Hırs» gibi bir takım müşrikler, Peygamberimizin risâletini inkâr etmişler ve «İlâhî!. Eğer Muhammed'in -Aleyhisselâm- risalet idd.ısmdaki sözü doğru ise üzerimize gökten hemen taş yağdır veya bize acıklı bir azap getir» demişlerdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazîl olmuştur. Evet.. Cenab-ı Hak, onların üzerine o azabı vermemiş, lihi'kmetin sonraya bırakmış, bilâhara lâyık oldukları felâketlere onları uğratmıştır.

(12) : (Ve **insana)** Yâni: Kâfir olan bir şahsa **(bir* sıkıntı)** hastalık, fakirlik gibi bir zarar, bir üzüntü **(dokununca da)** onun bertaraf obuası için niyaza başlar (yam üzerine yatarken veyahut otururken veya ayakta **iken)** herhangi bir vaziyette bulunarak **(bize dua eder)** o zaman Cenab-ı Hak'ka muhtaç olduğunu anlayarak o belânın giderilmesini ondan istirhamda bulunur. Bu sırf bir menfaan şahsiye mülâhazasiyle bilızdırar yapılmış bir istirhamdır. **(Vaktaki ondan o sıkıntıyı açıvermiş oluruz)** o uğramış olduğu musibeti gideririz, **(sanki kendisine**

dokunmuş olan bir sıkıntıdan dolayı bize biç yalvarmamış gibi geçer gider) yine küfr ve inkâr üzerine devam eder, başına gelen beliyyeyi ve onun izalesi için Cenab-ı Hak'ka yalvarmış olduğunu sanki unutmuş gibi bir vaziyet alır durur. (İşte müsrifler içhı) Nefislerini bâtıla hizmetle zâyetmiş, mallarına gayrı me$rû yerlere,-putlara sarfetmekle telef eylemiş kimseler için **(yapar oldukları şeyler)** zikri ilâhîden kaçtnmaları, hayvani şehvetlerine dünkün olmaları ve sair gayrı ahlâkî hareketleri **(böyle süslenmiştir.)** Onlar bu çırKin hareketlerini insaniyet eseri, bir medeniye; nişanesi, bir terakki nümunesi gibi görür du.urlar.

Bunlara o çirkin hareketlerinin öyle süslü gösterilmesi, ya kendilerinin kötü inançlarından, bâtıl hareketlerinden dolayı haklarında mücazata vesile olmak, kendilerini zillete, muavenetten mahrumiyete düşürmek hikmetine mebni tarafı ilâhîden vâki olmaktadır. Veyahut şeytan tarafından bir vesvese, bir yalan yere iğfal neticesi olarak vuku bulmaktadır.

***

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاۤءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا
كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَاۤئِفَ
فِي الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(13) : Andobun ki, biz sizden evvelki nke nesilleri zulmettikleri zaman helak ettik. Halbuki, onlara Peygamberleri beyyineler Ue gelmişlerdi Onlar ise iman eder olmadılar. İşte günahkârlar olan kavmi biz böyle cezalandırırız.

(14) : Sonra onları müteakip sizi yeryüzünde halifeler yaptı ki, nasd ameldf bukmacağımza bakalım.

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler, geçmiş bir nice kavimlerin yapmış oldukları küfr ve zulm yüzünden helak olup gitmiş olduklarını beyan ile ümmeti hazırayı uyanmaya davet ediyor, onların yerlerine kaim olan bu ümmeti haziranın da artık o geçmiş ümmetler gibi hareket etmemelerini şöylece ihtar buyuruyor. **(And olsun ki)** Zatı ulûhiyetime kasem olsun ki, Ey ehli Mekke!. Ey Nübüvvet-i Muhammediyeyi tasdik ile mükellef olan kimseler!. **(Biz sizden evvelki nice nesilleri)** Nuh kavmi, Âd kavmi ve emsali gibi bir nice eski kavimleri **(zulmettikleri)** Peygamberlerini tekzib, dalâletlerine devam edip durdukları **(zaman helak ettik)** kendilerini lâyık oldukları cezalara mutlaka kavuşturdu, **(halbuki onlara Peygamberleri beyyineler ile)** sözlerinde sadık olduklarını gösterir zahir, bahir hücetler ile **(gelmişlerdi)** artık onlarca şüphe edilecek bir cihet kalmamıştı. Ona rağmen yine tekziplerinde devam ediyorlardı. Evet.. **(Onlar ise)** O helake uğramış milletler ise (îman eder olmadılar) onlar kabiliyetlerini, fıtretlerini suiistimal etmiş oldukları için îman edecek bir istidatda kalmamışlardı, onların küfr üzere ölecekleri indi ilâhîde malum bulunuyordu. **(İşte günahkârlar olan kavmi)** Peygamberlerini tekzib eden, küfr ve şirk üzere devamda bulunan hangi bir cemiyeti (biz böyle) eski kavimleri helak ettiğimiz gibi **(cezalandırırız)** helake mâruz bırakırız. Artık Ey Hâtemülenbiyayı inkâra cür'et eden, cahil taifeler!. Siz de bunu düşünüp de o inkârınıza nihayet veriniz. Ve illâ sizin akıbetiniz de akvami salifenin âkibeti gibi helakten ibaret olacaktır.

(14) : Ey kendilerine Peygamberlerin en şereflisi gönderilmiş olan milleti hazıra!. **(Sonra)** O eski kavimleri helâle etmemizi müteakip (sizi yeryüzünde **halifeler yaptık)** onların yerlerine sahip, tarihî hallerine vâkıf oldunuz. Sizi bu durumda bulundurdu **(ki, nasıl amelde bulunacağınıza bakalım.)** yer yüzünde hayır mı yoksa şer mi işleyeceğiniz meydana çıksın, tarzı hayatınız görülsün, ona göre hakkınızda mükâfat veya mücazat verelim. Yâni: Ahval ve etvarınıza bakıp gören bir zatın vereceği hükm, yapacağı muamele gibi bir hükmde, bir muamelede bulunalım, tâki hiçbir mazeret, bir bahane dermeyan etmenize mahal kalmasın. Yoksa Hâlik-ı Kâinat Hazretleri bütün mahlûkatının kabiliyetlerini, neler yapacaklarını daha vücude gelmelerinden evvel de bilmektedir. Âmenna!.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ
لِقَٓاءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَٓا اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ ل۪ٓي
اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَٓائِ نَفْس۪ي اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ١٥ قُلْ
لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِه۪ فَقَدْ
لَبِثْتُ ف۪يكُمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِه۪ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ١٦
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِباً اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ اِنَّهُ
لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ١٧

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Onlara bizim zahir âyetlerimiz okunduğu zaman, bize mülâki olacaklarını ummayanJar dedi ki: Bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir. De ki: Onu kendi tarafımdan değiştirmek benim için sahih olamaz. Ben ancak bana vahy olunana tâbi olurum, başkasına değil. Şüphe yok ki, ben Rabbime isyan eder olursam büyük bir günün azabından korkarım.

(16) : De ki: Eğer Allah Tealâ dilese idi onu size okumazdım ve onu size bildirmezdi. Muhakkak ki, ben ondan evvel sizin aranızda bir ömür sürmüştüm. Siz hiç âkilâne düşünmez misiniz?.

(17) : Artık Allah Tealâ'ya karşı yalan yere iftirada bulunandan veya onun âyetlerini tekzip edenden daha zalim kim vardır?. Şüphe yok ki, mücrimler felaha eremezler.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, bir takım münkirlerin Kur'an-ı 'Mübin hakkındaki cahilane taleplerini red etmektedir. O Kitab-ı Kerim'im vahyi ilâhîye-müstenit olup kimse tarafından tebdil ve tağyir edilemeyeceğini ve Resûli Ekrem'in tarzı hayatı malûm olduğundan onun hilâf-ı hakikat bir iddiada bulunmayacağını bildirmektedir. Cenab-ı Hak'ka ve onun âyet-i çelîlesine karşı iftirakârane harekette bulunanların da en zalim, fevz ve felahtan en mahrum kimseler olduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onlara)** O müşriklere, münkirlere **(bizim zahir âyetlerimiz)** Hazret-i Muhammed'e. inzal edilmiş olan Kur'an-ı Mübin **(okunduğu zaman)** vahdaniyeti ilâhîyeye, risaleti Muhammed'iyenin doğruluğuna delâlet ve şahadet eden Kur'an âyetleri tilâvet edilince **(bize mülâki olacaklarını ummayanlar)** yâni: Cenab-ı Hak'kın azabından korkmayanlar, sevabına nailiyet ricasında, ümidinde bulunmayanlar **(dedi ki:)** Ya Muhammedi. -Aleyhisselâm- **(bundan)** bize okuduğun Kur'andan nazmı ve mânası itibariyle **(başka bir Kur'an)** kendi tarafından **(getir)** bize. onu oku **(veya bunu değiştir.)** bunların mânalarını başka başka lâfızlar ile bildir. Başka bir tarzda tebliğ et. Resulüm!. Onlara (de **ki: Onu)** o Kur'anı Mübini **(kendi taralımdan değiştirmek)** tebdil ve tağyir etmek **(benim için sahih olamaz)** bu hiç bir veçhile mutasavver değildir, **(ben ancak bana vahy olunana tâbi olurum)** Ben ona göre emir ve neüyde bulunurum, **(başka değil)** Ben hiç bir âyeti kendiliğimden tebdil ve neshedemem. **(şüphe yok ki)** Öyle arzunuz veçhile bir tebdil ve tağyire cür'et ile, **(Rabbime isyan eder olursam büyük bir günün)** kıyamet âleminin **(azabından korkarım)** beyanatı ilâhîyenin hilafım iddiaya cür'et eden herhangi bir şahsın öyle muazzam bir azaba uğrayacağına inanmış bulunmaktayım, artık öyle bir azabı celbedecek bir şeye nasıl cür'et edebilirim?.

(16) : Resulüm!. Senden Kur'an-ı Kerim'in tebdil ve tağyirini isteyen müşriklere **(De ki: Eğer Allah Tealâ dileseydi onu)** o Kur'an-ı Mübini **(size okumazdım)** onu bana inzal etmezdi, onu size okumakla beni mükellef kılmazdı **(ve onu size bildirmezdi)** o Kur'an-ı benim lisanımla, tebliğim ile size bildirmiş olmazdı. Binaenaleyh onun size bildirilmesi, bir irade-i ilâhîyyeye müsteniddir **(muhakkak ki, ben ondan evvel)** o Kur'an-ı Kerim'in bana vahyinden mukaddem **(sizin aranızda bir ömür sürdüm)** kırk sene beraber yaşamıştık, bu müddet içinde ben ne bir kitap mütalâa etmiş, ne bir kimseden **bir** şey okumuş öğrenmiş değildim. Siz benim o halime pekâlâ vâkıf bulunuyorsunuz. Şimdi böyle fevkalâde beliğ, **bir** nice ilimleri cami, hikmet karin bir kitabı size tebliğ edişim, **bir** hârikadan, bir mucizeden başka neye hami olunabilir?. **(Siz hiç âkilâne düşünmez misiniz?.)** bir tefekkür ve mülâhazada bulunmaz mısınız ki, böyle **belagat** ve fesahati karşısında bütün âlimlerin, fasih beliğ ediplerin âciz **kalmakta oldukları pek ulvî bir kitabı, müddeti** hayatında tahsil **görmemiş bir kimse kendi tarafından tertip ve**

tanzim edemez. Artık öyle bir kitab-ı kutsî nasıl inkâr edilebilir?. Onun tebdil ve tağyir edilmesi, bir insandan nasıl istenilebilir?. Bu ne kadar cahilane bir iddia, bir temenni değil midir?.

(17) : **(Artık Allah Tealâ'ya karşı yalan yere iftirada bulunan)** Cenab-ı Hak'ka şerik veya evlât isnadına cür'et eden ve o mâbudi Âzühe ait olmayan bir kitabı ona isnat eyleyen kimseden **(veya onun âyetlerini tekzib edenden)** o Hâlik-ı Kadîm'in vahdaniyetine delâlet eden hârikaları, onların hakkıyyetini kabul etmeyen bir şahıstan **(daha zaUm kim vardır)** elbetet ondan daha zalim kimse yoktur. Artık **(şüphe yok ki,)** öyle müşrik,' münkir olan **(mücrimler)** hiç bir veçhile **(felaha eremezler)** onlar ebedî surette muazzep olup duracaklardır. Ne muazzam bir felâket!.

***

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ
شُفَعَٓاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ قُلْ اَتُنَبِّؤُنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ
وَلَا فِي الْاَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(18) : Ve onlar, Allah Tealâ'nın gayrı, kendilerine ne mazarrat ve ne de menfaat veremiyecek olanlara ibadet ederler ve derler ki: Bunlar Allah Tealâ' nm yanında bizim şefaatcilerimizdir. De ki: AUah Tealâ'ya ne göklerde ve ne de yerde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?. O -Hâlik-ı Azim- onların şirk koştukları şeylerden münezzehtir, müteâlidir.

•*•

İ Z A H

(18) : Bu âyet-i celîle, müşriklerin hiçbir şeye güçleri yetmeyen bir **takım putlara ne kadar hamakatkârane bir kanaatle tapınmakta olduklarını bildiriyor. Mevcut olmadıklarından dolayı ilmî ilâhînin teallukuna mahal olmayan mev-**

hum şeyleri var sanarak ne yanlış lâkırdılarda, ne müşrikâne hareketlerde bulunduklarını teşhir ediyor. Şöyle ki: **(Ve onlar)** O müşrikler **(Allah Tealânın gayrı)** olan ve **(kendilerine ne)** ibadet edilmediği takdirde **(mazarrat ve ne de)** ibadet edildiği takdirde **(menfaat veremiyecek olanlara)** bir takım putlara **(ibadet ederler)** öyle ibadete lâyık olmayanları mabut ittihaz edinirler, (ve) O ibadet ettikleri şeyler haldanda **(derler ki, bunlar Allah Tealâ'nın yanında bizim şefaatcilerünizdir.)** Biz bunlara tapıyoruz ki, yarın ahirette bize şefaat etsinler. Resûlüm!. O cahillere **(de ki: Allah Tealâ'ya ne göklerde ve ne de yerde bilmediği bir** şeyi **mi)** yâni: Hiç bir yerde mevcut olmayıp mevhum bulunan, asla vücudu bulunmayan bir şefaatçi mi **(haber veriyorsunuz?,)** o putlar öyle bir şefaate kaadir selâhiyettar değildirler ki, onların yapacakları şefaate ilmî ilâhî lâyık olsun. Böyle bir şefaat asla olamaz, (o) Hâlik-ı Azim **(onların)** o müşriklerin zatı ahadiyetine (şirk **koştukları şeylerden)** ve onların küfr ve şirkinden **(münezzehtir, müteâiidir.)** Evet.. Cenab-ı Hak'kın o kendisine şerik ittihaz edilip şefaatleri beklenilen putlardan ve bütün noksaniyet şaibelerinden münezzeh olduğu bedihîdir. Onun bütün mükevvenattan müteâlî olduğu mahza hakikattir. Bütün insanların en mukaddem vazifesi de o Hâlik-ı Azimüşşan Hazretlerini böyle bilip böyle i—kadda bulunmaktır, ondan başka hiç bir şeye ibadet etmenin caiz olmadığını katiyyen bilip ancak o mâbudi kadîm ve kerime ibadet ve taadde bulunmaktır.

1 Tefsiri Kebirde ve Essiracül Münir'de bildirildiği üzere bir takım müşrikler, şu gibi bâtıl ihtimallerden dolayı putlara, heykellere tapmakta, onları kendileri için şefaatçi telâkki eylemektedirler.

(1) Bir kısım müşriklere göre bu âlemin müteaddit iklimlerinden her biri için âlemi eflâkin ruhlarından muayyen bir ruh vardır. Artık bu ruh için bir put tayin etmişler, bu ruha ibadet etmek maksadıyle o puta ibadetle meşgul olmuşlardır. Sonra da şöyle itikad ederler ki, o ruh, Allahü Azamın kuludur, ona ibadette bulunur.

(2) Bir 'kısım müşrikler, yıldızların da Cenab-ı Hak gibi mâbudiyete lâyık olduklarına kaani bulunmuşlar, sonra yıldızların tulü ve gurup edip daima karşılarında bulunmadıkları için yıldızlar için muayyen putlar yapmışlar, bu putlara ibadet ederek bununla o yıldızlara ibadet kasdinde bulunmuşlardır.

(3) Bir kısım müşrikler de yapmş oldukları putların üzerine tılsımlar = sihir nevinden mevhum şeyler koymuşlar, sonra onlara bu suretle tekarrub etmek isteyerek tapınmışlardır.

(4) Bir takım müşrikler de putlarını kendi Peygamberlerinin, büyüklerinin birer sureti olmak üzere tertib etmişler, ve zum eylemişler ki, bu timsallere ibadetle meşgul olurlarsa o büyükleri kendileri için indi ilâhîde şefaatçi olurlar.

(5) Bir takım müşrikler de Cenab-ı Hak'km **bir miri azam, meleklerin de birer nur olduklarına mutekit bulunmuşlar, artık zatı ilâhî için bir Sanemi**

azam, meleklerin suretleri için de birer başka suretler vücude getirmişler, bunlara tapınmakta bulunmuşlardır.

(6) Bir kısım müşrikler de ihtimâl ki, Hulüliye mezhebinde bulunmuşlar, Allah Tealâ'nın bazı âli, şerefli cisimlere hulûlüne kail olmuşlar, o cisimler namına putlar yaparak onlara tapınıp durmuşlardır.

Müslümanların bazı din büyüklerinden şefaat beklemeleri, onların kabirlerini ziyaret ve imar eylemeleri ise onlara bir ibadet maksadıyle değildir. İzni ilâhî olmadıkça onların şefaatte bulunamıyacaklarım bilirler. Artık öyle din büyüklerine mahza haiz oldukları fazileti diniyeden dolayı hürmet etmek, Cenabı Hak'kın müsaadesi ile onların şefaatde bulunabilmelerini ümit eylemek, elbetteki putperestlerin o cahilane halleriyle asla kabili kıyas değildir. Her müsiüman bilir ki, hiçbir mahlûka karşı ibadet maksadiyle tazimde bulunmak asla caiz olamaz.

Müşriklerin putlara, mahlûklara karşı ibadette bulunmalarının ne kadar bâtıl bir kanaat neticesi olduğunu bu âyet-i kerime göstermiş bulunuyor. Şöyle ki:

(1) Putlar, heykeller bütün cemadat kabilinden şeylerdir. Bunlar bir kimseye ne faide ve ne de zarar verecek bir mahiyette değildirler. Kendilerini parça parça edenlere karşı bile müdafaaya asla kaadir olamazlar. Artık bunlardan ne beklenir?.

(2) Mâbûd olan âbitten daha ziyade kudretli bulunmalıdır. Halbuki putlara tapanlar, o putlardan daha kudretlidirler. O putları kendileri yapıyorlar, kendileri yürütüyorlar, kendileri muhafaza ediyorlar. Kendileri böyle harekete. faaliyete, nefislerini muhafazaya kaadir oldukları halde taptfkları putlar bundan mahrumdurlar. Artık böyle âciz şeylerden ne beklenebilir?.

(3) İbadet, tazimat nevilerinin en büyüğüdür. Böyle bir tazime ise kendisinden en büyük nimetlerin sâdır olduğu zattan başkası lâyık olamaz. İnsanlara hayatı, akılı, kudreti, maaş ve maade ait mesalihi ihsan eden ancak Allah Tealâ Hazretleridir. Artık ondan başkasına öyle son derece bir tazim nasıl yapılabilir? «Lâ mübude illâ hu..»

وَمَا كَانَ النَّاسُ
إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾
وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا
الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Ve insanlar bir ümmetten başka değildi. Sonra ihtilâfa düştüler. Eğer **Rabbiıı tarafından geçmiş bir kelime bulunmasa** idi onların **arasında ihtilâfa düştükleri** şey **hususunda elbetteki -derhal- hükmolunurdu.**

(20) : Ve derler ki: Ona Rabbi tarafından bir **mucize indirihneli değil midir?. De ki: Gayıp ancak Allah içindir. Artık** siz **bekleyiniz, şüphe yok kî, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.**

İ Z A H

(19) : Bu âyet-i celîle, insanların vaktiyle bir millet halinde olup bilâhara ihtilâfa düşmüş olduklarını, bu ihtilâfın cezasına lihikmetin derhal kavuşturulmayıp onlara bir müddet mühlet verilmiş olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: **(Ve insanlar)** Vaktiyle **(bir ümmetden;** aralarında vahdet bulunan bir cemaatden **(başka değildi)** yâai: Hepsi de islâmiyetten ibaret olan hak bir din üzere idiler. Çünki tevhidi ilâhî esasını haiz olan islâmiyet, fıtreti selime muktezasıdır. İşte insanlar, bidayeten bu fıtret üzere idiler. Aralarındaki bu vahdet Hazret-i Âdemden itibaren Habil'i, Kabil'in öldürdüğü zamana kadar devam etmiştir. Veya Idris veya tufandan sonra Nuh Aleyhisselâm'ın zamanında tahakkuk etmiştir. **(Sonra ihtilâfa düştüler)** yâni: Bir kısmı dinde sebat etti, bir kısmı da küfre düş-

tü. Fıtret-i Selîmeye muhalif bir vaziyet aldı, **(eğer Rab'bin tarafından** geçmiş) âlemi ezelden beri takdir buyurulmuş **(bir kelime)** bir hükmi ilâhî, bir kısım hadiseler, ihtilâflar hakkındaki mükâfatların ve mücazatlann tehirine, yevmi kıyamete bırakılmasına ait bir takdiri subhani **(bulunmasa idi)** böyle bir tehir, muktezayı hikmet olmasa idi **(onların)** o ihsanların **(arasında ihtilâfa düştükleri şey)** dini ilâhî **(hususunda elbette ki)** derhal **(hükm olunurdu)** sözlerinde, hareketlerinde muhik olanlar yaşatılır, mubtil olanlar da hemen helake mâruz bırakılırdı. Fakat Cenab-ı Hak'kın rahmeti gazabına sabk etmiştir. İnsanlara düşünüp hallerini ıslah edebilmeleri için bir yaşayış müddeti verilmektedir. Bu da bir merhamet-i ilâhîye eseridir. Ve böyle bir müddet verilmesi, insanların bir mazeret dermeyan edebilmelerine selâhiyetleri kalmamak hikmetini de mutazammındır.

(20) : (Ve) Mekke'deki müşrikler, **(derler ki: Ona)** yâni Risalet iddiasında bulunan Muhammed Aleyhisselâm'a **(Rabbi tarafından bir mucize)** bir hârika **(indirilmeli değil midir?.)** o da sair Peygamberlerin ibraz etmiş oldukları âsa. Yedi Beyza, İhyayı Emvat gibi bir hârika vücuda getirmelidir ki, risaletini tasdi'k edelim. Resulüm!. O muannit münkirlere **(de ki: Gayıp ancak Allah içindir)** insanlar için hikmet ve maslahatına infazı nazar edilemeyecek hususatı bilmek Cenab-ı Hak'ka mahsustur. Bir takım hârikaların vücude getirilip getirilmemesi de o Hâlık-ı Hâkîm'in iradesine, hükmüne aittir. Ben ona nasıl karışabilirim. Benim vazifem dini islâmı tebliğdir. **(Artık)** Ey münkirler!, (siz **bekleyiniz)** Bakınız ki, akıbetiniz ne olacak, nasıl azaplara uğrayacaksınızdır, **(şüphe yok ki,** ben **de, sizinle beraber)** hakkınızda Cenab-ı Hak'kın ne yapacağını (bekleyenlerdenim) bakalım ne gibi azaplara mâruz kalacaksınızdır?. Evet.. Kur'an gibi bir bedia-i kelâmiye, bir mucize-i ebedîye meydandadır. Bunu tenzirdeıı acziniz zahirdir. Artık başka bir mucize istemenize ne lüzum var?. Sizin bu haliniz, en büyük bir cehalet eseridir, en açık bir küfri inadîden başka değildir. Binaenaleyh bunun cezasını bekleyiniz, şüphe yok ki, ergeç bu cezaya kavuşacaksınızdır. —

وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ ف۪ٓي اٰيَاتِنَاۜ
قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْراًۜ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(21) : insanlara kendilerini kaplayan bir sıkıntıdan sonra bir rahmet taddırdığımız zaman bizim âyetlerimiz hakkında onların derhal bir kötü hareketleri yardir. De ki: Allah Tealâ melerce daha çabuktur. Şüphe yok ki, bizim Resullerimiz, ae mekr yaparsanız hepsini yazarlar.

İ Z A H

(21) : Bu âyet-i celîle, mucizeler talebinde bulunan münkir bir kavmin hâlet-i ruhiyesini teşhir ediyor, istediklerine nail olsalar da yine inkârdan, inattan vaz geçmiyeceklerini bildiriyor, onlara o hilekârane, münkirane hareketlerinin cezalarına kavuşacaklarını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: **(İnsanlara)** Nimet-i ilâhîyeyi takdir etmeyen, münkir bir kavme **(kendilerini kaplayan bir sıkıntıdan)** bir şiddetden, bir belâdan, bir kahd-ı galadan **(sonra bir rahmet)** bir sıhhat, bir vüsat **(tatdirdığımız zaman)** ona arzı şükranda bulunacakları yerde bilâkis **(bizim âyetlerimiz hakkında onların derhal bir kötü hareketleri vardır)** o mukaddes âyetleri tekzibe, onlar ile istihzaya cür'et ederler. Nail oldukları nimetleri Cenabı Hak'tan bilmezler. Onları bir takım mevhum 'kuvvetlerin, putların kendilerine verdiğine kaani bulunurlar. Rivayete nazaran zamanı cahiliyette Mekke ahalisi yedi sene gahd ve galaya uğramışlar, âdeta helak olacak bir hâle gelmişlerdi. Sonra Cenab-ı Hak, merhamet buyurmuş, yurtlarına bol bol yağmurlar yağdırmış, bolluk, ucuzluk ihsan etmişti. O ahali ise bundan bir öğüt almamış, yine küfr ve inada dönüvermişlerdi. Resulüm!. Onlara **(de ki: Allah Tealâ mekrce daha çabuktur)** yâni: Hak Tealâ Hazretlerini azabı ukubeti daha çabuk bir surette sizin üzerinize teveccüh eder, sizi dilediği dakikada mahvedebilir. **(Şüphe yok ki, bizim Resullerimiz!.)** hafaze meleklerimiz, sizin bütün söylediklerinizi, yaptıklarınızı kaydeden o ruhanî memurlar, siz (ne **mekr yaparsanız hepsini yazarlar)** hiç bir hareketiniz gizli kalmaz, lâyık olduğunuz akıbete kavuşursunuz. Artık ey münkirler!. Ey dini hakka karşı düşmanane vaziyet alanlar, ey bir takım mekr ve hile ile nâsı doğru yoldan ayırmak isteyen sapıklar!. Pek korkunç akıbetinizi düşünmeli değil misiniz?.

*
**

هُوَ الَّذ۪ي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ
وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِر۪يحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَٓاءَتْهَا ر۪يحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ
الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اُح۪يطَ بِهِمْ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ
لَهُ الدّ۪ينَ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِه۪ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿٢٢﴾
فَلَمَّٓا اَنْجٰيهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا
بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ
فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

MEÂLİ ÂLİŞİ

(22) : O, o -Hâlik-ı Kerim- dir ki, sizi karada ve denizde yürütür. Vaktaki gemilerde bulunursunuz, onlar da yolcular ile beraber lâtif bir rüzgâr ile akip gider ve onunla ferahlanırlar, derken onlara şiddetli esen bir rüzgâr gelir, ve onlara her taraftan dalgalar hücuma başlar ve kendilerinin bununla tamamen ihata edilmiş olduklarını zan eder, Allah Tealâ'ya dinde muhlisler olarak duada bulunurlar «eğer bizi bundan kurtarır isen elbette biz şükredicilerden oluruz» derler.

(23) : Fakat onları kurtarınca onlar derhal yeryüzünde haksız yere taşkınlıklarda bulunurlar. Ey insanlar!. Şüphe yok ki; sizin taşkınlığınız kendi şahıslarınızın aleyhinedir. Dünya hayatı bir meta'dır. Sonra dönüşünüz bizedir. Artık bizde size neler yapmış olduklarınızı elbette haber vereceğizdir.

*
* *

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler, bir nice üzüntülerden sonra bir merhamet-i ilâhîye eseri olarak nimetlere, selâmetlere nail olan bir takım insanların ne kadar

münkirane, kadirnâşinasane hareketlerde bulunduklarına dair vâzih bir misâl göstermektedir, öyle dünyaya tapınarak nefislerine zulm eden kimselerin nasıl **bir** mes'uliyete mâruz kalacaklarına işaret buyurmaktadır. Jöyle ki: Ey insanlar! (O.) Sizi yaratan, nimetlere nail eden (o) Hâlik-ı Kerim **(dir ki: Sizi karada ve denizde yürütür)** sizi bir nice nakil vasıtalariyle her tarafa seyrisefere muvaffak kılar **(vaktaki gemilerde bulunursunuz)** deniz yoluyla bir yere gitmek istersiniz **(onlar da) o** gemiler de içlerindeki **(yolcular ile beraber lâtif bir rüzgâr ile)** mülayim bir hava ile **(akıp gider)** cereyanda bulunur, (ve) İçlerinde bulunan yolcular **(onunla)** o rüzgâr ile. o cereyan eden gemiler ile **(ferahlanırlar)** bir neş'e içinde yollarına devam edçrlen Derken **(onlara)** o gemilere" veya o hoş. lâtif rüzgârlara bedel **(şiddetli esen bir rüzgâr gelir)** o yolcuları iz'ac eder. **(ve onlara)** O gemilerde bulunanlara **(her taraftan dalgalar hücuma başlar)** kalpleri heyecan içinde **kalır, (ve kendilerinin bununla tamamen ihata edilmiş)** Kurtuluş yolu kalmayıp tamamen helake mâruz kalmış **(olduklarını zannederler)** artık başka iltica edecek bir makam bulunmadığını anhyarak ancak **(Allah Tealâ'ya dinde muhlisler olarak)** ona başkasını şerik koşmaksızın **(duada bulunurlar)** ve derler ki: Yarabbü. **(Eğer bizi bundan)** Bu haileden, bu gark olmak tehlikesinden **(kurtarırı isen elbette biz)** sana îman ederek ibadet ve taatde bulunanlardan **(şükr edicilerden oluruz)** Evet.. Evvelce nail olmuş oldukları nimetleri hiç düşünmeden küfr ve isyana devam edip duran bir nice kavimler, öyle hayatları büsbütün tehlikeye mâruz kalınca kendilerine hangi zatın medetres olabileceğini anlamaya başlar, ona karşı tazarru ve niyazda bulunurlar. Hayfaki onların bu halleri muvakkattir, o tehlikeden kurtuldular mı yine evvelki kâfirane hallerine dönerler.

(23) : **(Fakat onları)** O dalgalar arasında helak olup gideceklerini zannetmiş olan kimseleri Cenab-ı Hak **(kurtarınca)** onları necata: Selâmet sahiline- kavuşturunca **(onlar derhal yeryüzünde haksız yere taşkınlıklarda bulunurlar)** yine fesada' çalışır, yine küfr ve mâsiyet yolunda koşar dururlar. İşte onlar öyle muannit, mütelevvin kimselerdir. Artık (Ey **insanlar!.)** Ey zümre-i beşeriyet!. Bir kere düşününüz, **(şüphe yok ki, sizin taşkınlığınız)** zulmünüz, irtikâb ettiğiniz gayri meşru hareketiniz **(kendi şahıslarınızın aleyhinedir)** onların mes'uliyeti su'i neticesi sizlere teveccüh edecektir/ Küfrünüzün, nankörlüğünüzün zararlarını siz çekeceksinizdir. **(Dünya hayatı bir meta'dır)** Muvakkat bir zaman içindir, seriüzzevaldir. bundan dolayı haktan ayrılmak, zulme cüret etmek nasıl muvafık olabilir?. Şunu da düşününüz ki: **(sonra da dönüşünüz bizedir)** Kıyamet günü mahşere sevkoluancak, muhakemeye tâbi olarak lâyık olduğunuz cezalara kavuşacaksınızdır. **(Artık)** O ebediyet âleminde **(biz de sizlere)** bu dünyada iken **(neler yapmış olduklarınızı elbette haber vereceğizdir)** ne gibi mâsiyetlerde, hakka tecavüzlerde bulunmuş olduğunuzu size bildirerek onlardan dolayı sizi mücazata uğratacağızdır. Artık bu akıbeti düşünmeli değil misiniz?. Öyle fani bir hayat, **muvakkat bir** menfaat için ebedî hayatınızı, selâmetinizi tehlikeye mâru'z **bırakmanız nasıl** muvafık olabilir?.

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ
اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ
وَالْاَنْعَامُ حَتّٰى اِذَا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ
وَظَنَّ اَهْلُهَا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا اَتٰيهَا اَمْرُنَا لَيْلًا
اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلٰى
دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Şüphe yok ki, dünyâ hayatının meseli, bir su gibidir ki, onu biz gökten indirdik. Derken onunla İnsanların ve davarların yiyecekleri şeylerden olan yer yüzünün otlan birbirine karışmış oldu. Vaktaki, yer yüzü ziynetini aldı ve bezendi ve onun ahalisi onun üzerine kaadir olduklarını sandılar, hemen ona emrimiz geceleyin veya gündüzün geliverdi, onu sanki bir gün evvel yokmuş gibi kökünden biçilmiş bir halde kıldık. *İşte* âyetleri mütefekkirler olan bir kavme böyle mufassalan beyan ederiz.

(25) : Ve Allah Tealâ selâmet yurduna davet ediyor ve dilediğini doğru bir yola hidayet buyurur.

***

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, parlak, faideli görülen dünya varlığını, neşvünema bulan ve yer yüzünü tezyin eden; az sonra da mahv-ı perişan olup giden, kendisinden istifade edilemeyen bir yeşillik manzarasına benzetmektedir. Böyle muvakkat bir varlıktan ziyade Cenab-ı Hak'km davet etmekte olduğu ebedî se-

lâmet âlemine ehemmiyet verilmesi lüzumuna şöylece işaret buyurmaktadır : (Şüphe yok ki, dünya hayatının meseli) Acib hâli, sür'atle zevali ve nâsa teveccüh eden nimetlerinin ademi sebatı, nâsm ise ona aldanması bakımından naziri (bir su gibidir ki, onu biz gökten indirdik) onu bulutlar vasıtasiyle yer yüzüne yağdırdık (derken onunla) o su sebebiyle (insanların ve davarların) hayat sahibi nice mahlûkların (yiyecekleri şeylerden) sebzeler, meyveler, yeşillikler gibi muhtelif nebatlardan ibaret (olan yer yüzünün otları birbirine karışmış) neşvü nema bulmuş (oldu) böyle faideli bir manzara teşkil etti. (Vaktaki, yer yüzü) O nebatlardan böyle (ziynetini aldı ve bezendi) dilnişin bir vaziyet almış bulundu (ve onun) o yeryüzünün (ahalisi onun üzerine kaadir) o mahsulâttan istifadeye muktedir (olduklarım sandılar) öyle bir zanna düştüler. (Hemen ona) O yeryüzüne (enirimiz) ziyade bir derecede sıcak veya soğuk ve saire gibi hususa ait bir kazai İlâhîmiz (geceleyin veya gündüzün geliverdi) hemen (onu) o ekinleri, mahsulâtı (birgün evvel yok imiş gibi) yeryüzünde hiç vücude gelmemiş gibi (kökünden biçilmiş bir halde kıldık) mahv-ı nâbut eyledik. (İşte âyetleri) Peygamberi Zişan vasıtasiyle, lisanı Kur'an ile (mütefekkirler olan bir kavme) öyle istifadeye kabiliyeti haiz olan mümtaz bir zümreye (böyle) mahsulât hakkındaki temsil ve teşbih gibi bir suretle (nuıfassalan beyan ederiz) çünki bunlardan müstefit olabilirler, bu misallerden bir intibah dersi alabilenler ancak tefekkür kabiliyetini haiz olan zatlardır. Velhasıl: Dünya hayatı, dünya varlığı ne kadar parlak, faideli çörünse de bir takım neşvünema bulan nebatatın, çiçeklerin, meyvelerin varlığı gibidir ki, az sonra nihayete erecektir. Artık akıl olan kimseler, yalnız bunlar ile meşgul olup da ebedî saadeti temin edecek vazifelerini unutmalı mıdırlar?. Elbette öyle bir hareket muvafık değildir. Asil ebedî hayatın selâmet ve saadetini temine çalışmalıdır.

(25) : İşte dinimiz bize o ebedî saadet yolunu göstermektedir. (Ve Allah Tealâ) Bizleri (selâmet yurduna) cennet âlemine, nice ebedî nimetleri haiz olan ve içinde bulunacak zatlar ile meleklerin birbirine selâm vererek rahmet han olacakları bir âlî, müebbet ikametgâha (davet ediyor) öyle bir saadete nailiyete vesile olacak vazifeleri bize emir ve tavsiye buyuruyor. (Ve) O Halikı Hakîm (dilediğini) kullarından hidayete nailiyet kabiliyetini haiz bulunan herhangi ferdi (doğru bh* yola hidayet buyurur) ki, bu da dini isjâmdan ibarettir. İşte ebedî bir nimete, zail olmayacak bir selâmet ve saadete ermek isteyen her insan, bu dini ilâhîye sarılmalıdır.

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا
ذِلَّةٌ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ كَسَبُوا
السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ
مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا أُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(26) : İhsanda bulunanlar için güzellik ve bir ziyadelik vardn* ve onlann yüzlerini ne karalık ve ne de bir alçaklık kaplamaz. İşte onlar cennet ehlldirler. Onlar orada ebediyen kalıcılardır.

(27) : Ye o kimseler ki, kötülükleri kazandılar. Kötülüğün cezası da kendi misli iledir. Ve onları bir alçaklık kaplar. Onlar için Allah'tan koruyacak bir şey yoktur. Onların yüzleri sanki geceden karanlık bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar ateşin yarân'ıdır. Onlar onun içinde ebedî surette kalacak kimselerdir.

*

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler, güzelce amellerinden dolayi cennete^ nail olacak zatların evsafını, Vaziyetini bildirmektedir. **Bir** takım fenalıkları irtikâb edenlerin de cehennemde ebediyen kalarak ne **fena bir manzara** teşkil edeceklerini ihtar buyuruyor. Şöyle ki: **(İhsanda bulunanlar için)** Yâni: İman ve salih ameller sahibi olanlar için, kemâli hulûs ile ibadet ve taadde bulunanlar için **(güzellik)** güzel mükâfat timsali muhasip **olan** dâr-ı **cinan vardır, (ve bir ziyadeHk) de (vardır)** bu da güzel amellerinin kât **kat mükâfatıdır veya bir lûtfu ilâhî olarak** haklarında nzay-ı subhaninin **tecellisidir ve'yahut Cemâli ilâhîyi rûyete mazhariyettir. (Ve onların) öyle cennete nail olan muhterem kullarm (yüzlerini ne bk**

karalık) bir siyah perde **(ve ne de bir alçaklık)** kıymetlerini tenzil edecek bir hakaret eseri kaplamaz bu gibi korkunç, hakaretâver arızalar ehli cennete değil, ehli cehenneme mahsustur. **(İşte onlar)** O güzide vasıfları haiz olan muhterem kullar **(cennet ehlidirler)** onlar inayet-i ilâhîye sayesinde cennetlere nail olacaklardır. **(Onlar orada)** O cennet âleminde **(ebediyen kalıcılardır.)** oradan asla çıkarılmayacaklardır. Onların haklarındaki nimetler daimîdir, öyle dünya nimetleri gibi zeval bulacak değildir.

(27) : (Ve) Bilâkis **(o kimseler ki)** o küfre düşmüş olanlar ki: **(kötülükleri kazandılar)** Dini islâmı inkâr, mâsiyetlere ictisar eylediler. Onların öyle irtikâb ettikleri her **(kötülüğün cezası da kendi misli iledir)** her kötülüğün cezası, o kötülüğe müsavidir. Ondan ziyade değildir. Bu, bir adli ilâhî muktezasıdır. Fakat bir güzelliğin sevabı bir inayet-i ilâhîye olarak **o** güzellikten kat kat ziyadedir. On kattan yedi yüz kata kadlar ziyade olabilir, **(ve onları)** O kötülükleri irtikâb eden kâfirleri **(bir alçaklık)** da **(kaplar)** büyük bir zillete, hakarete, hüsrana mâruz kalmış olurlar. Küfr gibi en büyük bir cinayetin mukabili olan bir cezada bunlardan ibarettir. **(Onlar için Allah'tan koruyacak)** Kendilerini muhafaza ve siyanet edebilecek **(bir** şey) de **(yoktur)** onlara yüz gösteren azabı hiç bir şey onlardan bertaraf edemiyecektir, onların haklarında bir şefaatçi bulunamıyacaktır. **(Onların yüzleri)** Son derece siyah ve zulmetkârin olacağı için **(sanki geceden karanlık bir parçaya bürünmüştür)** gibi olacaktır. Böyle çirkin, zulmetli'bir vaziyet, onların küfr ve dalâlet içinde yaşamış olmalarının bir neticesidir. **(İşte onlar)** O pek çirkin vasıfları cami olan küfr ve nifak sahipleri **(ateşin yaranadır)** cehennem ehlidirler, **(onun içinde)** O âteşin cehennem çukurlarında **(ebedî surette kalacak kimselerdir)** artık onlar için o ateşten kurtulmak ümidi asla yoktur. Küfr ve şirkin cezası, böyle kat'îdir, ebedîdir.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ
لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ
شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ
مَا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(28) : Ve o günü ki, hepsini mahşere toplarız. Sonra şerik koşmuş olanlara deriz ki: Sîz de ve şerikleriniz de yerlerinizde durunuz. Artık aralarını ayırımsızdır. Ve Onların şerikleri der ki: Siz bizlere tapınır değil idiniz.

(29) : İmdi Allah Tealâ, bizim aramızla sizin aranızda şahit olmak için yeter. Muhakkak ki, biz sizin tapınmanızdan elbette habersiz idik.

(30) : Orada her nefis, evvelee yapmış olduğundan haberdar olacaktır. Ve hak mevlâları olan Allah Tealâ'ya red edilmiş bulunacaklardır. İftira eder oldukları şeyler de, kendilerinden kaybolup gitmiş bulunacaktır.

***

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin ahiret alemindeki diğer bir kısım fazihelerini bildirmektedir. Onlar ile taptıkları şeyler arasındaki ihtilâfı tasvir etmektedir. Ve mahşerde herkesin amellerinin meydanı zuhura çıkacağını ve müşriklere perestiş etmiş oldukları şeylerden hiçbir faide hasıl olamayıp hepsinin

de/biribirinden ayrılmış, lâyık oldukları cezaya kavuşmuş olacaklarını şöylece beyan buyurmakladır: (Ve) Resulüm!. Onlara hatırlat **(o günü ki, hepsini)** o necat bulacak zümreyi de, helake mâruz kalacak taifeyi de **(mahşere toplarız)** onlardan hiç birini geri bırakmayız. **(Sonra)** Zat-ı ulûhiyete **(şerik koymuş olanlara deriz ki)** ey müşrikler!, (siz **de)** Ve Cenab-ı Hak'tan başka kendilerine tapınmış olduğunuz **(şerikleriniz de yerlerinizde durunuz)** bir tarafa ayrılmayınız, hakkınızda ne yapılacağını bekleyiniz. **(Artık aralarını ayırımsızdır)** O müşrikler ile Hak'ka şerik koştukları şeylerin aralarındaki münasebet ve mukarenet kesilmiş bulunmaktadır, **(ve onların şerikleri)** Ve müşriklerin öyle kendilerine tapmış oldukları şeyler **(der ki)** Ey müşrikler!. **(Siz bizlere tapınır değil idiniz)** siz şeytanların iğfalâtına kapılmış, .onlarauymuş, o suretle onlara tapınmış idiniz.

§ Şeriklerden murad, müşriklerin Cenab-ı Hak'tan başka tapınmış oldukları herhangi bir mahlûktur. Melekler, insanlar, cinler, aylar, yıldızlar, putlar bu cümledendir. Bunlara şerikler denilmesi, ya Cenab-ı Hak'km kendilerine tevcih buyuracağı hitapta müşterek olmaları itibariyledir. Veyahut müşrikler dünyada iken mallarının bir kısmını bu taptıkları şeyler namına ayırırlar, onları kendi mallarında kendilerine bir nevi ortak tanırlardı. Bu itibarla o taptıkları şeyler kendilerine şerik sayılmıştır.

(29) : **(İmdi)** O kendilerine tapılan mahlûklar, mahşer günü derler ki, **(Allah Teaiâ, bizim aramızla)** Ey müşrikler!, **(sizin aranızda şahit olmak için yeter)** çünki o HAlik-ı Azîm bütün mahJûkatın ahvaline alimdir. **(Muhakkak ki, biz sizin)** bizlere **(tapınmanızdan elbette habersiz idik)** biz size böyle bir ibadette bulunun demedik ve sizin bizlere karşı böyle bir harekette bulunduğunuza vâkıf da olmadık..

§ Evet.. Bir kere melekler,'Peygamberler hâşa böyle bir şeyi kimseye emretmiş olamazlar. Bir takım esnam ve ecram ise zaten söz söylemek insanlara bir şeyi teklif eylemek kabiliyetini haiz değildirler. Bunlar kendilerine tapılmasını elbette kimseye emretmiş değildirler. Fakat Cenab-ı Hak yevmi ahirette o esnam ve ecrama da bir mükâleme kabiliyeti vererek o kendilerine tapınmış olan müş**riklerden** beri ^olduklarını söyleyebilecek, kendileri müdafaada bulunacaklardır. Cenab-ı. Hak her şeye kaadirdir. Âmenna!.

(30) : Artık **(Orada)** o mahşer mahallinde, o pek korkunç mekânda **(her nefis)** müminler de, kâfirler de, saîd olanlar da, şakî olanlar da **(evvelce yapmış)** ne gibi amel takdim etmiş **(olduğundan haberdar olacaktır)** dünyada iken yapmış olduğu amellerin kendisine faideli mi, zararlı mı olduğunu anlayacaktır. O amelleri kendisini ya saadete veya şekavete sevk etmiş bulunacaktır. (Ve) O müşrikler **(hak mevtâları)** Rablerü mütevelli âmirleri **(olan Allah Tealâ'ya reddedilmiş)** kendi amellerine göre, o mâbudi Azîmin cezasına kavuşmuş **(bulunacaklardır.)** Ve dünyada iken kendilerine ibadet ederek mâbudiyeti isnadı suretiyle, **(tftira eder oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiş bulunacaktır)** öyle **bk** takını mahlûkata «mâbudiyet» isnadı, onlara karşı bu iftiradan ibarettir. O

müşriklerin öyle bâtıl bir inançta bulunmaları, o putlarından şefaad beklemeleri rüahv-ı perişan olup gidecektir., Kendilerine hiçbir faide vermeyecektir. Bilâkis müebbeden muazzep olmalarına sebep olmuş olacaktır. İşte kiifr ve şirkin pek elînı neticesi!.

*

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ
السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ
مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا
تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ
الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ حَقَّتْ
كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(31) : De İd, sizi gakten ve yerden kim merzuk ediyor?. Ve o işitme kuvvetine ve gözlere mâlik olan kimdir?. Ve kimdir ki, ölüden diriyi çıkarır ve diriden de ölüyü çıkarır. Ve kimdir işleri tedbir eden?. Derhâl diyeceklerdir ki: «Allah». Artık **de ki: Siz korkmaz mısınız?.**

{32) **: İşte sizin hak olan Rabbiniz, o Allah Tealâ'dır. Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne vardır?. O halde nasıl çevriliyorsunuz?.**

(33) : İşte faska düşmüş olanların aleyhine Rabbin kelimesi şöylece tahakkuk etmiştir ki, şüphe yok onlar iman etmezler.

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler, cahilâne halleri hikâye olunan müşriklerin ne kadar fasit bir yol takib ettiklerini bir takım deliller ile ishar etmektedir. Bütün mükevvenatta Cenab-ı Hak'kın hakîm, yegâne mutasarrıf olduğunu itiraf ettikleri halde başkalarına da tapmak hamakatinde bulunan müşriklerin Allah Teâlâ'dan korkmaz olduklarını teşhir eylemektedir. Artık öyle haklarında hükmî ilâhînin tekarrur etmiş olduğu kâfirlerin îmana nail olamayacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. O halleri hikâye olunan müşriklere (De ki: Sizi gökten) yağmurlar ile, neşredilen ziyalar ile (ve yerden) bitirilen çeşit çeşit mahsulleri-le (kim merzuk ediyor?.) Sizler yer yüzünde yaşayarak bunlardan istifade edip duruyorsunuz, (ve) Size ve sair hayat sahiplerine verilmiş olan (o işitme kuvvetine ve gözlere mâlik olan kimdir?.) bunları yaratan, birer acip fitret üzere tanzim eden ve bunları size verip muhafaza buyuran hangi zattır?. (Ve kimdir'ki,) hangi zîkudrettir ki, (ölüden diriyi) nutfeierden insanları, yumurtalardan kuşları (çıkanr)* vücude getirir (ve diriden de ölüyü çıkarır) meselâ: İnsanlardan nutfeleri, kuşlardan yumurtaları var eder. (ve kimdir işleri tedbir eden?.) Bütün ulvî ve süflî âlemlerde ervah ve ecsad sahalarında mahlûkatın umurunu tedbir eden, hayatlarını tanzim, idarelerini temin, kendilerini faaliyete nail buyuran hangi zat-ı akdestir?. Şüphe yok ki, o müşrikler (derhal diyeceklerdir ki, Allah) bütün bunları yaratan, besleyen, idare eyleyen muhakkak ki, Allahü Azimüşşandır. (Artık) O müşrikler, mukabereye, inada kaadir olamayarak böyle bir itirafta bulunacaklardır. O halde Resulüm!. Onlara (de ki: Siz korkmaz mısınız?.) karşınızda kudret-i ilâhîyeye, vahdaniyet-i subhaniyeye ait bu kadar deliller parlayıp dururken, siz de bütün halk ve tedbirin, bütün dünya ve ahiretteki varlıkların Cenab-ı Hak'ka aidiyyetini itiraf ederken artık öyle putlara tapınmanın cezasınadn hiç korkup endişede bulunmaz mısınız?. Nedir bu kadar gaflet ve cehalet!.

(32) : (İşte sizin hak olan) Vahdaniyeti, rebubiyeti bilâşüphe, sabit bulunan (Rahbiniz) Halikınız, mütevellii umurunuz, mabudunuz (o) kuvvet ve azameti, bütün kâinattaki hâlikıyet ve hakîmiyeti sabit olan (Allah Teaiâ'dır) bunu her akıl sahibi anlayıp itiraf eder. (Artık haktan sonra) Bâtıldan (sapıklıktan başka ne vardır?.) elbette ki, hak ile bâtıl arasında başka bir vasıta yoktur. Binaenaleyh başkalârına tapanlar, hakkı bırakmış, bâtıla teveccüh etmiş olurlar. (O halde) Ey müşrikler!, (nasıl çevriliyorsunuz?.) Cenab-ı Hak'ka ibadeti bırakıp da öyle bir takım putlara, mahlûkata nasıl ibadete cür'et ediyorsunuz?. Bu ne kadar fena, müşrikâne bir hareket!.

(33) : **(İşte)** Rübuibyeti ilâhîye tahakkuk etmiş, haktan başkasına ibadetin bir dalâlet olduğu taayyün eylemiş bulunduğu gibi **(fıska düşmüş olanların)** mahlûkata tapmak dalâletine düşmüş bulunanların **(aleyhine Rabbin kelimesi) Ce-**

nab-ı Hak'km ilmi, hükm ve kazası, takdir-i ezelîsi **(şöylece)** rübubiyeti ilâhîyenin tahakkuku, haktan başkasına ibadetin bir delâlet olduğu gibi **(tehakkuk etmiştir ki, şüphe yok onlar iman etmezler)** ebediyen azab-ı İlâhîye mâruz kalırlar. Bu husustaki kelime-i ilâhîye, iradei subhaniye artık muhakkaktır ki, asla tebeddül etmeyecektir. İşte bedihi delilleri inkâr eden, kendi kanaat-i vicdaDiyelerine de muhalefette bulunarak küfr üzere ölüp gidenlerin âkibetleri böyle ebedî bir felâkettir.

*
*

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعٖيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا
الْخَلْقَ ثُمَّ يُعٖيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْدٖٓي
اِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّٰهُ يَهْدٖي لِلْحَقِّ اَفَمَنْ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ
اَمَّنْ لَا يَهِدّٖٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا
يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنٖي مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ
عَلٖيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(34) : De ki: Sizin şeriklerinizden halkı bidayeten var eden, sonra da onu iade eyleyen bir kimse var mıdır?. Allah Tealâ ise halkı ibtida yaratır, sonra da onu iade eder. Artık siz nereden sapıttırılıyorsunuz?.

(35) : De ki :Sizin şeriklerinizden Hak'ka hidayet edecek bir kimse var inidir?. De ki: Allah Tealâ Hak'ka hidayet eder. Artık Hak'ka hidayet eden zat mı uyulmaya daha haklıdır, yoksa hidayet olunmadıkça kendi kendine hidayete eremiyecek kimse mi?. Artık sizin için ne var?. Nasıl hükmediyorsunuz?.

(36) : Onların ekserisi zandan başka bir şeye tâbi olmaz. Zan ise şüphe yok ki, hiçbir şey üe haktan müstağni kılamaz. Allah Tealâ ise muhakkak ki, ne yaptıklarını tamamiyle bilicidir.

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, tevhid-i ilâhînin hakkıyyeti, şirkin butlanı hakkında ayrıca burhanları muhtevidir. Genab-ı Hak'tan başka mükevvenatı var eden, dilediğini hidayete nail edebilen başka bir zatın bulunmadığını bildirmektedir. Artık öyle bir mübudî Azimden başkalarına da tapınmakta buiunan müşriklerin hareketlerini takbih eylemektedir. Ve kuru bir zanna tâbi olup kat'i ve doğru bir itikaddan mahrum olanların hakkı idrâkten, hidayete vuslattan uzak bulunmuş olacaklarını da ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. O müşriklere (de ki: Sizin şeriklerinizden) kendi ortaklarınız zuğmederek namlarına bir kısım mallarınızı ayırmış ve kendilerine tapınmakta bulunmuş olduğunuz putlarınızdan (halkı bidayeten var ederi) yoktan vücude getiren (sonra da onu) öldükten, mahv ve münderis bulunduktan sonra (iade eyleyen) yeniden vücude getiren (bir kimse var midir?.) hangi bâtıl niübudunuz buna muktedirdir?. Elbette muktedir olmadıklarını bilirsiniz?: (Allah Tealâ ise halkı ibtida yaratır) vücuda getirir (sonra da onu) öldürür, mahveder, dilediği zaman da yine onu (iade eder) tekrar hayata vücude kavuşturur. Bunu ey müşrikler!. Siz de itiraf edersiniz, (artık siz nereden) Ne veçhile (sapıttırılıyorsunuz?.) Haktan bâtıla döndürülüyorsunuz?. Bu kadar deliller mevcut iken neden Cenab-ı Hak'tan başkalarının mâbud olamayacağını anlamıyorsunuz da şirke, delâlete düşüyorsunuz?. Bu ne kadar cahilane bir hareket!.

(35) : Resûli Nişanım!. O müşriklere (De ki: Sizin şeriklerinizden) putlarınızdan nâsı (hakka hidayet edecek bir kimse var mıdır?.) Onların arasında hüccetler ibraz, resuller irsal, hidayetleri halk edecek bir fert mevcut mudur?. Elbette mevcut olmadığı muhakkaktır. Ey Nebiyyi Âlişan!. Ö gafillere (de ki: Allah Tealâ Hak*ka hidayet eder) dilediğini hidayete kavuşturmak, yalnız onun yedi kudretindedir, böyle bir kudret başkalarında mevcut değildir. N(Artık) Düşününüz!, (hakka hidayet eden zat mı uyulmaya) Kendisine ibadet ve taad edilmesine, ilâhî hükmlerine riayet olunulmasına (daha haklıdır, yoksa) taraf-ı ilâhîden (hidayet olunmadıkça kendi kendine hidayete eremiyecek kimse mi?.) elbette ki, böyle kendisini bizzat hidayete erdirmekten âciz bir kimse, başkalarını da asla bidayete erdiremez. (Artık sizin için ne var?.) Ne gibi ruhî bir hastalığa mâruzsunüzdur, (nasıl hükmediyorsunuz?.) kendilerine uyulmaya müstehik olmayan şeylere tâbi olarak onlan da birer mâbud ittihaz eyliyoflunuz. Bu kadar akla, hikmete muhalif bir şeyi neden düşünüp anlayamıyorsunuz?.

(36) : **(Onların)** O müşriklerin veya nâsın **(ekserisi)** Cenab-ı Hak'kın varlığını ikrar hususunda **(zandan başka bir** şeye **tâbi phnaz)** onların, ikrarları kat'î bir inanca, şayanı kabul olacak surette bir burhana müstenit değildir. Belki kuru bir zanna, mücerret eslâftan işitmiş olduklarına müsteniddir. **(Zan ise şüphe** yok **ki,)** sahibini **(hiçbir şey ile haktan)** kat'î surette bilip tasdik etmek gibi sahih bir itikaldan **(müstağni kılamaz)** çünki **itikadı** meselelerde zan kâfi değildir. Onları kat'î surette tasdik etmek lâzımdır. Meselâ; Peygamberimizin risaletini kat'î surette bilip tasdik etmek icabeder, onun risaletini bir zan ve tahmine binaen kabul etmek dînen asla mutebér değildir. Bir mümin, kendisinin kat'î surette mümin olduğunu bilip indellüzum itiraf etmekle mükelleftir. Bir zandan dolayı «inşaallah müminim» demesi kâfi değildir. Fakat kat'î surette mutekit olduğu halde mahza ismi ilâhî ile teberrük için, veyahut ahirete ne suretle ölüp gideceğini bilmediği cihetle hüsnü hatimeye nailiyet emeliyle veya bir tevazu, bir hazrn-ı nefs maksadiyle «inşaallah ben müminim» demesi caiz, îmana muhalif değildir. Bir de İmamı Şafiiye göre îmanın mahiyeti, itikad ile ikrardan ve amelden ibarettir. Bir kimse emr-i ilâhîye tam muvafık bir surette amelde bulunabileceğini kestiremez. Bu itibarla «inşaallah müminim» demesi îmanına mâni değildir. Çünki bir mahiyetin cüz'îlerinden böyle birinde şek edilmesi, o mahiyetin tamamında şekki icab etmez. **(Allah Tealâ ise muhakkak ki.)** O müşriklerin ve bütün mahlûkatmın **(ne yaptıklarını)** nasıl itikadda. amelde bulunduklarını ve ezcümle onların nasıl zanna tâbi olup yakın derecesinde hak olan bir şeyi tekzip eylediklerini **(tamamjyle bilicidir.)** Artık şüphe yok ki. o müşrikleri de o kötü itikatlarından, o tekzibe cür'etleri yüzünden ebediyen muazzep kılacaktır.

*

وَمَا كَانَ هَٰذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ
اللَّهِ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ
فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ
مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ
كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(37) : Ve bu Kur'an, Allah'tan başkasına isnad edilerek iftirada bulunulamaz. Velâkin o kendisinden mukaddem olanı bir tasdiktir ve kitabın bir tefsilidir. Onda bir şüphe yoktur. Âlemlerin Rab'bi tarafından -indirilmiştir-.

(38) : Yoksa onu uydurdu mu diyorlar?. De ki: Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz, onun misli bir sure getirin ve Allah'tan başka gücünüz yettiği kimseyi de çağırınız.

(39) : Hayır.. Onlar ilmini ihata edemedikleri ve daha tevili kendilerine gelmemiş olan bir şeyi tekzib ettiler. Onlardan evvelkiler de böylece tekzibte bulunmuşlardı. Artık bak ki, zalimlerin akibeti nasıl olmuştur.

***

İ Z A H

(37) : Bu mübarek âyetler, Kür'an-ı Âzimin kütübi salifeyi musaddık, bir çok hakikatları mübeyyin olan bir kitab-ı ilâhî olup başkalarına isnad edilmeden münezzeh bulunduğunu bildirmektedir. Kur'an-ı Mübinin bir suresini bile

tenzire beşeriyetin muktec.ir olmadığını beyan ve aksini iddia edenleri tenzir sabasına davet etmektedir. Ve Kıir'anı hikmet beyanı tekzib edenlerin kütübi salifeyi tekzib edenler gib« erbabı cehaletten olup ne elîm akibetlere mâruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. O münkerlere de ki: (bu ICur'an) bu bir nice ulûm ve finunu cami, hikmet ve belagat mucizesi olan kitab-ı ilâhî (Allah'tan başkasına İsnat edilerek iftirada bulunulamaz) bu bir kelâm-ı ilâhîdir, başkası tarafından Allah namına bir iftira olarak tanzim edilmiş değildir. Buna takad-ı beşeriye kâfi değildir. Bunu Hazret-i Muhammed'in kendi tarafından Allah namına tertib etmiş olması nasıl iddia edilebilir?. (Vclâkin o) Kur'anı Mübin (kendisinden mukaddem olanı) Tevrat ve İncil gibi sair Peygamberlere verilmiş olan hangi bir semavî kitabı (bir tasdiktir) o kitapların münderecatmı haber vermektedir, nice tarihte meçhul kalmış, kadîm hâdiseleri hikâye etmektedir, Hazret-i Muhammed ise bir ümmi idi kütübî salife mündericatına muttali değildi. Artık Kur'an'm onları haber vermesi, onun vahy-i ilâhîye müstenit bir kitap olduğuna açık bir delildir. (Ve kitabın bir tefsilidir.) dinî hükmlerin ve sairenin bir vazıh beyanıdır. (Onda bir şüphe yoktur.) O muhakkak bir kitab-ı ilâhîdir, (âlemlerin Rabbi tarafından) İndirilmiş veya tafdil buyurulmuş (tur) artık onu başkalarına isnat etmek asla doğru olamaz.

(38) : (Yoksa onu) O IÇur'an-ı Azimin Hazret-i Muhammed (uydurdu mu diyorlar?.) Evet.. O mübarek Peygambere böyle bir iftirada bulunuyorlar. Ey Nebiyyi Zişan onlara (de ki: Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz) eğer hakikati hal, sizin dediğiniz gibi ise (onun misli bir sure getirin) belagat ve fesahat itibariyle, onun o güzel, lâtif nazıfıı suretiyle bir sure tertib ve tanzim ediniz (ve) bu hususta (Allah'tan başka gücünüz yettiği) kendisinden yardım dilemeğe, muktedir olduğunuz hangi bir (kimseyi de çağırınız) size yardım etsin, hep birlikte çalışarak öyle bir sure vücude getiriniz. Heyhat!. Bu kabil mi?.

(39) : (Hayır) Onların Kur'an hakkındaki sözleri cahilâne bir iddiadan ibarettir (onun ilmini ihata edemedikleri) daha, ilk işitip âyetlerinin ihtiva ettiği hakikatleri anlamış bulunmadıkları (ve daha tevili) gayıplara. müstakbellere, vad ve vaide ait verdiği haberler henüz (kendilerine gelmemiş olan bir şeyi tekzip ettiler) onu bir iftira eseri telâkki ettiler, onu Allah namına yalan yere isnat edilmiş, bir eser sanıverdiler. Evet.. (Onlardan) O asr-ı nebevideki müşriklerden (evvelkiler de böylece) o müşrikler gibi (tekzipte bulunmuşlardı) kendilerine gönderilmiş olan Peygamberleri ve kitapları inkâra cür'et eylemişlerdi, sonra da o inkârları yüzünden kahrı iâhîye uğramışlardı. (Artık) Habibim!. (Bak ki, zalimlerin) O Peygamberleri tekzip ile kendi nefislerine zulm etmiş olan münkirlerin (akıbeti nasıl olmuştur) ne kadar müthiş bir felâketten ibaret bulunmuştur. İşte seni inkâr edenlerin âkibetleri de öyle helâkten, hüsrandan ibaret olacaktır.

§ Bu beyanı ilâhî, Resûli Ekrem için bir tesellîdir, bütün beşeriyet içinde bir dersi intibahtır. Her insan, zalimlerin, münkirlerin, mâruz kalmış oldukları

pek dehşetli âkibetleri düşünerek zulmden, hakka tecavüzden; münkirane hareketlerden nefsini korumaya çalışmalıdır.

*

وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ
أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾ وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ
أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾
وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

MEALI ALISI

(40) : Ve onlardan kimisi ona îman eder ve onlardan kimisi de ona îman etmez. Ve Rab'bin müfsitleri pek ziyade bilendir.

(41) : Ve eğer seni tekzib ederlerse artık de ki: Benim amelim banadır, sizin ameliniz de sizedir. Siz benim işleyeceğimden berisiniz, ben de sizin işleyeceğiniz şeylerden beriyim.

(42) : Ve onların içinde senin sözlerini işitmek isteyenler de vardır. Fakat sağırlara mı işittireceksin?. Eğer akılları da kesmez kimseler bulunmuş ise.

(43) : Ve onlardan sana bakanlar da vardır. Ya sen körlere göremez kimselerde olsalar doğru yolu gösterebilir misin?.

*
* *

İ Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler, dini islâm'ı kabule davet edilen kimselerin bir kısmı islâmiyeti kabul edip bir kısmının da kabul etmiyeceğini ve böyle îmandan mahrum olanların mes'uliyetleri kendilerine ait bulunacağını beyan buyur-

inaktadır. İslâmiyeti kabul etmeyenlerin de iki kısma ayrıldıklarım, bir kısmı, beyanatı nebeviyeyi, tebligatı Kur'aniyeyi işittikleri halde manen sağır oldukları cihetle bunlardan müstefit olamayacaklarını diğer bir kısmı da islâmiyetin hakkiyetine ait delilleri gördükleri halde mânen kör oldukları için bunları tasdikten mahrum bulunacaklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!, **(onlardan)** o senin kavminden, kendilerini islâmiyete davet eylediğin kimselerden **(kimisi ona) o** Kur'an-ı Mübine, kendilerine tebliğ edilen ahkâm-ı islâmiyeye **(îman eder)** güzelce bir düşünce neticesinde bu hakikati anlar, kabul ederek şerefi islâmiyete nail olur. **(ve onlardan)** Kur'an-ı Kerîmi inkâr edenlerden **(kimisi** de **ona)** o Kur' an-ı Azime, onun tebliğ ettiği dinî hükmlere **(îman etmez)** onun bir kitabı ilâhî olduğunu güzelce düşünmez, dinî hükmleri kabul etmiyerek küfr içinde kalır gider, **(ve Rab'bin)** İse öyle **(müfshleri)** küfrlerinde inat edip duranları **(pek ziyade bilendir)** onların bütün o kâfirane halleri ind-i ilâhîde tamamen malûmdur. Artık onun cezasına hazırlansınlar. Ne büyük bir tehdidi ilâhî!.

(41) : (Ve) Resulüm!, **(eğer seni tekzib ederlerse)** Kendilerine ibraz edilen hüccetlere rağmen yine inkârlarından ayrılmazlarsa **(artık)** onlara **(de ki: Benim amelim banadır)** benim ibadet ve taadimin sevabı mükâfatı bana aittir, **(sizin amelleriniz** de **sizedir)** siz de kendi küfr ve masiyetinizin cezasına kavuşacaksınızdır. Ben sizden müteberri bulunmaktayım. **(Siz benim işleyeceğimden berisiniz)** Siz benim efal ve harekâtımla alâkadar olarak değilsinizdir. **(ben de sizin işleyeceğiniz şeylerden beriyim)** sizin münkirane, müfsidane amellerinizden dolayı ben mes'ul olmayacağımdır.

Evet.. Resûli Ekrem'in vazifesi, ahkâm-ı ilâhîyeyi tebliğ ve tavsiyedir. Bu vazifeyi ise tamamen yapmıştır. Hattâ beşeriyet hakkında pek fazla râfet ve merhametinden dolayıdır ki, ehli küfrü îmana davet hususunda en büyük fedakârlıklarda bulunmuştur. Artık Resûli Ekrem hakkında bir muaheze mutasavver değildir.

(42) : (Ve) Resulüm!, **(onların)** O müşriklerin **(içinde senin sözlerini işitmek)** okuduğun Kur'anı Mübini dinlemek **(isteyenler de vardır)** onlar beyanatı nebeviyeyi zahiri bir kulakla dinlerler, **(fakat)** Onlar ziyade âdavetlerinden dolayı manen sağır kimselerdir, tebligatı nebeviyyi can kulâğıyle dinleyip kabul etmek kabiliyetinden mahrumdurlar. Artık Habibim!. Sen tebligatını öyle **(sağırlara** mı **işittireceksin?.)** bu kabil mi?. Bahusus onlar, bu sağırlıkları ile beraber **(eğer.akılları da kesmez kimseler bulunmuşlar ise)** işte bu münkirler, o kabildendirler. Akil olan bir sağır, yine bazı şeyleri anlar, kabul edebilir. Fakat akılsız olunca artık bir hakikati işitip kabul etmeğe kaadir olamaz. Onlar **o** kötü münkirane hareketlerinden dolayı bir kahrı ilâhî olmak üzere güzelce teakkul etmek hassasından mahrum kalmışlardır.

(43) : (Ve onlardan) O müşriklerden (sana bakanlar da vardır) senin nübüvvetine, sözlerinin doğruluğuna ait delilleri görüp muayene ederler. Bununla beraber yine îmandan, tasdikten kaçınırlar. Onlar manen kör kimselerdir. Kendi kötü hareketlerinin bir cezası olmak üzere hakikatları görmek istidadından mahrum bırakılmışlardır. Artık Resulüm!. Onları hidayete nail etmeğe sen kaadir olamazsın. Evet.. (Ya sen körlere) Göremez kimselere öyle (göremez kimselerde olsalar da) kalp gözleri kör, kendileri basiretten mahrum bulunsalar da onlara (doğru yohı) târiki müstakimi (gösterebilir misin?.) elbette gösteremezsin. Çünki onlar maddî ve manevî kabiliyetlerini zâyetmişlerdir. Artık onları Cenabı Hak'tan başkası ıslah, hidayete isal edemez.

«Bir göz ki, anın olmaya ibret nazarında»
«Ol düşmanıdır sahibinin baş üzerinde.»

§ Malûmdur ki: Cenab-ı Hak insanlara kuvve-i samia = işitme kuvveti ve kuvve-i basıra = görme kuvveti vermiştir. Bunlar birer büyük lûtfi ilâhîdir. Bu iki kuvvetten hangisinin daha efdal, daha şerefli olduğunda ise ihtilâf vardır. Şöyle ki: Bazı zatlara göre kuvve-i samia efdaldir. Çünki: İnsanlar sair hayvanlardan söz söylemek suretiyle temayüz ederler. Sözlerden ise kuvve-i samia vasıtasıyla istifade olunur. Bir insan kuvvei samiası sayesinde gözü önünde söylenmeyen şeyleri de işitir. Âma olsa da ilm tahsilinde bulunabilir. Peygamberani Zişandan bazılarına âmâlık âriz olmuştur, fakat sağırlık arız olmamıştır. Böyle bir ânza onların haklarında caiz değildir. Nübüvvet vazifesini ifaya mânidir.

Fakat diğer bazı zatlara göre de kuvvei bâsıra daha efdaldir. daha şereflidir. Zira idrâk vasıtalarının en mükemmeli, kuvvei bâsıradır. İnsan göz vasıtasiyle en uzaklardaki âsan kudreti, meselâ semalardaki ecram-ı nuraniyeyi müşahede edebilir. Sonra görmek kuvvetinin âleti nurdan ibarettir, işitmek kuvvetinin âleti ise ancak havadır. Nur havadan şerefli olduğundan artık kuvve-i bâ* sırada, kuvvei samiadan efdaldir. Bir de hilkat bakımından gözlerde tecelli eden hikmeti ilâhîye bedialan kulaklardaki bedialardan daha ziyadedir. Gözler sahiplerine daha ziyade bir güzellik verir, âmâlık ise bu güzleliği azaltır, sağırlık ise sahibi için oir ayıp sayılmaz. Hattâ deniliyor ki: Hazret-i Musa, dünyada iken Cenab-ı Hak'kın kelâmını işitmiş olduğu halde cemâli ilâhîyi Ruyet temennisinde, bulunmuş iken bu şerefe nail olamamıştı. Bu da gösteriyor ki, ruyet nimeti, işitmek, nimetinin fevkindedir. «Essiracülmünir» de deniliyor ki: Zahir olan da budur.

*

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ
يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا
مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ O

MEÂLİ ÂLİŞİ

(44) : Şüphe yok kî, Allah Tealâ insanlara hiç bir şey ile zulm etmez. Velâkin insanlar kendi nefislerine zulm ederler.

(45) : O gün ki onları -mahşere- toplayacaktır. Sanki -dünyada- gündüzün bir saat kadar kalmış gibi olacaklarıdır. Birbirlerini tanıyacaklardır. Allah Tealâ'ya çıkacaklarını yalan sayanlar, muhakkak ki hüsrana uğramışlardır. Ve doğru yola ermiş olmamışlardır.

(46) : Onlara vâd ettiğimiz şeyin bazısını sana göstersek de veya -henüz göstermeden- senin ruhunu kabzetsek de herhalde onların dönüşü bizedir. Sonra Allah Tealâ onlann ne yapacakları üzerine şahittir.

İ Z A H

(44) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'i tekzib eden müşriklerin başlarına gelen felâketlerin hâşa bir zulmi ilâhî olmayıp mahza kendi kötü hallerinin bir neticesi olduğunu bildirmektedir. Ahiret hayatını inkâr edenlerin o ebedî âlemdeki fecî vaziyetlerini ve dünya hayatının ne kadar muvakkat, seriüzzevâl olduğunu o zaman anlamış olacaklarını haber veriyor. Ve o münkirlerin korkutulmakta oldukları felâketlerin bir kısmına daha dünyadalarken de kavuşa-

caktarını şöylece ihtar buyuruyor: **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ)** Bir âdili mutlaktır, bütün mahlûkatı hakkında lütf ve ihsanı mebzuldür. **(İnsanlara hiç bir** şey **ile zulmetmez)** hakkı İlâhîde zulm mutasavver değildir. O bütün mükevvenatın halikıdır, mâlikidir. Mülkünde keyfe mâyeşa tasarrufa kaadirdir. Maahaza onun bütün tasarrufatı adi ve ihsana müstenittir. **(Velâkin insanlar kendi nefislerine zulmederler)** Cenab-ı Hak insanlara lihikmetin bir kesb kuvveti vermiştir. İnsanlar hayrı da, şerri de kesbedebilirler. Fakat şerri kesbetmelerine Cenab-ı Hak razı değildir. Buna rağmen şerri kesbederlerse, yani haiz oldukları kuvvetlerini **şer** canibine tevcih ederlerse Hak Tealâ da onların haklarında şerri yaratır, çünki ondan başka Halik yoktur. Bazı hâdiseleri insanların arzularina, kesblerine göre yaratmak ise bu imtihan âleminin muktezasıdır.

(45) : (Ve) Resulüm!. O nefislerine zulmeden münkirlere hatırlat, **(o gün ki, onları)** Cenab-ı Hak, yurtlarından, kabirlerinden çıkararak mahşere, o muhasebe mevkiine **(toplayacaktır)** onlar (sanki) dünyada (gündüzün bir saat kadar **kalmış gibi olacaklardır)** o mahşerin pek korkunç vaziyetine nazaran dünyadaki, kabirdeki kalmış oldukları müddet, kendilerince pek az bir müddet gibi görülecektir. Ve onlar **(birbirlerini tanıyacaklardır)** yâni: Onlar kabirlerinden kalkıp mahşere sevkedilecekleri zaman aralarında bir muarefe, bir tanışma hasıl olacaktır. Fakat sonra mahşerin korkunç vaziyeti tesiriyle aralarındaki bu muarefe zail olacak, her biri kendi derdine düşecektir. Artık dünyada iken ahiret hayatına inanmamış olanlar **(Allah** Tealâ'ya) onun huzuri mânevisine, mahkeme-i kübrasına **(çıkacaklarını yalan** sayanlar) bu husustaki dinî haberleri tekzib edenler **(muhakkak ki, hüsrana uğramışlardır)** fâni dünya mukabilinde ebedî, ulvî ahiret nimetlerini feda ederek en büyük zararlara mâruz kalmışlardır. (Ve doğru yola) tariki necata **(ermiş olmamışlardır)** en büyük bir sapıklığa uğrayarak ebedî bir azaba kavuşmuşlardır.

(46) : Resulüm!. **(Onlara)** O müşriklere, o seni inkâr edenlere (vâdettiğimiz **şeyin)** azap ve felâketin onlara kavuşacak olan **(bazısını)** bir teşeffi'i sadr için (sana) daha hayatta iken (göstersek **de** veya) henüz dünyada iken sana göstermeden **(senin ruhunu** kabzetsek **de)** onların o fecî hallerini elbetteki, ahirette göreceksindir. Çünki **(herhalde onların dönüşü bizedir)** onlar kabirlerinden kaldırıldıktan sonra mahşere dâr-ı azaba sevkedileceklerdir. Resûli Ekrem de onların o felâketlere mâruz kaldıklarını tamamen görmüş, anlamış olacaktır, (sonra **Allah Tealâ onların)** o münkirlerin dünyadalarken **(ne yapacakları üzerine şahittir) onların** bütün efal ve harekâtını görmektedir. Ona göre onları mücazata uğratacaktır. Ne muazzam bir tehdidi ilâhî!.

*
* *

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ فَاِذَا جَٓاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾
قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Her ümmet için bir Peygamber vardır. Artık onlara Peygamberleri geldiği vakit aralarında adaletle hükmedilmiş olur ve onlar zulm olunmazlar.

(48) : Ve derler ki: Eğer âz sadık kimseler iseniz bu vâd ne zamandır?.

(49) : De ki: Ben kendi nefsim için Allah Tealâ'nın dilediğinden başka ne bir zarara ve ne de bir faideye mâlik olamam. Her ümmet için bir ecel vardnr. Ecelleri geldiği vakit artık ne bir saat geri kalabilirler ve ne de ileri gidebilirler.

***

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler, Hâtemülenbiyâ Hazretlerinden evvel de her ümmet için bir Peygamber gönderilmiş; o vasıta ile adaleti ilâhîye tecelli etmiş, hücceti ilâhîye tamam olmuş, o ümmetlere zulm edilmemiş olduğunu bildinnekte>-dir. Hakkı kabul etmeyenlerin uğrayacakları azapların zamanını tâyin ise Peygamberlere ait olmayıp ilmi ilâhîye ait bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Ve her ümmetin mukadder olan bir devre-i hayatı olup bu hayatın bir dakika bile tekaddüm ve teahhur edemiyeceğini ihtar eylemektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Senden evvel gelip geçmiş (her ümmet için) de (Bir. Peygamber vardır) onları dini ilâhiye davet etmiş, hallerine münasip hükmleri sert hükmleri kendilerine tebliğ eylemişlerdir. (Artık onlara Peygamberleri geldiği) yâni: Onlara Peygamber-

leri dinî vazifelerini tebliğ edip onlardan bir kısmı kabul ve tasdik, diğer bir kısmı da red ve tekzip eylediği **(vakit aralarında adaletle hükmedilmiş olur)** onlardan mümin olanlar, necata erer, eltaf-ı ilâhîyeye kavuşmuş olur. Münkir olanlar da helak olup ebedî azaba mâruz bulunurlar, (ve **onlar zulm olunmazlar)** Haksız yere bir cezaya çarpılmazlar. Belki amellerine göre mükâfat ve mücazat görürler. Adaleti ilâhîye bunu muktezîdir.

§ O kavimler arasında adaletle hükmedilmesi iki suretle mutasavverdir. Birisi: Onlar daha dünyada iken içlerinden mümin olanlar, necata, selâmete nail olurlar. Küfrlerinde devam edenlerde helak olup giderler. Nuh Aleyhisselâm'm kavmi hakkında olduğu gibi. İkinci surette: O kavimlerin haklarındaki hükmi ilâhî en ziyade ahirette tecelli eder. Kıyamet günü toplandıkları zaman onların haklarında Peygamberleri de şehadette bulunurlar. Mümin olarak ölmüş olanlar, cennetlere, nimetlere nail olurlar. Kâfir olarak terk-i hayat etmiş olanları da lâyık oldukları müebbet azaplara kavuşurlar.

§ Her ümmete vaktiyle bir Peygamber gelmiş, şeriati ilâhîyeyi kendilerine tebliğ etmiş ve onların arasında bir kitab-ı ilâhîyi neşreylemiştir. Artık o Peygamberin vefatından sonra da ö dinî hükrnler kavmi arasında devam etmekte bulunmuştur. Artık o kavmin efradı biz Peygamberi görmedik diye bir mazeret dermeyan edemezler. Peygamberler birer mübarek sefiri ilâhîdirler, ahkâmı ilâhîyeyi tebliğ vazifesini yapmış, bu hükmler kavimleri arasında carî bulunmuştur. Artık bunlara riayet etmeyenler, bunları tebdile, tahrife cür'et edenler bunun mes'uliyetinden kurtulamazlar.

(48) : (Ve) Her kavim kendi Peygamberine dediği gibi, ümmeti Muhammedi'ye arasındaki münkir kimseler de **(derler ki)** Ey Risalet iddiasında bulunan zat!. (Siz) Sen ve sana tâbi olan müminler **(sadık kimseler iseniz)** bizi kendisiyle korkutmakta olduğunuz şeyler hususunda doğru sözlü bulunuyorsanız, **(bu vâd)** bizi tehdit ettiğiniz azap **(ne zamandır?.)** bize haber ver bakalım!. O münkirler, bir tekzib ve istibad maksadiyle böyle bir sualde bulunurlar.

1 (49) : Reşulüm!. Onlara **(de ki: Ben kendi nefsim için Allah-* Tealâ'nın dilediğinden)** hakkımda takdir buyurmuş olduğundan **(başka ne bir zarara ve ne de bir faideye mâlik değilim)** Cenab-ı Hak bana neyi ki bildirirse ben ancak onu bilirim. Ehli küfrün nihayet azaba giriftar olacaklarını da yine Cenab-ı Hak'kın bildinnesiyle bilmekteyim. Artık o azabın size ne zaman teveccüh edeceğini, kıyametin ne zaman kopacağını ben kendiliğimden bilip size haber veremem. **(Her ümmet için bir ecel vardır)** Muayyen bir hayat müddeti mukadderdir. **(Ecelleri geldiği vakit)** nihayet bulduğu zaman **(ne bir saat geri kalabilirler ve ne de ileri gidebilirler.)** mukadder olan ne mutlaka ise **o** zuhur eder, teehhür ve tekaddüme **imkân yoktur.**

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهِ اٰلْاٰنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ
تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَا
بَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(50) : De ki: Bana haber veriniz!. Eğer size onlun azabı geceleyin veya gündüzün gelirse günahkârlar ondan neyi istf'câl ediveriyorlar?.

(51) : O azap, vâki olduktan sonra mı ona iman etmiş olacaksınız?. Şimdi mi?. Halbuki, siz onu isticâl ediveriyordunuz -ya-.

(52) : Sonra zulm etmiş olanlara denilecektir ki, imdi ebedî azabı tadınız. Siz başkasıyle değil, ancak kazanmış olduğunuz şey sebebiyle cezalandırılırsınız.

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetler, azab-ı ilâhînin zamanı vukuunu soran dinsizlere ikinci bir cevap mahiyetinde bulunmaktadır. O azabın zamanım öğrenmekten kendilerine bir faide hasıl olamayacağını ihtar etmektedir. O azabın zuhuru anındaki bir îman ise indallâh makbul olamayacağından o zamana kadar küfrlerinde sebat edip nefislerine zulmetmiş olanların ebedî bir azaba tutulacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. O müşriklere yine **(de** kh **Bana haber** veriniz) siz ne yapabilirsiniz?, (eğer size **onun)** Cenab-ı Hak'kın **(azabı)** mukadder olan miicazatı (geceleyin) ansızın **(veya gündüzün)** işlerinizle uğraşıp dururken (gelirse) artık haliniz ne olur?, **(günahkârlar)** O mücrim müşrikler **(ondan)**

Hak Tealâ'nın azabından **(neyi istical ediveriyorlar?.)** onlara böyle isticalin ne faidesi vardır?. Onlara lâzım olan, **o** azab-ı ilâhîden korkarak bir an evvel hallerini ıslah etmektir.

(51) : Ey günahkârlar!. **(O azap vâki olduktan)** Sizin üzerinize gelip göçtükten **(sonra mı ona)** Cenab-ı Allah'a ve o gelmiş olan azaba **(îman etmiş olacaksınız?.) O,** vakti yestir, artık îmanınız kabule karin olmaz. Ve onlara o vakit denilir ki, **(şimdi mi?)** îman ediyorsunuz?, **(halbuki, siz onu)** O azabı **(istical ediveriyordunuz)** Ya!. Tekzib ve istihza tarikiyle onun gelmesini hemen istiyordunuz. İşte geldi, artık görünüz cezanızı.

(52) : **(Sonra zulmetmiş olanlara)** Öyle küfr ve şirk içinde yaşayarak azabı ilâhîyi gördükten sonra îman edenlere ahiret gününde **(denilecektir ki: İmdi ebedî)** aleddevam elem verici **(azabı)** cehennem ateşini **(tadınız)** içinde daimî bir surette kaimiz. **(Siz başkasıyle değil)** Bugün başka bir sebeple değil **(ancak)** siz dünyada iken **(kazanmış olduğunuz şey sebebiyle)** küfr ve measiyet yüzünden bugün bu ebediyet âleminde **(cezalandırılırsınız)** bu sizin dünyadaki amellerinizin bir karşılığıdır. Ezcümle azab-ı ilâhîyi istical ettiğinizin bir neticesidir. İşte küfr ve şirkin akıbeti böyle gayrımütenahi bir azaptan, bir felâketten ibarettir.

***

وَيَسْتَنْبِـُٔونَكَ اَحَقٌّ
هُوَ قُلْ اِى وَرَبّٓى اِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ ع ﴿٥٣﴾
وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِى الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ وَاَسَرُّوا
النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَلَٓا اِنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيٖ وَيُمٖيتُ
وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(53) : Ve senden haber ahnak istiyorlar ki, o doğru mudur?. De ki: Evet.. Ve Rab'bime and olsun ki, doğru bir hakikattir ve siz onu bertaraf edecek kimseler değilsinizdir.

(54) : Eğer zulmetmiş olan her şahıs için bütün yerde bulunanlar olsa idi elbette onları feda ederdi ve azabı gördükleri zaman için için nedamette bulunmuş olurlar. Ve onların arasında adaletle hükmolunmuş olur ve onlar zulnt olunmazlar.

(55) : Uyanınız!. Şüphe yok ki, göklerde de ve yerde de her ne var ise Allah Tealâ'nındır. Agâh olunuz!. Allah Tealâ'mn vadi elbette ki, hakikattir, fakat onların ekserisi bilmezler.

(56) : O diriltir ve öldürür ve ona döndürüleceksinizdir.

*
**

İ Z A H

(53) : Bu mübarek âyetler, Resüli Ekrem'in haber verdiği bir hakikati, bir vadi ilâhîyi tasdik etmiyerek onun sabit, vâki'a mutabık olup olmadığını sual eden kâfirlere karşı Cenab-ı Hak'kın kudret ve azametini, bütün mahlûkatı üzerindeki mâlikıyet ve hâkimiyetini beyan ederek onlara kat'î cevap vermektedir. Ve o hakikatin tecellisi zamanında artık münkirler için bir necat çaresi bulunamıyacağını bildirmektedir. Ve bütün mükevvenat, Cenab-ı Hak'kın mülkü olup onlarda dilediği gibi tasarrufta bulunacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!, **(senden)** Bir inkâr ve istihza tarikiyle tekrar **(haber almak istiyorlar ki o)** bizi korkutmakta olduğun azab, o kıyametin kopması veya senin nübüvvetin, bize tebliğ ettiğin Kur'an ve dinî hükmler, cezalar **(doğru mudur?.)** bu hakikate mukarin midir, vâki olacak mıdır?. Bize haoer ver bakalım!. Resulüm!. O münkirlere cevap olarak **(de ki: Evet..)** o 'doğrudur, **(ve Rab'bime and olsunki) o (doğru bir hakikattir)** o hak sabit bir haberdir. Onun ne kadar bir hakikat olduğunu akıbet anlayacaksınızdır. (Ve **siz onu)** O hakikati, o başınıza gelecek olan azabı **(bertaraf edecek kimseler değilsinizdir)** sizin gibi âciz mahlûklar, kendilerine teveccüh edecek bir beliyyeyi nasıl defe kaadir olabilirler?. Herhalde ona tutukcaksınızdır, ondan kaçıp kurtulamayacaksınızdır.

(54) ; Evet.. Kâfirler için kurtuluş yoktur. **(Eğer)** Öyle nefislerine **(zulmetmiş olan her şahıs için) bilfarz (bütün yerde bulunanlar)** dünyanın bütün malları, hazineleri, menfaatleri **(olsa .idi)** bunların hepsine mâlik bulunsa idi **(elbette) kendisini o azaptan, o felâketten kurtarabilmek için (onlan) o mâlik olduğu şey-**

lerin tamamını **(feda ederdi)** heyhat!. Bu ne mümkün!. (Ve) Onlar **(azabı gördükleri zaman)** Nasıl bir felâkete uğradıklarını anlar, dilleri tutulur, mebhut bir hâle **düşer,** söz söylemeğe, ağlamaya, bağırıp çağırmaya takatlan kalmaz **(için için nedamette bulunmuş olurlar)** hayfaki, artık nedamet kendilerine bir faide vermez **(ve onların)** o müşriklerin vesair nâsın **(arasında adaletle hükmolunmuş olur)** her birisi lâyık olduğuna kavuşur **(ve onlar zulm olunmazlar)** o kâfirler, **o** nefislerine zulm etmiş olanlar, kıyamet gününde haksız yere bir zulme uğratılmazlar. Belki onlar kendi kâfirane, hareketlerinin muktezası olan azaba mâruz kalırlar. Ve dünyada iken birbirine zulmetmiş oldukları takdirde de aralarında muhakeme ve muhasebe icra edilerek kimin kimde bir alacağı var ise o istifa edilerek hiç birinin hakkı zâyedilmek suretiyle şahsına zulmedilmiş olmayacaktır.

(55) : Ey insanlar!. Ey münkirler!. **(Uyanınız)** Gafletinize nihayet veriniz. **(şüphe yok ki, göklerde de ve yerde de her ne var ise Allah Tealâ'nındır)** o Hâlik-ı Zişan bütün kâinata hakîm ve mâliktir. Binaenaleyh kullarına lâyık oldukları mükâfatları, mücazatları vermeğe de kaadirdir. Ey münkirler!, **(agâh olunuz)** inkârınıza nihayet vererek aklınızı başınıza toplayınız!. **(Allah Tealâ'nın vâdı)** müminleri mükâfata nail edeceğine, kâfirleri mücazata uğratacağına dair olan kelâmi ilâhîsi **(elbetteki, hakikattir)** sabittir, vaki'e mutabıktır. Ne için onda şüphe ediyorsunuz?. Onun hak olup olmadığını sormak cür'etinde bulunuyorsunuz?. **(fakat onların)** nâsın **(ekserisi)** bu hakikati **(bilmezler)** akıllarını sui-istimâl ederek bu gibi hakikatları bilip tasdik etmek nimetinden mahrum bulunurlar.

(56) : (O) Bütün göklere, yerlere mâlik olan Halikı Azimüşşan **(diriltir ve öldürür)** ihyaya da, imateye de kaadirdir. O Hâlik-ı Hakim, müstehik olanlara mükâfat ve mücazat vermeğe de amenna kaadirdir. (Ve) Ey nâs, hepiniz **(ona)** Hâlâk-ı Azime **(döndürüleceksinizdir.)** hepiniz de öldükten sonra mahşer âlemine sevkedilecek, muhakemeye tâbi tutulacaksınızdır. O kerîm ve rahim olan mabûdi kadîm, kullarına böyle vâd ve vâidini muhtevi olan âyetleri bildiriyor, kullarına öğütler verilmiş oluyor ki, uyanarak ubudiyet vazifelerini yapsınlar, ebedî bir âlemde selâmet ve saadete ersinler. Ne büyük bir lutfi ilâhî..

*

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ
مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ
﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا
يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ
حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ آللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾
وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ
﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(57) : Ey insanlar!. Muhakkak ki, size Rabinizden bir öğüt ve gönüllerde olana bir şifa ve müminler için bir hidayet ve bir rahmet gelmiştir.

(58) : De ki: Allah Tealâ'nın fazlı ile ve rahmeti ile. İşte yalnız onunla ferahlansınlar. O, onların topladıklarından daha hayırlıdır.

(59) : De ki: Bana haber veriniz!. Allah Tealâ sizin için rızktan neler indirdi de siz ondan bir haram birde helâl kıldınız. De ki: Allah Tealâ mı size izin verdi, yoksa siz Allah'a iftira mı ediyorsunuz?.

(60) : Allah Tealâ'ya karşı yalan yere iftirada bulunanların kıyamet günü hakkındaki zanian neden ibarettir. Şüphe yok kî, Allah Tealâ insanlara karşı elbette fadl sahibidir, vetâkin onların çokları şükretmezler.

*

İ Z A H

(57) : Bu mübarek âyetler, beşeriyeti irşad ve tenvir için indirilmiş olan Kur'an-ı Mübin'in haiz olduğu pek ulvî evsafı bildirmektedir. Beşeriyet hakkında Cenab-ı Hak'kın bir fadlı, bir rahmeti olan böyle kutsî bir kitaptan istifade edilmesi lüzumuna işaret etmektedir. Hak Tealâ'nın helâl ve haram kılmış olduğu şeyleri tebdil ve tağyire cür'et etmenin, Allah Tealâ'ya karşı bir iftira mahiyetinde olacağını ihtar ile bunun uhrevî mücazatına nazarları celbeylemektedir. Ve bütün mahlûkatı hakkında Fazl-ı Keremi pek mebzul olan Hâlik-ı Kerim Hazretlerine karşı birçok kimselerin vazife-i şükranı ifadan mahrum bulunduklarını bir vesile-i intibah olmak üzere beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey insanlar!. Muhakkak ki, size Rahibinizden bir öğüt) bir nasihat, sizi uyandırıp tenvir edecek bir kitap gelmiştir. (Ve gönüllerde olana) Kalplerdeki cehaleti, çirkin huyları, bozuk inançları giderecek olan (bir şifa) bir deva, gelmiştir. Kur'an-ı Hakîm'in tavsiye ettiği faziletlere, güzel hareketlere riayet edildiği takdirde manevî hastalıklar, ruhî üzüntüler zail olup gider. (Ve müminler için bir hidayet) Delâletten kurtaracak bir rehberi saadet gelmiştir, (ve bir rahmet) Pek büyük bir ikram, bir eseri merhamet (gelmiştir) artık bunlardan bihakkın istifadeye çalışmalı değil midir?.

§ İşte Kur'an-ı Azim, bu dört muazzam mahiyeti, evsafı, mübarek gayeyi cami bulunmaktadır. Evet.. Şüphe yok ki: Kur'an-ı Mübin, bütün faziletleri, gayrı ahlâkî halleri bildirmektedir. İnsanları faziletleri kazanmaya teşvik, gayrı ahlâkî şeylerden men etmektedir. Bu ise en yüksek bir öğüt, bir mevizedir.

Yîne Kur'an-ı Hak'îm, gönülleri manevî hastalıklar içinde bırakacak olan küfr ve nifaktan insanları men edip güzel akideler ile ruhları tedavide bulunmaktadır. Bu da insanlara manen hayatbahş olan bir şifadır. Yine Kur'an-ı Kerîm, îman sahipleri için saadet yollarını, en kuvvetli deliller ile göstererek onları hak ve hakikat yoluna irşat edip durmaktadır. Bu da en büyük bir hidayettir.

Yine Kur'an-ı Azim, kendisindeki kutsî emirlere nehylere riayet edenleri küfr ve nifak zulmetlerinden çıkararak îman nuruna nail etmektedir. Onları ebedî azaplardan kurtararak müebbed nimetlere, cennetlere kavuşturmaktadır. Bu da şüphe yok ki: En büyük bir rahmettir.

(58) : Resulüm!. Nâsa hitaben (De ki) ey insanlar!. (Allah **Tealâ'nın** fazlı **ile)** onun Kur'anı Mübini ile veya dini islâm ile (ve) o Halikı Kerîmin **(Rahmeti ile)** sizi öyle bir kitaba nail kılmış ve sizin kalplerinizi onunla tenvir ve tezyin buyurmuş olmasiyle veya Peygamber'inizin mübarek sünnetleriyle ferahlanınız, öyle muazzam nimetlere nailiyetlerinizden dolayı bir manevî zevk içinde yaşayınız. Evet. İnsanlar **(İşte yalnız onunla)** o nail oldukları ilâhî bir fazl ve rahmet ile **(ferahlansınlar)** onun kıymetini, ulviyetini düşünerek ruhanî neşveler içinde kalsınlar. (O) Kutsal fazl ve rahmet **(onların topladıklarından)** o dünyevî faidelertien, fanî servetlerden, lezzetlerden **(daha hayırlıdır)** sahipleri için ebedî selâ-

met ve saadete vesiledir. Artık öyle ebedî nimtelere kavuşmak için daha ziyade çalışmak icabetmez mi?.

(59) : Resulüm!. O kâfirlere (De ki: Bana haber veriniz) söyleyiniz bakalım **(Allah** Tealâ sizin için rızktan neler indirdi) sizin için neleri takdir buyurdu, semadan neşrettiği ziyalar ile, yağdırdığı yağmurlar ile neleri husule getirip size nasib etti. (de siz **ondan)** Kendi zumünüzle **(Bir haram** birde helâl kıldınız!.) buna nasıl cüret eylediniz?. Bir takım hayvanları haram sandınız, bir takım hayvanları da kadınlara haram, erkeklere helâl itikad ettiniz: Maide sıiresindeki (103) üncü âyete müracaat!.

Resulüm!. Onlara (De ki: Allah Tealâ mı size izin verdi) de siz böyle bir takım şeylerin helâl ve haram olduğuna kail oldunuz, (yoksa siz Allah'a iftira mı ediyorsunuz?.) Evet.. Siz böyle bir iftirada bulunuyorsunuz. Siz kendi kendinize bazı şeylerin helâl, bazı şeylerin de haram olduğuna hükmediyorsunuz. Halbuki: Cenab-ı Hak, size bu hususta bir mezuniyet, bir selâhiyet vermiş değildir.

(60) : Ey kendi kendilerine hükm. veren cahiller!. (Allah Tealâ'ya karşı yalan yere iftirada bulunanların) Kendi hükmlerini yalan yere ilâhî birer hüküm gibi göstermek isteyenlerin (kıyamet günü hakkındaki zanları neden ibarettir?.) Hak Tealâ onları bu iftiralarından dolayı ahiret âleminde muaheze etmeyecek mi sanıyorlar?. Ne yanlış bir zan!. Yahut onlar kıyamet gününde olacak şeyler hakkında ne düşünüyorlar?. O iftiralarınadn dolayı mes'ul, cezaya mâruz olmayacaklarını mı zannediyorlar?. Hayır hayır. Onlar en şiddetli azaplara uğrayacaklardır. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ insanlara karşı elbette fazl sahibidir) Onlara akıl vermiştir, onlara Peygamberler, kitaplar göndermiştir, onlara dünyevî ve uhrevî nice şeyleri bildirmiştir. (Velâkin) Bu nimetlere rağmen (onların çokları şükretmezler) akıllarını güzelce kullanmazlar, Peygamberlerin davetini kabul etmezler, ilâhî kitaplardan istifade etmek istemezler, Cenab-ı Hak'km bildirdiklerini bırakarak kendi kendilerine hükm vermeğe kalkışırlar, Hak Tealâ'ya iftirada bulunurlar, küfran-ı nimette bulunup dururlar. Artık öyle kimseler, azaba müstehik olmuş olmazlar mı?.

*
**

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ
مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا
يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ
وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ta I وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ٦١

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Ye sen bir işte bulunmazsın ve ondan, Kur'andan bir şey okumazsın ve sizler de amalden bir şey yapmazsınız ki, illâ biz sizin üzerinize o işe daldığınız zaman şahitleriz. Ve Rab'binden ne yerde ve ne de gökte zerre miskali bör şey gaip bulunmaz ve ondan ne daha küçük ve ne de daha büyük bir şey yoktur ki, illâ apaçık olan bir kitapta -yazılıdır-.

*
**

İ Z A H

(61) : Bu âyet-i celîle Cenab-ı Hak'kın daire-i ilminden hiç bir şeyin hariç olmadığını ve binaenaleyh kullarının da bütün yaptıklarını veya yapacaklarını tamamen bildiğini beyan ederek itaatkâr kullan sevindirmekte, âsi olanları da korkutmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. (Ve sen bir işte) Hangi bir emirde. bir muamelede (bulunmazsın ve ondan) o sana nâzil olandan yani (Kur'an'dan bir şey) hangi bir âyeti (okumazsın) ki (ve) Ey efradı ümmet!, (sizler de amelden) hangi bir hususa dair **(bir** şey yapmazsınız ki, illâ biz) ben Hâlik-ı Azimüşşan (sizin üzerinize o işe daldığınız) onunla meşgul olduğunuz (zaman şahitleriz.) o amelleri görmekte, tesbit etmekteyiz. (Ve) Resulüm Ya Muhammedi. -Aleyhisselâm- (Rab'binden ne yerde ve ne de gökte zerre miskali bir şey gaip bulunmaz) amenna. Allah Tealâ kullarının bütün işlerini ve bütün âlemlerdeki şuunatı tamamen bilir. Çünki ondan başka Halik, bütün mükevvenata alîm yoktur. Bütün mahlûkatınm zahirî ve batınî amelleri onca tamamen malûmdur. **(Ve ondan) O** zerre miskali şeyden yâni: En küçük, kırmızı karınca miktarındaki bir varlıktan (ne daha küçük ve ne de daha büyük bir şey) de (yoktur ki, illâ **apaçık olan bir** kitapta) lâvh-ı mahfuzda yazılı bulunmakta **(dır.)** Artık her mükellef kul, bunu bilerek buna göre hareketlerini tanzim etmelidir ki, yarın ceza gününde mes'ul, mahcup bir durumda bulunacak olmasın, korkudan, kederden emin bulunsun.

***

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٦٢﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰى
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

MEÂLİ ÂLİŞİ

(62) : Haberiniz olsun ki, muhakkak Allah Tealâ'nın velileri için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

(63) : Onlar ki, îman etmişlerdir ve ittika eder olmuşlardır.

(64) : Onlar için dünyâ' hayatında da ve ahirette de -tam- bir müjde vardır. Allah Tealâ'nın kelimeleri için değişmek yoktur. İşte en büyük necat budur.

⁂

İ Z A H

(62) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın velileri için, yâni: Mümin ve muttaki olan kullan için bir korku, bir keder bulunmadığını tebşir etmektedir. Onların dünyada da, ahirette de teveccühe nail, en büyük bir necata mazhar olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Cenab-ı Hak'kın kulları!. (Haberiniz olsun ki: Muhakkak Allah Tealâ'nın velileri için) Sevgili, muhterem, mükerrem, hıfz-ı ilâhîye nail kullan için âtiyen (bir korku yoktur) onlar korkulardan emin bulunacaklardır. (Ve onlar mahzun da olmayacaklardır) Onlar ahiret âleminde ebedî nimettlerte nail olacaklardır. Kendilerine mahsus hangi bir nimetin fevtinden dolayı bir hüzn ve kedere uğramayacaklardır. Onların bütün nimetleri devam edip duracaktır.

(63) : Cenab-ı Hak'kın velîleri ise (Onlar ki) o zatlardır ki, onlar (îman etmişlerdir) bütün dinî hükmleri kabul ve tasdik eylemişlerdir, (ve ittika eder olmuşlardır) Kendilerinden kaçınılması dînen icabeden şeylerden, gayn meşru ha-

reketlerden çekinerek temiz, nezihane bir halde yaşamakta bulunmuşlardır. İşte o zatlar, birer veliyyullahtır. İşte o zatların istikballeri böyle müemmendir.

(64) : Evet.. **(Onlar için)** Allah Tealâ'nın o muhterem velîleri için **(dünya hayatında da ve ahirette de)** tam, mükemmel (bir müjde vardır) onlar dünyada iken de eltaf-ı ilâhîyeye nail olacaklarına dair tebşirata naildirler. Ahirette de cennetlere, cemâli ilâîhîyi müşahede şerefine nail olacakları kendilerine melekler tarafından tebşir edilecektir. (Allah Tealâ'nın kelimeleri için) Bütün beyanatı ilâhîyesi için ve o cümleden olan böyle bir vadi subhanîsi için (değişmek yoktur) elbetteki, o cümleden olan bu vadi ilâhî de tamamen tehakkuk edecektir. O muhterem velîler bu vadi ilâhî muktezasınca her türlü gailelerden emin, en muazzam nimetlere nail olacaklardır, (işte en büyük necat budur) Bu velîlerin böyle dünya ve ahirette müjdelenmiş olmalarıdır. Artık bunun fevkinde nasıl-bir kurtuluş tasavvur olunabilir?.

§ Bir tevcihe göre dünyadaki müjdeden murat, rüyay-ı salihadır. Hak Tealâ'nın sevgili kullan dünyada iken kendilerine meserret bahş olacak salih rüyaları ya bizzat görürler, veya onların hakkında başkaları görmüş olurlar. Nitekim bir hadis-i şerifte (oL^dl c^s S>M I-*I) Duyurulmuştur. Yâni: Artık nübüvvet devresi sona ermiştir. Bundan sonra kimse nübüvvete nail olamayacaktır. Fakat mübeşşir olan şeyler baki kalmıştır ki, salih rüyalar da bu cümledendir. Bu rüyalar gün gibi parlak bir surette zuhur eder, sahiplerinin kalplerine neş'e bahş olur.

Bu müjdeden murad, bir tevcihe göre de velilerin cennete nailiyetlerine dair olan vadi ilâhîdir. Diğer bir tevcihe göre de bu müjdeden murad, Cenab-ı Hak'kın velîleri hakkında müminlerin kalplerinde bir muhabbetin parlayıp durmasıdır. Daha diğer bir tevcihe göre de bu müjdeden murad, velî olan zatları vefatları halinde havf ve hüznden emin, cennetlere nail olacaklarına dair meleklerin tebşir etmeleridir. Ahiretteki müjdelere gelince bundan murad da meleklerin velî olan zatlara kitaplarını sağ taraflarından verip kendilerini fevz-i necat ile, izzet ve keramete nailiyetle tebşir eylemeleridir. Veya o muhterem velîlerin kalplerine varit olan mükâşefatdır.

Velhasıl Allah Tealâ'nın velîleri hakkında böyle bir vâd-ı ilâhîsi tecelli etmiştir. Bu herhalde tahakkuk edecektir. Ne muazzam bir âtifet-i ilâhîye!.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ

اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ

مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ

يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَاءَ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ

وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ

لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ

لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(65) : Ve onlann lâkırdıları seni mahzun etmesin. Şüphe yok ki, bütün izzet, Allah Tealâ'nlndır. O kemâlile işiticidir ve bilicidir.

(66) : Agâh olunuz ki, göklerde kim var ise ve yerde kim var ise şüphe yok ki, Allah Tealâ'nındır. AHah Tealâ'dan başkasına tapanlar da şeriklere tebaiyyet etmiş olmazlar. Onlar zandan başkasına tebaiyyet etmiyorlar ve onlar yalan söyler kimselerden başka değildirler.

(67) : O, o zattır ki,- sizin için geceyi kılmıştır ki, onda istirahat edesiniz. Gündüzü de gösterici -ziyadar- kılmıştır. Şüphe yok ki, bunda işiticiler olan bir kavim İçin elbette âyetler vardır.

***

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in siyanet-i ilâhîyede olduğuna işaret ederek mahzun ve mukadder olmasına mahal bulunmadığını tebşir etmektedir. Ve Hâlik-ı Kâinat Hazretlerinin kudret ve azametini, âsarındaki gaye-İ hil-

kati göstererek bunların hakikatları görür, işitir, zatlar için birer âyet olduğunu bildirmektedir. Müşriklerin de bâtıl zanlannı, yalan sözlerini takbih eylemektedir. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. Ya Muhammed -Aleyhisselâm- (onların) o müşriklerin, münkirlerin (lâkırdıları) aleyhindeki sözleri, kâfirane tekzib ve tehditleri (seni mahzun etmesin) o lâkırdılardan dolayı kalben mağmum ve mukadder olma (şüphe yok ki, bütün izzet) kuvvet ve hâkimiyet (Allah Tealânındır) onun iradesi hilâfına hiçbir kimse bir şey yapmaya kaadir olamaz. O kudret ve azamet sahibi olan Allah Tealâ sana nusret verir, seni düşmanlarından korur. Artık senin için mahzuniyete mahal yoktur. Nitekim de bu tebşiri ilâhî tahakkuk etmiş, Resüli Ekrem Efendimiz düşmanlarına karşı galibiyete nail olmuştur.

(66) : Ey insanlar!. (Agâh olunuz ki) Uyanın, güzelce düşünün ki (göklerde]f£m yar ise) yâni: Bütün melekler (ve yerde kim var ise) yâni bütün insanlar, cinler (şüphe yok ki, Allah Tealâ'nındır) bütün onun mahlûkudur. Bütün onun mülkü, hâkimiyeti altında bulunmaktadırlar. Bütün bunlar, o Hâlik-ı Azim'in izzetine, kudretine birer şahitdir. Bazı mahlûkatına vermiş olduğu bir izzet, bir kuvvet de yine o kerîm Hâlik-ın bir lûtf ve ihsanından ibarettir, haddizatında o izzet ve kuvvet de Cenab-ı Hak'ka aittir. İstediği zaman kullarını o izzet ve kuvvetten mahrum bırakabilir. (Allah Tealâ'dan başkasına) Bir takım putlara, mahlûkata (tapanlar da) hakikati halde bir takım (şeriklere) Allah Tealâ'nın ortaklarına (tabaiyyet etmiş olmazlar) çünki Allah Taelâ şerikten münezzehtir. Onların öyle Cenab-ı Hak'ka şerik ittihaz ettikleri şeyler, haddizatında öyle bir şirketi asla haiz değildirler. (Onlar) O putlara, o mahlûkata tapanlar (zandan) kuru bir tevehhümden (başkasına tabaiyyet etmiyorlar) Evet.. O putları, mahlûkatı öyle birer ilâh sanarak onlardan- şefaat bekleyenler, onların vasıtalariyle Cenab-ı Hak'ka tekarrup edeceklerini ümid edenler, esassız bir kuruntuya tutulmuş kimselerdir. (Ve onlar) O CenatM Hak'ka şerik isnad eden kimseler, o kuruntuları hususunda (yalan söyler kimselerden başka değildirler) onların o iddiaları, zanları hususunda dayanacakları bir delilleri yoktur. Onlar vehme kapılmış, din hususunda hakikata muhalif şeyleri iddiada bulunmuş cahil kimselerden, ibarettirler.

(67) : (O) îzzet ve hâkimiyeti haiz olan Hâlik-ı Kâinat Hazretleri (o zattır ki) Ey insanlar!. (Sizin için geceyi) Vücude gelir (kılmıştır ki, onda) o gece vaktinde (istirahat edesiniz) o sayede sizden yorgunluklar, bezginlikler gidiversin. sonra yine çalışmaya muktedir olabilesiniz. O, Hâlik-ı Hakîm (gündüzü de gösterici) ziyadar, etrafı aydınlatıcı (kılmıştır) ki, işlerinizi görüp takib edebilesiniz. (Şüphe yok ki, bunda) böyle gecelerin, gündüzlerin biri biri ardınca gelişinde, bunların varlıklarmdaki hikmetlerde (işiticiler okm) Cenab-ı Hak'kın beyanatım bir tedbir ile âkilâne bir surette duyup bilenler bulunan (bir kavim için elbette âyetler vardır) bunları güzelce düşünenler, Hak Tealâ'nın izzet ve kuvvet-sahibi olduğunu pek güzel anlar, onun hâlikıyet ve mâbudiyette şerik ve nazir-

den münezzeh olduğuna kanaat eder, her hususta o Hâlik-ı Azim'e iltica ve istinad ederek dinsiz kimselerden korkmaz, onlardan kendisine bir zarar geleceğini düşünüp mahzun olmaz. Onların bâtıl sözlerinden, gayrı meşru hareketlerinden dolayı kendilerinin mes'ul olup muahaze olunacaklarını düşünerek müteselli olur.

•V

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ
الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اِنْ عِنْدَكُمْ
مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾
قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ
﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ
الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(68) : Dediler ki: Allah Tealâ -kendisine- veled ittihaz etti. Hâşâ, o bundan münezzehtir, o müstağnidir. Göklerde olanlar da ve yerde olanlar da onundur. Sizin yanınızda buna dair hiçbir hüccet yoktur. Allah Tealâ'ya karşı bilmeyeceğiniz bir şeyi söyler misiniz?.

(69) : De ki: O kimseler ki, Allah Tealâ'ya karşı yalan söylemek kasdındde bulunurlar. Şüphe yok ki, felah bulamazlar.

(70) : -Onlar için- dünyada cüz'î bir varlık, sonra dönüşleri bizedir. Sonra onlara küfreder olduklarından dolayı şiddetli azabı tattıracağızdır.

*

İ Z A H

(68) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin diğer bir bâtıl iddialarını red ve takbih etmektedir. Bütün mükevvenatın bir mülkî ilâhî olduğunu ve bütün âlemlerden gani olan Cenab-ı Hak'ka iftirada bulunanların muvakkat bir hayattan sonra ahirete sevkedüerek şiddetli bir azaba tutulacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Uzeyre Allah'ın oğludur diyen bir kısım Yahudiler, Hazret-i İsa'ya Allah Tealâ'nın oğlu diye kendisine tapınan hıristiyanlar, ve melekleri Cenab-ı Hak'kın kızları zuğmeden bir takım taifeler (dediler ki: Al;ah Teafâ) kendisine (veled ittihaz etti) tebennide bulundu (hâşâ o) Hâlik-ı Azim (bundan) böyle kendisine evlad ittihaz etmeden (münezzehtir) ve (o) mabudi kadîm, böy-^ le evlâd edinmeden (müstağnidir) o'Hâlâk-ı Kerîm, her şeyden her kimseden ganidir. Evlâdı ancak evlâda muhtaç olan kimseler talepte bulunurlar. Evet.. Evlât sayesinde kuvvet bulmaya, nesillerini, namlarını ibka etmeğe, servet kazanmaya muhtaç olanlar evlâda muhtaç bulunurlar. Cenab-ı Hak ise bu gibi şeylere hâşâ muhtaç değildir. Hepsinden müstağnidir. Amenna. Evet.. (Göklerde olanlarda ve yerde olanlar da onundur.) Bütün hayat, nutuk sahipleri olanlar da olmayanlar da o Hâlik-ı Azinvin mahlûkudur, memlükudur. Sonra Ey cahiller, ey gafiller!. Bir kere düşününüz, (sizin yanınızda buna dair) öyle Cenab-ı Hak'a isnat ettiğiniz evlât mes'elesi hususuna ait (hiçbir hüccet yoktur.) hiçbir sultan, yâni: Akıllar üzerine tesir edecek kuvvetli bir hüccet, bir burhan mevcut değildir. Artık öyle bir hüccete, bir delile müstenid olmayan bir isnada nasıl cür'et ediyorsunuz?. Ey Sefihler!. Siz fAllah Tealâ'ya karşı bilmiyeceğiniz bir şeyi) hakikatine, sıhhatine vâkıf bulunmadığınız hangi bir lâkırdıyı (söyler misiniz?.) o Hâlik-ı Kâinat'a öyle münezzeh olduğu şeyleri isnada cür'et eder misiniz?. Bu ne cehalet!. İşte böyle bir sual, bir istifham, o cahiller hakkında büyük bir tevbih içindir.

(69) : Resulüm!. Cenab-ı Hak'ka karşı yalan yere iftirada, isnatda bulunan o kavimlere, taifelere (de kh O kimseler ki, Allah Tealâ'ya karşı yalan söylemek kasdinde bulunurlar) o zat-i kibriyanın evlâd sahibi olduğunu zuğmeder dururlar, onlar artık (şüphe yok İd, felah bulamazlar) onların koşup durmaları kendilerine necat bahş olamayacaktır. Onlar istediklerine kavuşamayacaklardır. Onlar cennete değil, cehennemlere sevkedileceklerdir, orada ebediyen muazzep olup duracaklardır.

(70) : İşte Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (-Onlar için-) Öyle bâtıl zumlarda, kanaatlerde bulunan şahıslar için (dünyada cüz*î bîr varlık) olabilir. Onlar dünyada bir az yaşayabilirler, muvakkat bir zaman içim bir servete, bir mevkie nail olabilirler. Veyahut o bâtıl kanaatleri kendileri içim dünyada bir meta, bir faide gibi görünebilir, bununla fani bir şeye nailiyetleri mümkün bulunabilir. Fakat bunlarm ne kıymeti var!. Böyle seriuzzevâl, mes'tiliyeti calip, bir zilli zailden

ibaret bir varlık yok hükmündedir, **(sonra)** Onların ölünce **(dönüşleri bizedir)** dünyadaki o kötü inançlarının, hareketlerinin artık cezasına kavuşacaklardır.. **(Sonra onlara)** dünyada iken **(küfreder olduklarından dolayı)** öyle kâfirane itikatları, amelleri sebebiyle **(şiddetli azabı)** cehennem ateşini, o ebedî cezayı **(tattıracağızdır)** onlar dinî islâmın güzel telkinatını bırakarak öyle yanlış itikatlarda bulunduklarından dolayı müebbet azaplara maruz kalacaklardır. Maahaza onların bir çokları daha dünyada iken de kahr-ı ilâhîye uğrayacaklardır. Nitekim de bir çok eski kavimlerin dinsizlikleri yüzünden ne kadar azaplara, felâketlere daha dünyada iken de uğramış oldukları tarihen sabittir. Kur'an-ı Mübin'de bizlere bir intibah vesilesi olmak üzere onlardan bir kısmını haber vermektedir.

*

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ
مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا
أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ
وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا
عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ
وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Ve onlara Nuh'un kıssasını oku. Vaktaki: Kavmine demişti: Ey kavmim!. Eğer sizin üzerinize benim -aranızda- duruşum ve Allah'ın âyetleriyle size öğüt verişim ağır geliyorsa ündi ben Allah Tealâ'ya tevekkül ettim, artık işi-

nizi ve ortaklarınızı toplayınız. Sonra sizin üzerinize işiniz gizli kalmasın. Sonra hakkımda hükmünüzü veriniz ve bana göz açtırmayınız.

(72) : Artık siz, yüz çevirir iseniz, zaten ben sizden bir mükâfat istemiş değilim. Benkn mükâfatım ancak Allah Tealâ'ya aittir. Ye ben müslümanlardan olmakhğunla emk olundum*

(73) : Yine onu tekzip ettiler. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları necata erdirdik ve onları halifeler kıldık. Bizim âyetlerimizi tekzib edenleri de gark ettik. Artık bak!. Korkutulmuş olanların akıbetleri nasıl oldu.

**

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, asr-ı saadetteki ve onlardan sonraki münkirlere **bir ibret ve intibah dersi olmak** üzere Nuh Aleyhisselâm ile kavmi arasında **cereyan etmiş olan tarihî vak'aları** beyan etmektedir. **Dini** hakka davet eden ve onlara tâbi olan zatların gaye-i amalini ve selâmet ve hilâfete nailiyetlerini bildiriyor, onlara muhalefet etmiş olanların da pek vahîm âkibetlerini ihtar buyur-* **maktadır. Şöyle ki: (ve) Resulüm!, (onlara)** Kureyş kabilesinden ve saireden olan müşriklere **(Nuh'un kıssasını oku)** yâni: Onun ile kavmi arasındaki haberi, tarihî mühim vak'ayı anlat, Peygamberlerine muhalefet eden kavimlerin ne dehşetli âkibetlere **uğramış olduklarını** düşünüp de ibret alsınlar. **(Vaktaki)** Nuh Aleyhisselâm **(kavmine) Kâbil'in evlâdı** ve ahfadı bulunan **bir** taifeye **(demişti)** şöyle hitab etmişti ki: **(Ey kavmim!. Eğer sizin üzerinize benim)** aranızda **(duruşum)** sizin içinizde yaşayıp bin seneden elli sene kadar noksan bir müddet sizi dini hakka davet ediverişim **(ve Allah'ın âyetteriyle)** hüccetleriyle, beyyineleri ile **(size öğüt verişim ağır geliyorsa)** yani meşakkatli bulunuyorsa, siz de beni öldürmeğe, aranızdan tardetmeğe azmetmiş bulunuyorsanız **(imdi ben Allah Tealâ'ya tevekkül ettim) o bana kâfidir, beni muhafaza buyurur (artık işinizi ve ortaklarınızı toplayınız) hakkımda** yapmak istediğiniz şeye kıyam ediniz, kendilerinden yardım **ummakta olduğunuz o âciz putlarınızı da** size yardıma çağırınız **(sonra üzerinize işiniz gizli kalmasın) bana karşı kasdetmekte bulunduğunuz, kötülüğü, açıkça yapmağa başlayınız, onu alenî yapınız. (Sonra hakkımda hükmünüzü veriniz) içinizdeki kuruntuları dökünüz, boşaltınız, imza ediniz ve elinizden geliyorsa (bana göz aktırmayınız) yapacağınız şeyleri bana bildirdikten sonra tehire bırakmayınız.**

§ Hazret-i Nuh, Cenab-ı Hak'kın hıfz ve himayesinde olduğunu bildiği için düşmanlarına karşı hiç ehemmiyet vermediğini, mebalâtta bulunmadığını göstermek,, onların aczini teşhir etmek için kendilerine böyle bir teklifte bulunmuştur. ;

(72) : (Artık) Ey kavmim!, (sîz yüz çevirir iseniz) benim size verdiğim hayırhahane öğütleri dinlemez, onlardan kaçınır iseniz, neticesini siz düşününüz!. (zaten ben sizden bir mükâfat istemiş değilim) Yapmış olduğum risalet vazifesinden dolayı sizden bir ücret, bir ivez istemekte değilim ki, sizin nefretinizi mucip olsun, öyle bir ivez mukabilinde size nasihatta bulunduğuma kail olarak bana töhmet isnad edebilesiniz, ben mahza liveçhillâh bu vazifeyi ifa etmekteyim. (Benim mükâfatım ancak Allah Tealâ'ya aittir) Bu, ahirette nail olacağım sevaptan, nzay-ı ilâhîye nailiyetten ibarettir. (Ve ben müslümanlardan olmaklığımUi enür olundum) yâni: Ben, Cenab-ı Hak'kın hükmüne inkiyat ve itaat edenlerden veya dini islâm ile mütedeyyin bulunan zatlardan olmakla memurum, onun hilafını iltizam edemem. Siz ister kabul ediniz, ve ister etmeyiniz, ben vazifemi ifaya çalışırım, ben memur olduğum dinî bir hizmeti terkedemem.

§ Bu âyet-i celîlede işaret vardır ki: Her din âlimi, uhdesine düşen dinî vazifeleri mahza rızay-ı hak için ifaya çalışsın. Halktan bir lûtf ve ihsan beklemesin, bir şöhret sevdasmda bulunmasın, güzel hizmetlerinin mükâfatını Cenabı Hak'tan beklesin. İşte beşeriyetin hakikî rehberleri olan mübarek Peygamberlerin tarzı hareketleri bizim için en mükemmel bir imtisal nümunesidir.

(73) : Hazreti Nuh, o kadar güzel nasihatlarda bulundu, kuvvetli delilller irad eyledi. Buna rağmen onun kavmi (yine onu tekzip ettiler) küfrlerinde İsrar ederek o mübarek zatın risaletini kabul etmeyerek inkâra devam eylediler. Cenab-ı Hak'da buyuruyor ki: (Biz de onu) Hazret-i Nuh'u (ye onunla beraber gemide bulunanları) ona îman etmiş olan seksen kadar zatı (necata erdkdik) gark olmaktan kurtardık (ve onları) o kendilerini selâmet sahiline erdirmiş olduğumuz mümin zatlan yer yüzünde (halifeler kıldık) sularm içinde boğulup gidenlerin yerlerine kaim kıldık, onların yurtlarıüa sahip bulundular. (Bizim âyetlerimizi tekzib edenleri de) tufanın dalgaları arasında (gark ettik) mahveyledik. (Artık) Ey insan!, (bak) Kendilerine Peygamberleri tarafından öğütler verilmiş, azab-ı ilâhîden (korkutulmuş) buna rağmen yine küfrlerinde, masiyetleıinde devam edip durmuş (olanların akıbetleri nasıl oldu?.) ne kadar müthiş bir azap dalgaları içinde mahv ve münderis olup gittiler. İşte bu bir tarihî hakikattir.

Bütün münkir olanlar, bu gibi akıbetleri düşünüp de uyanmalı değil midirler?.

§ Bu beyanat-ı Kur'aniye, Resûli Ekrem Efendimiz hakkında bir tesliyeti, onu inkâr edenler hakkında da bir tehdit ve tehziri hâvi bulunmaktadır.

Bunca şuunatı feciüleser,

Âdem için mucibi ibret yeter.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُو
بِ الْمُعْتَدِينَ ٧٤ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْ
عَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ٧٥
فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ٧٦

MEALİ ÂLİSİ

(74) : Sonra onu müteakip kavimlerine Peygamberler gönderdik. Onlara beyyineler ile geldiler. Onlar ise evvelce tekzib etmiş oldukları şeylere îman eder olmadılar. İşte haddi tecavüz-edenlerin kalpleri üzerine böylece mühürleriz.

(75) : Sonra onların ardından Musa'yı ve Harun'u Firavun'a ve onun cemaatine âyetlerimiz ile gönderdik. Fakat böbürlendiler ve günahkârlar olan bir kavim oldular.

(76) : Vaktaki onlara bizim tarafımızdan hak geldi, şüphe yok ki: Bu elbette apaçık bir sihirdir dediler.

İ Z A H

(74) : Bu mübarek âyetler, Nuh Aleyhisselâm'dan sonra gönderilmiş olan Peygamberlere de kavimlerinin îman etmeyip tekzibte devam etmiş olduklarını bildirmektedir. Ve Hazret-i Musa ile Hazret-i Harun'u da Firavun ile kavminin tasdik etmeyip onların gösterdikleri mucizeleri birer sihir sanmış olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Sonra onu müteakip) yâni: Bilâhara Nuh Aleyhisselâm'ın devre-i risaletini müteakiben (kavimlerine Peygamberler gönderdik) bu zatlar, Hud, Salih, İbrahim, Lût ve Şüayb Aleyhimüsselâm gibi kıssaları Kuran'ı Mübinde mezkûr olan Peygamberam Zişandır. Bu muhterem Peygamberler

(onlara) o kendi kavimlerine **(beyyineler ile)** kendilerinin doğruluklarına dalâlet eden vâzih mucizeler ile (geldiler) bu kadar kuvvetli delillere, hüccetlere rağmen **(onlar ise) o** kavimler ise cahiliyet ehlinden olup **(evvelce)** daha kendilerine o mübarek Peygamberler gelmeden evvel **(tekzib etmiş oldukları şeylere)** dinî hakikatlara, ilâhî hükmlere yine **(îman eder olmadılar)** yine kendilerine tebliğ edilen o gibi hakları, esasları inkâra devam edip bâtıl itikatlarından ayrılmadılar, **(işte) O** kavimler gibi **(haddi tecavüz edenlerin kalpleri üzerine)** her zaman **(böylece mühürleriz.)** Evet.. Kendi kesiplerini, istidatlarını suiistimal ederek hakkı kabule yanaşmayanların kalbleri kudret-i ilâhîye ile mühürlenir kasavet bağlar, îmamn nuruna makes olamayarak dalâlet zulmetleri içinde kalır.

§ Bu nazm-ı **celil,** gösteriyor ki: İnsanların ihtiyarî fiilleri, kendi kesbleri ve Allah Tealâ'mn kudreti ile vâki olmaktadır, bunda bir cebir yoktur.

(75) : **(Sonra onların ardından)** Evvelce beşeriyeti dini hakka davete memur olan Peygamberleri müteakip **(Musa'yı ve Harun'u Firavun'a ve onun)** Firavun'un **(cemaatine)** kavminin eşrafına vesaireye **(âyetlerimiz ile)** Arâf suresinde mufassalan beyan olunan mucizelerle, dokuz nevi harikulade şeylerle **(gönderdik)** Firavun ile onun kavmi ise bunlardan istifade etmediler, kendi sapıklıklarını bırakmadılar **(fakat böbürlendiler)** istikbarda bulundular, yâni: İstihkakları olmadığı halde kibir = büyüklük iddiasında bulunmaya cüret ettiler, îmandan kaçındılar, **(ve günahkârlar olan)** pek büyük masiyetler sahibi bulunan kâfirler güruhundan **(bir kavim oldular)** inkârlarında, cehaletlerinde sebat gösterdiler.

(76) : **(Vaktaki, onlara)** Yâni: Firavun ile kavmine **(bizim tarafımızdan)** canibi ilâhîden **(hak geldi)** bir takım mucizeler zuhur etti, âsâ gibi, yedi beyza gibi hârikalar görülmeğe başladı **(şüphe yok ki, bu)** meydana konulan hârika, bu fevkalâde vaziyet **(elbetet apaçık bir sihirdir dediler)** o münkirler, öyle zahir, parlak mucizelerin o yüksek ınahiyetlerini düşünmediler, onları hemen inkâra, onları sihir kabilinden sanmaya başladılar.

قَالَ مُوسٰٓى
اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾
قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا
الْكِبْرِيَٓاءُ فِي الْاَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(77) : Musa dedi kix Size geldiği zaman bak için bu sihirdir, der misiniz?. Bu bir silik midk-?. Halbuki, sâhirter felah bulamazlar.

(78) : Dediler ke Babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden bizi çeviresinde yerde uhıluk ikinize olsun diye mi bize geldin?. Biz ikinize de mamalar değiliz.

*

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Musa'nın Firavun'a ve kavmine karşı onların sihir iddialarım 'red eylediğini bildirmektedir. Firavun ile kavminin de Hazret-i Musa ile Hazret-i Harun hakkındaki suizanlarını ve küfr üzere İsrar edeceklerini teşhir etmektedir. Şöyle ki: Hazret-i Musa'nm ibraz ettiği hârikaları sihir telâkki eden Firavun ile kavmini red için (Musa dedi ki:) Ey münkir güruh!. (Size) Bizim sıdkımızı isbat (geldiği zaman hak için) vâzih bir hârika, bir mucize için (bu sihirdir der misiniz?.) Böyle cahilane bir iddiaya nasıl cür'et gösterebilirsiniz?. (Bu bir sihir midir) hak, sahibini muvaffakiyetlere nail eder, sihir ise payidar olmaz, mahiyeti meydana çıkar muzmahil olur gder. (Halbuki, sâhirler felâh bulamazlar) necata, muvaffakiyete kavuşamazlar. Nitekim bilâhara da sâhirlerin sihirleri muzmahil olarak mucize ile sihir arasındaki fark meydana çıkmıştır.

(78) : Firavun ile kendisine tâbi olanlar, Hazret-i Musa'ya hitaben (Dediler ki:) Ya Musa!, (babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden) putlara tapmakta, onların dinlerinden (bizi çevkesin) döndüresin (de yerde) Mısır diyarında (ululuk) mülk ve saltanat (ikinize) seninle kardeşin Harun'a (olsun diye mi bize geldin?.) Sizin maksadınız bu mudur?. Halbuki, biz sizi tasdik etmeyiz (biz ikinize de inanıcılar değiliz) sizin getirdiklerinizi, bizlere tebliğ ettiğiniz şeyleri biz kabul etmeyiz.

***

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ
قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ
مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ
عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ
﴿٨٢﴾ فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ

MEALİ ÂLİS*

(79) : Ye Firavun dedi ki: Bütün bilgin sihirbazları bana getiriniz.

(80) : Vaktaki: Sihirbazlar geliverdiler. Onlara Musa: «Siz ne atacak iseniz »tınız» dedi.

(81) : Vaktaki onlar atıverdiler, Musa dedi ki: Sizin getirmiş olduğunuz şey, sihirdir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ onu ibtâl edecektir. Muhakkak ki, Allah Tealâ müfsit olanların işini düzeltmez.

(82) : Ve Allah Tealâ, Hakkı kelimeleriyle izhar eder, velevki, günahkârlar hoşlanmasınlar.

*
* *

İ Z A H

(79) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Musa'ya karşı Firavun'un, aldığı vaziyeti bildilmektedir. Başına topladığı sâhirlerin inhizama uğrayarak sihirlerinin ibtâl edildiğini, hakkında tecelli eylediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Firavun ile kavmi Hazret-i Musa'nın tebligatını kabul etmediler. (Ve **Firavun)** kavmine (dedi ki: Bütün bilgin) sihir ilminde hazık, mahir olan (sihirbazları bana getiriniz) Musa'ya ve kardeşine karşı cephe alsınlar, onlar De münazarada bulunsunlar, onları ilzam evlesinter.

(80) : Firavun'un adamları hemen koştular, her taraftan sâhirleri toplayıp meydana çıkarmağa çalıştılar. **(Vaktaki: Sihirbazlar geliverdiler)** Hazret-i Musa' yi da kendileri gibi sâhir zannederek «Sen mi evvelâ atacaksın, biz mi atalım, meharetimizi meydana koyalım» dediler. **(Onlara** Musa) Aleyhisselâm (siz **ne** alacaksanız **atınız)** sihirlerinizi göstermek için ne gibi bir tedbir alacaksanız alınız **(dedi)** onlara karşı metanetini gösterdi.

Hazret-i Musa'nın onlara böyle bir emirde bulunması, onların aczini meydana çıkarmak, gösterecekleri sihirleri ibtâl etmek, meydana getirecekleri şeylerin fasit birer şey olduğunu nâsa göstermek içindi. Yoksa onlara sihir yapmalarını teklif için değildi. Sihir haram olduğundan bir Peygamberi Zişan onun yapılmasını emretmez.

(81) : **(Vaktaki onlar)** O sâhirler, ellerindeki iplerini, değneklerini meydana **(adverdiler)** bunları hareket eder gibi bir surette göstererek nâsı korkutmaya başladılar, büyük bir sihir meydana getirmiş oldular, o sâhirlere (Musa) Aleyhisselâm (dedi ki: Sizin) meydana (getirmiş olduğunuz şey, sihirdir) o haram bir harekettir, izmihlale mahkûmdur, hakka galebe edecek bir kuvveti haiz değildir, **(Allah Tealâ onu ibtâl edecektir)** Benim elimde ibraz edeceği bir mucize ile onu mahv ve münderis kılacaktır, münkirlerin, müşriklerin fezyihalarını meydana çıkaracaktır. **(Muhakkak ki, Allah** Tealâ müfsit olanların işini düzeltmez) binaenaleyh sihir gibi müfsitlerin ibraz edecekleri şeyleri de mahvedecektir.

(82) : **(Ve Allah** Tealâ, hakkı) Dini ilâhîsini, Peygamberlerinin galebesini **(kelimeleri** üe) kazası ve kaderi ile veya Peygamberlerine yaptığı vâd-ı subhanisi ile **(izhar eder)** isbat eyler, takviye buyurur. (Velev **ki)** bu hakkın böyle zuhur ve galebesini, sihir gibi ve saire gibi haram şeyler ile uğraşan (günahkârlar hoşlanmasınlar) onlara rağmen hak tecelli edecektir. Nitekim de etmiştir, sâhirler mağlûp olarak Hazret-i Musa'nın mucizesi tahakkuk eylemiştir.

وَمَلَائِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِ وَاِنَّهُ
لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ
فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ
تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا
بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Artık Musa'ya **iman etmedi, ancak kavminden bir zürriyet kendilerinin Firavun'dan ve onların cemaatinden bir belâya uğrayacaklarından korkar oldukları halde iman etmiş oldular. Firavun ise muhakkak ki, o yerde yüksek idi ve şüphe yok ki, o haddi tecavüz edenlerden idi.**

(84) : Musa da dedi ki: Ey kavmim!. Eğer Allah'a îman etmiş iseniz eğer teslimiyette bulunmuşlar iseniz artık ona itfanad ediniz.

(85) : Onlar da dediler ki: Allah Tealâ'ya itimat ettik. Ey Rabbimiz!. Bizi o zalimler olan kavim için bir fitne kılma.

(86) : Ve rahmetin ile bizi o kâfirler olan kavimden kurtar.

. *

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler, bir nice muazzam mucizeler göstermiş olduğu halde Musa Aleyhisselâm'a pek az kimselerin îman etmiş olduklarını bildirmektedir. Bu suretle de Resûli Ekrem Efendimize tesliyetbahş olmaktadır. Musa Aleyhisselâm'ın o îman eden zatlara yapmış olduğu tavsiyeyi o zatlarında bu tavsiyeyi kabul ederek Cenab-ı Hak'ka ne gibi niyazlarda bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır.

Şöyle ki: Peygamber Efendimiz, kavminden bir çoklarının islâmiyeti kabul etmeyip küfr üzere sebat ettiklerini gördükçe üzülüyor, hüzn ve keder içinde kalıyordu. Cenab-ı Hak ise Resûli Ekrem'ine bu gibi âyetlerle tesliyetbahş oluyor, Hazret-i Musa ile kavminin ahvalini bildiriyor. Evet.. Hazretti Musa, o kadar mucizeler ibraz ettiği halde kavminden pek az kimse îman etmiş idi, diğerleri küfrlerinde sebat edip durmuşlardı. Evet., **(artık Musa'ya)** O muazzam Peygamber'e, dini hakka davet ettiği kimseler **(îman etmedi)** dinsizliklerinde sebat ettiler **(ancak kavminden)** Hazret-i Musa'nın kavmi olan İsrail oğullarından **(bir zürriyet)** bir taife, bir takım gençler **(kendilerinin Firavun'dan ve onların cemaatinden)** o Firavun ile onun kavminin ileri gelenleri tarafından **(bir** belâya) bir fitneye **(uğrayacaklarından korkar oldukları halde)** yine metanet göstererek **(îman etmiş oldular)** nice kimselerde bu korku saikasiyle îmandan mahrum kalmışlardı. **(Firavun ise muhakkak İd, o yerde)** Mısır diyarında **(yüksek idi)** mütekebbir kahr bulunuyordu. **(Ve şüphe yok ki, o)** mei'un Firavun **(haddi tecavüz edenlerden idi)** ancak bir kul olduğu halde rübubiyet iddiasında bulunuyordu. Beni İsrail'den nice kimseleri öldürmüş, yeryüzünde ne müfsidane hareketlerde bulunmuştu.

(84) : **(Musa)** Aleyhisselâm (da) kavmine **(dedi kü Ey kavmim!. Eğer Allah'a îman etmiş)** Cenab-ı Hak'kı ve onun âyetlerini tasdik eylemiş **(iseniz) ve** siz **hakikaten (eğer teslimiyette bulunmuşlar iseniz)** yâni: Cenab-ı Hak'kın ka-

zasma razı olmuş veya siz kalben îman etmiş zahiren de islâmiyetinizi ikrar ve itirafta bulunmuş kimseler iseniz **(artık ona itimad ediniz)** o Hâlik-ı Azim'e tevekkülde, ilticada bulunun, başkalarından korkmayın, dininizi güzelce muhafazaya çalışın.

(85) : **(Onlar da)** O îman eden zatlar da Hâzret-i Musa'ya cevap olarak **(dediler ki)** evet biz **(AllaJı Tealâ'ya itimad ettik)** ona tevekkülde, inkiyaîda bulunduk. Sonra **da** bu zatlar, Cenab-ı Hak'ka dua ve niyaz ederek dediler ki: (Ey **Rab'bimiz!. Bizi o zalimler olan kavim için bir fitne kılma)** onları bize musallat etme ki, bizi bir fitneye düşürmesinler, bizlere eza ve cefada bulunarak dinimizmizdeki sebatımıza mâni olamasınlar.

(86) : (Ve) Hazret- Musa'ya îman eden zatlar şöyle de bir niyazda bulundular. Ya Rabbena!. **(Rahmeti nile bizi o kâfirler olan kavimden)** O Firavun ile ona tâbi olan müşrik taifeden **(kurtar)** onların esaretinden; meşakkatli işlerinden, zalimane hâkimiyetlerinden bizi halâs buyur. Bu mümin zatlar, halisane bir îmana nail olmuşlardı. Cenab-ı Hak da dualarını kabul buyurdu. Düşmanları, olan Firavun ile avenesini helak etti, kendilerini ise necata erdirerek düşmanlarının yurtlarına mâlik, hâkim kıldı. İşte halisane îmanın, duanın mükâfatı!.

⁂

وَاَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى
وَاَخ۪يهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ
قِبْلَةً وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَا
اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ ز۪ينَةً وَاَمْوَالًا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَب۪يلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ
عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ ﴿٨٨﴾
قَالَ قَدْ اُج۪يبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَق۪يمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَب۪يلَ
الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(87) : Ve Musa ile kardeşine vahy ettik ki, Mısır'da kavminiz için evler ittihaz ediniz ve evlerinizi namazgah kılınız ve namazı dosdoğru edâ ediniz ve müminleri tebşir et.

(88) : Musa da dedi ki: Ey Rab'bimiz!. Şüphe yok ki, sen FkaVun'a ve onun cemaatine dünya hayatında ziynet ve mallar verdin. Ey Rab'bimiz!. Senin yolundan sapıtsınlar diye. Ey Rabbhniz!. Onların mallarını mahvet ve gönülleri üzerini şiddetle mühürle. Ta ki: Onlar acıklı azabı görünceye kadar îman etmesinler.

(89) : Buyurdu ki, ikinizin de duası kabul olunmuştur. Artık istikamette devam ediniz ve bilmez olanların yoluna tâbi olmayınız.

***

İ Z A H

(87) : Bu mübarek âyetler, müminlerin hanelerini mescid ittihaz etmelerine dair Hazret-i Musa ile kardeşine teveccüh etmiş olan vahyi ilâhîyi ve müminlerin muvaffakiyetle mübeşşer olduklarını bildirmektedir. Ve Hazret-i Musa'nın münkir, nankör olan kavminin aleyhindeki duasını ve bu duanın müstecap olduğunu, ve cahillerin yollarına tâbi olmayıp istikamet üzere devam edilmesini âmir bulunmaktadır. Şöyle ki: **(Ve Musa ile kardeşine)** Kendisine yardımcı olmak üzere nübüvvete nail olmasını niyaz etmiş olduğu Harun Aleyhisselâm'a **(vahy ettik)** emir eyledik **(ki: Mısır'da -kavminiz için)** mümin olan zatlar için **(evler ittihaz ediniz)** onlarda oturur, ibadete devam edersiniz. **(Ve evlerinizi)** o yapacağınız hanelerinizi **(namazgah kılınız)** birer musalla, birer mescid edininiz, oralarda kıbleye, yâni: Kâbe-i Muazzama'ya müteveccihen namazlarınızı kılmaya çalışınız (ve) ifasiyle mükellef olduğunuz **(namazı dosdoğru)** şeraitine ve erkânına riayetle **(edâ ediniz.)** Artık hariçte namaz kılarak düşmanların eza ve cefasına, fitnelerine maruz kalmayınız **(ve müminleri tebşir et)** dini ilâhîyi kabul edenleri dünyada nusret ile, ahirette de cennet ile müjdele. İşte bu muvaffakiyet, dindarlığın mükâfatıdır.

§ Rivayete nazaran Hazret-i Musa ile ona tâbi olanlar, ilk zamanlarında kendi hanelerinde kâfirlerden gizlice olarak namaz kılmakla mükellef bulunmuşlardı. Ta ki: Kâfirler, onları öyle ibadetle meşgul görerek kendilerine eza ve cefada bulunmasınlar. Nitekim müslümanlar da bidayeti islâmda Mekke-i Mükerreme'de böyle hanelerinde namaz kılarlardı. Şöyle deniliyor ki: Musa Aleyhisselâm, Firavun'u dîne davete memur olunca Firavun'un emriyle Beni İsrail'e ait mescidler tahrip edilmişti, kendileri namazdan men olunmuşlardı. Bunun üze-

rine hanelerinde namaz kılmaları kendilerine taraf-ı ilâhîden emir olunmuştu.

Bir de deniliyor ki: Musa Aleyhisselâm'a karşı Firavun şiddetli bir adavet gösterince Hak Tealâ Musa Aleyhisselâm ile ona îman edenlere emretmiştir ki: Firavun gibi düşmanların rağmına olarak siz hanelerinizi mescid ittihaz ederek oralarda namazlarınıza devam ediniz, Hak Tealâ'ya itimatda, tevekkülde bulunuz* o mâbudi Azimüşşan sizi himaye buyurur. Akıbet nusret, muvaffakiyet, sizin için mukadderdir, Ne büyük bir tebşir!.

(88) : Firavun ile kavminin o küfr ve adavette devamları sebebiyle (Musa da) Cenab-ı Hak'ka~ niyaz ederek (dedi ki: Ey Rab'bimiz!. Şüphe yok ki, sen Firavun'a ve onun cemaatine) onun kavminin eşrafına, ileri gelenlerine (dünya hayatından ziynet)" süslenecekleri libaslar, nakil vasıtaları vesaire verdin (ve mallar verdin) onları inüitenevvî servetlere mâlik kıldın. Denilivor ki: Mısırdaki eski bir beldeden Habeşe diyarına kadar dağlarda altın, gümüş, zebercet, yakut madenleri var idi. Firavun ile avenesi bunlardan istifade ederlerdi. Hazret-i Musa, onların bu nimetlerden istifade etmelerindeki gayelerine işaret için diyordu ki: (Ey Rab'bimiz!.) Sen onlara bu nimetleri verdin (senin yolundan sapıtsınlar diye) kendilerini de başkalarını da dalâlete düşürsünler için. Bu, onların haklarında bir imtihandır, bir istidracdır, küfranı nimette bulunarak ebedî azaplara uğramalarına bir sebeptir. (Ey Rab'bhniz!. Onların mallarını mahvet) Tabdil ve tağyir kıl, helak eyle (ve) onların (gönülleri üzerini şiddetle mühürle) kasvete uğrasınlar. îman için münşerih bir halde bulunmasınlar. (Taki, onlar acıklı; azabı görünceye kadar îman etmesinler) O zamandaki bir îman ise bir îmanı yeis olacağından kendilerine asla faide vermeyecektir.

(89) : Hazret-i Musa'nın bu duası ve niyazı üzerine Allah Tealâ da vahy ederek (buyurdu ki:) Ya Musa!. (İkinizin de) Senin de. kardeşin Harunun da (duası kabul olunmuştur.) Hazret-i Musa, dua ederken Hazret-i Harun da âmin diyormuş, böyle âmin demek de bir duadır, yapılan duanın kabulünü niyazdır. Mamafih Harun Aleyhisselâm da ayrıca dua etmiş olabilir. (Artık istikamette devam ediniz) nâsı dîne davet, risalet vazifesini ifa. münkirleri hüccetler ile ilzam hususunda sebat eyleyiniz (ve bilmez olanların yoluna tâbi olmayınız) yâni: Diyanete ibadet ve taade, efali ilâhîyedeki hikmet ve maslahata akılları ermeyen, cahil kimseler gibi düşünmeyiniz. Bir takım cahiller vardır ki: Bir dua yapıldı mı onun hemen müstecap olup matlubun derhal hasıl olacağınf zanneder, hasıl olmadı mı ye'se düşer. Böyle bir istical ve yeis ancak cahillerden sudur eder. Halbuki: Bir duanın kabul edilmiş olması için istenilen şeyin hemen zuhura gelmesi icabetmez. Onun lihikmetin muayyen bir zamanı olabilir, o zaman gelmedikçe zuhura gelmez. Bir de var ki, bazı istenilen şeylerin zuhura gelmesi, hikmet ve maslahata muhalif olur. Artık onun herhalde vücude gelmesini istemek bir cehalet eseridir. Fakat meşru, hikmete muvafık bir dua kabul edilir. Dua eden bunun semeresini dünyada olmasa da ahirette görür. İşte Peygamberani

Zişan'ın duaları da vakitleri gelince müstecap olmuştur. Meselâ: Hazret-i Musa'nın duasıyle münkir olan kavmin servetleri zail olmuş, mallan, ekinleri, madenleri, cevherleri taşlar kesilmiş, daha sonra Nil nehrinde boğularak dünya hayatları hitama ermiş, uhrevî azaplara kavuşmuşlardır. İşte Kur'an-ı Mübin, onların bu akıbetlerini de beyan buyurmaktadır.

*

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ
فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ
قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ
﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً وَإِنَّ
كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(90) : Ve İsrail oğullarını denizden geçirdik. Firavun ile askerleri ise zulmen ve adaveten onların arkalanna düşmüşlerdi. Nihayet ona boğulmak yetişince dedi ki: Ben İsrail oğullarının îman etmiş olduklanndan başka ilâh olmadığına muhakkak kî, îman ettim ve ben de müslümanlardanım.

(91) : Şimdi mi?. Ve sen muhakkak ki, evvelce İsyan etmiş ve müfshlerden olmuş idin.

(92) : Artık bugün senin cesedini kurtaracağız, ta ki, senden geridekilere bîr ibret olasın. Ve şüphe yok ki, nâstan birçokları bizini âyetlerimizden elbette gafillerdir.

Î Z A H

(90) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Musa'nın duaları müstecap olup kendisine tâbi olanlar ile beraber selâmet sahasına kavuşmuş olduğunu, onu inkâr eden Firavun ile ordusunun ise sular içinde gark olup gittiklerini bildirmektedir. Firavun'un gark olacağı sırada vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik etmiş ise de bu bir îmanı yeis olduğundan kabul edilmeyerek kendisinin gark edildiğini ve başkalarına bir ibret olmak üzere cesedinin sahile atılmış olduğunu beyan etmektedir. Ve bu gibi kudret-i ilâhîyeye şahadet eden hârikalardan ekseri nâsın gafil bulunduklarını ihtar eylemektedir. Şöyle ki: Firavun, Hazret-i Musa ile ona îman eden Beni İsrail kabilelerine pek çok eza ve cefaya başlamıştı. Hazret-i Musanın duası kabul olundu, kendisiyle kardeşi Hazret-i Harun'un ve onlara tâbi olan Beni İsrail'in Mısır'dan çıkıp gitmelerine taraf-ı ilâhîden müsaade verildi. Bunun üzerine toplanarak ansızın Mısır'dan çıkıp gitmeğe başladılar. Bunların bu hareketlerinden haberdar olan Firavun, pek çok kuvvetli bir ordusu ile bunları takibe başladı. Beni İsrail, Bahri Ahmer = Bahri Kulzum denilen Süveyş denizi kenarına gelmişlerdi. Düşmanları ise kendilerini takib edip duruyorlardı. Korkunç bir vaziyet!. Fakat Hazret-i Musa, telâkki ettiği bir vahyi ilâhîye binaen asasını denize vurdu, bir hârika olarak Beni İsrail'in oniki kabilesi için oniki yol açıldı, oralardan geçerek selâmet sahiline eriştiler. İşte Cenab-ı Hak, bu hâdiseyi bir ibret ve intibah vesilesi olmak üzere şöylece beyan buyuruyor: (Ve israil oğullanni denizden geçirdik) onları koruyarak denizin sahiline çıkardık (Firavun ile askerleri ise) mahza küfrlerinden dolayı (zulmen ve adâveten) tecavüzde bulunmak için (onların) o Hazret-i Musa'ya tâbi olan İsrail oğullarının (arkalarına düşmüşlerdi) bu düşmanlar binlerce süvari askerlerden ibaret idiler, denizdeki yolların açılmış olduğunu gördüler, öyle bir hârikanın hikmetini anlayamadılar, Beni İsrail'i tenkil etmek için hemen o açık yollara atıldılar, bir kudret eli, onları böyle bir felâkete sevketmişti, onlar ise bundan gafil bulunuyorlardı. Sular tekrar birleştiler, yollan kapadılar. Firavun ile ordusu sular içinde kaldı, (nihayet ona) Firavun'a (boğofanak yetişince) boğulup gideceğini anlayınca lisanı ile veya kalben (dedi fch Ben, İsrail oğullarının iman etmiş olduklarından başka j^ħ olmadığına muhakkak ki, iman ettim.) Artık kendisinin küfrünü anlamış, kurtulabilmesi için Beni İsrail'in îman etmekte oldukları ilâhî kâinata îmandan başka çare olmadığına kanaat getirmiş idi. Fakat bu, bir îmanı yeis idi, bu haldeki bir îman, muteber değildir. O vakte kadar görmüş olduğu birçok mucizelere rağmen küfründe İsrar edip durmuştu. Şimdi öyle bir azabın zuhurunu anlayınca îman etmiş (ve ben de müslümanlardanim) yâni: Nefsimi Cenabı Hak'ka teslim eden Beni İsrail gibi hâlis müminlerdenim, demişti. Heyhat ki: Artık vakti geçmişti. Böyle bir îman kabule şayan depdi. Bahusus Allah Tealâ'ya îman ettiğini söylemiş ise de Hazret-i Musa'nın bir Peygamberi Zişan olduğu-

nu yine itiraf etmemiş gibi bulunuyordu. Allahü Azimüşşan'ın hangi bir Peygamberini tasdik etmemek ise Cenab-ı Hak'ka îman etmemek hükmündedir.

(91) : Firavun öyle gark olmak korkusuyla Allah Tealâ'ya îman edince kendisine bir tevbih ve red olmak için denildi ki: (Şimdi mi?) İman ediyorsun?. Şimdiye kadar aklın nerede idi?. Ne için aczini düşünmedin de riibubiyet iddiasına cür'et gösterdin?. Ne için o mucizeleri inkâr ediyor, Hazret-i Musa'yı tasdik etmeyip bilâkis hayatına kasdetmek istiyordun?. (Ve sen muhakkak ki, evvelce) bu gark hâdisesinden mukaddem senelerce (isyan etmiş) günahkâr bulunmuş, hakkı kabulden kaçınmış, bir Peygamberi Zişan'ın ve ona îman edenlerin hayatlarına kasteylemiş, (ve) müslümanlardan değil (müfsitlerden olmuş idin) başkalarını idlâl ederek kendine taptırmak fezihasını irtikâb eylemiştin, artık senin böyle ölümünü görüp durduğun bir sırada îman etmenin ne ehemmiyeti olabilir?, ki, seni azabı ilâhîden kurtarsın, senin manevî hayatını temin edebilsin!.

(92) : Ey Firavun!. (Artık) Senin helakin mukarrerdir. (Bugün) Ancak (senin cesedini kurtaracağız) yâni: Senin cismini ruhsuz olarak denizden çıkarıp sahile atacağız, yahut seni libasından soyulmuş bir halde harice çıkaracağız, veyahut Firavun, altundan yapılmış bir zırh giyinmiş idi, onunla beraber sahile atılarak onun kendisi olduğu bu suretle de görülüp anlaşılacaktı. (Ta ki) Ey Firavun sen (senden geridekilere de bir ibret olasın) gerek Beni İsrail'e ve gerek daha sonra dünyaya gelecek milletlere senin bu felâkete uğramış olmaklığm bir intibah vesilesi olsun. İşte Allah Tealâ'yı vaktiyle tasdik etmeyen, kendisine riibubiyet payesi vererek halkı kendisine taptırmak isteyen herkesin ahlâkına, mukaddesatına engel olmak sevdasında bulunan müfsit kimselerin akıbetleri böyle felâkettir. Artık bu gibi müfsit kimseler için Firavun'un ve emsalinin uğramış oldukları fecî akıbetler birer lâvha-i ibret, birer vesile-i intibah bulunmaktadır. (Ve şüphe yok kî, nâstan birçokları bizim âyetlerimizden elbette gafillerdir) Cenab-ı Hak'km varlığına, kudret ve azametine, dinî ilâhînin ulviyet ve hakkıyyetine serahaten şahadet eden nice delilleri, hârikaları, güzelce tefekkür etmezler, dinsizlik, ahlâksızlık yüzünden nice kimselerin, kavimlerin helak olup gittiklerini, onların o müthiş, tarihî hallerini nazarı teemmüle almazlarda cehalet ve delâlet içinde yaşar dururlar. Halbuki, Allahü Azimüşşan, öyle dinsiz, ahlâksız şahısların, cemiyetlerin başlarına gelmiş olan felâketleri insanlara böyle kutsî âyetleriyle haber vermektedir ki, bunları güzelce düşünerek kendi hayatlarını, itikatlarını, ahlâklarını tashih ve tanzim edebilsinler, bu da beşeriyet hakkında bir rahmet-i ilâhîye eseridir. Allah Tealâ cümlemize uyanıklıklar nasip buyursun Amin.. Surei bakaredeki (40-42-47-56 inci) âyetlere ve Araf süresindeki (132-137) in ci âyetlere de müracaat!.

*

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى
جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ
فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ
جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ
﴿٩٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(93) : Ve and olsun ki, İsrail oğullarını salih = doğru bir yurda yerleştirdik. Ve onları tertemiz şeylerden merzuk ettik. Sonra kendilerine ilm gelinceye kadar ihtilâfta bulunmadılar. Şüphe yok ki, Rabbin onların arasında ihtilâfa düştükleri şeyler hakkında kıyamet günü hükmedecektir.

(94) : Eğer sen, sana indirmiş olduğumuz şeylerden şüphede olmuş isen senden evvel kitap okumakta olanlardan sor. And olsun ki, sana hak Rab'binden gelmiştir. Artık şüphe edenlerden olma.

(95) : Ye salan ABah'ın âyetlerini tekzib edenlerden obua. Sonra hüsrana uğramışlardan olursun.

İ Z A H

(93) : Bu âyet-i celîle, Beni İsrail'in nail oldukları nimetlerden ve malûmattan sonra ihtilâfa düşmüş olduklarını ve bu yüzden ahiretde muhakemeye tâbi

olacaklarını şöylece bildirmektedir: **(Ve and olsun ki, İsrail oğullarını saîih)** doğru, güzide, hayır ve bereket sahası olan **(bir** yurda) Mısıra ve Şam'a veya Şam, Fürs ve Ürdün diyarına **(yerleştirdik)** öyle razı, müstefit olacakları yerlere indirdik. **(Ve onları tertemiz şeyleredn merzuk ettik)** yâni: Onları helâl, leziz meyvelere, sebzelere, sütlere, ballara vesaireye nail eyledik. Firavun ile kavminin elleri altında olan yerlere Beni İsrail'i vâris kıldık. **(Sonra kendilerine ilm gelinceye kadar)** Tevrat'daki hükmler kendilerine tebliğ edilinceye değin o İsrail oğulları dinlerinde **(ihtilâfta bulunmadılar)** vaktaki, Tevrat nazil oldu, onu okudular, ondaki hükmlere vâkıf oldular, onu müteakip dinlerinde ihtilâfa düştüler. Yahut İsrail oğulları, Hâtemlüenbiya'nın dünyâya şerefbahş olacağını kendi kitaplarında görmüş, okumuşlar idi, onun zuhur edeceğine mutekit idiler. Vaktaki, o Resûli Zişan, gelip nâsı islâmiyete davet etti, onun nübüyvet iddiasındaki sıdkı, mucizeler ile sabit oldu, bunu görüp bildikten sonra İsrail oğulları ihtilâfa düştüler, Abdullah İbni Selâm ile eshabı gibi zatlar îman ettiler, bir çokları da mücerret haset ve hubbi riyaset saikasıyla o Resûli Zişan'ı inkâra cür'et eylediler. **(Şüphe** yok **ki, Rab'bin onların arasında ihtilâfa düştükleri şeyler hakkında)** ezcümle risalet-i Muhammed'iye hususunda **(kıyamet günü hükmedecektir.)** muhik olanlar ile mubtil bulunanları, mümin olanlar ile olmayanları tâyin ve temyiz buyuracaktır.

(94) : Bu mübarek âyetler de Resûli Ekrem'in vahyi ilâhîye mazhar bir nebiyyi Zişan olduğunun kütüb-i salifede mezkûr olduğunu, bunda bir şüpheye mahal bulunmadığını, bu hakikati tekzip edenlerin ise hasırlardan olacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. **(Eğer sen, sana indirmiş olduğumuz şeylerden)** kıssalardan, tarihî vak'alardan, Beni İsrail ile Firavun'a ve kavmine ait vukuatdan bilfarz **(şüphede ofanuş isen)** yâni: Etrafında bulunanların içinde böyle bir şüphe ve tereddütde bulunanlar var ise bu şüpheyi izale için **(senden evvel kitap okumakta)** Tevrat ve İncil gibi ilâhî kitapları okuyup münderecatına vâl'if bulunmakta **(olanlardan sor)** o şüphe edilen şeylerin birer hakikat olduğu o kitaplarda sabit, kendilerince muhakkaktır. **(And olsun ki, sana hak)** şüpheye ve tereddüde mahal bulunmayan kat'î âyetler, ilâhî haberler sana **(Rab'binden gelmiştir.)** o şeyler sana bihakkın bildirilmiştir. **(Artık şüphe edenlerden olma)** haiz olduğun cezm ve yakından ayrılma, o katî inancın üzerinde devam et.

(95) : (Ve) Ey Resûli Zişan!. **(sakın Allah'ın âyetlerini tekzib edenlerden olma)** öyle münkirlerin sözlerine iltifat etme, öyle çirkin dinî hükmlere aykırı bir hâl, risalet şanıyle kabili te'lif olamaz. Bilfarz o münkirlere uyacak olsan, **(sonra hüsrana uğramışlardan olursun)** nefislerini zarar ve ziyana, felâkete maruz bırakmış olanlara iltihak etmiş bulunursun. Halbuki: Haddizatında masum olan bir Peygamber-i Zişan'da böyle bir nâkise mutasavver değildir.

Binaenaleyh Peygamber **Efendimize böyle bir hitap, onun ümmetine hitap** demektir. **Bu** gibi hitaplar, **muhaveratta carîdir. Meselâ: Bir hükümdar, bir ve-**

zirinin idaresi altındaki birçok kimselere bir muamelenin memnuiyetini anlatmak için o vezirine hitaben; «Sen şu muameleyi yaparsan hakkında şöyle bir ceza terettüb eder.» der, bununla bütün o kimselere hitab etmiş olur. Çünki böyle bir hitap, daha ziyade müessirdir. Maahaza böyle bir hitap, bazan bir şeyin gayrı mümkün veya gayrı vaki olduğunu başkalarına göstermek maksadına müstenit olur. Meselâ: Hazret-i İsa'nın ulûhiyet dâvasında bulunmadığı Cenab-ı Hak'ca malûmdur, öyle olduğu halde: Ona hitaben: «Sen mi nâsa dedin ki? Beni ve valdemi iki ilâh ittihaz edin» diye buyuruhnası, Hazret-i İsa'nın böyle bir iddiada bulunmadığım tasrih ederek ona öyle bir isnatta bulunanlan tekzip içindir.

*
**

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾
وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(96) : Muhakkak o kimseler ki, aleyhlerinde Rab'bin kelimesi tahakkuk etmiştir, onlar îman etmezler.

(97) : Velevki, onlara her âyet gelsin. Pek acıklı azabı görünceye kadar -küfrlerinde devam ederler-.

*
**

İ Z A H

(96) : Bu mübarek âyetler, kendi kötü iradelerinden dolayı haklarında ademi iman mukadder olan kimselerin ne kadar deliller, mucizeler zuhura gelse de kendilerine açık bir azap teveccüh etmedikçe îman edemiyeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muhakkak o kimseler) o nefislerini hüsrana mâruz bırakmış, kendi iradelerini, ihtiyarlarını sui'istimâl etmiş kâfirler (ki, aleyhlerinde Rab'bin kelimesi) hükm ve kazası, lâvh-ı mahfuzdaki yazısı (tahakkuk etmiştir.) onların îman etmiyecekleri meleklere haber verilmiştir. (Onlar îman etmezin) kâfir olarak ölürler. Çünki kazayı ilâhî bozulamaz, haberi subhanî hilafı hakikat olamaz.

(97) : (Velev **ki,** onlara) öyle küfr üzere ölmeleri, mukadder olan kimselere (Her âyet gelsin) kendilerine birçok deliller, mucizeler gösterilsin, onlar yine küfr üzerine İsrar eder dururlar. Çünki onların Cenab-ı Hak'ça minelezel malûm olan kötü iradelerine, kesiblerine binaen ademi îmanları hakkında irade-i ilâhîye tecelli etmiştir. Onların îmanları hakkında bir irade-i ilâhîye bulunmadıkça mücerret deliller, hârikalar onları hidayete sevkedemez. Onlar **(pek acıklı azabı)** sekeratı mevti, cehennemi alâmetleri (görünceye **Kadar)** küfrlerinde devam ederler. O azabı gördükten sonraki bir îman ise, bir îmanı yeis olacağından makbul olamaz. Öyle bir îman, sahibine faide veremez. Nitekim Firavun'a gark olduğu zamandaki îmanı faidebahş olamamıştı.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا اِيمَانُهَٓا اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّٓا
اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ
كُلُّهُمْ جَم۪يعاً اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٩٩﴾
وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ
عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(98) : Hiç bir şehir ahalisi yoktur ki, -yeis halinde- İman etmiş oban da, bu imam ona faiâe versin. Yanaş kavmi ise müstesna. Vaktaki iman ettiler, onlardan dünya hayatında rüsvayüc azabını açıverdik ve kendilerini bir müddete kadar müstefit laldık.

(99) : Ve eğer Rab^bin dflese idi elbette yer yüzünde kât varsa hepsi de cümleten înum ederlerdi Artık mü'minler olMMihr diye sen mi nâsa cebir edeceksin?.

(100) : Hiç bir şahıs için **Allah** Tealâ'nın izni olmaksızın îman etmek kabil değildir. Ve murdarlığı âkilâne düşünmez kimselerin üzerine kılar.

İ Z A H

(98) : Bu mübarek âyetler, yeis halindeki îmanların kabul edilmeyeceğini, ancak Yunus kavminin îmanı mukadder olduğundan azap alâmetlerini görür görmez îmana nail olduklarını bildirmektedir. Ve hiç bir kimsenin takdiri ilâhîye iktiran etmedikçe îmana nail olamayacağını ve binaenaleyh bir kimseyi cebir ve ikrah ile îmana şevke mahal bulunmadığım, ve akıllarını güzelce istimal etmeyenlerin cezalara uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Küfr üzere yaşamış (hiç bir şehir ahalisi yoktur ki) kendisine azab-ı ilâhî teveccüh edip de öyle bir (yeis halinde iman etmiş olsun da bu îmanı ona faide versin) onu o azaptan kurtarsın. Bu vaki olmamıştır. Bu andaki îman kendilerine faide vermez. (Yunus) Aleyhisselâm'm (kavmi ise müstesna) onlar daha azap alâmetlerini görür görmez kemâli hulûs ile Cenab-ı Hak'ka yalvardılar, samimî surette tövbe ettiler. Onlar (vaktaki) bu veçhile derhal (îman ettiler) Hazret-i Yunus'un risaletini kabul, vahdaniyeti ilâhîyeyi tasdik eylediler. (Onlardan dünya hayatında rüsvaylık azabını açıverdik) onları kendilerine gelecek felâket ve helakten kurtardık (ve kendilerini bir müddete kadar) ömürlerinin sonuna değin (müstefit kıldık) nimetlere nail ettik.

§ Yunus Aleyhisselâm: Muşul tarafında bulunan «Niynüva» beldesi ahalisine Peygamber gönderilmişti. Bu ahali, Hazreti Yunus'un davetini kabul etmediler, müşrikâne yaşamaya devam ettiler. Hazret-i Yunus onların üzerine kırk güne, diğer bir rivayete göre üç güne kadar bir azap geleceğini haber verdi. Onlar da Hazret-i Yunus'un yalan söylediğini bilmiyoruz, bakalım içimizden çıkar giderse başımıza bir azap geleceği muhakkaktır demişler. Filhakika Hazret-i Yunus bir gece içlerinden çıkıp gitmiş; oou müteakip hava karalmış, her tarafı duman sarmış, beldeleri zulmet-içinde kalmağa başlamış, büyük bir hailenin kendilerine teveccüh edeceğini anlamışlar, Hazret-i Yunus'u aramışlar ise de bulamamışlar, Cenab-ı Hak onların kalplerine tövbe hissini düşürmüş, hemen erkekleri, kadınları, çocukları, hayvanları toplayarak bir sahraya çıkmışlar, hazin hazin ağlamışlar, tazarrularda bulunmuşlar, -birbirlerinden helâllik almaya çalışmışlar, hattâ içlerinden birisi başkasına ait bir taş üzerine yaptırmış olduğu hanesini yıkarak *o* taşı çıkarmış, sahibine iade eylemiş, velhasıl Hazret-i Yunus'un bir Peygamber olduğunu tasdik ederek pek halisane bir surette îman eylemişler» Cenab-ı Hak'ta merhamet buyurmuş, onların dualarını kabul ederek üzerlerine gölgesi düşmekte bulunan azabı onlardan kaldırmıştır. Bu hâdise, aşura gününe müsadif bir cuma gününde vuku bulmuştu. Bu kavim, bizzat azabı

görmeyip onun mücerret alâmetlerini görmüş ve pek samimî surette taib ve müstağfir oldukları için Cenab-ı Hak kendilerini bu.azaptan kurtarmıştır. Firavun ise bizzat azabı görmüş, mücerret bir korku saikasiyle îman iddiasında bulunmuş olduğu için onun îmanı tam bir îmanı yeis olduğundan kabul edilmemiştir. Hazret-i Yunus, kavminden ayrıldıktan sonra deniz kenarına gitmiş, bir gemiye binmiş fakat gemi hareket etmemiş, bu gemide efendisinden kaçmış bir köle bulunmalıdır ki, böyle yürümez oldu. Kur'a atalım kime isabet ederse onu gemiden çıkaralım demişler. Hazret-i Yunus da o köle benim ki, Rab'bimin daha müsaadesini istihsal etmeden kavminin arasından çıktım, ayrıldım diyerek kendisini denize atmış, derhal büyük bir balık tarafından yutulmuş, fakat, kendisi çokça teşbih ve tehliide bulunur bir zat olduğu için Cenab-ı Hak kendisini o badireden kurtarmış, balık o mübarek zatı sahile atmıştı. Vücudu pek ziyade zedelenmiş bulunuyordu. Nihayet o arıza da zail olmuş, yine kavminin yanma avdet etmiş, onlarda yüz binden daha ziyade bulunuyorlardı. Hepsi de Hazret-i Yunus'a îman ederek kendileri için mukadder olan zamana kadar yaşamışlardı. Beni İsrail'den olan Hazret-i Yunus, bilâhara Niynüva şehrini terkederek uzlet buyurduğu bir mahalde ahirete irtihal buyurmuştur. Daha sonra da Niynüva şehrini düşmanları muhasara ederek harab etmişlerdir. Oraya hâkim olan Asuriye devleti de münkariz olmuştur.

(99) : (Ve) Ey Nabiyyi Zişan!. (Eğer Rab'bin dilese idi elbette yeryüzünde kim varsa) hiç biri geri kalmamak üzere (hepsi de cümleten îman ederlerdi) senin risaletini tasdik ederek hiç bir muhalefette bulunmazlardı. Halbuki, onların hepsi hakkında öyle bir saadet iradesi âlemi ezelde tecellî etmemiştir. Onların kendi iradelerine, kesiblerine göre haklarında muktezay-ı hikmet ne ise o mukadder bulunmuştur. (Artık) Öyle îmanları mukadder olmadığı halde (müminler olsunlar diye sen mi nâsa cebredeceksin?.) Yâni: Ey Resûli Âlişan!. Sen bütün insanlar îman etsinler diye çalışıyorsun, üzülüyorsun, küfrlerinden müteessir oluyorsun. Halbuki, kendi kusurlarından dolayı îmanları mukadder olmayan kimseler artık îman edemiyeceklerdir. Sen onlardan mes'ul değilsin. Kendini öyle hüzn ve kedere maruz bırakma. Binaenaleyh bu âyet-i kerîmede Resûli Ekrem hakkında bir teselliyi hâvi bulunmaktadır.

(100) : Evet.. (Hiç bir şahıs için Allah Tealâ'nm izni) iradesi, takdiri (olmaksızın) hiç bir vakit (îman etmek kabil değildir) yâni: Hiçbir kimse, istidadı olmayan bir şahsı zoru zoruna hakikî bir surette îman şerefine nail etmiş olamaz. Ancak Cenab-ı Hak, iradesini, ihtiyarını güzelce istimal eden hangi bir kulunu îmana muvaffak kılar, (ve) O Hâlik-ı Hâkîm (murdarlığı) azabı, hakarete sebep olan hangi bir mezelleti (âkilâne düşünmez) Cenab-ı HakTun kendisine verdiği aklı, fikri, irade kuvvetini güzelce istimal etmiyerek ihtiyarını küfr ve meâsiyet cihetine sarfeden (kimselerin üzerine kılar) onları hidayetten mahrum bırakır, onları ebedî azaplara uğratır, lâyık oldukları cezalara kavuşturur. İşte bu imtihan âleminin muktezasi budur.

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(101) : De ki: Bakınız!. Göklerde ve yerde olanlar nelerdir?. Fakat iman etmez bir kavim için âyetler ve korkutucular bir faide vermez.

(102) : Artık onlar bellemezler, ancak kendilerinden evvel geçmiş olanların günleri mislini beklerler. De ki: Bekleyiniz, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

(103) : Sonra biz Peygamberlerimizi ve iman etmiş olanları kurtarırız. Böylece bizim üzerimize bâr hakdu* İd, müminleri necata erdiririz.

İ Z A H

(101): Bu mübarek âyetler, insanlann nazarlarmı vücudi ilâhînin birer muazzam delili olan göklerdeki ve yerdeki hilkat bedialannı oelbetmektedir. Asr-ı Nebevideki münkirlerin de daha evvelki asırlardaki münkirlerin başlarma gelmiş olan felâketlerin mislini beklemekte olduklarını bildirmektedir. Öyle felâketlerden Peygamberler ile onlara îman edenlerin kurtulup münkirlerin o yüzden mahvıhelâk olacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. Cenab-ı Hak'kın varlığına birliğine dair senden delil isteyen dinsizlere, müşriklere **(de İde Bakınız)** tefekkür ediniz **(göklerde ve yerde olanlar nelerdk?.)** ne garip, bedi ve bir hâ-

lik-ı Azim'in varlığına şahit şeyler vardır. Bir kere üzerimizdeki âlemlere bakmalı, nedir, o muazzam varlıklar?. Güneşin, ay'ın, yıldızların parlak varlıkları, gecelerin, gündüzlerin, muhtelif mevsimlerin bîribirîni muntazaman takip edip durması ne büyük birer kudreti ilâhîye eseridir?. Bir kere de yer yüzüne bakmalı, bundaki muhtelif hayat sahipleri, çeşit çeşit ekinler, meyveler, madenler, dereler, denizler ne kadar mütenevvi ve birer gayeye müteveccih bulunmaktadır?. Artık insanlar, bunları güzelce düşünmeli, bunlar ile bir Hâlik-ı Azim'in varlığına istidlalde bulunarak güzel bir itikada nail olmalı değil midirler? **(Fakat *îmsm* etmez bir kavim için)** kendi fıtretlerini suiistimal edecekleri cihetle küfrleri mukadder bulunan bir güruh için **(âyetler)** hârikalar ne kadar vâzih olursa olsun **(ve korkutucular)** Cenab-ı Hak'kın azabını bildirerek nâsı îmana, tekvaya davet eden Peygamberler ve onların vârisleri **(bir faide vermez)** onlar yine küfrlerinde ve isyanlarında devam eder dururlar. Evet.. Böyle dinsizlikleri mukadder olan kimseleri hangi bir muazzam eser, mübarek bir zat îmana nail edebilir?. Elbette edemez. Çünki onlar kendi kabiliyetlerini kendileri zayi etmişlerdir.

(102) : **(Artık onlar)** O risalet-i Muhammed'iyyeyi inkâr eden Mekke müşrikleri ve emsali **(beklemezler)** gözetip durmazlar **(pncak kendilerinden evvel geçmiş olanların)** Nırtı kavmi gibi, kiptiler gibi dinsiz, helake maruz bulunmuş kimselerin **(günleri mislini)** onların başlarına gelmiş vak'aların, korkunç hailelerin birer nazirini **(beklerler)** kendilerinin de başlarına öyle felâketlerin geleceğini gözetir dururlar. Resulüm!. Onlara (de **ki: Bekleyiniz)** akıbetinizi gözetiniz, azaba muntazır olunuz **(ben de sizinle beraber)** üzerinize azabın gelmesini **(bekleyenlerdenim)** elbette ki, sizlere böyle bir azap, bir felâket teveccüh edecektir.

(103) : **(Sonra)** Öyle geçmiş kavimlerden itibaren **(biz Peygamberlerimizi ve)** onlara tâbi olup **(îman etmiş olanları)** onların muhitlerine teveccüh eden azaptan **(kurtarırız)** onları necat sahasına kavuştururuz. **(Böylece)** Peygamberleri ve onlara tâbi olan müminleri kurtardığımız gibi **(bizim üzerimize bir hakdır ki)** yani, Zat-ı ulûhiyetimin vadi ve hükmi muktezasıdır ki, **(müminleri)** bütün ehli îmanı ve bilhassa Hazret-i Muhammed ile ona tâbi olanları **(necata erdiririz)** onları helakten, azaptan siyanet eyleriz. İşte îmanın ulvî mükâfatı!.

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ
اِنْ كُنْتُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ د۪ين۪ي فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذ۪ي يَتَوَفّٰيكُمْ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفاًۚ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ
وَلَا يَضُرُّكَۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذاً مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾
وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۚ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَٓادَّ
لِفَضْلِه۪ۜ يُص۪يبُ بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(104) : De ki: Ey insanlar!. Eğer siz benim dinimde bir şüphede iseniz, -haberiniz olsun ki- ben Allah TeaJâ'dan başka taptığınız şeylere ibadet etmem. Ye lâkin ben o Allah Tealâ'ya ibadet ederim ki, sizlerin canlarını alıverir ve ben emir olunmuşumdur ki, müminlerden olayım.

(105) : Ye yüzünü islâmiyette sabit olarak dîne doğrult ve müşriklerden olma.

(106) : Ye Allah'tan başka sana ne faide ve ne de zarar veremiyecek olanlara ibadet etme. Şayet edecek olursan şüphe yok ki, sen o takdirde zalimlerden olmuş olursun.

(107) : Ye eğer Allah Tealâ sana bir zarar dokundurursa artık ondan başka onu bir açacak yoktur. Ye eğer sana bir hayır dilerse artık onun {adlını red edecek de yoktur. Bunu kullarından dilediğine eriştirir ve o gafurdur, rahimdir.

İ Z A H

(104) : Bu mübarek âyetler, dini islâmın yüksek mahiyetini ve Resûli Ekrem'in neler ile mükellef ve ne suretle ibadet ve taade müdavim olduğunu bildirmektedir. Cenab-ı Hak'kın takdir etmiş olduğu bir zararı veya hayrı mahv-ı isbata, tebdil ve tefsire kimsenin kaadir olamayacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. Senin kendilerini dini islâma davete memur olduğunda şek ve şüphede bulunarak îman etmeyenlere **(de ki: Ey insanlar!. Eğer siz benim dinimde)** sizi kendisine davet etmekte bulunduğum islâmiyette **(bir şüphede iseniz)** haberiniz olsun ki, o hak bir dindir. Siz iseniz öyle bir dini kabul etmeyip ondan kaçınıyorsunuz, putlara tapmıyorsunuz, dini islâm ise buna asla müsaade etmez. Binaenaleyh **(ben Allah Tealâ'dan başka)** sizin **(taptığınız şeylere)** putlara, öyle hiçbir şeyi yaratmaya kudretleri olmayan mahlûkata **(ibadet etmem)** onları asla mabûd tanımam **(velâkin ben o Allah Tealâ'ya ibadet ederim ki, sizlerin canlarını alıverir)** ruhlarınızı kabzederek sizi lâyık olduğunuz azaplara kavuşturur. (Ve **ben)** Tarafı ilâhîden **(emir olunmuşumdur ki, müminlerden olayım)** Allah Tealâ'nın varlığını, birliğini ve onun tarafından gelen hükmleri musaddık olarak nezihülitkat zevattan bulunayım; sizin gibi akıla, nakile, vahyi ilâhîyeye muhalif itikatlarda bulunan münkirlerden ictinab edeyim.

(105) : (Ve) Bana taraf-ı ilâhîden emrolunmuştur ki: **(Yüzünü)** Hanif olduğun halde, yâni: **(İslâmiyette sabit)** Hakka müteveccih, istikametle muttasif, dini vazifeleri ifaya müstait **(olarak dine)** islâmiyete **(doğrult)** bâtıl dinlerden müteberri ol, ruhen, bedenen dini hakka döndürülmüş bulun. **(Ve müşriklerden olma)** vahdaniyet-i ilâhîye akidesini neşre çalış, beşeriyeti irşada devam et. Gerek itikat ve gerek amel cihetiyle gayri müslimlerden müetenip bulun.

§ Resûli Ekrem Hazretleri, malûm olduğu üzere masumdur, ondan islâmiyete muhalif hareketin suduru gayrı melhuzdur. Binaenaleyh bu gibi Resulullaha müteveccih olan emirler, nehyler onun vasıtasiyle efradı ümmetine müteveccihtir. Artık bütün müslümanlar, dini islâm üzere devamda bulunmakla memur olmuşlardır.

§ Hanif eğrilikten berî olandır veya evvelki yaramazlıktan geri dönüp hakka nail olan kimse demektir. Müslim olan bir zata da «hanif» denilir. Cem'i hünefadır. İbrahim Aleyhisselâm'a da «Hanif» denilmiştir. Çünki kavminin, babalarının ibadet ettikleri bâtıl mabûtlardan kaçmıp hakka ibadette bulunduğu için bu namı almıştır.

(106) : (Ve) Ey Nebiyyi Zişan!. Sen yâni: Ey ümmet-i Muhammed'iye!. **(Allah'tan başka)** onun gayrı olup (sana ne) kendisine ibadet etsen **(faide ve ne de)** kendisine ibadet etmesen **(zarar veremiyecek olanlara)** putlara, insanlara vesair mahlûkata **(ibadet etme)** onlara tapınmak gibi bir harekette bulunma (şayet) onlara böyle bir ibadet **(edecek olursan şüphe yok ki, o takdir de)** öyle mabû-

diyet sıfatını haiz olmayan fâni şeylere tapınmış olduğun surette **(zalimlerden olmuş)** kendi nefsine zulm etmiş **(olursun.)** Çünki o takdirde ibadet, mahalline vâzzedilmiş olmaz, âciz, menfaat vermeğe gayrı kaadir bir şeye beyhude yere ibadette bulunulmuş olur ki, bu en büyük bir zukndur, ve hukukî ilâhîyeye bir tecavüzdür.

(107) : **(Ve eğer Allah Tealâ sana bir zarar)** Fakirlik gibi, hastalık gibi bir musibet **(dokundlurarsa artık ondan başka)** o Hâlik-ı Azimden gayrı **(onu)** o zararı **(bir açacak)** izale edecek **(yoktur)** hiçbir kimse buna kaadir olamaz **(ve eğer sana bir hayır)** bir bolca rızk, güzelce bir sıhhat **(dilerse)** o da senin hakkında bir fazlı ilâhî demektir, **(artık onun)** Öyle **(fazlını)** lûtf ve keremini **(red edecek yoktur)** hiçbir kimse ona mâni olamaz **(bunu)** bu hayrı, bu fazî ve keremi **(kullanndan dilediğine eriştirir)** bu, **o** Hâlik-ı Azim'in iradesine, takdirine aittir. (Ve o) Hâlik-ı Kerîm **(gafurdur)** dilediği kullarının günahlarını ziyadesiyle setreder ve o **(rahimdir)** kullarına lûtf ve keremi pek ziyadedir. Artık öyle bir mâbûdi Azimüşşan variken başkalarına ibadette bulunmak nasıl caiz, muvafık olabilir?.

***

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ١٠٨ وَاتَّبِعْ
مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ١٠٩

İ Z A H

(108) : De ki: Ey insanlar!. Muhakkak ki, Rab'biniz tarafından size **hak gelmiştir. Artık her kim hidayetti kabul ederse kendi nefsi için hidayete ermiş olur. Ve her kim delâlete düşerse şüphe yok ki, kendi nefsi aleyhine delâlete düşmüş olur. Ve ben sizin üzerinize bir vekil değilim.**

(109) : Ve sana vahy olunana tâbi ol, ve Allah Tealâ hükmedinceye kadar sabret. Ve o, hükmedenlerin en hayırlısıdır.

***

I Z A H

(108) : Bu mübarek âyetler, insanlar için hidayet yolunu gösteren ve mahZL hakikat olan Kur'an-ı Mübin'in nüzulünü tebşir etmektedir. Artık hidayeti iltizam edenlerin kendi lehlerine, iltizam etmeyenlerin de kendi aleyhlerine hareket etmiş olacaklarını ihtar eylemektedir. Peygamberi Zişan'ın da kendisine vahy olunan ilâhî emirlere tâbi olup hükmi ilâhînin tecellisine kadar sabr ile mükellef bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **Ey** Hâtemülmürselîn!. Kendilerine Peygamber gönderilmiş olduğun kimselere **(de ki: Ey insanlar!.)** Ey Allah Tealâ'nın mükellef kulları!. **(Muhakkak ki Rabbiniz tarafından size hak gelmiştir)** yâni: Kur'an-ı Mübin nazil olmuştur. Sizin için mükellef olduğunuz vazifeler bihakkın bildirilmiştir, bir özür dermeyan edebilmenize mahal kalmamıştır. **(Artık)** Sizden **(her kim hidayeti kabul ederse)** yâni: Peygambere îman eder, kitab-ı ilâhî ile amelde bulunursa **(kendi nefsi için hidayete ermiş olur)** çünki Hak'ka tâbi olmuş, bâtılı-terk eylemiş, nefsini azaptan kurtararak cennete namzet bulunmuş olur. (Ve) Bilâkis **(her khn delâlete düşerse)** hakkı kabul etmezse, meselâ: Dinî hükmlerden birini inkâr eylerse **(şüphe yok ki, kendi 'nefsi aleyhine delâlete düşmüş olur)** çünki böyle bir sapıklığın vebali, mes'uliyeti kendi aleyhine teveccüh eder, kendi nefsini azaba müstehik kılmış bulunur. (Ve **ben)** Ey insanlar!, **(sizin üzerinize bir vekil değilim)** yâni: Ben bir Peygamberim, dinî hükmleri size tebliğe memurum, .bir beşir ve neşir'im, yoksa sizin hareketlerinizi bilfiil hıfza, tanzime memur değilim. Ben vazifemi ifa etmiş bulunmaktayım. Artık siz kendi vazifelerinizi düşününüz!. Artık siz kendi akıbetinizi düşünmeli, hakka tâbi olmalı, bâtıldan kaçınmalı değil misiniz?.

(109) (Ve) Ey Peygamberi Zişan!. Sen **(sana vahy olunana tâbi ol)** Kur'an-ı Azim'in beyanatı veçhile hareket et, onu ümmetine tebliğ eyle **(ve Allah Tealâ hükmedittceye kadar)** yâni: Düşmanlarına karşı sana nusret verinceye değin, senin dinini izhar edinceye değin veya cihad için sana emir eyleyinceye kadar **(sabret)** onları dinî islâma davet hususunda, onların eza ve cefalarına tahammül hususunda sabırlı bulun, metanetten ayrılma. Sabrın sonu selâmettir, mükâfattır. (Ve o) Hâlik-ı Hâkîm; şüphe yok ki, **(hükmedenlerin en hayırlısıdır)** çünki onun hükmünde asla hata mutasavver değildir. O mabûdi Alîm, bütün mahl/ûkatınm gizli ve alenî bütün hallerini bihakkın bilicidir. Artık her akıllı, düşünceli insan için lâzımdır ki; hayatını güzelce tanzim etsin, Hak Tealâ Hazretlerinin kudretini, azametini, hükmî ilâhîsini düşünerek mes'uliyeti calip olacak hareketlerden kaçınsın, rızay-ı ilâhîyi celbe vesile olacak güzel amellerde bulunarak hakikî istikbalini temine muvaffak olsun. Ve minallahittevfik.

***

HUT SURESİ

Bu sure'i celîle, yüz yirmi üç âyetten müteşekkildir. Sahih kavle nazaran, Mekke-i Mükerreme'de nâzil olmuştur. Yalnız (11), (16), (114) üncü âyetlerinin Medine-i Münevvere'de nazil olduğu rivayet olunmaktadır.

Bu mübarek Hud suresi, Sure-i Yunus'u müteakip nâzil olmuştur. Her ikisi de itikada ait esasları, Kur'an-ı Mübin'in bir mucize-i iâhîye olduğunu, ahiret hayatına, sevap ve ikaba dair beyanatı ve bir kısım Peygamberlerin kıssalarını muhtevîdir. Evet.. Hazret-i Hud'dan başka Nuh, Salih, İbrahim, Lüt, Şüayb, Musa Aleyhisselâm'a dair de en mühim malûmatı hâvidir. Bunlara ait olan beyanat-ı Kur'aniye, Resûli Ekrem Efendimizi tesliyeti ve ümmet-i merhumesi için de en müessir mevizeleri intibaha vesileleri ihtiva etmektedir.

Bu surc-i celîle, sure-i Yunus'taki bazı mücmel beyanatı mufassalan beyan buyurmaktadır ve Hazret-i Hud'un mübarek hayatına dair âyetleri muhteva olduğu için «SURE-İ HUD» ünvanını haiz bulunmuştur. Hud Aleyhisselâm için «SURETÜL ARAF» daki (65) inci âyet-i kerîmenin tefsirine müracaat!.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الۤرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ خَب۪يرٍ ﴿١﴾ اَلَّا
تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنَّن۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ وَبَش۪يرٌ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ
ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعاً حَسَناً اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ
ذ۪ي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَب۪يرٍ
﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm, Ra, bir kitabdır ki, âyetleri hakini ve habir olan Cenab-ı Hak tarafından ihkâm ve sonra tafsil edilmiştir.

(1) : Şunun için ki, Allah Tealâ'dan başkasına ubudiyette bulunmayın. Şüphe yok ki, ben sizin için onun tarafından bir nezir ve beşirim.

(3) : Ve hem Rab'binizden mağfiret dileyiniz. Sonra ona tövbe ediniz ki, sizi müsemma olan ecele kadar güzel bir nimet ile müstefit etsin ve her fazilet sahibine fazlını versin. Ve eğer yüz çevirirseniz şüphe yok ki, sizin üzerinize büyük bir günün azabından korkarım.

(4) : *lütün dönüşünüz Allah Tealâ'yadır. O ise her bir şey üzerine kaadirdir.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübin'in nasıl muazzam bir kitab-ı ilâhî olduğunu bildirmektedir. Bütün beşeriyetin yalnız Allah Tealâ'ya ibadet etmelerini ve rızay-ı Hak için tövbe ederek ondan mağfiret dilemelerini ve o sayede güzel bir hayata nail olmalarını emir etmektedir. Mükellef oldukları vazifelerden yüz çevirenlerin de korkunç âkıbetlerini ihtar eylemektedir. Ve nihayet bütün insanların her şeye kaadir olan Cenab-ı Hak'km huzuri mânevisine sevk ile muhakemeye tâbi olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Elif, lâm, ra)** bu mübarek tâbir ya bu surenin bir ismi demektir. Yahud müteşabihattan bir tâbir, esrarı ilâhîyeden bir sırdır. Mânasını ilmî - ilâhîye havale ederiz. Bakare **ve** Yunus surelerinin birinci âyetlerine de müracaat!. **(Bir kitapdır ki)** yâni: Bu gibi harflerden müteşekkil olan Kur'an-ı Azim: Bir muciz beyan, ilâhî kitapdır ki, **(âyetleri hakîm ve habir tarafından)** yâni: Bütün emirleri, nehyleri, fiilleri hikmete mukarin **ve** bütün mahlûkatmm hallerine muttali bulunan Allah Tealâ canibinden **(ihkâm ve sonra tafsil edilmiştir.)** yâni: Bütün âyetleri muhkemdir, noksandan, halelden berî bir surette tanzim edilmiştir. Sonra bununla beraber bütün âyetleri şer'i hükmlere, mevizelere. Siyeri Enbiyaya ve sair faideli hususlara dair mufassal bir halde bulunmaktadır.

(2) : Kur'an-ı Kerîm'in âyetleri **(Şunun için)** öyle muhkem **ve** mufassal bulunmuştur (ki) Ey insanlar!. Siz o âyetleri güzelce nazara alasınız **(Allah Tealâ'dan başkasına ubudiyette bulunmayasınız)** yalnız o kerîmi Halikınıza kullukta, bulunup başkalarına tapmmayasmız. Yahut bu nazmı şerif, bir ilâhî mahiyettedir, Peygamberimizin lisanı vasıtasiyle bizlere şöyle tebliğ edilmektedir: Ey in-

sanlarî. Cenab-ı Hak'tan başkasına ibadette bulunmayınız, **(şüphe yok ki, ben sizin için)** Ey zümre-i beşeriyet!, **(onun)** O Halikı Kâinatın **(tarafından bir nezirim)** Allah Tealâ'dan başkalarına tapanları ebedî bir azap ile korkutucuyum (ve **beşirim)** Hak Tealâ'nın birliğini bilip tevhitde, yalnız ona ibadetde bulunanları da sevap ile, ebedî saadete nailiyet ile müjdeleyiçiyim.

(3) : (Ve **hem)** Ey insanlar!. Siz günahlarınızdan dolayı **(Rab'binizden mağfiret dileyiniz)** ona iltica ediniz, ondan yarhğanmanızı niyazda bulunun **(sonra ona tövbe ediniz)** kusurlarınızdan dolayı nedamette bulunarak onları terke azmedin, ibadet ve taade devama başlayınız, **(ki sizi müsemma olan ecele)** Yâni: Muayyen, mukadder olan ömrünüzün nihayetine **(kadar güzel bir nimet ile müstefit etsin)** sizi güzel bir yaşayış, geniş bir rızk ile yaşatsın, sizi meşru servetlere, **evlât ve** iyale nail buyursun (ve) Cenab-ı Hak **(her fazilet sahibine)** güzel amellerde bulunan kuluna dünyada veya ahirette **(fazlını)** mükâfatını **(versin)** Evet.. Her kul, dünyadaki güzel amellerine göre ahiretde mütenevvî saadet mertebelerine nail olur ve böyle salih, faziletperver zatlar, dünyada da alelekser **o** güzel hareketlerinin mükâfatını görürler (Ve eğer) Ey insanlar!. Siz **(yüz çevirirseniz)** yâni: Ey kendilerine taraf-ı ilâhîden bir Peygamber olmak üzere gönderilmiş olduğum kimseler, siz benim tebliğ ettiğim dinî hükmlere, Kur'an-ı Mübinin beyanatına riayet etmez de bundan kaçınır iseniz **(şüphe yok ki)** ben **(sizin üzerinize büyük bir .günün)** yövmi kıyametin **(azabından korkarım)** yahut daha dünyada iken kaht-ı gala gibi ve sair müthiş bir beliyye gibi mühlik bir müsiyetin üzerinize teveccüh edeceğinden endişede bulunurum. Nitekim bir nice âsi milletler vaktiyle böyle birer müthiş akıbete giriftar olmuşlardır. İşte bütün beşeriyete bir şefkat ve rafet eseri olmak üzere lisanı Kur'an ile öyle bir badireye uğramamaları için nasihat verilmiş oluyor. Ne büyük bir âtifet-i ilâhîye!. Artık insanlar, bu öğütlerden istifadeye koşmalı değil midirler?.

(4) : Ey insanlar!. Akıbet **(bütün dönüşünüz Allah Tealâ'yadır)** hepiniz de öleceksinizdir, hepiniz de ahiretde Cenab-ı Hak'km mahkeme-i kübrasına sevkcdileceksinizdir. Müminler, salih kullar mükâfatlara, kâfirler, âsiler de lâyık olduklan azaplara kavuşacaklardır. (O) Hâlik-ı Zişan (ise **herbir şey üzerine kaadirdir)** binaenaleyh sizi öldürmeğe, tekrar diriltmeğe, hepinizi de lâyık olduğunuz akıbetlere kavuşturmaya her veçhile kudret-i ilâhîyesi maziyadetin kâfidir. **Artık bunu** düşünmeli değil midir?. Evet.. İnsan, azab-ı ilâhîyi düşünerek titremelidir, kendisini **o** azabın pençesinden kim kurtarabilir?. Ve Cenab-ı Hak'kın nimeüerini, kullan hakkındaki tergib ve taltifini de düşünerek secde-i şükrana kapanmalıdır, bu nimetlere liyakat kazanmaya gece ve gündüz çalışmalıdır. Saadeti beşeriye ancak bu sayede tecelli eder. Yazıklar olsun buna muhalif hareket ederek hayatlarını beyhude yere zâyedenlere, kendilerini ebedî felâketlere **mâruz** bırakanlara!.

*

أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ
يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْ
قُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Haberdar olunuz ki, onlar şüphesiz ondan gizlenmek için göğüslerini bükerler, agâh olunuz ki, onlar örtülerine bürünürlerken de o, onların gizlediklerini ve açığa vurduklarını bilir. Şüphe yok ki, o bütün sinelerin ahvalini hakkiyle bilicidir.

(6) : Ve yer yüzünde hiçbir yürüyen hayat sahibi yoktur ki, illâ onun rızkı Allah Tealâ'ya aittir. Ve onun duracağı yeri de, emanet bırakılacak yeri de bilir. Hepsi de apaçık bir kitaptadır.

***

Î Z A H

(5) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin hakkı dinleyip kabul etmekten ne kadar kaçındıklarını, saklandıklarını bildiriyor. Ve bütün hayat sahiplerinin rızkını vermekte olan ve bütün esrara vâkıf bulunan Cenab-ı Hak'kın ilm ve kudretinden ise hiçbir şeyin gizli kalamıyacağım ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey hakikî müminler!. **(Haberdar olunuz ki onlar)** O kâfirler, veya **o** münafıklar **(şüphesiz ondan)** Cenab-ı Hak'tan **(gizlenmek için)** kendi kâfirane hallerini Peygamberine ve onun vasıtasiyle müminlere ilân etmemesi için **(göğüslerini bükerler)** haktan ayrılırlar, dinsizliklerinde devam etmek isterler. Ey müminler siz **(agâh olunuz ki)** güzelce biliniz ki, **(onlar)** o küfrlerini, nifaklarını saklamak cehaletinde bulunan kimseler **(örtülerine bürünürlerken de)** yataklarına sokularak kendilerini saklamağa çalıştıkları zaman da ve herhalde **(o)** o Hâlik-ı Kaadir **(onların)** öyle **(gizlediklerini) de (ve açığa vurduklarını)** da tamamen **(bilir)** ondan hiç-

bir hareketlerini gizlemeğe kaadir olamazlar. **(Şüphe yok ki o)** Haahk-ı Kâinat Hazretleri **(bütün sinelerin)** kalplerin **(ahvalini hakkıyle bilicidir)** alenî yapılan şeylere de, gizlice işlenilen şeylere de tamamen Alîm'dir. Amenna. Artık o cahiller ne kadar yanlış bir düşünce ile hareket ettiklerinin farkında olmalı değil midirler?.

Bir rivayete nazaran bu âyet-i kerîme, «Ahnes İbni Şureyk» gibi münafıklar hakkında nazil olmuştur. Bu münafık, tatlı sözlü bir şahısmış, Resûli Ekreme mülâki olunca muhabbet ve diyanet gösterir, halbuki, kalben münkir bulunurdu, kendi halini gizlemek isterdi. Bu âyet-i celîle ise bunların bu cahilane hallerini takbih etmektedir.

(6) : Evet.. Cenab-ı Hak, bütün mahlûkatınm ahvaline Alîm'dir. **(Ve yer yüzünde hiçbir yürüyen hayat sahibi yoktur ki, illâ onun rızkı Allah Tealâ'ya ahdk.)** Eğer Hak Tealâ Hazretleri bütün mahlûkatınm ahvaline bihakkın Alîm bulunmasa idi böyle bütün yerlerde, denizlerde, dağlarda yaşayan mütenevvi cinslerdeki hayvanatı merzuk etmesi, onların idarelerini temin buyurması nasıl kabil olabilirdi?. Allah Tealâ böyle her şeyi bildiği gibi **(onun)** herhangi bir hayat sahibinin **(duracağı yeri de)** onun valdesinin rahmini de, gece ve gündüz ikamet edeceği mekânı da ve **(emanet bırakılacak yeri de)** nerede öleceğim de ve nereye defnedileceğini de **(bilir)** ilmi ilâhîsinden hiçbir şey hâriç bulunamaz. **(Hepsi de)** bütün hayat sahipleri de, onların rızkları ikametgâhları ve emanet bırakılacakları yerleri de **(apaçık bir kitaptadır)** lâvh-ı mahfuzda tamamen tesbit edilmiş bulunmaktadır. Artık öyle bir takım münkirler, münafıklar kendi fikirlerini, bâtıl düşüncelerini Cenab-ı Hak'tan nasıl saklayabilirler?. Nedir onlardaki o kadar cahilane hareket, bir kere Halık-ı Kâinatın âsâr'ı kudretini nazara almaları icabetmez mi?.

**

• füfg jıüte H^

السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ
لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ
مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ
﴿٧﴾ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ
مَا يَحْبِسُهُ اَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ve o, o'dur ki -o Hâlik-i Azimdir ki- gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır ve onun arşı su üzerinde idi. Hanginizin amelce daıia güzel olduğunuzu imtihan için -yaratmıştır- ve eğer sen desen ki: Siz öldükten sonra şüphe yok ki, yine diriltileceksinizdir. Elbette ki, kâfir olanlar diyeceklerdir ki: Bu bir apaçık büyüden başka değildir.

(8) : Ve and olsun ki, eğer onlardan azabı sayılı bir müddete kadar geri bırakacak olsak elbette diyeceklerdir kk Onu men eden nedir?. Haberiniz olsunla, onlara geleceği gün kendilerinden bertaraf edilecek değildir ve kendisiyle istihzada bulundukları şey, onları ihata edecektir.

*

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler d© Cenab-ı Hak'km bu âlemi ne veçhile ve ne gibi hikmetlere mebni yaratmış olduğunu bildiriyor ve dini ilâhînin bir takım ha-

berlerini güzel bir terbiyeden mahrum olanların ne gibi yanlış müstehziyane bir kanaatle karşılayacak olduklarını haber veriyor ve böyle kimselere teveccüh edecek azab-ı ilâhînin kendilerinden asla bertaraf edilemiyeceğini ihtar buyurmakatdır. Şöyle ki: **(Ve o, o'dur İd) O** bütün âlemlerin ahvalini bihakkın bilen o Hâlik-ı Azimüşşandır ki **(gökleri ye yeri altı günde yaratmıştır)** yâni: Üstümüzdeki sema tabakalarını ve ikametgâhımız olan kürre-i arzı bildiğimiz dünyevî günlerin altısına müsavi bir vakit içinde vücude getirmiştir. Şöyle ki: Semalar iki günde, yer yüzünü de iki günde, ve yer yüzündeki hayvanat, nebatat ve saireyi de iki günde yaratmıştır ki, mecmuu altı günden ibarettir. Yâni: Onları o kadar bir müddet içinde vücut sahasına getirmiştir. Vakıa Genab-ı Hak, bütün kâinatı bir anda da yaratmaya Amenna kaadirdir. Fakat birçok hikmetlere mebni böyle bir müddet içinde yaratmıştır.

Semalar, muhtelif tabakalara ayrıldığı ve daha ulvî bir mahiyette bulunduğu için cem'i sigasiyle mukaddem olarak zikredilmiştir. Arz ise muhtelif tabakaları, kıtaları havi oka da mahiyetleri müttehit gibi olup semalar kadar bir ulviyeti haiz bulunmadığından müfret sigasiyle semalardan sonra zikredilmekte bulunmuştur.

Arş ve semalar hakkında Araf ve Yunus surelerine de müracaat!.

(Ve onun) o Hâlik-ı Kadîmin **(arşı** su üzerinde idi) yâni: Göklerden ve yerden evvel Hak Tealâ suları yaratmış, suların fevkinde de arş nammdaki pek ulvî bir makamı vücude getirmiştir. Arşın su üzerinde olması, ona muttasil olmasını icabetmez. Nitekim «yerin üzerinde gök vardır» denilir ki, bununla göğün yere bitişik olduğu kasdedilemez, belki yerin fevkinde bulunduğu söylenilmiş olur. Maamafih tefsirlerde deniliyor ki: Bundan murad, arşın altında sudan başka bir şey olmadığını beyandır. Gerek aralarında bir açıklık bulunmuş olsun ve gerek arş tamamen suyun metni üzerine bitişik bulunsun müsavidir. Kudreti ilâhîyeye nazaran her ikisi surette mümkündür. Şu da malûmdur ki: Cenab-ı Hak' km yaratmış olduğu su, her zîhayat şeyin aslıdır. Nitekim Kur'an-ı Mübin'de: (J- V \f •'W o* ^ - >) Buyuruhuuştur.

Bu yedinci âyet-i kerîmede şöyle bir işaret de vardır ki: Arş ilâhî, bütün semalardan vesaireden. daha muazzam olduğu halde kudreti ilâhîye ile su üzerinde durabiliyordu. Artık bunu böyle harikulade bir surette yaratmış olan Hâlik-ı Kâinat Hazretleri her şeye kaadir olmaz mı? Bu dünyalatı mahvedip başka âlemler vücude getirmeğe kudret-i azimesi maziyadetin kifayet etmez mi? Amenna eder. O mabûdi hakimin **her** eseri hilkati bir nice hikmetleri ve maslahatları

camidir. Ezcümle bu semaları ve yeri ve üzerindeki mahlûkatı yaratması da, Ey insanlar!. **(Hanginizin amelce daha güzel olduğunuzu imtihan içindir)** Filhakika Cenab-ı Hak, kullarının bütün kanaatlanna, amellerine daha vukuundan evvel de âlimdir, ancak adalet-i ilâhîyesinin tecellisi için ve hiç bir kimsenin bir mazeret dermeyan etmesine meydan kalmaması için onları bir imtihana tâbi tutmuştur, bu suretle hangi kulun ubudiyeti vazifelerini ifa edip etmediği meydana çıkacak, bu suretle hakkında hüccet-i ilâhîye tamam bulunmuş olacak, vazifelerini yapanlar sevaplara nail olacaklar, yapmayanlar da cezalara uğrayacaklardır. (Ve) Ey Resûli Ekrem (eğer sen) nâsa hitaben **(desen ki: Siz öldükten sonra şüphe yok ki, yine dirÜtileceksinizdir)** bütün bu kâinatı böyle yoktan var etmiş olan Haalık-ı Azîm, sizlere ölümünüzden sonra yine hayat verecektir, sizleri başka bir âleme sevkeyleyecektir, diye kendilerini haberdar eylesen **(elbetteki)** onların içlerinden **(kâfir olanlar)** bu kudreti ilâhîyeyi takdir edemeyip **(diyeceklerdir ki, bu)** senin bu söylediğin söz veya bunu haber veren Kur'an **(bir apaçık büyüden başka değildir)** bu asılsız bir haberdir, bizleri teshir için bir sihir muamelesi demektir. İşte kâfir, kudreti ilâhîyeyi düşünmeden gafil olanlar, böyle hakikatları inkâr ederek bâtıl isnatlarda bulunurlar. O kâfirler, Peygamber-i Zişan'ın aynı hakikat olan haberlerini tekzib eder dururlar. İşte bir misâl daha!.

(8) : (Ve) Resulüm!, **(and olsun** ki) Zâtı akdesime kasem ederim **(eğer onlardan)** o kâfirlerden haklarında zuhur edeceği haber verilen **(azabı sayılı bir müddete kadar)** az bir zaman için **(geri** bırakacak **olsak)** azap, kendilerini derhal yakalamıyacak olsa **(elbette)** o kâfirler bir istihza yoluyle **(diyeceklerdir ki, onu)** o azabı bizden **(men eden)** geri bırakan **(nedir?.)** eğer öyle bir azap olsa idi elbette derhal zuhur ederdi. Ey insanlar!. **(Haberiniz olsun ki)** Şunu iyice biliniz ki, **(onlara)** o kâfirlere azap **(geleceği gün)** o elim azap **(kendilerinden bertaraf edilecek değildir)** onu kendilerinden hiç bir şey, hiç bir kuvvet artık kaldıramıyacaktır. Bu azap, gerek dünyevî ve gerek uhrevî olsun herhalde onların haklarında tahakkuk edecektir. Nitekim bir takımı Bedir gazvesinde vesairede helake, felâkete maruz kalmışlardır. Yarın cehennemde ise büsbütün ebedî bir azaba maruz kalacaklardır. (Ve **kendisiyle istihzada)** İsticalde **(bulundukları** şey) haklarında mukadder olan azap **(onları ihata edecektir)** onlar o istihzalarının ne kadar vahî, ne kadar biedebane olduğunu anlayacaklardır, ilelebet muazzep olup duracaklardır.

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا
رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ
اَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ
السَّيِّئَاتُ عَنِّي اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ اُولٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(9) : Ve eğer insana tarafımızdan bir rahmet tatdırır, sonra da onu ondan çekip alırsak şüphe yok ki o elbette çok meyustur, nankördür.

(10) : Ve eğer ona isabet eden bir zaruretden sonra bir nimet tatdırırsak elbette der ki: Benden bütün kötülükler gidiverdi. Şüphe yok ki, o -bu halde- pek sevinen, çok öğünendir.

(11) : Sabr edenler ve salih amellerde bulunanlar ise müstesnâ. İşte onlar var ya, onlar için mağfiret ve pek büyük bir mükâfat vardır. •

***

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler, bir kısım insanların nail olup bilâhara mahrum kaldıkları ve ihtiyaçlarından sonra kavuştukları nimetlere karşı gayrı lâyık haleti ruhiyelerini bildirmektedir. Ancak sabr eden, salih amellerde bulunan güzîde kullarında mağfirete, büyük mükâfatlara nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Bir takım insanlar, mukadderatı ilâhîyeye karşı münkirane bir vaziyet aldıkları için azaba müstehik bulunmuşlardır. Evet.: **(Ve eğer insana)** öyle güzel bir dinî terbiyeden mahrum bulunan herhangi bir şahsa **(tarafımızdan bir rahmet tatdırır)** yâni: Sıhhat gibi, servet gibi bir nimet ihsan eder **(sonra da onu) o** rahmeti, nimeti **(ondan çekip alırsak şüphe yok ki o)** şahıs **(elbette çok**

meyustur) sabırsızlığından dolayı rahmeti ilâhîyyeden ümidini kesmiştir. Ve **(nankördür)** evvelce nail olduğu nimetleri de unutur, küfrani nimetde bulunur. Cenab-ı Hak'kın kendisine nimet vermesindeki ve sonra o nimeti ondan alıvermesindeki hikmeti düşünemez, nefsine hakim olamaz, cahilane bir vaziyet alır **durur.**

(10) : **(Ve eğer ona)** O insana **(isabet eden bir zaruretten)** bir musibetten, bir sıkıntıdan, meselâ: Bir hastalıktan, yoksulluktan **(sonra bir nimet tatdırırsak)** meselâ: Yeniden sıhhate, servete nail kılarsak **(elbette der ki: Benden bütün kötülükler gidiverdi)** bana isabet eden musibetler zail oldu **(şüphe yok ki o)** bu halde, böyle bir nimet ve felaha nailiyeti anında **(pek sevinen)** nâsa karşı **(çok öğünendir)** böyle güzel, geniş bir vaziyete nailiyetten dolayı Cenab-ı Hak'ka şükr edeceği yerde gafilâne bir zevkin eseri olarak lüzumundan ziyade neş'eler içinde kalır, nâsa karşı müftehirane bir durumda bulunur, halbuki bu nail olduğu nimetlerin de zeval bulabileceğini hiç düşünmez. Uyanık mütefekkir bir insana yakışan hal ise bu mudur?.

(11) : Fakat(Sabr **edenler)** hasbelbeşeriye müpte^ oldukları musibetlerden dolayı feryat ve enîn'de bulunmayıp onların birer muktezay-ı hikmet olduğuna kaani, kazayı ilâhîyeye razı olarak müteselli olanlar **(ve salih salih amellerde bulunanlar)** nail oldukları nimetlerin kadrini bilip bunları kendilerine ihsan buyurmuş olan Hak Tealâ'ya şükr edenler, güzel güzel ibadetleri ifaya çalışanlar **(ise müstesna)** bunlar öyle cahilane yeise ve gurura kapılmazlar. Bunlar uğradıkları bazı sıkıntıların birer imtihanı ilâhî olduğunu takdir ederler, onları sabr ile karşılarlar. Nimetlere karşı da teşekkür vazifesini ifaya çalışırlar. **(İşte onlar var ya, onlar için)** öyle akilâne, dindarane hareket eden güzîde insanlara mahsus **(mağfiret)** vardır. Kendilerinden hasbelbeşeriye zuhur eden günahlar için büyük bir yarlığanma mukadderdir (ve) onlar için **(büyük bir mükâfat)** da **(vardır)** onlar o güzel amellerinden dolayı sevaplara, uhrevî saadete nail olacaklardır. Ne büyük bir muvaffakiyet!.

***

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ
أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ
إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾
أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ
وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾
فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(12) : İmdi sen ihtimâl ki, «onun üzerine bir hazine indirilmeli veya onunla beraber bir melek gelmeli değil mi idi?.» demelerinden dolayı sana vahy olunanların bazısını terk edici ve onunla göğsün daralır bulunacaksın. Sen ancak bir nezirsin, Allah Tealâ ise her şey üzerine vekildir.

(13) : Yoksa diyorlar mı ki: Onu kendisi uydurdu. De ki: Onun mislinden on sure uydurmalar olarak getiriniz, Allah Tealâ'dan başka gücünüz yettiği kimseleri de davet ediniz, eğer sadık kimseler oldunuz ise.

(14) : İmdi size cevap vermezlerse artık biliniz ki: Şüphesiz Allah Tealâ'mn ilmiyle indirilmiştir ve ondan başka bir mabûd yoktur. Binaenaleyh siz müslümanlar mısınız?.

*

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'e karşı kâfirlerin gayri münasip şeyler istemelerini, bundan dolayı Hazreti Peygamberin müteessir olup o kâfir-

lere bazı tebligatta bulunmak istemeyeceğini, Resûli Zişanın ise hakka tevekkül edeıek vazife-i risaletini ifa ile mükellef bulunduğunu bildirmektedir. Ve Kur' an-ı Mübin'in taraflı nebeviden uydurma olduğunu iddiaya cür'et edenlere o kitabı ilâhînin on suresin olsun velev müfteriyat kabilinden olmak üzere bir nazire vücude getirmelerini ve bu hususta kendilerine yardım için diledikleri kimseleri de davet etmelerini de teklif etmektdir. Onların böyle bir nazireden âciz kalıp cevap verememeleri ise Kura'nı Kerim'in tarafı ilâhîden indirilmiş bir kitab-ı kutsî olduğunu meydana koymuş olacağından artık vahdaniyeti ilâhîyeyi musaddık olan herhangi bîr raüslüman için bunun hilafını iddiaya mahal bulunmadığına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Peygamberi Aiişan!. (İmdi sen ihtimâl ki) tebligatını güzelce karşılamayan, onlar ile istihzada bulunan bir takım münkirlerin öyle kötü hareketlerini görür, onların sözlerinden müteessir bulunursun, (onun) o Peygamberin (üzerine bir hazine indirilmeli) değil mi idi?. Ondan hükümdarlar gibi bol bol sarfedivermeli değil mi idi?. (Veya onunla beraber bir melek gelmeli) onun Peygamberliğini tasdik etmeli (değil mi idi?. Demelerinden dolayı, sana vahy olunanların bazısını terkedici) yâni: Bazı âyetleri onlara hemen tebliğ etmeyip tehire bırakıcı olacaksın (ve onunla) o vahy olunanın bazısını onlara tilâvet ve tebliğden dolayı (göğsün daralır bulunacaksın) sana öyle bir düşünce teessür âriz olması memuldur. Fakat sen onların öyle sözlerine bakma, öyle bir teessüre düşme, (sen ancak bir nezirsin) senin vazifen, onları kendilerine tebliğ ettiğin dinî hükmleri kabul etmedikleri takdirde azabı ilâhı ile korkutmaktır, kahrı ilâhîye uğrayacaklarını onlara ihtar etmekten ibarettir. (Allah Tealâ ise her şey üzerine vekildir) her şeyi yapmaya kaadirdir. Senin de onların da hallerinizi zaptetmektedir. Artık o Hâlik-ı Azim'e tevekkül et, vazifeni ifa hususunda tereddütte bulunma, onlara tebliğ edilecek şeyleri sonraya bırakma.

İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine göre Mekke'deki müşriklerin reislerinden bir kısmı, Resûli Ekrem'e müracaat ederek «Ya Muhammed -Aleyhisselâm!.- Eğer sen Peygamber isen Mekke'nin dağlarını Altun kıl» demişler. Bir kısmı da «bize melekleri getir de senin nübüvvetine şahadette bulunsunlar» diye söylenmişler. Resûli Ekrem de «ben buna kaadir değilim» demiş. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzilolmuştur.

Diğer bir rivayete göre de müşrikler demişler ki: Sana îman etmemiz için bize başka bir Kur'an getir ki, onda bizim mabûdlarımızm aleyhinde kötü bir söz bulunmasın. Resûli Ekrem de onların îmana gelmeleri için o bâtıl putlar aleyhindeki âyetleri onlara karşı muvakkaten okumamak mülâhazasında bulunur gibi olmuş. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olarak Hazret-i Peygamberin tebligata devam etmesi emir olunmuştur. Şöyle de deniliyor ki: Vahy edilenlerden tebliği muvakkaten terkedilmesi melhuz olan âyetlerden murad, müşriklerin putları hakkındaki seb ve şetmi havi olan veya müşriklerin cehaletini, batıl üzere İsrarlarını beyan eden âyetlerdir.

§ Bu âyet-i kerîmede ve emsalindeki «lealle ve emsali kelimeler» belki ihtimâl ki, memuldur ki mânalarını ifade eder, şekki mültezim bulunur. Halbuki, Allah Tealâ Hazretleri her şeyi bihakkın bilir, onca hiç bir şey ihtimâl dairesinde bulunamaz. Binanealeyh Kur'anı Mübindeki böyle ihtimâl, istifham tarikiyle vuku bulan hitaplar, bir muhavere, bit belagat ve fezahat muktezasıdır veya bir talep, bir tenbih, bir zecir ve izale-i özür vesilesidir. Yâni: Bilfarz böyle bir ihtimâl olsa da ona kıymet verilmemesini ifade etmektedir.

§ Bir de bu âyet-i kerîme, ehli islâmı irşad etmektedir, bir takım cahillerin dinsizlerin istihzalanna, kötü lâkırdılarına bakarak hak olan şeyleri söylemekten geri durmamalarını ehli îmana, selâhiyet sahibi zatlara tenbih buyurmaktadır.

(13) : (Yoksa) O kâfirler (diyorlar mı ki, onu) o Kurân-ı Hazret-i Muhammed (kendisi oydurdu) o, Allah tarafından değildir. Evet.. Onlar öyle diyorlar. Resulüm!. Onlara (de ki, onun) o Kur'anın (mislinden) beliğ beyanı, muhasin perver nazmı itibariyle (on sure uydurmalar olarak) vücude (getiriniz) yâni: Sizler de arap lisanına vakıfsınız, sizlerin arasında belagat ve fesahat dairesinde söz söyleyenler vardır. Artık Kur'an-ı Kerîm'in on suresine mahza belâgati ve fesahati itibariyle bir nazire vücude getiriniz, velev ki, gerçek şeylere, bir takım hakikatlara, marifetlere ait değil, bir takım hayaiâttan; uydurma şeylerden ibaret bulunsun. Maahaza bu hususta size yardım etmeleri için (Allah Tealâldan başka gücünüz yettiği kimseleri de) tanıyıp bildiğiniz bilginlerinizi de veya kendilerine tanrılık isnat ettiğiniz putlarınızı da ve kâhinlerinizi de, belîğ, fezih efradınızı da (davet ediniz) gelip size yardım etsinler. (Eğer) Ey münkirler, siz iddianızda, Kur'an hakkında iftira telâkkinizde (sadık kimseler oldunuz ise) öyle bir nazire vücude getirmek için hareket ediniz bakalım. Ne mümkün!.

(14) : (İmdi) Resulüm!. O münkirler (size cevap vermezlerse) kendilerine teklif ettiğiniz nazireyi getirmeğe muktedir bulunmazlarsa (artık biliniz ki) ey zümre-i müslimin!. O muciz beyan Kur'an-ı Azim (şüphesiz Allah Tealâ'nın ilmiyle indirilmiştir) o kitab-ı mübin, başkalarının bilgisi, iktidarı fevkinde olup ancak ilmî ilâhî ile, vahyi subhani ile sizlere inzal buyurulmuştur. (ve andan) o Hâlik-ı Kadîmden (başka bir mâbud) da (yoktur) bütün mahlûkatın halikı, mabudu ancak o'dur. Onun âyetlerini tenzir edecek kimse bulunamıyacağı gibi, onun ulûhiyet ve hâlikıyetine iştirâk edebilecek bir kimse de asla yoktur. (Binaenaleyh) hakikat tezahür etmiştir, artık (siz müslümanlar mısınız?.) yâni: Kur'an'ın bir kitab-ı ilâhî olduğu tahakkuk etmiş olduğundan ey bunu idrâk edenler!. Siz muhlisane islâmiyeti kabul etmiş, bu hususta sabit bulunmuş kimseler misiniz?. Böyle olmak herhalde iktiza etmiş değil midir?. Veyahut bu hitap, müşriklere müteveccihtir. Yâni: Ey münkirler!. Kur'an-ı Kerîm'in binlerce hakikatleri, hikmetleri cami olduğu zahirdir. Sizler ise onun yalnız lâfızları itibariyle olan belagat ve fezahatine muadil on suresine uydurmaca bir nazire getirmek-

ten bile âciz bulunuyorsunuz. Artık hiç bir şüpheye mahal kalmamıştır. O halde sizin de müslüman olmanız icabetmez mi?. Hattâ bilâhara Kur'an-ı Azim'in yalnız bir suresine nazire vücude getirmeleri kendilerine teklif edilmiş, ondan da âciz kalmışlardır. Bakare süresindeki (23) üncü ve Yunus süresindeki (38) inci âyet-i celîle bunu nâtıktır.

* *

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ
﴿١٥﴾ أُولٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ
مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ كَانَ
عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ
مُوسٰى إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ
مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ
إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Her kim dünya bayatını ve onun ziynetini dilerse onlara da dünya amellerini tamamen öderiz ve onlar orada bir eksikliğe uğratılmazlar.

(16) : Onlar o kimselerdir ki, onlar için ahirette ateşten başkası yoktur. Ve işlemiş oldukları şeyler orada beyhude bulunmuştur ve bütün işledikleri bâtıl olmuştur.

(17) : İmdi Rab'binden bir açık delil üzere olan ve onun anın tarafından bir şahid takîb eden ve onun evvelinden de Musa'nın kitabı bir rehber ve rahmet olarak bulunan zât -dünya hayatını ve ziynetini dileyip duran kimse gibi olur mu?.- O zatlar ona îman ederler. Ve muhtelif tâifelerden her kim onu inkâr ederse o kimsenin de vâdedilmiş olan yeri cehennemdir. Artık ondan bir şüphede bulunma. Şüphe yok ki o, Rab'binden bir haktır, velâkin insanların ekserisi îman etmezler.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, bütün gaye-i emelleri dünya varlığından ibaret olanların öyle fânî bir varlığa kavuşturulacaklarını, âhiretde ise ateşten başka bir şeye nail olamayacaklarını bildirmektedir. Fakat dinî ilâhîyi açık bir delîl ile, mükemmel bir şahid ile, mukaddes bir kitab ile bilip tasdik eden herhangi bir zâtın ise öyle hayatını dünyaya hasredenler gibi olmayıp müstesna bir mevkide bulunacağına işaret etmektedir. Böyle bir îmandan mahrum kalanların ise yerleri şüphesiz ki cehennem olacağından bunda tereddüde mahal bulunmadığını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Her kim dünya hayatını ve onun ziynetini dilerse)** yâni: Herhangi insan ki; bütün arzusu, çalışması dünyada zevk ile, sıhhat ile, geniş bir maişet ile, fazla evlât ve iyale nâiliyet ile yaşamaktan ibaret olup başka dinî, uhrevî bir gaye takib etmezse **(onlara)** o gibi kimselere **(dünyada amellerini tamamen öderiz)** meselâ: Fakirlere yardım etmiş* yollar, köprüler, çeşmeler yaptırmış olsalar bunlarin kendilerine uhrevî bir faidesi olamaz. Cenab-ı Hak onlara bu amellerinin karşılığını dünyada verir. **(Ve onlar orada)** dünyada **(bir eksikliğe uğratılmazlar)** amellerinin mukabilini dünyada tamamen görürler. Onlar dünyada sıhhate, riyasete, vüsat-i maişete vesaireye nail olurlar. -Fakat bunlar güzel bir itikada mâlik olmadıkları için dünyadaki amellerinden dolayı uhrevî bir mükâfata nail olamazlar.

(16) : Fakat **(Onlar)** öyle âhiret-e kaail olmayıp mücerret gösteriş için dünyevî bir maksat için amellerde bulunanlar **(o kimselerdir ki, onlar için âhiretde ateşten başkası yoktur.)** Çünki onların bütün koşup durmaları dünyaya müteveccihtir, bütün amelleri dünyayı .tahsile münhasırdır, amelleri rızay-ı hakkı tahsil için değildir. Artık onlar âhiretde ebedî bir azaptan başkasına müstahık bulunmamışlardır. (Ve) Onların dünyada iken **(işlemiş oldukları şeyler)** ameller **(orada)** âhiretde **(beyhude bulunmuştur)** tamamen sukut edip gitmiştir. **(Ve bütün işledikleri)** haddizatında **(bâtıl olmuştur)** zira güzel bir itikada, rızay-ı ilâhîye nailiyet maksadına mukarin olmayan herhangi bir amelin uhrevî bir kıymeti, bir faidesi olamaz.

(17) : **(İmdi Rab'binden bir açık delil üzere olan)** Dini islâmın hakkıyyetine ait vazıh bir burhanı hâiz bulunan, Peygamberi Zişan Efendimiz gibi bir Kur' an-ı Azimüşşana nail olan (ve **onu)** o delili, o bürhani **(anın tarafından)** cihedi ilâhîyeden veya Kur'an-ı Mübîn tarafından **(bir şahid takib eden)** yâni: O delilin hakkıyyetine şahadet eden o Kur'anın nazmındaki icaz gibi veya âtiye ait haber verdiği bir takım şeylerin bilâhara tehakkuku gibi veya Cibrîli Emîn'in nuzûlü gibi bir şahid bulunan **(ve onun evvelinden de)** yâni: Kur'anın nüzulünden mukaddem de **(Musa'nın kitabı)** olan Tevrat **(bîr rehber ve rahmet olarak) bulunan)** yani: Dinî ilâhîye dair evvelce indirilmiş ve kendisine iktida edilmiş, mutekitleri için fevz ve saadete vesile olmuş olan öyle semavî bir kitaba itikad eden **(zat)** ne kadar müstesna bir mevkidedir. Böyle bir zat, öyle yalnız dünya hayatım ve ziynetini dileyip duran kimseler gibi olur mu?. Elbette olmaz. Böyle bir ibare burada mukadderdir. **(O zatlar)** Öyle delile, şahide, kitaba nail müslümanlar **(ona îman ederler)** Kur'anı, onu kendilerine tebliğ eden Hâtemülenbiyayı tasdikte bulunurlar, istikballerini temin etmiş olurlar. **(Ve muhtelif taifelerden)** küfr ve nifak sahiplerinden **(her kim onu)** o Kur'anı veya o Resûli Zîşanı **(inkâr ederse o kimsenin de vâd edilmiş olan yeri)** ahiretde **(cehennemdir.)** Evet.' Hazret-i Muhammed'in risaletini veya Kur'anın bir kitab-ı ilâhî olduğunu inkâr edenler, kâfir olacakları cihetle ahiretde ebedî azaba maruz kalacaklardır. **(Artık ondan)** O Kur'andan veya o münkirlerin cehenneme sevkedileceklerinden **(şüphede bulunma)** onda şek ve şüpheye mahal yoktur. Ey îman sahipleri **(şüphe yok ki o)** Kur'an-ı Kerîm veya cehennemin öyle onlara mevüd bulunmuş olması **(rabbinden bir haktır)** o bir hakikattir, onu inkâr asla caiz değildir. **(Velâkin insanların 'ekserisi îman etmezler)** Onlar akıllarını güzel istimal etmedikleri ve inada ve tekebbüre kapılarak güzelce tefekkürden mahrum kaldıkları için küfre düşmüşlerdir. Onlar dini islâmı kabulden kaçınırlar, Kur'an-ı Mübini tasdik etmezler, nihayet cehenneme sevkedikceklerine de inanmazlar. Öyle bir cehalet ve dalâletin kurbanı olup giderler. Ne müthiş bir akıbet!.

Velhasıl: Bir zat ki: Kur'an-ı Mübin gibi pek parlak bir burhana mâliktir, bu burhanı teyîd eden bir ulvî şahide, bir mucizeye haildir, itikadının sıhhatini gösteren semavî kitaplardan birinin bu husustaki beyanatına da muttalidir, artık böyle münevver bir zat ile o gibi vazıh delilleri, esâsları inkâr eden, dünya hayatından başka bir şeye talip bulunmayan münkir, mülhid bir şahıs müsavi olabilir mi?. Elbette olamaz. O mümin, mütefekkir olan zatın istikbali müemmendir, **o** ebedî bir saadete namzettir. Diğerinin istikbali ise pek müthiştir, daimî bir azaptan başka değildir. Artık aradaki farkı düşünmeli!.

**

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ
عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ
أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾
أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ
السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا
أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ
فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Daha zalim kimdir, o kimseden kk Bir yalanı Allah Tealâ'ya iftira etmiş olur?. Onlar Rab'lerine arzedileceklerdir ve şahidler de diyeceklerdir ki: İşte Rab'lerine karşı yalanlarda bulunanlar onlardır. Haberiniz olsun ki, Allah Tealâ'nın lâneti zalimler üzerinedir.

(19) : Onlar ki, Allah Tealâ'nın yolundan -nâsi- men'e çalışırlar. Ve onun -o yol- için eğr^ik isterler ve onlar -evet- onlar ahiretl münkirdirler.

(20) : Onlar yerde âciz biralar kimseler olmamışlardır. Ve onlar için Allah Tealâ'nın gayn yardımcılardan da yoktur. Onlar için azap, kat kat olacaktır. Onlar işitmeğe tahammül eder olmamışlardı ve görür kimseler de olmamışlardı.

(21) : İşte onlar o kimselerdir ki, kendi nefislerine yazık etmişlerdir. Ve onlardan iftira eder olduklan şeyler de gaib olup gitmiştir.

(22) : Şüphe yok ki, ahiretde en ziyade hüsrana uğrayanlar onlardır.

*

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'ka karşı iftirada, muhalif iddialarda bulunanların ve nâsi hak yolundan men'e çalışanların en zalim ve yalancı olduklarıı şahadetle sabit ve lânete maruz kimseler olduğunu teşhir ediyor. Bu gibi şahısların âciz, muavenetten, görüp işitmek kuvvetinden mahrum kalacaklarını ve kat kat azaba giriftar olacaklarını, nefislerini zararlara sokmuş, ahirette de en büyük felâketlere uğramış olacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Daha zalim kimdir?.)** Yâni: Daha zalim yoktur **(o kimseden ki)** öyle kâfir bir şahıstan ki **(bir yalanı Allah Tealâ'ya iftira etmiş olur)** yâni: Şan-ı ilâhîye lâyık olmayan bir şeyi Cenab-ı Hak'ka isnât eder. Meselâ: Hak Tealâ'ya şerik koşar, bir insanı Allah Tealâ'nın oğlu veya melekleri onun kızları sanır, taptığı putların kendisine Allah yanında şefaat edeceklerini iddia eder. Veyahut Cenab-ı Hak'kın indirmiş olduğu bir kitabı inkâr başkalarına ait bir kitabı da kitabullah telâkki eyler. **(Onlar)** Böyle ziyade zulm ile, iftira ile muttasif olan şahıslar **(Rab'lerine)** kendilerini yaratmış, beslemiş olan Haalık-ı Azîmin mahkeme-i kübrasına **(arz-edileceklerdir)** kıyamet günü o çirkin halleri meydana çıkmak için muhakemeye tâbi olacaklardır **(ve şahitler de)** yâni: O muhakeme zamanında onların o kâfirane, iftirakârane hallerine şahadet edecek olan hafaza melekleri veya Peygamberler veyahut sair nâs veya kendilerinin âza ve cevarihi **(diyeceklerdir ki: İşte Rablerine karşı)** iftira yoluyla **(yalanlarda bulunanlar onlardır)** onların fezâhati hali böyle teşhir edilecektir. Cenab-ı Hak ise buyuruyor ki: **(Haberiniz olsun ki, Allah Tealâ'nın laneti)** gazabı, rahmetinden uzaklaştırması **(zalimler üzerinedir)** o münkir, müfteri kimseler ise nâsin en zalimleri olduklarından filhal minindillâh lanete maruz bulunmaktadırlar.

(19) : **(Onlar ki)** O mel'un şahıslar ki **(Allah Tealâ'nın yolundan)** onun dini mübininden nâsı **(men'e çalışırlar)** Men'ine kaadir olduklan kimseleri bâtıl bir yola sevk etmek isterler. **(Ve onun) O** hak yolu **(için iğrilik isterler)** yâni: Öyle bîr selâmet ve saadet yolunu iğrilik ile tavsif eder veya o yola gidenleri ondan geri döndürmeğe çalışırlar. Meselâ: Bir hidayet rehberi olan Kur'an-ı inkâra cür'et gösterirler (ve) halbuki, **(onlar -evet- onlar ahireti münkirdirler)** ona inanmazlar, onun için bir hidayet tarikinin bulunduğuna kâail olmazlar.

(20) : **(Onlar)** O kâfirane halleri bildirilen münkirler **(yerde)** Genabı Hak'kı hâşa **(âciz bırakır kimseler olmamışlardır)** yâni: Onlar kendilerini yeryüzünün genişliğine rağmen Cenab-ı Hak'kın pençe-İ azabından kaçıp kurtarabilecek bir durumda asla bulunamazlar (ve **onlar için Allah Tealâ'mn gayn yardımcılardan da)** bir fert **(yoktur)** ki, onlara yardım ediversin, onları azab-ı ilâhîden kurtarsın. Onların yaptıkları putları kendilerine böyle bir yardımda bulunmaya asla kaadir değildirler. **(Onlar için azap kat kat olacaktır)** O münkirler çeşit çeşit cezalara uğrayacaklardır. **(Onlar)** Haktan fazla kaçındıkları, hakka ziyadesiyle düşman kesildikleri için hakki **(işitmeğe tahammül eder olmamışlardı)** onlar âyetleri, nasihatları dinleyerek müstefit olur bir kabiliyette değildirler (ve) onlar **(görür kimseler de olmamışlardı)** onlar enfüs ve âfak'taki kudret eserlerini görüp uyanacak şahıslar da değildir. Onlar kendi fıtretlerini zâyetmiş kimselerdir.

(21) : **(İşte onlar)** O hakkı görüp işitmek kabiliyetini zâyeden mülhitler **(o kimselerdir ki, nefislerine yazık etmişlerdir)** Haalık-ı Kâinat Hazretlerine ibadeti bırakıp putlara tapınmakta bulunmuşlar, bu yüzden kendilerini ebedî mücazata mâruz bırakmışlardır **(ve onlardan iftira eder oldukları şeyler de)** öyle Allah Tealâ'ya şerik ittihaz ettikleri bâtıl tanrıları da, onlardan umdukları faideler, şefaatler de **(gaip olup gitmiştir)** hiç birinden bir faide görememişlerdir, kendileri için bir hasretten, bir nedametten başka bir şey kalmamıştır.

(22) : **(Şüphe yok ki,)** Başka çare yok, herhalde yarın **(ahirette en ziyade hüsrana)** zarar ve ziyana, mahrumiyete, felâkete **(uğrayanlar onlardır)** öyle Haalık-ı Azimüşşah'a karşı iftiraya cür'et edenlerdir. Ona şerik ittihaz eyleyenlerdir, onun mukaddes dinini kabul etmeyip dinsizlik, ahlâksızlık yoluna gidenlerdir. Artık onlardan daha ziyade hayatını zâyetmiş, azaba uğrayacak bulunmuş kim olabilir?

§ Bu mübarek âyetler gösteriyor ki: Dini tevhidi terkeden, beyanat-ı ilâhîyenin hilâfını Cenab-ı Hak'ka isnat eyleyen, nâsi dini haktan mahrum bırakmaya çalışan münkir, mülhit kimseler, şu gibi ondört mezmum mühlik sıfat ile müttasiftirler.

1—: Onlar Cenab-ı Hak'ka karşı iftirada bulunan kimselerdir.

2—: Onlar ahiretde tezlil için Cenab-ı Hak'kın mahkeme-i ilâhîyesine sevkedileceklerdir.

3—: Onların Cenabı Hak'ka karşı yalanlarda bulunduklarına şahitler şahadet edecektir.

4—: Onlar küfrlerinden dolayı lânet-i ilâhîyeye ebediyen mâruzdurlar.

5—•: Onlar Allah'ın kullarını Allah yolundan, dîni islâmdan men'e çalışırlar.

6—: Onlar nâsi küfre düşürmek için hak yolu için eğrilik, aksaklık isterler.

7—: Onlar kâfirdirler, âhiret âlemini inkâr ederler.

8—: Onlar azab-ı ilâhîden kaçıp kendilerini kurtarmaktan âcizdirler.

9—: Onlar kendilerinden azabı bertaraf edecek bir yardımcıya sahip değildirler.

10—: Onların azapları kat kat olacaktır.

11— Onlar hakkı işitmeğe, hayırlı şeyleri görmeğe ait kabiliyetten mahrumdurlar.

12—: Onlar kendi nefislerini hüsrana = zarar ve ziyana düşürmüşlerdir.

13—: Onlardan iftira eder oldukları, yani hakka şerik koştukları şeyler kaybolmuş, kendilerine bir faideleri dokunmamıştır.

14-^-: Onlar âhirette en ziyade hüsrana = azaba uğrayacak kimselerdir.

(Tefsir-i **kebir** ve **siracübnünir)** İman şerefini haiz olan muhterem kullar ise bu gibi fazih vasıflardan müberra eftal-ı ilâhîyeye mazhardırlar. İşte Kur'anı mübin, bunu da şöylece beyan buyuruyor: •

*
*.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (٢٣) مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ
كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ (٢٤)

MEALİ ÂLİSİ

(23) : İman edenler, ve salih salih amellerde bulunanlar ve Rablerine kemâli itaat ve huşu ile mutmain olanlar -yok mu- işte şüphesiz ki onlar cennet sabibidirler, onlar orada ebediyen kalıcılardır.

(24) : Bu iki taifenin meseli, kör ve sağır ile gören ve işiten gibidir. Bunlar hiç meselece **müsavi olurlar mı?. Artık güzelce düşünmez misiniz?.**

*

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler, ehli îmanın nail olacakları mükâfatlarını tebşir ediyor, böyle mümin zatlar ile münkir kimselerin müsavi olamayacaklarını pek

açık bir temsil ile tavzih buyuruyor. Şöyle ki: **(İman edenler)** Cenab-ı Hak'kın vahdaniyetine mutekit, Peygamberleri, melekleri semavî kitapları ve ahiret gününü musaddık olan ve namaz gibi, oruç gibi zekât gibi **(salih salih amellerde bulunanlar ve)** kendilerini yaratıp beslemekte olan **(Rab'lerine kemali itaat ve huşu ile)** kalben **(mutmain olanlar)** yâni: öyle güzel kanaatlarda, amellerde bulunup uhdelerine düşen dinî vazifeleri ifaya çalışanlar yok mu, **(İşte şüphesiz ki onlar)** o güzîde vasıfları haiz olanlar **(cennet sahibidirler)** cennetler onlara mahsustur, **(onlar orada)** o cennetlerde **(ebediyen kalıcılardır)** onların o pek muazzam nimetleri asla zâil olmayacaktır.

§ İhbat: Lügatte huşu, tevazu manasınadır. Kalbin bir şey hakkında kaani mutmain olup başkalarına iltifattan fariğ bulunması yerinde istimâl olunur. Cenab-ı Hak'kın sevap ve ikap hususundaki beyanına kaani olmak da bir ihbattır. Böyle bir kanaat, itminan sahibine de «muhbit» denir.

(24) : **(Bu iki taifenin)** yâni: Kâfirler'ile müminlerin **(meseli)** sıfatları, acaip halleri **(kör ve sağır)** kimseler **(ile gören** ve **işiten)** kimseler **(gibidir)** artık **(bunlar)** bu iki taife, iki zümre **(meselce)** birbirine benzeyiş itibariyle **(müsavi olurlar mı?.)** elbette müsavi olmazlar. **(Artık** güzelce düşünmez misiniz?.) Bunların arasındaki fark zahirdir, bu hususta şek ve şüpheye mahal yoktur.

Evet.. Kâfirlerin çirkin sıfatları yukarıda bildirilmiştir. Onlar hakiki bir dinden, nuri irfandan mahrumdurlar. Onlar, kelâmı hakkı işitip kabul etmekten, doğru yolu görüp takip eylemekten uzaktırlar. En zahir hakikatları inkâr eder dururlar. Müminler ise başlıca şu vasıfları hâizdirler. Onlar hakikî bir îmana naildirler. Onlar uhdelerine düşen vazifeleri, salih amelleri ifaya çalışırlar ve onlar metin bir kalbe, nezih bir kanaate mâlik olup Cenab-ı Hak'ka muti ve mütevazi bir vaziyette bulunurlar. Artık böyle ulvî evsafi haiz olan zatlar, elbette ki bir atıfeti ilâhîye olarak cennetlere, büyük mükâfatlara lâyık bulunmuşlardır. Tarihi âlem; böyle muhterem, salih kullar ile münkir, nuri îmandan mahrum şahısların ahvâl ve etvarınt, serencami hayatını kaydetmekte bulunmuştur. Bâhusus bir kısım mübarek Peygamberlerin tarihi hayatlarını, ahvali seniyelerini, ümmetlerinin ne yolda hareket etmiş olduklarını Kur'an-ı Mübin, Peygamberimize tesîiyet vermek, ümmetlerini de intibaha dâvet etmek için beyan buyurmaktadır.

*
**

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا
اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنّ۪ي لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
مِنْ قَوْمِه۪ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ
اِلَّا الَّذ۪ينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ
عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِب۪ينَ ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Ve and olsun ki, Nuh'u kavmine gönderdik, şüphe yok ki, ben sizin için apaçık bir nezirim -diye-.

(26) : Allah Tealâ'dan başkasına ibadet etmeyin, muhakkak ki, ben sizin üzerinize elîm bir günün azabından korkuyorum.

(27) : Onun kavminden kâfir olan eşraftan bir güruh ise dedi ki: Biz seni bizim mislimiz gibi bir beşerden başka görmüyoruz ve sana tâbi olanları da biz ilk nazarda bizim en aşağılarımızdan başka görmüyoruz ve sizin için bizim üzerimize bir fazlalık da görmüyoruz. Belki sizi yalancılar zannediyoruz.

*

İ Z A H

(25) : Bu mübarek âyetler, Nuh Aleyhisselâm'ın kavmini dîne davet ettiğini ve kendilerini azab-ı ilâhî ile korkutmuş olduğunu bildiriyor. Kavminden kâfir bulunanların da o hayırhahane irşat ve ihtara rağmen o Peygamberi Zişanı takdir edemeyip onu inkâra ve ona tâbi olan müminleri tezyife cür'et etmiş olduklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Zatı akdesime (and olsun ki) Hazreti İd-

ris'in hafidi olan ve ondan sonra ilk nübüvveti haiz bulunan (Nuh'u kavmine) bir Peygamber olarak (gönderdik) onlara dini ilâhîyi tebliğe memur kıldık. O muhterem zat da kavmine hitaben (şüphe yok ki, ben sizin için apaçık bir nezirim) dedi. Yâni: Size azabı ilâhîye sebep olacak şeyleri bildirerek sizin ondan korkmanıza çalışan, o azaptan kurtuluşa vesile olan güzel amelleri size bildiren bir Peygamberim, diyerek onları dîne davet buyurdu.

(26) : Şöyle ki: Ey kavmim!. (Allah Tealâ'dan başkasına ibadet etmeyin) ona hiç bir şeyi şerik koşmayın, ondan başkasına ubudiyette bulunmayın, bundan başka halâs çaresi yoktur. (Ben sizin üzerinize elim bir günün) bir korkunç kıyamet gününün veya tufan gününün (azabından korkuyorum) sakın vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik etmeyip de başkalarına tapınmakta bulunmayıp, aksi takdirde öyle dehşetli bir azaptan, bir felâketten kurtulamazsınız. Ne hayırhahaјıe bir öğüt, bir hışat!.

(27) : (Onun kavminden) Hazret-i Nuh'un kendilerine Peygamber gönderilmiş olduğu insanlardan onu tasdik etmeyip de (kâfir olan eşraftan bir güruh ise) kendilerinin dünyevî fanî mevkilerine, şereflerine, servetlerine güvenerek (dediki) Ey Nuh!. — Aleyhisselâm— (Biz seni bizim mislimiz gibi bir beşerden başka görüyoruz) yâni: Biz seni kendimizden daha yüksek görmüyoruz ki, hâizi nübüvvet olduğuna kaail olalım ve emrine itaati vacip görelim. Bu, onların bir cahilane şüpheleridir. Ve ikinci bir şüpheleri olarak da dediler ki (ve sana tâbi olanları da) senin Peygamberliğini tasdik ve kabul edenleri de (biz ilk nazarda bizini en aşağılarımızdan başka görmüyoruz) onların bu vaziyetleri her görence zahirdir. Diğer bir tevcihe göre de «ve sana ilk nazarda, bilâ teemmül tâbi olanlanda biz kendimizden aşağı görüyoruz. Ve üçüncü bir şüpheleri de olarak dediler ki: (Ve sizin için üzerimize bir fazlalık da görmüyoruz) siz mal, şeref, mansıb itibariyle bizden yüksek kimseler değilsinizdir ki, nübüvvet ve risalet hususundaki iddianızın doğru olduğuna kaail olalım. (Belki) Biz (sizi yalancılardan zannediyoruz) artık sizi nasıl tasdik edebiliriz?.

İşte en yanlış bir görüş, en bâtıl bir iddia. Onlar kendilerinin dünyadaki fani, tebeddüle maruz mevkilerine, servetlerine güvenerek ulviyeti, sadakati her veçhile zahir, haklarında pek hayırhah olan bir Peygamberi Zişanın ve ona tâbi olanların fazl-ı kemâlini, manevî tefevvukunu takdir edemiyorlardı. Zaten dünya varlığına tapınan birçok kimselerin halet-i ruhiyeleri bundan ibarettir. Onlar kendi fanî, ehemmiyetsiz varlıklarına büyük bir kıymet vererek nice fazl ve kemal sahiplerine bir nazarı hakaretle bakmaktan kendilerini alamazlar. İşte en fena görüş, bundan ibarettir.

§ Mele; lügatte doldurmak demektir. Bundan murad varlıklarıyle, mevkileriyle kalplere heybet dolduran, kendileriyle hemmeclis olanlara mehabet veren eşraf takımıdır.

§ Erazil; lügatte erzalin cem'idir. Erzal ise pek rezil, alçak sefil, hasîs, bayağı, utanılacak şahıs veya iş demektir.

§ Badiyerrey, ilk görüş, müşahede tesebbüt ve tefekkür bulunmaksızın vuku bulan ilk rey ve kanaat demektir.

*

قَالَ يَا قَوْمِ
اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِه۪
فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾
وَيَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا
بِطَارِدِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُن۪ي مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ اَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْد۪ي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ
الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ اِنّ۪ي مَلَكٌ وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذ۪ينَ تَزْدَر۪ٓي
اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ اِنّ۪ٓي اِذًا
لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣١﴾

MEAU ÂLtSt

(28) : Dediki: Ey kavmim!. Bana haber veriniz, eğer ben Rabbhnden bir açık börhan üzere oldum ise ve kendi canibinden bana bir rahmet vermiş ise, sizin özerinize ise gizli kalmış ise artık siz onu kerih gördüğünüz halde ono size ilzam mı edeceğiz?.

(29) : Ve ey kavmim!. Sizden onun üzerine bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah Tealâ'ya aittir ve ben îman edenleri kovucu değilim. Şüphe yok ki, onlar Rablerine kavuşanlardır velâkin ben sizi cahillik eder bir taife görüyorum.

(30) : Ve ey kavmim!. Eğer ben onları kovar isem bana Allah Tealâ'dan kim yardım eder. Artık hiç düşünmez misiniz?.

(31) : Ve ben size dememki: Benim yanımda Allah Tealâ'nm hazineleri vardır. Ve ben gaybı bilmem ve ben demem ki: Ben muhakkak bir meleğim ve demem ki: Sizin gözlerinizin hor gördüğü kimselere Allah Tealâ elbette hayr vermeyecektir. Allah Tealâ onların nefislerinde olanı da bihakkın bilendir. Şüphe yok ki, ben o vakit zalimlerden olmuş olurum.

*

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i.Nuh'un tebligatını kabul etmeyen kavmine karşı dermeyan buyurmuş olduğu âlî mütalâaları, onların şüphelerini izale edecek cevaplan tasvir buyurmaktadır. Hazret-i Nuh'un Peygamberliği parlak deliller ile zahir olduğunu, artık onu kabul için cebirde bulunmayacağını ve yaptığı tebligattan, nesayihten dolayı Cenab-ı Hak'tan mükâfat bekleyip kavminden bir mükâfat beklemediğini bildiriyor ve halisane îman eden zatları öyle dinsizlerin arzularına binaen huzurundan tard edemiyeceğini, aksi takdirde kendisin mesuliyetten bir kimsenin kurtaramayacağını beyan ile kavmini düşünmeğe davet ettiğini gösteriyor. Ve Hazret-i Nuh'un hazaini ilâhîyeye mâlik, gayıplara muttali ve kendisinin bir melek olmadığını itiraf ettiğini ve hakir görülen bir takım zatların indi ilâhîde hayırdan mahrumiyetine kaail olamayacağını ifade ediyor ve o zatların ahvali nefsiyyeleri indallâh malûm olduğundan onları huzurdan kovduğu takdirde zalimlerden sayılacağını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Hazreti Nuh kendisini tasdik etmeyen kâfirlere hitaben **(dediki, Ey kavmim!.)** Benim tebligatımı kabul etmiyorsunuz, bir takım vahi fikirlerde bulunuyorsunuz **(bana haber veriniz)** kanaatiniz nedir, söyleyiniz bakalım **(eğer ben Rabbimden bir açık burhan üzere oldum** ise) yâni: Nübüvvet ve risalet vazifesini haiz olduğumu gösterir bir Zahir delile bir kavi şahide sahip bulundum ise ve Rab'bim **(kendi canibinden bana bir rahmet vermiş** ise) bir fazlı ilâhî olarak Peygamberliğe veya öyle pürleman bir burhana nail bulunmuş isem, benim bu mazhariyetim **(sizin üzerinize ise gizli kalmış ise)** bunu görüp anlamak kabiliyetinden mahrum kalmış iseniz **(artık siz onu) o** benim nübüvvetimi veya size teklif ettiğim îman vazifesini **(kerih gördüğünüz halde)** onu teemmül edip ihtiyar eylemediğiniz takdirde haber veriniz bakalım **(onu size ilzam mı edeceğiz)** onu kabul için, onunla

hidayete ermeniz için size cebir ve ikrahtamr bulunacağız. Hayır hayır, cebir ve ikraha müstenit kanaati kalbiyeye gayri mukarin bir din sahibi için faide vermez. Dini ilâhî, tam bir kanaati vicdaniye dairesinde maalmemnuniye kabul edilmelidir ki, indallâh muteber olsun.

(29) : (Ve ey **kavmim!.)** Ben vazife-i risaletimi rızay-ı hak için ifaya çalışıyor, size tebliğ ediyorum, sizi dîne davet eyliyorum. Yoksa (sizden onun üzerine) o risaletimi tebliğ mukabilinde bir ücret, bir mükâfat olmak üzere, (bir mal istemiyorum) böyle bir isteyiş, şani risaletime münafidir. (Benim mükâfatım) size dinî hükmleri, vazifeleri tebliğ ettiğimin sevabını vermek (Ancak Allah Tealâ'ya ait **tir)** yani: Sizden dini kabul edip hidayete nail olduğunuz takdirde mukabilinde bana bir mal bir atiye vermenizi asla isteyecek değilim, beni mükâfata nail buyuracak ancak Allah Tealâ'dır. (Ve ben îman edenleri) Öyle sizin zumünüzce erazilden olup huzurumdan tard edilmelerini istediğiniz mümin zatları huzurumdan (kovucu değilim) bu benim için lâyık ve caiz değildir. (Şüphe yok ki onlar) O hakir gördüğünüz müminler (Rab'lerine kavuşanlardır) onlar yarın ahiret hayatında fevz-ü necata ereceklerdir, kendilerini tard edecek olanlara karşı muhasemede bulunacaklardır, kendilerine zulm edenler de cezalarını göreceklerdir. (Velâkin) Ey münkirler!. Ey tebliğ edilen hakikatları kabulden kaçınanlar!. (Ben sizi cahillik eder bir taife görüyorum) siz hiç hakikî bir istikbali düşünmüyorsunuz, o hakir gördüğünüz müminlerin sizden hayırlı olduklarını anlayamıyorsunuz, kendi vahim akıbetinizi takdir edemiyorsunuz, öyle mümin, salih kulları hakir görüyorsunuz.

(30) : (Ve ey kavmim!.) Biraz düşünmeli değil misiniz?. (Eğer ben onları) o îman eden ve sizce kıymetsiz görülen o miiminleri huzurumdan (kovar isem bana Allah Tealâ'dan) onun ikabından kurtarabilmek için (kim yardım eder) elbette bir yardımcı bulunamaz. (Artık hiç düşünmez misiniz?.) Öyle muhlis müminler nasıl kovulabilir?. Siz hiç bunu tefekkür etmez misiniz?.

(31) : (Ve ey kavmim!. Ben size demem ki: Benim yanımda Allah Tealânın hazineleri vardır) yâni: Bir Peygamberin yanında öyle dünya servetinin bulunması icabetmez. Ve ben öyle bir servete mâlik olduğumu iddia etmiyorum ki, onun yokluğuyle benim hilafı hakikat iddiada bulunduğuma hükmedebilesiniz.. Maamafih nimeti nübüvvet, herşeyin fevkindedir. Onun yanında dünya servetinin ne kıymeti olabilir?. (Ve **ben gaybı bilmem)** yâni: Ben ancak Cenab-ı Hak'kın bana bildirdiklerini bilirim, münkirlerin, kâfirlerin ahiretde azaba uğrayacakları ise Hak Tealâ'nın bildirdiği bir hakikattir. Bunu size bildirdiğimden dolayı beni inkâra, bu hakikati istibada selâhiyetiniz yoktur.. Gayba ait nice şeyler de vardır ki, onları Cenab-ı Hak bildirmedikçe kimse bilemez. (Ve **ben demem** ki: Ben muhakkak **bir meleğim)** taki: «Sen insansın, nasıl olur da melekiyet iddiasında bulunuyorsunuz» diye beni tekzib edebilirsiniz. Ben bir insan olduğumu muterifim. Maamafih haizi nübüvvet olan muhterem insanlar, indallâh meleklerden efdaldir-

ler.. **(Ve demem ki:)** Öyle bir iddiada bulunamam ki, Ey dinsizler!. **(Sizin gözlerinizin hor gördüğü)** fakri hallerine bakıpta kendilerini erazilden sandığınız **(kimselere Allah Tealâ elbette hayır vermeyecektir)** ben böyle bir iddiada nasıl bulunabilirim?, öyle muhlis müminler herhalde hayra nail olacaklardır. Onlar herhalde ahiretde büyük hayırlara, mükâfatlara nail olacaklardır. Onların daha dünyadaiken de nice nimetlere nail olmaları mümkündür. Bunun hilafını kim iddia edebilir?. **(Allah Tealâ onların)** O mümin kullarının **(nefislerinde olanı da bihakkın bilendir)** onların ne kadar samimî mümin olduklarını tamamen bilir, ona göre kendilerine mükâfatım verir. Onlarm o samimî îmanları hakkında tereddüt edip onların nifakına kail olan ve onları erazilden sayan kâfirler için bu da bir reddiye mesabesindedir. **(Şüphe yok, ben o vakit)** O halis müminler hakkında zillet gibi, nifak gibi bir şey isnadında bulunduğum, onların dünyada ve ahkette bir hayr ve saadete nail olamayacaklarını söylediğim takdirde **(zalimlerden olmuş olurum)** yani hem nefsime zulmetmiş, hem de onların haklarında suizan ederek onlara zulm eylemiş bulunurum. Böyle bir zulm ise asla caiz ve bir Peygamber hakkında asla mutasavver değildir. Binaenaleyh ben öyle bir şey söyleyemem.

§ İzdira; lügatte, küçük görmek, hor ve hakir tutmak, istihfafta bulunmak demektir..

⁂

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا
فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ
بِهِ اللّٰهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي
إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ
هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ
إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

(32) : Dediler ki: Ey Nuh!* Bizim ite muhakkak ki, mücadelede bulundun, artık mücadelemizi arttırdın. Eğer sen sadıklardan oldun ise midi bize tehdit ettiğin şeyi getiriver.

(33) : Dediki: Onu size ancak Allah Tealâ dilerse getirir ve siz âciz bırakıcılar değilsinizdk.

(34) : Ve benim nasihatim size faide verecek değildir, size nasihatta bulunmak istesem de, eğer Allah Tealâ sizi idlâl etmek irade eder oldu ise. Rab'biniz o'dur ve ona döndüriileceksinizdir.

(35) : Yoksa onu uydurdu mu diyorlar?. Dediki: Eğer onu ben uydurdum ise günahı benim üzerimedir. Halbuki, ben sizin yapar olduğunuz günahtan beriyim.

•*

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Nuh'rn şüpheleri izale için vermiş olduğu pek muhik cevaplan, öğütleri çok gören kâfirlerin o Peygamberi Zişan'a karşı fazla mücadelede bulunduğunu söyleyerek tehdit ettiği azapların vücude getirilmesini istediklerini bildiriyor. Hazretti Nuh'un da onlara yaptığı nasihatların faide vermediğini, uhrevî mes'uliyete maruz kalacaklarım ve onların kendisine isnât eyledikleri iftiralardan beri bulunduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: Hazret-i Nuh'un vahdaniyeti ilâhîyeyi isbat, ahiret hayatını beyan, nübüvvet vazifesini ifaya ikdam buyurmasını çok gören kavmi **(Dediler ki: Ey Nuh!.)** Sen **(bizim ile muhakkak ki mücadelede)** muhasemede, münakaşada **(bulundun, artık mücadelemizi arttırdın)** çok uzattın, veya maksadını mütenevvi surette ifade edip durdun **(eğer sen)** iddianda, bizi korkuttuğun azap hususunda **(sadıklardan oldun** ise **imdi bize tehdit ettiğin şeyi)** o korkuttuğun elîm azabı **(getiriver)** öyle fazla beyanata lüzum yok, senin münazaraların bize tesir edemez. Kâfirler, öyle bir azabın vukuuna mutekit olmadıkları cihetle bunu bir istihza tarikiyle söylemişlerdir..

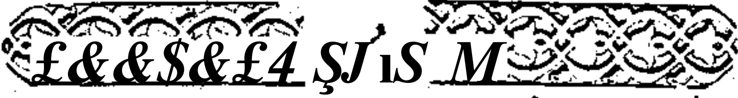
(33) : Onların bu lâkırdılarına karşı Hazret-i Nuh da **(dedi ki: Onu)** o istediğiniz azabı (size **ancak AUah Tealâ dilerse getirir)** sizi ö azaba alelacele veya bir müddet sonra giriftar eder. Ona ancak Hak Tealâ kaadirdir, o azabı getirmek benim kudret ve selâhiyetim haricindedir, (ve siz) Ey münkirler!. O Haalık-ı Azîm müşşan'ı hâşa **(âciz bırakıcılar değilsinizdir)** siz kaçmak suretiyle veya müdafaada bulunmak tarikiyle Cenab-ı Hak'kı âciz **bırakarak** onun azabından kendinizi kurtaramazsınız, o azabı muktezay-ı hikmetine göre dilediği zaman üzerinize tevcih eder bunu bilmeli değil **misiniz?.**

(34) : Hazret-i Nuh, **o** cahil kavmine karşı sözlerine bir hâtîme olmak üzere buyurdu ki: **(Ye benim nasihatim)** Sizin hakkınızdaki hayırhahane öğütlerim **(size faide verecek değildir)** her ne kadar bir risalet vazifesi olmak üzere ben **(size nasihatte bulunmak istesem de)** o faideyi bizzat benim temin etmeğe selâhiyetim yoktur. **(Eğer Allah Teaiâ sizi idlâl etmek irade eder oldu** ise) yâni: Siz fıtreti asliyenizi tebdil, iradenizi, ihtiyarınızı su'i istimâl ettiğinizden dolayı taraf-ı ilâhîden dalâlete, küfre mahkûm bir halde bulunmuş olursanız, artık benim nasihatlarım tesir edemez. İrade-i ilâhîyeye kimse mâni olamaz. Ey kavmim! Biliniz ki; **(Rabbiniz o'dur)** sizi yaratan, yaşatan besleyen, emrinize mâlik olan ancak Allah Tealâ'dır. (Ve) Siz nihayet **(ona)** o Haalık-ı Azîm'e **(döndürüleceksinizdir)** ahirete sevkedileceksinizdir, dünyadaki amellerinize göre orada o Haahk-ı Azîm'in mücazatma uğrayacaksınızdır.

(35) : O cahil kavim **(Yoksa onu)** Nuh Aleyhisselam'm din namına kendilerine tebliğ ettiği şeyi kendisi Allah namına **(uydurdu mu diyorlar?.)** Evet.. Onlar öyle diyorlardı o mübarek Peygamberi tasdik etmiyorlardı. Cenab-ı Hak da o Resulüne vahy etmiş idi ki, Ey Nuh!. O cahillere **(deki: Eğer ben uydurdum** ise) hilafı hakikat olarak Allah namına öyle bir iddiada bulundum ise **(günahı benim üzerimedir)** o kesbettiğim iftiranın günahı vebali bana aittir. **(Halbuki ben sizin yapar olduğunuz günahtan beriyim)** yâni: Bana ifitra isnat etmenizden dolayı maruz kaldığınız günahtan, onun ikabından ben müteberrî bulunmaktayım. Ben iftira etmiş değilim ki, günahkâr olmuş olayım. Bilâkis siz bana iftira isnat etmekle büyük bir azaba müstehik bulunmuşsunuzdur. Artık buna hazır olunur!. Bazı müfsirlere göre bu (35) inci âyet-i kerîme, bizim Peygamberimize müteveccihtir ki: Onun Peygamberlere ve saireye dair beyanatını uydurma sayanları red için nâzil olmuştur.

İcram; Lügatte günahı, mahzurlu olan bir şeyi kazanmak, kesbetmek, irtikâbda bulunmak demektir.

*
**

اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ
بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا
وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾
وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ
اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ
مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Ve Nuh'a vahy olundu ki, muhakkak kavminden îman etmeyecektir, ancak cidden îman etmiş olanlar müstesnâ. Artık yapar oldukları şey ile mahzun olma.

(37) : Gemiyi bizim nezaretimiz ve vahyimiz ile yap ve zulm etmiş olanlar hakkında bana müracaatta bulunma. Şüphe yok ki, onlar boğulmuşlardır.

(38) : Ve gemiyi yapıyordu ve kavminden hangi bir güruh yanından her geçip gidince de onunla alay ediyorlardı. Dediki: Eğer bizim ile alay ederseniz artık şüphe yok ki, biz de sizin alay ettiğiniz gibi sizinle alay ederiz.

(39) : Artık ileride bileceksinizdir İd: Kendisini rüsva edecek azap kime gelecektir ve daimî bir azap kimin üzerine nâzil olacaktır.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'kın Hazret-i Nuh'a kavminden bir çoklarının îman etmeyeceklerini beyan ile kendisine tesellibahş olduğunu ve bir gemi yapıp zalim kavmi hakkında bir niyazda bulunmamasını emir etmiş olduğunu bildirmektedir. Hazret-i Nuh'un da gemiyi yaptığını, bu sırada kendisiyle alav eden kavmine karşı ne suretle mukabelede bulunduğunu göstermektedir. Şöyleki: **(Ve Nuh'a)** taraf-ı ilâhîyeden **(vahy olundu ki, muhakkak kavminden)** küfr üzere İsrar edip duranlar **(îman etmeyecektir)** onlar Cenab-ı Hak'kı tevhit, senin risaletini tasdik eylemeyecektir **(ancak cidden îman etmiş)** hakikati bilerek tam bir kanaati kalb ile şerefi dîne nail olmuş **(olanlar müstesna)** onlar fıtreti selimlerin muhafaza etmiş, nimet-i îmana nail olmuş mes'ut bir zümreden ibarettir, **(artık)** Ey Nuh!. O îman etmeyenlerin **(yapar oldukları şey ile mahzun olma)** onların seni tekzip, seninle istihza eder olmaları sebebiyle yeis ve hüzne düşme. Onlara lâyık oldukları azaba, intikama uğrayacakları zaman yaklaşmıştır.

(37) : Ey Nuh!. **(Gemiyi bizim nezaretimiz)** Bizim hıfz ve siyanetimiz ile (ve **vahyimiz ile)** bizim emrimizle, nasıl yapılacağına dair olan bizim tâlim ve ilhamımızla **(yap)** o vesile ile müminler halâs olacak kâfirlerde sular içinde boğulup gideceklerdir. **(Ve zulm etmiş olanlar hakkında)** Öyle seni tekzip ederek küfür ve şirk içinde yaşamayı iltizam edenler hakkında **(bana müracaatta bulunma)** onlardan azabın bertaraf olmasını benden niyaz eyleme. **(Şüphe yok ki, onlar)** kendi kâfirane hareketlerinin bir dünyevî cezası olmak üzere **(boğulmuşlardır)** yâni: Onların gark olmaları hakkında hükmi ilâhî sâdır olmuştur. Hazret-i Nuh hakkında kavminin yapmadıkları eza ve cefa kalmıyordu. Böyle olduğu halde o muhterem Peygamber, kavmini senelerce îmana davet etmiş, onların haklarında şefkat ve merhamet göstermiş idi. «Yarabbü. Kavmime mağfiret buyur, çünki onlar bilmiyorlar» diye duada bulunuyordu. Vaktaki, bu âyetler nazil oldu, onların necat bulmaya lâyık "kimseler olmadığı anlaşıldı. Artık «Yarabbü. Yeryüzünde kâfirlerden bir fert bırakma» diye duaya başladı.

(38) : (Ve) Hazret-i Nuh, telâkki ettiği emri ilâhîye binaen (gemiyi **yapıyordu)** onu yapmaya başlamıştı **(ve kavminden hangi bir güruh)** hangi bir cemaat o mübarek Peygamberin **(yanından her geçip gidince de onunla alay ediyorlardı)** onunla istihzada bulunuyorlardı, Ya Nuh!. Sen Peygamber olduktan sonra dülger olmuşsun, o zamana kadar gemi görmemişlerdi, bunun ne için ne yapıldığını anlayamıyorlardı. O muhterem Peygamber de onlara **(dedikh)** Ey cahiller!. (Eğer **bizim ile alay ederseniz)** bizim lüzumsuz bir şey ile uğraştığımızı sanarda bizi techil eyler iseniz **(artık şüphe yok ki, biz de sizin alay ettiğiniz gibi)** bizi teehilde, bizi abes ile iştigâl eder sanarak bizimle istihzada bulunduğunuz gibi **(sizinle alay ederiz)** biz necat bulup siz de gark olarak gidince sizin cehaletinizi düşünerek öyle bir felâkete lâyık olduğunuzu söyleriz. Malûmdur ki, Peygamberi Zişan, istihzada bulunmaz. Bu tâbir bir mukabele, müşekele tarikiyle söylenmiş oluyor.

Bunlardan asıl murad; «Ey cahiller!. Siz bu yaptığınız istihzanın pek vahim **âkibetini** yakında görürsünüz» demekten ibarettir.

(39) : Hazret-i Nuh, **o** kâfir güruha dedi ki: Ey benimle istihzada bulunan cahiller!. **(Artık Seride bileceksinizdir ki, kendisini)** dünyada gark suretiyle **(rüsva edecek azap kime gelecektir)** kimler boğulup gideceklerdir. **(Ve daimi bir azap)** uhrevî bir ceza^ kesilmeyen bir ateş, ardı arkası gelmeyen bir cehennem azabı **(kimin üzerine nâzil olacaktır)** ne büyük, ne beliğ bir tehdit!. İşte o münkir kavim, böyle bir felâkete uğramak üzere bulunuyordu.

∴

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا
مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
وَمَنْ اٰمَنَ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهُٓ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا
بِسْمِ اللّٰهِ مَجْر۪يٰهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبّ۪ي لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٤١﴾
وَهِيَ تَجْر۪ي بِهِمْ ف۪ي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ
ف۪ي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ
سَاٰو۪ٓي اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُن۪ي مِنَ الْمَٓاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ
اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَق۪ينَ
﴿٤٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(40) : Nihayet emriniz geldiği ve tennur kaynadığı vakit dediki: Onan içine her birinden ikişer çift ye aleyhine hüknt sabk etmiş olandan mâda ehlini ve

îman etmiş olanları yükle ve maamafih pek azından başkası onunla beraber îman etmemişti.

(41) : Ye dedi ki: Onun içine akması ve durması anında da Allah Tealânın ismini yâdederek binin. Şüphe yok ki, Rab'bint gafurdur, rahimdir..

(42) : Ve gemi onlar ile beraber dağlar gibi dalgalarjçinde akıp gidiyordu. Ve Nuh, oğluna nida etti, o ayrı bir yere çekilmişti. Ey oğlum!. Bizimle beraber bin ve kâfirler ile beraber olma -dedi-.

(43) : Dediki: Ben bir dağa sığınacağım, beni sudan korur. -Nuh da- dediki: Bugün Allah'ın emrinden koruyacak yoktur, onun rahmet ettiği müstesnâ. Ve ikisinin arasına dalga giriverdi de o boğulanlardan oldu.

*
**

İ Z A H

(4ü) : Bu mübarek âyetler, Nuh Aleyhissetâmın kavmi için mevcut olan azap zamanının geldiğini, tufanın zuhura gelip müthiş bir vaziyet aldığını bildiriyor. Ehli imanın gemiye binerek ve ismi ilâhîyi zikrederek selâmet içinde kaldıkların», Nuh Aleyhisselâm'ın oğlu Kenan'ın da o muhterem pederinin emrine itaat etmeyip dalgalar arasında helâk olup gittiğini beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Hazret-i Nuh, gemiyi yapıp bitirince **(nihayet emrimiz geldiği)** kavminin helâkine iradt-i ilâhîyemiz tecelli eylediği **(ve tennur kaynağı)** tannurdan sular fışkırmaya başladığı **(vakit)** Hazreti Nuh'a vahy ederek **(dediki: Onun içine)** o yaptığın geminin içerisine **(herbirinden)** yeryüzünde bulunması mukadder olan her nevi hayvanattan **(ikişer çift)** birer erkek ve birer dişi yükle **(ve aleyhine hükm** sebk etmiş **elandan mâda ehlini)** de yükle ki, bunlar Hazret-i Nuh'un müslüman olan avcesiyle müslim olan Sam. Ham #e Yasef namındaki üç oğludur. Hakkında hükmi ilâhî sebketmiş olandan murat ise Hazret-i Nuh'un kendisine îman etmemiş olan diğer bir zevcesiyle Kenan veya Yam adındaki oğludur. Bunlar kâfir bulunuyorlardı. **(Ve îman etmiş olanları)** Gemiye **(yükle)** yani: Ya Nuh! Kavminden saca îman edenleri de yanma **al (ve maamafih pek azından** başkası **onunla beraber îman etmemişti.)** Hazret-i Nuh'un dîne davetine rağmen kavminin kısmı âzami küfr içinde yapıyorlardı. Bir rivayete nazaran îman edenlerin adedi (78) erkek ile kadından ibaretti. Bunların sekizi Hazret-i Nuh'un ehli bulunuyordu ki: Onlar da Hazreti Nuh'un bir zevcesiyle üç oğlu ve bunlann üç zevcesi idi. Velhasıl îman edenler az bir cemaat idi. Adetlerini Cenab-ı Hak bilii.

§ Rivaytte nazaran Hazret-i Nuh, gemiyi abanoz ağaçlarından yapmış iki veya dört senede bitirmiştir. Bu geminin üç tabakası vardı. Alt tabakasında vahşi, haşerat denilen hayvanlar, orta tabakasında sair ehli hayvanlar, iist tabakasında

da Hazret-i Nuh ile kendisine îman etmiş olanlar bulunuyordu. Bu gemi, ilk yapılan bir sefinedir. Bir rivayete göre bunun uzunluğu üçyüz arşın imiş. Hazret-i Âdem'in mübarek cesedinin bu gemiye alınmış olduğu rivayet olunmaktadır. Kendisine ihtiyaç görülen yiyilecek şeylerde gemiye alınmıştı.

§ Tennurdan ve onun feveranından murad nedir?. Malûm olduğu üzere Tennur lügatte tandır dediğimiz ve içinde ekmek pişirilen bir ocaktır, bir nevi fırındır. Feveran- da kaynamak, fışkırmak demektir. Bu âyet-i kerîmedeki tennurun feveranı ise müteaddit suretle tevcih olunmuştur. Ezcümle deniliyor ki:

(1) Bu tennur bir ocaktan ibaret idi, Bu Hazret-i Âdem'e ait olup taştan yapılmıştı. Hazret-i Nuh'a intikâl etmiş idi. refikası bunda ekmek pişirirdi. Bu tennurdan suların fışkırmaya başlaması, tufan için bir alâmet bulunmuştu. Müfessirlerin bir çoğu buna kaildirler. Bu tennur Kûfe'de veya Şam'da veyahut Hint'te bulunuyordu.

(2) Bundan murad, suların yüksek bir mevkiden itibaren fışkırmış olmasıdır. Bu bir kinaye tarikidir. Tennurdan suların fışkırması gibi tasvir edilmiştir. Suların öyle galeyana başlaması, ateşin, hararetin, Lemana intişara başlaması gibi sayılmıştır.

(3) Tennurdan murad, yeryüzüdür. Yeryüzüne de tennur itlâk edilmiştir. Suların yerden fışkırması da onun galeyanından, her tarafa intişara başlamasından ibarettir.

(4) Bundan murad, Fecrin tulûu ile sabah nurlarının, şafak ziyalarının etrafa saçılmasıdır. Böyle bir andan itibaren gemiye binilmesi emr olunmuş oluyor. Bu, İmamı Ali Hazretlerinden mervîdir.

(5) : Bundan murad, Ebu Heyyan'ın tefsirinde beyan olunduğuna göre gemide suyun toplandığı mevkiidir. Bu tevcih, geminin âdeta kazanlı olup içindeki galeyan suyun buhariyle hareket eder bir halde bulunduğuna dalâlet ediyor. Vakia Hazret-i Nuh'un telâkki ettiği bir vahyi ilâhîye mebnî bu günkü buhar ile hareket eder sefineler gibi bir sefine vücude getirmiş olduğu istibad olunamaz. Tufandan sonra cemiyet hayatı uzun bir müddet felce uğramış, birçok şeyler unutulmuş, bu mükemmel sefinede devam etmeyip unutulmuş olabilir. Bilâhare fennin terâkkisiyle şimdiki buharlı gemilerde vücude getirilmiştir. Maamafih bu hususta kat'î bir hükm verilemez. El'ilmi indallâh.

(41) : (Ve) Nuh Aleyhisselâm, kendisine îman eden zatlara **(dediki: Onun içine)** geminin içerisine **(onun akması ve durması anında da)** her iki vaziyetinde de **(Allah Tealâ'nın ismini yâdederek binin)** yâni: Cenab-ı Hak'kın ismini yâdederek veya Bismillâh diyerek gemiye râkip bulunan veyahut o geminin yürümesi de, durması da Cenab-ı Hak'kın mukaddes ismine mukarin bulunduğu için artık korkmayın, o tufandan size bir zarar gelmez. **(Şüphe yok ki Rab'bim gafurdur)**

günahları, hataları bağışlar, **(rahimdir)** kullarına merhameti çoktur. Onun bu af ve merhameti sayesindedir ki, Ey müminler!. Sizi bu haileden, bu müthiş **tufandan kurtararak necata** kavuşturacaktır.

(42) : O müminler de ismL ilâhîyi yâdederek gemiye biniverdiler **(ve gemi onlar ile beraber dağlar gibi)** azîm, su üzerine yükselmiş olan **(dalgalar içinde akıp gidiyordu.)** Sular en yüksek dağların üzerine yükselmişti. (Ve **Nuh)** Aleyhisselâm **(oğluna)** Ken'an'a, diğer bir kavle göre Yam'a **(nida etti)** onu tufandan kurtarmak istedi (o) ise muhterem pederinden **(ayrı bir yere çekilmişti)** pederinin **dinine tâbi olmamış, onunla** beraber gemiye binmemişti. (Ey **oğlum!. Bizimle beraber)** gemiye gel **(bin ve kâfirler ile)** din ve mekân, itibariyle **(beraber olma)** eğer **îman etmez, bizimle** gemiye binmez isen helak olur gidersin dedi.

(43) : **Nuh** Aleyhisselâm'ın oğlu ise **(Dediki: Ben bir dağa sığınacağım)** yüksek bir yere iltica edeceğim, o dağ **(beni sudan korur)** ben helâk olmam. **Nuh Aleyhisselâm da, ona (dedi ki: Bugün Allah'ın emrinden)** azabından **(koruyacak yoktur) o** azaba bir şey mâni olamaz, öyle dağa sığınmak seni o azaptan kurtaramaz. **(Onun rahmet ettiği müstesna)** Ancak Cenab-ı Hak*kın merhametine mazhar **olanlar bu tufan** felâketinden mahfuz kalırlar, bundan kurtuluş için başka çare **yoktur. (Ve ikisinin arasına)** yâni: Nuh Aleyhisselâm ile onun emir ve tavsiyesini dinlemeyen oğlu beynine **(dalga giriverdi de o)** Hazret-i Nuh'un oğlu **(boğulanlardan oldu)** sair kâfirler gibi tufan dalgaları arasında helâk olup gitti. **Velhâsıl: Ken'an,** böyle câhilane bir iddiada bulundu, Cenab-ı Hak'kın kudretini, **azabını** düşünmedi, muhterem pederinin nasihatini, ihtarını dinlemedi, kendisini **ebedî bir** felâkete mâruz bırakmış oldu. İşte hakkı kabul etmeyenlerin, faideli **öğütleri dinlemeyenlerin** akıbetleri velevki, kendileri neseben en yüksek zatlara, **ailelere mensup olsunlar.** Yazıklar olsun bu gibi kıssalardan hisse almayanlara.

***

وَقِيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعِي مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعِي وَغِيضَ
الْمَٓاءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا
لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِي
مِنْ اَهْلِي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾
قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ
مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنِّي اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾
قَالَ رَبِّ اِنِّي اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَاِلَّا
تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Ve denildi ki: Ey Yerî. Suyunu yut ve ey gök açıl. Ve su kesildi ve iş icra edilmiş oldu. Gemi de Cudi dağı üzerine yerleşti. Ve zalimler olan kavim için uzaklık olsun denildi.

(45) : Ve Nuh Rab'bine nida etti de dediki: Yarabbü. Şüphe yok, oğlum benim âlemdendir ve muhakkak ki, senin vadin haktır ve hakîmler'in hakimi sensin.

(46) : Buyurdu ki: Ey Nuh!. O muhakkak senin ehlinden değildir. Şüphesiz ki o gayri salih bir iştir. Artık kendisine senin için bilgi olmayan bir şeyi benden sorma. Muhakkak ki, ben sana cahillerden olmayasın diye öğüt veririm.

(47) : Dediki: Ey Rab'bim!. Kendisine benim için bilgi olmayan bir şeyi senden sormaktan şüphe yok ki, ben sana sığınırım ve eğer benim için mağfiyet etmez ve beni esirgemezsen ben hüsrana düşenlerden olurunt.

*

İ Z A H

(44) : Bu mübarek âyetler, tufanın nihayet bulup kâfirlerin helak olduklarını, Hazret-i Nuh'un oğlu hakkındaki tezarruatını ve tecellî eden cevabı ilâhîyi, Hazret-i Nuh'un da af-ı ilâhîye iltica eylediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) tufan zuhurunu, kâfirlerin helakim, müteakip taraf-ı ilâhîden **(denildi** ki:) Yâni: İrade-i ilâhîyye tecelli etti ki: (Ey yer!. Suyunu yut) İçerine çek **(ve ey gök)** sen de **(açıl)** suyunu tutuver, yağmurların nihayet bulsun (ve su **kesildi)** noksanlanarak kaybolup gitti (ve iş icra edilmiş **oldu)** yâni: Kâfirlerin helaki, müminlerin de necatı hakkındaki vâdı ilâhî yerine getirilmiş bulundu. Veya emri ilâhî, takdir-i subhanî tamamiyle tecelli etti (gemi de **Cudi** dağı üzerine yerleşti) orada istikrar buldu. Cudi dağı ise Musul civarında veya Şam'da veya Âmil'deki bir dağdan ibarettir. (Ve) Taraf-ı ilâhîden veya emri hak ile melekler veya Hazret-i Nuh tarafından (zalimler olan kavim için uzaklık) helâk, rahmetden mahrumiyet **(olsun denildi)** çünki dini ilâhîyi tanımayan, kendi haklarında pek hayrhah olan bir Peygamberin öğütlerini red eden bir kavim, pek zâlim kimseler bulundukları cihetle böyle bir akıbete lâyık olmuştu. Öyle kabili ıslâh olmayan zâlimler aleyhine olan bir dua ise muktezayı hikmet ve maslahat olduğundan caiz bulunmuştur. «Rivayete nazaran Nuh Aleyhisselâm, Recep ayının onuncu günü gemiye binmiş, Muharremin onun günü gemiden inmiş ve Cenab-ı Hak'ka şükr için o gün oruç tutmuştur. Binaenaleyh Muharrem'in onuncu günü oruç tutmak bir sünnet bulunmuştur.

«Bel» lâfzı, belirsiz etmek, taamı ve meşrubatı sür'atle yutmak demektir. Kâli, lâfzı da koparmak demektir, iklâ'da bir şeyden men'etmek manasınadır.. • «Gayz» da suyun ^azalması, çekilip eksilmesi, gitmesi demektir.

(45) : **(Ve Nuh Rab'bine nida etti)** Dua ve sualde bulundu **(dediki: YarabbÜ. Şüphe yok ki, oğlum)** Kenan da **(benim ailemdendir)** o da benim ehil ve iyâlim cümlesindendjr. **(Ve muhakkak ki, senin vadin haktır)** Bana ve ehl ve iyâlime necatbahş olacağım da vâd buyurmuş idin, artık hikmet nedir ki, oğlum necata nail olamadı. Senin vadin ise bir sıdk-ı mahzdır, onda hulf carî olamaz. (Ve) Yarabbiî. **(Hakîmler'in en hakîın'i** sensin) çünki sen bütün hakimlerin en âdili, en âlimisin.. Veya sen hikmet sahiplerinin en ziyade hikmet ile müttasif olanısın. Artık şüphe yok,ki, bu necata ademi nailiyet de bir hikmete müstenittir.

(46) : **(Buyurdu ki,)** Yâni: Vahyi ilâhî sudur etti ki: (Ey **Nuh!.** O) O necate ermemiş oğlun **(muhakkak senin ehlinden değildir)** o senin ehl ve iyalinden sayılamaz. Yahut o, gemiye kendilerini bindinnek için sana emr ettiğim ehl ve iyalinden değildir. Çünki o, kâfir olduğu için senin ehl ve iyalinden istisna edilmiştir. **(Şüphesiz ki, o gayri** salih **bir** iştir.)

Yâni: Onun hareketi salih takdire lâyık bulunmamıştır. Yahut o salih bir amel sahibi değildi. Bu cihetle o senin ehlinden bulunmak şerefini kaybetmiştir. Çünki insanlar arasındaki ehliyet ve kurbiyyetin asıl medarı dînen ittihatdır. Bu

bir mânevî karabettir. Dîni ilâhîye intisab ve ona riayet hususunda müttehit olanlar, biribirinin karibidir, yârıdır. Aralarında bir karabet-i mânevîye, bir uhuvvet-i dîniye vardır. Müminler ile kâfirler arasında ise hakikî bir alâka mevcut değildir. Binaenaleyh bir aile efradı aynı dîne mensup, aynı terbiyemle muttasif olmadıkça aralarında hakikî, indallâh makbul bir karabet mevcut olmuş olamaz. İşte Hazret-i Nuh ile neseben oğlu arasmdakivaziyet, bunu göstermektedir. **(Artık)** Ey Nuh -Aleyhisselâm- (kendisine senin için **bilgi olmayan)** husule gelmesi sevap, hikmete muvafık olup olmadığı sence meçhul bulunan, yakınen bilinmeyen hangi **(bir** şeyi benden sorma) benden isteme, ezcümle Kenan da küfr içinde bulunduğu için onun necata nâiliyeti muktezayı hikmete münâfî olacağından artık bir şefkati pederane eseri olarak onun neden halâs olmadığım suale mahal yoktur, **(muhakkak ki,** ben sana cahillerden olmayasm diye öğüt **veririm)** tâki: Cahiller gibi gayrı muvafık suallerde bulunmayasm.

Bu emri ilâhî, Hazret-i Nuh hakkında bir âtıfet-i ilâhîyenin tecellisi demektir. Çünki Peygamberler haddizatında ma'sûmdurlar. Onlardan günâh sâdır olmaz. Binaenaleyh Hazret-i Nuh'tan sâdır olan bu sual, bir ma'siyet değildir. Belki efdal ve ekmel olanı terketmek kabilindendir. Veya ictihadmdaki bir hatadan ibarettir. Oğlunun mümin olduğunu zannetmesinden neş'et etmiştir. İşte bu âyet-i kerîmede Hazret-i Nuh'un böyle efdal ve ekmel olanı, yâni adem-i suali terketmiş olduğuna veya ictihad ve kanaatinde isabet edememiş bulunduğuna bir tenbihten ibaret bulunmuştur, bu büyük bir mevîzeden bir hayırhahlıktan başka değildir.

(47) : Bu vahyi ilâhî üzerine Hâzret-i Nuh **(Dediki:** Ey **Rab'bim!. Kendisine benim için bilgi olmayan)** yâni: Husule gelmesini muktezayı hikmet olduğunu bilmediğim veya doğru olduğuna bilgim bulunmayan veyahut doğru olup olmadığına muttali bulunmadığım **(bir** şeyi senden sormaktan) böyle bir sualde bulunmaktan (şüphe yok **ki,** ben sana sığınırım) beni öyle bir sualden siyanet buyur. (Ve eğer **benim** için mağfiret etmez) benden sâdır olan yersiz bir sualden dolayı beni yarlığamaz **(ve beni** esirgemez isen) yâni: Tövbemi, itizarımı kabul etmek suretiyle bana merhametde bulunmaz isen **(ben hüsrana düşenlerden)** zarar ve ziyana, manevî mes'uliyete uğrayanlardan **(olurum)** bu âyet-i kerîme, bütün beşeriyet için bir uyanma dersi vermektedir. Şöyle ki: Masum, her veçhile eltaf-ı ilâhîyyeye mazhar olan bir Peygamberi Zişan, zelle kabilinden olan yersiz bir sualinden dolayı böyle Cenab-ı Hak'ka iltica ederek ondan mağfiret, ve rahmet niyazında bulunursa artık günahkâr olan biz insanlar, bir çok kusurlarımızdan dolayı ne kadar nedametde bulunmalıyız, ne kadar taib ve müstağfir olarak Allah Tealâ'mn af ve setrine iltica eylemeliyiz. Artık bunu düşünmeli, buna göre hareketimizi, Islaha, tanzime çalışmalıyız. Ve Minâllahittevfik.

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَٰذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

* (48) : Denildi ki: Ey Nuh!. Bizden bir selâm ile ve senin üzerine ve seninle beraber olanlardan neş'et edecek ümmetler üzerine birçok bereketler ile -gemiden- in. Ye bir takımı milletleri de ileride faidelendireceğiz, sonra onlara bizden acıklı bir azap dokunacaktır.

(49) : İşte bu, gayıp haberlerindendir. Bunu sana vahy ediyoruz. Bunu ne sen ve ne de kavmin bundan evvel bilir değil idiniz. Artık sabr et. Şüphe yok ki akıbet müttâkiler içindir.

⁂

İ Z A H

(48) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Nuh ile kendisine tâbi olan müminlerin gemiden kemâl-i selâmet ve bereketle yer yüzüne indiklerini ve bir nice kavimlerin azabı ilâhîye uğradıklarım bildirmektedir. Hazret-i Nuh ile kavmine ait olan bu tarihî hâdiselerin, kıssaların ise Resûli Ekrem ile kavmince gayrı malûm iken bunlara dair olan beyanat-ı Kur'aniyenin gayba ait haberler cümlesinden olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Taraf-ı ilâhîden (denildi ki: Ey Nuh!. Bizden bir selâm ile) bir emniyet ve selâmet ile (ve senin üzerine ve seninle beraber olanlardan neş'et edecek ümmetler üzerine bfrçok bereketler ile) gemiden veya dağdan düz yer yüzün (in) yâni: Ey Nuh!. Yeryüzü bütün sular içinde kaldığı ve orada yaşamak, nebatad ve hayvanat namına bir şey kalmadığı cihetle müşkül bulunduğunu düşünerek endişede bulunma. Sana ve sana tâbi olanlara ve kıyamete kadar ehli îmana emniyet, selâmet ve aleddevam mü-

tenevvî erzak verilecektir. Bu, Hazret-i Nuh'un tövbesinin kabulüne ve kendisinin hüsrandan halâs ile mütenevvî fiyuzatı ilâhîyyeye nâiliyeti için bir beşaret mahiyetinde bulunmuştur. (Ve bir takım ümmetleri de ileride faiddeBÛreceğiz) Onlardan ve senin zürriyetinden dünyaya gelecekler, yer yüzünde yaşayacaklar, faidelere, servetlere nail olacaklardır. Fakat onlar mümîn bulunmuş olmayacakları cihetle (sonra onlara bizden acıklı bir azap dokunacaktır.) Onlar ahiretde şiddetli cehennem azabına uğrayacaklardır, dünyadaki varlıkları kendilerine faide vermeyecektir. Filhakika Hazret-i Nuh'tan sonra yeryüzünde yine beşeriyet kitlesi neşvünema bularak intişara başlamış, kendilerine müteaddit Peygamberler gönderilmiş, buna rağmen büyük bir kısmı dîni ilâhîden ayrılarak küfr içinde yaşamış ve yaşamakta bulunmuştur. İşte bütün bunların hepsi de ahiretde pek acıklı bir azaba uğrayacaklardır. Hattâ bir kısmı dünyada da çeşit çeşit azaplara, felâketlere uğramışlardır. Tarihî beşeriyet, buna şahitdir.

(49) : (İşte bu) Nuh Aleyhisselâm'm kıssası, onun ve kavminin hakkmdaki haber (gayıp baberlerindendir.) Sair haberler gibi alelade, herkesçe malûm değildir. (Bunu) Bu Nuh Aleyhisselâm ile kavmi hakkmdaki haberi (saoa vafcy edh» yoruz) Kur'an-ı Mübîn vasıtasiyle bildiriyoruz, (bunları ne sen ve »e de senin kavmin bundan evvel) Kur'an'ın böyle nüzulünden mukaddem (bffir değildiniz) vakıa tufan hâdisesi, insanlar arasında meşhur ise de onun tafsilâtına, vücude gelmesinin esbabına ve sair tafsilâtına vâkıf değildiler. Bunlar gayıp kabilinden bulunuyordu. Bahusus Resûli Ekrem lihikmetin ümmî idi, kavmi de tarihî âleme vukuftan mahrum kimseler bulunuyordu. Bu cihetle de böyle bir kıssadan haberleri yok idi. Sonra Cenab-ı Hak, Kur'an'ı Mübîn vasıtasiyle Peygamber Efendimizi ve onun ümmetini bunlardan alettafsü haberdar buyurmuştur. (Artık) Ey NebiyyiZişan!. Sabret sana îman-edenler de sabretsinler. Bir takım kâfirlerin eza ve cefasına karşı tahammül gösteriniz. Risaletini tebliğden geri durma, muvakkat bir eza ve cefaya katlan. Nitekim Nuh Aleyhisselâm da böyle eziyetlere, üzüntülere karşı sabr etmiş idi. (Şüphe yok ki, akıbet muttekSer içindir) Dünyada zafere nailiyet, ahirette de fevz-ü necata mazhariyet, küfrden ve meâsiyetlerden sakınan kullar için vâd olunmuştur. Bu beyanatı Kur'aniye, Resûli Ekrem için bir tesliyeti ve tebşiri mutazammın bulunmaktadır. Vakıa Resûli Ekyetlere nail olmuştur. Neşr ettiği dini islâm da kıyamete kadar devam edip beşeriyet âlemine nurlar saçacaktır.

Kur'an-ı Azîm'de bu gibi Peygamberlere ait kıssaların bir kısım surelerde tekrar tekrar beyan buyurulması muhtelif hikmetlere; maslahatlara müstenittir. Maahaza bu kıssaların ekserisi mütenevvi usûl ile, başka başka ilâveler, mevzular ile bildirilmiş, Kur'an-ı Kerîm'in bir mucize-i kelâmîye olduğu bu suretle de tecellî etmiştir. Sonra Resul Ekrem, vakit vakit birçok cemaatlar üe temasta bulunuyor, onlara icabına göre Peygamberlerin tarihî hayatından bahse lüzum görülüyordu. Bu sebeple de bu kıssalar mükerreren beyan buyurulmuştur. Bir

de zaman-ı nebevîdeki kâfirler, **kâh** azab-ı ilâhînin ehli küfre teveccüh edeceğini inkâr ediyorlardı, kâh da dindar olanlara karşı pek vahşiyâne hareketlere cür'et gösteriyorlardı. Artık evvelki Peygamberlerin de onlara inananların da böyle inkârlar, eziyetler karşısında kalmış oldukları beyan buyunılarak Resûli Ekrem'e ve onun dinine sâlik olan ehli islâma tarihî örnekler gösterilmiş, tesellî vermek hususu temin buyurulmuştur. Eğer bu kısselar, bu ibret alınacak vak'alar, bir kere beyan buyunılmuş olsa idi, bu kadar nazarı dikkati celbedemiyeceği cihetle Kur'an-ı Azîm'in nuzulündeki hikmete, maslahata muvafık olamazdı. Binaenaleyh Kur'an-ı Mübîn'deki bazı âyetlerin, kıssaların böyle tekerrürü daha bir nice hikmetleri, faideleri hâvidir. Hazreti Nuh için Araf süresindeki (62) inci âyet-i celîlenin tefsirine de müracaat!.

***

وَاِلٰى عَادٍ

اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ

اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ

اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذ۪ي فَطَرَن۪يۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ

عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا

مُجْرِم۪ينَ ﴿٥٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Âd -kavmine- de kardeşleri HUD'u -Peygamber- gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim!. Allah'a ibadet ediniz, sizin için ondan başka hiçbir mâbûd yoktur. Sizler ise iftira edenlerden başka değilsiniz.

(51) : Ey kavmim!. Onun üzerine sizden bir mükâfat istemiyorum. Benim mükâfatım ancak beni yaratmış olana aittir. Siz hâlâ âkılâne düşünmeyecek misiniz?.

(52) : Ve ey kavmim!. Rab'binize istiğfarda bulunun. Sonra ona tövbe edin ki, üzerinize semanın feyzini bol bol göndersin ve sizin kuvvetinizi kuvvet ilâvesiyle arttırsın ve günahkârlar olarak yüz **çevirmeyiniz.**

***

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetler de Hud Aleyhisselânfın kıssasını hâvidir. O Peygamberi âlikaderin kavmini tevhidi ilâhîye ve istiğfar ile tövbeye davet buyurmuş olduğunu bildirmektedir. Ve onlardan bir mükâfat beklemediğini ve kendisinin bu emirlerine riayetleri takdirinde büyük nimetlere, kuvvetlere nail olacaklarını onlara bildirmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Âd) kavmine (de) neseben **(kardeşleri Hud'u)** Peygamber **(gönderdik)** onları dîni ilâhîye davete memur ettik. Hazret-i Hud, onlara **(dedi ki: Ey kavmim!. Allah'a ibadet ediniz)** yalnız onu mâbûd biliniz, ondan başkasını ona ibadetde şerik ittihaz etmeyin **(sizin için ondan başka hiçbir mabûd yoktur)** ilâhınız ancak o'dur. Bu taptığınız sanemler, taşlardan ibarettir, size ne zarar ve ne de faide veremez. Bütün kâinat bir Haalik-ı Azîm'in, bir mâbûdi Zîşanm vücuduna dalâlet ve şahaded edip dururken artık öyle âdî, mahlûk şeyleri nasıl mâbud tanıyabilirsiniz?. **(Sizler ise)** Bu hareketinizle, böyle mahlûkâta ibadet etmenizle veya bu putlara ibadet etmenizi Cenab-ı Allah emir etmiştir demenizle o Haalık-ı Azîme **(iftira edenlerden başka değilsiniz)** siz yalancı, iftiraya düşkün kimselerden bulunmaktasınız.

§ Hud Aleyhisselâm, Âd kabilesinden ve Nuh Aleyhisselâmın zürriyetinden bir zat idi. Âd kabilesi ise araplardan olup Yemen nahiyesinde otururlardı. Bu cihetle Hazret-i Hud, neseben Âd kabilesinin kardeşi bulunmuştur. Böyle bazı Peygamberlerle kavimleri arasında bir kardeşlik bulunmuş olduğunun Kur'anı Hâkimde beyan buyurulması bir maslahat ve hikmeti mutazammındır. Şöyle ki: Peygamber olan bir kardeşin hâli, etvan kardeşleri arasında malûmdur. Artık fazilet ve kemâlin bir timsali olduğu görülüp duran bir kardeşin nasihatları nasıl olur da kabul edilmez, nasıl ölür da sözleri inkâr edilerek kendisine karşı adavet ve iğbirar gösterilebilir?. Böyle bir hareketin doğru olmayacağına bu tâbir ile işaret edilmiş oluyor. Bir de bu tâbir, Resûli Ekrem'in kavmi için bir işaret ve irşadı mutazammındır. Şöyle ki: Kureyş taifesi kendi kabilelerinden bir mübarek fert olan Hazret-i Muhammed'in -Aleyhisselâm- kendilerini dîne davete memur bir Peygamber olduğunu uzak görmüşlerdi. Binaenaleyh Kur'anı Ke-

rimde buyurulmuş oluyor ki: Hud, Salih gibi bir kısım Peygamberler de kendi kavimlerinden birer fert iken, aralarında neseben kardeşlik var iken o kavimlere Peygamber gönderilmişlerdi. Artık Hazret-i Muhammed'in kavmine vesair kavimlere Peygamber gönderilmesi neden istibad edilsin?. İşte böyle bir yanlış düşünce bu kardeşlik tabiriyle izale edilmek istenilmiştir.

(51) : **(Ey kavmim!.)** Ben **(onun üzerine)** o sizi dîni ilâhîye davet vazifesini ifada bulunduğumdan dolayı **(sizden bir mükâfat istemiyorum)** sizden şahsî bir faide beklemiyorum ben mahza rızay-ı ilâhî için sizi dîni hakka davete çalışıyorum **(benim mükâfatım)** beni lâyık olduğum sevaplara, nimetlere nail buyuran **(ancak beni yaratmış olana aittir)** yoksa sizlere ait değildir. Ey kavmim!. **(Siz hâlâ âkilâne düşünmeyecek misiniz?)** siz bu hakikati hiç tefekkür etmez misiniz?. Siz hakkı bâtıldan, sevabı hatadan ayırmaya çalışmaz mısınız?. Nedir bu sizdeki bu kadar gaflet ve cehalet?. Evet.. Mübarek Peygamberler, ümmetlerine bu yolda hitab etmişler, kendilerinden şahsî bir menfaat beklemeleri mülâhazasını gidererek mahza kutsî vazifelerini rızay-ı ilâhî için ifaya çalıştıklarını bildirmişlerdir.

(52) : (Ve ey **kavmim!.)** Artık uyanın, kusurlarınızı anlayınız **(Rabbinize istiğfarda bulunun)** ona îman ederek ondan af ve mağfiret dileyiniz **(sonra ona tövbe edin)** başkalarına ibadette bulunmuş olduğunuzdan dolayı nedamet izhar ederek tövbekâr olunuz (ki) o Haalık-ı. Kerîm, sizlerin üzerinize **(semanın** feyzini **bol bol göndersin)** gökten fâideli yağmurlar yağdırarak arazinizi neşvünemaya nail kılsın, (ve sizin kuvvetinizi kuvvet ilâvesiyle dittirsin) sizi kat kat kuvvetlere, şehamete mehabete erdirsin veya çokça mal ve servete nail buyursun. **(Ve)** siz **(günahkârlar)** müşrikler **(olarak)** benim verdiğim nasihatlardan (yüz çevirmeyiniz) onları kabul ediniz, o cahilâne hareketlerde İsrar edip durmayınız.

§ Rivayete nazaran Hud Aleyhisselâm'ın kavmi pek geniş araziye mâlik idiler, başka kavimlere karşı da fazla bir kuvvete, mehabete sahip bulunuyorlardı. Küfrleri yüzünden üç sene kadar yurtlarına yağmurlar yağmamış, kahd-u gala yüz göstermişti. Kadınları çocuk doğuramaz olarak nesilleri kesilmeğe yüz tutmuştu. İşte bu sırada Hazret-i Hud, onlara böyle bir nasüıatda bulunmuş, Cenab-ı Hak'ka hâlisane ibadet ve taad sayesinde yeniden nimetlere, kat kat kuvvetlere nail olacaklarını kendilerine bildirmişti. Binaenaleyh bu mübarek âyetler gösteriyor ki: Cenab-ı Hak'kın dinine riayet edilmesi, günahlardan dolayı tövbekar olup istiğfarda bulunulması, fevz.ve necata, kuvvet ve itilâya vesiledir. Artık maddî ve manevî felâhını, terâkkisini isteyen bir kavim için bundan başka çare yoktur.

*
* * *

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ
بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾
إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ
وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ
لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا
هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ فَإِنْ
تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا
غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(53) : Dediler ki: Ey Hud!. Sen bize bir beyyine ile gelmedin ve biz de senin sözünden dolayı kendi tanrılarımızı terkedici değiliz ve sana inanan kimseler de değiliz.

(54) : Biz demeyiz, ancak -deriz ki- seni tanrılarımızdan bazısı fena bir suretde çarpmıştır. Dedi ki: Ben şüphesiz Allah Tealâ'yı işhâd ediyorum ve siz de şahid olunuz ki, ben sizin şerik ittihaz ettiğiniz şeylerden muhakkak beriyim.

(55) : Onun gayrı, artık bana karşı istediğiniz mekr ve hileyi cümleten yapınız, sonra bana asla bakmayınız.

(56) : Şüphe yok ki, ben, benim Rab'bim ve sizin Rab'biniz olan Allah Teafâ'ya tevekkül ettim. Hiçbir hareket sahibi hayvan yoktur ki, illâ onun ahundan tutan o*dur. Muhakkak ki, benim Rab'bhn dosdoğru bir yol üzerinedir.

(57) : Artık siz yüz çevirir iseniz, ben size kendisiyle gönderilmiş olduğum şeyi muhakkak İd, tebliğ ettim. Ye Rab'bim sizden başka bir kavmi sizin yerini-

ze getirir ve siz onu hiç bir şey ite mutazarrır edemezsiniz. Şüphe yok id, Rab' bini herbir şey üzerine muhafızdır.

*
**

İ Z A H

(53) : Bu mübârek âyetler de Âd kavminin Hazret-i Hud'a karşı olan münkirâne, cahilâne lâkırdılarını bildirmektedir. O Peygamberi Zişanın da onlara verdiği cevabını ve Cenab-ı Haklan o kavmi mahvederek yerlerine başka kavimleri getireceğini ihtar etmiş olduğunu ve Hak Tealâ'nm ulvî evsâfım yâd eylediğini hikâye buyurmaktadır. Şöyle ki: Âd kavmi Hazret-i Hud'un nasihatlarmı dinlemediler, bilâkis onun risaletini ve gösterdiği mucizeleri inkâr ederek, **(dediler ki: Ey Hudî. Sen bize bir beyyîne ile gelmedin)** sen Peygamber olduğuna dair olan iddianı isbat edecek bir hüccete sahip değilsin **(ve bH de senin sözünden dolayı tanrılarımızı)** kendilerine tapındığımız putları **(terkedici** değiliz) yolumuzda sebat edeceğiz. (Ve) Dediler ki: Ey Hud!. Biz **(sana inanan kimseler de değiliz)** biz senin Peygamber olduğunu asla tasdik etmeyiz.

Bu kavim, böyle küfrlerinden ayrılmadılar, Hazret-i Hud'un gösterdiği mucizeleri inkâr eylediler, onların öyle, tapındıkları şeyin kimseye bir faide veya zarar verebilmek kabiliyetinde olmadığına her aklı selim hükmederken o kavim onlara tapınmaktan kendilerini alamadılar.

(54) : Ve o cahil kavim. Hazret-i Hud'a karşı dediler ki: Ey Hud!. **(Biz** demeyiz.) senin hakkında bir şey söylemeyiz **(ancak deriz ki: Seni tanrılarımızdan bazısı fena bir suretde çarpmıştır)** yâni: Sen onlara tapmaktan bizi men ettiğin, için, onların aleyhinde söz söylediğin için onlardan bazıları sana fena bir surette çarparak senin aklını bozmuş, seni mecnun etmiştir. Bu kavmin böyle ahmakça iddialarına karşı, Hazret-i Hud'da **(dedi ki: Ben şüphesiz)** kendi hakkımda **(Allah Tealâ'yı işhâd ediyorum)** benim bir Peygamber olduğuma o şahiddir. (ve siz de) benim hakkımda **(şahid olunuz ki, ben sizin)** Cenab-ı Hak'kı **(şerik ittihaz ettiğiniz şeylerden beriyim)-** ben onlann mâbûdiyet vasfım hâiz olmadıklarını bilir, onlardan uzak bulunurum.

(55) : Yine Hazret-i Hud, demiş oluyor ki: Ey kavmim!. Ben o putlarınızdan beri bulunmaktayım ki, onlar **(onun gayrı)** dırlar. Yâni: Siz **o** putları Cenabı Hak'ka şerik koşuyorsunuz, ben isem onlardan müteberrîyim. Onlar hâşâ Allah'a şerik olamazlar, onlara ibadet asla caiz değildir, **(artık bana karşı)** benim helakim için **(istediğiniz mekir ve hileyi cümleten)** siz **ve** putlarınız toptan **(yapınız)** ellerinizden geleni yapmaya çalışınız. **(Sonra bana asla bakmayınız)** yâni: **Bana** bir mühlet vermeyiniz, yapmak istediğiniz düşmanlığı hemen yapmağa çalşımz. Hazret-i Hud'un kavmine böyle bîpervâ hitab etmesi, kendisinin sıyaneti

ilâhîyeye mazhar olduğunu beyandan ibarettir ki, bu onun için âzîm bir mucize demektir. Çünki kavmi arasında yalnız başına olduğu halde onlardan asla korkmamış Hak Tealâ'ya itimat ile onlara böyle bir teklifte bulunmuş, onların da taptıkları şeylerin âciz, kendisine cinnet gibi. vesaire gibi bir zarar vermeğe gayrı kaadir bulunduklarını göstermiştir.

(56) : Hazret-i Hud, kavmine karşı şöyle de hitab etmiştir. (Şüphe yok ki: ben, benim Rab'bim ve sizin Rab'biniz olan Allah Tealâ'ya tevekkül ettim) umurumu o Haalık-ı Azîm'e, tefvîz ederek ona itimâdda bulundum. (Hiçbir hareket sa hibi hayvan) yeryüzünde gezip dolaşan bir hayat sahibi mahlûk (yoktur ki; illâ onun alnından tutan) onun mâliki ve kahiri olan aneak (o'dur) o Haalik-ı Azîmüşşandır. Onun izni, takdiri olmadıkça hiçbir mahlûk başkasına bir zarar, bir faide veremez. Bütün mahlûkat, Cenab-i Hak'kın yedikudreti altındadırlar. (Muhakkak İd, benim Rab'bim) O bütün mükevvenatın Haalık-ı olan Allah Tealâ (dos doğru bir yol üzerinedir) yâni: O hak ve adalet tarikine sahiptir. O hiç bir kim şeye zulmetmez, mümîn, muhsin olanları o güzel hallerinden dolayı mükâfatlarc nail kılar, kâfir, isyankâr olaçlan da kendi kötü hallerinden dolayı cezaya uğratır. Yoksa hiçbir kulu hakkında hâşâ zulm etmez. Binaenaleyh Ey münkir kavmim!. Siz de bir kahrı ilâhîye uğrarsanız o sizin bu fena amellerinizin, kanaatlerinizin bir cezasından başka değildir.

§ Nasıye; lügatte cebhe, alın, alın üzerindeki saç demektir. Bu kelime zat, şahıs mânasında da müstameldir. Nasıye-i hâl tâbiri de çehre gösterişi, tavır, vaziyet demektir. Nâsıyeden tutmak tâbiri ise: Onun sahibine mâlik, onun hakkında istenildiği veçhile tasarrufa kaadir olmak yerinde müstameldir. Ve; Filân mübârek nâsiyelidir, denilir ki, mübarek bir zatdır demektir.

(57) : Hazret-i Hud, kavmine şöylece de ihtarda bulundu: (Artık) Ey Kavmim!. (Siz yür çevirir iseniz) Benim nasihatlarımt dinlemez de kaçınırsanız (ben size kendisiyle) taraf-ı ilâhîden (gönderilmiş) tebliğine memur olmuş (olduğum şeyi muhakkak ki, tebliğ ettim) ben vazife-i risaletimi yerine getirdim. Artık bütün mes'uliyet size aittir. Çünki siz beni tekzib etmekte, hakkı kabulden kaçınmakta İsrar edip duruyorsunuz. (Ve Rab'bim sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir) yâni: Siz böyle küfrünüzde İsrar edip durunca hakkınızda kahrı ilâhî tecellî eder. Cenab-ı Hak sizi helak ederek sizin yurdunuzu, servet ve samanınızı başka bir kavme nasib eder ki, o kavm, mümîn, müvahhıd bulunur. (Ve siz onu) O Haalık-ı Azîmi (hiçbir şey ile) ona şerik koşmakla ve sair hareketlerinizle asla (mutazarrır edemezsiniz) siz ancak kendi nefsinizi mutazarrır kılmış olursunuz. (Şüphe yok ki Rab'bim) büyük, küçük (her bir şey üzerine muhafızdır) her şeyi hıfzetmeğe, görüp gözetmeğe kaadirdir. Binaenaleyh bütün kullarının amellerini bilir. Hiç bir şey onun daire-i ilm ve hıfzından hariç olamaz, dilediği şeyleri helakten hıfzeder, ve dilediği şeyleri de helak edebilir. Amennâ.

İşte Peygamberini Zîşanın ve onların varisleri olan ehli îman ve irfanın vazifeleri, böyle nâsi irşada, ikaza çalışmaktır, hak yolunda fedakârlık gösterip halkı uyandırmağa, tenvir etmeğe gayret göstermekten geri durmamaktır. Bu hususta başkalarından korkmayıp Cenab-ı Hak'ka sığınarak hakimane hayırhahane bir surette hareket etmektir, dinî ilâhînin her tarafa intişarına hizmette bulunmaktır. İşte Hazret-i Hüd'un kavmine karşı olan bu hitabeleri de bizler için bir nümune-i imtisâl mahiyetinde bulunmaktadır. Hakkı kabulden kaçınanların vahîm akıbetleri de şöylece beyan buyurulmaktadır.

وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا
وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ
رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ
الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا
لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Vaktaki enirimiz geldi, Hud'u ve onunla beraber îman etmiş olanları bizden bir rahmet ile kurtardık ve onları kaba bir azaptan da halâs ettik.

(59) : Ve işte o da Âd'dır ki, Rab'lerinin âyetlerini inkâr ettiler ve onun Peygamberlerine âsî oldular ve her hi inatçı cebbarın enirine uydular.

(60) : Ve bu dünyada bir lanete tabî tutuldular, kıyamet gününde de. Haberiniz otsun, şüphe yok ki Âd Rablerine kâfir oldular. Agâh olunuz ki, Hud kavmi olan Âd için bir uzaklık olsun.

İ Z A H

(58) : Bu mübarek âyetlerde Cenab-ı Hak'kın Hud kavmini helak ettiğini Hud Aleyhisselâm ile ona îman edenleri de dünyevî ve uhrevî necata nail buyurduğunu bildirmektedir. O helak olan kavmin ise ne kadar münkir, âsî, cebabireye tâbi kimseler bulunduğunu ve o kavmin bu dünyada lanete hedef olup rahmet-i ilâhîyeden uzak bulunmuş olduğunu teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Vaktaki)** Âd kavmi Hazret-i Hud'un tebligâtını kabul etmeyip, küfrlerinden dönmediler. Üzerlerine (emrimiz geldi) azabımız onları kuşatdı, onları helak edip gitti **(Hud'u)** o Peygamberi Zişanı (ve onunla beraber îman etmiş olanları) ise (bizden bir rahmet ile) haklarında tecellî eden bir fazlı ilâhî ile (kurtardık) onları o kavme teveccüh eden azaptan mahfuz kıldık. Bu onların haklarında büyük bir sıyanet-i ilâhîye idi. Çünki bir muhite bir azap, bir musibet teveccüh edince çok kere bundan müminler de, kâfirler de mutazarrır olurlar. Âd kavmine teveccüh eden azaptan ise bir keremi ilâhî olarak müminler asla mutazarrır olmamışlardı. (Ve onları) O müminleri (kaba) çirkin, şiddetli (bir azaptan da halâs ettik) ki, o da ahiret azabıdır. Diğer bir tevcihe göre de buyurulmuş oluyor ki: Cenab-ı Hak, mümînleri hem kâfir olan Âd kavminin tecavüzlerinden, kötü muamelelerinden kurtardı, hem de o kavmin helakine sebep olan şiddetli bir rüzgârın tesirinden muhafaza buyurmuş oldu.

Tefsirlerde yazılı olduğu üzere bu Âd kavmini mahveden rüzgâr, pek şiddetli ve pek sıcak imiş, yedi gün devam etmiş, sekizinci gün onları helak eylemişdi. Bu rüzgâr çarptığı her kuvvetli, cesim kâfiri adetâ çam ağacı gibi yerlere deviriyordu veya bu rüzgâr onların ağızlarından, burunlarından giriyor, aşağılarından çıkıyor, kendilerini fecî bir suretde helak etmiş oluyordu. Bu rüzgârın tesirinden bir rahmeti ilâhîye esefi olarak hiçbir zarar görmemiş olan müminlerin adedi ise dört bin kadar imiş.

(59) : (Ve işte o da) yâni: Şu kabirleri, eserleri görülen mütefekkir insanlar için bir ibret ve intibah manzarası teşkil eden müstehlik kavim ise **(Âd'dır** ki) onlar (Rab'Ierinin âyetlerini inkâr ettiler) Hud Aleyhisselâm'ın gösterdiği mucizeleri tasdikten kaçındılar bu inkâr onların helakine sebep olan birinci vasıflarıdır (Ve) onların ikinci mezmum vasıfları olmak üzere de onlar (onun) Cenab-ı Hak'kın (Peygamberlerine âsi oldular) vakıa onlara yalnız Hud Aleyhisselâm gönderilmişti. Fakat ona karşı isyan, bütün Peygamberlere karşı isyan demektir. Çünki hepsi de vahdaniyet-i ilâhîye âkidesini tebliğ etmekte bulunmuştur, o mübarek Peygamberlerin aralarını tefrik caiz değildir. Binaenaleyh birini inkâr, hepsini inkâr demektir. Yahut resul yerinde rüsül denilmesi, Hazret-i Hud hakkında bir tazim içindir. (Ve) Âd kavmi (herbir inatçı) Hak'ka karşı münazaada: muarezade bulunan **(cebbarın)** kendisini yüksek gören mütemerrid bir şahsın (emrine uydular) bu da onların helâkına sebebiyet veren üçüncü bir çirkin vasıflan idi. Evet.. Onlar bir takım dinsiz reislerini taklit ediyorlar, onların bâtıl

sözlerine bakarak kendileri de Hazret-i Hud'u inkâr eyliyorlardı, bu bir insandır, nasıl Peygamber olabilir, diyorlardı. İşte bu cahilane hareketlerinin müthiş cezasına hepsi birden kavuşmuş oldular. Cahilane bir taklidin neticesi bundan başka değildir.

(60) : O Âd kavmi, öyle çirkin hareketlerinin bir neticesi olarak **(dünyada bir lanete tâbi tutuldular)** yâni: Allah Tealâ'nın rahmetinden ve her bir hayırdan uzak düşürüldüler veya dünyada nâsin lanetine hedef oldular, tarihte kötü bir nam bırakmış bulundular. (Ve) Onlar **(kıyamet gününde de)** bütün hallerine sabit olacak zatların huzurlannda lanete uğrayacaklardır. Onlar ne için bu kadar dünyevî ve uhrevî lanete hedef oldular?. **(Haberiniz olsun, şüphe yok ki, Âd)** kavmi **(Rab'lerine kâfir oldular)** onu inkâr ettiler, onun vahdaniyetini tasdik etmediler. (Agâh **olunuz ki, Hud kavmi olan Âd için bir uzaklık olsun)** onlar rahmet-i ilâhîyeden ebediyen mahrum bulunsunlar. Onlar öyle azîm bir helake uğrayıp dursunlar. Çünki onlar öyle bir azaba müstahik olmuşlardı. Bu, onların aleyhinde bir duadır. Vakıa o kavim zaten öyle bir helake uğramışlardı. Fakat böyle bir dua, onların zaten helake müstahik olduklarını ifade eder. Bir de öyle kâfirler aleyhindeki böyle bir dua, o kâfirlerin çirkin hareketlerini teşhir ve din namına bir merbutiyet nişânesidir. Ve o gibi kaabili islâh olmayan dinsizler aleyhine bed'duada bulunmanın cevazına dalâlet etmektedir.

§ Burada Âd'ın, kavmi Hud olduğu beyan olunuyor. Çünki iki Âd kavmi vardır. Biri Hud Aleyhisselâm'ın kavmi olan Âd kavmidir ki, bunlara «Âd-i ulâ da denir. Diğeri de «Âd-i İrem) dir ki, bunlara da «Zat-ül-imâd» da denilir, bunlar müehhardir. İşte bunlardan ayırmak için Kavmi Hud olana Âd denilmiştir.

§ Elâ; kelimesi bir tenbih istiftah edatıdır ki, mühim bir söz başında söylenerek nazarı dikkati celbeder, agâh olunuz mealinde bulunur. Hazret-i Hud'un kıssası için Araf süresindeki (65) inci âyetin tefsirine müracaat!.

*

وإلى ثمود أخاهم صالحا قال يا قوم اعبدوا
الله ما لكم من إله غيره هو أنشأكم من الأرض واستعمركم فيها
فاستغفروه ثم توبوا إليه إن ربي قريب مجيب ﴿٦١﴾ قالوا يا صالح
قد كنت فينا مرجوا قبل هذا أتنهانا أن نعبد ما يعبد
آباؤنا وإننا لفي شك مما تدعونا إليه مريب ﴿٦٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Semud'a da kardeşleri olan Salih -Peygamber gönderilmiştir-. Dedi ki: Ey Kavıııı̇m!. Allah Tealâ'ya ibâdet ediniz. Sizin için ondan başka bir ilâh yoktur. Sizi yerden o icad etti ve sizi orada o yaşattı. Artık ondan mağfiret dileyiniz, sonra ona tövbe ediniz. Şüphe yok ki, benim rabbını yakındır, icabet edicidir.

(62) : Dediler ki: Ey Salih!. Sen bundan evvel bizim içimizde ümit beslenilen bir zat idin. Sen babalarımızın ibadet eder oldukları şeylere ibadet etmekten bizi nehy eder misin?. Ve şüphe yok ki, biz kendisine bizi davet ettiğin şeyden bir şek içindeyiz: Şüphedeyiz.

*
**

İ Z A H

(6i) : Bu mübarek âyetler de Salih Aleyhisselâmın kıssasına, onun kavmini dîni tevhide davetine ve onlann hakkındaki niami ilâhîyye beyan buyurmuş olduğuna dâirdir. Ö kavmin de babalarından kendilerine intikâl etmiş olan bâtıl bir yolda sebat gösterip o Peygamberi Zîşan'ın tebligatını bir şek ve şüphe ile telâkki etmiş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Hicaz ile Şam arasında bulunan Hicr adındaki bir ülkede sakin olan **(Semud)** kavmine (de) neseben **(kardeşleri olan** Salih) Aleyhisselâm Peygamber gönderilmiştir. Hazreti Salih o kavme hita-

ben **(dedi kh Ey kansan!.)** yâni: Ey kendilerine bir fenalığın gelmesinden müteessir olacağını kabilem efradı!. (Allah Tealâ'ya ibadet ediniz) Ondan başkasına ibadetde bulunmayın çûnki **(sizin için ondan** başka **ilâh yoktur)** ibadetinize müstahık olan, yalnız o'dor. Bu taptığınız putlar değildir. Bir kere düşününüz ki: **(sizi yerden o)** Haalık-i Binazir (icad **etti)** yâni: Sizin ilk pederiniz olan Hazret-i Âdemi o Haalık-i Kerîm, topraktan yarattı, sizi de onun sülâlesi olarak vücude getirdi. Yahut sizi birer nûtfeden, o nütfeleri de binnetice topraktan hâsıl olan hayvani ve nebatî gıdalaidan yaratmış oldu. Artık böyle bir hilkat, o Haalık-ı Kerîmin birliğine muazzam bir delil değil midir?, (ve) Ey kavmim!. (Sizi orada) O yeryüzünde (o) Haalık-ı Azîm **(yaşattı)** yâni: Ey kavmim!. Cenab-ı Hak, sizi yer yüzünde ikâmet ediciler kıldı siz muammer oldukça burada oturursunuz, sonra da bunu emsalinize terkedersiniz. Veyahut sizin ömürlerinizi o yer yüzünde uzattı. Hattâ bunlardan her birinin üçyüz seneden bin sene kadar yaşar bulunduğu rivayet edilmektedir. Diğer bir tevcihe göre de Ey Kavmim!. Allah Tealâ sizi, yeryüzünü imâr ediciler kıldı, böyle imâra muvaffak oldunuz, artık o Mâbûdi Kerîme ibadet etmeli değil misiniz?. Bu nazmi mübîn, gösteriyor ki: Yer yüzünü imâra muvaffakiyet de bir lûtfi ilâhîdir, büyük bir nimettir. Buna muvaffakıyeyti Cenab-ı Hak'tan bilmeli, ona ubudiyetde, arzı şükranda bulunmalıdır. Aksi takdirde nankörlük edilmiş olacağından, o nimetin zevale mahkûm olacağından korkulur. **(Artık ondan)** O Haalık-ı Kerîm'den (mağfiret dileyiniz) ona îman ediniz, şimdiye kadar olan küfr ve isyanınızın yarhğanmasını ondan niyaz eyleyiniz **(sonra ona tövbe ediniz)** öyle bâtıl putlara tapmış olduğunuzdan dolayı nedamet izhar ederek tövbekar olunuz. İman olmadıkça tövbe sahih alamıyacağından evvelâ îman edilmesi sonra da tövbede bulunulması emir olunmuştur. **(şüphe yok ki, benîm rab'bim)*** bütün mahlûkâtına ilmen, tasarrufen **(yakındır)** tâib ve müstâğfir olan herhangi bir kulu nerede bulunmuş olursa olsun Cenab-ı Hak onun bu hareketini tamamiyle bilerek onu kabul eder. Ve o azîm, mâbûd **(icabet edicidir)** o, kendisine nidada, tazarru ve niyazda bulunan her bir kulunun bu duasını, temennisini kabul buyurur. Artık bütün insanların en birinci vazifesi o şerik ve nazirden münezzeh olan Haalık-ı Azîmüşşan'a îman ve iltica etmekten başka değildir.

(62) : Hazret-i Salih'in bu gibi hayrhahâne emir ve tavsiyesine rağmen o kavmi **(Dediler ki: Ey Salih!. Sen bundan-evvel)** böyle bizi putlarımızı terk ile yalnız bir mâbûda ibadet için davet etmeden mukaddem **(bizim içimizde ümit beslenilen bir zat idin)** biz senden çok istifade edeceğimizi umar beklerdik. Salih Aleyhisselâm, herkesle güzelce görüşür, fakirlere, zayıflara yardım eder, hastaları ziyaretde bulunurdu. Onun o cahil kavmi, bu mübarek zâtın bu âlicenâbane haline bakarak kendilerinin dînine itiraz etmiyeceğîni, onların dinlerine adavet değil yardım eyleyeceğini ümit etmekte bulunmuşlardı. Halbuki, o mübarek Peygamber, onlan dîni tevhide davet etmek suretiyle haklarında en büyük bir iyilikte bulunuyordu, onlar ise bunu takdir edemiyorlardı. Bilâkis diyorlardı ki:

(Sen babalarımızın ibadet eder oldukları şeylere ibadet etmekten) onlar gibi sanemlere tapınmaktan **(bizi nehy eder misin?.)** Biz bunu senden beklemezdik. O câhil kavim böyle diyorlardı. Onlar öyle bâtıl hareketler hususunda babalarını, eslâfı taklit etmeyi bir lüzumlu vazife sanıyorlardı. Halbuki, naeşrû, makûl olan hususlarda taklit caiz olur. Aksi takdirdeki bir taklit bir cehalet eseridir, sahibini felâketlere sevkeder, durur. (Ve) Onlar, o kavim, bunu takdir edemiyorlardı, bilâkis Hazret-i Salih'e hitaben diyorlardı ki: **(Şüphe yok ki, biz kendisine bizi davet ettiğin şeyden)** Öyle yalnız bir mâbûda ibadet edip putlara ibadeti terk etmemiz hususundaki teklifinden **(bir** şek içindeyiz) biz de kalben bir yakın, bir kanaat hâsıl olmamaktadır. Ve biz (şüphedeyiz) tereddütler, ıztıraplar içinde bulunmaktayız. Artık abâ ve ecdadımızdan bize intikâl etmiş olan dînimizi, öyle esnama tapınmayı nasıl terkederek senin davetine icabet edebiliriz?. Ne kadar cahilâne bir İsrar.

*
**

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي مِنْهُ
رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُن۪ي مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَز۪يدُونَن۪ي
غَيْرَ تَخْس۪يرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هٰذِه۪ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً
فَذَرُوهَا تَأْكُلْ ف۪ٓي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ
فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَر۪يبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا
ف۪ي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(63) : Dedi ki: Ey kavmim!. Bana haber veriniz, eğer ben rabbimden açık bir burhan üzere isem ve o kendisinden bana bir rahmet ihsan etmiş ise o halde ona isyân eder isem artık Allah'ıma karşı bana kim yardım edebilir? Demek ki, siz bana ziyandan başka bir şey arttırmış olmayacaksınız.

(64) : Ve ey **kavmim!.** İşle şu sizin **için bir** mucize **olmak özere Allah'ın bir dişi devesidir. Artık onu bırakınız, Allah'ın arzında otlasın ve ona bir kötülükle dokunmayınız, sonra sizi pek yakın bir azap yakalar.**

(65) : Sonra onu boğazladılar. Bunur üzerine dedi ki: Yurdunuzda üç gün daha yaşayınız. İşte bu, yalanlanmamış olan bir vâddir.

* *

İ Z A H

(63) : Bu mübârek âyetler, Hazret-i Salih'in kavmine ne suretle cevap vermiş olduğunu bildiriyor ve bir mucize olmak üzere taşdan çıkarılmış olan bir deveye tecâvüzden kavmini men eylediğini aksi takdirde azaba uğrayacaklarını onlara ihtar eylemiş bulunduğunu gösteriyor. Bu tenbihe rağmen o deveyi boğazlayan kavminin artık üç gün kadar yaşayacaklarını kendilerine bildirmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Salih Aleyhisselâm, şek ve şüphe içinde olduklarını söyleyen kavmine cevaben **(dedi ki: Ey kavmim!. Bana haber veriniz)** düşünceniz nedir?. **(Eğer ben Rab'bhnden açık bir burhan üzere isem)** iddiamda doğru olduğumu gösterir zahir bir hüccete, bir basirete sahip bulunuyorisem (ve o) Rab'bim **(kendisinden bana bir rahmet)** bir nübüvvet ve risalet **(ihsan etmiş ise)** ki ettiği muhakkakdır **(o halde ona)** o kerîm mabûduma **(isyan eder isem)** bilfarz onun emrine muhalefet ederek size risâletimi tebliğ etmez sizi küfr ve şerkten men'e çalışmaz isem **(artık Allah'ıma karşı)** onun azabından kurtarmak için **(bana kim yardım edebilir?.)** Elbette kimse yardım edemez. **(demek ki,)** ben sizin arzunuza temayül edersem **(siz bana ziyandan başka)** beni idlâle çalışmadan gayrı **(birşey arttırmış olmayacaksınız)** yâni: Siz o halde benim güzel amellerimi ibtâl ederek beni hüsrana, felâkete düşürmüş olacaksınız. Halbuki, Peygamberler masumdurlar. Hiç bir Peygamber, kavminin öyle cahilane sözlerine kıymet vererek vazifesini terketmez ki, manevî zarar ve ziyana düşmüş olsun. Binaenaleyh ey kâfirler!. Siz beni beyhude yere şaşırtmaya çalışıyorsunuz. Siz bu hareketlerinizle kendi "hüsranınızı, zararlarınızı arttırmış oluyorsunuz da haberiniz yok!.

(64) : **(Ve** ey **kavmim!. İşte şu)** Kudreti ilâhîyye ile taşdan çıkarılan harikulade hayvan **(sizin için bir mucize olmak üzere Allah'ın)** yaratmış olduğu muazzam **(bir dişi devesidir)** benim nübüvvet iddiasında sadık olduğuma bir burhandır. **(Artık onu bırakınız)** Ona tecavüz etmeyiniz, onu kendi bulunduğu hal üzere terk ediniz **(Allah'ın arzında)** yer yüzünde dilediği gibi yiyip içip **(odasın)** gezip dursun. O sizin için bir hüccettir, o size faide verir, zarar **vermez. (Ve ona bir kötülükle dokunmayınız)** sakm onu boğazlamaya ve ona başka türlü fenalık yapmaya cür'et göstermeyiniz. **(Sonra sizi pek yakın bir azap yakalar)** kendinizi o azaptan kurtaramazsınız. O tecavüzünüzü müteakip hemen dünyevî bir azaba

tutulursunuz. İşte Salih Aleyhisselâm, kavmini böyle tehzirde bulundu. Hayfaki: Onlar bu tenbihe riayet etmediler.

(65) : **(Sonra)** O kavim **(onu)** o harikulade olan deveyi **(boğazladılar)** onu kesip parçaladılar **(bunun üzerine)** Salih Aleyhisselâm onlara **(dedi ki:)** Ey söz dinlemeyen câhil kavim!. **(Yurdunuzda üç gün daha yaşayınız)** bu müddeti müteakip üzerinize azabı ilâhî teveccüh edecektir. **(İşte** bu) Böyle üç gün yaşayıp da onu müteakip azaba tutulmanız **(yalanlanmamış olan bir vâddir)** bunda bir yalan mevcut değildir. Bu husustaki ihtar, mahzi hakikattir, öyle beyan olunduğu veçh üzere zuhura gelecektir.

§ Rivayete nazaran Salih Aleyhisselâm'ın kavmi, onun risalet iddiasında doğru olduğuna bir şahid olmak üzere bir kayadan bir deve çıkarmasını istemişler. Hazret-i Salih de onlardan îman edeceklerine dâir söz aldıktan sonra namaz kılmış, duada bulunmuş, büyük bir kayadan bir mucize olmak üzere yaşlı bir deve zuhura gelivermiştir, sonra kendisi gibi büyükçe bir deve de doğurmuştur. O kavimden bir azı îman etmiş, diğerleri yine küfrlerinde devam eylemişlerdi. Bu deve bir müddet kaldı, yavrusu ile beraber gezer, otlar dururdu. Bu deve birkaç veçhile bir ^mucize idi: Şöyle ki: Bu bir taş içinden .yaradılıp çıkarılmışdı ve erkeksiz olarak yüklü bulunmuştu. Doğurduğu yavrusu kendisine benzemekde idi bu deve bir anda böyle mükemmel bir suretde olarak vücude gelmişti. Kendisinden pek fazla süt çıkararak bir cemaate kifayet ediyordu. Ve bu deve bulunduğu yerdeki bir kuyunun bütün suyunu bir günde tamamen içiyordu, ertesi günde o kuyudan ahali sularını alıyorlardı. İşte bu tafsilât, Kur'an-ı Mübîîıde değil, rivayet tarikiyle tefsirlerde mezkûrdur. Velhâsıl: Bu deve- bir mucize idi, bir burhanı kudret idi. Buna asla dokunmamaları Hazret-i Salih tarafından o kavime tenbih olunmuştu. Hayfaki, bu tenbihe riâyet etmediler.

***

فلما
جاء أمرنا نجينا صالحا والذين آمنوا معه برحمة منا ومن
خزي يومئذ إن ربك هو القوي العزيز ﴿٦٦﴾ وأخذ الذين
ظلموا الصيحة فأصبحوا في ديارهم جاثمين ﴿٦٧﴾ كأن لم يغنوا فيها
ألا إن ثمود كفروا ربهم ألا بعدا لثمود ﴿٦٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(66) : Vaktaki emrimiz geldi, Salih'i ve onunla beraber îman etmiş olanları bizden bir rahmet sebebiyle necata erdirdik, hem de o günün mezelletinden -kurtardık- Şüphe yok ki, çok kuvvetli, çok izzet sahibi olan, ancak senin o Rab' bindir.

(67) : O zulm etmiş olanları da bir korkunç ses **yakaladı. Artık yurtlarında diz üstü çöküp bitmiş bir halde sabahladılar.**

(68) : Sanki orada hiç ikâmet etrgemişlerdi. Biliniz ki, şüphesiz Semud, Rab' lerine kâfir olmuşlardı. Haberiniz olsun ki, Semud için bir uzaklık vardır.

İ Z A H

(66) : Bu mübarek âyetler de Salih Aleyhisselâm ile ona îman edenlerin **necat ve** selâmete erdiklerini bildiriyor. İman etmeyen Semud kavminin ise azîm bir sayha-i azap ile lâyık oldukları cezalarına kavuşmuş olduklarını ve onların dünyada hiç yaşamamış gibi bir felâkete uğradıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Semud taifesi, inkârlarında İsrar edip durdular **(vaktaki)** onların hakkında **(emrimiz geldi)** yâni: Üç gün tamam olup azabımız yüz gösterdi veya azabın nüzulü için emri ilâhîmiz sâdır oldu. **(Salih'i ve onunla beraber îman etmiş olanlarıbizden bir rahmet sebebiyle necata erdirdik)** onları o münkir kavme teveccüh eden felâketden siyânet eyledik. **(Hem** de) Salih Peygamber ile ona tâbi olanları **(o günün)** o Semud kavminin mahvını intâc eden musîbet gününün **(mezelletinden)** yâni: O kavmin sayha ile olan helakmdan veyahut o kavme kıyamet gününde yüz gösterecek olan zilletden, fezihadan **(kurtardık)** onları müstesna bir vaziyetde bulundurduk, **(şüphe yok ki)** Ey Resûli Ekrem!. **(Çok kuvvetli)** Her şeye **galip** ve **(çok izzet sahibi olan)** her dilediğini ifâya kaadir, ve dilemediğini def ve men'e muktedir **(olan ancak senin o Rab'bindir)** bütün mükevvenat, onun kudreti, galibiyeti, hakimiyeti altında bulunmaktadır Âmenna.

(67) : **(O zulmetmiş olanları da)** Hazret-i Salih'in tebligatını, öğütlerini kabul etmeyip küfrlerinden ayrılmamak suretiyle kendi nefislerine zuim etmiş bulunan Semud kavmini de **(bir korkunç ses yakaladı)** şöyle ki: Ya Cibril Aleyhisselâm'ın yaptığı bir sayha ile **o** münkir kavim hep birden helak oldular veya onlara semâ tarafmdan müthiş bir sayha gelmekle kâlbleri parçalanarak hepsi de birden ölüp gittiler. **(Artık yurtlarında dizleri üstüne çöküp bitmiş kimseler oldukları halde sabahladılar)** hareketden, hayatdan **mahrum kaldılar, bu** suretle **dünyevî cezalarına kavuştular.**

§ Cüsûm; lûgatde sükûn, hareketsizlik uyurken göğsü yere koymak manasınadır. Casimin de: Yüzleri üzerine düşmüş kimseler demektir. Sonra bu kelime ölürken hiçbir hareketde bulunmamak yerinde müstamel olmuştur. O halde

«Casimin» demek sanki hiç hayat sahibi değillermiş gibi ölürken bir hareketde bulunamaz olan ve yüzleri, dizleri üzerine düşüp yıkılan kimseler demektir.

(68) : O helak olan kavim **(Sanki orada)** o kendi yurtlarında, ülkelerinde, **(hiç ikâmet etmemişlerdi.)** Oralarda sanki nice seneler yaşamamışlardı, onlar işte öyle müthiş bir suretde mahv ve nâbut oldular. (Biliniz ki, şüphesiz Semud, **Rab'Ierine** kâfir **olmuşlardı)** kendilerini yaratan, besleyen, yurtlara mâlik kılan Haalık-ı Azîmüşşan'ı inkâr etmiş, kendilerine vermiş olduğu nimetlerin kadrini bilmez, şükrünü ifâ etmez bulunmuşlardı (haberiniz olsun ki, Semud için **bir uzaklık vardır)** yâni onlar rahmet-i ilâhîyeden ebediyen uzak olsunlar, zaten uzak olacaklardır. Bu onların haklarında bir bed dua demektir. Onların böyle bir mahrumiyeet uğramaya lâyık olduklarını göstermektedir. Velhâsıl: O kavim, küfr ve mâsiyette İsrar edip durmalanmn cezasına uğradılar. Himâye-i ilâhîyyede olan Hazret-i Salih de bir rivayete göre Mekke-i Mükerreme'ye, diğer bir rivayete göre de Kudüs'e azîmet ederek orada vefat etmiştir. Enbiya-i Arâb'tan bulunuyordu. Kıssası için Araf süresindeki (78) inci âyet-i celîlenin izahına da müracaat.

وَلَقَدْ
جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ
فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَأٰى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ
إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ
إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ
فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾
قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هٰذَا
لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ
عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(69) : Ve muhakkak ki, bizim elçilerimiz İbrahim'e müjde ile gelmişti. Selâm dediler. O da selâmdır dedi. Sonra eğlenmeden bir kızartılmış buzağı getirdi.

(70) : Vaktaki, onların ellerinin ona uzanmadığını gördü. Onlan hoşlanmadı ve onlardan gizlice korkar oldu. Dediler ki: Korkma, biz muhakkak Lût kavmine gönderildik.

(71) : Ve onun refikası ayakta bulunuyordu, gülüverdi. Artık onu İsbak ile ve İshak'ın ardından da Yâkub ile müjdeledik.

(72) : Dedi ki: Vay halime!.. Ben çocuk doğurabilir miyim?. Ben bir koca kadınım, kocam da bir ihtiyardır. Şüphe yok ki, bu acaip bir şeydir.

(73) : Dediler ki: Sen Allah'ın emrinden teaccüp eder misin?. Ey ehli beyt!. Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphe yok ki, o hamîddir, mecîddir.

*
**

İ Z A H

(69) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i İbrahim'e, meleklerin müjde ile gelmiş, biribirlerine selâm vermiş olduklarını ve Hazret-i İbrahim'in onları misafir insanlar sanarak kendilerine taam hazırladığını ve onların bu taama el uzatmadıkları için Hazret-i İbrahim'in onlardan endişeye düştüklerini .bildiriyor. Bunun üzerine meleklerin Lût kavminin helakine memur olduklarını bildirerek Hazret-i İbrahim'in zevcesine valide olacağını tebşir ettiklerini o muhterem zevcenin de kendisinin ve zevcinin ihtiyarlığına nazaran valide olmasını acâip gördüğünü, meleklerin de kudret-i ilâhîyeye nazaran bunda teaccübe mahal olmadığını söylemis olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve)** Şu da **(muhakkak** ki, bizim elçilerimiz) yâni: Meleklerimiz, bunlar bir rivayete göre Hazretti Cibril ile Mikâil ve İsrafil Aleyhimüsselâm idi. Diğer bir rivayete göre de Cibril Aleyhisselâm ile diğer yedi veya onbir melek idi. Bunlar genç, güzel insanlar suretinde temessül ediverml̇tşlerdi. **(İbrahim'e müjde** ile **gelmişti)** yâni: Kendisinin İshak namındaki oğlu île ondan sonra da torunu Yâkup Aleyhimesselâm'ın dünyaya geleceklerini veya Lût kavminin helak olacağını tebşir etmişlerdi. Bu melekler Hazret-i İbrahim'e karşı (selâm **dediler)** yâni: Selâm verdiler. (O **da)** İbrahim Aleyhisselâm de **(selâmdır dedi)** yâni: Sizin işiniz selâmettir veya benim size cevabım da selâmdır veyahut sizin üzerinize selâm olsun diye mukabelede bulundu.

Böyle ehli îmanın biribirlerine mülâki olunca selâm vermeleri, âdabı dîniyedendir, bir muhabbet ve meveddet, hayrhahlık nişânesidir. Bunun yerini başka tâbirler tutamaz. (Sonra) Bu selamlaşmayı müteakip İbrahim Aleyhisselâm bu misafirlerine ikram için (bir kızartılmış buzağı getirdi) bu, yerden kazınmış bir çukur içindeki kızgın bir taş üzerinde kızartılmış, tavlı bir buzağı idi. Hazret-i İbrahim, çok misafirperver idi. Rivayete göre on beş geceden beri kendisine bir misafir gelmemişti. Bu melekleri insan şeklinde görünce bunları misafir sanarak sevinmiş, hemen kendilerine taam hazırlamıştı. Vâkıa misafirlere hürmet etmek ,icabma göre onlar için sofra hazırlamak bir sünnet-i seniyedir, bir âlicenâplık muktezasıdır.

(70) : (Vaktaki) Hazret-i İbrahim, böyle sofra hazırladığı halde (onların) o misafirlerin (ellerinin ona) o sofraya, getirilen buzağı etine (uzanmadığını gördü) onların bu müstağniyâne hareketlerini müşahede etti (onları hoşlanmadı) onların bu taamdan kaçınmalarını çirkin gayrı muvafık gördü (ve onlardan gizlice) kalben (korkar oldu) çünki bir misafirin böyle hazırlanan bir taamdan yemeyip kaçınması, bir hayr alâmeti sayılmıyordu, onun o taam sahibine karşı bir düşmanlığı, bir iğbirarı olduğu sanılıyordu. Filhakika mâkûl bir sebeb olmadıkça böyle ikram edilen bir şeyden kaçınmak nezâkete, içtimaî âdaba münâfî, inkisârı kalbi mucip gibi görülmektedir. Melekler, Hazret-i İbrahim'in bu vaziyetini görünce (dediler ki: Korkma) Ya İbrahim!. (Biz muhakkak) Allah Tealâ' nın melekleriyiz, (Lût kavmine) azap ile (gönderildik) binaenaleyh biz melekler olduğumuz cihetle insanlar gibi yiyip içmeyiz, bunun içindir ki, senin taamına el uzatmamış bulunuyoruz.

(71) : (Ve onun) Hazret-i İbrahim'in (refikası) Sare'ki, Hazret-i İbrahim'in amcasının kızı idi (ayakta bulunuyordu) ya bir perde arkasında durup bunların bu konuşmalarını işitiyordu veyahut o zamanki bir cevaza mebni yanlarında bulunarak hizmet etmek istiyordu. Kendilerine meleklerin öyle teminat vermelerinden veya kâfir olan Lût kavminin helak edileceğinden dolayı kalben mesrur olarak (gülüverdi) Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Artık) Biz (onu) o muhterem kadını (İshak ile) doğuracağı o mübarek oğlu ile (ve İshak'ın ardından da Yâkup ile) yâni sonra da, İshak'm oğlu Yâkub'un dünyaya geleceği ile (müjdeledik) yani: O muhterem validenin şerefini ilâ, sânını tefhim için kendisini melekler lisanıyle öylece tebşir eylediö. Elbette öyle iki mübarek Peygamberin validesi, ceddesi olmak ve melekler vâsıtasiyle müjdelenmek ne büyük bir şeref ve şandır.

(72) : O muhterem vâlde (Dedi ki: Vay halime!.) ne büyük bir iş!. (Ben çocuk doğurabilir miyim) bu âdeti cariyeye nazaran uzak görülecek bir keyfiyet. Çünki (ben bir koca kadınım) rivayete nazaran doksan veya doksan dokuz yaşında bulunuyordu. (Kocam da) Hazret-i İbrahim de (bir ihtiyardır) bu zât-ı âli de o zaman yüz veya yüz yirmi yaşında idi. Bu müjde ile Hazret-i İshak'm velâ-

deti arası bir seneden ibaret bulunmuştu. **(Şüphe yok ki bu)** yâni: Böyle iki ihtiyardan bir çocuğun dünyaya gelmesi, kudreti ilâhîyeye nazaran değil, âdeti câriye bakımından (âcaip **bir şeydir)** Subhanallâh demek ki, biz bu halde evlât sahibi olacağız!.

(73) : Melekler de o mübarek kadına = Hazret-i Sare'ye **(dediler ki: Sen Allah'ın emrinden)** onun kudret ve iradesinden **(teaccüp eder misin?.)** Elbette etmemelisin. Çünki Cenab-ı Hak her şeye kaadirdir, dilediğini hemen vücude getirebilir. **(Ey ehli beyt!.)** yâni: Ey Hazret-i İbrahim'in ailesi!. **(Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinizedir!.)** siz dâima Cenab-ı Hak'kın rahmetine, füyuzatma mazhar olursunuz, siz ki bir Peygamberi Zîşan'ın ehli beytinden bulunuyorsunuz, Öyle bir Peygamber ki: Nice mucizelere nail, nice eltâf-ı ilâhîyeye mazhar olup durmaktadır. Artık bu hârikalara vâkıf olduğunuz halde öyle ihtiyarlığınız zamanında evlâd sahibi olmanızı nasıl istibâd edebilirsiniz?. **(Şüphe yok ki, o)** hârikaları yaratan Haalık-ı Azîmüşşan **(hamîtdir)** yâni: Şükr ve hamd'ı calip olan şeyleri işleyicidir ve **(mecîddir)** kullarına hayr ve ihsanı pek çoktur, şeref ve kerem sahibidir. Sizi de öyle nice nimetlere, muvaffakiyetlere nail buyurmaya kaadirdir. Âmenna!.

***

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهٖيمَ الرَّوْعُ وَجَٓاءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فٖى قَوْمِ
لُوطٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ اِبْرٰهٖيمَ لَحَلٖيمٌ اَوَّاهٌ مُنٖيبٌ ﴿٧٥﴾ يَٓا اِبْرٰهٖيمُ اَعْرِضْ عَنْ
هٰذَا اِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَ وَاِنَّهُمْ اٰتٖيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(74) : Vaktaki, İbrahim'den korku gidiverdi ve~kendisine müjde geldi, Lût kavmi hakkında bizimle mücadelede bulunur oldu.

(75) : Şüphe yok ki, İbrahim elbetde pek hilm sahibidir, çok ah-ü enin edicidir, ve hak'ka rucû edicidir.

(76) : Ey İbrahim!. Bu mücadeleden vaz geç. Şüphe yok ki, artık Rab'bin emri gelmiştir. Ve muhakkak ki, onlara red edilmemiş olan bir azap gelivermektedir.

***

İ Z A H

(74) : Bu mübarek âyetler de meleklerin tebşiri üzerine Hazret-î İbrahim' in korkudan kurtulduğunu ve Lût kavmi hakkında Meleklerle mübahasede bulunduğunu ve o Peygamberin yüksek vasıflarını bildiriyor. Ve Lût kavmi her halde muazzep olacağı cihetle buhususdaki mübahaseden vazgeçmesini Hazret-i İbrahim'den Meleklerin istemiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Meleklerin verdikleri teminat ve ne için geldiklerini bildirmeleri üzerine (vaktaki İbrahim'den korku gidiverdi) kalben mutmain oldu (ve) kendisine korku yerine (müjde geldi) yâni: Kendisine «korkma» denildi veya kendisinin bir oğlu, sonra da bir torunu dünyaya geleceği müjdesini aldı (Lût kavmi hakkında bizimle) yâni: Benim gönderdiğim melekler ile (mücadelede bulunur oldu) yâni: Melekler ile mübaheseye başladı, Lüt kavminin hemen birden helaki muvafık mıdır, onların arasında Lût Aleyhisselâm da bulunuyor dedi veyahut o kavmin helaki tehir edilse küfr ve isyandan dönerek, mümîn olmaları melhuz değil midir?. Diye temennide bulundu. Melekler de orada mümîn olup olmayanları bildiklerini, Hazret-i Lût ile mümîn olan ehil ve iyâlinin helakten mahfuz bulunacaklarını söylediler. Velhâsıl: Bu mücadele, bir hakikatin tamamen mütecellî olup güzelce anlaşılması için yapılan bir mübahese mahiyetinde bulunmuş olduğu için memduh bulunmuş, mezmum bir mücadele mahiyetinde bulunmamıştır, eğer öyle mezmum olsa idi Cenab-ı Hak, Hazret-i İbrahim'i şöylece medh buyurmazdı.

(75) : (Şüphe yok ki, İbrahim elbette pek hilm sahibidir.) Kötülük yapanlardan hemen intikam almak hususunda acele etmez, teennide bulunur, veya af eder (ve) Hazret-i İbrahim (çok ah ve enin edicidir) günâhlardan dolayı, nâsin kötü hallerine teessüfünden dolayı çok ah-ü vah eder, teessürler içinde kalır. (Ve) o Peygamberi Zîşan, Hak'ka (nıcû edicidir) daima hakkı kabul eder, hak ve hakikata teveccühten geri durmaz. Ondaki bu güzide evsaftan dolayıdır ki, Lût kavmi hakkmda bir hayrhahlık eseri olmak üzere bir mübaheseye lüzum görmüştür.

(76) : Hazret-i İbrahim'in bu mübahesesi biraz uzayınca Melekler de dediler ki: (Ey İbrahim!.) Aleyhisselâm (bu mücadeleden vazgeç) o kavimden dolayı böyle mübahesede bulunma, vakıa sen bir merhamet ve rafet eseri olarak böyle bir müdafaada bulunmak istiyorsun, fakat bunda onlar için bir faide yoktur. (Şüphe yok ki, Rab'bin emri gelmiştir) onların azapları hususunda kaza-i ilâhî tahakkuk etmiştir. Allah Tealâ onların hallerine alîmdir. (Ve muhakkak ki, onlara red edilmemiş olan) yâni: Defî ve refine bir yol bulunmayan (bir azap gelivermektedh*) artık o mukadder azap, öyle mübahese ile, dua vesaire ile bertaraf edilecek değildir, haklarında irâde-i ezelîye herhalde zuhura gelecektir. Hazret-i İbrahim'in kıssası için bakara süresindeki (124) üncü âyetin izahına müracaat!.

*

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا
لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ
﴿٧٧﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ
السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ
عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ
لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(77) : Vaktaki, elçilerimiz Lût'a geldi, onların sebebiyle endişeye düştü ve onların yüzünden kalbi daraldı ve bu bir şiddetli gündür dedi.

(78) : Ve ona kavmi koşarak geldi ve evvelceden kötü kötü fiilleri yapar olmuşlardı. Dedi ki: Ey kavmim!. İşte onlar benim kızlarundır, onlar sizin için en temizdirler. Artık Allah'tan korkunuz ve beni misafh-lerim hakkında rüsvâ etmeyiniz, sizden akıllı bir erkek yok mudur?.

(79) : Dediler ki: Muhakkak sen bilmişsindir ki, bizim için senin kızların da bir hak yoktur. Ve şüphe yok ki, sen bizim ne kaydettiğimizi elbetde bilirsin.

(80) : Dedi ki: Eğer benim için size karşı bir kuvvet olsa idi veya şiddetli bir kâl'aya iltica edecek olsa idim.

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler, bir kısım meleklerin genç insan suretinde olarak Hazret-i Lût'un yanına varmış olduklarını, Hazret-i Lût'un da onları öyle

insan sanarak yanına koşup gelen kavminin onlara su'i tecavüzünü düşünerek, hüzn ve keder içinde kalmış olduğunu bildirmektedir. Ve o muhterem Peygamber ile o kavmi arasındaki muhaveratı ve o Peygamberi Zîşan'ın temenniyatını şöylece tasvir buyurmaktadır. (Vaktaki elçilerimiz) yâni: İnsan suretinde temessül etmiş olan Melekler, İbrahim Aleyhisselâm'dan ayrılıp dört fersah kadar uzak bir karyede bulunan (Lüt'a geldi) bunlar genç, gayet güzel insanlar suretinde görünmeğe başladı, Lût Aleyhisselâm, onların Melekler olduğunu bilmeyerek, (onların sebebiyle endişeye düştü) kalben mahzun oldu (ve onların yüzünden kalbi daraldı) içerisi heyecana geldi. Yâni: O gelen gençlere terbiyesiz kavminin musallat olacağından korktu veyahut Melekler olup kavmini helak etmek için geldiklerini anladı, bir merhamet esen olarak kavminin uğrayacağı felâketden dolayı müteessir oldu. (Ve bu bir şiddetli gündür dedi) Böyle bir beliyyeyi müdafaadan âciz bulunacağını mülâhaza ederek kalben bir sıkıntıya müptelâ olup kaldı.

§ Zar; lûgatde ölçmek manâsınadır. Zırâ da ölçü. arşın manâsında müstameldir. Bu kelimeler, takat, vüsât yerinde kullanılır. Meselâ: Bir işi yapmaya kudreti olmayan kimse: «Benim buna zar'im yoktur» der ki, takatim, iktidarım yoktur demektir. Binaenaleyh «Zaka zar'an» denilmesi iktidarsızlıktan dolayı kalbin daralmasından kinayedir. «Asîb» kelimesi de katı şey demektir. Bağlamak ve muhkem dürmek manâsına olan «Asb» kelimesinden müştâktır. Şedid manâsında kullanılır. Çünki insanı şer ile bağladığı için şedit olan şeye «Âsib» denilmiştir. «Âseb» de sinir demektir ki cem'i «Âsap'tır.»

(78) : (Ve ona) Lût Aleyhisselâm'a (kavmi koşarak geldi) bu kavim, o insan şeklindeki melekleri görünce onlara tecavüz maksadiyle Hazret-i Lût'un yanına sür'atle gelip toplandılar. (Ve) O kavim (evvelceden) beri, öyle Hazret-i Lût'un yanma gelmezden veya melekleri görmezden evvel de (kötü fiilleri yapar olmuşlardı) pek çirkin, insaniyete münâfî fezahat ietimâiyeden ibaret olan livâta cinayetini, erkeklere arkalarından dokunmak rezaletini irtikâb eder bulunmuşlardı. Hazret-i Lût, o rezîl gürûh'un o erkek suretinde görülen meleklere su'i kasitde bulunmak için öyle koşup geldiğini görünce onlara (dedi ki: Ey kavmim! İşte onlar) o sizin zevceleriniz (benim kızlarımdır) yâni: Madem ki, ben sizin hakkınızda hayırhah bir Peygamberim, bir Peygamber ise ümmetinin babası mâkamındadır. Binâenaleyh o milletin kadınları da o Peygamberin manen kızları mesabesindedir. Artık o zevcelerinizden meşru suretde istifade edebilirsiniz. (Onlar sîzin için en temizdirler) yâni: Hâddizatında temiz; meşru, istifadesi caiz olan onlardır, başkalarına tecâvüz ise haramdır, dînen, ahlâkan memnudur. Artık zevcelerinizi bırakıp da başkalarına nasıl saldırabilirsiniz. Diğer zayıf bir tevcihe göre de Hazret-i Lût, kendi sulben kızlariyle onların evlenmelerini teklif etmiş, yâni demek istemişti ki: İşte kızlarım ile evlenebilirsiniz. Erkekler ile evlenmek caiz ve kaabil olmadığından artık erkeklere nasıl musallat olmak isteyebilirsiniz?. Hazretti Lût'un zamanında bir müslîme ile bir gayrı müslîmin ev-

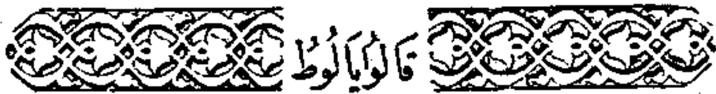
lenmesi caiz bulunmuştu. Nitekim bidayet-i islâmda da böyle iken bilâhara • •V^-sS* *Crfs&L\ \ySLz'l* ^ âyet-i kerîmesi ile bu cevaz neshedilmiştir. Hazret-i Lût, kavmine nasihat vererek **(artık Allah'tan korkunuz)** içinde bulunduğunuz küfr ve mâsiyeti, fuhşiyyâtı terk ediniz **(ve beni müsafirlerim hakkında rüsvâ etmeyiniz)** beni mahcup ve mükedder bir durumda bırakmayınız **(sizden akıllı bir erkek yok mudur?.)** ki, hakkı kabul etsin, öğütlerimden müstefit olsun, öyle fezih bir hareketde bulunmaktan sıkılsın, kaçınsın.

§ Yühreun; kelimesi, acele ve sür'at manâsına olan, herî lâfzından müştak bir fili müzârîdir, biribirini sıkarak, kakarak, teşvikte bulunarak sür'atle koşar oldular manâsını ifade etmektedir.

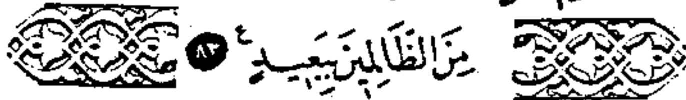
(79) : Hazret-i Lût'un böyle güzel, hayırhahane ihtarına rağmen o sefil kavim **(dediler ki:) Ey** Lût!. **(Muhakkak sen bilmişsindir ki)** Takdir edersin ki, **(bizim için kızların da bir hak yoktur)** bizim onlara ihtiyacımız mevcut değildir. Biz onlara karşı bir şehvet, bir temayül hissetmiyoruz ki, bu bakımdan bizim için bir hak sabit olsun. Diğer bir tevcihe göre de: Senin kızlarınla evlenebilmek için îman etmemizi şart koşuyor, teklif ediyorsun. Biz ise böyle bir teklifi kabul etmiyeceğimiz için artık kızlarının üzerinde bir hakkımız olamaz. **(Ve şüphe yok ki, sen bizim ne kasdetdiğimizi elbetde bilirsin)** bu rezil güruh, kendilerinin erkeklere tekarrüb etmek arzusunda bulunduklarını ve şehvetlerinin hangi cihete müteveccih olduğunu bu sözleriyle anlatmak istemişlerdi.

(80) : Hazret-i Lût da kavminin o biedebane ifadelerine karşı **(dedi ki: Eğer benim için size karşı bir kuvvet olsa idi)** bir takati, bir iktidarı hâiz bulunsa idim **(veya bir şiddetli kaFaye)** bir nahiyeye, bir cânibe **(iltica edecek olsa idim.)** size karşı, icabeden şeyi yapardım. Sizi bizzat veya kendisine istinat ettiğim kuvvetli bir yardımcı ile beraber def ve te'dîb eylerdim. Böyle müşkil, hüzn âver bir vaziyetde kalmazdım.

***

قَالُوا يَا لُوطُ
إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ
مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا
مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾
فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا
حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ
مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(81) : Dediler ki: Ey Lût!. Şüphe yok ki biz senin Rab'binin elçileriyiz. Onlar sana elbetde kavuşamayacaklardır. Artık sen âilen ile gecenin bir kısmında yürü ve sizden hiç bir kimse geri kalmasın, zevcen ise müstesna. Şüphesiz ki, onlara isabet edecek şey, ona da isabet edicidir. Muhakkak ki, onlarını vâdedilen zamanlan, sabah vaktidir, sabah vakti ise yakın değil midir?.

(82) : Vaktaki, emrimiz gekU, onun - o yurdun- üstünü altına çevirdik ve onun üzerine ateşde pişirilmiş, biribirine bitişik bulunmuş balçıktan taşlar yağdırdık.

(83) : -O taşlar- Rab'bin indinde nişanlanmış idi, ve o zalimlerden uzak değildir.

*

İ Z A H

(81) : Bu mübarek âyetler, Meleklerin kendilerini Hazret-i Lüt'a bildirerek onun endişesini izâle ve kendisini selâmetle tebşir etmiş olduklarını anlatıyor.

Lût kavmine teveccüh eden azapdan Hazret-i Lût'un mümin bulunmayan zevcesinin de kurtulamadığını ve bu azabın sabah vaktinde zuhura gelmiş olduğunu bildirmektedir. O azabın zuhuruyla Lût kavminin bütün yurtlarının yıkılıp, alt üst olduğunu ve onların üzerlerine âteşin taşların yağmış bulunduğunu haber vermekte ve bu gibi azapların zâlimlerden uzak bulunmadığını ihtar eylemektedir. Şöyle ki: Melekler; Hazret-i Lût'un öyle endişeye düşmüş, kavmine karşı müdafaadan âciz bulunmuş olduğunu görüne? **(dediler ki:** Ey **Lût)** Aleyhisselâm, korkma, düşünme **(şüphe yok ki, biz senin Rab'bin elçileriyiz)** kavmine lâyık oldukları ceza teveccüh edecektir. **(Onlar sana)** Ey Lût Aleyhisselâm **(elbetde kavuşamıyacaklardır)** yâni: Onlar sana bir fenalık yapamıyacaklardır. Bırak onları geliversinler. Bunun üzerine Hazret-i Lût, kapısını açmış, kavmi içeriye girmiş, bunun üzerine Cibrili Emin, onların yüzlerine kanatlarını çarpmış, hemen gözleri kör olmuş, dönüp gidecekleri yolu göremez bir hâle gelmişler, feryat ve figân ederek Lût'un yanında sâhirler var demeğe başlamışlar. Melekler de Hazret-i Lût'a hitaben **(artık sen ailen ile)** ehil ve iyâlin efradıyla beraber **(gecenin bir kısmında yürü)** bulunduğunuz yerden çıkıveriniz **(ve sizden hiç bir kimse geri kalmasın)** senden ayrılmasın veya arka tarafına bakmasın. O kavme alelâcele teveccüh edecek azapdan kurtulabilmek için bir an evvel onların bulundukları yerden ayrılmak lâzımdır. Veyahut geri kalıp da o kavmin uğrayacağı azabı görerek bir rikkat ve mahzuniyete uğramamaları için kendilerine böyle bir tenbih yapılmıştı. Ey Lût Aleyhisselâm **(zevcen ise müstesna)** çünki o, îmandan mahrum bulunmakla Hazret-i Lût'un ehli beytinden olmak şerefini kaybetmişti. Rivayete nazaran bu kadın, Hazret-i Lût ile beraber bulundukları yerden çıkıp gitmemişti. Yahut o da çıkmış ise de geriye bakarak kavmin azaba uğradığını görmüş, «vah kavmim!» diye teessüf göstermiş, derken bir taş kendisine gelip dokunmuş, o da helak olup gitmiştir. İşte küfrün cezası!.

Melekler, Hazret-i Lût'a şöyle de dediler: **(Muhakkak ki, onların vâdedilen zamanlan)** onların azabına helakine tâyin edilen vakit **(sabah vaktidir)** öyle sabah olunca cümleten helak olup gitmiş olacaklardır, **(sabah vakti ise yakın değil midir?.)** elbetde pek yakın bulunmaktadır. Artık Ey Hazret-i Lût, sen ve sana îman edenler, durmayınız, bir anevvel buradan uzaklasınız. Yahut Hazret-i» Lût onların daha sabah olmadan helak olmalarını arzu eder olduğu cihetle melekler, ona hitaben: Sabah vakti yakın değil midir, daha yakın bir zamanda helak olmalarını istemeye hâcet yoktur. Maamafih herkesin rahat edeceği bir sabah vaktinde o kavme bir azabın teveccüh etmesi, daha büyük bir felâkettir ve buna bakanlar için bir ibret manzarası teşkil edecektir.

(82) : **(Vaktaki emrimiz geldi)** O kavmin helaki için muayyen olan azap vakti gelip çattı **(onun: O yurdun)** o kavmin sakin oldukları beldelerin **(üstünü altına çevirdik)** böyle büyük bir inkılâba maruz bıraktık, **(ve onun) O yurdun, o şehirlerin (üzerine ateşde pişirilmiş, bâribirine bitişik)** yekdiğerine tâbi bir halde **(bulunmuş balçıktan)** çamurdan müteşekkil **(taşlar yağdırdık)** hepsini **de bu taş-**

lar ile helâk ediverdik. «Lût» kavminin ikâmet ettiği şehirlere «mütefikât» denilirdi. Bunlar beş şehirden ibaret imiş, bunlar da birer kavle göre dörtyüz bin kimse bulunuyormuş. Bütün bunlar, küfrlerinin cezasına kavuşmuş oldular.

(83) : O taşlar, o Lût kavminin üzerine yağdırılan âteşin taş parçaları **(Rab* bin indinde nişanlanmış idi)** hepsinin üzerine kime isabet edip helak edecek ise onun adı yazılmış bulunuyordu veyahut yerdeki taşlardan temayüz etmeleri için o yağan taşlar, beyaz ve kırmızı alâmetleri haiz idi. (Ve o) Taşlar, o azaba, helâke vâsıta olan âteşin taş parçalan (zalimlerden uzak değildir.) herhangi bir Peygamberin emirlerine karşı isyan eden kâfirlerden veya Hâtemülenbiyâ Hazretlerini tasdik etmeyen müşriklerden (uzak değildir) Cenab-ı Hak diledi mi böyle taşlar zâlimlerin başlarına hemen yağıverir. Velev ki, o taşlar göklerde bulunsun. İrâde-i ilâhîye tecellî etti mi, hemen bir saniyede yer yüzüne iner, müstahik olanların beyinlerini patlatır. Bu âyet-i celîle büyük bir tehdidi hâvidir. Bütün münkirleri, zâlimleri azabı ilâhî ile korkutmaktadır. Böyle bir felâket, kudret-i ilâhîyeye nazaran müstehik olanların başlarına inmekten uzak görülemez. Nitekim bir nice dinsiz, ahlâksız kavimler, böyle çeşit çeşit azaplara uğramışlardır. Binâenaleyh o gibi facialardan bir ibret dersi almalıdır. «Lût Aleyhisselâm'm kıssası için Araf süresindeki (80) inci âyet-i kerimenin izahına da müracaat!.

*
**

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ
يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا
الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ
يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ
بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(84) : Medyen'e de kardleşleri Şuayb't -gönderdik- dedi ki: Ey kavmim!. Allah'a ubudfyetde bulunun, âzın için ondan başka bir mâbûd yoktur. Ve ölçeği ve teraziyi eksik kümayın, şüphe yok, ben sizi bir hayır içinde görüyorum. Ve ben muhakkak ki, sizin üzerinize bir kaplayın günü azabından korkarım.

(85) : Ve ey kavmim!, ölçeği de,teraziyi de adalet ile ifâ eden ve nâsa eşyalarım eksiltmeyin ve yeryüzünde müfskler olarak fesad çıkarmayın.

(86) : Eğer siz iman etmiş kimseler iseniz Allah'ın geri bıraktığı sizin için hayırlıdır ve ben sizin üzerinize bir muhafiz değilim.

*

İ Z A H

(84) : Bu mübarek âyetler de Şüayb Aleyhisselâm'ın kavmini dîni tevhide daved ettiğini, onlara alış verişlerinde istikametden ayrılmayıp muslihane bir halde, yaşamalarını tavsiye buyurmuş olduğunu bildiriyor ve meşru olan ticaretle iktifa edip kimsenin hakkına tecavüz etmemelerini, aksi takdirde kendilerini muhafaza ve siyanet edemiyeceğini ihtarda bulunmuş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Medyen'e kardeşleri Şüayb'i -gönderdik-)** Medyen bir kabilenin adıdır ki, bunların babaları İbrahim Aleyhisselâm'ın oğlu Medyen imiş veyahut Medyen bir beldenin ismidir ki onu mezkûr Medyen bina etmiş idi. İşte bu belde ahalisine neseben kardeşleri olan Şuayb Aleyhisselâm Peygamber gönderilmişti. Bu muhterem zad **(dediki: Ey kavmim!.)** Ey Medyen ahalisi **(Allah'a ubudiyetde bulunun)** ona başkalarını ortak koşmayın **(sizin için ondan)** o Haahk-ı Azîm'den **(başka bir mâbûd yoktur)** hâlıkiyet ve mâbûdiyet yalnız ona mahsustur, bütün mükevvenad, onun varlığına, birliğine, mâbûdiyetine şahitdir. (Ve) Ey kavmim!, **(ölçeği ve teraziyi eksik kılmayın)** Alışveriş yaparken kilelerinizi, terazilerinizi, onlar ile ölçüp, tartıp tâyin ettiğiniz şeyleri hiçbir veçhile noksan kılmayın, başkalarının zararına hareket etmeyin **(şüphe yok, ben sizi bir hayr içinde görüyorum.)** Yâni: Siz bir servet ve vüs'at içinde yaşıyorsunuz, böyle bir hal ise sizi başkalarının hukukuna tecavüzden her veçhile müstağni kılmaktadır. **(Ve ben muhakkak ki,)** îman ve adalete riayet etmediğiniz takdirde **(sizin üzerinize;** teveccüh edecek olan **(bir kabtayıcı günün azabından korkarım.)** Yâni: Hepinizi dünyada da, ahirette de sanp kuşatacak bir azabın zuhurundan havf ederim.

§ Bu âyet-i kerîmedeki muhit kelimesi, zahiren yevmün sıfatıdır. Manen ise azabın vasfıdır. Bu bir meşhur mecazdır. «Yevmü âsib» tâbiri de böyledir.

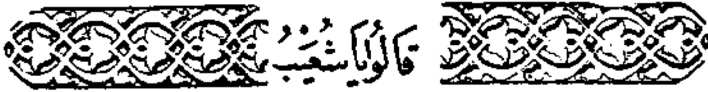
(85) : (Ve) Hazret-i Şüayb, yine buyurdu ki: **(Ey kavmim!.)** Ey Medyen ahalisi!, **(ölçeği de teraziyi de adalet ile ifâ edin)** yâni: ölçmeyi de, tartmayı da,

onların âletlerini de güzelce tamamlayınız, onlara bihakkın riayet ediniz **(ve nâsa eşyalarını eksiltmeyin)** yâni: Hiçbir kimsenin malının kadrini tenkise, bu yüzden kıymetini tenzile çalışmayın, iktisadî muamelelerde doğruluktan, samîmiyetden ayrılmayınız veyahut bir satılık malın müşterilerini oyalıyarak o malın satılmasını tehire ve onun kıymetini tenkise meydan vermeyin. **(Ve yer yüzünde müfsitler olarak fesat çıkarmayın)** yâni: Herhangi bir suretle nâsin hukukunu ihlâle vesâir gayri meşru muamelelere sebebiyet verecek kötü hareketlerde bulunmayın, hırsızlik, yol kesicilik, yağmagerlik gibi şeylerden sakının veyahut dünyevî ve uhrevî maslahatlarınızı ifsada çalışıp durmayın.

§ Bahs; kelimesi, noksan ve bir şeyi eksiltmek manasınadır. «Usuv, usey» kelimeleri de fesat, ifsat, yer yüzünde fenalık vücude getirmek manâsında müstameldir.

(86) : Hazret-i Şüayb şöyle de buyurdu ki: Ey kavmim!. **(Eğer siz îman etmiş)** size söylemiş, emir etmiş olduğum şeyleri musaddık bulunmuş **(kimseler iseniz Allah'ın geri bıraktığı)** yâni: Ölçülere, tartılara riayetden sonra size Cenab-ı Hak' km helâl kıldığı miktar **(sizin için hayırlıdır.)** sizin hakikî menfaatiniz bundadır. Helâl olmayan bir maldan bir hayr beklenilemez. **(Ve ben sizin üzerinize bir muhafız değilim)** yâni: Sizi çirkin, gayrı meşru şeylerden bilfiil hıfzedecek bir iktidarda bulunmuyorum. Ben sizin bütün işlediklerinizi bilemem ve fesadı müstelzim olan şeylerden sizi alıkoymaya kaadir olamam. Benim vazifem, selâhiyetim, size hak ve hakikati tebliğ ve tavsiye etmektir, sizlere nasihat vermektir. Artık siz bunun hilâfına hareketlerde bulunur iseniz ben mazurum, artık siz kendi amellerinizin neticesini düşününüz. Ne kadar güzel, ahlâkî, iktiasdî, içtimaî bir nasihat, bir tavsiye, bir irşâd. Heyhat ki, o gafil kavm bundan istifadeye koşmadılar..

قَالُوا يَا شُعَيْبُ
أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ
فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ
رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَاكُمْ
عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي
إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(87) : Dediler ki: Ey Şuayb!. Atalarımızın ibadet ettikleri şeyleri veya mallarımızda dilediğimizi işlememizi terk etmemizi sana namazın mı emrediyor?. Şüphe yok elbetde sen, çok flm ve akıl sahibisin.

(88) : Dedi ki: Ey kavmim!. Haber veriniz, eğer ben Rab'bim tarafından bit açık burhan üzere isem ve beni kendi tarafından güzel bir nzk ile merzuk etmiş ise ve ben sizi nehy ettiğim şey hususunda size muhalefet etmek istemem, ben isem başka değil gücüm yettiği kadar ıslâh isterim ve benim muvaffakiyetim ancak Allah Tealâ iledir. Yalnız ona tevekkül ettim ve ancak ona dönerim.

İ Z A H

(87) : Bu mübarek âyetler de Hazret-i Şuayb'in kavmine teklif ettiği vahdaniyeti ilâhîye âkidesini ve nâsin haklarına riayet keyfiyetini kavminin kabul etmiyerek o muhterem Peygambere karşı münkirâne, müstehziyâne bir mukabe-

lede bulunmuş olduklarını bildiriyor. O Peygamberi Âlişan'ın da nübüvvete, ilm ve hidayete mazhar olduğuna işaret ile nasıl hayrhahane bir suretde hareket ettiğini ve kavmini İslâha çalıştığını ve yalnız Cenab-ı Hak'ka mütevekkil ve müteveccih bulunduğunu bildirmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Şuayb'in o pek hayrhahane tekliflerine, tavsiyelerine rağmen kavmi, o Peygamberi Zîşan'a karşı hürmete münâfî, içtimaî edebe muhalif olmak üzere mücerret ismiyle hitabederek (dediler ki: Ey Şuayb!. Atalarımızın) âleddevam (ibâdet ettikleri şeyleri) putları, onlara tapınmayı bırakmamızı (veya mallarımızda dilediğimizi işlememizi) onlar ile bizim alışverişimizi, mallarımızı ziyade ve noksan göstermemizi, onları dilediğimiz yerlere sarfetmeyi (terketmemizi sana namazın mı emr ediyor) ki, sen öyle tekliflerde bulunuyorsun?. Hiç böyle bir teklife senin selâhiyetin var mıdır?. Böyle bir teklif mâkûl mudur?. Diye söylendiler. Hazret-i Şuayb, fazla namaz kılarmış, o mübarek zâtın namaziyle istihza için ona karşı kavmi böyle biedebâne, cahilane bir müdafaada bulunmak istemişlerdi. Diğer bir tevcihe göre de salâtdan murad, din ve îmandır. Çünki namaz, din ve îmanın en zahir alâmetlerinden, şiayirinden olduğu için din ve îman yerinde namaz lâfzı kullanmışlardır. Yâni: Demek istemişlerdi ki: Ya Şuayb!. Senin dînin mi bizi yaptığımız şeylerden men etmek istiyor?. Bu kavim, kendilerinin -yaptıkları şeylerin ne kadar akılve fikre muhalif, maslahat ve hikmete münâfî, içtimaî hayatm izmihlaline bâis olduğunu takdir edemiyorlardı, mücerret şahsî, fânî, başkalarının zararına ait bir menfaatin zebunu oldukları için kendilerine en güzel nasihatlar veren bir zâtı âlikadere karşı öyle fezâhatı ahlâkivelerini gösteren bir hitabede bulunmuşlardı. Ve o büyük Peygambere bir istihza maksadiyle şöyle de demişlerdi: (Şüphe yok ki, elbette sen) Ey Şuayb!. (çok hilm ve akıl sahibisin) yâni: Sen halimâne, akilâne tebligata sahip değilsin ki, bize böyle ernr ve tavsiyede bulunuyorsun. Maamafih bununla şöyle demiş olmaları da melhuzdur: Ey Şuayb!. Sen bizim aramızda halim, reşid, güzel ahlâka sahip bir zâd olmak üzere meşhursun, artık nasıl oluyor da bize öyle babalarımızdan, eslâfımızdan intikâl etmiş olan bir putperestâne dinden bizi men ve nehy ediyorsun?. Bu akla, halimâne muamele muhalif değil midir?.

(88) : Şuayb Aleyhisselâm da kavminin öyle cahilane, muannidâne sözlerine karşı onlara pek halîmâne, hakimane bir tarzda hitab ederek (dedi ki: Ey kavmim!.) bana (haber veriniz) bir kere güzelce düşününüz (eğer ben Rab'bim tarafından bir açık burhan üzere isem) ben vâzih bir hüccete, parlak bir delîle nail bulunmuş isem (ve beni) o kerîm Rab'bim (kendi tarafından güzel bir rızk ile merzuk etmiş ise) yâni: Bana helâl nimetler vermiş, beni nübüvvete, hikmete, ruhanî ve cismanî füyuzata mazhar buyurmuş ise artık benim hakkımda öyle yanlış isnatlarda bulunur musunuz?. Benim size olan tebligatımı akıl ve hikmete münâfî görür müsünüz?. Benjm bu tavsiyelerimi bir vesvese eseri telâkki eder misiniz?. Veyahut ben o kadar eltâf-ı ilâhîyeye mazhar olduğum halde ben o Hâahk-ı Kerîm'in vahyine muhalif hareketde bulunabilir miyim?. Onun emr ve neh-

yini telkinden geri durabilir miyim?. Ne için siz benim bu vaziyetimi takdir edemiyorsunuz?. (Ve) Ey kavmim!, (sizi **nehy** ettiğim şey **hususunda** size **muhalefet etaek istemem)** Sizin ifâsiyle mükellef olduğunuz şeylere ben de riayetkarım, size neby ettiğim şeyleri ben de işlemem. Meselâ: Siz nâsin hukukuna tecâvüzden **men** olunduğunuz gibi ben de size muhalif olarak öyle bir tecâvüzde bulunmaya selâhiyettar değilim. Hepimizin de dîni hükmlere, âmme haklarına riayetkar bulunmamız lâzımdır. **(Ben isem** başka değil, gücüm yettiği kadar **ıslâh isterim)** sizlere emr ve nehyde bulunduğum şeyler ile sizin sâlâh-ı hâl sahibi olmanızı temenni eder, bu hususda iktidarım nisbetinde çalışırım, başka bir şey istemem. Benim mevîzelerim, tavsiyelerim, mâruf ile emr ve nehyedişim, mahzasizin faideleriniz içindir. Benim buhususta size cebir etmeğe iktidarım, istitaatım yoktur. (Ve benim muvaffakiyetim) Hak'ka, sevaba nailiyyetim (ancak **Allah Tealâ iledir.)** O Haalık-ı Azîm'in yardımı, inayeti iledir. Ben (yalnız **ona)** o mâbûdi kerîme **(tevekkül ettim)** bütün işlerimde ona itimad ve ilticada bulundum, başkasına değil. Çünki her şeye kaadir olan o'dur, başkası değildir, (ve) ben **(ancak o'na)** o kadîm Haalikıma **(dönerim)** o'na rücû ederim, onun lûtf ve inayetine, tevfikâtı subhaniyesine defoaletde bulunurum. Ondan başka melce ve Denanımız yoktur Âmenna..

§ Hazret-i Şûayb bu pek ulvî hitabeleriyle evvelâ: İnsanları tevhidi ilâhîye davet ederek onlara hakkı ilâhîye riâyet târikini göstermiştir. Saniyen: Herkese nefisleri hakkında yapacakları muameleyi, yâni: İbâdet ve taatde bulunarak kendilerini âzab-ı ilâhîden kurtarmak târikini bildirmiştir. Sâlisen de: Nâsm hukukuna, ıslâhına riâyet ve hizmet edilmesi lüzumunu bildirerek bir cemiyetin mütesanit, hukuka riayetkar mütekabil şefkat ve merhametle muttasif olmalarım emr ve tavsiyede bulunmuştur. Evet.. O Peygamberi Zîşan, öyle pek ulvî hitabede bulunmuştur. Onun bütün bu beyanatı, pek hakimane, halîmâne, rıfk-u mülâyemete mukarindir. Kendisi hudfûruşluk şaibesinden tamamen beri, mütevâzi bulunuyordu. Hiç bir hususta kendi şahsına ve fanî varlıklara itimat değil, kadîm ve kerîm olan Allah Tealâ'ya tevekkül ve iltica edilmesinin lüzumunu beyan buyurmuştu. Velhâsıl O mübarek Peygamberin bütün hitabeleri, beşeriyeti ikâz ve irşâd için en güzel, en hikmet karin bir mahiyetde bulunmuştu.

***

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ
نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ
٨٩ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ
وَدُودٌ ٩٠ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا
لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا
بِعَزِيزٍ ٩١

(89) : Ye ey kavmim!. Bana oba àdavet, Nuh kavmine veya Hud kavmine veya Salih kavmine isabet etmiş olanın mislini size de isabet etmeği kazandırmasın. Ve Lût kavmi de sizden uzak değildir.

(90) : Ve Rab'binizden mağfiret dileyiniz. Sonra o'na tövbe ediniz. Şüphe yok ki, benim Rab'bim pek merhametlidir çok muhîbdk.

(91) : Dediler ki: Ey Şuayb!. Söylediklerinden bir çoğunu iyice anlayamıyoruz. Şüphe yok ki, biz seni aramızda çidden zayıf görüyoruz ve eğer senin aşiretin olmasa idi elbet de seni taşlayarak öldürürdük ve sen bizim üzerimize bir izzet sahibi değplsm.

İ Z A H

(89) : Bu mübarek âyetlerde Şüayb Aleyhisselâm'm kavmine nasihat verip onların uyanmaları için geçmiş kavimlerin başlarına gelmiş olan felâketlere nazarlarını oelb ve onları istiğfara, tövbeye davet etmiş olduğunu bildiriyor. Kavminde o pek açık nasîhatlan anlamamazlıktan gelerek Hazret-i Şuayb'e karşı

tehdidimsi bir vaziyet almış olduklarını gösteriyor. Şöyle ki: (ve) Hazret-i Şüayb, kavmine tekrar hitab ederek buyurdu ki: (Ey **kavmim!.)** Sizin **(bana olan adavet)** ve muhalefetiniz **(Nuh kavmine)** isabet eden gark gibi **(veyâmıd Hud kavmine)** isabet eden şiddetli rüzgâr gibi **(veya Salih kavmine isabet etmiş)** olan bir sayha bir zelzele gibi mühlik bir belâ **(olanın mislini size de isabet etmeği kazandırmasın)** böyle bir felâkete düşmeyi kendi kötü hareketlerinizle kesbetmiş olmayınız. (Ve) Ey kavmim!. **(Lût kavmi de sizden uzak değildir)** Onlar zaman **ve** mekân itibariyle size yakm bulunuyorlardı. Onlar sizin komşularınız demekti, onların dinsizlikleri sebebiyle başlarına gelmiş olan felâketi elbetde bilirsiniz. Artık onların hâllerini, tarihî facialarını nazar-ı itibara almanız lâzım gelmez mi?. Nedir şu sizdeki küfr ve isyan!.

(90) : (Ve) Ey kavmim!. Artık uyanınız, **(Rahibinizden mağfiret dileyiniz)** ona îman. ederek günahlarınızın af ve setrini o'ndan niyaz eyleyiniz. **(Sonra o* na tövbe** ediniz) başkalarına yapmakta olduğunuz ibadetleri bırakarak yalnız Cenab-ı Hak'ka ibadete başlayınız, vaktiyle yapmış olduğunuz günahlardan nedamet hissederek tövbekar olunuz. **(Şüphe yok ki, benim rab'bûn pek merhametlidir)** tövbe edenlerin hakkında merhamet ve inayeti pek büyüktür ve **(çok muhîbdii'.)** âbit, tövbekâr kullarını çok sevmektedir. Artık öyle kerîm ve rahînı bir Haalık-ı Zîşan'm af ve keremine mazhar olmak için istiğfarda, tövbede bulunmanız icabetmez mi?. Hiç bunu düşünmez misiniz?.

(91) : Hazret-i Şuayb'in bu gayet nfk ve kemâli hâiz olan hitabına karşı onun o takdirden mahrum olan kavmi **(dedile rki: Ey Şuayb!. Söylediklerinden bir çoğunu iyice anlayamıyoruz)** halbuki, Hazret-i Şuayb, kavmine kendi lisanlariyle hitab ediyor, açık bir suretde öğüt veriyordu. Buna rağmen onların böyle bir iddiada bulunmaları, o muhterem Peygambere karşı bir ihanetden, bir hürmetsizîikden başka değildi. Onun o pek fâideli sözlerine karşı nefretde bulundukları için onu anlamak istemiyorlardı. Yâhud demek istiyorlardı ki: Ya Şuayb! Senin tevhid-i ilâhî hakkındaki, nübüvvet ye risâlet hususundaki ve bâzı muamelelerin zulm olduğu hakkındaki beyanatının sıhhatine kaani olamıyoruz bu iddiaların bizce meçhuldür. **(Şüphe yok ki)** Ey Şuayb!. **(Biz seni aramızda cidden** zayıf **görüyoruz)** senin bir kuvvetin yoktur ki, sana karşı yapmak isteyeceğimiz kötülükleri bertaraf edebilsin. **(Ve eğer senin aşiretin olmasa idi)** yâni: Bizim milletimiz, kanaatimiz dairesinde yaşayan kabilen efradı bulunmasa idi **(elbetde seni taşlayarak öldürürdük)** o aşirêtinin hâtırası içindir ki, senin hakkında öyle bir muamelede bulunmak istemiyoruz. **(Ve sen bizim üzerimize bir izzet sahibi değilsin)** sen bizim yanımızda mükerrem, muhterem bir zâd bulunmuyorsun ki, seni taşlayarak öldürmekten kaçınalım, ancak senin kabilene hürme-

timizden dolayıdır ki, sana karşı öyle bir taarruzda bulunmuyoruz. Yoksa seni öldürebiliriz. İşte o câhil mütemerrid kavim, öyle muhterem, hayrhah bir Peygambere karşı öyle tehditkârâne bir vaziyet almışlardı.

***

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْطٖى اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ
وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا اِنَّ رَبّٖى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحٖيطٌ ﴿٩٢﴾
وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّٖى عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ
مَنْ يَأْتٖيهِ عَذَابٌ يُخْزٖيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوا
اِنّٖى مَعَكُمْ رَقٖيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذٖينَ
اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذٖينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ
فَاَصْبَحُوا فٖى دِيَارِهِمْ جَاثِمٖينَ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فٖيهَا اَلَا
بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(92) : Dedi ki: Ey kavmim!. Benim aşîretim sizin üzerinize Allah'tan daha âzîz midir?.. Halbuki, o'nu ardınızda unutulmuş tutuverdiniz. Şüphe yok ki, benim Rab'bim, yapar olduğunuz şeyleri çarçevre kuşatıcıdır.

(93) : Ye ey Kavmim!. Bütün kuvvetinizle dilediğinizi yapınız. Şüphe yok ki, ben de yapıcıyım. Yakında bilirsiniz ki, kendisini rüsvâ edecek azap kime gelecek ve yalancı olan kim imiş. Ye gözetiniz, muhakkak ki, ben de sizinle beraber gözeticiyim.

(94) : Vaktaki emrimiz geldi Şuayb'i ve onunla **beraber** iman **etmiş olanları** bizden bir rahmet ile necata erdirdik ve zulm etmiş olanları ise bir kor-

kunç gürültü yakaladı. Artık yurtlarında çöke kalmışlar olarak sabahladılar.

(95) : Sanki onlar orada yaşamamışlardı. Haberiniz olsun, Semud uzaklaştığı gibi Medyen için de bir uzaklaşma olsun.

*
**

İ Z A H

(92) : Bu mübarek âyetler de Hazret-i Şuayb'in kavmini akıl ve fikre muhalif, ubudiyet vazifesine münâfî sözlerinden dolayı ikâza çalışarak onları bir edeb ve insaf dairesine davet etmiş olduğunu bildirmektedir. Ve o kavminden korkmadığını, onlara karşı mukavemetde, mukabelede bulunabileceğini ifade ederek zillet âver bir azabın kiinlere teveccüh edeceğini ve kimlerin yalancı bulunduğunu onların yakında bileceklerini ve buna intizar edilmesini kendilerine ihtar buyurmuş olduğunu göstermektedir. Nihayet âzab-ı ilâhînin o kavme teveccüh etmiş, Hazret-i Şuayb ile ona îman edenlerin bir rahmet-i ilâhîye ile necata ermiş ve öyle zalîm bir kavmin böyle bir felâkete müstahik bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Şuayb, o münkir kavmine karşı bir atıfet eseri olarak **(dedi ki: Ey kavmim!. Benim aşiretim sizin üzerinize Allah'tan daha azîz midir?.)** kudretiyle, ilmiyle bütün mükevvenatı muhit olan Hâalık-ı Kerîmi ve onun Peygamberi olduğum cihetle himâye-i ilâhîyesinde bulunduğumu siz neden düşünmüyor da öyle birer âciz mahlûk olan aşiretim efradına bakıyorsunuz?. Onların hâtıraları için bana saldırmıyorsunuz?. **(Halbuki, onu)** O kudret ve azamet sahibi olan Haalık-ı Azîm'i **(ardınızda unutulmuş tutuverdiniz)** yâni: O Halık-ı Zülcelâle şerik ittihaz etmekle, onun Peygamberine ihanetde bulunmakla onu hâşâ unutulmuş, arka tarafa atılmış bir şey gibi telâkki etmiş oldunuz, böyle bir denaetde, kâfirane bir kanaatde bulunmuş oldunuz da bundan haberiniz yok!. **(Şüphe yok ki, benim Rab'bim yapar olduğunuz şeyleri)** muhitdir. Onları **(çarçevre kuşatıcıdır)** bütün bu hallerinizi bilmektedir, o'na hiçbir şey gizli kalamaz.

(93) : **(Ve ey kavmim!.)** Beni tehdit mi ediyorsunuz?. Haydi **(Bütün kuvvetinizle dilediğinizi yapınız)** bütün kudret ve takatiniz dairesinde **olan** şeyler ile bana karşı cephe alıveriniz. **(Şüphe yok ki, ben de yapıcıyım) Ben** de Cenab-ı Hak'kın bana verdiği kudret ve takat ile size karşı cephe almaya kaadirim. Siz sanıyor musunuz ki, ben sizden korkacağım?. **(Yakında bilirsiniz ki, kendisini rüsvâ edecek azap)** kahr-ı ilâhî **(kime gelecek ve yalancı olan kim imiş)** bunlan karîben anlamış olacaksınızdır. (ve) kendi akıbetinizi **(gözetmiz) sözlerimin neticesine** intizarda bulununuz. **(Muhakkak ki, ben de sizinle beraber gözeticiyim)** başınıza gelecek felâkete, azaba intizar etmekte bulunmaktayım. **Bu ihtar, Hazret-i Şuayb** için bir mucize mahiyetindedir. Çünki **o** kavme **azabın geleceğini**

evvelce bilmiş, onlara böylece ihtarda bulunmuş, ve o azap az sonra zuhura gelmiştir.

(94) : **(Vaktaki emrimiz geldi)** O kavmin azabına, helakine ait irade-i **ilâhî**yem tecellî etti. **(Şuaybl ve onun 9e beraber îman etmiş olanları bizden bir rahmet ile)** onları îmana nail, ibâdetlere muvaffak kılmak suretiyle veya taraf-ı izzetimden mazhar oldukları bir merhamet sebebiyle **(necata erdirdik)** onları o âzabtan siyanet ettik, selâmet ve saadete kavuşturduk **(ye zmfan etmiş olanları** ise) vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik etmeyip Peygamberlerine eza ve cefada bulunmak isteyen Medyen ahalisini ise **(bir korkunç gürültü yakaladı)** müthiş bir zelzele zuhura geldi, bunun neticesinde o kavim mahv ve münderis olup gitti. Deniliyor ki, Cibrili Emin, sayhada bulunmuş, bunun tesiriyle zelzele vücude gelmiş, bu suretle o kavim helak olup bitmiştir.

(95) : **(Sanki onlar)** O Medyen ahalisi (orada) o Medyen diyarında (yaşamamışlardı) orada ikâmet ederek gezip dolaşmamışlardı. **(Haberiniz olsun! Setnud)** kavmi dinsizliklerinden dolayı rahmet-i ilâhîyeden, hıfzi subhanîden **(uzaklaştıkları gibi Medyen)** ahalisi (içinde) öyle **(bir uzaklaşma olsun)** yâni: Bu iki kavim de haklannda böyle bir bed duada bulunulmaya müstâhik olmuşlardı. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine göre Salih Aleyhisselâm'm kavmi, alt taraflarından zuhur eden bir sâyha ile, bu Medyen ahalisi de üst taraflarından işitilen bir sayha ile helak olup gitmişlerdi. Bu cihetle bunların azapları arasında bir ittihâd var demektir.

§ Şüayb Aleyhisselâro.ın kıssası için Araf süresindeki (90) inci âyeti celîlenin izahına da müracaat!.

*

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا
مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبٖينٍۙ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهٖ
فَاتَّبَعُٓوا اَمْرَ فِرْعَوْنَۚ وَمَٓا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشٖيدٍ ﴿٩٧﴾
يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَۜ وَبِئْسَ الْوِرْدُ
الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَاُتْبِعُوا فٖي هٰذِهٖ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ بِئْسَ الرِّفْدُ
الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(96) : Ve and olsun ki, Musa'yı âyetlerimiz ile ve apaçık bir hüccetle gönderdik.

(97) Firavun'a ve onun ileri gelenlerine. Onlar ise Firavun'un emrine uydular. Halbuki, Firavun'un emri doğru değildi

(98) : Kıyamet gününde kavminin önüne düşer. Derken onları ateşe götürmüş olur. Ve ne fena bir sudur, o Yarılmış olan su.

(99) : Burada da bir lanete tâbi tutuldular, kıyamet gününde de. Ne kötü bir yardımdır bu yapılmış olan yardım.

*
**

İ Z A H

(96) : Hak Tealâ Hazretleri bu mübarek âyetleriyle Hazret-i Musa'nın Firavun'u ve onun kavmini dîni ilâhîye dâvete memur bulunmuş olduğunu, o kavmin ise Firavun'un bâtıl olan emirlerine tâbi olarak kendilerini helake, lanete mâruz bırakmış olduklarını şöylece beyan 'buyurmaktadır. (Ve and olsun ki) yâni: Muhakkak bir vakıadır ki: (Musa'yı âyetlerimiz ile) şer'î hükmleri, dîni hakikatiarı ihtiva eden Tevrat Kitabı ile (ve apaçık bir hüccetle) onun nübüvvet ve risâleti hâiz olduğuna şahadet eden bir zahir bürhanile, âsa, yedibeyzâ gibi bir mucize ile (gönderdik) muhitini irşada, tenvire memur ettik.

§ Hüccete, burhana «sultan» denilmiştir. Çünki bir sultan, kendisine tâbi olanlar üzerinde hakim olduğu gibi bir hüccet de, bir ilm sahibi olan da Um ve irfan sahasında hakim, manevî bir saltanatı hâiz bulunmuş olur ki, bu manevî hakîmiyet, maddî bir saltanatın fevkindtdir, zevalden mahfuzdur. «Hazret-i Musa'nın kıssası» için Bakare süresindeki (50) inci âyet-i celîlenin izahına da müracaatL

(97) : O muhterem Peygamberi (Ffcavun'a) Kıbt kavminin hükümdarı olan onları kendisine taptırmak denaatinde bulunan mülhid şahsa (ve onun ileri gelenlerine) onun kavminin eşrafından sayılan kimselere gönderdik, onları, onların muhitini dîni ilâhîye davete memur kıldık. (Onlar ise) O dinsiz güruh ise (Firavun'un emrine uydular) Hazret-i Musa gibi bir rehberi hidayet olan ve Peygamberliği öyîe zâhir mucizeler ile sabit bulunan bir zâtın sözlerine iltifat etmediler. Küfr ve tuğyan içinde kalmış olan Firavun gibi bir mel'ûnun yolunu takip edip durdular. (Halbuki Firavun'un emri doğra değildi) yâni: Akıla muvafık, hayra ve rahmete saik, ısîâhi hâle hadîm bulunmuyordu. Çünki zaten Firavun, dehriyyun dan idi, Cenab-ı Hak'kı ve kıyameti münkir idi, kendisi gibi saltanat sahiplerine

halkın tapınmalarını emreder dururdu. Artık böyle bir mel'una nasıl uyulabilinir, onun gibi dinsizlerin sözleri nasıl kabul edilebilir?.

(98) : Firavun öyle menhus, mel'un bir şahıs idi ki: (Kıyamet gününde kavminin önüne düşer) Onlara rehberlik eder, cehenneme doğru giderler. **(Derken onlan** ateşe götürmüş **olur)** hepsi birden cehennem ateşi içine düşer, yanar dururlar **(ve ne fena bir su-dur, o** varılmış **olan su!)** yâni: Firavun, dünyada kavmine rehberlik edip de onlan sanki bir su menbâına götürmek istiyordu, onları müstefit etmek iddiasmda bulunuyordu. Halbuki, onun kavmini alıp götürdüğü su menbâı; hakikaten su değil, bir ateş merkezi bulunmuş oldu. Artık bunun ne kadar fena, ne kadar mühlik olduğu zâhirdir.

§ Vird; su mahalli, sulanılacak yer demektir. «Mevrud» da kendisine varılmış olan sudan ibaretdir. «Vüriid» suya gitmektir. «İrad» da suya götürmek manasınadır.

(99) : O Firavun'a tâbi olanlar (Burada da) bu dünyada da (bir lanete tâbi **tutuldular)** mahvolup gittiler, kıyamete kadar ümmetlerin lanetine hedef oldular. (Kıyamet gününde de) Yine lanete mâruz kalacaklardır. Bütün mevkıf ehli onlara lanet edecektir. (Ne kötü bir yardımdır, bu yapılmış olan yardım) yâni : O kâfir şahısların biribiiine rehberlikte muavenetde bulunmaları, kendilerini helake, ebedî lanete, müebbed azaba sevketmiş olacağı için artık öyle bir yardımın, bir dünyevî varlığın ne kıymeti olabilir?. O haddizatında lanet üzerine lânetden ibarettir. Buna yardım denilmesi, bir tehakküm, bir ikaz hikmetine müstenitdir. O ne kadar mühlik, kaçınması elzem bir muameleden başka değildir.

§ Refd; lûgatde âta ve muavenet manasınadır. «İrfad» da i'tâ, iane demektir. «Mevfud» ise yapılmış olan muâvenetden, verilen -âtiyeden ibaretdir.

§ Bu ulvî âyetler, bütün beşeriyete bir uyanma dersi vermektedir. Şöyle ki: İnsanlara lâzım olan, daima Hak'ka tâbi olmaktır, daima ebedî hayatı gözetmektir. Öyle dünya varlığı için dinsiz ahlâksız kimselerin iğfalâtma kapılmamalıdır, öyle dünyevî, seriülzevâl bir faide hevesiyle hakikî faideleri elden çıkarmamalıdır. Bir takım aldatıcıların sözlerine bakıp da zulmeti nur, tedenniyi terâkki, sekaveti saadet sanmamalıdır. Hakikatları olduğu gibi görebilmek için Cenab-ı Hak'km ve onun Peygamberi Zîşan'ının beyanatını anlayıp kabul etmek kaabiliyetini o Haalık-ı Kerîm'den niyaz eylemelidir. Bu sayede dünyamız da mamur olur, ahiretinüz de. Yoksa yalnız dünyayı düşünenler, yalnız dünya menfaati için ebedî menfaatlerini elden kaçıranlar, kendi nefislerine pek çok gadr etmiş; bulundukları muhite de pek ziyâde zararları dokunmuş olur. İşte eski ümmetlerin kıssaları bunu pek açık göstermektedir.

«Gam değildir gide dünya kala din»
«Gam odur kim kala dünya gide din»

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْقُرٰى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَٓائِمٌ
وَحَص۪يدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَمَٓا اَغْنَتْ
عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَٓاءَ
اَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْب۪يبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ
اِذَٓا اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ اِنَّ اَخْذَهُٓ اَل۪يمٌ شَد۪يدٌ ﴿١٠٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(100) : İşte bu karyelerin haberlerindendir. Onu sana hikâye ediyoruz. Onlardan bâki olan da vardır, biçilmiş olan da.

(101) : Ye biz onlara zulmetmedik velâkin onlar kendi nefislerine zulm ettiler. Allah Tealâ'dan gayri taptıkları tanrıları, Rab'bin emri geldiği vakit onlan biç bir şeyden müstefit etmiş olmadı ve onlara hüsrandan başka bir şey arttırmış da olmadılar.

(102) : Ve işte Rab'bin yakalaması böyledir, karyeleri zalim oldukları halde yakaladığı zaman, şüphe yok ki, onun yakalaması pek acıklıdır, pek şiddetlidir.

*
* *

İ Z A H

(100) : Bu mübarek âyetler de bu süre-i celîlede beyân buyurulan yedi kıssanın, yedi tarihî, ibret âmiz hâdisemin bir adaleti ilâhîye, bir hikmeti subhaniye neticesi olduğuna işaret ediyor. Öyle bir takım felâketlere uğramış olan kavimlerin mahza kendi müşrikâne hareketleri yüzünden öyle müthiş birer haileye giriftar olduklarını ve onları o tapındıkları bâtıl putlarından hiç bir faide görmemiş bulunduklarını bildiriyor. Artık öyle korkunç hâdiselerden ibret alınması lüzumuna da işaret buyuruyor. Şöyle ki: (İşte bu,) Beyan olunan kıssalar, tarihî hâdiseler (kafiyelerin) yâni: Eski şehirler ahalisinin, gelip geçmiş ümmetlerin

(haberlerindendir) onların tarz-ı hayatına ve akıbeti hallerine ait beyanat cümlesindendir. (Onu) Resulüm!. (Sana hikâye ediyoruz,) yâni: O hususa dair sana biribirini müteakip haberler veriyoruz. Tâki, onlardan ibret alınsın (Onlardan) o kariyelerden, beldelerden elyevm (baki olan) devam etmekte bulunan şehirler (de vardır) onlardan, ekinler gibi (biçilmiş) büsbütün mahvolup ahalisiyle beraber helake uğramış (olan da) vardır.

(101) ' <%> biz onlara zulmetmedik) O beldelerin ahalisini günâhları olmadığı halde haksız yere helak eylemedik (velâkin onlar kendi nefislerine zulmettiler) Peygamberlerinin pek faideli, hayatbahş sözlerini dinlemediler, küfr vs mâsiyetden ayrılmadılar, öyle bir azaba müstahik bulunmuş oldular. (Allah Tealâ'dan gayrı taptıkları taunları) haddizatında âciz, zelîl şeyler olup mâbudiyet sıfatım hâiz, kendilerine tapanlara faidebahş olacak kudrete mâlik olmadıkları için o tapman câhillere (Rab'bht emri geldiği vakit) onların üzerlerine âzab-ı ilâhî teveccüh eylediği zaman o putlar (onlan) o câhil halkı (hiçbir şeyden müstefit etmiş olmadı) onlara asla faideleri dokunamadı, onları hiç bir bâdireden kurtarmaya yardım edemedi. (Ve onlara) O kendilerine tapınmış olan şahıslara o tapınmaları sebebiyle (hüsrandan) kahr ve tedmirden (başka bir şey arttırmış da olmadılar.) İşte Allah Tealâ'ya ibâdet ve taadı bırakıp da, acîz, fani muğfîl kimselere tapmanların, onların sözleriyle oturup kalkanların akıbetleri böyle vahimdir.

(102) : (Ve işte Rab'bin yakalaması böyledir) O eski dinsiz milletleri kahr ve tenkil etmesi gibidir. (Karyeleri zalim olduktan halde yakaladığı zaman) herhangi bir zalîm belde ahalisini kahretmek isteyince onu öyle müthiş bir yakalamaya, helake mâruz bırakır. Bu bir âdeti ilâhîyedir, bir muktezayı hikmetdir. (Şüphe yok ki, onun) O Haalik-ı Azîm'in öyle dinsiz cemiyetleri (yakalaması pek acıklıdır) pek ziyade elem vericidir ve (pek şiddetlidir) ona hiçbir kuvvet tahammül edemez. Artık bu pek dehşetli hâdiseleri düşünmelidir. Müminler dünyada senaya, güzellikle yâd edilmeğe lâyık olurlar, ahiretde de ebedî saadete kavuşurlar. Dinsiz olanlar da dünyada lanete, ahirette de ebedî azaba mâruz kalırlar.

§ Malûmdur ki, Resûli Ekrem Efendimiz hiçbir kimseden bir şey okumamış ve hiçbir kitap mütalâa etmemişti. Ümmetine böyle ibretâmiz, pürhikmet kıssaları Kur'an-ı Mübîn ile tebliğ etmesi, kendisinin risâletine vâzihen şahadet eden bir mucizedir. Bu kıssaların müteaddit suretle beyan buyurulması da bu ümmet hakkında bir rahmet-i üâhîye eseridir. Çünki bunlardan haberdar olmak insanları uyandırır, güzelce düşünmeye sevkeder. Kalplere Allah korkusunu düşürür, insanları cahilane, dünyaperestâne hareketderden men ederek onların fazüetkârane bir halde yaşamalarına vesîle olur. Ve insanlar bu âyetleri güzelce teemmül edince Peygamberâm Zîşan'ın ne kadar hakimane, âlicenâbane suretde

ümmetlerini irşada çalışmış olduklarını anlayarak o zatları tebcil eder, onların izlerini tâkib etmek arzusu kalplerinde tecellî eder durur. Elgıpte bu ulvî âyetleri, bu ibretbahş kıssaları güzelce tefekküre dalanlara.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَٰلِكَ يَوْمٌ
مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا
لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ
شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا
زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ
إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَأَمَّا
الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(103) : Şüphe yok ki, bunda ahiret azabından korkan kimse için bir ibret varchr. O bk gündür ki, onun içm nâs toplanmış olacaktır ve o kendisinde şahadet yapılacak bk gündür.

(104) : **Ve biz onu ancak sayılı bk müddet için tehire bırakmış oluruz.**

(105) : O geldiği gön hiçbir şahıs konuşamaz. Ancak onun izniyle -konuşmak müstesna- artık onlardan kimi şakidir, kimi de saîtdir.

(106) : İmdi şekâvete düşmüş olanlar ateştedirler. Onlar için orada şiddetli bir soluyuş ve bir hıçkırık vardır.

(107) : -Onlar- orada gökler ve yer devam ettikçe ebedî suretde durucular-dır. Rab'bin dilediği -müddet müstesnâ. Şüphe-yok ki, senin rab'bin dilediğini bihakkın işîeyiddir.

(108) : Ve lâkin sait olanlar cennettedirler. Rab'bin dilediği müddetden başka gökler ve yer devam ettikçe orada muhalleddirler. Bir âtiyye ki, kesilmiş değildir.

*

İ Z A H

(103) : Bu mübarek âyetler, beyan buyurulan kıssaların ahiret âzabindan korkan zadlar için bir ibret vesilesi olduğunu gösteriyor, vukuu muhakkak olan ahiret gününün lihikmetin bir müddet için tehire bırakılmış olduğunu bildiriyor. O gün de müsaade-i ilâhîye olmadıkça kimsenin söz söylemeğe kaadir olamıyacağını ve **o** günde toplanacak kimselerin sait ve şaki zümrelerine ayrılacaklarını haber veriyor. Şakî olanların ateşe atılacaklarını ihtar, saît olanların da cennetde kalacaklarını tebşir etmeketdir. Şöyle ki: Ey hayat sahasına atılmış olan mükellef insanlar!. **(Şüphe yok ki, bunda)** Geçmiş ümmetlerin kıssalarında, onların uğramış oldukları felâketlerde **(ahiret)** gününün **(azabından korkan kimse için bir ibret vardır.)** Çünki böyle bir kimse, dinsiz, günahkâr kimselerin daha dünyadalarken, başlarına, ne şiddetli felâketlerin gelmiş olduğunu anlar düşünür. **Artık o** dinsizlerin ahiretde daha nice azaplara uğrayacaklarım tefekküre dalar, **bundan** bir ibret, bir nasihat almış olur. Kalbinde Allah korkusu daha ziyade **parlamaya** başlar. (O) ahiret günü öyle **(bir gündür ki, onun için)** yâni o **muazzam günde** bütün **(nâs)** muhasebe için mahşer yerinde **(toplanmış olacaktır ve)** maahaza **(o).**ahiret günü **(kendisinde şahadet yapılacak bir gündür)** herkesin dünyadaki amelleri hakkında şahadetler vuk'u bulacak, bu suretle de adalet-i ilâhîye **tecellî** edecek, herkes lâyık olduğu akıbete erecektir. Veyahut o öyle bir **gündür ki, onu** göklerin de, yerin de ehli görüp müşahede edecektir.

(104) : (Ve) O kıyamet günü muhakkak ki, zuhura gelecektir. **(Biz onu ancak saydı)** malûm bir vakit **(bir müddet için tehire bırakmış oluruz) bu bir hikmet muktezasıdır. Bu** kıyamet gününün ne zaman zuhur edeceğini ancak **Allah Tealâ bilir. Bunun** insanlarca meçhul olması da ayrıca **bir hikmet icabıdır. Tâki, o günü** güzelce düşünüp düşünmeyen insanlar, ona **mutekit olup olmayan şahıslar taayyün etsin, o** ebedî hayat için çalışanlar ile çalışmayanlar **meydana çıkmış, bulunsun.**

(105) : (O) Müthiş kıyamet hâdisesi zuhura (geldiği gün hiçbir şahıs konuşamaz^ herkes hayretler içinde kalır, hiçbir kimse kendisine veya başkasına fa-ideb"dhş olacak bir lâkırdıya, bir niyaza selâhiyettar bulunamaz. (Ancak onun) O Haalık-ı Kerîm'in (izniyle) müsaadesiyle (konuşmak müstesna) müsaade-i ilâhîye tecellî edince herkes dilediğini söylemeğe, başkalarında olan hakkını istemeğe veya başkaları hakkında şefaatde, şahadetde bulunmaya muktedir olur. (Artık onlardan) O mahşerde toplanan mükellef nâstan (kimi şakidir) yâni: Kâfirdir veya günahkârdır, fâsıktır, cehennem ehlidir. (Kimi de sâittir) Mümindir, ibadet ve taadle müttasıftır, sevap ehli bulunmaktadır.

(106) : (İmdi şekâvete düşmüş olanlar) Dünyada iken îmana, güzel amellere muhalif hareket etmiş bulunanlar (ateştedirler) onlar kıyamet günü cehenneme atılacaklardır. (Onlar için orada) O cehennem ateşi içinde (şiddetli bir soluyuş) şedit bir savt vardır. (Ve bir hıçkırık) da (vardır) zayıfça bir nefes alır dururlar. Yâni: Çirkin sedalar çıkarırlar, hayvanlar gibi anırır dururlar.

§ Zefîr; soluğu uzun uzadıya içeriye çekip sonra da dışarıya vermektir ki, bu bir hastalıktan neş'et eder. «Şehik» de nefes vermek, ağlarken hıçkırmaktır ki, ziyâde teessürden ileri gelir.

(107) : O şâkî olup cehenneme atılanlar (Orada) o cehennemde (gökler ve yer devam ettikçe ebedî suretde durucülardır.) onlar cehennemde ilelebed kalacaklardır. (Rab'bin dilediği -müddet- müstesna.) Yâni Cenab-ı Hak dilerse bu müddeti çoğaltır ve azaltır. Onun kudreti her şeye kâfidir. Fakat ehli küfrün cehennemde muhalled olduğunu kat'î suretde beyan buyurmuş olduğu için artık böyle bir dileme bulunmayacağı muhakkaktır. Yahut bu istisnadan murad, Cenab-ı Hak'kın cehennem ehlini daima ateş içinde tutmayıp bazan da zemherîr denilen pek soğuk bir azap içinde bulundurmasidır. Diğer bir tevcihe göre de denilebilir ki: Şakîler iki kısımdır. Bir kısmı kâfir olanlardır ki, bunların cehennemde ebediyen kalacakları müteâddit âyetler ile beyân Duyurulmuştur. Diğer bir kısmı da mümîn olduklan halde günahkâr bulunmuş olanlardır ki, bunların cehennemde azaplaır müebbet değildir, Cenab-ı Hak, dilediği zaman onları cehennemden çıkaracaktır. (Şüphe yok İd, senin Rab'bin dilediğini bihakkın işleyicidir.) Binaenaleyh şâkîleri de cehennemde ebediyen muazzep etmeğe kaadirdir. Buna kimsenin itiraza selâhiyeti yoktur. O Haalık-ı Azîm, bütün kâinatda hikmet ve kudretinin muktezasına göre tasarrufda bulunur, lâyık olanları da çeşit çeşit âzaplar ile cezalarına kavuşturabilir.

(108) : (Ve lâkin sâit olanlar) İmen ile, güzel ameller ile muttasif bulunan kullar (cennettedirler) onlar ahiretde cennetlere nail olacaklardır. (Rab'bin dilediği müddetden başka) yâni: Muvakkaten cennetden çıkmalarını dilemiş olursa bu müddetden mâda, meselâ: İçlerinden bazılarmm cennetden daha yüksek olan arşuâlâya vesâir âli makamlara kaldınlarak bir nice tecelliyâta mazhar oldukları vakitlerin gaynsmda (gökler ve yer devam ettikçe orada) o cennetde (muhal-

letdirler) orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu sâit zadlara öyle **(bir atiye)** bir lûtfi ilâhî verilmiştir (ki) o (kesilmiş) nihayet bulacak (değildir.) Ahiret âleminde ilelebed devam edecektir, buna bir zevâl yoktur. İşte bu tebşiri ilâhîde cennet nimetlerinin ebedî olduğunu göstermektedir. Maamafih bu âyetlerdeki, semalar ile arzdan murâd, ahiretde cennetlerin cehennemlerin fevkindeki gökler ile yerden ibaret olabilir. Malûmdur ki faerşeyin fevkine, sema = gök, alt tarafına da arz = yer denilir. Binaenaleyh cennetlerin, cehennemlerin de elbetde ki, üst tarafları da alt tarafları da vardır. Bunların ise ebedî olduğu şüphesizdir. Bir de arapca olan muhaverelerde âdettir ki: Bir şeyin ebediyen yapılması istenilmeyince: «Bu iş, semalar ve yer devam ettikçe yapılmayacaktır» denilir ki, bundan maksad, o işin asla yapılmayacağını ifade etmektir. İşte cennet ve cehennem ehli hakkındaki bu tâbirden murad da, onların ebediyen cennetde, cehennemde durmaları-, dır. Yoksa bu dünyaya ait semaların, yerlerin durması müddeti değildir. Bunların kıyamet vuku'u ile zevale maruz kalacağı, başka âlemlerin saha-i zuhura çıkacağı malûmdur.

§ Meczûz; Kesilmiş şey, yâni: Bir müddet ile mukayyet, mütenahi olan şey demektir. Böyle arkası kesilmeyip devam eden bir şeye ise «gayri meczûz» bulunmuş olur.

**

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ
اٰبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ
اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَاِنَّ
كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(109) : Artık onların taptıktan şeyden bir şüphede bulunma. Onlar ibadetdte bulunmazlar, ancak evvelce babalarının taptıkları gibi tapınmakda bulunurlar. Ve biz de şüphe yok ki, onlara nasiplerini eksik olmaksızın ödeyeceğindir.

(110) : Ve yemin olsun ki, Musa'ya kitabı verdik. Derken onda ihtilâf olundu. Eğer Rab'bin tarafından bir kelime geçmiş olmasa idi elbetde aralarında büküm olunurdu. Ye muhakkak ki, onlar ondan ıstıraba düşüren şiddetli bir şüphe içindedirler.

(111) : Ve şüphe yok ki, Rab'bin her birine amellerini tamamiyle ödeyecektir. Muhakkak ki, o yapar olduklarına bihâkkın vâkıftır.

*
**

î Z A H

(109) : Hak Tealâ Hazretleri bu mübarek âyetleriyle de Resûli Ekrem'ine zamanı saadetindeki münkirlerin dinsiz babalarını taklit ederek nasıl bâtılâne hareketlerde bulunduklarını bildiriyor. Hazret-i Musa'ya karşı da kavminin nasıl ihtilâflarda, şüphelerde bulunmuş olduklarını bir misâl olarak haber veriyor, ve her şeyi bihakkın bilen Zâtı Ahadiyyetinin nihayet herkese amellerinin cezasını vereceğini beyan ile Peygamberi Zîşanma lütfen tesliyetbahş oluyor. Şöyle ki: Resulüm, Ya Muhammed Aleyhisselâm!. (Artık onların) O kavminden müşrik olanların (taptıkları şeyden) o putlardan dolayı (bir şüphede bulunma) o müşrikler er geç cezalarını bulacaklardır. Eski müşrik kavimleri âzablara uğrattığımız gibi o senin kavminden olan müşrikleri de muazzep edeceğizdir. Bunda bir şüpheye mahal yoktur. Bu, Resûli Ekrem için bir tesliyetdir. (Onlar ibadetde bulunmazlar) Allah Tealâ'ya arz-* ubudiyete çalışmazlar, (ancak evvelce babalarının taptıktan gibi tapınmakda) güya ibadetde (bulunurlar) onların o babalan, dedeleri ise lâyık oldukları azaba uğramışlardır. (Ve biz de şüphe yok ki onlara) O senin müşrik kavmine de âzabtan olan (nasiplerini eksik olmaksızın ödeyeceğizdir.) Onların herhalde âmellerinin lâyık olan cezasına kavuşturacağızdır.

(110) ; (Ve) Resulüm!. Müteselli ol, (yemin olsun ki) senden evvel (Musa'ya kitabı verdik) sana Kur'an-ı Azîm'i verdiğim gibi Musa'ya da Tevratı vermiş idim. Onun kavmi ise o mübarek kitabı hemen kabul etmediler (derken onda ihtilâf olundu) kimi o Tevrat kitabma îman etti, kimi de onu inkâr eyledi durdu. Habibim!. Senin kavmin arasında da böyle bir ihtilâf yüz göstermiş bulunuyor. (Eğer Rab'bin tarafından bğ kelime geçmiş olmasa idi) Yâni: İnsanlar hakkında yevmi kıyamete kadar cezalannm tehir edihnesine dair bir irade-i ilâhîyye bulunmasa idi (elbetde aralarında) derhal (hüküm olunurda) Musa Aleyhisselâmm kitabında ihtilâfa düşenler hakkında daha dünyadalar iken kazay-ı ilâhî sâdır olur ,onu inkâr edenler hakkında lâyık olduklan ceza derhal verilirdi. Mubtil ile muhik arası hemen temyiz edilmiş olurdu. Fakat bu hükm, lihikmetin sonraya bırakılmıştır. İşte Kur'an-ı inkâr edenler hakkında da böyle bir hükm elbet-

de verilecektir, **(ve muhakkak ki, onlar)** Musa Aleyhisselâm'ın **o** kavmi ve **onların** emsali veyahut Mekke müşrikleri **(ondan)** o kitab-ı ilâhîden ve kazay-ı Rabbaniden dolayı kendilerini **(ıstıraba)** şekke, töhmete **(düşüren şiddetli bir şüphe içindedirler)** onlar o kadar hârikaları, mucizeleri gördükleri halde yine uyanmayarak kanaatlerini tebdil etmiyerek kendilerini kaplayan büyük bir şek ve **şüphe** içinde yaşayıp durmuşlardır. Fakat ergeç lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

(111) : (Ve **şüphe yok** ki) Kasem olsun ki, **(Rab'bin her birine)** îman ile mükellef mahlûkatının cümlesine (âmelferini **tamamiyle ödeyecektir.)** Müminlere tasdiklerinin mükâfatı olarak cennetleri nasip buyuracaktır. Münkirleri de kendi bâtıl âkidelerinin, amellerinin mücâzatı olmak üzere cehennem ateşlerine atacaktır. **(Muhakkak ki o)** Haalık-ı Azîm, bütün kullarının **(yapar olduklarına bihakkın vâkıftır.)** Hepsini de tamamen bilir. Ona hiç bir şey gizli kalamaz. Binaenaleyh mümin, muhsîn olanlar elbetde mükâfatlara ereceklerdir. Münkir, fâsık **olanlar** da muhakkak ki, cezalarını bulacaklardır. Ne mühim bir vâd ve vâid!. **Artık** uyanmalı, artık doğru yolu takibe çalışmalı değil miyiz. Cenab-ı Hak'kın rahmeti gazabı üzerine sabk etmiştir. Müstahik olanların cezalarını hemen vermez ki, onlar için uyanmaya, pişman olmaya, hallerini düzeltmeye bir vakit bulunmuş olsun. Bütün bunlar bir rahmeti ilâhîye eseridir. Buna rağmen hallerini ıslâh etmeyenler, elbette bilâhara cezalarına kavuşurlar.

***

فَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْاۜ اِنَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُٓوا اِلَى الَّذٖينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ
النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ ثُمَّ
لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ
الَّيْلِۜ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّـَٔاتِۜ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرٖينَ
﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضٖيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿١١٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(112) : Artık emir olunduğun gibi isökâmetde bulun ve tövbe etmiş senin le beraber bulunmuş olanlar da. Ve haddi tecâvüz etmeyin, şüphe yok ki, o, yapar olduğunuz şeyleri bihâkkın görücüdür.

(113) : Zu zulm etmiş olanlara meyil etmeyiniz. Yoksa size ateş dokunur ve sizin için Allah Tealâ'dan başka yardımcılardan -kimse- yoktur. Sonra nusrete nâil olamazsınız.

(114) : Ve namazı gündüzün iki tarafında ve geceden de gündüze yakın saatlerde dosdoğru kıl. Şüphe yok ki, güzellikler, kötülükleri giderir. Bu, güzelce düşünenler için bir iyi öğütdür.

(115) : Ve sabr et. Zira şüphe yok ki, Allah Tealâ muhsiit olanların mükâfatını zâyetmez.

***

İ Z A H

(112) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in de, şerefi İslama nail bulunan şâir zatların da istikametle ve hududî ilahîyeye riâyet etmekle mükellef olduklarını bildiriyor, zâlimlere temayül gösterenlerin azaba, nusreti ilâhiyeden mahrumiyete mâruz kalacaklarını ihtar ediyor. Ve beş vakit namaza devam edilmesini ve dinî vazifeleri ifâ hususunda sabrın mükâfatsız kalmayacağını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşan!. Dîni ilâhîye riayet edip etmeyen milletlerin ahvâli tarihiyesine, vâd ile vâide ait âyetler sana vahy edilmiş bulunmaktadır. (Artık) Tarafı ilâhîden (emrolunduğun gibi istikâmetle bulun.) Yâni: Hâiz olduğun istikâmetde devam et, dîni islâmı neşre çalış, şer'î hükmleri tebliğ ve tatbik hususunda, bütün muamelâtında doğruluktan ayrılma: Meşru ve makûm bir tankî takib etmekten geri durma. (Ve tövbe etmiş) İman ederek (seninle beraber bulunmuş olanlar da) istikametden ayrılmasınlar. (Ve haddi tecavüz etmeyin) meşru, mutedil şeylerden ayrılarak ifrat ve tefrite düşmeyin, meselâ: Helâl olan bir şeyi haram ve bilâkis haram olan bir şeyi helâl görmek suretiyle ahkâmı ilahîyeye, beyanat-ı Kur'aniyeye muhalefetde bulunmayın (şüphe yok ki o) Haalık-ı Zülcelâl (yapar olduğunuz şeyleri bihakkın görücüdür.) yâni: Sizin bütün amellerinize, hareketlerinize alimdir. Bunlara göre sizi mükâfata veya mücazata erdirecektir. Binâenaleyh bu gibi dîni hükmleri riayetden asla ayrılmayınız.

§ Bu âyeti celîle, islâmiyetde büyük bir esastır. Ferdî ye içtimaî hayatı tanzim için bundan daha cemiyetli bir madde-i kanunîye olamaz. Çünki istikamet, bütün fezâili hayatiyenin, medenî esasların en birincisi bulunmaktadır. Evet.

İstikâmet, doğruluktur, deruhde edilen vazifeler de şer'î şerife muvafık suretde hareket etmektir, sadakat ve itidâl dairesinde hareketten ayrılmamaktır, ubudiyet yolunda, dîni ilâhînin, aklı selimin irşâdiyle yürümektir.. Velhâsıl: İstikâmet, dinî hükmlere, âkidelere, âmellere, ahlâkî, insan) vazifelere riayet edip Cenab-ı Hak'kın ve mahlûkatın haklarına tecavüzden sakınmaktır. Artık bir cemiyet efradı, böyle bir istikâmet ile müttasif olursa o cemiyet ne kadar terâkki eder, ne kadar kemalâtı ictimâiyenin parlak bir numunesi, olmuş olur. İşte kudsî dinimizin bize emir ettiği bu gibi vazifelere bihakkın riâyet edilecek olsa İslâm muhiti, melekler kadar nezîh bir heyeti ictimaîye halinde bulunmuş olur, bütün beşeriyet âlemi için en parlak bir numune-\ imtisal halinde bulunur. Evet.. İstikametden ayrılmayan bir zad, kendi hayrımı en güzel bir suretde tanzim etmiş olur. Mensup olduğu muhitin hayrına ç?aışır, hiç bir kimsenin malma, canına, haysiyetin© bir zaran dokunmaz. Her, millet, istikâmeti tebcil eder. Her kimse istikameti sever. Hayfaki: Herkes, müstakim olmaz, bu husustaki muvakkat müşkilâta tahammül gösteremez. Halbuki, istikâmet yüzünden bir sıkıntı, bir nikbet görülse de bu muvakkattir, bunun sonu selâmetdir, saadetdir, ebedî hayatı temîne bir vesîledir. Sait Paşa Merhumun şu kıt'ası ne kadar güzeldir.

«Halkı tahrib eyleyip de kendin abat eyleme»
«Bu cihanda ev yapıp ukbayı berbat eyleme»
Nef'in için zâlimi bî rahme imdat eyleme»
«Âlemi tenfir eden ahvâli mutâd eyleme»
«Müstakim ol Hazret-i Allah utandırmaz seni»

(113) : (Ve) Ey Ehli İman!. (Zulm etmiş olanlara meyletmeyiniz.) Onlaraen az bir temayül bile göstermeyiniz, (yoksa size ateş dokunur) nâr-ı cehennem hararetiyle isabet eder. Artık nasıl olur da bir insan bir dünyevî menfaat mülâhazasıyle zalîm olanlara muhabbet gösterir, nasıl olur da onlar ile oturur kalkar, onların hareketlerini doğru görür, onların yollarına gitmek ister. Hiç ahiret hayatını düşünmek icabetmez mi?. Orada öyle zâlimlere mütemayil bulunmuş olanları cehennem âzabmdan kim kurtarabilir?. (Ve) Ey insanlar!. (Sizin için Allah Tealâ'dan başka yardımcılardan) kimse (yoktur) sizi onun âzabmda kurtaracak bir muin mevcut değildir. (Sonra nusrete nail olamazsınız) öyle zâlim kimselere temayül ederseniz âzab-ı ilâhîye maruz kalırsınız. Artık o âzabtan kurtulabilmeniz için hiçbir kimseden bir yardım göremezsiniz. İşte zalimlere mütemüyil olanların müthiş akıbetleri!. Ya bilfiil zulm edenlerin akıbetleri ahiretde ne olacaktır?. Bunu bir düşünerek titremek lâzım gelmez mi?.

§ Zulm; Gadr, haksızlık, adalete münafî hareket, haktan bâtıla intikâl, bir şeyi ma vuzia lehi olmayan bir mahale vazzetmek, bir hakkı müstahikine vermemektir. İnsanın uhdesine düşen şahsî, içtimaî, ilâhî vazifelerden hangi birini terketmek bir zulmdur. Zulm ateşi dünyada mazlumu ukbada da zâlimi yakar.

«Zâlim dahi bir zulme giriftar olur âhır»
«Elbette olur ev yıkanın hanesi viran»

(114) : (Ve) Ey mükellef olan ehli îman!: **(namazı)** Uhdelerinize düşen farz namazları **(gündüzün iki tarafında)** öğle ve ikindi vakitlerinde **(ve geceden gündüze yakın saatlerde)** yâni: Akşam, yatsı, ve sabah vakitlerinde **(dosdoğru kıl)** erkân ve şeraitine riâyet suretiyle edâ et. **(Şüphe yok ki, güzellikler)** Beş vakit namaz gibi güzel ibâdetler **(kötülükleri giderir)** bir nice küçük günahların affına sebeb olur. Bu, bir kefareti zunub mesabesinde bulunmaktadır. Fakat büyük günahlardan dolayı herhalde tâib ve müştâğfir olmak icabeder. (Bu) yâni: Böyle istikamet ile ve namazların kıınmasiyle emir edilmesi veya bu Kur'an-ı Kerîm (güzelce düşünenler için **bir iyi** öğütdür) hakkı kabul edenler için bir hayırhahlıktır, bir uyanma, bir selâhi hâl vesilesidir.

§ Evet.. İstikâmet, en lüzumlu bir vazifedir. Namazda îmandan sonra ibadetlerin en büyüğüdür. Nitekim sahihi müslîmde mezkûr bir hadisi şerif şu mealdedir: Beş vakit namaz ile cuma namazı, diğer cuma gününe kadar aralarındaki günahlar için kefaretdir. Kebair denilen büyük günahlardan kaçmıldıkça. Diğer bir hadisi şerîfde deniliyor ki: Resûli Ekrem, eshab-ı kiramına hitaben: Bana haber veriniz!. Sizden birinizin kapısı önünde bir ırmak bulunsa da ondan hergün beş defa yıkanacak olsa., ne dersiniz, onun kirinden bir şey kalır mı?. Diye sordu... Onlar da Ya Resûlûllah!. Onun kirinden bir şey kalmaz, dediler, Resûli Ekrem de buyurdu ki, işte o, beş vakit namazın meselidir. Cenâb-ı Hak, o namazlar ile hataları affeder. Binaenaleyh böyle pek faideli bir ibadet ile mükellef olduğumuzdan dolayı Allah Tealâ'ya daima hamd ve şükr etmeliyiz. Böyle muazzam, vesile-i necat olan bir ibadeti insan nasıl terkedebilir?. Hiç kendi hakikî faidesini düşünmez mi?.

§ Zülef kelimesi: Zülfenin cem'idir. Cenfin en azı da üçtür. Binaenaleyh taife, vakit, yakınlık mânasına gelen bu kelimeden murad, gecenin, gündüze yakın olan üç vaktinden ibaretdir ki, bunlarda sabah, akşam, ve yatsı vakitleridir. Gündüzün iki tarafından murad da öğle ve ikindi namazı vakitleridir. Artık bu âyet-i kerîmede beş vakit namazın farziyeti için sarih bir delildir. Nitekim bu farziyet, diğer âyetler ile ve hadisi şerife ile ve icmâ-i ümmet ile sâbitdir. Bunun hilafını iddia etse islâm itikadına tamamen muhaliftir.

(115) : (Ve) Resulüm!. **(Sabr et)** yâni: Kavmin eza ve cefâsına tahammül ederek bu hususta sabr ve sebatdan ayrılma veya beş vakit namaza devam et, ehl ve iyâline de namaz kılmalarını emr eyle, onları irşada çalış, bu vazifeleri ifâ hususunda sabr ve sebat göster. **(Zira şüphe yok ki, Allah Tealâ muhsin olanların mükâfatını zâyetmez.)** yâni: İnsanları ikâz ve irşüd için çalışanlar, namaz gibi dîni vazifelerini ifya devam edenler, sabr ve sebatdan ayrılmayanlar muhsîn zatlardır. Öyle muhsin, güzel âmellere muvaffak olan zatların ise o âmelleri bir lutfi ilâhî olmak üzere mükâfatsız kalmayacaktır. Ne muazzam bir vadi

ilâhî!. Elbetteki, Haalık-ı Kerîm Hazretleri güzel amellerde bulunan kullarını bir nice mükâfatlara nail buyuracaktır. Amenna. Artık bu ulvî mükâfatlara nâiliyet için hak yolunda fedakârane bir surette çalışıp durmalı değil miyiz?.

***

فَلَوْلَا
كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ
فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ
ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ
رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(116) : Sizden evvelki asırlarda yer yüzünde fesatdan nehy eder bir kısım fazilet sahipleri bulunmalı değil miydi?. Ancak onlardan necata erdirdiğimiz bir azı müstesna, ve o zulm edenler ise kendilerinin içinde bulundukları refaha -dünya varlığına- uydular ve günahkâr kimseler oldular.

(117) : Ve senin Rab'bin ahalisi muslih kimse oldukları halde şehirleri bir zulm sebebiyle ihlâk eder olmadı..

*

İ Z A H

(116) : Hak Tealâ Hazretleri bu mübarek âyetleriyle geçmiş ümmetlerin aralarında onları yer yüzünde fesat çıkarmaktan, men'e çalışır kimselerin pek az bulunmuş olduğunu, onların dünyevî lezzetlere, varlıklara düşkün olup dîni vazifelerini bırakmış olduklarını bildiriyor, muslihane bir hâlde yaşayan bir kavmi ise mücerred bir zulm sebebiyle ihlâk buyurmamakda olduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: Ey Ümmeti Muhammediyye!. **(Sizden evvelki asırlarda)** yâni:

Geçmiş ümmetler arasında (yer yüzünde fesatdan nehy eder) efradı milleti irşada, tenvire çalışır (bir kısım fâzilet sahipleri) güzel fikir, ilm ve irfana sahip zatlar (bulunmalı değil mi idi?.) Halbuki, bulunmamışlardır, (ancak onlardan necata erdirdiğimiz birazı müstesna) yâni: O geçmiş asırlardaki kimselerden ancak az bir miktarı nâsı fesatdan, gayrı meşru hareketlerden nehy edivermişlerdi. îşte yalnız bunlar necata ermişlerdir. Diğerleri ise emr ve nehyi terketmiş, o gibi dinî vazifeleri ifâ etmez bulunmuşlardı. İşte bu sebeble helâke maruz kalmışlardır, (ve 6 zulm edenler ise) Hallerini islâh etmediler (kendilerinin içinde bulundukları refâha) dünya varlığına, nefislerinin şehevatma (uydular) yalnız bu dünyevî varlıkları elde etmeğe çalıştılar, vazife-i ubudiyetlerini ifâdan kaçındılar (ve günahkâr kimseler oldular) küfr ve isyan içinde kalıp lâyık oldukları felâketlere kavuştular.

(117) : (Ve) Ey Resûli Zîşanım!. (Senin Rab'bin) Kerîm, rahîm olan Haalık-ı Azîm'in (ahalisi musluh kimseler oldukları hâlde) yâni: Biribirinin hukukuna tecâvüz etmedikleri, bilâkis biribirine karşı Muslihâne hareketde bulundukları, aralarındaki muamelelerde istikâmetden, selâhi hâlden ayrılmadıkları, alış verişlerinde yaptıkları mukavelede doğruluğa riayetde bulunup durdukları takdirde onların ikâmetgâhları olan (şehirleri bir zulm ile helak eder olmadı) yâni: Oenab-ı Hak, bir âdili kerîmdir, zulmden münezzehtir, mülkünde keyfemâyeşâ tasarrufa mâliktir. Ahalisi muslih, hukuka riayetkar olan beldeleri felâketlere uğratmaz. Böyle zulm gibi görülecek bir fiil o Haalık-ı Hakîmden sudur etmez. Ancak selâh-ı hâlden mahrum, biribirinin İslâhına çalışmaktan, hukukuna riayet etmekten bînasip olan kavimler helake mâruz kalır, ülkeleri yıkılır, başkaları için bir ibret numunesi kesilmiş olurlar.

Diğer bir tevcihe göre buradaki zulmdan murad, küfr ve şirktir. Şöyle buyurulmuş oluyor ki: Herhangi bir ülke ahalisi kendi aralarında muslihane, müstakjmâne hareket ettikçe yalnız müşrik olduklarından dolayı dünyada hemen umumî bir felâkete uğramazlar. Cenab-ı Hak onları dünyada iken birden ihlâk etmez, onları bir müddet yaşatır. Bu da bir rahmet-i ilâhîye bir müsamaha-i rabbaniye eseridir. Onlar dünyada küfr ve şirkten teberri edebilecekleri bir müddet yaşarlar. Buna rağmen dinsizliklerinde devam etmiş olunca ahiretde azabı ilâhîye mâruz kalırlar. Fakat bir ülke ahalisi, kendi aralarında fesada çalışırlarsa, nâsin hukukuna tecavüz ederlerse daha dünyada iken de muazzep olurlar, helake mâruz kalırlar, yurtları mahv-ı harab olup fecî bir tarih numunesi teşkil etmiş bulunurlar. Nitekim «^I^j~V^JO^j-dül\» Mülk küfr ile beraber devam eder, zulm ile beraber devam etmez. Denilmiştir. İşte Nuh, Hud, Salih, Lût, Şuayb Aleyhimüsselâm gibi Peygamberlerin kavimleri de nâsa ezâ ve cefâda bulunmuş, halka zulmeylemiş, daire-i selâhten büsbütün uzak bulun-

muş oldukları için köklerinden koparılmak suretiyle mahv ve münderis olmuşlardır. Artık bütün o gibi helake uğramış milletlerin ahvâli tarihiyyesinden şimdiki cemiyetler ibret almalıdırlar.

***

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَنْ
رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(118) : Ve eğer Rab'bin dilese idi; elbetde bütün nâsi bir tek ümmet **kılardı. Fakat onlar** ihtilâf eder kimseler olmaktan geri durmayacaklardır.

(119) : Ancak Rab'binin rahmet ettiği kimseler müstesna. Ve **onun içindir ki, onları** yaratmıştır. Ve Rab'binin şu beyanı da tamam olmuştur **ki:** Elbetde cehennemi bütün cinlerden ve insanlardan dolduracağımdır.

***

İ Z A H

(118) : Bu mübarek âyetler, bütün nâsin bir ümmet halinde bulunmasına irade-i ilâhîyenin lihikmetin taallûk etmemiş olduğunu ve rahmeti ilâhîyeye mazhar olan zatlardan başka bütün beşeriyet arasında ihtilâfların devam edeceğini bildirmektedir. Beşeriyetin öyle ihtilâflar için yaradılmış bulunduğu ve cehennemin insanlar ile cinlerden doldurulacağı hususundaki kelâmı ilâhînin tamam bulunmuş olduğu beyan Duyurulmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ'nın bütün iradeleri, fiilleri, birer hikmet ve maslahata müstenittir. Beşeriyat bu hikmetlere, maslahatlara bihakkın infazı nazarda bulunamaz. Ezcümle insanların, cinlerin yaradılışları, kendilerine muhtelif kabiliyetler verilmesi de bir hikmet muktezasıdır. Maahaza o Haalık-ı Hakîm, kendi mülkünde keyfemâyeşâ tasarrufa kaadir-

dir, mâliktir. İşte bunlara işaret için buyuruyor ki: (Ve) Ey Resûli Zîşan'ım (eğer JRab'bin dileseydi elbefde bütün nâsi bir tek ümmet kılardı) hepsini de islâmiyetden ibaret olan bir millet ehli kılmış olurdu. Hepsi de hak üzere toplanmış bulunurdu, bu hususda aralarında ihtilâf bulunmazdı. (Fakat) Lihikmetin öyle dilemedi, artık (onlar ihtilâf eder kimseler olmaktan geri durmayacaklardır) aralarında din ve milliyet itibariyle ihtilâflar devam edecektir. Nitekim bugün de yer yüzündeki insanlar muhtelif dinlere ayrılmışlardır. Tarihi edyan bunu göstermektedir. Hattâ bir dîne mensup bulunanlar da kendi dinlerinde nice ihtilâflara düşmüşlerdir, fırkalara ayrılmışlardır. İslâmiyet gibi hakikî bir din olánca ulviyetiyle parlayıp dururken, bütün Allah'ın kullarını bir uhuvveti dînîye dahilinde yaşamaya davet ederken bir nice kavimler bu dîni ilâhînin sebebi hidayet olan nurlarından istifade etmeyip de pek muzlim yolları tâkib edip durmaktadırlar.

(119) : (Ancak Rab'binin rahmet ettiği kimseler müstesna) yâni: Allah Tealâ'nın mahza lûtf ve keremiyle nâîl oldukları fıtreti selîmelerini zayi etmeyip hidayet yolunu takip eden, hakikî bir dîne nail olan zatlar öyle ihtilâflardan berî bulunmuşlardır. (Ve) Elhâsıl (onun içindir ki) öyle ihtilâf sahiplerinin ihtilâfa devam etmeleri, rahmeti ilâhîyeye lâyık olan zatların da o sayede ihtilâflardan beri rahmeti hakka nâil bulunmaları içindir ki (onları) o insanları Haalık-ı Hakîm Hazretleri (yaratmıştır.) Vücud sahasına çıkarmıştır. Onların fıtreti selîmelerini dünyada muhafaza, hüsnü istimal edip edemiyeceklerini Cenab-ı Hak, ilmi ezelîsiyle bildiği için onların istikbaldeki hareketlerini vaktiyle lâvh-ı mahfuzda tesbit buyurmuştur. (Ve Rab'binin şu beyanı da) yâni: Hak Tealâ'nın şu vâdi de, veya şu suretle meleklere haber vermiş olması da (tamam olmuştısr ki: Elbette cehennemi bütün cinlerden ve insanlardan dolduracağımdır.) Yâni: Her iki taifeden de kâfirler, bir kısım âsiler cehenneme sevkedileceklerdir. Bu, muhakkaktır. Artık kâfir olanlar cehennemde ebediyen kalacaklardır. İman sahibi olan bir kısmı âsîler de bir müddet cehennemde kalıp sonra affi ilâhîye nâil olarak cehennemden çıkarılacaklardır.

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ
فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُلْ
لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُوا
إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ
كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(120) : Peygamberlerin bütün haberlerinden kendisiyle kalbini tesbit edeceğimiz ofanJanm sana hikâye ediyoruz. Ve bunda sana hak ve müminler için bir öğüt ve bi* muhtıra gelmiştir.

(121) : Ye îman etmeyenlere de ki: Siz kendi iktidarınız dairesinde çalışınız, şüphe yok ki, biz de çalışanlarız.

(122) : Ve siz gözetiniz, şüphesiz ki biz de gözetenleriz.

(123) : Ve göklerin ve yerin gaybı Allah içindir ve .emrin hepsi de ona döndürülecektir. Artık ona ibadet et ve ona tevekkülde bulun ve Rab'bin neler yapar olduğunuzdan asü gafil değildir.

***

İ Z A H

(120) : Bu mübarek âyetler de Kur'an-ı Azîm'deki Peygamberlere ait kıssaların pek mühim fâkfelerini bildiriyor. İman etmeyenleri tehdit ediyor. Cenabı Hak'kın evsâfi celîlesine işaret ederek onun zât-ı akdesine karşı hiç bir şeyin gidi kalamıyacağını beyan ile insanları intibaha, güzel âmellere ve Hak Tealâ'ya tevekkül etmeğe dâvet buyuruyor. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşanım!. (Peygamberlerin bütün haberlerinden) tarihî hayatlarına, ümmetlerini din-i ilâhîye ne suretle davete, irşâd ve tenvire çalışmış olduklarına dâir olup (kendisiyle kalbini tesbit edeceğimiz obalarını sana hikâye ediyoruz.) seninde vazifei risâletini ifâya çalışman ve dinsizlerin ezalarına tahammül etmen için o kıssaları, o ibret bafiş hâdiseleri lisan: Kur'an ile sana haber veriyoruz. (Ve bunda) 8u sure-i ceîîlede veya bildirilen ba gibi bir kıssada birçok faideler vardır. Ezcümle birinci fâide (sana) bu suretle (hak) gelmiştir. Yâni: Vahdaniyeti ilâhîyeye delâlet eden hüccetler bildirîknişţir. Senin nübüvvetle muttasıl, adaletle ve istikâmetle

memûr olduğuna dâir beyanatı ilâhîye tecellî etmiştir. (Ve) İkinci fâide olarak da **(müminler için bîr öğüt)** vücude gelmiştir. Yâni: Müminlerin isyandan kaçınmaları için, dîni vazifelerini güzelce yapmaları için kendilerine pek hayrhahane bir nasihat verilmiştir. (Ve) Üçüncü bir fâide olmak üzere de mümînler için **(bir muhtıra gelmiştir.)** yâni: Onlara dünya ve ahiret âzablarını, felâketlerini hatırlatan, kendilerini salih amellere teşvik eden bir ilâhî tergib ve tehdit yüz göstermiştir.

(121) : (Ve) Resûli Âlişanım!. **(İman etmeyenlere)** Bu hakikatları inkâr edenlere, bunları, düşünerek hallerini ıslâha çalışmayanlara (de ki:) artık ey münkirler, muannitler!. **(Siz kendi iktidarınız dairesinde çalışınız)** İltizam ettiğiniz hâlet üzere devam ediniz **(Şüphe yok ki, biz de çalışanlarız)** biz de bulunduğumuz halet üzere sebat edeceğiz, dîni islâma sadakatde, dâvetde bulunup halkı irşâda çalışıp duracağız.

(122) : (Ve) Ey Peygamberi Zîşanımî. O hakkı kabul etmeyen câhillere **şunu da deki: (Siz gözetiniz)** Bu kötü hareketinizin akıbetine muntazır olunuz veyahut bizim akıbetimizin nasıl olacağını siz bekleyip durunuz. **(Şüphesiz ki biz de gözetenleriz.)** Biz de sizin ne gibi fena bir akıbete giriftar olacağınızı beklemekteyiz. Veyahut bizde Cenab-ı Hak'kın bizlere vâd buyurmuş olduğu gufrana, lûtf ve ihsana muntazır bulunmaktayız. Artık hangimizin doğru bir suretde hareket etmekde olduğumuz meydana çıkacaktır. Bu beyanı Âli mümînler hakkında tebşiri; kâfirler hakkında da tehdidi muhtevidir.

(123) : (Ve) Ey muhterem Hâtemülmürselîn!. **(Göklerin ve yerin gaybı Allah içindir)** şüphe yok ki, **o** Haalık-ı Azîm, hepinizin ahvâlini bilmektedir. Onun için mahlûkatının hiç bir hâli gizli kalamaz. **(Ve enirin hepsi de ona döndürülecektir.)** dindarların da, dinsizlerin de. bütün yaptıkları o mâbud-i Kadîm'e malûmdur, onlar bütün o Haalık-ı Haklm'in mahkeme-i kübrasına sevk edileceklerdir. Hepsi de âmellerine göre mükâfat veya mücâzat görecektir. **(Artık)** Ya Muhammed!. Aleyhisselâm sen ancak **(ona)** o Haalık-ı Azîm'e **(ibadet et)** o'ndan başkasına ibadet edilmesi asla caiz olamaz (ve) bütün umurunda **(ona tevekkülde bulun) o** mâbûdi kerîmine her hususda iltica et. Seni himaye eden, seni muvaffakiyetlere nail kılan ancak o kerîm, kadîm olan Allah Tealâ'dır. **(Ve Rab'bin neler yapar olduğunuzdan asla gafil değildir.)** Amenna. O mâbûdi Kerîm, mümîn **kullarını** güzel amellerinden dolayı lütf ve ihsanına nail kılar. Dinsiz, âsi kimseleri de **o** kötü hareketlerinin cezasına kavuşturur. Evet.. Bütün mukeyve**natın** gizli, alenî ahvaline bihakkın alım olan bir Haalık-ı Azîmüşşan, elbette ki, **bütün kullarının** amal ve efâlini bihakkın bilir, ve herkesi lâyık olduğu akıbetlere **kavuşturur.**

Velhâsıl bu kutsî âyetler, bizlere vazifelerimizi bildiriyor, bizleri en faziletkârane yaşamaya teşvik buyuruyor. Bizlere rehberi necat olacak zatların ne**zih hayatlarını, pek** âlicenâbane muamelelerini göstermiş **bulunuyor. İşte bu sure-i celîleyi takip eden** surei Yusuf da bizlere pek ahlâkî, içtimaî, ibreti âmiz **bir** kıssayı, **bir** hâdiseyi tarihiyeyi haber verecektir. Ve lillâhilhamd..

YUSUF SURESİ

Bu mübarek sûre yüz onbir âyet-i kerîmeyi muhtevidir. Mekke-i Mükerreme'de nazil ohnuştur. Yusuf Aleyhisselâm'm pek lâtif, pek güzel, pek ziyade ibretbahş ve tesliyet âver kıssasını hâvi olduğu için kendisine cSure-i Yusuf» ünvânı verilmiştir. Bu mübarek sûrenin sebebi nuzuli hakkında birkaç rivayet vardır. Ezcümle deniliyor ki: Yahûd âlimleri, müşriklerin büyüklerine demişler ki: Hazret-i Muhammed'den sual ediniz, Yâkub Aleyhisselâm'ın âl ve evlâdı ne için Şam'dan Mısır'a intikâl etmiştir.? Ve Yusuf Aleyhisselâm'm kıssası neden ibaretdir?. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, bu surei celîleyi inzal etmiş, bunda Hazret-i Yusufa dâir pek mükemmel malûmat vermiş. Peygamber Efendimizin vahyi ilâhîye mazhar olduğuna bu da aynca vâzih bir delîl bulunmuştur. Çünki o tarihe kadar Arab'lar arasında bu kıssaya dâir böyle mükemmel malûmat mevcud değildi.

Maahaza bu kıssanın nuzulû, beşeriyet alemindeki garip, garip ahvâli ruhiyeyi bildiriyor, bir Peygamber namzedinin ne kadar masumane, âlicenabâne hareketlerde bulunmuş olduğunu bir imtisâl numunesi olmak üzere beşeriyetin nazarlarına vaz'ediyor, nezahatle, sabr ve sebat ile, af ve kerem ile muttasif zatların ne kadar güzel mertebelere nail olacaklarına işaret buyuruyor, Resûli Ekrem Efendimize de tesliyetbahş olarak kavminin ezâ ve cefâsına karşı sabr ve sebatda, afkârane muamelelerde bulunmasını tavsiye etmiş bulunuyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الۤرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا

عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا

اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۗ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm, Râ. İşte bu, apaçık bildiren kitabın âyetleridir.

(2) : Şüphe yok ki, biz onu bk Arabca Kur'an olarak indirdik, umulur ki, siz güzelce anlarsınız.

(3) : Biz, sana bu Kur'an-ı vahy etmemizle sana en güzel kıssayı nakllediyoruz. Halbuki, sen ondan evvel elbetde habersizlerden idin.

1 Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Sure-i Yusuf'taki beyanatın ayât-ı Kur'an-iyeden olduğunu bildiriyor. Ve Kur'an-ı Mübîn'in lisanı Arap üzere nüzulünün hikmetine işaret ediyor. Ve bu sürenin nüzulü ile Resûli Ekrem'e evvelce bilmediği en güzel bir kıssanın bildirilmiş olduğunu haber veriyor. Şöyle ki: (Elif, Lâm, Râ) Bu mübarek harflere dâir Bakare sûresinin birinci âyetine müracaat. (İşte bu) Sûredeki beyanat, ayâtı celîle bir nice hakikatları (apaçık bildiren kitabın) Kur' an-ı Azîm'in (âyetleridir.) Evet.. Kur'an-ı Azîm, Resûli Ekrem'in risaletini vâzien bildiren bir mucize-i kelâmiyedir. hidayet ile dalâlete, helâl ile haramı bildiren bir kitabı ilâhîdir, kadîm ümmetlerin kıssalarını tarihî hallerini nazar-ı intibaha vaz eden bir kitab-ı hakikat beyandır.

(2) : (Şüphe yok İd, biz onu) O kitab-ı mübîni (bir Arapça Kur'an olarak indirdik) yâni: Onu başka lisan ile değil, en geniş, en vâzih, en âhenktar olan Arab lügati üzere Hâtemülenbiya'ya inzal ettik, (umulur ki, siz güzelce anlarsınız) yâni: Ey o kitabın ahkâmıyle mükellef olan insanlar!. Size lâyık olan odur ki, o kitabın ulviyetini, kendisinin bir bedia'i belagat olduğunu, ahkâmının, hitabatmın, bütün beşeriyete müteveccih bulunduğunu âkilâne.düşünür de şeref-i islâmiyete nailiyeti en büyük bir vazife, en yüksek bir saadet telâkki edersiniz. Çünki bu Kur'anı Mübîn, en belîğ, en cemiyetli, en mükemmel ahkâmı hâvî bulunmaktadır ve umum beşeriyete hitabetmektedir. Bütün insanları bir daire-i uhuvvetde yaşamaya davet eylemektedir ve bütün ehli îmanın müşterek, kutsal bir kitabı bulunmaktadır.

(3) : Ey Resûli Zîşanım!. (Biz sana bu Kur'anı) Bu sure-i celîleyi (vahyetmemizle sana en güzel kıssayı nakkdiyoraz.) Yâni: Geçmiş ümmetlere ait olan hikâyelerin, vak'alann arasında en güzel, en mühim en ibretbahş olan haberleri sana bildiriyoruz. Veya birnice ibretleri, hikmetleri, nükteleri, fâideleri muhtevî olan ve bir nice âdilâne, zalimane, âlicenabâne muameleleri enzâr-ı intibaha vaz'eden Yusuf Aleyhisselâm'ın kıssasını beyan buyuruyoruz. (Halbuki,) Habibim, Ya Muhammedi (Sen ondan evvel) sana böyle vahyi ilâhî tecellî etmeden mukaddem (elbetde) Hazret-i Yusufa ve emsaline ait kıssalardan veya şâir dinî meselelerden (habersizlerdendi) Bu gibi şeyler senin hatırına gelmemişti. Bunlara dair vukuf sahibi değildin. Şimdi ise bunları böyle mükemmelce bilmekliğin senin hakkında bir atıfeti ilâhîyyedir. Ve senin risaleti hâiz olduğuna, vahyi ilâhîye nail bulunduğuna âit bir burhan kat'î mahiyetindedir.

§ Kas, kasas ve iktisas, bir şeyin arkasına düşmek, bir hayrı olduğu gibi sahih bir vech üzere rivâyet etmek manasınadır. Binaenaleyh «Ahsenülkasse» bir vâkiayı anlatmanın en güzeli veya bir vâkiayı en güzel anlatış demektir. Kıssa ise bir iş, bir Hkâye, izi takibedilmeğe lâyık bir hâl, bir hâdiseyi rivayet etmek manasınadır. Cem'i kıssas.

***

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ
كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾
قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا
إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ
رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ
آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْحٰقَ
إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Bir vakit ki, Yusuf babasına demişti: Ey pederim!. Muhakkak ben — rüyâmda — on bir yıldız ile güneşi ve kameri gördüm, onları gördüm ki benim için secde edicilerdir.

(5) : -Pederi- dediki: Oğuleağızım!. Rüyanı kardeşlerine haber verme. Sonra senin için bir hilede bulunurlar. Şüphe yok ki, şeytan insan için apaçık bir düşmandır.

(6) : Ve işte öylece Rab'bin seni mümtaz kılacak ve sana rüyâların tâbirinden bilgi verecek ve nimetini senin ve Yâkub hanedânının üzerine tamamlayacak, nasıl ki, onu evvelce alaların İbrahim ve İshak üzerine de tamamlamıştı. Şüphe yok ki, senin Rab'bin bir alîmdir, bir hakîmdir.

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yusuf'un gördüğü pek nurânî bir rüyayı muhterem pederine haber verdiğini bildiriyor, pederi âlisinin de onu siyanet maksadiyle bu r&yâsmı kardeşlerine söylememesini kendisine tavsiye buyurduğunu ve Hazret-i Yusuf un mühim bir bilgiye, muazzam bir nimete nail olacağım kendisine tebşir buyurmuş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyleki: Resulüm Hazret-i Muhammedi. Yâd et (bîr vakit ki, Yusuf babasına) Yâkub Aleyhisselâma (demişti: Ey Pederim!.) Ey muhterem babacığım!. (Muhakkak ben rüyamda) uyku hâlinde (oafeir yıldız ile güneşi ve kameri gördüm) bunlar gözlerimin önünde görünür oldular, bir de bakıp (onları gördüm ki, benim için secde edicilerdir) hepsi de secdeye kapanmaktadırlar. Rivayete nazaran bu hâdise zamanında Hazret-i Yusuf henüz on iki veya on yedi yaşında bulunuyormuş. Bu rüya Leyle'i Kadire müsadif bulunmuştu. On iki yıldız ile güneş ve ay gökten inerek Hazreti Yusuf a karşı secdeye varmışlardı. Bu on iki yıldız Hazret-i Yusuf un kardeşleriyle, güneş de muhterem pederiyle ve kamer de muhterem validesiyle tevil edilmiştir. Bu röyâ Hazret-i Yusufun pek parlak bir istikbale nail olacağım gösteriyordu.

(5) : Yâkub Aleyhisselâm (Dedi ki: Oğulcağızım!.) Ey sevgili yavrum Yusuf!. Bu (rüyam kardeşlerine haber verme) bunu onlara söyleme. Onlar bu rüyaya nazaran senin yüksek bir istikbâle nail olacağını anlarlar da (sonra) bir kıskançlık saikasıyle (senin için bir hilede bulunurlar) senin için bir tuzak kurarak hayatına kasdetmek isterler. (Şüphe yok ki, şeytan insan için apaçık bir düşmandır.) Onun adaveti pek zahirdir. Nitekim Hazreti Âdem ile Hazreti Havva hakkında da büyük bir düşmanlıkta bulunmuştu. Binaenaleyh o şeytan, Hazret-i Yusuf un kardeşlerine de pek kötü vesveselerde bulunarak onları cinayetlere sevkedebilir. Artık onun şerrinden Cenab-ı Hak'ka sığınmalıdır.

§ Hazret-i Yâkub, oğulları içinde Hazreti Yusufu daha ziyade severdi. Onda daha başka bir Hüsün ve Kemâl tecellî etmekde bulunmuştu. Onun hakkında kardeşlerinin haset sâikasıyla fenalıkta bulunacaklarını tahmin ederek rüyasını kardeşlerine söylememesini emretmişti. Rüyaları hoşlanmayacak veyahut yanlış tevil edecek kimselere söylememelidir. Eshab-ı Kiram'dan Ebu Saidilhudri Hazretleri Resulî Ekrem Efendimizden şu mealde bir Hadisi Şerif rivayet etmiştir: «Sizden biri seveceği = hoşuna gidecek, bir rüya görürse o mutlaka Allah tarafmdandır. Artık Allah Tealâ'ya hamdetsin ve onu söylesin. Yâni: Münasip olan kimseye hikâye edebilir. Ve bunun gayrı, hoşuna gitmeyecek bir rüya gördüğü zaman da o ancak şeytandandır. Artık onun şerrinden Allah'a sığınsın ve o rüyayı kimseye söylemesin. Çünki bu takdirde o rüya, kendisine bir zarar vermez. Salih rüyalar bir nevi ilhanı kabilindendir.»

Ekseri hayırlı rüyalarm tâbiri, dalâlet ettiği şey uzunca bir müddet sonra zuhura gelir. Çünki öyle bir müddet intizardan sonra meydana çıkacak bir hayırlı

hâdiselerin ruh üzerindeki güzel tesiri daha ziyade olur, sahibini daha çok zevkiyâb eder. İşte Hazret-i Yusufun bu rüyası da kırk sene sonra zuhura gelmiş, ebeveyni ile kardeşleri bu müddetden sonra kendisiyle görüşmüşler, ona karşı Cenab-ı Hak'ka şükr için secdeye kapanmışlardır.

(6) : (Ve) Yâkub Aleyhisselâm, Hazret-i Yusuf'a dedi ki: (İşte öylece) yüksek şereflere, makamlara nâiliyetine işaret olunduğu gibi (Rab'bin seni mümtaz kılacak) âli derecelere, mütenevvî kerametlere, mucizelere muvaffak buyuracak (ve sana) bazı (rüyaların tâbirinden bilgi verecek) yâni: Bir kısım görülecek rüyaların güzelce tâbirine muvaffak olacaksın. Diğer bir tevcihe göre de ilâhî kitapların tefsirine ve bir takım hadislerin tevil ve tavzihine muktedir bulunacaksın veyahud birtakım hâdiselerin kudret-i ilâhîye ile vücuda gelip ne gibi hikmetlere müstenit olduğunu feyz-i ilâhîye sayesinde güzelce anlayabileceksin. (Ve) Ey muhterem Yusuf!. Cenab-ı Hak (nimetini senin ve Yâkub Hanedanının üzerine tamamlayacak) yâni: Seni nübüvvete nail kılacak, Yâkub Aleyhisselâm'ın sair evlâd ve ahfadını da yüksek şeref ve izzete kavuşturacaktır.

Hazret-i Yusuf'un rüyâsındaki on bir yıldızdan murad, on bir kardeşi olduğundan onların da yıldızlar gibi parlak bir durumda bulunacaklarına işaret edilmiştir. Hattâ onların da bilâhara nübüvvete nail oldukları melhuzdur. Onlar, Hazret-i Yusuf'a karşı öyle bir sui- kasitde bulunmuş, oldukları halde böyle bir şerefe nasıl nail olabilirler? Diye vârid* olacak bir suale cevaben deniliyor ki: Peygamberlerin masumiyetleri nübüvvete nâiliyetlerinden sonradır. Onların o su-i kasideri ise nübüvvetlerinden mukaddem bulunmuştur. Mamafih bu meselede ihtilâf vardır. Peygamberlerin daima masum bulunmuş olduklarına kaail olanlar daha çoktur. Onlardan hasbelbeşeriye zuhur eden bazı memnû hâdiseler, birer zelleden, terki evlâ kaabilinden bulunmuştur. Velhâsıl: Cenab-ı Hak büyük bir şeref ve nimete o yüksek hanedanı nail buyurmuştur. (Nasıl kî, onu) O nimeti, o muazzam şerefi (evvelce) Yâkub Aleyhisselâm'ın zamanından mukaddem, ey muhetrem Yusuf, senin büyük (ataların İbrahim ve İshak üzerine de tamamlamıştı.) Cenab-ı Hak, onları da nübüvvet ve risalete nail buyurmuştu.. Sonra sizi de bu gibi nimetlere nail buyuracaktır. (Şüphe yok ki, senin Rab'bin bir alimdir) her şeyi bihakkın bilicidir ve (hakîmdir) hikmeti bînihayedir. Her şeyi bir hikmet ve maslahat üzere vücude getiren bir haalık-ı kerîmdir. Amenna..

§ Ehadis, hadisin cem'idir. Hadiste söz, nevzuhur, kadîm olmayan, yeni şey demektir. Peygamber Efendimizin mübarek sözlerine, fullerine de hadis denilir. Bunlar ehadisi kavliye ve ehadisi fiiliye kısımlarına ayrılmışlardır. «Hadis» de »Kadîm olmayıp sonradan meydana çıkan şeydir. Hâdise» ise vak'a, macera, sonradan vuk'u bulan hâl-ı keyfiyet demektir. Cem'i: «Havâdis»dir. «Hudusa da vaktiyle bulunmayan bir şeyin bilâhara vücuda gelmesidir. «Hades» de abdestsizlik, cenabet hâli, sonradan vücude gelmek manasınadır.

§ Hedaset de yenilik, ibtida-i hâl ve gençlik demektir.

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ
لِلسَّائِلِينَ ٧ إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا
مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ٨ اقْتُلُوا يُوسُفَ
أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ
قَوْمًا صَالِحِينَ ٩ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ
وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ
فَاعِلِينَ ١٠

İDEÂLİ ÂLİSİ

(7) : And olsun ki, Yusuf ta ve kardeşlerinde sual edenler için birnke ibretler var idi.

(8) : O vakit ki, demişlerdi: Elbetde Yusuf âe kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki, biz birbirine bağlı kuvvetli bir cemaatiz. Şüphe yok ki, bizim babamız, elbetde apaçık bir hatâ içindedir.

(9) : Yusufu öldürün veya onu bk yere atınız ki, babanızın yüzü yalnız size kalsın ve siz ondan sonra saühler olan bk cemaat olursunuz.

(10) : Onlardan bk şöyieyid dedüd: Yusufu ökKirmeym ve onu kuyunun dibine atıverin, onu kâfilelerden bazısı ahverir, eğer siz yapacak kimselerden iseniz -böyle yapımz.-

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, Hazretti Yusufa ait kıssanın birçok ibret bahş alâmetleri, işaretleri hâvi olduğunu bildiriyor. O masumun hakkında kardeşleri-

nin neler düşünüp nasıl su-i kasitde bulunmak istemiş olduklarını şöylece beyan buyuruyor: **(And olsun ki)** yâni: Mahzı hakikattir ki **(Yusufta ve kardeşlerinde) onlara** ait haberde, kıssade **(sual edenler için)** onların kıssasına dair malûmat isteyenler için veya onların kıssalanndaki ibretleri, işaretleri nazar-ı itibara alacak,. onlardan istifade edebilecek mütefekkir zatlar için **(banice ibretler var idi)** onları her uyanık kimse düşünüp onlardan müstefit olmalıdır. «Hazret-i Yusuf un onbir kardeşi var idi. Bunlardan birisi ana baba bir kardeşi idi ki, adı «Bünyamin» idi. Diğerleri de yalnız baba bir kardeşleri bulunuyordu. İşte Hazret-i Yusuf ile bu onbir kardeşine âit kıssanın birnice âyetleri, yâni: Alâmetleri, ibretbahş hadisleri, işaretleri hâvi olduğu şüphesizdir. Ezcümle tefsirlerde deniliyor ki: Evvelâ, Kur'an-ı Mübînin bu kıssayı böyle mükemmel bir suretde bildirmesi, Resûli Ekrem Efendimizin vahyi ilâhîye nail bir Peygamberi Âlişan olduğuna şahadet etmektedir. Saniyen: Peygamberimizin kariplerinden bir kısmı mücerret bir haset sebebiyle onun risâletini inkâr edip hakkında adavet gösteriyorlardı. Bu kıssa ise Hazret-i Yusufa karşı da kardeşlerinin böyle bir vaziyetde bulunmuş olduklarını bildiriyor, fakat bilâhere Cenab-ı Hak'km ona yardım etmiş, kardeşlerini ona muhtaç kılmış olduğunu beyan buyuruyor. Artık bu gibi akıbetleri düşünüp de sabr edilmesine ve cahilane hasetlerden kaçınılmasına işaretde bulunmuş oluyor. Sâlisen: Bu lâtif kıssa gösteriyor ki: Hazreti Yusuf'un rüyası bir uzun müddet sonra tâbir edildiği veçhile zuhura gelmiştir. İşte Hak Tealâ'nın Hâtemülenbiyâ Hazretlerine olan vadi ilâhîsi de, onun düşmanlarına karşı nusrete, zafere nail olacağı da ergeç tahakkuk edecektir. Bu taehhurden dolayı Hazreti Muhammedi tekzip etmenin doğru olamıyacağma bu kıssada bir misâl, bir delil teşkil etmektedir. Rabian: Bu mümtaz kıssa gösteriyor ki: Hazret-i Yusuf un kardeşleri onun hayatını, teveccühlere nâiliyetini istemiyerek bu hususda ne kadar çalışmışlar ise de o emellerine nail, Cenab-ı Hak'km nusre^ **tine,** takdiri ilâhîsinin tecellîsine mâni olamamışlardır. İşte Resûli Ekrem Efendimizin muvaffakiyetlerine yüksek derecelere nâiliyetine elle onun düşmanları asla engel olamayacaklardır.

(8) : Ve yâdet!. **(O vakit ki)** Hazret-i Yusufun baba bir kardeşleri birbirine **(demişlerdi)** ki, **(elbetde Yasal ile)** Bünyemin adındaki ana baba bir **(kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir)** onlara olan fazla muhabbeti bir emri sâbitdir **(halbuki, biz birbirine bağlı, kuvvetli bir cemaatiz)** yâni: Biz hâl ve akde kaadir, muhabbete daha lâyık bir zümreyiz. **(Şüphe yok ki, bizim babamız)** Yâkub Aleyhisselâm **(elbetde apaçık bir hatâ içindedir.)** Bizim gibi daha kuvvetli, kendisine **daha ziyâde** hizmete muktedir evlâdı var iken bu evsâfı hâiz olmayan diğer iki **oğlunu** bizden daha ziyâde seviyor, bu doğru bir hareket değildir. «Hazret-i Yâ**kub'un oğullan, pederlerinin bir Peygamberi Âlişan olduğunu bilip muterif idiler, ancak onun kendileri hakkında müsavata riâyet etmeyip diğer iki oğluna daha ziyâde muhabbet ve teveccüh göstermesini bir içtihat hatası gibi telâkki ediyorlardı* ve kendi içtihatlarına göre de pederlerinin evlâ olan muameleyi ter-**

ketmiş olduğuna zâhip bulunuyorlardı. Halbuki, Hazret-I Yusuf ile kardeşi daha genç idiler, valdeleri «Râhil» de vefat etmişti. Bu cihetle haklarında daha ziyâde şefkat ve alâka gösterilmesi bir fıtret muktezası, bir ruhi temayül neticesi idi. Maahaza Hazret-i Yusuf'ta tecellî eden mehasin ve fezâil ve onun görmüş olduğu rüya, onun uluvvi kadrini gösterip durmakta idi. Artık öyle pek kıymetli evlâda karşı fazla bir muhabbet ve teveccüh, pek tabiî görülmek lâzım gelirdi. Binaenaleyh Hazret-i Yâkub mazur idi, ona hatâ isnadı doğru olamazdı. Şu kadar var ki, kendisine isnâd edilen dalâl, yâni hatadan maksad, dünya mesalihine adem-i riâyetden ibarettir. Yoksa onun rüşt ve sevap yolundan ayrılmış olması demek değildir. Artık Hazret-i Yâkub'un oğulları da böyle bir isnâtda bulunmakla içtihadi bir hatâda bulunmuş demektedirler. Yoksa muhterem pederlerine uhrevî bir husus hakkında hatâ isnâd etmiş değildirler.

§ Usbe, kuvvetli bir cemaat demektir. Ondan kırka veya birden ona veyâhud üçten ona kadar olan erlere itlâk olunur.

§ «İsabe» de toplu insanlar, atlar, kuşlar demektir. «Usubet» de ihata etmek, kaplamak manasınadır.

(9) : Hazret-i Yusuf'un on kardeşi arasında öyle bir muhavere, müşavere cereyan ederken hâriçten birisi veya içlerinden biri dediki: (Yusuf'u öldürün veya onu bir yere atınız ki) artık babasıyle birleşmeleri kaabil olmasın (babanızın yüzü yalnız size kalsın) pederiniz tamamen size müteveccih olsun, sizden başkasına iltifatda bulunmasın (ve siz ondan) öyle bir hareketde bulunduktan (sonra salihler olan bir cemaat olursunuz) yâni: Taib ve müstâğfir olarak salâh-ı hâl sahibi bir zümre hâlinde yaşarsınız. Cenab-ı Hak sizi affetmiş olur veyahut sizin ile babanız arasındaki ihtilâf, ıslâh edilmiş veya dünyevî işlerinizde selâhi hâl sahibi olmuş olursunuz.

(10) : (Onlardan) O kardeşlerden (bir söyleyici) o muhavereye iştirak etmiş olan bir şahıs ki, rivayete nazaran «Yehuza» nâmındaki kardeşleridir. Bu pnlann içinde güzelce rey sahibi bulunuyordu. (Dedi ki: Yusuf'u öldürmeyin) Buna hacet yok. (Ve onu kuyunun dibine) En aşağı mahalline (atıverin) kuyunun en aşağısma bırakınız, onu öldürmek cinayetinde bulunmayınız (onu kafilelerden bazısı alıverir.) Başka beldelere götürür. Ondan kurtulmuş, rahata ermiş olursunuz, bu kâfidir.. (Eğer siz yapacak kimselerden iseniz) babasıyla onun arasını ayırmak isteyip duruyor iseniz (böyle yapınız) bununla iktifa ediniz.

§ Gıyabe; zulmet, bulut, bir şeyi nazarlardan kaybeden herhangi bir mevzi demektir. «Cüb» de büyük bir kuyu demektir ki, etrafı örülmemiş bulunur. Bu kuyuya Ürdün diyarında imiş veya Mısır ile Medyen arasında imiş. Veya Hazret-i Yâkub'un ikâmetgâhı olan Kenan'dan üç fersah uzakda bulunuyormuş. Ürdün ile Medyen ise Kenan nahiyelerindendir.

**

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ
وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ
وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ
وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا
لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Dediler ki: Ey babamız!. Sana ne oluyor ki, Yusuf u bize inanmıyor sun?. Ve halbuki, biz onun için elbetde hajrhah kimseleriz..

(12) : **Onu** yann bizimle beraber gönder, bol bol meyve yesin ve oynasın. Ve şüphe yok ki, biz onu elbetde muhafaza edicileriz.

(13) : Dediki: Onu alıp götürmeniz şüphesiz ki, beni mahzun eder. Ve siz ondan gafil bulunduğunuz halde onu kurdun yemesinden korkarım..

(14) : Dediler ki: Biz kuvvetli bir topluluk olduğumuz halde onu eğer Kurt yerse artık şüphesiz id, biz elbetde hüsrana düşmüş kimseleriz.

*

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yusufu yanlarında alıp kıra götürmek isteyen kardeşleriyle muhterem babaları arasında cereyan eden konuşmaları tasvir ediyor. Kardeşlerinin kuvvetli bir zümre olduklarından bahis ile Pederi Âlişanlarma teminat vererek onun korkusunu, mahzuniyetini gidermek istemiş olduklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Hazret-i Yusuf'un on kardeşi aralarında karar verdikten sonra muhterem pederlerine müracaat edeiek (dediler kk Ey **Babamız!. Sana ne** oluyor ki, Yusuf u bize ılanmıyorsun?) Halbuki, sen hepimizin pederisin, Yusuf da bizim kardeşimizdir, bizim aramızda böyle bir kuvvetli râbıta vardır, artık bize emin olmak lâzım gelmez mi?. **(Ye halbuki, biz onun için elbetde hayrhah kimseleriz)** onun hakkında hayr dileriz ona karşı şefkatliyiz, onun hakkında bizden bir kötülük zuhuru elbetde düşünülmemelidir.

(12) : Ey muhterem babacığımız!. **(Onu)** Kardeşimiz Yusufu **(yarın bizimle beraber)** Sahraya **(gönder)** genç kardeşimiz **(bol bol** meyve yesin) Sahradaki nimetlerden istifade etsin **(ve oynasın)** gezsin, koşup dursun. **(Ve şüphe yok ki, biz onu)** o genç kardeşimizi **(elbetde muhafaza edicileriz.)** Onu güzelce koruyarak sana salimen döndürürüz.

(13) : Yâkub Aleyhisselâm da onlar cevaben **(Dedi ki: Onu)** oğlum Yusufu **(alıp)** kırlara **(götürmeniz şüphesiz ki, beni mahzun eder.)** Yâni: Onu yanımdan ayırmak istemem, onun benden ayrılışı beni kalben hüzn ve kedere, endişeye düşürür, onun firakına dayanamam (ve) mahaza **(siz ondan gafil bulunduğunuz)** kendi aranızda yiyip içmeğe, oynayıp gezmeğe koyulduğunuz bir **(halde onu kurdun yemesinden korkarım)** çünki, o havalide pek çok kurtlar bulunurmuş, bir dikkatsizlik, bir adem-i ihtimam neticesi olarak daha sabi mesabesinde bulunan Hazret-i Yusufa kurtların saldırması melhuz bulunmuştur.

(14) : Muhterem babalarının bu itizarına rağmen oğullan cevap olarak **(dediler ki: Biz kuvvetli bir topluluk)** on kişiden müteşekkil yekvücut bir cemaat **(olduğumuz halde onu)** o muhafazasını deruhde ettiğimiz Yusuf'u **(eğer kurt yerse artık şüphesiz ki, biz)** o takdirde **(elbetde hüsrana düşmüş)** pek zayıf bulunmuş, helake mâruz kalmış **(kimseleriz)** eğer biz öyle kardeşimizi muhafaza edemezsek artık bizim varlığımızın hiç bir kıymeti bulunmamış olur. Halbuki, biz bilâkis muhafazaya muktedir, kuvvetli bir cemaat hâlinde bulunmaktayız.

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَاَجْمَعُوا اَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ وَاَوْحَيْنَا
اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾
وَجَاؤُ اَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَا اَبَانَا اِنَّا ذَهَبْنَا
نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا
اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَاؤُ عَلٰى قَمِيصِهِ
بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ
وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Vaktaki, Yusuf ile beraber gittiler ve onu kuyunun dibine atmaya müttefikan karar yerdiler. Biz de ona şöyle vâhy ettik: Kasem olsun ki, sen onlara hiç farkında olmadıkları halde bu işlerinden elbetde haber vereceksin.

(16) : Ve babalarına yatsı vakti ağlar oldukları halde geldiler.

(17) : Dediler ki: Ey bizim pederimiz!. Biz hakikaten bir yarış ederek gittik. Yusuf u da eşyamızın yanında bıraktık, hemen onu kurt yemiş ve sen bize velevki doğru sözlü kimseler olmuş isek de inanır değilsin.

(18) : Ve gömleği üzerinde yalancı bir kan olduğu halde gelmişlerdi. Dedi ki: Size nefsiniz belki bir işi süslemiş oldu. Artık güzel bir sabr!. Ve ancak Allah Tealâ'dır, sizin şu söylediklerinize karşı kendisinden yardım istenilecek zat.

***

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler de Yusuf Âteyhisrelânvâ karşı kardeşlerinin yapmış oldukları su-i kasti ve onların yalan yere yemin ederek pederlerine ne kadar hilafı hakikat beyanatda bulunmuş olduklarını bildiriyor ve Hazret-i Yusuf'un istikbâline ait ne kadar tesellibahş bir bahye nail olduğunu, Yâkub Aleyhisselâmın da sabra sarılarak Cenab-ı Hak'tan yardım beklemiş bulunduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: Hazret-i Yusuf'un kardeşleri muhterem pederlerinin müsaadesini aldılar, (vaktaki, Yusuf ile beraber) sahraya (gittiler) rivayete nazaran yolda o masuma bazı eza ve cefada bulundular, onu ağlattılar, üzerinden gömleğini çıkarıp aldılar, kendisini (kuyunun dibine atmaya müttefikan karar verdiler) bu kararlarını yerine getirdiler. Cenab-ı Hak da buyuruyor ki, bu hâdise üzerine (biz de **ona)** Hazret-i Yusuf'a (şöyle vahyettik: Kasem olsun ki, sen onlara) o sana böyle su-i kast etmiş olan kardeşlerine (hiç farkında olmadüdan halde) senin kardeşleri Yusuf olduğunu anlayamadıkları bir suretde (bu işlerinden) sana yapmış oldukları bu merhametsizce hareketlerinden (elbetde) bir müddet sonra kendilerine (haber vereceksin) yâni: Sen yaşayacak, nimetlere, mevkilere nail olacaksın, kardeşlerine de mülâki olarak kendilerine bu yapmış oldukları gayri munsifâne muamelelerini haber vereceksin, onlar ise senin Yusuf olduğunu bidâyeten bilemiyeceklerdir. Bu vahyi ilâhî, Hazret-i Yusuf hakkında bir tebşirden ibaretdi. Onun hüzn ve kederini izaleye bir vesile bulunmuştu.

(16) : (Ve) Hazret-i Yusuf'un kardeşleri, öyle Sahraya gittikden sonra **(babalarına yatsı vakti)** gündüzün sonunda, gecenin karanlığında **(ağlar oldukları halde)** gözlerinden yaşlar akar bir suretde, yanlarında Hazret-i Yusuf bulunmaksızın

(geldiler.) Hazret-i Yâkub bunları öyle ağlar bir vaziyetde görünce öfkelendi, ne oldu size?. Neden ağlıyorsunuz?. Yusuf nerede diye sordu.

(17) : Hazret-i Yâkub'a cevaben **(dediler ki: Ey bizim pederimiz!, biz)** Sahraya çıkınca kendi aramızda **(hakikaten bir yarış ederek gittik)** kendi aramızda bir müsabakada bulunmak için koşup durduk, biraz dolaştık **(Yusufu da eşyamızın)** elbisemizin, yiyeceğimiz şeylerin vesâirenin **(yanında bıraktık)** kendisinden biraz ayrıldık **(hemen onu kurt** yemiş) aradan birçok zaman geçmeden kendisini bir kurt parçalayıp yemiş, biz kendisinden fazlaca lakayt bulunmadık. (Ve) Ey muhterem pederimiz!, **(sen bize velevki)** kanaatine göre **(doğru sözlü kimseler olmuş olsak da)** Yusuf'a fazla muhabbetinden dolayı bize yine **(inanır değilsin)** bu haber verdiğimiz faciayı tasdik etmezsin. Artık bizim hakkımızda su-i zanda bulunduğun halde bizi tasdik eder misin?. Elbetde etmeyeceksindir.. Yahut biz her ne kadar indallâh sadık kimseler isek de elimizde delil bulunmadığı için sen bizi tasdik etmezsin.

(18) : Hazret-i Yusuf'un kardeşleri bir emare bulunmadıkça muhterem pederlerinin kendilerini tasdik etmiyeceğini bildikleri için onu kuyuya atarken gömleğini üzerinden almışlardı. **(Ve)** bu **(gömleği üzerinde yalancı bir kan olduğu halde)** vakia gayri mutabık, başkasına âit, uydurma bir kan lekesi bulunur bir suretde babalarının yanına **(gelmişlerdi)** Hazret-i Yâkub bu gömleği görür görmez onların yalan söylediklerini hemen anladı. Onlara hitaben **(dedi: Size nefsiniz belki bir işi süslemiş oldu.)** nefsiniz size bir sui- kast muamelesini müzeyyen göstermiş, onu irtikâba sizi sevketmiş, herhalde ifadeniz doğru değil, Yusuf un öyle ölmüş olduğuna ben kaail olamam. Bir kere gömlek parçalanmış değildi. Eğer kurdun tecavüzü bulunsa idi gömlek öyle kalmazdı. Sonra Hazret-i Yusuf'un rüyası, kendisinin istikbâlde büyük mevkülere nâiliyetini göstermekde bulunmuştu. Halbuki, bu mevkiler daha tecellî etmemişti. İşte Yâkub Aleyhisselâm bu gibi karinelere vesâireye nazaran Hazret-i Yusuf'un ölmüş olduğuna kaani bulunmamıştı. Diyordu ki: **(Artık güzel bir sabr)** yâni: Güzelce bir sabr, feryat ve figân etmekten evlâdır. Yahut benim yapacağım güzel bir sabrdan ibarettir ki, bu da şekvaya, ah ve enine mukarin olmayan bir sükûneti nefisten, bir hakka tevdi-i umurdan ibaretdir. **(Ve ancak Allah Tealâ'dır, sizin şu söylediklerinize)** Yusuf'un emri hakkındaki ifadelerinize **(karşı kendisinden yardım istenilecek zat.)** öyle elem âver haberlere karşı sabretmek kolay değildir. İnsan kendisini şiddetli bir hüzn ve kederden kurtaramaz.. Bunlar nefsanî hâletlerdir. Meğer ki, Cenab-ı Hak'kın yardımı olsun, meğer ki füyuzat-ı ruhaniye insanı sabr ve sebata şevketsin. Bu da ancak Hak Tealâya iltica ile onun lütfedeceği sabrı cemil ile mümkün olur. Binaenaleyh insan daima Haalık-ı Zîşan'ına iltica edip **durmalıdır.**

***

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ
فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ
وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ
بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾
وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ
أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ
فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ
عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Ve bir yolcu kafilesi geldi, sucularını gönderdiler, hemen kovasını salıverdi. Ey müjde!. Bu genç bir köle dedi ve onu bir sermaye olarak sakladılar, Allah Tealâ ise onların yapacaklarını tamamen bilicidir.

(20) : Ve onu biraz bedel ile sayılmış birkaç dirhem ile salıverdiler ve onlar onun hakkında rağbetsizlerden olmuşlardı.

(21) : Ve onu satın alan Mısır'lı refikasına dediki: Onun mevkiine güzelce riâyet-et. Umulur ki, bize faidelî olacaktır veya onu evlâd ediniriz. Ve işte Yusuf u öylece Mısır'da yerleştirdik ye hem de ona rüyaların tâbirini öğretelim diye ve AUah Tealâ emri üzerine gâliptir ve lâkin nâsin ekserisi bilmezler.

*
**

İ Z A H

(19) : Bu mübarek âyetler, kuyuya atılmış olan Hazret-i Yusufu bir kervan ahalisinin kuyudan çıkararak kendilerine bir ticaret sermayesi edindiklerini ve o muhterem mâsumun değerini bilmeyerek bir Mısır'lıya değersiz bir bedel ile sattıklarını bildiriyor. Bu Mısır'lmın ise o mâsumun kadrini takdir ederek onu refikasına takdim ile hakkında riâyet göstermesini tavsiye eylediğini gösteriyor ve Hak Tealâ'nın ise her şeye galip ve dilediği kulunu ilâya kaadir olduğuna işaret buyuruyor. Şöyle ki: Hazreti Yusuf, rivayete nazaran üçgün kadar kuyuda bir taş üzerinde kalmıştı. (Ve) Sonra (bir yolcu kafilesi geldi) bunlar Medyen şehrinden Mısır'a gitmekde idiler. (Sucularını gönderdiler) Bu Huzaa Kabilesinden Mâlik adında bir kimse idi, o kafilenin Önünde gider, konak yerlerini ve sularını hazırlardı. Bu gibi kimselere «varid saka» denilir. Bu saka **(hemen** kovasını) kuyunun içine (salıverdi) Hazret-i Yusuf, kovanın ipine sarıldı, kova ile beraber kuyu dışarısına çıkarılmış oldu, sucu bunu görünce sevindi (Ey müjde!. Bu genç bir köle dedi) pek güzel b.'r genç erkek diye arkadaşlarına haber verdi, (ve) o kimseler **(onu)** Hazret-i Yusuf'u (bir sermaye olarak sakladılar) onu öyle kuyudan çıkarmış olduklarını başkalarına haber vermediler, onu satmak için kuyu sahibinin kendilerine vermiş olduğunu iddia ettiler. Diğer bir tevcihe göre de Hazret-i Yusuf'un «Yahuza» adındaki kardeşi, her gün kuyunun başına gider, bir miktar taam götürüp onu Hazret-i Yusuf'a atıverirdi. Birgün gelince onu kuyuda bulamadı, keyfiyeti kardeşlerine söyledi, geldiler Hazret-i Yusufu Kârvan ahalisi yanında gördüler: «Bu bizim kölemizdir, bizden kaçmıştır» dediler, onu o yolculara sattılar. Hazret-i Yusuf da hayatına su-i kast ederler diye sükût etmişdi. (Allah Tealâ ise onların yapacaklarını tamamen bilicidir. Binaenaleyh onların Hazret-i Yusuf'a ve muhterem babasına neler yapmış oldukları da Cenab-ı Hak'ka hâşâ gizli kalmamıştır.

(20) : (Ve onu) O hür, masum, pek değerli genci **(biraz bedel ile)** züyuf, iyâri noksan veya haram bir para ile ve (sayılmış birkaç dirhem ile) muhtelif rivayetlere göre yirmi veya yirmi iki veyâhut kırk dirhem mukabilinde **(saüverdiler.)** O mübarek zâtın kadrini takdir edemediler (ve) bilâkis **(onlar)** Hazret-i Yusuf'un kardeşleri veya kervan ahalisi **(onun)** Hazret-i Yusuf'un **(hakkında rağbetsizlerden** olmuşlardı) onlar kıymetnâşınas bir halde bulunuyorlardı. Onun içindir ki, öyle bir âlikader masumu, az bir bedel mukabilinde satıverdiler. Kervan ahalisi onu bâdihaya elde etmiş oldukları için onun kadrini, menzilini takdir edemiyerek hemen elden çıkardılar. Hazret-i Yusufun kardeşleri de para kazanmak sevdasına değil, o masum kardeşlerini muhterem babasından uzak düşürmek için ondan kaçındılar onu ne bahasına olursa olsun elden çıkarmak sevdasına düşmüş bulundular. Halbuki, o her bahanın fevkinde idi ve zaten hür bir insan olduğu için satılması asla caiz olamazdı.

(21) : (Ve **onu)** Hazret-i Yusuf'u bir köle zannederek (satın alan Mısırlı) onun ne kadar nezîh, muhasinperver bir genç olduğunu anladı. Rivayete nazaran kervanın sakası Mâlik, Mısır'a gelince Hazret-i Yusuf'u satılığa çıkarmış, Mısır' in. Mâliye Nazırı olan «Kıtfîr» veya «İtfîr» ki, kendisine «azizi Mısır» denilmekte idi, Mısır hazinelerine nezaretde bulunuyordu. Bu zat, Hazret-i Yusuf'u yirmi Dinara satın almıştı. (Refikasına) «Zeleyhâ» veya «Râhil» adındaki zevcesine **(dedikî: Onun)** Hazret-i Yusuf'un (mevkiine) ikâmet edeceği mahalle **(güzelce riâyet** et) yâni: Kendisine lütf ve ihsan ile muamelede bulun **(umulur** ki, **bize fâideli olacak)** umur ve hususumuzda kendisinden istifâde edeceğiz (veya onu **evlâd ediniriz.)** Hazret-i Yusuf'da görülen necabet, zekâvet, hüsnü hilkat, âzizi Mısır'ın böyle muhabbed ve teveccühünü celbetmişti. Bütün bunlar, o masum hakkında âtıfet-i ilâhîyenin birer tecellîsi idi. İşte Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(Yusnfu öylece** Mısır'da yerleştirdik) onu orada saha-i selâmete erdirdik, teveccühlere mazhar ettik, kendisini yüksek bir mevki sahibi kıldık, kendisine Mısır'da mekânet, şeref ve şan ihsan buyurduk. (Ve hem de ona rüyaların tâbirini öğretelim -diye-) de (kendisine) böyle bir kaabiliyet bir mümtaziyed vermiş olduk. Nitekim zindana atılmış, iki şahsın ve Mısır Hükümdarının rüyalarını tâbir etmiş, kendisinin uluvvi kaderi bu vesile ile de bilinerek kendisine yüksek mevkiler verilmiştir. Hâsılı biraice maddî ve manevî varlıklara nail olmuştu. (Ve Allah Tealâ **emri üzerine galiptir.)** Yâni: O Hâlik-ı Âzîm'in her irade ettiği şey, mutlaka vücude gelir, hiçbir kuvvet ona mâni olamaz. İşte Hazreti Yusuf hakkındaki âtıfet-i ilâhîyesinin zuhuruna da hiç bir şey mâni olamamıştır. Onu sıkıntılardan kurtararak nice nimetlere nâiî buyurmuştur. (Velâkin nâsin ekserisi bilmezler) Gafilâne yaşarlar, takdiri ilâhîye hiçbir şeyin engel olamayacağını güzelce kestiremezler. İşte Hazret-i Yusuf hakkında da Allah Tealâ'nın neler dilemiş olduğu kardeşleri bilmedikleri için onun hayatına kasdetmişlerse de irâde-i ilâhîye zuhura gelmiş, o mümtaz kulunu yaşatmış, Mısır'da nice nimetlere erdirmiş ve bilhassa onu nübüvvetle mümtaz kılmıştır. Binaenaleyh daima Cenab-ı Hak'kın siyânetine iltica edip durmalıdır.

*
**

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٢٢﴾
وَرَاوَدَتْهُ الَّت۪ي هُوَ ف۪ي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِه۪ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ
وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَۜ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهُ رَبّ۪ٓي اَحْسَنَ مَثْوَايَۜ
اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِه۪ۚ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَٓا
اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّه۪ۜ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّٓوءَ وَالْفَحْشَٓاءَۜ
اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ
قَم۪يصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِۜ قَالَتْ مَا جَزَٓاءُ
مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُٓوءًا اِلَّٓا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ©

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Vaktaki ergenlik çağına erişti, ona bir hükm ve bir ihn verdik ve işte muhsin olanları öylece mükâfatlandınriz.

<23) : Ve onu hanesinde bulunduğu kadın, nefsinden muradını almak için hileye düşürmek istedi ve kapıları kilitledi ve «haydi gelsene» dedi -Yusuf dadediki: Allah Tealâ'ya sığınırım. Şüphe yok ki, o benim efendêndir. Benim ikâmetgâhımı güzelce kılmıştır. Muhakkakdır ki, zâlimler felaha ermezler.

(24) : Ve hakikaten kadın ona kasdetmişti. O da eğer Rab'binin bürhanını görmemiş olsa idi kadına kasdetmekte bulunacaktı. İşte ondan fena bir kasdi ve fuhşa atılmayı defedelim diye öyle -bürhanımız gösterilmiş- oldu. Muhakkak ki, o, bizim âdâsa erdirilmiş kullanmızdandu*.

(25) : Ve kapıya koşaverdîter ve kadın onun gömleğini arka tarafından çekip parçaladı. Ve kadının efendisine kapının yanında rastladılar. Dedi ki: Senin âilene kötülük dileyen bîr kimsenin cezası, zindana atılmasından veya acıklı bîr âzabtan başka nedir?.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾
وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ
وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهُ رَبِّي اَحْسَنَ مَثْوَايَ
اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا
'ZĞ&^^SA^V^'^
اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ
قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ
مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوٓءًا اِلَّا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(22) : Vaktaki ergenlik çağına erişti, ona bir hükm ve bir ihn verdik ve işte muhsin olanları öylece mükâfatlandırırız.

(23) : Ye onu hanesinde bulunduğu kadın, nefsinden muradını almak için hileye düşürmek istedi ve kapıları kilitledi ve «haydi gelsene» dedi. -Yusuf dadediki: Allah Tealâ'ya sığınırım. Şüphe yok ki, o benim efendhndir. Benim ikâmetgâhımı güzelce kılmıştır. Muhakkakdır ki, zâlimler felaha ermezler.

(24) : Ye hakikaten kadın ona kasdetmişti. O da eğer Rab'binin bürhanını görmemiş olsa idi kadına kasdetmekte bulunacaktı. İşte ondan fena bir kasdi ve fuhşa atılmayı defedelim diye öyle -bürhanımız gösterilmiş- oldu. Muhakkak ki, o, bizim ihlâsa erdirihnlş kuUanmızdandu*.

(25) : Ye kapıya koşıiverdiler ve kadın onun gömleğini arka tarafından çekip parçaladı. Ve kadının efendisine kapının yanında rastladılar. Dedi ki: Senin ailene kötülük dileyen bir kimsenin cezası, zindana atılmasından veya acıklı bir âzabtan başka nedk?.

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yusufun sinnî kemâle erince büyük fezaile, mükâfata nail olmuş olduğunu gösteriyor. Ve Azizi Mısır'ın refikası tarafından Hazret-i Yusufa karşı vâki olan temayülü, Hazret-i Yusufun da sinayeti ilâhîye sayesinde göstermiş olduğu pek afifâne hareketi bildiriyor. Ve bu temayüle muhalefet için kaçman Hazret-i Yusufun arkasını o kadının tâkibetmiş ve çekerek gömleğini yırtmış ve kocasına hilâf-ı hakikat şikâyetde bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyleki: Yusuf Aleyhisselâm, Mısır'da Azizi Mısır' in yanında bulunuyordu. (Vaktaki ergenlik çağına erişti) Yâni: Gençliğinin nihayetine kavuştu, vücudunun, kuvvetinin en mükemmel bir zamanına ermiş oldu ki, bu müddet, hayatın otuz üçüncü senesidir veya otuzuncu senesi ile kırkıncı senesi arasındaki zamandır. Bu hususda diğer müddetler de gösterilmektedir. Velhâsıl insan için böyle bir müddet, ömrünün en kuvvetli, şiddetli bir mevsimidir. Ondan sonra yavaş yavaş inhitat başlar. Nitekim kamerin nuranî safhahası da tamamlandıktan sonra eksilmeğe yüz tutar. İşte Cenab-ı Hak buyuruyor ki: Hazret-i Yusuf da öyle bir sînne ermişti ki (ona bir hükm) bir hikmet veya nâs arasında hükme kabiliyet veya nübüvvet (ve bir Um) bir fekahat, dinî meselelere vukuf veya rüyaları güzelce tâbire iktidar (verdik) onu böyle fezâil ve kemalât ile mümtaz kıldık (ve işte Muhsin olanları) yâni: Güzel amellerde bulunan müminleri, birtakım ma'siyetlerden .kaçînıp sabrda ve hak'ka ilticada bulunanları (öylece) Hazret-i Yusuf un nail olduğu gibi bir suretde (mükâfatlandırırız) nitekim denilmiştir ki: «Cenabı Hak, kendine ibadet ve taatde bulunan herhangi bir genç kuluna ihtiyarlıkta hikmet ihsan buyurur. İşte Hazret-i Yusufda daha pek genç iken diyanete, ahlâka, riayetkar bulunmuş, rızay-ı ilâhîye muhalif hareketlerden kaçınmış, pek muhsinârie bir halde hareket etmiş olduğu için bilahara dünyevî ve uhrevî nimetlere ve bilhassa nübüvvete nail olmuştur. Nitekim mütâkip âyetlerde bunu göstermektedir.

(23) : (Ve onu) Hazret-i Yusuf u (hanesinde bulunduğu kadın) Azizi Mısır' in refikası, Hazret-i Yusufun (nefsinden muradını almak için hileye düşürmek istedi) yâni: Fevkalâde güzel, genç bir halde gördüğü o masumun kendisine temayülünü temin etmek arzusuna kapıldı. (Ve) Kadın o haneye ait (kapılan kilitledi) Hazret-i Yusuf un kaçıp kurtulmaması ve başkalarının gelip hallerine muttalî olmaması için böyle yaptı (ve) Hazret-i Yusuf a hitaben (haydi gelsene?.) ne duruyorsun, koş gel, benim vuslatımla zevkiyâb ol (dedi) böyle gayrı meşru bir teklifte bulundu. (Hazret-i Yusuf da) ona cevaben (dedi ki) ben senin bu istediğinden dolayı (Allah TeaJâ'ya sığınırım) ondan yardım dilerim, öyle nezahatı ahlâka münaS şeylerden muhafaza buyurmasını niyaz eylerim. Ve ben nasıl öyle bir hareketde bulunabilirim?, (şüphe yok ki, o) Beni satın alan senin kocan (besin efendilidir) madeni ki, hasbelkader bu esarete düşmüş bulunuyorum, nâs Hazarında bir köle gibi telâkki olunuyorum, bu cihetle o zat, benim sahibim

mesabesinde bulunmaktadır ve o zat bana iyilik etmiş, (benim **ikâmetgâhımı güzelce kılmıştır)** bana güzelce bir mevki vermiştir. Artık onun ailesine ben hiyanetde bulunabilir iniyim?. Diğer bir tevcihe göre de: O Allah Tealâ, benim mevlâmdır, veliyyinimetimdir, beni himaye etti, beni kuyu belâsından kurtardı, saha-i selâmete erdirdi. Artık o Hâlikımın emrine nasıl muhalefet edebilirim?. (Muhakkaktır ki, zalimler felâha ermezler.) Binaenaleyh ben de bu teklif edilen gayrı meşru bir fi'li irtikâb edersem zalimlerden olmuş olurum. Artık ben felah ve necata nasıl kavuşabilirim?.

§ Müravede; lûgatde bir şeyi istemek için gelip gitmek mânasınadır. Nitekim, suyu ve yaş otları arayıp duran kimseye de «raid» denir.

Müravede; başkasiyle münazâda bulunup onun dilediğinin gayrını dilemek manâsınada da müstameldir. Ve hile, hud'a kasdında bulunmak manâsını da ifade eder.

(24) : (Ve hakikaten kadın) Azizi Mısır'ın refikası **(ona)** Hazret-i Yusuf'a (kasdetmişti) tab'an meyletmiş, nefsanî bir temayül göstermiş, katî bir azimde bulunmuştu. (O da) Hazret-i Yusuf da (eğer Rab'binin burhanını görmemiş) kendisine verilmiş olan ilm ve hikmeti, ve gayrı meşru mukarenetlerin ne kadar çirkin, terbiyeye muhalif olduğunu kati suretde bilip buna kalben kaani bulunmamış (olsa idi) o da o (kadına kasdetmekte bulunacaktı) çünki Hazret-i Yusuf o zaman genç, kuvvetli bulunuyordu, tabiati beşeriye ise. insanı böyle şehevanî bir harekete sevkeder. Buna karşı mukavemetde bulunup nezahati hayatiyesini muhafazaya muvaffak olması, öyle ulvî bir burhanı ilâhîye, bir hücceti bâhireye nailiyet sayesinde kaabil olmuştur. Artık o mübarek zat böyle bir kasitde, temayülde aslâ bulunmamıştır. İşte bu suretle de muhsin olmak vasfını hâiz bulunmuştur. (İşte ondan) Hazret-i Yusuftan (fena bir kasdi) alelıtlak herhangi gayri meşrû bir muameleyi ve ezcümle başkasının ailesine suikast gibi bir hareketi (ve fuhuşa atılmayı) zina gibi en çirkin bir cinayeti (defedelim diye) ona (öyle - burhanımız gösterilmiş- oldu) onun hakkında siyânet-i ilâhîye böylece tecellî etti. Zira **(muhakkak** ki, o) Hazret-i Yusuf (bizim ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandır) nübüvveti, ismeti hâizdir. Artık ondan öyle gayrı meşru hareketler, temayüller sudur edemezdi.

(25) : (Ve) Hazret-i Yusuf, o kadının kötü talebini reddederek elinden kurtulmak için kapı tarafına koşmaca başlayınca kadın da arkasından koşup durdu. Böylece ikisi de (kapıya koşuverdiler) aralarında bir müsabakadır vücude geldi. **(Ve kadın onun** gömleğini arka tarafından çekip parçaladı) onu elde etmeğe çalışıyordu. (Ve) Derken **(kadının** efendisine) kocası olan Azizi Mısır'a **(kapının yanında rastladılar)** bu azizi refikasının amcazadesi ile beraber kapı yanında oturmakta bulunmuşlardı. Bu kadın kendi cür'etini örtbas etmek için kabahati Hazret-i Yusuf'a atfetmek isteyerek kocasına **(dedi ki: Senin ailene kötülük dileyen)** namusuna tecâvüzde vesâirede bulunmak isteyen **(bir kimsenin ce-**

zası) nedâr?. Onun hakkında tatbik edilmesi lâzım gelen ukubet **(zindana atılmasından vefa acıklı bir azabtan başka nedir?.)** ne olabilir?. Artık ona böyle bir ceza vermek lâzım gelmez mi?. Binaenaleyh Yûsufta benim hakkımda böyle bir kötülükte bulunmak istediği için onu da zindana atmalı veya döğmelidir.

Demliyor ki: Bu kadın, Hazret-i YûsüFu pek fazla seviyordu, ona pek ziyâde temayülü var idi. Onu kocasının öldürebileceğinden korktuğu için hakkında ceza olmak üzere evvelâ, hapis, sonra da darp gibi bir cezayı tâyin ve tavsiye etmiş oluyordu. Çünki hapisten birkaç gün sonra kurtulması mümkündür. Bir daip cezasının esiri de âlelekser muvakkatdir, seriüzzevâldir. Bir kimse, ruhen sevdffip bir şahsın büyük, tehlikeli bir cezaya uğramasını elbetde istemez. Hazret-i Yûsuf hakkında hiç ceza istememesi ise kadını bütün töhmet altında bırakacağı için kadıncağız buna cesaret edememiş olmalıdır.

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ
كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾
وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ
﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ
إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا
وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : -Yûsuf- dedi kü O kadın- benim nefsimden muradını almak istedi. Ve o -kadra- m kariblerinden bir şahit de şahadetde bulunda İd: Eğer onun gömleği ÖB taraftan yırtılmış ise kadın doğru söylemiştir ye o ise yalancılardandır.

(27) : Ve eğer gömleği arka taraftan parçalanmış ise o kaide kadın yalan söylemiştir. O ise sadıklardandır.

(28) : Vaktaki -kadının kocası- gömleğinin arka tarafından parçalanmış olduğunu gördü, dedi kh Şüphesiz bu -ey kadm!.- Sizin hilenizdendir. Şüphe yok ki, sizin lüleniz pek büyüktür.

(29) : Ey Yûsuf!. Sen bundan -bu hâdiseyi söylemekten- kaçın. -Ey kadın!. Sen de -günahın için istiğfarda bulun. Muhakkak ki, sen bütün günâha girmiş olanlardan oldun.

***

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yûsuf'un kendisine isnâd edilen töhmeti kadının işlemiş bulunduğunu söylediğini ve bir şahidin tavsiyesi üzerine yapılan bir muayene neticesinde de o töhmeti kadının irtikâb ettiğinin anlaşılmış olduğunu bildiriyor. Artık bu hâdiseyi etrafa yaymaması için Hazret-i Yûsufe ve bundan dolayı istiğfarda bulunması için de o günâha girmiş olan kadına tavsiyede bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Azizi Mısır'ın refikası Hazret-i Yûsüf*e töhmet isnadına cür'et edince Hazret-i Yûsuf de nefsini müdafaaya mecbur olduğundan (dedi ki:) Ben o kadına asla tecâvüzde bulunmak istemedim, fakat (o benim nefsimden muradını almak istedi) yâni: O benden öyle fahiş bir hareketde bulunmamı taleb etti, ben isem ondan kaçındım, firar etdim, öyle bir measiyeti irtikâb etmek istemedim (ve onun) o kadının (kariplerinden *bk* şahid de şahâdetde) hukm.de, beyânı mütalâada (bulundu ki, eğer onun) Hazret)- Yûsuf ün (gömleği ön tarafından yırtılmış ise kadm doğru söylemiştir.) çünki bu takdirde kadm üzerine saldırılmış olacağından dolayı gömlek ön taraftan yırtılmış olur. (Ve) Bu halde (o) Hazret-i Yûsuf (yalancılardandır.) Kadının hakkındaki ifadesi doğru değildir.

(27) : (Ve) Bilâkis (eğer gömleği arka tarafından parçalanmış ise o halde kadın yalan söylemiştir.) Çünki eğer Hazreti Yûsuf ona teveccüh ederek saldırmış olsa îdi gömleği arkasından yırtılmış olmazdı. Bu hâl gösterir ki: Kadın onun arkasına düşmüş, gömleğini arkasından geçip parçalamıştır. (O ise) Hazreti Yûsuf ise bu takdirdie (sadıklardandır.) sözü doğrudur. Bu şahid, ekseri müfessirîne göre kadının amcazadesi olan hekim bir zad imiş. Bunun böyle kadının kariblerindea olması da Hazret-i Yûsuf hakkında bir lutfi ilâhîdir. Çünki bu şahadet, töhmetden beridir.

(28) : (Vaktaki) Kadının kocası Kıtmir, Hazretti Yûsüf ün (gömleğinin arka tarafından parçalanmış olduğunu gördü) Hazret-i Yûsuf ün doğruluğuna, refikasının ise yalan söylediğine kanaat getirerek (dedi kî: Şüphesiz bu) o mâsûm gence böyle bir suikast isnâd edilmesi, ey kadm!. (sizin hilenizdendir) Sizin hud'

anız, desiseniz cümlesindendir, sizin kerîh, gayrimeşrû birşeyi talebetmeniz kabilindendir. (şüphe yok ki) ey kadınlar takımı (sizin hileniz pek büyüktür.) erkeklerin hilesinden daha mühimdir. Çünki birçok kadınların vaziyetleri, erkeklerin ahvâli kalbiyesi üzerinde daha ziyâde tesir edebilir. Erkeklerin nefsânî temayüllerini daha fazla cezbeyleyebilir. Birçok kimseler huzuzâtı nef saniyelerini tatmin için bir kısım kadınlara karşı pek ziyâde medûbiyet göstererek onlann şehvanî telkinleri, müsirrâne teklifleri altında kalabilirler. Bu uğurda nice hakikî menfaatlerini, ahlâkî vazifelerini feda etmekten çekinmezler. Maahaza erkeklere nisbetle kadınların gayrı ahlâkî hareketleri, hilekârâne halleri kendi haklarında daha ziyâde âr ve hicabı müstelzimdir. Hattâ deniliyor ki: Şeytanlar insanlara karşı gizlice ve İsrar edemeksizin vesveselerde bulunurlar. Bir takım kadınların vesveseleri ise yüze karşı olacağından ve çok kere arzularını temin için İsrarda bulunacaklarından dolayı onların ruhlar üzerindeki tesirleri daha ziyâdedir. Maamafih güzel bir terbiye-i diniyeye, bir fazilet-i ahlâkiyeye nâil bulunan kadınlarda nefislerine hakim: Mensup oldukları cemiyetlerin neşvü. nümasına hadım olacakları için melekler kadar bir şeref ve nezâhate sahip demektirler.

(29) : Bu hâdise üzerine o kadının kocası dedi ki: (Ey Yûsüf!. Sen bundan) bu hâdiseyi ona buna söylemekten, bunun nâs arasına yayılmasına meydan vermekten (kaçın) bunu sakın kimseye söyleme, senin ise doğruluğun, nezahatin zahir olmuştur. Sonra da zevcesine dönerek dedi ki: Ey kadın!. Sen de (günâhın için istiğfârda bulun.) Yûsüfe yalan yere isnâd ettiğin kabahatden dolayı Cenabı Hak'ka tövbekar ol, Hak Tealâ'dan aflar dile, (muhakkak M, sen bütün günâha girmiş olanlardan oldun) bunun manevî cezasından kurtulmak için bundan başka çâre yoktur.

§ Tefsirlerde deniliyor ki: Hazret-i Yûsuf ile o kadına böyle tavsiyede bulunan Kıtmir, halim bir erkek olduğu için bu kadar bir tavsiye ile iktifa etmiştir. Onun gayreti az bir erkek olduğuna kaail olanlarda vardır. Çünki zevcesini daha fazla muaheze etmemiştir. Maahaza bu tavsiyeyi yapanın o hâdiseye şahadet etmiş olan zâtdan ibaret olduğuna da ihtimâl verilmektedir.

*

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا
عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا اِنَّا لَنَرٰيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ٣٠
فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً
وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا
رَاَيْنَهُ اَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا
بَشَرًا اِنْ هٰذَا اِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ٣١ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ
وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا اٰمُرُهُ
لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ٣٢

MEALİ ÂLİSİ

(30) : Ve şehirdeki bir takım kadınlar dedi ki: Âziz'in refikası, genç kölesinin nefsinden murâdını almak istiyormuş. Muhakkak ki, onun yüreğini kaplayan ince deriyi bir sevgi parçalamış. Şüphe yok ki, biz onu elbetde bir apaçık sapıklık içinde görüyoruz.

(31) : Vaktâki, onların gizledikleri dedikodularını işitdi, onlara -bir davetci- gönderdi ve onlar için çakı ile kesilecek bir taam sofrası hazırladı. Ve onlardan her birine bir bıçak verdi Ve -Ey Yûsüf!.- Onların karşılarına çık dedi. Vaktâki onu gördüler, onu pek büyüttüler ve kendi ellerini kesiverdüer ve dediler ki: Allah Tealâ'yı tenzih ederiz, bu bir insan değil, bu ancak bir kerîm melektk.

(32) : Dedi kk İşte bu o kimsedir ki, bundan dolayı beni kınadınız. Yemin ederim ki, ben onun nefsinden muradımı istedim de o kaçındı -günâha girmek istemedi-. Ve eğer benim ona emrettiğimi yapmaz ise elbetde zindana atılacaktır. Ve elbetde zillete düşmüş olanlardan olacaktır.

*

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yûsufe âit vak'anın Mısır'da şâyi olduğunu ve bir takım kadınların bu husustaki dedikodularını bildiriyor. Ve Azizi Mısır'ın refikası olan Zelihâ'nın kendisini mazur göstermesi için o kadınlara nasıl bir ziyafet vermiş olduğunu, o kadınların da Hazret-i Yûsuf'un hüsnücemâline hayran olarak ellerindeki bıçaklar ile kendi ellerini nasıl kesmiş bulunduklarını tasvir ediyor ve bunun üzerine Zelihâ'nın yine temâyülde devam ettiğini göstererek Hazret-i Yûsuf hakkında ne gibi tehdit âmiz bir ifadede bulunmuş olduğunu hikâye buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf ile Zeliha'ya âit vak'a Mısır'da şayi olmaya başlamış, her ne kadar bu vak'anıa gizli tutulması tavsiye edilmiş ise de bu kaabil olmamış, nitekim: (£b <"ç-Vl jjL ^ JS") denilmiştir. Evet.. İki dudağı tecavüz eden veya iki kimse arasında söylenen gizli bir şey, nihayet her tarafa yayılır. (Ve) İşte Mısır şehrinde de Hazret-i Yûsufe âit vak'a şayi olmuştu. **O (şehirdeki bir takım kadınlar dedi ki: Âz&'ın refikası)** yâni: Mısır maliye nazırının zevcesi Zeliha **(genç kölesinin nefsinden muradını almak istiyormuş)** onunla gayrı meşru mukarenet talebinde bulunmuş, o genç ise bundan kaçınıyormuş. **(Muhakkak ki onun)** Zelihâ'nın **(yüreğini kaplayan ince deriyi bir sevgi)** kalbine kadar tesir eden bir mukarenet sevdası **(parçalamış)** kendisini pek büyük bir tesir altında bırakmış **(şüphe yok ki, biz onu)** Zelihâ'yı **(elbetde bir apaçık sapıklık içinde görüyoruz.)** yâni: Onun iffete, nezahati hayata menafi olan hâli, gözler ile görülecek bir hâlde zahir bulunuyor. Bir Âziz'i Mısır'ın ailesine bu yakışır mı?.

§ Böyle Azizi Mısır'ın refikası olduğunu tasrih etmeleri, bu vak'anın nâs arasında daha ziyâde şayi olmasını dilemiş olduklarından dolayıdır. Çünki öyle büyük makam sahiplerine ait haberler ile nâs daha ziyâde alâkadar bulunur. Bu kadınlar, rivâyete nazaran hükümdarın sarayına mensub beş kişinin refikalarından ibâretmiş.

§ Şeğaf; yürek kabı, kalp gılafı, bir nazik yufka deridir ki, yürek onun içinde bulunur. Bir muhabbetin şeğafta bulunması ise o muhabbetin kalp perdelerini yırtarak tâ içerisine kadar nüfuz etmesi demektir.

(31) : **(Vaktaki)** Zeliha kendi hakkında **(onların)** o kadınların hilelerini, yani **(gizledikleri dedikoduları)** gıybetleri, kötü lâkırdıları **(işitti) kendisinin** mazur bir durumda bulunduğunu kendilerine anlatmak için **(onlara)** o kadınlara **(bir davetci gönderdi)** evini bezetti, oturulacak koltuklar vesâireyi yerleştirdi **(çakı öe kesilecek bir taam sofrası hazırladı) hânesini mütenevvî yemekler ile, rengârenk meyveler ile süsledi (ve onlardan her birine bir bıçak verdi) bu davet edilen kadınlar, riyâyete nazaran Zelihâ'nın aleyhinde söylenen beş kadın ile Mısır'ın şerefli ailelerinden otuz beş kadından ibaret imiş. (ve) Bu misafir kadınlar gelip**

yemek yemeğe, meyvelerini bıçaklariyle doğramaya başladıkları bir sırada Zeliha Hazret-i Yûsuf e hitaben (onların) o misafir kadınların (karşılarına çık dedi) onun emrine muhalefetden korkan Hazret-i Yûsuf da bilmecburiye yanlarına çıkıverdi. (Vaktaki) O misafir kadınlar (onu) o mücessem hüsn ve letafet olan Hazret-i Yûsufu (gördüler, onu pek büyüttüler) onun azametini, ulviyetini itiraf ettiler, onun güzelliğine karşı hayretler içinde kaldılar. Çünki Hazret-i Yûsuf pek güzel idi. Onun güzelliği şâir insanlara nazaran Bedir gecesindeki kamerin şâir yıldızlara karşı olan faik güzelliği mesabesinde bulunmakta idi. (Ve) o kadınlar (kendi ellerini kesiverdiler) onun çok fevkalâde olan güzelliğine karşı hissettikleri hayretlerden ve dehşetlerden dolayı ellerindeld meyveler zannıyle parmaklarını o bıçaklar ile yaraladılar. Maahaza bu arızaya ehemmiyet vermeyerek (dediler ki, Allah Tealâ'yı tenzih ederiz) yâni: O Haalık-ı Azîm'in bütün noksanlardan, âcizlerden münezzeh olduğunu itiraf ederiz. O ne kudret ve hikmet sahibidir ki, böyle güzide bir mahlûk vücude getirmiştir. (Bu bir insan değil, bu ancak bir kerîm melektir.) yâni: Bu pek ziyâde hüsnü cemâle mâlik, iffet ye ismeti hâiz, melek, haslet, âlicenap bir zâtdır. İşte Hazret-i Yûsuf onların üzerinde de böyle bdr tesir yapmıştı.

§ Müttekâ; dayanılacak, itimat edilecek yer, üzerinde müsterihâne oturulacak her hangi bir mevki. Sandalye ve emsali gibi her hangi bir şey.

(32) : O misafir kadınlar Hazret-i Yûsüf öyle mükemmel görüp dehşetler içinde kalmca Zeliha (dedi kh İşte bu o kimseâr ki, bundan dolayı beni kınadınız) buna muhabbetim sebebiyle hakkımda dedikoduda bulundunuz. Bunun bu güzelliğimi, bu ulviyetim vaktiyle görmüş olsa idiniz elbetde beni mazur görürdünüz. (Yemîn ederim ki, ben onun nefsinden muradım istedim de o kaçındı) istediğime muvafakat etmedi, (günâha girmek istemedi) iffet ve ismetini muhafazaya devamı edip durdu. O kadınlar da Hazret-i Yûsufuı görünce ona karşı kalben büyük bir muhabbet ve temayül göstermiş oldukları için artık Zeliha'yı levmedemez bir hâle gelmişlerdi. Zaten Zeliha'da bunu anladığı için öyle beyanata cür'et etmiştir, (ve) Demiştir ki: (Ona emretöğhni yapmazsa) Davet ettiğim hususta bana itaatde bulunmazsa (elbetde) o (nadana atılacaktır) hapis cezasına uğrayacaktır. (Ve elbetde) Zindanda (zillete düşmüş olanlardan olacakta-.) İşte Zeliha, o masum zâta karşı böyle bir tehdide eür'et etmiş oldu. Hattâ rivayete nazaran o misaflr kadınlar da vâki olan davete icabet etmesini Hazret-i Yûsuf a tavsiye eylemişlerdi. Fakat şerefi ismete nâfl, nübüvvete namzet olanı öyle muhterem, mükerrem bir zât, o gibi gayrı meşru davetlere icabet eder .mi?. Hiç öyle beşerî tehditlere kıymet verir mi?. Elbetteki icabet etmez, elbetteki kıymet Yermez.

§ İstîsam; İsmet taleb etmektir, iffet ve namusa münâfi bir vaziyetde bulunmaktan imtina eylemektir. İsmet ise namus, iffet, mâsumane bir hâlde bulunmak demektir.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَ
هُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ
فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا
لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ ﴿٣٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(33) : -Yûsuf- dedi ki: Rab'bim!. Benim için zindan, beni kendisine dâveî ettikleri şeyden daha sevgilidir. Ve eğer benden onların hilelerini bertaraf etmez isen onlara meyleder ve câhillerden ohnuş olurum.

(34) : Artık onun duasını Rab'bi kabul etti de ondan onların hilelerini bertaraf buyurdu. Şüphe yok ki, o'dur bihâkkın işiten, tamamiyle bilen o'dur.

(35) : Sonra onlara o gördükleri âyetleri müteâkip onu herhalde bir müddet zindana atmaları kanaati zahir oldu.

**

Î Z A H

(35) : Bu mübârek âyetlerde Hazret-i Yûsufün nezâhat-i ahlâkiyesini muhafaza için Cenab-ı' Hak'ka tazarrû ve niyazda bulunup öyle kadınların gayrı meşru arzularına muvafakat etmekten ise zindana atılmasını tercih ettiğini bildiriyor. Bu husustaki dua ve tezarruunun indallâh kabul edildiğini: Hakkındaki hilelerden kurtulup iffet ve ismetini muhafazaya muvaffak olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Yûsuf Aleyhisselâm Zelihâ'nın ve diğer kadınların gayri meşru temayüllerini ve tavsiyelerini görünce iffet ve ismetinin muhafazası için Cenabı Hak'ka niyaza başladı da (dedi ki: Rab'bim!.) ey kerîm olan mabudum!. (Benim için zindan) Zelihâ'nın beni tehdit için söylediği hapishane (beni kendisine dâvet ettikleri şeyden) öyle haram olan bir münasebet ve mukarinetde bulunmaktan (daha sevgilidir) Evet. Onların davet ettikleri şey, nefsi emarenin temayül edeceği bir muameledir. Fakat o dünyada mezmumdur, ahiretde de azabı müstelzimdir. Binâenaleyh akıbeti, neticesi itibariyle kerih, felâketâverdir. Bilâkis ondan kaçınmak, iffeti muhafaza etmek ise dünyada medhe, ahiretde de ebedî sevaba vesiledir. Artık hangi tam akıllı bir kimse öyle gayrı meşru bir fiile temayül gösterebilir?. O halde masum, nübüvvete namzet bir zat ise elbetteki, ondan te-

neffür eder, dünyevî sıkıntılara katlanarak öyle pek çirkin, mes'uliyeti müstelzim bir hareketi asla iltizam etmez. Böyle bir bâdireye düşmemek için insan dâima Cenab-ı Hak'ka yalvarmalıdır. îşte bunun ne kadar fenâ bir hareket olduğuna işaret için Hazret-i Yûşüf buyuruyor ki: (Ve eğer) Yarabbü. (benden onların) o kadınların (hilelerini bertaraf etmez isen) onların teklif ettikleri ismete münâfî bir hareketden beni siyânet buyurmaz isen olabilir ki, ben hasbelbeşeriye (onlara meyleder) arzularına muvafakatde bulunur (ve cahillerden) sefihlerden (olmuş olurum.) Hazret-i Yûsufün bu niyazı, bir duadır, bir istirhamdır. Gösteriyor ki: Bir insan öyle bir badireye, düşmemek için daima Allah Tealâ'ya yalvarmalıdır ve dünyevî, uhrevî bir mezelleti câlip olacak bir şeyi irtikâb etmekten ise o hususta ledei icâb her türlü sıkıntılara katlanmalıdır. Çünki bunun sonu selâmetdir.

§ Hazret-i Yûsüfü kendisine davet eden, bu hususda hilekâr olan vakıa yalnız Zeliha'dır. Fakat diğer kadınlar da Zeliha'nın davetini muvafık görerek ona riâyeti Hazret-i Yûsufa tavsiye etmiş oldukları için bu davet, bu hile hepsine izafe edilmiştir. Maamafih şöyle de deniliyor ki o kadınlar da kendi nefisleri hakknıda böyle bir dâvetde, temayülde bulunmuşlardı. Elilmü indallâb.

(34) : (Artık onun) Hazret-i Yûsufun (duasını Rab'bi kabul etli) Yarabbü. Onların hilelerini benden bertaraf et diye vuku bulan niyâzına Allah Tealâ icabet buyurdu (da on'dan) o masum zâtdan (onların) o kadmların (hilelerini) suiniyetlerini, gayrı meşru tavsiyelerini (bertaraf buyurdu) onu iffet ve ismet üzere sabit kıldı (şüphe yok ki, o) o Haalık-ı Kerîmdir, kullarının bütün du'alarım, niyazlarını (işiten ve) kullarının hallerini, maslahatlarım da (tamanüyle bilen o' dur) artık kulları hakkında hikmet ve maslahatı muktezâsı ne ise onu vücude getirir.

(35) : (Sonra onlara) Azizi Mısır ile onun eshab ve yaranına (o gördükleri âyetleri müteâkip) yâni: Yûsüf Aleyhisselâm'm beraatine, iffet ve faziletine delâlet eden alâmetlerden, şahadetlerden haberdar olduklarına rağmen (onu) o mübarek zâtı (herhâlde bir müddet zindana atmaları kanaati) rey ve fikri (zâhir oldu.) O veçhile muameleye karar verdiler. Çünki Hazret-i Yûsufa isnâd edilen hâdise şayi olunca Azizi Mısır'ın ailesi bir töhmet içinde kalmıştı. Nâsin dedikodusunu gidermek ve kendilerini töhmetden beri göstermek, kusuru Hazret-i Yûsufa atfetmek için o masumun bir müddet hapsini muvafık görmüşlerdi.

§ Hazret-i Yûsüf dua ederken zindana atılmasının kendisince daha sevgili olduğunu söylemişti. Ulemâdan bâzı zatlar diyorlar ki: Eğer Hazret-i Yûsuf duasında böyle demese idi bir müddet zindana atılmış olmazdı. Çünki bir kul Cenab-ı Hak'tan selâmet ve âfiyet temennisinde bulunmalıdır. Bir belâya mâruz kalınca da eğer kaabili zeval ise ona sabr etmeyi değil, ondan kurtulmayı, afiyet ve selâmet bulmayı niyaz etmelidir. Tirmizinin rivayet ettiği üzere bir zât, Allah Tealâ'dan sabr istiyormuş, Resûli Ekrem bunu işitince o zâta buyurmuş ki: «Sen Allah Tealâ'dan belâ istedin, ondan afiyet iste.»

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ
أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ
رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا
بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ
قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(36) : Ve onunla beraber iki genç de zindana girdi. Bunlardan biri dedi ki: Muhakkak ben kendimi -rüyada- görüyorum ki, şarap sıkıyorum. Diğeri de dedi ki: Ben de kendimi görüyorum ki, başımın üstünde bir ekmek yükleniyorum. Ondan kuşlar yiyor. Bize bunun tâbirini haber ver. Şüphesiz ki, biz seni iyilik sahiplerinden görüyoruz.

(37) : -Hazreti Yûsuf'ta dedi ki: İkinize merzuk olacağınız bir taam gelmez ki, illâ ben onu daha size gelmezden evvel haber veririm. Bunlar bana Rab'bimin tâlim buyurmuş olduğu şeylerdendir. Şüphe yok ki, ben Allah Teâlâ'ya îman etmez olan bir kavmin milletini terketdim ve onlar -evet- onlar ahireti münkir kimselerdir.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, Hazceti Yûsuf ile beraber zindanda bulunan iki gencin rüyâlarmı tâbir etmesi için Yûsüf Aleyhisselâm'a müracaat etmiş olduklarını bildiriyor. Hazret-i Yûsufün de o rüyaları tâbir etmeden evvel o gençleri daire-i îmana sevk için kendilerine bir mucize göstermek istemiş olduğuna işaret buyuruyor. Şöyle ki: (Ve onunla beraber) yâni: Hazret-i Yûsuf ile birlikte (fld genç de zîndana girdi) bunlardan biri Mısır hükümdannm aşçısı, diğeri de sâkisi imiş, hükümdara karşı suikastde bulunacakları haber verilmekle zindan^ atılmışlardı (banlardan biri) hükümdarın sakisi olan genç Hazret-i Yûsuf a mü-

racaat ederek (dedi ki:. Muhakkak ben kendimi) rüyada (görüyorum ki, şarap sıkıyorum) yâni: Çıkacak sularından şarap yapılacak olan üzüm salkımlarını sıkmakta bulunuyorum, bu neye dalâlet eder?. (Diğeri de) Hükümdarın aşçısı olan genç de (dedi ki: Ben de kendhni) rüyada (görüyorum ki, başımın üstünde bir ekmek yükleniyorum) başımın üstündeki kap içinde bir ekmek bulunuyorda (ondan kuşlar yiyor) onu parçalayıp kaçırıyorlar. Ey muhterem Yûsuf!. (Bize bunu tâbirini haber ver) bizim bu gördüğümüz rüyaların neye delâlet ettiğini bize anlat!. (Şüphesiz ki, biz seni iyilik sahiplerinden görüyoruz.) Sen âlicenap bir zatsın, bizim bu rüyalarımızı yormak lûtfunda bulun.

§ Bunlar Hazret-i Yûsuf ün güzel rüya tâbir eder olduğunu işitmişlerdi. Onu tecrübe için böyle iki rüya uydurarak ondan tâbirini sormuş olmaları muhtemeldir. Veyahut hakikaten bu rüyaları görerek neye delâlet ettikleri hususunda endişeye düştükleri için. o mübarek zâta müracaatda bulunmuşlardı.

§ Hazret-i Yûsuf pek güzel ahlâk ve etvârı ile tanınmış idi. Oruç, namaz gibi ibâdetlere devam eder, rüyaları güzelce tâbirde bulunur, arkadaşlarına riâyet gösterir, hastaları ziyaret eyler, mahzun olanların hüznlerini gidermeğe çalışır, hapishanede bulunanlara sabr tavsiye buyururdu. Bu cihetle ona «seni muhsinlerden görüyoruz» diye hitâb etmişlerdi.

(37) : Bu iki gencin bu talebine[1] karşı Hazret-i Yûsuf da (dedi ki: İkinize merzuk olacağınız bir taam gelmez ki) yâni: Size evinizden yemeniz için bir taam gönderilecek olmaz ki, yahut siz rüyanızda size rızk olmak üzere gönderilmiş bir taam göremezsinii ki (Hâ ben onu daha size gelmezden evvel) uyanıklık halinde (haber veririm) sonra o taam, haber verdiğim gibi zuhura gelir. İşte bu da bir mucize kaabilindendir. Nitekim Hazret-i İsa'da böyle bir mucize sahibi olduğunu kavmine haber vermişti. Hazret-i Yûsufde o gençleri ikâz ve irşâd için şöyle buyurdu: (Bunlar) Böyle rüyaları tâbir,etmek, gayba, âtiye âit şeylerden haber vermek (bana Rab'bimin) vâhy ve ilham tarikiyle (tâlim buyurmuş olduğu şeylerdendir.) Cenab-ı Hak bana böyle bir muvaffakiyet vermiştir. Şüphe yok ki, ben Allah Tealâ'ya îman etmez olan bir kavmin Azizi Mısır ile onun hânedânı efradının ve Mısır ahalisinin (milletini terketthn) yâni: Onların dînine, milliyetine asla iltifat etmedim, onlara dünya için ittibada bulunmadım, onların fenalığına iştirak etmekten ise zindana atılmayı tercih ederek onları terkeyledim. Evet.. Hazret-i Yûsuf masum olduğundan onların milletine asla tâbi olmamıştır. Onların milletini terkten murâd ise onların dünyevî varlıklarına kıymet vermediğini, onların fenalıklarına iştirak etmeyip zindanı tercih ile onlardan büsbütün ayrılmış olduğunu beyandır. (Ve) Buyurmuştu **(onlar)** o kendilerini terketmiş olduğu şahıslar (evet. Onlar) o imansız güruh **(ahireti)** de **(münkir kimselerdir)** artık onlara âkil, mütefekkir bir insan tâbi olabilir mi?. Yâni: Ey genç zindan refiklerim!. Siz de bu ciheti düşününüz de o gibi dinsizlerden olmayınız, Allah Tealâ'yı, ahiret hayatını tasdik ediniz, Peygamberânı Zîşan'm yolunu takibe çalışınız. Onların milletine tâbi olunuz, işte ben sizin için bir misâl.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَٓائ۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ مَا كَانَ لَنَٓا
اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى
النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ
ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۜ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِه۪ٓ اِلَّٓا اَسْمَٓاءً سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۜ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُۜ ذٰلِكَ
الدّ۪ينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Ve babalarım İbrahim'in, İshâk'ın ve Yakûb'un milletine tâbi oldum. Bizim için Allah'a hangi bir şeyden şerik edinmemiz doğru olamaz. Bu -tevhit- bizim üzerimize ve nâsin üzerine Allah Tealâ'nın bir fadlıdır. Velâkin nâsin ekserisi şükretmezler.

(39) : Ey benim iki zindan arkadaşım!. Dağınık olan Rab'Ier mi hayırlıdır yoksa bir kahhar olan Allah mı?.

(40) : Sizin Allah'tan başka ibâdet ettiğiniz şeyler bir takım isimlerden başka değildirler. O isimleri siz ve babalarınız takmışsuuzdır. Allah Tealâ bunla hiçbir hüccet indirmemişiir. Hükm ise başka değjl, ancak Allah'a mahsustur. Başkasına değil, ancak ona ibâdet edmiz diye emretmiştir. Müstakîm olan din bundan ibaretdir yeiâkin nâsin çokları bilmezler.

⁂

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetlerde Hazret-i Yûsuf'un bir risâlet sülâlesine mensup olduğunu ve tevhidi ilâhî akidesine nâiliyetin beşeriyet için bir fazlı ilâhî bulunduğunu ve bir takım uydurma isimleri hâvi, hayrdan beri putların ise Cenab-ı Hak'ka şerik ittihâz edilmesinin doğru olamıyacağım zindandaki arkadaşlarına bildirerek onları uyandırmağa çalıştığını ve dîni ilâhîyi kabule teşvik etmiş bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Yûsuf Aleyhisselâm, kendilerine hitâb ettiği arkadaşlarına haklarında sözlerinin daha müessir olması için kendisinin dini tevhid üzere olup en yüksek, en meşhur bir sülâleye mensup olduğunu bildirerek dedi ki: (Ve babalarım İbrahim'in, İshâk'ın, ve YâkuVun milletine tâbi oldum) yâni: Ben de onlar gibi dîni tevhide nail bulundum, (bizim için) bizim gibi Peygamberler zümresi iiçn (Allah'a hangi bir şeyden) yâni: İnsanlardan, meleklerden, yıldızlardan, vesâir mahlûkatdan hangi bir şeyi (şerik edinmemiz doğru olamaz.) Çünki Allah Tealâ'dan başka bir mâbud yoktur. Ona hiçbir şey şerik ittihaz edilemez. Bahusus Allah Tealâ bizim gibi kullarını masum, küfr ve mâsiyetden tahir kılmıştır. Artık ona nasıl şerik edinebiliriz?. (Bu -tevhit-) Allah Tealâ'nm birliğini bilip ona itikat etmek (bizim üzerimize ve nâsinf üzerine Allah Tealâ'nm bir fazlıdır.) Cenabı Allah birliğini bizlere bildirmiş, tevhidi ilâhî sayesinde ebedî saadete kavuşacağımızı da vâd buyurmuştur. Cenab-ı Hak vahdaniyetini, Peygamberlere vahyi ilâhîsi ile, sair kullarına da Peygamberleri vasıtasiyle bildirmiştir. Bu beşeriyet hakkında ne büyük bir âtıfet-i ilâhîyedir. Artık bunu takdir, Cenab-ı Hak'ka şiikr etmeli değil miyiz?. (Velâkin nâsin ekserisi) bu nimeti azîmeye (şükr etmezler) bunun kadrini bilmezler, Cenab-ı Hak'ka ibâdet ve taati bırakarak öyle bâtıl putlara ve sâireye tapar dururlar.

(39) : Hazret-i Yûşüf, kalblerini hakkı kabule imâle için buyurdu ki: (Ey benim iki zindan arkadaşım!.) Bir kere düşününüz, öyle sizin ve. birnice insanların tapıp durduğunuz (dağınık olan Rab'ler mi) kendinizce mabut tanıdığınız öyle altundan, gümüşten, demirden, taştan, ağaçtan vesâireden büyük ve küçük birer suretle yapılmış olan uydurma mabutlar mı sizce **(hayırlıdır.)** daha ziyâde medhe, ibâdet ve taate lâyıktır. (Yoksa **bir)** Olan, vahdaniyet ve ulûhiyeti hâiz bulunan ve (kahhar olan) her dilediğini yapmaya kaadir, bütün-kendisine muhalif olanları kâhr ve tedmire muktedir olan **(Allah mı?.)** hayrlıdır. Yâni: Bilfarz o şerik ittihaz ettiğiniz putlarda sizce bir hayır mutasavvur olsa bile dîni ilâhî sayesinde nail olunacak hayra nazaran o mevhum, mutasavver hayrın ne ehemmiyeti olabilir?. Halbuki, o putlar hiçbir hayrı hâiz değildirler. Onlar uydurma mabutlardan ibaretdirler. Artık onlara nasıl ibâdet edilebilir. İşte bu hususa şöylece işaret buyuruluyor.:

(40) : Ey zindanda bulunan müşrik kimseler!. **(Sizin Allah'tan başka)** Kendilerine **(ibadet ettiğiniz şeyler)** haddizatında bir varlığı, bir ulûhiyet sıfatını hâiz şeyler olmayıp **(bir takım isimlerden başka değildirler)** onlar bir takım, âdi yaradılmış şeylerden ibaretdirler **(o isimleri)** onlara (siz vie **babalarınız takmışsınızdır)** onlar taşlardan, ağaçlardan, şâir yaradıknış şeylerden ibaretdirler. Onlara öyle Tanrı, ilâh adını sizler ve atalarınız vermiş bulunursunuz. Evet.. **(Allah Tealâ bununla)** onlara ibâdet ve itaat edilmesine dâir **(hiçbir** hüccet) bir burhan, bir delil **(indirmemiştir.)** Onları siz öyle bilâ burhan mâbud tanımış bulunuyorsunuz. **(Hükm ise)** İşleri muktezayı hikmete göre hâl-ü fasl etmek ise **(başka değil, ancak Allah'a mahsustur.)** vahdaniyeti, kemâl sıfatlarını hâiz, şerik ve nâzirden münezzeh olan Allah Tealâ'ya âitdir. O Haalık-ı Azîm, ise **(başkasına değil, ancak ona)** onun zâtı ahadiyyetine **(ibâdet** ediniz diye) ey insanlar!. Sizlere **(emir etmiştir)** artık nasıl olur da başkalarına ibâdetde bulunabilirsiniz?. **(müstakim olan din, bundan ibaretdir)** yâni: O Haalık-ı Kâinatı tevhid ve tenzihten ve yalnız ona arzı ubudiyetde bulunmadan ve onun hükmlerine riâyet eylemekten ibaretdir, başka değildir. **(Velâkin nâsin** çokları **bilmezler)** Müşrik olanlar bu hakikati anlamazlar, kendilerini azaba sevk edecek şeyleri işleyerek bunun pek korkunç neticesini düşünmezler.

**

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ
أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ
فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾
وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ
الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Ey iki zindan arkadaşım!. Rüyânızın tâbirine gelince -Biriniz- efendisine şarap sunacaktır ve diğeri ise asılacak da başından kuşlar yiyecektir. Hakkında fetva istediğiniz emir, tamam olmuştur.

(42) : Ye o ikisinden necata ereceğini sanmış olduğuna dedi id: Beni efendinin yanında yâdiet. Fakat efendisine yâdetmeyi ona şeytan unutturdu ve artık zindanda senelerce kalıverdi.

***

i Z A H

(41) : Bu mübare-K âyetlerde Hazret-i Yûsüf'un arkadaşlarını diiıı ilâhîye daveti müteakip rüyalarını tâbire başlamış, onlardan birinin kurtulup hükümdara şakilik edeceğini, diğerinin de asılacağını kat'î suretde haber vermiş olduğunu bildiriyor. Ve kendisine dâir hükümdara haber vermesini o kurtulacağını bildirdiği arkadaşına söylemiş ise de ona bu söylemeyi şeytanın unutturmuş bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf, zindandaki arkadaşlarına tevhidi ilâhîye ve nübüvvete dair bilgi verdikten sonra suallerine cevap olmak üzere buyurdu ki (Ey **iki zindan arkadaşım!.)** Rüyanızın tâbirine gelince **(biriniz efendisine şarap sunacaktır)** bu vaktiyle de Mısır hükümdarına şakilik etmekte bulunmuş olan kimsedir. (Ve **diğeri** ise **asılacak da başından)** etlerini, parçalayarak **(kuşlar** yiyecektir.) Bu da o hükümdarın vaktiyle aşçısı olan şahıstır. Hazret-i Yûsuf, bunları serahaten tâyin etmemişti. Çünki asılacak şahsın hemen, elemler, ıstıraplar içinde kalmasına sebebiyet vermek istememişti. Maamafih yorduğu rüya sakinin berhayat kalacağına işaretden hâli değildi. Rivayete nazaran bu tâbirden endişeye düşen iki genç, biz hakikaten öyle bir rüya görmedik, ancak bir şaka olmak üzere öyle söyledik demişler. Hazret-i Yûsufda işte **(hakkında fetva istediğiniz emir tamam olmuştur.)** dedi. Yâni: Tâbirini istediğiniz şeylerin neticesi bundan ibaretdir. Doğru veyahut yalan söylemiş olmanız müsavidir. Hakkınızda takdiri ilâhî bu veçhile zuhura gelecektir.

(42) : (Ve) Hazret-i Yûsuf (o **ikisinden)** o iki zindan arkadaşı olup kendisinden rüyalarının tâbirini istemiş olan iki gençten **(necata ereceğini sanmış olduğuna)** yâni: Zindandan çıkacağını bilmiş olduğu gence **(dedi ki: Beni efendinin yanında yâdet)** Mısır hükümdarına benden gördüğün masumiyete, fazileti ahlâkiyeye, benim haksız yere zindana atılmış olduğuma dâir malûmat ver **(fakat efendisine)** Mısır hükümdarına Hazret-i Yûsufün ahvâli mâsumanesini **(yâdetmeyi ona)** o sakiye **(şeytan unutturdu da)** Hazret-i Yûsuf hakkında bu güzel şahadetde, onun zindandan çıkmasına delaletde bulunamadı **(artık)** Hazret i Yûsuf **(zindanda senelerce kalıverdi)** bu müddet müfessirlerin ekserisine göre yedi seneden ibaretdir. Bundan evvel de beş sene zindanda kalmıştı ki, mecmu'u on iki seneden ibaretdir. Bu âyeti celîlede şöylecede tevcih edilmektedir: **(Fakat efendisine yâdetmeyi)** yâni: Rabbilâlemîn olan Allah Tealâ'ya hâlini arz ile ondan istimdatda bulunmayı **(ona)** Hazret-i Yûsufa **(şeytan unutturdu da)** kendi

hâlinin Mısır hükümdarına bildirilmesini sakiden taleb etti. Bu ise şanı nübüvvete nazaran bir zelle mesabesinde bulunmuştu. Artık bundan dolayı Hazret-i Yûsuf uzun bir müddet daha zindanda kalıverdi. Müfessirlerin ekserisi bu tevcihe kaaildirler. Bu bir zühul eseri idi. Hazreti Yûsuf, hükümdar gibi bir mahlûktan yardım taleb etmiş bulunuyordu. Vakıa bir zulmü kaldırmak için mahlûkatdan yardım istenilmesi şeriâtda caizdir. Fakat nübüvvet ve sıddıkiyyet mertebesini hâiz zatlar için öyle esbabı zahireden nazarlarını alarak tamamen müsebbibülesbab olan Haalık-ı Kâinata teveccüh ve niyazda bulunmak evlâdır. «Nitekim» hasenatülebrar seyyiatül mukarrebin buyurulmuştur.

«Allah'a tevekkül edenin yaveri haktır»
«Naşâd gönül bir gün olur şâd olacaktır»

وَقَالَ
الْمَلِكُ اِنّ۪ٓي اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ
عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ يَٓا اَيُّهَا
الْمَلَاُ اَفْتُون۪ي ف۪ي رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُٓوا
اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْو۪يلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِم۪ينَ ﴿٤٤﴾
وَقَالَ الَّذ۪ي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ
بِتَأْو۪يلِه۪ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّ۪يقُ اَفْتِنَا ف۪ي سَبْعِ
بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ
وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلّ۪ٓي اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(43) : Ve hükümdar dedi ki: Ben rüyamda yedi semiz sığır görüyorum ki, onları yedi zayıf -sığır- yiyor ve yedi yeşil başak ile diğer kuruları -görüyorum-. Ey mümtaz cemaat!. Eğer siz rüya tâbir ediyorsanız benim rüyam hakkında bana fetva veriniz.

(44) ; Dediler ki: Karmakarışık rüya ve biz karışık rüyaları yormaya bilgi sahipleri değiliz.

(45) : Ve o ikisinden kurtulmuş olan, bir uzunca müddetden sonra hatırladı da dedi ki: Ben size onun tâbirini haber veririm, beni hemen gönderiniz.

(46) : Hazret-i Yûsuf a geldi dedi ki: -Yûsuf!.- Ey pek doğru sözlü!. Bize malûmat ver, yedi semiz sığır hakkındaki onları yedi r*ayıf -sığır- yiyor. Ve yedi yeşil başak ile diğer kuru başaklar -Hakkında-. Umulur ki, o nâsa dönerim, ihtimâl ki, biliverîrler.

***

İ Z A H

(43) : Bu mübarek âyetler, Mısır hükümdarının rüyasını başkaları bir yığın hayalât telâkki ederek yoramadıkları için onu tâbir ettirmek için nihayet zindandan çıkan gencin Hazret-i Yûsufü hatırlayarak ona müracaat ettiğini ve o rüyayı Hazret-i Yûsuf'a hikâye ederek ondan malûmat almak istediğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf'ün zindandan çıkacağı zaman yaklaşmıştı. Cenab-ı Hak, bunun için bir rüya tâbirini vesile kıldı. Mısır hükümdarı «Riyanı ibnilvelîd» âcaip korkunç bir rüya görmüş, **(ve)** bu **(hükümdar)** güzide, bilgin zatları toplayarak **(dedi ki: Ben rüyamda, yedi semiz sığır görüyorum ki)** yâni: Gördüm ki, bu hükümdar rüyasının çok tesiri altında kalmış olduğu için ^gördüm» yerinde «görüyorum» demiştir ki, rüyanın hâlâ tesirinden kurtulamamış olduğunu bununla anlatmak istemiştir. **(Onları yedi zayıf)** Sığır -(yiyor) bunlar rüyada kurumuş bir ırmaktan çıkmış bir halde görülmüşler imiş. (Ve) Yine rüyamda (yedi yeşil **başak** ite) buğday veya arpa sünbülü denilen otlar ile **(diğer kuruları)** görüyorum. Yâni Rüyamda yedi yeşil başak üzerine eğilen, dolaşan bir halde yedi kuru başağı da gördüm. (Ey **mümtaz cemaat!.)** Ey şerefli zatlar bilginler, hekimler, manzaralarıyle gözleri, eserleriyle kalpleri dolduran mukarreblerim!. **(Eğer siz rüya tâbir ediyorsanız)** Rüyaların nelere delâlet ettiğine dâir bilginiz var ise, onlar **ile** âfâki ve enfüsi nelere işaret olunduğunu anlar iseniz **(benim rüyanı hakkında bana fetva veriniz)** şu size söylediğim rüyanın tevilini bana haber veriniz, bu rüya neye delâlet ediyor?. Bu hususta tâbir edin. deme-

yip de «fetva verin» demesi, rüyasının ehemmiyetine ve sorduğu kimselerin şerefine işaret içindir.

(44) : O mümtaz zümre, hükümdara cevaben **(dediler ki:)** senin bu gördüğün rüya haddizatında **(karmakarışık rüya)** yâni: Birbirine karışmış, ot demetleri gibi muhtelif muhtelif, bâtıl rüyalardan ibaret, hakikî bir şeye delâleti yok (ve **biz)** öyle **(karışık rüyaları yormaya bilgi sahipleri değiliz.)** Onlar için bizce bir tevil yoktur. Onları bizden sorma.

§ Rüyalar başlıca üç kısma ayrılmaktadır. Bir kısmı salih rüyalardır ki, bunlar melekler vasıtasiyle olur. Bunlar te'vil ve tâbir edilebilir. Bir kısmı da hayalâtı nefsiye kabilindendir, birer kuruntu neticesidir. Kuwe-i mütehayyilenin tasvir ettiği asılsız şeylerdir. Diğer bir kısmı da vesvese-i şeytaniye kabilindendir ki, bunları şeytan, insanları hüzn ve endişeye düşürmek için insanlara uyku halinde ilkâ eder. Bu iki kısım, evham kaabilinden olup te'vile tâbi olmaz. Bunlardan dolayı Cenat>ı Hak'ka sığınmalıdır.

(45) : **(Ve o ikisinden)** yâni: Zindana atılmış iki gençten **(kurtulmuş olan)** zindandan çıkarılarak hükümdara saki tâyin edilen şahıs **(bir uzunca müddetden) sonra)** Hazreti Yûsufü, onun ne kadar güzel rüya tâbir ettiğini ve onun kendisine yapmış olduğu vasiyeti, temenniyi **(hatırladı da)** hükümdara ve yanındaki şerefli zümreye **(dedi ki: Ben size onun)** hükümdarımızın gördüğü rüyanın **(tâbirini)** neye dalâlet ettiğini **(haber veririm)** ben ona dâir size bir haber getirebilirim. **(Beni)** hemen zindanda bulunan Hazret-i Yûsufün yanma (gönderiniz) ondan o rüya hakkında malûmat alarak gelir size arzederim.

(46) : Sâki'nin bu ifâdesi üzerine onu Hazret-i Yûsuf'un yanına gönderdiler. **O** da **(Hazreti Yûsuf e geldi)** zindanda ona mülâki oldu v© ona kemâli hürmetle **(dedi ki: Yusuf!. Ey pek doğru sözlü)** zat!, **(bize malûmat ver)** sana nakledeceğim rüyanın neye delâlet ettiğine hükmet, onu tâbir lütfunda bulun. Hükümdarın rüyasında gördüğü **(yedi semiz sığır hakkındaki onları** yedi zayıf) sığır **(yiyor)** bu neye delâlet ediyor. (Ve) Yine hükümdarın rüyasında gördüğü **(yedi yeşil başak ile diğer kuru başaklar)** hakkındaki bu başaklar birbirine karışılmış bulunuyormuş. Bununla da acaba neye işaret edilmiş oluyor?. **(Umulur ki, o nâsa dönerim)** O hükümdar ile yanındaki cemaatin yanına bir mâni zuhur etmeden senin vereceğin malûmat ile avdet ederim. Ve **(ihtimâl kfc)** onlar da **(biliverirler)** onlar da bu sayede bu rüyanın te'vilini, neye delâlet ettiğini anlamış olurlar. Veya Ey muhterem Hazret-i Yûsuf!. Senin Um ve fazilet itibariyle plan yüksek mertebene vâkıf bulunurlar.

***

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ
فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ
سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ
﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ
يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Dedi: Yedi yıl alelade ekersiniz. Sonra biçeceğiniz şeyleri başağı içimle bırakırsınız. Ancak yiyeceklerinizden biraz miktar müstesna.

(48) : Sonra onun ardtndaa yedi şiddetli -sene- gelir kh Onlar için önceden biriktirmiş olduklarınızı yerler. Ancak tohumluk için saklıyacağınızdan birazı müstesna.

(49) : Sonra bunu müteakip bir sene de gelir ki, onda nâs yağmuruna nâil olur. Ve on'da sıkıp sağacaklar.

***

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler, Mısır hükümdarının görmüş olduğu rüyayı Yûsuf Aleyhisselâîn'ın ne veçhile te'vü ve tâbir buyurmuş olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf kendisinden tâbiri istenilen rüya hakkında sual eden şahsa (dedi ki: Yedi yıl alelade) ekinlerinizi (ekersiniz) yâni: Ziraat nususundaki âdetiniz üzere biribiri ardınca yedi sene ekin ekiniz. Böyle ziraatde bulunmak onların zaten âdetleri olduğu için ve bunun ehemmiyetine işaret için bunu emir ederek (ddbniz) dememiş, «ekersiniz» diye buyurmuş ve bununla rüyadaki yedi semiz sığına bu yedi bereketii seneye delâletine işaretde bulunmuştur. Ve buyurdu ki, (sonra yiyeceğiniz şeyleri başağı içinde bırakınız) tâkî, bozulmasın, ken-

dilerini bit, kene gibi şeyler yemesin. Mısır'ın nahiyelerinde, ağaçlı çukur sahalarında böyle ârızalar vuku bulurmuş. (Ancak) O seneler içinde (yiyeceklerinizden biraz miktar müstesna) böyle az bir miktardan başkasını gelecek sıkıntılı seneler için saklayınız, hacet miktarını tecâvüz etmeyiniz. Bu bir güzel iktisadî tavsiye mahiyetinde bulunmaktadır.

§ Deeb; lâfzı: ciddiyet, neşât, âdet, devam, bir şeyi diğer bir şeye çalışarak ulaştırmak manasınadır. Deeben demek; müstemiren, mütevâliyen, alelade gibi bir mâna ifade eder.

(48) : Hazret-i Yûsuf, rüyada görülen yedi zayıf sığır ile yedi kurumuş başakların teviline de işaret için buyurdu ki: (Sonra onun ardından) O yedi bolluk, ucuzluk senenin arkasından (yedi şiddetli) kurak sene (gelir ki, onlar için) o kurak seneler için, yâni: O senelerin ahalisi için (önceden biriktirmiş) başaklar içinde bırakmış (olduklarınızı yerler) işte yedi zayıf sığır ile yedi kurumuş bar şak da böyle te'vil edilmiş oluyor. (Ancak) O ekinlerden (tohumluk için saklayacağınızdan bir azı müstesna) bunları yemeyip yine gelecek senenin ziraati için saklamış olursunuz.

(49) : Maamafih bu kıtlık böyle devam etmez. (Sonra bunu müteâkip) o yedi kıtlık senelerinin arkasından (bir sene de gelirki, onda) o sene içinde (nâs yağmura nâil olur) bol bol yağmurlaı yağar, yerlerin kuvve-i inbâtiyesini arttırır ve yahut o sene içinde nâs imdada, helâsa mazhar olurlar. Öyle bir darlıktan kurtulurlar, (ve on*da) O senede nâs (sıkıp sağacaklar) dır. Yâni: Bol bol meyvelere, sebzelere kavuşacaklardır, üzüm, hurma, zeytin, susam gibi şeyleri sıkarak sularından istifâde edeceklerdir. Veyahut birçok sağılır hayvanata nâil olarak onları sağacaklar, sütlerini alıp içeceklerdir. Bu feyizli, bereketli seneye dâir rüyada bir işaret yoktur. Hazreti Yûsuf, bunu mahza mazhar olduğu bir vâhy ve ilham neticesi olarak onlara müjdelemiştir, ve ileride öyle de zuhur etmiştir. Yoksa bu, rüyanın te'vilinden bir cüz değildir. Bu mübarek âyetler, rüyaları tâbir etmenin cevazını göstermektedir.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ
قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ
أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ
إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ
مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ
عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي
لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿٥٢﴾
وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ
رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(50) : Ye hükümdar dedi ki: Onu bana getiriniz. Yaktâki ona elçi geliverdi, dedi ki: Efendine dön, ona sor ki, o ellerini kesen kadınların maksatları ne imiş?. Şüphe yok ki, benim Rab'bim onların hilelerini bihakkın bilicidir.

(51) : Hükümdar kadınlara -dedi ki:- Mühim haliniz ne idi?. O vakit ki, Yûsuf ün nefsinden muradınızı almak istemiş idiniz. Dediler ki: Hâşelillâh!. Biz onun aleyhinde bir fenalık bilmiş değiliz. Âziz'in karısı da dedi ki: Şimdi hak tebeyyün etti. Onun nefsinden ben murad almak istemiştim ve şüphe yok ki, o elbetde sadıklardandır.

(52) : -Hazret-i Yûsuf dedi ki: Bu, bilmesi içindir ki: Ben ona gıyabında hiyanet etmiş olmadım. Ye şüphesiz ki, Allah Tealâ hâin olanların hilesini muvaffakiyete erdirmez.

<53) : Ve nefsimi tebrie etmem. Şüphe yok ki: Nefis fenalıkla pek ziyâde emredicidir. Rab'bimin esirgemiş olduğu müstesnâ. Muhakkak ki: Rab'bim çok yarlığayıcıdir, çok esirgeyicidir.

***

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetler, Mısır hükümdarının fazilet ve kemâli kendisince de zahir olan Hazret-i Yûsüfü zindandan çıkarıp yanına celbedilmesini istediğini bildiriyor. Hazreti Yûsuf'un de iffet ve nezahetinin, hiyanetten beri olduğunun daha ziyâde tezahür etmesi için hemen zindandan çıkmayıp hakkında kadınlardan tetkikat icra edilmesini teklif buyurmuş olduğunu bildiriyor. Yapılan sual neticesinde de kadınların Hazreti Yûsüfü tezkiyede bulunduklarını, Azizi Mısır'ın refikası da kusurun kendisinde olup Hszreti Yûsuf'un kusurdan beri olduğunu itiraf ettiğinden onun da bu ifadesini beyân buyurmaktadır. Ve Hazret-i Yûsufün bir tevazu eseri olarak nefsini tezkiye etmeyip nefislerin fenalıkla âmir bulunduğunu ve herhalde Cenab-ı Hak'ka ilticanın lüzumuna işaret buyurmuş olduğunu gösteriyor. Şöyle ki: Hazreti Yûsuf ile görüşüp ona hükümdarın rüyasını tâbir ettirmiş olan elçi, hükümdara gelip tâbiri anlatdı, hükümdar da Hazreti Yûsufün ilm ve faziletini anladı. (Ve hükümdar dedi ki: Onu) Hazreti Yûsüfü (bana getiriniz) o tâbiri kendisinden de işiteyim, kendisine ikram edeyim (vaktaki) bu teklif üzerine **(ona)** Hazret-i Yûsüfe hükümdar tarafından davet için (elçi geliverdi) bu elçi o hükümdara şakilik yapan genç imiş, hükümdarın bu davetini tebliğ edince Hazret-i Yûsuf (dedi ki: Efendine dön, ona sor ki: O ellerini kesen kadınların maksatları nejmiş?.) Neden dolayı onlar öyle ellerini cerihadar ettiler, onların hâl ve şanları neden ibaret bulunmuştu, (şüphe yok ki, benim Rab'bim) Allahü Azîmüşşan (onların) o kadınların (hilelerini bihakkın bilicidir.) o kadınlar ki: Hazret-i Yûsüfe Zelîha'nın arzusunu yerine getirmeği teklif etmişlerdi. Bu bir hile kabilinden idi. Ve bu beyanatda şuna da işaret var ki: Eğer o kadınlar Hazret-i Yûsuf aleyhine hilâf-ı hakikat beyanatda bulunmak suretiyle şehadet ederlerse bu bir hile, desîse olacağından elbetde Cenab-ı Hak, bunu bilir, onların cezalarını verir. Artık böyle bir hileye nasıl cesaret edilebilir?. Hazreti Yûsuf davete hemen icabet ederek zindandan çıkmamıştı. Tâki kendisinin ismet ve nezahati hükümdarca tamamen zahir olup kendi hakkında bir töhmet şaibesi bulunmasın. Hazret-i Yûsüf, bu suretle de beşeriyet için bir nümune-i fazilet bulunmuştur. Her insan için lâzımdır ki, nefsini töhmetden kurtarabilmek için çalışsın, töhmetli mevkilerden kaçınsın, ledelicap iffetini, beraatini gösterecek sebeplere tevessül eylesin.

(51) : Hükümdarın gönderdiği elçi, geri gelip Hazret-i Yûsufün dileğini haber verince **(hükümdar)** Zelîha ile diğer kadınları huzuruna celb ederek onlara **(dedi ki: Mühim hâliniz)** azîm şanınız **(ne idi?)** söyleyiniz bakalım **(o vakit ki, Yûsuf ün nefsinden muradınızı almak istemiş)** ona vuslat temennisinde bulunmuş **(idiniz)** ona karşı böyle hud'ada bulunmaya cesaret göstermiştiniz. Zelîha'nın ziyafetinde bulunan kadınlar, Hazret-i Yûsufe Zelîha'nın arzusuna riâyet etmesini tavsiye etmiş oldukları için kendilerine bu veçhile hitâb olunmuştur. O kadınlar da Hazret-i Yusufun öyle gayrı meşru arzulara temayülden berî olduğunu beyân ve onun iffet ve nezahatinden dolayı taaccüplerini izhar için **(dediler ki: HâşeliUâh, biz onun aleyhinde bir fenalık bilmiş değiliz)** yâni: Cenabı Hak'kı Hazret-i Yûsuf gibi iffet ve ismeti hâiz bir zâtı yaratmaya kaadir olmamakdan tenzih ederiz. Hazret-i Yûsuf'ten hiç bir hiyametin, suikastin zuhuruna asla vukufumuz yoktur. **(Âziz'in karısı)** Zelîha **(de dedi ki: Şimdi hak tebeyyün etti)** zahir oldu **(onun nefsinden ben murad almak istedim)** onun visaline nâiliyet için ben ona karşı hile ve hud'ada bulunmak arzusunu gösterdim. (Ve **şüphe yok ki, o)** Hazret-i Yûsuf **(elbetde sadıklardandır.)** O doğru sözlü zâtlardandır, o bana değil ben ona hilede iftirada bulunmuş idim.

Hazret-i Yûsuf kendi hakkında tetkikat icrası için Zelîha'yı mevzubahis etmemiş, onun hakkına riâyet, şerefini muhafaza, ondan zuhur eden bir temayülü ihfa için onun adını söylememişti. Zelîha da Hazret-i Yûsufün bu nezâket ve atıfetini anlamış, bu iyiliğe karşı bir iyilik ile mukabelede bulunmak isteyerek hakikati itiraf etmek metanetinde bulunmuştur.

(52) : Hazret-i Yûsuf, şöyle de demişti ki: (Bu) Hakikati hâlin zuhuru için zindanda kalıp hemen davete icabet etmemekliğim, Azizi Mısır'ın **(bilmesi içindir ki, ben ona gıyabında)** o benden, ben ondan gaip bir hâlde iken ne refikası ve ne de şâire hakkında **(biyânet etmiş olmadım)** ben öyle bir töhmetden beriyim, işte bunun güzelce anlaşılması için bir müddet daha zindanda kalmayı tercih ettim **(ve** şüphesiz **ki, Allah Tealâ hâin olanlanın hilesini)** hiçbir veçhile selâha **(muvaffakiyete erdirmez.)** onu tenfîz buyurmaz. Binâenaleyh eğer ben de hâin olsa idim, Cenab-ı Hak, beni de bu azîm vartadan helâs buyurmazdı. Madem ki, helâs buyurdu, lehimde şahadetler vâki oldu, artık benim **o** isnat edilen töhmetden beraatim zahir olmuştur.

(53) : (Ve) Yûsuf Aleyhisselâm, kendi nefsini medh ve tezkiye etmediğini göstermek için bir tevazu eseri olarak dedi ki: Ben **(nefsimi tebrie etmem)** bütün kusurlardan, fenalıklardan tenzih eylemem **(şüphe yok ki, nefis)** beşeriyetin kuvve-i nefsâniyesi, hâlet-i ruhiyesi elbetdeki **(fenalıkla pek ziyâde emir edicidir.) Kendisi şehevâta maildir, kendi kuvvetini fenalığa tevcih etmek ister (Rahibimin esirgemiş olduğu müstesnâ) Cenab-ı Hak, nüfusi beşeriyeden bir kısmını öyle şehevâta inhimaktan fenalıklara atılmaktan siyânet buyurmuştur. İşte** Hazreti **Yûsufün nefsi de bu cümledendir. O bir Nebiyyi Zîşan olduğu için ismete, si-**

yâneti ilâhîyeye nail bulunmuştur. **(Muhakkak kk Rab'bim)** gâfurdur, yâni **(yarlığayıcıdır)** mağfireti pek büyüktür, fenalığa meyletmiş olan nefis sahiplerini de tövbekar olup mağfireti ilâhîyeye iltica ederlerse onları af ve setr buyurur ve o Haalık-ı Kerîm, rahimdir **(çok esirgeyicidir)** nice nefisler bir rahmet-i ilâhîye sayesinde fenalklardan kaçınarak ismetperverâne bir hâlde yaşamaya kaadir olur. Bütün bu muvaffakiyet, Allah Tealâ'nın bir lûtf ve merhameti neticesidir.

§ Diğer bir tevcihe göre bu iki âyet-i celîle, Azizi Mısır'ın refikasına ait itirafı nâtıktır. Zelîha, bir îtizar maksadıyle demiş oluyordu ki: Ben şimdi itiraf ediyonım, vaktiyle kusur bende olmuştu. Artık Hazret-i Yûsuf bilsin ki, ben şimdi onun gıyabında ona hiyânet etmiş, onu tekzîb eylemiş bulunmuyorum, benim ona temayül göstermiş olduğumu söylüyorum. Vâki hâl neden ibaret ise onu muterif bulunuyorum. Onun hakkında vaktiyle yapmış olduğum hileden, aleyhte söylemiş bulunduğum lâkırdıdan- dolayı nefsimi tezkiye etmiyorum. Nefsi emare insanı fenalığa sevkeder. Ancak Hazret-i Yüsüfün nefsi gibi rahmeti ilâhîye sayesinde ismete nail olan nefisler müstesna, onlardan öyle fenalıklar zuhur etmez.

Böyle kusurları bilip itiraf etmek, ondan tâib ve müstâğfir olmak bir fâzilet-i ahlâkiye eseri olduğu için memduhtur.

•٨

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ
لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾
قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذَلِكَ
مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ
بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ
خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(54) : Ve hükümdar dedi ki: Onu bana getirin, onu kendime tahsis edeyim. Vaktaki onunla konuştu. Dedi ki: Şüphesiz sen bizim yanımızda **mevki emanet sahibisin.**

(55) : Hazret-i Yûsuf de dedi kh Beni yurdun hazineleri üzerine memur et, muhakkak ki, ben iyice koruyucu, iyice biliciyim.

(56) : Ve öylece Yûsuf için o yerde bir mevki, bir selâbiyet verdik. Oradan dilediği yerde ikâmet eder idi. Biz dilediğimize rahmetimizi nâsib ederiz. Ve iyilik edenlerin mükâfatını zâyi'etmeyiz.

(57) : Ve elbette ki, îman etmiş ve tekvâya devam eder bulunmuş kimseler için ahketin mükâfatı daha hayırlıdır.

*

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetler de ismet ve fazileti sabit olan Hazret-i Yûsüfü Mısır hükümdarının yanma celbederek kendisini yüksek bir mevkie, selâhiyete eriştirdiğini bildiriyor. Ve Hazret-i Yûsuf'un güzel hareketlerine bir mükâfat olmak üzere kendisine taraf-ı ilâhîden bir atiyye olmak üzere Mısır'da öyle yüksek bir mevki, geniş bir selâhiyet ihsan buyurulmuş olduğunu beyân buyuruyor ve îman ile tekvâ sahiplerinin daha nice uhrevî nimetlere nâil olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Nihayet "Hazret-i Yûsuf'ün beraati, ulvî mertebesi tamamen anlaşılmış oldu, onun haksız yere zindana atılmış olduğu hükümdarca da tahakkuk etti **(ve hükümdar)** Reyyan (dedi **ki onu)** Hazret-i Yûsüfü **(bana getirin)** o muhterem zâtı **(kendime tahsis edeyim)** onu benim hâs mukarreblerimden kılayım. Artık kendilerine böyle emir edilen kimseler zindana geldiler, Hazret-i Yûsüfü zindandan çıkararak hükümdarın sarayına götürdüler (vaktaki) hükümdar **(onunla)** Hazıot-i Yûsuf ile **(konuştu)** onunla sohbete başladı. Veyahut Hazret-i Yusuf, hükümdar ile konuşmakta bulundu, hükümdar, o nâzihülhilkâ zât ile konuşmasından çok mahzuz oklu. Rüyasını ona yeniden tâbir ettirdi. **(Dedi ki: Şüphesiz sen bizim yanımızda mevki, emânet sahibisin)** sen pek sâdık, emîn bir zâtsın, ülkemizin idaresi hakkında reyin nedir?. Bize bildir.

(55) : Bunun üzerine Hazret-i Yûsuf te **(dedi kh Beni yurdun hazineleri) üzerine memur et)** Mısır'ın arazisine, mallarına, mahsulâtına ben nezaretde **bulunayım, (ve muhakkak ki, ben iyice koruyucuyum)** Memleketin servetini, iktisadiyatını güzelce idareye, muhafazaya muktedirim ve ben **(iyice biliciyim) yurdun nasıl idare** edileceğine, **bütün âhalinin menfaatlerine nasıl** çalışılacağına **tam bilgi sahibiyim.**

§ Yûsuf Aleyhisselâm, o havalide büyük, iktisadî hâdiselerin vücude geleceğini vahyi ilâhî tarikiyle ve görülen rüyanın dalâletiyle bilmiş idi, kendisi ise fitreten pek büyük bir zekâya, kabiliyeti idareye mâlik bulunuyordu. Artık öyle müşkül, buhranlı za...anlarda ı^3ha mukted olan bir zâtın umun halka nezaretde bulunması bir vecibe-i **insan//<** iir. Bahusus kaht ve galaya tutulacak bir cemaat hakkında lâzım gelen tedbirleri güzelce almaya kaadir olan bir zâtm bu vazifeyi deruhte etmesi aklen p.k iLİistahsendir. Beşeriyet hakkında bir merhamet icabıdır. İşte bu gibi sebeplerden dolayı idi ki, Hazret-i Yûsuf, Mısır'da öyle bir mevkie tâyin edilmesini istemişti. Bahusus kendisi bir Nebiyyi Zîşan olduğundan beşeriyete bu suretle de iyilikte bulunmayı muvafık görmüştü.

(56) : Bu sırada maliye nâzın Kıtmir ölmüş, refikası Zelîha da dul kalmıştı. Mısır hükümdarı tarafından Mısır maliye nezaretine Hazret-i Yûsuf tâyin edilmiş, Zelîha da Hazret-i Yûsuf'e nikâh edilerek onun refikası olmak" şerefine kavuşmuştu. Velhâsıl artık Hazret-i Yûsuf çileden kurtulmuş, inâyet-i ilâhîye ile rahata ermişti. Şüphe yok ki, bunlar birer âtıfet-i subhaniye eseri idi, hükümdarlar vesaire ise bu hususta birer âlet, birer zahiri sebeplerden ibaret bulunmuştu. İşte bu hususa işaret için Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Ve öylece) Zindandan helâs ettiğimiz gibi (Yf'süf için o yerde) Mısır diyarında (bir mevki) yüksek bir iktidar **(bir** selâhiyet verdik) onu pek iyi bir idare sahibi kıldık (oradan **dilediği yerde ikâmet eder idi)** yâni: O ülke sanki yalnız onun bir ikâmetgâhı olmuştu. Bir insan kendi hanesinde nasıl tasarruflarda bulunabilirse o da Mısır da öyle tasarrufatda bulunabiliyordu. (Biz dilediğimize merhametimizi nâsib ederiz) yâni: Ben Haalık-i Kerîm, dilediğim kullarıma dünyada da ahiret te de rahmeti, lûtf ve ihsanımı tahsis kılarım (ve **iyilik edenlerin)** ihsan sahiplerinin **(mükâfatını** zâyetmeyiz.) Ya alelacele veya bilâhara kendilerine kavuştururuz. Çünki lâyık olanların mükâfatını zâyetmek, ya âcizden veya cehâletden veya cimrilikten neş'et eder. Bu gibi hallerin hepsi de Allah Teal'nın hakkında mümtenîdir, o bir alîm, kerîm, kaadir haalık-ı Zîşan'dır, Amenna.

İşte Hazret-i Yûsuf de lâyık olduğu mükâfata kavuşmuştur. Bu muhterem zât maliye nâzın olunca rüyanın tâbirine göre hareket etmişti. Mısır'ın yedi sene içindeki mahsulâtını güzelce elde etmiş, lüzumundan fazlasını saklatmış idi. Bilâhâra zuhur eden yedi kıtlık senesi içinde de ö saklanılan mahsulâtı her tarafa bir intizam dairesinde tevzie başlamıştı. Şam, Ken'an beldelerinden Mısır'a müracaat edenlere de bir usul dairesinde zahire vermek lûtfunda bulunmuştu, bir intizam dâiresinde fazla ve noksan sarfiyattan sakınarak pek âdilâne, muktesidâne idareye devam etmiş, muhitini fazla darlıklardan, üzüntülerden kurtarmaya muvaffak olmuştu.

(57) : Allah Tealâ Hazretleri, Yûsuf Aleyhisselâm'ın daha gençliğinden beri **pek** muttaki, pek muhsin, âlicenap bir zât olduğuna işaret için de buyuruyor **ki: (Ve) Şüphe yok (elbetdeki, iman etmiş)** vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik eylemiş

(ve tekvâya devam eder bulunmuş) günahlardan fahiş şeylerden kaçınmaya devam edip durmuş **(kimseler için ânketin mükâfatı daha büyüktür.)** Her türlü dünyevi nimetlerin fevkindedir. İşte Hazret-i Yûsuf de bir mümini kâmil, bihakkm mutteki, bahusus nübüvvet şerefini hâiz olduğu için o dünyada, mükâfatlara erdiği gibi ahiret âleminde de daha mükemmel, ebedî mükâfatlara, ilâhî atıfetlere elbetdeki, mazhar olacaktır. Bu, bütün beşeriyet için en güzel, en kutsî bir tergîbtir. Artık ebedî mükâfatlara nâil olmak isteyenler için îmana sarılmaları, tekvâdan ayrılmamaları elzemdir.

A

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ
مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ
لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا
خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَ
بُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Ve Yûsuf ün kardeşleri geldi, hemen onun huzuruna girdiler. Derhal onları tanıdı. Onlar ise. onu inkâr ediciler idiler.

(59) : Ve onların yüklerini hazırlayıp tanzim edince dedi ki: Bana siz **baba bir kardeşinizi getiriniz. Görmüyor musunuz ki, ben ölçeği tamam ölçüyorum ve ben misafir kabul edenlerin hayırusıyım.**

(60) : imdi onu bana getnmezsemz artık benim yanımda sizin için bür -kile bile zahire- yoktur ve bana yaklaşmayınız.

(61) : Dediler kû Ondan dolayı babasına müracaat eder, müsaade almaya çakşırız. Ve muhakkak biz -bunu- herhalde yaparız.

İ Z A H

(58) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i. Yûsuf ile kardeşlerinin Mısır'da mülakatlarını ve Hazret-i Yûsüfün onları tanıyıp onların Hazret-i Yûsufü tanıyamadıklarını bildiriyor. Ve Hazret-i Yusufun kardeşlerine güzelce muamele yapıp zahire verdiğini ve diğer bir kardeşlerini de Mısır'a getirmelerini teklif edip aksi takdirde kendilerine artık zahire vermiyeceğini bildirmiş olduğunu, kardeşlerinin de bu talebe muvafakat ettiklerini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Yûsüfün tâbiri veçhile Mısır'da yedi sene pek bolluk olmuş, fazla zahireler saklanılmıştı sonra yedi senede bir darlık başlamış, yağmurlar yağmamış, ekinler olmamış, her taraf bir sıkıntı içinde kalmıştı. Hâriçten birçok kimseler Mısır'a geliyorlar, Hazret-i Yûsuf vasıtasiyle muayyen miktarda zahire alabiliyorlardı. İşte bu sırada Hazret-i Yâkub'un bulunduğu Şam hududundaki Filistin = Ken'an diyarında da kaht-ı gala yüz göstermişti. Artık Hazret-i Yâkub'un oğulları (ve) Hazret-i Yûsüfün baba bir (kardeşleri) olan on zât, zahire almak için Mısır'a (geldi) makşadlarını arzetmek üzere (hemen onun) Hazret-i Yûsuf ün (huzuruna girdiler) ihtiyaçlarını bildirdiler, Hazret-i Yûsuf da (derhâl onları tanıdı) Hazret-i Yûsuf, kendisinin kuvvetli anlayışı ve kardeşlerinin şekil ve şemailce tebeddüle uğramamış olmaları sebebiyle onların kimler olduğunda asla tereddütde bulunmadı (onlar ise) o kardeşleri ise (onu) Hazret-d Yûsufü (inkâr ediciler idi) yâni onu tanıyamadılar, onun Hazret-i Yûsuf olduğuna asla ihtimâl veremediler. Çünki o zindana atıldığı zaman pek genç idi, ve İbni Abbas Hazretlerinden rivayete göre o zindana atıldığı tarihten itibaren kırk sene geçmişti ve şimdi ise yüksek bir makamda bulunduğundan kendisine sıkıca bakılmasına içtimaî terbiye müsaade etmezdi. Maamafih Hazret-i Yûsüfün artık vefat etmiş olduğunu da kardeşleri zannediyorlardı.

(59) : Hazret-i Yûsuf, Mısır'da biriktirilen zâhireleri bir nisbet dâhilinde tevzî ediyordu. Hâriçten gelen her şahıs için bir deve yükünden ziyâde zahire vermiyordu. Binâenaleyh kardeşleri de on kişi olduğundan onlara da o nisbetde zahire veıilmesini emretdi. Maamafih onların pederleri ve onun yanında kalmış diğer bir kardeşleri nâmına da bu defa bir fazla yardım olarak zâhire vermişti. (Ve onların yüklerini hazırlayıp tanzim edince) de yâni: Onlara verilecek zahireyi temin ve ihzar eyleyince de onlara (dedi ki:) siz pederinizin yanında kalmış «Bünyamin» adında bir kardeşinizin bulunduğunu söylüyorsunuz, onun için de ileride yine zâhire verilmesi için (bana siz) o söylediğiniz (baba bir kardeşinizi) de tekrar gelince (getiriniz) ki, size tekrar zahire verelim. (Görmüyor musunuz) ki, ben ölçeği) nüfus basma ziyâde ve noksan olmaksızın (tam ölçüyorum) bizim idaremizde böyle bir intizam vardır. (Ve ben misafir kabul edenlerin hayırlısıyım) hâriçten gelenlere her türlü iyilikte, kolaylık göstermekte bulunuyorum. Filhakika, Hazret-i Yûsuf, kardeşlerini de o müddet içinde misafir, olarak kabul etmiş, kendilerine güzelce muamelede, ziyafetlerde bulunmuştu.

§ Cihaz; lügatte bir şeyi hazırlamaktır ve insanın hâlini, idaresini islâh eden şeydir ve gelin için, misafir için veya ölü için lâzım gelen şeydir. Teçhizde böyle bir malı hazırlamaktan ibâretdir.

(60) : Hazret-i Yûsuf, şöyle de buyurdu: İşte bizim nasıl idare-i maslâhat-da bulunduğumuzu görüp anladınız **(imdi onu) o** kardeşinizi **(bana getirmez ise-niz artık)** benden bir yardım beklemeyiniz **(benim yanımda sizin için bir kile)** miktarı bile zâhire **(yoktur)** size hiçbir yardım yapılamayacaktır. **(Ve bana yak-laşmayınız)** gelip bana mürâcaatda bulunmayınız, bizim beldemize girmeyiniz, bizden artık lûtf ve ihsan beklemeyiniz. Hazrcti Yûsüfün bu hitabeleri birer tergîb ve terhîb mahiyetinde bulunuyordu.

(61) : Hazret-i Yûsüfün kardeşleri de bu ihtarata cevaben **(dediler** ki: **On-dan dolayı)** o kardeşimizi de alıp sana getirmek için (babasına) Hazret-i Yâku-b'a (müracaad eder) ondan (müsaade **almaya çalışırız)** onu alıp getirmek için her türlü çareye baş vururuz. **(Ve muhakkak biz)** bunu, bu emir ettiğin şeyi, kardeşimizi alıp sana getirmeyi **(herhalde yaparız)** bu hususda gayretimizi sar-fetmekten geri durmayız.

§ Müravede; bir şeyi başkasından rıfkile, nezâketle ve mühadea ile is-temektir.

*

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ
فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ٦٢ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا
الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ٦٣
قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ
فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ٦٤

MEALİ ÂLİSİ

(62) : Ve -Hazret-i Yûsuf- hizmetkârlarına dedi ki: Onlarm sermayelerini yükleri içine koyuveriniz. Belki âileleri yanına dönüp gidince onu bilirler ve umulur M: Geri dönerler.

(63) : Vaktâ:ki babalarına dönüverdiler, dediler ki: Ey pederimiz! Bizden zahire men edildi, artık bizimle beraber kardeşimizi de gönder ki, zahire alalım ve muhakkak ki, biz onun için elbetde muhafız kimseleriz.

(64) : -Hazret-i Yâkub da- dedi ki: Onun hakkında size inanabilir miyim? Meğer ki evvelce kardeşi hakkında size emniyet ettiğim gibi ola. İmdi Allah Tealâ'dır, en hayırlı saklayıcı ve merhamet edenlerin en merhametlisi.

***

İ Z A H

(62) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yûsufün emriyle kardeşlerinin getirmiş oldukları zahire bedellerinin kendi yüklerine gizlice konulmuş olduğunu bildiriyor. Ve kardeşleri kendi yurtlarına dönünce muhterem babalan ile görüşüp tekrar zahire alabilmek için geri kalan kardeşlerinin de kendileriyle beraber Mısır'a gitmesine müsaade istemiş olduklarını anlatıyor ve Hazret-i Yâkub'un da onların sözlerine emniyet edemiyeceğine işaret edip Cenab-ı Hak'km hıfz ve himayesine iltica eder olduğunu bildirmiş bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Hazret-i Yûsuf, kardeşlerine öylece teklifcfe bulunduktan sonra kendi **(hizmetkârlarına)** zahireleri ölçüp tevzi eden genç uşaklarına **(dedi ki: Onların)** o kardeşlerin **(sermayelerini)** aldıkları zahireler için verdikleri bedelleri ki, bir rivâyete göre dirhemlerden ibaret bulunuyormuş **(yükleri içine koyuveriniz)** öyle gizlice kendilerine iade etmiş olunuz **(belki aileleri yanına dönüp gidince)**. Ken'an diyarına avdet edince **(onu)** o sermayelerinin kendilerine iade edildiğini yüklerini açınea görüp **(bilirler)** tekrar zahire almak için elde bir sermaye edinmiş olurlar. (Ve **umulur ki)** bizim yanımıza **(geri dönerler)** gelip zahire alırlar.

§ Hazret-i Yûsuf ne için o sermayelerini kardeşlerine iade etmişti? Bunun başlıca sebepleri muhterem babasına, kardeşlerine yardım etmek ve tekrar gelip zahire alabilmelerini te'min içindi. Bu suretle de bir âlicenaplık göstermek ve senelerden berî olan ayrılığa bir nihayet vermenin mukaddimesini hazırlamak içindi.

§ Feta; lûgatde civan, delikanlı, sahîh, kerîm demektir. Cem'i: Fityandır.

§ **Bizae; ticaret için kullanılan mal,** sermâye **demektir. «Rihâl» de Rehl' in cem'îdir ki: Hayvanların sırtlarına yükletilen me'talar, vesairedir. Bir yerden diğer bir yene gitmeğe de rahlet, irtihâl denilir.**

(63) : (Vaktaki) Hazret-i Yûsuf'un kardeşleri muhterem (babalarına) Yâkub Aleyhisselâm'ın yanına (dönüverdiler) Mısır'da gördükleri ikramı ziyafetleri yâd ettiler ve (dediler ki: Ey pederimiz!.) Bir daha müracaat ettiğimiz zaman bize tekrar zahire verilmeyecek (bizden zahire men edildi) kardeşimiz Bünyamin bizimle beraber Mısır'a gitmedikçe artık bize; zahire verilmiyeceğini Mısır maliye nâzın bize ihtar etti. Bizim ise zahireye ihtiyacımız var (artık) tekrar zahire alabilmemiz İçin (bizimle beraber kardeşimizi de) Bünyamini de (gönder ki) onun nâmına da bizim namımıza da (zahire alalım ve) sen Bünyamin'den dolayı korkma, (muhakkak ki, biz onun için elbetde muhafız kimseleriz) onu güzelce korumaya muktediriz. Onu sana iade edinceye değin hıfz-ı siyânete çalışır dururuz.

(64) : Hazret-i Yâkub da onların bu sözlerine, teminatlarına cevaben (dediki: Onun) Bünyâmin'in muhafazası (hakkında size inanabilir miyim?.) Vaktiyle Yûsuf hakkında vermiş olduğunuz teminatın nasıl asılsız olduğu meydana çıkmış değil mi? (Meğer ki) Yin© aldanarak (evvelce) Bünyâmin'in (kardeşi) Yûsuf (hakkında size emniyet ettiğim gibi ola) o emniyetim nasıl ki, boşa çıkmış oldu, bu defa da emniyet edersem öyle olmak ihtimâli var. Evet.. Hazret-i Yûsuf hakkında yemîn ederek teminat vermişlerdi. Halbuki, bu teminata riâyet etmemişlerdi. Artık onların bu sözlerine de nasıl emniyet edilebilirdi? Emniyet ise bir itminanı kalpten ibaretdir ki, bunun husulü için bunu ihlâl edecek, bir hâdisenİL vücude gelmemiş olması iktizâ eder. Binâenaleyh Hazret-i Yâkub onların sözlerine itimat edemiyeceğini bildirmiş ve demiştir ki: (İmdi) Öyle insanlar vesaire değil, mahza (Allah Teaîâ'dir en hayırlı saklayıcı) mahlûkatını koruyup muhafaza edici (ve) O Haalık-ı Kerîm'dir kullarına (merhamet edenlerin en merhametlisi) artık ben ancak o Haalık-ı Zîşan'a sığınırım, umurumu ona tefyiz ederim, beni bir daha Yûsüfün gaybubeti gibi bir musibete, bir teessüre uğratmayacağını o kerîm mabudumun lûtf ve ihsanından beklerim.

Hazret-i Yâkub, bu suretle ihtar etmiş oluyor ki: İnsan her işinde muvaffakiyete erebilmesi içini Cenab-ı Hak'ka iltica etmelidir, ve her hususunda emniyetini, selâmetini, muvaffakiyetini o Haalık-ı Azîm'den beklemelidir, niyaz etmelidir.

***

وَلَمَّا فَتَحُوا
مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا
مَا نَبْغِي هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ
أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ
مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ
فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾
وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ
وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(65) : Vaktâki yüklerini açtılar, sermayelerini kendilerine reddedilmiş buldular. Dediler ki: Ey pederimiz!. Daha ne isteriz?. Bu bizhn sermayemizdir, bize iade edilmiş. Ailemize yine zahire getiririz ve kardeşimizi muhafaza ederiz ve bir deve yükü de **arttırırız.** Bu ise az bir zahiredir.

(66) : Dedi ki: Onu sizinle beraber göndermem, onu bana getireceğinize dâir Allah Tealâ'dan bana sağlam bâ: âhıtda bulunacağınıza değin. Meğer ki, etrafınız ihata edilecek olsun. Vaktaki, ona âhitlannı getiriverdiler. Dedi ki: Allah Tealâ'da dedOderimizin üzerine şahhdir.

(67) : Ve dedi kic OğuUanmî. Bir kapıdan girmeyiniz, ayrı ayrı kapılardan giriniz. Maamafih Allah tarafından mukadder olan hangi bir şeyi sizden def edemem. **Hükm ancak** AHah'ındır. Ben Allah'a tevekkül ettim, ve tevekkül edenler ancak ona tevekkül etsinler.

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yâkub'un Mısır'dan avdet eden oğullarının kendilerine sermayelerinin iade edilmiş olduğunu anlayınca daha bolca zahire getirebilmeleri için diğer bir kardeşlerini de yanlarına alarak tekrar Mısır'a gitmelerini muhterem babalarından istemiş olduklarını bildiriyor. Hazret-i Yâkub'un da oğullarına hitaben nam-ı ilâhîye yemin ile kendisine teminat verilmedikçe onlara müsaadede bulunmayacağını bildirdiğini ve Mısır'a gidince de şehire muhtelif kapılarından girmelerini onlara tavsiye eylediğini ve maahaza takdiri ilâhîye hiç bir şeyin mâni olamıyacağmı da onlara ihtar buyurmuş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Yûsuf Aleyhisselâm'm kardeşleri Mısır'dan kendi yurtlarına dönmüşlerdi **(vaktaki)** Mısır'dan getirmiş oldukları **(yüklerini açtılar)** zahire almak için Mısır'a götürmüş oldukları **(sermayelerini kendilerine reddedilmiş buldular)** kendilerine bir iyilik, bir muavenet yapılmış olduğuna kâani oldular, Hazret-i Yâkub'a hitaben **(dediler ki, ey pederimiz!. Daha ne isteriz?.)** bu, Mısır maliye nazırının bizlere bir ihsanı değil mi?. (Bu) yüklerimizden çıkan şey **(bizim** sermayemizdir) Mısır'a götürmüştük (bize iâds edilmiş) hakkımızda ne iyi bir yardım!. Bu sermaye ile tekrar Mısır'a gidelim (â'lemize yine) bu sermaye ile **(zahire)** maişetimize medar olabilecek şeyler (getiririz) Mısır hükümetinden almış bulunuruz. (Ve) Bu kere bizimle beraber göndereceğin **(kardeşimizi)** Bünyamin'i de **(muhafaza** ederiz) onu tehlikelerden koruruz, ona korkacağın bir şey isabet etmez. (Ve) Onun nâmına da zahire alacağımız için **(bir deve yükü de)** zahiremizi **(arttırırız)** şimdi (bu) getirmiş olduğumuz (ise az **bir zahiredir.)** Bize kifayet etmez. Artık müsaade et de kardeşimizi de beraber alıp Mısır'a götürelim. Diğer bir tevcihe göre de **(bu ise)** öyle bir deve yükü daha zahire alıp getirebilmemiz ise: Mısır maliye nazırının bizlere göstermiş olduğu ikrama, misafirperverliğe nazaran **(az bir zahiredir)** cüz'î bir şeydir, onu da bize vermekten çekinmez.

§ Meyir; başka yerden zahire celbetmek demektir. «Meyire» de böyle celbedilen zâhiredir. Böyle bir zâhireyi celbetmeğ «imtiyar» da denilir.

(66) : Hazret-i Yâkub da oğullarının bu arzularına cevaben **(dedi ki: Onu)** oğlum Bünyamin'i **(sizinle beraber)** Mısır'a **(göndermem)** buna hiç bir vakit müsaade etmem **(onu bana getireceğinize dâir Allah Tealâ'dan hana sağlam bir âbidda bulunacağınıza değin)** yâni Bünyamin'i hakkında kötü bir muamelede bulunmaksızın tekrar bana getireceğinize dâir Cenab-ı Hak'kın nâmı akdesine yemîn ederek bana öyle kuvvetli, müekket bir taahhütde bühınmadtkca onu sizinle beraber göndermem. (Meğer ki,) sizin kasdiniz olmaksızın bir musibetle **(etrafınız ihata edilecek olsun)** gittiğiniz yerde sizin için define kaadir olmayacağınız bir felâket yüz göstersin, hepinizde bir fenalığa, bir helâke mâruz kalmış olasınız, böyle bir hâl ise müstesnâdır, o takdirde siz mazur sayılırsınız. Hazret-i Yâkub'un böyle kendisine teminat vermelerini teklif etmesi üzerine oğullan **(vak-**

tâki, ona) Hazret-i Yâkub'a istediği veçhile (ahdlarını) namı ilâhîye kasem suretiyle taahhütlerini (getiriverditer) and içtiler, teminat verdiler, Hazret-i Yâkub da (dedi ki: Allah Tealâ dediklerimiz üzerine şâhiddir) bu aramızdaki muhavereye, ahd-ü peymâne tamamiyle muttalîdir. Artık buna rdâyıetde bulunmak bizim için bir vecibedir. Hazret-i Yâkub, bu ifadesiyle oğullarının verdikleri teminata bihakkın riâyet etmelerini kendilerine; tavsiye etmiş bulunuyordu.

(67) : Hazret-i Yâkub, bütün oğullarının Mısır'a gitmelerine müsaade etti (ve dedi ki: Oğullarım!.) Mısır'a gittiğiniz zaman hepiniz şehre (bir kapıdan girmeyiniz) aralan ayrılmış olan (ayn ayrı kapılardan giriniz) o kapılar öyle birbirine pek yakın: Muttasil bir halde bulunmasın. Bu sizin isabeti ayn-a mâni, fâideli bir hareketdir. (maamafih Allah tarafından) mukadder olan her (hangibir şeyi sizden defedemem) Allah göstermesin, hakkınızda bir kötü hâdise mukadder ise o elbetteki, vâki olur. Benim bu tavsiyem ise bir şefkat eseridir, zâhirî sebeplere riâyet etmenin lüzumuna bir işaret içindir, yoksa (hüküm ancak Allah'ındır) onun iradesi hilâfına kimse bir şeye kaadir olamaz. (Ben Allah'a tevekkül ettim) benim vekilim o'dur. Onun her fiiline ben razıyım, onun bir muktezayı hikmet olduğuna kani'im. Mukadderatı ilâhîyye ne ise o tecellî eder (ve tevekkül edenler) hak'ka itimad hususunda sebat etmek isteyenler (ancak ona) o Hâalikı bînazire (tevekkül etsinler) başkalarına tevekkül ve itimad etmesinler. Çünki yalnız Hak Tealâ'ya tevekkül ve itimad, vecîbelerin en büyüğü bulunmaktadır.

§ Tefsirlerde mufassalan yazılı olduğu üzere Yâkub Aleyhisselâm'ın oğulları, kuvvete, kemâle, hüsnü cemâle mâlik idiler, muhterem bir zâtın oğulları olan güzide bir zümre halind© bulunuyorlardı. Onları öyle birlikte bir kapıdan içeri girmeleri nâsin kendilerine nazarlarını celbedebilirdi. Bu yüzden isabeti ayne uğramaları melhuz idi. İsabeti ayn = göz değmesi ise arasıra vâki bir hakikattir. Bu lihikmetin bazı insanlarda bulunan bir hâlet-i ruhiye eseridir. Fıtretlerindeki şeametden, yüreklerindeki haset ve hasasetden neş'et etmektedir. Bunlar bakıp hoşlandıkları veya kıskandıkları bazı kimseler üzerinde mücerret gözlerinin dokunmasiyle fena tesirlerde bulunurlar. Bu hâl inkâr edilemez. Nice gözlerden gizli kuvvetler vardır kd, mevcudat üzerinde çeşit çeşit tesirlerde bulunur. Binaenaleyh bazı gözlerde de böyle görülemeyen bir kuvvet, bir hassa bulunabilir ki, onun mücerret teveccüh etmesiyle bir fena hâdise vücude gelebilir. Bunu kimse aklen inkâr edemez. Naklen ise bu sabittir. Ve vakit vakit de görülmektedir. Nitekim bir hadisi şerifte de: (Elayım hakkım) buyurulmuştur. Yâni: Göz dokunması, sâbitdir, hakikaten vâkidir. Yine hadisi şerif kitaplarında v© tefsirlerde yazılı olduğu üzere Resûli Ekrem Efendimiz, 'muhterem torunları Hazret-i Hasan ile Hazret-i Hüseyin hakkında Allah Tealâ'ya sığınır

(لامة Oje y\j»j <*l*j j\la-î. Jfj* i*bl -ûl oLV ^JLftl) diye dua ederdi. İbrahim Aleyhisselâm da mahdumları İsmail ve İshâk Aleyhimesselâm hakkında böyle duada, istiâzede bulunurdu. Yâni: ikinizi de Allah Tealâ'nın kelimeleriyle, ilâhî âyetleriyle herbir şeytandan, yılan, akrep gibi her bir muzır hayvandan, ve her bir kötü bakışlı gözden dolayı Cenab-ı Hak'kın hıfz-ü himayesine havale edierim. Velhâsıl: Muzır şeylerden kaçınmak fâideli şeyleri elde edebilmek için zahirî esbaba tevessül etmekle beraber asıl Cenab-ı Hak'km siyanetine iltica etmeli, ona tevekkülde bulunmalıdır. Feyz ve necatı ondan beklemelidir.

Evet.. Tevekkül etmek istiyor isen işini yapmaya çalış, meselâ: Ekinini ek, sonra Cenab-ı Hak'ka itimatda bulun, maksadın husulünü onun feyzinden bekle. İşte Hazret-i Yâkub'un oğullarına tavsiyesi de böyle esbaba tevessülün cevazını göstermektedir.

*

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ
مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ
لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
٦٨ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي
أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٦٩
فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ
أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ٧٠

MEALİ ÂLİSİ

(68) : Vaktaki, babafemiiiii kendüerine emretdiği veçbüe -şehre- girdik»', **böyle bir giriş, onlardan hiçbir takdirî ilâhîyi defeder olmadı. Ancak Yâkub'un nefsmdeki bir haceti yerine getirmiş oldu. Ve şüphe yok o, kendisine tâlim etmiş olduğumuzdan dolayı bir um sahibi idi. Velâkin insanların** ekserisi **bilmezler.**

(69) : Ve Yûsuf ün huzuruna girdikleri zaman, kardeşim yanına alıverdi. Ve dedi kh Şüphe yok, ben senin kardeşinim artık yapar oldukları şeyden dolayı mahzun obua.

(70) : Vaktâki; onların yüklerini hazırlattı, su kabım kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir nidâ eden nida etti ki: Ey kafile -halkı- şüphe yok ki, siz hırsızlarsınız.

***

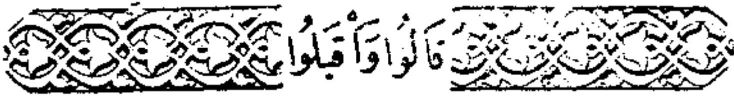
İ Z A H

(68) : Bu mübarek âyetlerde Hazretti Yûsufün kardeşlerinin tekrar Mısır'a gidip babalarının tavsiyesi veçhile şehre girdiklerini ve bu suretle muhterem pederlerinin bir arzusuna hizmet etmiş, fakat mukadderatın tecellîsini bertaraf edememiş bulunduklarını bildiriyor. Ve Hazret-i Yûsuf'un özkardeşini yanına alarak kendisini ona bildirdiğini ve ona teselli verdiğini ve onu yanında alıkoymaya bir vesdle olmak üzere maşrapasını onun yükü içine bıraktırmış bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Yâkub Aleyhisselâm'ın müsaadesiyle bütün oğulları Mısır'a gittiler. **(Vaktaki)** Muhterem **(babalarının kendilerine emretdiği veçhile)** ayrı ayrı kapılardan şehre **(girdiler, böyle)** müteferrik **(bir giriş, onlardan)** o muhterem aile efradından **(hiçbir takdiri ilâhîyi defeder olmadı)** haklarında mukadder olan şey ne ise yine o vücude geldi, onların o tedbirleri kendilerini siyanet-i ilâhîyeden müstağni kılmadı, ancak Cenab-ı Hak'km muhafazası sayesinde isabeti ayna uğramadılar. Fakat haklarında başka türlü mukadderat tecellî etti. Bir kardeşlerinin bir müddet Mısır'da tevkifine lüzum görüldü. Hazret-i Yâkub da bu sebeple yine muvakkaten bir müddet hüzn ve keder içinde kaldı. Fakat öyle başka başka kapılardan şehre girilmesi **(ancak)** Hazret-i (Yâ**kub'un nefsindeki bir haceti yerine getirmiş oldu)** onun bir şefkat eseri olan emrine riâyet edilmesini vücude getirdi. Veyâhud böyle müteferrik bir suretde şehre girilmesiyle Hazret-i Yâkub, kendi nefsindeki, düşüncesindeki bir hâaeti, bir şefkât eserini vücude getirmiş cldu. Oğullarının kendisine muhalefet etmediklerini görmüş bulundu. İşte o giriş, yalnız kendisi için böyle bir fâidebahş olmuştur. **(Ve şüphe yok ki, o) Hazret-i** Yâkub **(kendisine tâlim etmiş)** vahyile, hüccetler nasb ile bir nice şeyler bildirmiş **(olduğumuzdan dolayı bir ilmt sahibi idi)** takdiri ilâhîye bir şeyin mâni olamayacağını bilirdi, bâzı hâdiselerin vücudüne veya âdem-i vücudüne bâzı şeylerin sebep olarak yaradılmış bulunduğuna vâkıf idi, birçok hakikatlara, maslahatlara vukuf sahibi bulunuyordu. Binaenaleyh oğullarına bir tavsiyesi de bir ilm neticesi bulunmuştur. **(Velâldn insanların ekserisi bilmezler)** esrarı kadere vâkıf değildirler. Bir takım sebeplere sarılmanın kadere mâni olacağını sanar dururlar. Hazret-i Yâkub ise elbetde böyle bir kanaatde bulunmamıştır.

(69) : Hazret-i Yâkub'un oğulları tekrar Mısır'a gittikleri (ve) kardeşleri Hazret-i **(Yûsufün huzuruna girdikleri zaman)** Hazret-i Yûsuf, Bünyamin adındaki ana-baba bir **(kardeşini yanına alıverdi)** hakkında birçok nüvazişkârane muamelede bulundu. Sonra da ona **(dedi ki: Şüphe yok, ben senin kardeşinim)** öyle senelere» muhterem babasından uzak düşmüş olan Yûsuf benim (artık) o diğer kardeşlerimizin benim hakkımda vaktiyle **(yapar oldukları şeyden dolayı mahzun olma)** o bir takdiri ilâhî eseri idi ki, vuku bulmuş oldu. Cenabı Hak da lûtf ve ihsanda bulundu. Bizleri yine mülakata, nimetlere nail buyurdu. Hazreti Yûsuf, Bünyamin'ıe şu mealde bir tenbihde bulunmuştu. Şimdi seni bir bahane ile bir müddet yanımda alıkoyacağım, bundan dolayı da sakın teessüre kapılma, neticesi pek güzel olacaktır.

(70) : **(Vaktaki)** Yûsuf Aleyhisselâm **(onların)** o kardeşlerinin **(yüklerin hazırlattı)** kendilerine verilecek zahireleri hemen ihzar etti, bu sırada **(su kabını)** altundan veya gümüşden yapılmış olan maşrapasını veya, cevherler ile süslenmiş olan pek kıymetli bir ölçeği, Bünyamin adındaki **(kardeşinin yükü içine)** bizzat veya hizmetçisi vasıtasiyle gizlice **(koydu)** kardeşleri kendi yanından ayrılıp biraz gittikden **(sonra)** arkalarından **(bir nida eden nida etti** ki) yüksek bir sesle çağırdı M: **(Ey kafile!.)** Halkı, Kervan ahalisi!. Durunuz. **(Şüphe yok ki, siz hırsızlarsınız)** .yâni: Siz vaktiyte Hazret-i Yûsufü pederinden sirkat edercesine almış, kuyuya atmış, o suikasdinizi gizlemiş kimselersinizdir. Yahud böyle bir nida, Hazret-i Yûsüfün emriyle olmaksızın hizmetçiler tarafından vuku bulmuştu. Veyahud bu nida, bir istifham mahiyetindedir. Denilmiş oluyordu ki: Siz herhalde hırsız kimseler misiniz?. Durunuzda araştırmada bulunalım.

*
*

عليهم ماذا تفقدون ٧١ قالوا نفقد صواع الملك ولمن
جاء به حمل بعير وانا به زعيم ٧٢ قالوا تالله لقد علمتم
ما جئنا لنفسد في الارض وما كنا سارقين ٧٣ قالوا
فما جزاؤه ان كنتم كاذبين ٧٤ قالوا جزاؤه
من وجد في رحله فهو جزاؤه كذلك نجزي الظالمين ٧٥

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Onlar döndüler de dediler ki: Hangi şeyi arıyorsunuz?.

(72) : Dediler ki: Hükümdarın su kabını arıyoruz, ve onu getirecek kimse iÇin bir deve yükü vardır. Ve ben de ona kefilim.

(73) : Dediler ki: Allah'a kasem olsun, siz de muhakkak bihnişsimzdir ki, Biz bu yerde fesat çıkarmak için gelmedik ve biz hırsız kimseler olmadık.

(74) : Dediler ki: Eğer siz yalancı kimseler oldunuz ise onun cezası nedir?.

(75) : Dediler ki: Onun cezası, kimin yükünde bulunur ise, işte o onun cezasıdır. Biz zâlimleri böylece cezalandırırız.

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, Yûsuf Aleyhisselâm'ın kendilerine hırsızlar diye nida edilen kardeşlerinin sualine verilen cevabı ve o hususa dâir iki tarafın muhaveresini ve hırsız olan şahsın çaldığı mal mukabilinde ceza olarak köle ittihâz edileceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsufün kardeşleri zahirelerini alarak Mısır'dan ayrılmak üzere yola çıkmışlardı. Arkalarından nidâ edilerek siz hırsız kimselersiniz!. Durunuz gitmeyiniz denilince bu zatlar **(onlara)** o nida eden şahsa, hükümdarın adamlarına doğru **(döndülerde dediler ki:)** Hangi malınız çalınmış?. **(Hangi şeyi arıyorsunuz?.)**

(72) : O nida edenler de **(dediler ki: Hükümdarın su kabını arıyoruz)** o maşrapa gaip olmuş **(ve onu getirecek kimse için)** onu öyle teftişe araştırmaya hacet bırakmaksızın alıp bize getirecek şahıs için **(bir deve yükü)** taam **(vardır)** ona bir ayak kirası, bir mükâfat olmak üzere böyle bir şey verilecektir. (Ve) Öyle nida eden kimsıe de dedi ki: **(Bende ona)** O taamin verileceğine **(kefilim)** onun verilmesine deruhte ederim.

(73) : Hazret-i Yûsufün kardeşleri müteessir oldular ve **(dediler ki: Allaha kasem olsun)** ki, biz hırsız kimseler dleğiliz. (Siz de) Ey Mısır hükümdarının adamları **(muhakkak bilmişsinizdir ki,)** daha evvel bizim gelip gitmemizden, şahsî haberimizden dolayı bakıp anlamışsınızdır ki **(biz bu** yerde) bu Mısır diyarında öyle hırsızlık gibi bir **(fesat çıkarmak için)** buraya **(gelmedik ve)** yine siz muhakkak bilirsiniz ki **(biz)** hiçbir veçhile **(hırsız kimseler olmadık)** artık bizlere öyle bir töhmet nasıl isnâd edilebilir?. Hattâ deniliyor ki: Vaktiyle onların yükleri içine gizlice konulmuş olan sermayelerini tekrar Mısır'a gidince hükümete ned ve teslim etmişlerdi. Bu defa denilmiş oluyor ki: Eğer biz hırsız kimseler olsa idik öyle denklerimiz arasında bulunan **bir** sermayeyi size iâde eder **nü idik?.**

(74) : Hazret-i Yûsuf ün adamları ve o nida eden şahıs (dediler ki; Eğer siz yalancı kimseler oldunuz ise) yâni: **Ey yolcular!. Eğer gaip olan su kabı sizin**

eşyanız arasında bulunur da yalan söylemiş olduğunuz anlaşılırsa **(onun)** öyle bir hırsızlığın **{cezası)** sizin şeriatınıza göre (nedir?.) Böyle bir şeyi çalan kimse ne suretle cezaya çarpılır.

(75) : Hazret-i Yûsuf ün kardeşleri de hırsızlıktan beri olduklarına kanaatleri olduğu için kendi şeriaüan hükmünü beyân ederek **(dediler kî: Onun cezası, kimin yükünde bulunursa)** yâr* O çalman şey, aranır da hangimizin yükünden meydana çıkar, çalınmış olduğu tahakkuk ederse (o) çalmış olan şahıs **(onun)** o sirkat fi'linin **(cezasıdır)** bir sene kadar müddetle köle olarak malını çalmış olduğu şahsın yanında kalmaya mahkûmı olur. **(Biz zâlimleri)** Hırsızlan böyle köle olarak alıkoymak suretiyle **(cezalandırırız)** bizim, şeriatımızın hükmü budur. Mısır hükümetinin kanunlarına göre ise böyle bir hırsız döğülürdü ve kendisinden çaldığı malın iki misli alınırdı.

فبدأ بأوعيتهم قبل وعاء أخيه ثم استخرجها من وعاء
أخيه كذلك كدنا ليوسف ما كان ليأخذ أخاه
في دين الملك إلا أن يشاء الله نرفع درجات من نشاء
وفوق كل ذي علم عليم ٧٦ قالوا إن يسرق فقد
سرق أخ له من قبل فأسرها يوسف في نفسه ولم
يبدها لهم قال أنتم شر مكانا والله أعلم بما تصفون
٧٧ قالوا يا أيها العزيز إن له أبا شيخا كبيرا
فخذ أحدنا مكانه إنا نراك من المحسنين ٧٨
قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متاعنا عنده إنا
إذا لظالمون ٧٩

MEALİ ÂLİSt

(76) : Artık kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra onu kardeşinin yükünden çıkarıverdi. İşte Yûsuf için böyle hk tedbir yaptık. Yoksa hükümdarın âmme göre kardeşini alıkoyabilecek değildi. Meğer ki, Allah Tealâ dilesin. Biz dÜediğkniz kimseyi derecelerle yükseltiriz. Ve her bilgi sahibinin üstünde daha ziyâde bir bilgin vardır.

(77) : Dediler ki: Eğer çaldı ise onun bir kardeşi de daha evvel çalmış idi. Yûsuf de bunu nefsinde gizledi ve bunu onlara açıklamadı. Dedi ki: Siz kötü bir durumdasınız ve Allah Tealâ sizin vasfetdiğinize pek ziyâde alimdir.

(78) : Dediler ki: Ey Aziz!. Muhakkak onun bir ihtiyar büyük babası vardır. Onun yerine bizden birini al. Şüphesiz ki, biz seni iyilik edenlerden görüyoruz.

(79) : Dedi ki: Biz malımızı yanında bulduğumuzdan başkasını almaktan Allah'a sığınırız. Şüphe yok ki, biz o halde elbetde zâlimleriz.

*

İ Z A H

(76) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yûsuf ün öz kardeşini muvakkaten yanında alıkoymak için iltizam ettiği tedbirin sureti cereyanını bdldriyor. Gaip olan malın kendi yükünde zuhuru bahanesiyle o kardeşini yanında alıkoyduğunu ve diğer kardeşlerinin ricalarına karşı vermiş olduğu cevabı beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Kaybolduğu söylenilen su kabını kafile eşyası arasında aramaya lüzum gösterilmişti. Bunun üzerine kafile geri dönerek yüklerinin, teftiş edilmesini istediler. (Artık) Hazret-i Yûsuf (kardeşinin) ana baba bir kardeşi Bünyamin' in (yükünden önce onların) o diğer baba bir kardeşlerinin (yüklerini aramaya başladı) bir töhmet şaibesi bulunmasın diye böyle hepsini teftişe lüzum gördü. (Sonra) da (onu) o gaip olan su kabım (kardeşinin yükünden) arayıp buldu, meydana (çıkarıverdi) güya bu sirkati o yapmış gibi görülerek onu Hazret-i Yûsuf yanında alıkoydu. Cenab-ı Hak'da buyuruyor ki: (İşte Yûsuf için böyle bir tedbir yaptık) yâni: Hazret-i Yûsuf ün öz kardeşim yanında bırakması ve binoetice kendismin varlığından bütün kardeşlerinin haberdar olmaları için böyle bir muamele yapmayı Hazret-i Yûsuf e ilham etmiş olduk. (Yoksa hükümdarın dinme göre) onun hırsızlar hakkındaki hükmünü nazara alarak (kardeşini alıkoyabilecek değildi) çünki o hükümdarın cezası böyle bir sirkat vukuunda sirkat edeni döğmekten vetondan iki kat cezaî nakdi almaktan ibaret idi. Halbuki, Ha/ret-i Yûsuf ün tâbi olduğu şeriâti Üâhîyenin hükmi öyle değildi. Belki sirkat

edeni bir sene kadar köle olarak alıkoymaktı. Maamafih şimdi hakikî bir surette bir sirkat de yok idi. Artık kardeşini elbetde hükümdarın hükmüne tâbi tutamazdı. (Meğer ki, **Allah** Tealâ diksin) hükümdarın hükmü veçhile muâmele yapılmasına Cenab-ı Hak izin versin. Diğer bir tevcihe göre de: Velâkin Allah Tealâ'mn dilemesiyle kardeşini hükümdarın dininin gayrı olan bir dine, âli Yâkub dinine «şeriatin© göre yanında alıkoydu, onu bir muvakkat köle gibi gösterdi. Cenab-ı Hak, Yûsuf Aleyhisselâm'ın bu husausdaki tedbirini tahsin buyurmuş olduğunu ibraz için buyuruyor ki: (Biz dilediğimiz kimseyi derecelerle yükseltiriz) yâni: Dilediğimiz kulu ilm ve irfan ile, ahkâmı diniyeye riâyet ile mümtaz eder onun kaderini îlâ buyururuz. İşte Hazret-i Yûsuf de böyle bir şerefe mazhar olmuş, kardeşlerinden ziyâde yüksek dereceleri hâiz bulunmuştur. (Ve her bilgi sahibinin üstünde daha ziyâde **bir** bilgin vardır.) Evet.. İlm gayri mütenahîdir, beşeriyetin ilm sahasındaki mertebeleri ise mütefavitdir. Hiçbir kimse kendisini bütün ilm sahipterinin fevkinde zannedemez. İşte Hazret-i Yûsuf'un kardeşleri de haddizatında birer âlim zatlar idilerse de Hazret-i Yûsuf ilmen onların fevkinde bulunmuştu. Velhâsıl: Bütün ulûmi beşeriyye, mütefavitdir, mütenahîdir. Ancak Allah Tealâ'nın ilmi gayrı mütenahîdir. Tâlimden münezzehdir, bütün mahlûkatının ihnlerinin fevkindledir, ezelîdir, ebedîdir. Amenna.. Bu âyet-ı kerîme bir delildir ki: İlm, makamların en şereflisidir, ve derecelerin en yükseğidir.

«İlmin ulûvvi kadrini ber veçhi. bihterîn»
«İsbat eder şehadeti hel yestevülezîn»

(77) : Yûsuf Aleyhisselâm'ın kardeşleri kendilerinden ârı defetmek kendi nefislerine bir tesliyetde bulunmak için (dediler ki: Eğer) Bünyamin o yükünden çıkarılan maşrapayı (çaldı ise onun bir kardeşi de daha evvel çalmış idi) onun öz kardeşi de vaktiyle bir hırsızlık yapmış idi. Fakat onların yolunda bulunmuyoruz. Biz onlar gibi sirkati irtikâb etmiş değiliz. Hazret-i (Yûsuf de bunu) onların bu isnadından husule gelen teessüri kalbisini (nefsinde gizledi) sabr etti, sükûtda bulundu. (Ve bunu **onlara açıklamadı)** Onların sözlerinden mükedder olduğunu, bu hâlet-i ruhiyesini onlara anlatmadı, lakayt bulundu. Ve kendi kendine kalben (dedi ki:) Ey kardeşlerim!, (siz **kötü** bir durumdasınız) yâni: Bana sirkat isnat ettiğinizden dolayı veya beni vaktiyle babamın yanından ayırarak hakkımda zalimane muamelede bulunmuş olduğunuzdan dolayı kötü bir vaziyetde bulunmuşsunuzdur. **(Ve Allah** Tealâ sizin vasfetdiğinize) bana öyle sirkat isnâd etmenizin doğru olmadığına, onun bir iftiradan ibaret bulunduğuna **(pek ziyâde alimdir)** artık sizi bana isnat ettiğiniz o gayrı vâki vasıf dan dolayı mes'ul tutabileceğini hiç düşünmez misiniz?. Artık ne cesaret ki, bana öyle hilafı hakikat bir isnâdda bulunmuş oldunuz?.

§ Hazret-i Yûsuf ün kardeşleri Bünyamin hakkında bunun kardeşi de bir sirkatde bulunmuşdu sözleriyle Hazret-i Yûsufü kasdetmişlerdi. Hazret-i Yûsufe **vaktiyle** bir sirkat isnâd edilmiş idi. Şöyle ki: Bu hususta muhtelif rivayetler var-

dır. Ezcümle deniliyor ki: Hazret-i Yûsuf gençMği zamanında muhterem babası Hazret-i Yâkub'un hanıesindeki bir tavuğu alarak bir dilenciye vermişdi. Veya muhterem pederinin sofrasına âid taamlardan alarak fakirlere verirdi. Veyahud Hazret-i Yûsuf'ün valdesi Rahil mümîn imiş* Rahil'in babası ise kâfir olup bir puta taparmış, Hazret-i Yûsuf vâldesinin emri üzerine o putu gizlice alıp kırmış, helaya atmıştı, bunun neticesinde o şahsın puta ibâdeti terkedeceğini ummuşlardı. İşte bu gibi bir vak'a Hazret-i Yûsuf hakkmda bir sirkat telâkki edilmişti. Diğer bir rivayete göre de Hazreti- Yûsufün vâldesi vefat edince onu halası, yâni İshak Aleyhisselâm'ın kızı yanına aldı, bu kadın daha pek çocuk bulunan Hazret-i Yûsuf'ü pek ziyâde seviyordu. Hazret-i Yâkub o masumu kendi yanına almak isteyince bu halası bir hile düşündü, İshak Aleyhisselâm'dan kendisine intikâl eden bir kemer vardı ki, bu kemer ile teberrükde bulunulurdu. Bu kemeri daha çocuk olan Hazret-i Yûsuf ün elbisesi altından beline bağlamış, Hazret-i Yûsuf bunun farkında bile değildi. Sonra o kadın bu kemerin çalındığım iddia etmiş, ararken Hazret-i Yûsuf'un beline bağlanmış olduğunu görmüşler, Hazret-i Yâkub da eğer onu Yûsuf çalmış ise onu bir sene yanında alıkoydemiş, halası da bu bahane ile o pek sevdiği masumu bir müddet daha yanında tutmuştu. Velhâsıl: Bunlardan hiç biri bir sirkat değilse de kardeşleri böyle bir şeyi bu sirkat sanarak, Hazret-i Yûsüfe isnâd etmişlerdi.

(78) : Yûsuf Aleyhisselâm kardeşi Bünyamin'i yanında alıkoymaya karar verince diğer kardeşleri (dediler ki: Ey Aziz!;) ey muhterem maliye nâzın!. (Muhakkak onun) o yanında alıkoyduğu Bünyamin'in (bir ihtiyar) pek yaşlı (büyük) kaderi âlî (babası vardır) onun firakına tahammül edemez, onu çok sevdiği için onun ayrılığına sabr edemez (onun yerine bizden birini al) tevkif et, onun o muhterem babasına iyilikde bulun, onu salıver, pederine gönder (şüphesiz ki, biz seni iyilik edenlerden görüyoruz.) Senin pek âlicenap, ihsankâr olduğunu görüp duruyoruz. Artık bize bu lûtfta da bulun.

(79) : Hazret-i Yûsüf'te onlara cevaben (dedi kh Biz malımızı yanında bulduğumuzdan başkasını almaktan Allah'a sığınır») onun yerine başkasını alıp yanımızda bırakamayız, öyle bir hareket günâhdır. Cenab-ı Hak, bizi öyle bir îşte bulunmaktan korusun. (Şüphe yok ki,) Eğer biz sizin dediğiniz gibi yaparsak, malımızı kendi yükünde bulmadığımızı alır köle yaparsak (biz o halde elbetde zâlimleriz) sizin bildirdiğiniz hükmi diniye muhalefet etmiş, zâlim kimselerden olmuş oluruz. «Hazreti Yûsufün kardeşini bir müddet yanında alıkoyması, bir vahyi ilâhîye müstenid idi, Cenab-ı Hak tarafından müsaade edilen bir tedbirden ibaret bulunmuşdu. Bu yüzden diğer kardeşleri müteessir olacakları cihetle bu onların hakkmda bir kefaret mahiyetinde bulunmuştur. Hazreti Yâkub da bu vesile ile daha nice âli derecelere nail olmuştur. Bunda kim bilir daha nice hikmetler de vardır. jAllahuâlem bissevab.

*

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا
قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا
مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ
حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ
٨٠ ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ
سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ
حَافِظِينَ ٨١

MEALİ ÂLİSİ

(80) : Vaktaki, ondan ye*se düştüler, birbiriyle fısıldanarak başkalarından ayrıldılar. Büyükleri dedi ki: Babanızın muhakkak Allah'a yemin île teminat almış olduğunu ve sizin evvelce de Yûsuf ün hakkında yapmış olduğunuz kusuru bilmediniz mi?. Artık babam bana izin verıńceyedeğin veya benim için Cenab-ı Hak hükmedinceye değin bu yerden ayrılmam ve o, hükmedenlerin hayırlısıdır.

(81) : Babanıza dönünde deyiniz ki: Ey Pederimiz!. Şüphe yok ki, oğlun hırsızlıkda bulundu. Biz biküğmiiz şeyden başkasına şahadet eder olmadık, ve biz gaybi -bilip onu- hıfzediciler değiliz.

Î Z A H

(80) : Bu mübarek âyetler de Hazret-i Yûsuf ün kardeşlerinin Bünyamin'i kuratramıyacaklannı anlayınca meyusâne bdr suretde yurtlarına dönmeğe başladıklarını ve büyük kardeşlerinin de bunlan muaheze ederek babasının müsa-

adesi veya Cenab-ı Hak'kın bir hükmü olmadıkça Mısır'dan ayrılmayacağını söylemiş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsüfün kardeşleri, Mısır'da alıkonulacak olan Bünyamin'in yerine kendilerinden birinin tevkif edilmesini nica etmişlerdi. (Vaktaki) bu ricalarının kabul edilmediğini anlayarak (yeise düştüler) ümitleri kesilmiş oldu. Bu on kardeş (birbiriyle fısıldanarak) gizlice konuşarak (başkalarından ayrıldılar) şâir kimselerden ayrılarak bir tarafa çekildiler (büyükleri) yâni: Onların yaşça büyüğü olan «Rubil» veya ilm ve fazilet itibariyle büyükleri olan «Yehuza» veya «Şem'un» adındaki kardeşleri (dedi ki:) Bir kere düşününüz!. (Babanızın) bu Bünyamin'i sizinle beraber Mısır'a göndermeden evvel onu koruyacağınıza dâir (muhakkak Allah'a yemin ile sizden teminat) bir kuvvetli ahd (almış olduğunu) bilmediniz mi?. Elbetde bilirsiniz, (ve sizin evvelce de Yûsüfün hakkında yapmış olduğunuz kusuru) onu muhafazada bulunmamış olduğunuzu bilâkis, onun hayatına kasdetmiş bulunduğunuzu (bilmediniz mi?.) Elbetde bilmişsinizdir. (Artık babam bana) avdet için (izin verinceye değin veya benim için) Bünyamin'in hangi bir sebeple salıverilmesi suretiyle veya şâir bir sebeple bu yerden ayrılmama (Cenab-ı Hak hükm edinceye değin) ben kendi kendime (bu yerden ayrılmam) Mısır'da kalırım, (ve o) Haalık-ı Zîşan Hazretleri (hükmedenlerin hayırhsıdır.) Çünki o mutlaka hak ile adalet ile hükmeder. Binaenaleyh onun hükmüne riâyet, bü:ün kullan için bir vazife-i ubudiyetdir.

§ Neciyy; kelimesi münaci ve tenaci manasınadır. Cem'i de «enciyedir» Münaci, sırrını gizlice söyleyen kimse demektir. Tenaci de biribiriyle gizlice konuşmak keşfiraz etmekten ibâretdir. «Neciyya» kelimesi cem'i mânasında hâl olarak vârid olmuştur ki, biribiriyle gizlice konuşarak, müşaverede bulunarak mânasını ifâde etmektedir.

(81) : Mısır'da kalmasını iltizam eden büyük kardeşleri diğerlerine (dedi ki:) siz (babanıza) Hazret-i Yâkub'un yanına (dönün de) o mübarek zâta (deytniz kh Ey pederimiz!. Şüphe yok ki oğlun) Bünyamin (hırsızhkda bulundu) şöyle ki: Hükümdarın kaybolan su kabı onun yükü arasından meydana çıkarıldı, (biz bildiğimiz şeyden başkasına şahadet eder olmadık) biz bu hâdiseyi böyle gördüğümüz için veya Mısır hükümdarının ve adamlarının iddialarına göre Bünyamin'e hırsızlık isnâd etmiş oluyoruz, zahiri hâl bunu gösteriyor. (Ve biz gayın) batım hâli, müstakbelde neler olacağını bilip onu (hıfzediciler değiliz) biz ona dâir bir bilgiye sahip bulunmuyoruz. Sana yemin ile teahhütde bulunduğumuz zaman, ileride bdr sirkat hâdisesinin vuku bulacağını, veya böyle bir hâdisenin hilâf-ı hakikat olarak iddia edileceğini elbetde ki, bilmiyorduk. Binaenaleyh biz yeminimize muhalefet etmiş değiliz, bizi mazur gör.

* * *

وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا
وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا
فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ
هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُو
سُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(82) : Ye içinde bulunduğumuz şehre sor ve içinde gelmiş olduğumuz kervan'a da. Ye biz şüphe yok ki, elbetde sadık kimseleriz.

(83) : Dediki: Hayır, size nefisleriniz bir işi süslemiştir. Artık güzel bir sabır, **umulur** ki, Allah Tealâ onların hep 'ini bana getiriverir. Şüphe yok ki, alîm, hakim ancak o'dur.

(84) : Ve onlardan yüz çevirdi. Ve ey Yûsuf e teessüf dedi ve gözlıeri hüzünden dolayı bembeyaz kesildi. Artık teessürünü içine atıyordu.

*

İ Z A H

(82) : Bu mübarek âyetler, Mısır'dan avdet edıen oğullarının sözlerinde doğru olduklarını söyleyerek Hazret-i Yâkub'a te'minat vermek istediklerini, Hazret-i Yâkub'un da oğullarına verdiği cevabı ve sabra sarıldığım ve Mısır'da kalan oğullarının da inayeti ilâhîye ile gelip kendisine kavuşacaklarını bildirerek teessürlerini gizlemeğe çalıştığını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf ün Mısır'dan dönüp gelen kardeşleri babalarının huzuruna girdiler (ve) Mısır'da kalmış olan büyük kardeşlerinin tavsiyesi veçhile muhterem pederlerine dediler ki: Eğer bizim sözümüze inanmıyor isen **(içinde bulunduğumuz şehre sor)** yâni: Bir müddet içinde kaldığımız Mısır ahalisinden sual eyle, hâdise

Mısır'da şâyi olmuştu. Onlar sana bizim doğru sözlü olduğumuzu haber verirler. (ve içinde gelmiş olduğumuz kervan'a da) sor, bizimle beraber Mısır'a gidip avdet eden Ken'an ahalisinden de bu hâdiseyi sual buyur. Hakikati hâl, güzelce anlaşılmış olur. (Ve şüphe yok ki) Allah'a and olsun ki (elbetde) sözümüzde (sadık kimseleriz) artık bizim sözümüze itimat buyur.

• (83) : Hazret-i Yâkub da oğullarının bu sözlerine karşı (diedi ki, hayır) iş haddizatında öyle değil, (size nefisleriniz bir işi süslemiştir) yâni: Yaptığınız bir hareket, sizce fâideli görünmüştü. Bünyamin"i alıp Mısır'a götürmeniz, fazla bir zahire almak arzusuyla sizce muvafık görülmüştür. Mısır hükümdarınca meçhul olan sizin fetvanız ise yerinde olmayan bir fctvâ idi. Bu fetvâ kardeşiniz hakkında doğru olamazdı, çünki o hırsızlık yapacak bir kabiliyetde değildir. Fakat size böyle bir işi bir fetva vermeyi nefsiniz; teshil ve tezyin etmiş bulundu. (Artık güzel bir sabr) yâni: Benim işim güzel bir sabrdır. Veya braim sabrım, bir sabrı cemildir. (Umulur ki, Allah Tealâ onların hepsini) Yûsüf'u da Bünyamin'i de diğer Mısır'da kalan kardeşlerini de (bana geöriverir) bunlardan hiç biri geri kalmaz, bana kavuşurlar. (Şüphe yok ki) Her şeye bihakkın (alîm) ve her fiilinde (hakîm olan ancak o'dur) O Haalık-ı Azîmüşşan'dır. O bizlerce gizli kalan şeyleri de tamamen bilir ve her ne irade ve kaza buyurursa mutlaka bir hikmet ve maslahata müstenit bulunur. Hazret-i Yâkub-böyle: uzun bir müddet hüzn ve keder içinde kalmış olduğu ve bunun neticesinde inayeti ilâhîye ile bir zevki vuslata nail olacağını eîtaf-ı subhaniyeden beklediği cihetle böyle oğullarına birgün kavuşacağım söylemiştir. Artık-her şeyi bihakkın bilen ve her emrinde, takdirinde bir nice hikmet tecellî eden bir Haalık-ı Kerîmden böyle bir netice elbetdeki, beklenebilir.

(84) : (Ve) Hazret-i Yâkub (onlardan) o huzuruna avdet eden oğullarından (yüz çevirdi) onların öyle hüzn ve kederi arttıran sizlerini dinlememek için onlardan yüzünü başka bir tarafa döndürdü (Ve ey YûsüFe teessüfüm!.) neredesin? Gel, tam zamanın (dedi) böyle çoktan beri kendisinden uzak düşmüş olan Yûsuf'ünden dolayı pek ziyâde bir hüzn ve hasret göstermiş oldu (ve gözleri hüznünden dtolayı) Yûsüfü için fazlaca ağlar olduğundan nâşi (bembeyaz kesildi) gözlerinin, siyahı beyaza tebeddül etmiş gibi oldu. Hattâ bir rivayete göre pek az görebilir oldu. Bilâhara Hazret-i Yûsüfün gömleğini. yüzüne sürmesi sebebiyle Cenab-ı Hak onun mübarek gözlerini yine pek güzel görür bir hâle getirmiştir. Nitekim (96) mcı âyeti celîle bunu bildirmektedir. {Artık teessürünü içine atıyordu.) Yâni: Mahzun, mağmum bulunduğu halde bunu kimseye göstermek istemiyordu. Sabr ederek Cenab-ı HakTca ilticada bulunuyordu. Mukadderata razı idi, halinden kimseye şikâyetde bulunmazdı. Hüzn *v&* bükâ gibi şeyler ise gayri ihtiyarî olduğundan bu onun sabrına, hak'ka tevekkülüne mâni bulunmuş değildir. Hattâ bazı elemâver hâdiselerden dolayı ağlamak mubahtır. Buna insan mâni olamaz. İmamı Buhari ile İmamı Müslîmin rivayetine nazaran,

Resûli Ekrem Efendimiz, masum yavrusu İbrahim vefat edince ağlamış ve **buyurmuştu ki: Kalp** mahzun olur, göz yaşlarını akıtır. Fakat Rab'bimizin gazabını **celbedecek bir** şeyi-biz söylemeyiz ve biz ey İbrahim!. Senin firakından **dolayı elbetde mahzunuz.**

Velhâsıl böyle bir ağlama, mübâhdır. Fakat bir musibetden dolayı feryad ve figanda bulunmak, yüzü veya göğsü tokatlamak, yakalan, elbiseleri parçalamak **suretiyle** ağlamalar mezmumdur, dînen memnudur, mukadderata karşı bir isyan demektir. Binaenaleyh böyle bir hareketde bulunmamalıdır.

***

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى
تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا
بَثّ۪ي وَحُزْن۪ٓي اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾
يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخ۪يهِ وَلَا تَاْيْـَٔسُوا
مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَاْيْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ
﴿٨٧﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(85) : Dediler ki: Vallahi sen helâke yüz tutuncaya kadar veya helak olmuşlardan oluncaya değin Yûsuf ü anıp durmaktan geri kalmayacaksın.

(86) : Dedi ki: Ben derdimi ve hüznümü ancak Allah Tealâ'ya arzederim, ve ben Allah Tealâ'dan sizin bifaniyeceğiniz şeyi bilirim.

(87) : Oğullarım!. Gidinizde Yûsuf ten ve kardeşinden bir haber arayıp sorunuz. Ve Allah'ın rahmetinden ye'se düşmeyiniz. Çünld Allah'ın rahmetinden kâfirler olan kavimden başkası ümidini kesmez.

***

İ Z A H

(85) : Bu mübarek âyetler, Yâkub Aleyhisselâm hakkında Hazret-i Yûsuf ten dolayı olan pek fazla teessürünün bir tehlikeye sebebiyet verebileceğini oğullarının kendisine söylemiş olduklarını bildiriyor. Hazret-i Yâkub'un da onlara verdiği cevabını ve onlara rahmet-i ilâhîyeden ümitlerini kesmeyerek kardeşleri Yûsuf ile Rünyamin'i gidip araştırmalarını tavsiye buyurduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Yâkub Aleyhisselâm'ın pek ziyâde teessürler içinde bulunduğunu gören oğulları veya hanesinde bulunan torunları ile hizmetçilerinden ibâret bir cemaat (dediler ki: Vallahi) and olsun ki (sen helake yüz tutuncaya kadar) ölümüne sebep olacak bir hastalığa tutuluncaya kadar (veya helak olmuşlardan oluncaya değin) tamamen vefat edinceye değin (YûsüPü) kemâli hüzn ile (anıp durmaktan geri kalmayacaksın) yazık değil mi sana?. Neden bu kadar mükedder bulunuyorsun. Velhâsıl böyle söyleyenler, Hazret-i Yâkub'un zahiri haline nazaran hayatının tehlikeli bir vaziyetde olduğunu anlayarak yemin etmişler, o mübarek zâtın teessürlerini azaltmak arzusunda bulunmuşlardı.

§ Tefteü; kelimesi, burada «lâtezalü» mânasınadır. «Fütüv» kelimesi ise bir şeyi anıp durmaktır. «Harez»; Hüzn ve kederden, hastalıkdan dolayı aklı ve şuuru bozulmuş, vücudu eriyip zayıf düşmüş olan kimse demektir.

(86) : Yâkub Aleyhissıelâm da: kendisinin öyle fazla teessüründen bahseden cemaate cevaben (dedi ki:) Ben hüzn ve kederimden dolayı sizlere şikâyetde bulunmuyorum (ben derdimi ve hüznümü ancak Allah Tealâ'ya arzederim) ona iltica eylerim, uğradığım dert ve elemden beni helâs buyurmasını ancak o mâbûdi kerîmden tezarru ve niyazda bulunurum (ve ben Allah Teaiâ'dan) hakkımda tecellî edecek olan lûtf ve merhameti beklemekteyim ve (sizin bilmeyeceği* niz şeyi bitirim.) O Haalık-ı Kerîm, sizce meçhul olan bir şeyi bana bildirmiştir. Hazret-i Yâkub'un bu ifadesi gösteriyor ki: Hazret-i Yûsufün berhayat olduğunu ve ona bir gün kavuşacağını bilmiş bulunuyordu. Bu bilgisi bir vahyi ilâhî ile olmuş idi. Hazret-i Yûsuf ün rüyası da henüz tahakkuk etmemiş olduğundan bu da onun hâlâ berhayat olduğuna bir delil demekti. Hattâ deniliyor ki: Hazret-i Yâkub, rüyasında Meiekülmevti görmüş, Yûsüfün ruhunu kabzettin mi diye ondan sormuş, o da: Ey Allah'ın Peygamberi!. Ben onun ruhunu kabzetmedim, demiş, sonra Mısır tarafına işaret ederek onu o tarafta ara diye buyurmuştur. Maahaza Hazret-i Yâkub oğullan hakkında Azizi Mısır'ın ne kadar güzel muamelede bulunduğuna ve o Âziz'in hâl ve sânına muttali olunca onun Hazret-i Yûsuf olduğuna ümitvâr bulunmuş idi.

(87) : Velhâsıl: Yâkub Aleyhisselâm, Hazret-i Yûsüfün berhayat olduğuna kaani bulunuyordu. Binaenaleyh buyurdu ki: (Oğullarım) tekrar Mısır'a (gidiniz de Yûsuf ten ve) onun yanında bırakmış olduğu (kardeşinden) Bünyamin* den (bir haber arayıp sorunuz) onlara dâir malûmat edinmeye çalışınız (ve Al-

lah'ın rahmetinden) fazl ve ihsanından (ye'se **düşmeyiniz)** ümidinizi kesmeyiniz. Bir rahmeti ilâhîye sayesinde Yûsüfe kavuşmuş olabilirsiniz. Allah'ın rahmetinden ümidini kesmek ehli îmana asla caiz değildir. Ehli îmana lâyık olan o'dur ki: Nail oldukları nimetlerden dolayı Cenab-ı Hak'ka hamd ve şükrde bulunsunlar, bir musibete uğrayınca da onun giderilmesini Hak Tealâ'dan rica ederek beklesinler. **(Çünki Allah'ın rahmetinden kâfirler olan kavimden başkası ümidini kesmez)** Evet.. Her kim ki, Cenab-ı Hak'kin varlığını, kudretini, rahmet ve âtifetini ve bütün mahlûkatının ahvâline alîm olduğunu bilir de tasdik edfirse artık öyle bir zât, rahmeti ilâhîyeden ümidini kesebilir mi?. Ancak her kim, Cenab-ı Hak'km kemâli kudretini inkâr ederse veya o Haalık-ı Azîm'in bütün ahvâli âleme alîm olmadığını sanarsa veya o mâbûdi kerîm'in kerîm değil, hâşâ behil olduğuna kaail olursa işte öyle bir kimse rahmet-i ilâhîyeden ümidini keser. Böyle üç kanaatdan her biri ise bir küfrden ibaretdir. Binaenaleyh Allah Tealâ nın rahmetinden, fazlü kereminden ye'se düşmek ancak kâfir olanlara mahsustur. Evet.. Kâfirler Hak Tealâ Hazretlerinin varlığını, sıfatı celüesini lâyıkiyle bilmedikleri için onun rahmetinden ümitvar olamazlar.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا
وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا
الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ
﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ
جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ
وَهَٰذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ
اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(88) : Vaktâki, onun huzuruna girdiler, dediler ki: Ey Aziz!. Bizi de, ailemizi de zaruret kapladı ve bir değersiz sermaye ile gelmiş olduk. Artık bize ölçüyü tamamla, ve bize tasaddukda bulun, şüphe yok ki, Allah Tealâ tasadduk-ta bulunanları mükâfata erdirir.

(89) : Dedi ki: Bilmiş oldunuz mu, siz câhil kimseler iken Yûsuf e ve kardeşine neler yaptığınızı?.

(90) : Dediler ki: A sen evet., muhakkak sen Yûsuf müsün?. Dedi ki: Ben Yûsüfüm ve bu da kardeşimdir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ bizim üzerimize âtifetde bulundu. Çünki her ldm ittika'da bulunur ve sabr ederse, artık muhakkak ki, Allah Tealâ muhsinlerin mükâfatını zayi etmez.

* * *

İ Z A H

(88) : Bu mübarek âyetler, Yûsuf Aleyhisselâm'ın tekrar Mısır'a gidip ihtiyaçlarını kendisine arzeden kardeşlerine kendisini tanıtmak istediğini gösteriyor. Onların vaktiyle kardeşleri Yûsuf ite Bünyamin'e neler yapmış olduklarım sual ettiğini bildiriyor. Onların da yoksa Yûsuf sen misin?, diye suallerine cevaben: Evet.. Yûsuf benim, diyerek kendisini bildirmiş ve sabr ve ittika sayesinde lûtfi ilâhîye nâiliyetinıe. işaret buyurmuş olduğunu beyan etmektedir. Şöyle ki: Hazret-i Yâkub'un kendilerine verdiği nasihati, tavsiyeyi kabul eden oğulları tekrar Mısır'a gittiler. (Vaktâki:) Hazret-i Yûsuf'un (huzuruna girdiler) ona kemâli hürmetle hitab ederek (dediler ki: Ey Aziz!, bizi de) arkamızda bırakmış olduğumuz (âilemizi dte zaruret kapladı) hepimize açlık elemi isabet etti, hepimize şiddetli bir açlıktan dolayı zafiyet âriz oldu. (Ve bir değersiz sermaye ile) Mısır'a (gelmiş olduk) mikdarı az veya kıymeti noksan veya kimsenin rağbet edemiyeceği geçmez züyuf akçe ile veyahut ehemmiyetsiz bir meta ile Mısır'a kadar gelerek zahire almak istiyoruz. Bu sözleriyle Hazret-i Yûsuf ün merhametini celbetmek istiyorlardı. Ve dediler ki: (artık bize ölçüyü tamamla) bu zâfı halimizden dolayı bizlere şefkat göster de fazlaca zahire ver. (Ve bize tasaddukda bur hm) sermayemizi kabul ederek onun fevkinde bir zahire vermek lûtfunda bulun. Yahut bize bir sadaka kabilinden olmak üzere kardeşimiz Bünyamin'i bize iade et. Bu kardeşler Hazreti Yûsufün efal ve haneıkâtma bakarak kendisinin dini ilâhîye sarılmış bir zât olduğuna kaani oldukları için şöyle de dediler: (Şüphe yok ki, Allah Tealâ tasaddukda bulunanları mükâfata erdirir.) Binaenaleyh sen de bize tasaddukda bulun.

§ Denilebiliyor ki: Hazret-i Yâkub bir Peygamber idi onun için sadaka verilmesi caiz olabilir miydi? Buna cevaben deniliyor ki: Onun şeriâtına göre ihtimâl ki, caiz idi. Sadakaları kabulün caiz olmaması yalnız bizim Peygamberi Alîşanımıza mahsus bulunmuştu. Yâhut bu sadakadan, tasaddukdan murad, hakikaten sadaka değildi. Beliki Yûsuf Aleyhisselâm'ın kardeşleri, onun kendilerine yapacağı iyiliğe ve kardeşleri Bünyamin'i iade etmesine bir tevazu eseri olarak ve rikkati kalbini celbe bir vesîlıe olmak için öyle tasadduk nâmını vermişlerdi. Yoksa o, haddizâtında bir sadaka mahiyetinde değildi.

(89) : Yûsuf Aleyhisselâm da kardeşlerinin o istirhamı üzerine onlara hitaben *(dedi* ki:) siz (bHmiş oldunuz mu?) hiç takdir edebildiniz mi (siz câhil kimseler iken) yâni: Gençliğiniz zamanında veya câhil kimseler gibi hareketde bulunur, yaptiğınızın akıbetini düşünemez bir hâlde iken (Yûsuf e ve kardeşine) Bünyamin'le (neler yaptığınızı?.) Yâni: Yûsüfü babasından ayırdınız, kuyuya attınız. Sonra da onu bir köle diye satdınız. Bünyamin hakkında gayrı lâyık sözler söylediniz, onun hırsızlıkda bulunmuş olduğunu sandınız, onu bu yüzden muaheze ettiniz. Hattâ rivayete nazaran gâip olan su kabı onun yükünden çıkınca onu muaheze etmişler, ey Râhdl oğullan!. Bize sizin tarafınızdan lâyenkati belâ gelip duruyor demişier.

Hazret-i Yûsuf, onların bu gibi hareketlerine işaret etmiş, onlara bir nevi nasihatda bulunarak kendilerini tövbeye teşvik buyurmuş oluyordu.

(90) : Hazret-i Yûsuf'un kardeşleri onun hâline, güzel yüzüne, manidar sözüne bakarak onu tanıdılar, ona bir istifhamı takriri tarikiyle hitâb ederek (dediler td: A sen, evet muhakkak sen Yûsuf müsün?.) Evet evet., sen kardeşimiz Yûsuf'sün Yûsuf. Hazret-i Yûsuf de onlara (dedi ki:) evet.. (Ben Yûsüfüm ve bu da) bu yanımdaki Bünyamin de benim ana baba bir (kardeşimdir) artık blenim Yûsuf olduğumu tamamen anlamış olunuz. İşte Bünyamin'e dâir ifadem de benim Yûsuf olduğumu göstermektedir. (Şüphe yok ki: Allah Tealâ bizim üzerimize âtifetde butundu) bize dünyevî ve uhuevî nimetler verdi, ve ezcümle bizim aramızı senelerce aynlıkdan sonra cem'etti. (ıÇünki her kim ittikâda bulunur) günahlardan kaçınırsa (ve sabr ederse) belâlara ve nâsin eza ve defasına karşı sabırlı olmaya muvaffak olursa ihsan vasfını hâiz bulunmuş olur. (Allah Tealâ,) ise öyle (muhsinlerİD mükâfatım zâyetmez) elbetde onları bir nice mükâfatlara» kavuşturur. İşte Hazret-i Yûsuf ün hâli de buna parlak bir misâldir, kendisin© karşı .gösterilen cazip, nefsani temayülâtdan kaçınmış, iffet ve nezahatini muhafaza etmiş: Muazzam bir ittika .numunesi kesilmişti. Senelerce muhterem pede^ rinden uzak düşmüş, zindanda, gurbetlerde kalmış, fakat sabr ve tahammülden ayrılmamıştır. Bahusus vaktiyle hayatına kasdetmiş olan kardeşlerini affederek haklarında büyük ihsanlarda bulunmuştur. İşte bu gibi pek yüksek ahlâk ve etvannın mükâfatı olarak da Mısır'da büyük bir mevkie, pek mühim bir nimete nail olmuş, nübüvvet itibariyle hâiz olduğu makamı ulvî ise en muazzam bir âtifet-i ilâhîyedir.

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ۝
قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَ
هُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ۝٩٢ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَاَلْقُوهُ
عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ۝٩٣

MEALİ ÂLİSİ

(91) : Dediler ki: Allah'a kasem olsun, Allah seni bizim üzerimize elbetde tercih buyurmuştur. Halbuki, biz elbetde hata edicilerden olmuştuk.

(92) : Dedi ki: Bugün sizin üzerinize bir levm yoktur. Allah Tealâ sizin için mağfiret buyurur. Ve o, merhamet edenlerin en ziyâde merhametlisidir.

(93) : Şu gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne sürün. Görücü bir hâle gelir. Ve bütün âilenizle beraber bana geliniz.

*
**

İ Z A H

(91) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yûsuf'un ulûvvi kadrini kardeşlerinin takdir ederek ona karşı kusurlarını itirâfda bulunmuş olduklarını bildiriyor. Hazret-i Yûsuf ün dıa onları muaheze etmeyip kendilerine pek mükemmel bir tesellide bulunduğunu ve gömleğini bir vesile-d inşirah olmak üzere^ muhterem pederin© gönderip onların hepsini Mısır'a davet buyurmuş olduğunu beyân buyur maktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf ün kardeşleri onu tanıyarak lûtf ve keremine nâü olunca (dtedÜer ki: Allah'a kasem olsun) hiç şüphe yok ki, (Allah) Tealâ (seni bizim üzerimize elbetde terci») ihtiyar (buyurmuştur) yâni: Seni akıl ile, ilm ile tekvâ ile, hilm ve âtifet ile büyük bir muvaffakiyete nâiliyet ile mümtaz kılmıştır. (Haftaki, biz) isek sana fenalık ettik, günahkâr olduk (elbetde bata edicilerden olmuştuk) bunun içindir ki, Cenab-ı Hak, bizi sana muhtaç edecek bizi böyle bir mahcubiyete uğratmış oldu. Bu sözler, onların kusurlarını anlayarak tövbeye, istiğfara ve Hazret-i Yûsuf ün affina muhtaç olduklarını itiraf etme-

leri demektir. Ve denilmiştir ki: Hazret-i Yûsüfün kendilerine her veçhile fâik olduğunu söylemeleri kendilerinin nübüvvet mertebesini hâiz olmadıklarına da bir işareti hâvidir. Çünki onlarda nübüvvet mansıbını hâiz olsalar idi böyle söylemezlerdi. Nübüvvet mansıbının yanında ona mukarin olmayan mansıblar, nimetler adem mesabesindedir.

(92) : Hazret-i Yûsuf de kardeşlerinin öyle itirafı kusur etmelerine karşı ne kadar afkâr olduğunu göstermleık üzere **(dedi ki:)** Ey kardeşlerim!. Müteessir olmayınız. **(Bugün sizin üzerinize bir levm yoktur)** vaktiyle hakkımda yapmış olduğunuz nahoş bir muameleden dolayı şimdi sizin başınıza kakmak, tevbihte bulunmak vuk'u bulmayacaktır. **(Allah Tealâ)** Gafurdur, kerîmdir **(skin için mağfiret buyurur)** elverir ki siz halisane tövbekar olasınız (ve o) Haalık-ı Zîşan, bütün kullan hakkında ve bilhassa tâib ve müstağfir bulunan mümînler hakkmda **(merhamet edenlerin en ziyâde merhamettisidir.)** Sizi de merhameti ilâhîyesine nail buyurur. Artık üzülmeyiniz.

(93) : Yûsuf Aleyhisselâm, muhterem babasının hüzn ve kederden, dolayı mübarek gözlerinin bembeyaz kesilmiş olduğunu haber almıştı. Bundan dolayı, kardeşlerine buyurdu ki **(Şu gömleğimi götürün de onu** babamın yüzüne **sürün)** gözlerine dokundurun, **(görücü bir hâle gelir)** yine evvelce olduğu gibi güzelce görmeğe başlar, bir arıza kalmaz **(ve bütün** ailenizle) muhterem pederinizle vesâir hanedanınız efrâdiyle beraber hepiniz **(bana geliniz)** hiç bir iniz g:ri kalmayınız, gelip Mısır'da benim yanımda İkâmet ediniz.

***

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنّ۪ي لَاَجِدُ ر۪يحَ يُوسُفَ
لَوْلَٓا اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَف۪ي ضَلَالِكَ الْقَد۪يمِ ﴿٩٥﴾
فَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَ الْبَش۪يرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِه۪ فَارْتَدَّ بَص۪يرًاۚ قَالَ
اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(94) : Vaktâki, kafile ayrıldı. Babaları dedi ki: Ben muhakkak Yûsüfün kokusunu buluyorum. Eğer bana bunakhk isnâd etmlyecek olsa idiniz -elbetde beni tasdik ederdiniz.-

(95) : Dediler ki: Allah'a kasem olsun, muhakkak sen elbette eski şaşkınlığının içindesin.

(96) : Vaktâki müjdeci geldi, onu yüzünün üzerine koydu, hemen görücü haline döndü. Dedi ki: Ben size dememiş mi idim ki, sizin Allah'tan bilmeyeceklerinizi ben bilirim.

«*

İ Z A H

(94) : Bu mübarek âyetler de Hazret-i Yâkub'un kendisine gönderilmekte olan gömleğin kokusunu hemen almış olduğunu ve etrafında bulunanların ise onu şaşkın bir hakle sanmış bulunduklarını bildiriyor. Bunu müteâkip getirilen gömleği Hazret-i Yâkub'un yüzüne sürmekle gözlerinin yine tamamiyle görür bir hâle geldiğini ve vaktiyle bildirdiği bir hakikatin meydana çıktığını etrafındakilere, hatırlatdığını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf'ün kardeşleri tekrar Ken'an'a döndüler (vaktâki) bunların teşkil ettikleri (kafile) Mısır' in hududundan (ayrıldı) Ken'an hududunun daha başlangıcında iken (babalan) Hazret-i Yâkub, bir mucize eseri olarak yanında bulunanlara (dedi ki: Ben muhakkak Yûsufün kokusunu buluyorum) saba rüzgârı, o güzel kokuyu Cenabı Hak'km izniyle bir hârikfc olmak üzere üç veya sekiz veya daha ziyâde gün uzak olan bir mesafeden Hazret-i Yâkub'a getirmiş oldu. Hazret-i Yâkub, şunu da ilâve buyurdu, (eğer bana bunaklık isnâd etmiyecek olsa idiniz) bunun cevabı mahsuftur. Buyuralmuş oluyordu ki: Eğer Yûsuf e olan fazla muhabbetimden dolayı bîhuşane lâkırdılar söylemekdiei olduğuma kail olmayacak bulunsa idiniz, beni tasdik ederdiniz. Yûsuf ün rayihasına hakikaten nail olduğumu anlamış olurdunuz.

§ Fened; ihtiyarlıktan dolayı aklın, rey'in zayıf olması demektir. «Fenid» de fazla yaşlı olmasından dolayı aklı zayıf olan kimsedir. «Tefnid» d© bir kimseyi âciz zaifül akl sanmaktır. Tekzib, tahvif manâlarını da ifâde eder.

(95) : Hazret-i Yâkub'un yanında hazır bulunanlar (dediler ki: Allah'a kasem olsun) ey mübarek zât!, (muhakkak sen elbetde eski şaşkınlığının içindesin) hâlâ Yûsuf hakkındaki kadîm muhabbetinin tesiri altında yaşıyorsun, aradan seneler geçmiş olduğu halde onu unutamıyorsun, öyle pek fazla muhabbetinden dolayı hareketini şaşırmış bir vaziyetde bulunuyorsun. Onlar, Hazret-i Yûsuf ü vefat etmiş sanıyorlardı, öyle bir rayihanın alınmasına imkân vermiyorlardı. Böyle bir hârikanın kudret-i ilâhîye ile vücude gelebileceğini düşünemiyorlardı.

(96) : (Vaktâki müjdeci geldi) Yâni: O mükâlemeden birkaç gün sonra Hazret-i Yâkub'un oğullan Mısır'dan avdet etmiş oldular, Hazret-i Yûsuf ün gömleğini, o kardeşlerin büyüğü olan «Yahuza» almış getirmişti. İşte bu zât, Hazreti

Yûsuf ün berhayat olduğunu tebşir ile gömleği takdim edince (onu) o gömleği Hazret-i Yâkub alıp (yüzünün üzerine koydu) gözlerine sürdü (hemen görücü haUne döndü) yâni: Evvelce olduğu gibi yine kudretullah ile güzelce görür oldu, gözlerinden zafiyet gidiverdi. Yûsufüne kavuşacağı cihetle kalbinden hüzn ve keder zail oldu. Sonra yanına gelen oğullarına (dedi ki) sizi Mısır'a gönderdiğim zaman (ben size dememiş mi idân ki) Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin, ben (sizin Allah'tan bihneyeceklerirazi ben bilirim) yâni Size taraf-ı ilâhîden bildirilmeyecek şeylere ben vahyi ilâhî vasıtasıyla muttali olurum. İşte Yûsuf ün berhayat olduğu hakkındaki bilgim de bu cümledendir.

§ Rivayete nazaran bu gömleği getiren zât, vaktiyle Hazret-i Yûsufün kanlı gömleğini mübarek pederine götüren «Yâhuza» idi. O evvelki kusurunu bu defaki tebşiriyle telâfi etmek istemiştir.

Bu defa getirilen bu gömlek ise «essiracülmünir» tefsirinde ve sâirede beyân olunduğuna göre Hazret-i İbrahim'in gömleği imiş. Nemrud onu ateşe çıplak bir halde attığı zaman Cibrili Emin o gömleği cennetden getirerek Hazret-i İbrahim'e giydirmiş idi. Bu mübarek gömlek ile teberrük edilirdi. Nihayet Yâkub Aleyhisselâm'a intikâl etmişti. O da bu gömleği, bir nüsha hâlinde nazardan mahfuz kalması için Hazret-i Yûsuf'un boynuna asıvermişti. Kardeşleri onu çıplak bir hâlde kuyuya atmca o nüsha halindeki gömleği çözmüş, kuyuda onu giymişti. İşte onu şimdi de muhterem pederine göndermiş bulunuyordu.

Tefsiri kebirde vesâirede denildiği üzere bu gömleğin Hazret-i Yâkub'a faidebahş olacağmı Hazret-i Yûsuf bir vahyi ilâhî ile bilmiş idi. Maamafih Hazret-i Yâkub, fazla hüzn ve kederinden dolayı zaafı basare uğramıştı. Kalbe inrşirah veren şeyler ise ruhu kuvvetlendirir. Cismanî kuvvetlerden zafiyeti giderir, gözleri aydınlatır. Tıbbî kanunlar böyle bir hâlin sıhhatine delâlet etmektedir. İşte Hazret-i Yûsufün gömleği de pek ziyâde mahzunul kalp olan Yâkub Aleyhisselâm'ın inşirah-ı kalbine sebep olarak onun sıhhatine, mübarek gözlerinin daha ziyâde ziyadar olmasına bir vesile bulunmuştur.

*

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ٩٧

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ٩٨

MEALİ ÂLÎSİ

(97) : Dediler kh Ey babamız!. Bizim için günahlarımız hakkında istiğfarda bulun, muhakkak ki, biz hatâ ediciler olmuşuzdur.

(98) : Dedi ki: Sizin için Rab'bimden yafanda mağfiret talebinde bulunacağım. Şüphe yok ki, o, bağışlayladır, merhamet edicidir.

İ Z A H

(97) : Bu mübarek âyetler, Hazret-d Yâkub'tan oğullarının istiğfar talebinde bulunduklarını Yâkub Aleyhisselâm'ın da onlara teselli vererek haklarında istiğfarda bulunacağını bildirmiş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf ün kardeşleri, o, muhterem zât hakkında vaktiyle yapmış olduklan gayn lâyık muameleden dolayı mahcubiyet hissetmiş affi ilâhîye muhtaç olduklarını anlamış bulunduklarından Yâkub Aleyhisselâm'ın lûtfuna iltica ederek, (Dediler ki: Ey babamız!. Bizim günahlarımız hakkında istiğfarda bulun) bizi af buyurmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz et. Kardeşimize karşı yapmış olduğumuz muameleden dolayı affa muhtacız. (Muhakkak ki, biz hatâ edicilerden olmuşuzdur) yâni: Kardeşimiz Yûsuf hakkında yapmış olduğumuz muameleden dolayı kasden günahı irtikâb etmiş bulunuyoruz. Maamafih biz şimdi o günahımızı itiraf ediyoruz. Günahını muterif olan kimsenin müsamaha, mağfiret talebinde bulunması isle bir haktır. Nitekim bir hadisi şerifte : [illegible] ([illegible])"Duyurulmuştur. Yâni: Bir kul günahını itiraf eder sonra da tövbe, eylerse Allah Tealâ da onun tövbesini kabul buyurur.

(98) : Hazret-i Yâkub da oğullarının bu niyazlarına cevaben (dedi ki:) Ey kusurlarını muterif olan oğullarım!. (Sizin için Rakibimden mağfiret talebinde bulunacağım) tâki, sizlerin kusurlarını af buyursun, sizinle benim aramı dâr-ı bekada ayırmasın, (şüphe yok ki, o) Haaıık-ı Kerîm (bağışlayıcıdır) kullarının kjsurlarını örter, af eder ve (merhamet edicidir) kullarını himaye eder, haklarında lûtf ve ihsanda bulunur. Artık siz de mütesellî olunuz. Sizin hakkınızda eltaf-ı ilâhîyesi tecellî eyler. Haznet-d Yâkub'un bu tarzdaki beyanatı, oğullannm kalplerini teskin ve ricalarının kabul edildiğini tebşir mahiyetinde bulunmuştur. Deniliyor ki: Yâkub Aleyhisselâm'ın derhal istiğfarda bulunmayıp da yakında istiğfarda bulunacağım demesi, o istiğfarı seher vaktime veya cuma gecesine tehir edeceğinden dolayı idi. Çünki o vakit, duaların bir icabet zamanıdır.

Velhâsıl: O Peygamber-i Zîşan, oğullan hakkında istiğfarda bulunmuş ve bütün oğullarının mağfireti ilâhîyeye mazhar olduklarına dâir kendisine vahyi subhani tecellî etmiştir. Hazret-i Yûsüfün kardeşlerinin büâhara nübüvvet şerefine nail olup olmadıklan kat'î suretde malûm değildir. Bu hususda ihtilâf vardır.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ
اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ ﴿٩٩﴾
وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَٓا اَبَتِ هٰذَا
تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ اَحْسَنَ بِي
اِذْ اَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ وَمِنْ بَعْدِ اَنْ
نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ اِخْوَتِي اِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَٓاءُ
اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾ رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ
وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
اَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِي
بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(99) : Vaktâki, Yûsuf ün yanma girdiler, babasiyie anasını yanına alıp kucakladı ve dedi ki: Mısır şehrine inşaattan, emin emin olarak giriniz.

(100) : Ye babası 3e anasını yüksek bir taht üzerine kaldırdı ve onun için hepsi secdeye kapandılar ve de*fi ki: Ey pederim!. İşte bu, evvelce görmüş olduğum rüyamın teVilidir. Omı Rab'bim vakıa mutabık kıldı ve muhakkak İd, bana Sksanda bulundu. Çünki beni rindamdan çıkardı ve sizi çölden getirdi, benim 3e kanfeşlerhttin arasım şeytan bozduktan sonra. Şüphe yok ki, Rab'bim dilediği şey için pek lâtif tedbir sahibidir. Muhakkak ki, alim, bakîm olan o'dur o.

(101) : Yarabbü. Muhakkak ki, sen bana mülkten verdin *ve* hâdiselerin bir kısım teViBni bana öğretdin. Ey göklerin ve yerin haakk-ı!. Benim dünyada da abiretde de veliyyi nimetim sensin. Beni müslüman olarak öldür ve beni salihlere kavuştur.

***

İ Z A H

(99) : Bu mübarek âyetler, Yâkub Aleyhisselâm ile evlât ve iyâlinin Mısır'a gidip Hazret-i Yûsüf ile görüştüklerini ve Hazret-i Yûsüfe mülakatlarından dolayı secde-i şükrana kapandıklarını bildiriyor. Hazreti Yûsuf'un de babasına, anasına hitaben rüyasının bu veçhile tahakkuk ettiğini ve nail olduğu nimetleri yâdederek Haalıkı Kâinat Hazretlerine arz-ı şükran ile ondan hüsnü hâtame niyazında bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i Yûsuf'un daveti üzerine Yâkub Aleyhisselâm oğullarını, ailelerini toplayarak Mışır'a doğru yola çıkmıştı. Bunlar rivayete nazaran yetmiş iki erkek ile kadından ibaret bulunuyordu. Hazret-i Yûsuf, bu muhterem zattan büyük bir ihtifal dlejklısır haricine çıkarak istikbalde bulunmuştu. (Vaktaki) Bu teşrif eden zâtlar, Hazret-i (Yûsufün yanına girdiler) onunla mülakata nail oldular, Hazret-i Yûsuf (babasiyle anasını yanına alıp) kendilerine sarıldı, onları Kemâli hürmetle kendisine zammederek (kucakladı) pek büyük bir hürmet ve meserretde bulundu (Ve) o zatlara (dedi ki: *Mısaj* şehrine inşaaUah) her türlü üzüntülerden, nahoş hâdiselerden (emin emin olarak giriniz) hepinizde emniyet ve selâmet içinde Mısır'a teşrif etmiş olunuz.

Hazret-i Yûsuf'un bu hayrhahane temennisi, kardeşleri için bir teminat mahiyetinde bulunmuştur.

Bir rivayete göre Yûsuf Aleyhisselâm'ın vâldesi henüz berhayat imiş, diğer bir rivayete göre vâldesi vefat etmişti. Yâkub Aleyhisselâm, Hazret-i Yûsuf'un teyzesi «Lia» ile evlenmişti. İşte Hazret-i Yûsuf'un vâldesinden murad, bu teyzesidir.

(100) : Vaktaki, Yâkub Aleyhisselâm ile evlâd ve iyâli Mısır'a girdiler. (Ve) Hazret-i Yûsuf ile mülâkatda bulundular, Yûsuf Aleyhisselâm (babası ile anasını) sarayındaki (yüksek bir taht) bir kürsü, bir mahalli âlî (üzerine kaldırdı) kendilerine tazimde bulundu (\e) bu anda (onun için) Hazret-i Yûsüfe kavuştukalımdan dolayı (hepsi) babasiyle anası ve bütün kardeşleri (secdeye kapandılar) yâni: Böyle bir nimeti mülâkata nâiliyetlerinden dolayı Cenab-ı Hak için secde>-i şükranda bulundular. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunmuştur ki: Bu âyeti celîledeki secdeden murad, Yûsuf Aleyhisselâm'a kavuştuklarından dolayı onun huzurunda Cenab-ı Hak için bir secde-i şükranda bulunmaktan ibâretd'T. Maamafih jöyle de denilmiştir ki: Bu secdeden murad, bir inhinadan, bir tevazu gös-

tennekden ibâretdi, buna secde denilmiştir. Yoksa bu, cepheyi yere vaz'etmek suretiyle olan bir secde değildi. Böyle bir secde ibâdet tarikiyle yapılan bir secde olmayıp bazı zâtlara kaışı tehiyye ve tazim tarikiyle yapılan hürmetkârane bir vaziyetden ibâretdi. Böyle bir hareket, eski ümmetlerce caiz buluumuşdu. Şeriât-ı islâmiyede bu neshedihniştir. Öyle secde gibi sayılacak hareketler insanlara karşı ifâ edilemez. Mefatihülgayb; Essiracdilmünir.

§ Hazret-i Yûsuf o zâtlarm böyle secde-i şükranda bulunduklarını görünce gençliği zamanlıdaki rüyasını hatırladı (ve) muhterem babası Yâkub Aleyhisselâm'a hitab ederek (dedi ki: Ey pederim!. İşte bu) sizin böyle secde-i şükrana kapanmanız, benim (evvelce görmüş olduğum rüyanın) onbir yıldız ile güneşin ve kamerin benim için secdeye vardıkları suretiyle olan rüyamın (te'vilidk[4]) böylece bilfiil tahakkuk eden manâsıdır. (Onu) o rüyamı (Rab'bim mutabık kıidi) işaret edildiği veçhile zuhura getirdi, (ve muhakkak ki,) kerîm olan halikım (bana ihsanda bulundu) beni lûtf ve keremine nâil buyurdu (çünki beni zindandan çıkardı) öyle bir iptilâdan sonra beni ondan helâs etti ve (sizi çöldıen) Filistin, sahrasından, böyle bir cemiyet merkezi olan bir beldeye (getirdi) bizleri birbirimize kavuşturdu. Hazret-i Yâkub vakıa Ken'an ilinde öyle bir şehirde bulunuyordu, kendisi şehir ahalisinden idi fakat mevaşiler ile beraber sahraya çıkar, vakit vakit öyle bir badiyelerde bulunurlardı. Bu cihetle bâdiyeden geldiği be*-yân olunmuştur. (Benîm üe kardeşlerimin arasını şeytan bozduktan sonra) şimdi yeniden böyle bir mülakata, bir âtiüete nail olmuş bulundum. (Şüphe yok ki: Rab[5] bira) kerîmdir, rahîmdir (dilediği şey için pek lâtif tedbir sahibidir) herhangi müşgül bir hâdiseyi dileyince kolaylaştırır, husule gelmesini dilediği şeyin esbabını güzelce yaratır (muhakkak ki,alîm) her maslâhatın vecihlerini, tedbirlerini hakkıyle bilen ve (hakim olan) her şeyi münâsip vaktinde muktezayı hikmete göre viicude getiren (o'dur) evet (o) Haalık-ı Âzîm'dir.

Hazret-i Yûsuf, nâü oldukları muvaffakiyetleri nimetleri bir lisanı şükran ile yâd ederken kardeşlerini mahcup etmemek için, onların başlarına kakmış olmamak için kuyudan çıkarılmış olduğunu tasrih etmemiş öyle bir nezaketde, afüvkârlıkda bulunmuştur. Ne güzel bir imtisal numunesi!.

(101) : Yûsuf Aleyhisselâm, muhterem pederine kavuştukdan sonra Hak Tealâ Hazretledne arz-ı şükrana başlayarak bir ruhanî zevk ile dedi kk (Yarabbü. Muhakkak ki, sen bana mülkten verdin) beni bu yerde mülk: ve servete erdirdin, Mısır gibi büyük bir ülkenin maliye nâzın kıldın (ve hâdiselerin bir kısam te*vilini bana öğretdin) yâni: Beni sadık rüyaları,tâbire muvaffak kıldın ve> yahud ilâhî kitaplarım beyanatın, esrarını keşif ve tefhime, Peygamberlere âit sünnetlerin dekayikını tâyin ve tâlime selâhiyetdar buyurdun. (Ey göklerin ve yerin Haalık-ıî.) Ey bunları yoktan var etmiş olan hâllâkı hakîm!. (Benim dünyada da, ahiretfe de veliyyi nimetini sensin) bütün umuruma mâlik ve hâkim olan, beni nimetlere nail buyuran ancak senin zâtı ahadiyyetindir. (Beni müslüman olarak öldür) benim ruhumu senin dinine her veçhile hadım, kemâli ihlâs ve

teslimiyet ile muttasif olduğum halete kabzet **(ve beni salihlere kavuştur)** âba ve ecdadımdan veya bilcümle müminlerden kemâli selâh ile muttasif zâtlar zümresine beni de ilhak buyur. Nitekim haddizatında öyle bulunmuştur. Hazret-i Yûsuf bu duasiyle islâmiyetin **vs** selâm hâlin ne kadar şayanı temenni olduğunu göstermiş, ve bizler için de dâima böyle bir duada bulunmanın lüzumuna işaretde bulunmuş demektir.

§ Yâkub Aleyhisselâm, İshâk Aleyhisselâm'ın oğludur, onun vefatında yerine geçmiş, Peygamber olmuştur. Muhterem pederinin yurdu olan Ken'an ilinde kalmış, orada oğullan, torunları dünyaya gelip çoğalmışlardır. Hazret-i Yâkub'un lâkabı «İsrail» olduğundan onun evlât ve ahfadına «Beni İsrail» denilmiştir. Hazret-i Yûsuf e kavuştuktan sonra yirmi dört yıl birlikde yaşamıştı. Ahrete intikâl edince vasiyeti üzerime mübarek naşı Şam'a nakledilerek orada Peder-i Âlisi İshak Aleyhisselâm'ın kabri yanma defnedilmiştir.

§ Yûsuf Aleyhisselâm, Peder-i Âlisinin vefatından sonra yirmi üç sene kadar daha Mısır'da kalmış, yüksek bir idare başmda bulunmuştu. Bir rivâ.'ete nazaran onun zamanındaki Mısır hükümdarı, Hazret-i Yûsufün dinini kaı>ul ederek müslüman olmuşdu. Nihayet Hazret-i Yûsuf'un duası müstecab olmuş (120) yaşında olarak vefat edip ecdadı kiramma kavuşmuştur. Hazret-i Yûsuf vefat edince kendisinden pek ziyâde hoşnut olan Mısır ahalisindıen her zümre, o mübarek zâtm kendi mahallesi kabristanına defnedilmesini şiddetle temennide bulunmuşdu. Bu hususdaki niza ve cidale meydan verilmemesi için mübarek cesedi saadeit bir mermer sanduka içine konularak cereyan eden Nil nehrinin orta bir yerine defnedilmişti. Kendisinden bütün ahalinin müsavi bir suretde teberrükde bulunabilmeleri için böyle bir çareye başvurulmuştu. Belki de Cenab-ı Hak onun mübarek cesedini gayrı müslim olan Mısır ahalisi kabristanında bulunmakdan siyanet buyurmuşdu. Dörtyüz sene sonra Musa Aleyhisselâm Beni İsrail ile Mısır'dan çıkınca Hazret-i Yûsuf'un kabrini bulup mübarek cesedini o mermer sanduka içinden çıkarmış, arzu mukaddese nakletmiş, mübarek baba ve dedeleimin medfun olduklamyere defruetmiştir.

Hazret-i Yûsuf'un refikası Zelîha'dan **(Efraim)** ve **(Midta)** adında iki oğlu ile **(Rehine)** nâmında bir kızı dünyaya gelmişti. Efrâim Yûşâ Aleyhisselâm'ın ceddidir. Rehme de Eyüp Aleyhisselıâm'ın zevcesidir. Musa Aleyhisselâm ile beraber Mısır'dan çıktıkları zaman Beni İsrail'in mikdan, çocuklar ile ihtiyarlardan başka (600570) kadar bulunmuş idi ki, bunlar harp ve darbe atılabilecek bir vaziyetde bulunan kimseler imiş. (Essiraccülmûnir.)

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ
وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوٓا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ
(١٠٢) وَمَآ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ (١٠٣)
وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ (١٠٤)

MEALİ ÂLİSİ

(102) : İşte bu gayıp haberlerindendir. Onu sana vahy ediyoruz. Halbuki sen onların yanlarında değildin, o zaman ki, onlar işlerini yapmaya toplanmışlar ve onlar hile yapar bulunmuşlardı.

(103) : Ye insanların ekserisi sen fazlaca arzu etsen de îman edici kimseler değildirler.

(104) : Halbuki: Sen bunun üzerine onlardan bir ücret istemiyorsun. Bu ise âlemler için bir mev'izeden başka değildir.

* * *

İ Z A H

(102) : Bu mübarek âyetler, Hazret-i Yûsuf'un kıssası vaktiyle Resûli Ekrem'ce ve muhitince gayn malûm iken bilâhara bu kıssa hakkındaki beyanat-ı Kur'aniyenin mugayyebatdan haber vermek kabilinden bir mucize olduğuna işaret ediyor. Ve bütün insanlar için bir vesdle-i intibâh olan böyle bir mucizeye rağmen yine birçok kimselerin kendilerinden bir ücret de istenilmediği halde îman şerefinden mahrumı kahnakda olduklarmı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşan!. **(İşte** bu) beyan olunan Kıssa-i Yûsuf **(gayıp haberlerindendir)** hiçbir kimsenin böyle mufassalca, hakikata mutabık bir suretde muttali olmadığı haberler cümlesindendir. **(Onu sana vâhy** ediyoruz) o haberi, o mühim tarihî vak'ayı Kur'an-ı Azîm vasıtasiyle sana bildirmiş oluyoruz. **(Halbuki** sen **onların)** Hazret-d Yûsuf ün kardeşlerinin **(yanlarında değildin)** bu malûm bir hakikattir ki, onların zamanları pek mukaddemdi, evet onların yanında değil idin (o za-

man ki ,on!ar) o kardeşler (işlerini yapmaya toplanmışlar) di, Yûsufü kuyuya atmak için ittifakda bulunmuşlardı (ve onlar hile yapar bulunmuşlardı) Yûsuf hakkında ezâ ve cefada bulunmak için gizlice tedbir almışlardı. İşte onların bu hâllerinden elbette ki, sen haberdar değildin ve sen kitapları okumadın ve kimseden bir şey öğrenmekde bulunmadın. Senin bulunduğun muhit ise zâten bilgin kimselerin yurdu değildi. Artık bu uzun, mühim bir kıssayı böyle bütün etrafiyle haber vermekliğin bir mucize mahiyetinde değil de nedir?. Evet.. Bu bir mucizedir ki, buna muttali olanlar, risalet-i muhammediyeyi tasdik edierek nimet-i îman-a nail olmalıdırlar. Hayfa ki: Bunu takdir edemeyenler var.

(103) : Evet.. Böyle bir mucizeye rağmen yine hakkı kabul etmeyenler çoktur (ve insanların ekserisi) umumi nâsin veya o zamandaki Mekke ahalisinin birçokları, Habibim!. (Sen fazlaca arzu etsen de) îmana gelmelerini ziyâdece istesen de, doğru sözlü olduğuna şahadet eden nice hârikalar göstersen de onlar yine (îmanı edici kimseler değildirler.) onlar muannit kimselerdir, küfrlerinde İsrar eder dururlar.

§ Rivayete nazaran Yehudilerden ve Mekke ahalisinden bir takımları Hazret-i Yûsuf ün kıssasını Resûli Ekrem'den sual etmişler, islâmiyieti kabul edeceklerine dâir söz vermişlerdi. Peygamber Efendimiz de onlara bu kıssayı böyle mükemmel vje hakikata muvafık bir suretde vahyi ilâhîye müsteniden haber verdiği hâlde onlar yine islâmiyeti kabul etmemişlerdi. Nebiyyi Zîşan Efendimiz ise onların bu münkirane hallerinden mahzun olduğundan bu mübarek âyetler ile kendisine tesliyet verilmiş oluyordu.

(104) : (Halbuki sen) Ey Resûli Âlişan!. (bunun üzerine) bu Kur'an-ı Kerîm'i bundaki böyle hakikate mutabık herhangi bir kıssayı tebliğ ve tefhim mukabilinde (onlardan bir ücret istemiyorsun) sen mahza rızay-ı ilâhî için onları uyandırmaya, haktan haberdar etmeğe: çalışiyorsun. Senin hakkında töhmet şaibesi olacak bir şey yoktur. Sen onlardan öyle dünyevî bir menfaat beklemekte değilsin. (Bu ise) senin onlara böyle hakikati bildirmen ise veya bu Kur'an-ı Kerîm ise, bundaki mütenevvi hakikatlan, ibretleri muhtevi olan hangi bir sûre ise bütün (âlemler için) yalnız bir kavme değil, belki bütün mükellef insanlar için, Allah Tealâ tarafından (bir mev'izeden başka değildir.) Bir hayrhahlıktan, bir intibah ve itilâya vesîle olacak vasıtadan ibâretdir. Bununla öyle âdî, şahsî bir menfaat kasdedilmiş bulunmamaktadır. Artık isteyen bunu kabul edser, selâmet ve saadete erer, istemeyen de lâyık olduğu akıbete kavuşur. Bunu kendileri düşünmelidirler.

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ
عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ
مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ
اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ هٰذِهِ
سَبِيلِي اَدْعُوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ
اللّٰهِ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(105) : Ve göklerde ve yerde nice alâmetler vardır ki, -nâsin ekserisi- onlardan yüz çevirir oldukları halde onlann üzerinden geçer giderler.

(106) : Ve ekserisi Allah Tealâ'ya îman etmez ve onlar ancak müşriklerdir.

(107) : Ya kendilerine azabuüahtan hepsini saracak bir felâketin gelmesinden veya kendilerine farkında olmadıkları halde kıyametin ansızın gelmesinden emin mi oldular.

(108) : De ki: İşte benim yolum budur. Allah Tealâ'ya açık bir hüccet ile davet ederim, ben de ve bana tâbi olanlar da. Ve Allah Tealâ'yı tenzih ederim ve ben müşriklerden değilim.

İ Z A H

(105) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'kın varlığına, kudret ve azametine âit nice delillerin mevcut olduğunu bildiriyor. Buna rağmen birçok insanlann îmandan mahrum, hâli ve âtiyi düşünmekden gafil bulunduklarını, Rfesûtullâha ve müminlere âit vazifenin ise nâsi açık, vâzih hüccetler ile irşada çalış-

makdan ibaret olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Ekrem Hazretleri bütün insanların nimeti îmana nail olmalarını arzu buyuruyordu. Etrafında bulunanlara güzel güzel nasihatlar da veriyordu. Buna rağmen onlardan bir çokları îmandan kaçınıyorlardı. Vahdaniyet-i ilâhîyeyi takdir edemiyorlardı. İşte onların cahilane, gafilâne halterini beyân için Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Ve **göklerde** ve yerde) Haalık-ı Kâinatın birliğine ve ilminin, kudretinin, hikmietinin kemâline delâlet eden **(nice alâmetler)** deliller **(vardır** ki) öteden beri (nâsin ekserisi) onları birer nazarı ibretle temaşada bulunmazlar. Meselâ sema lâvhalarında parlayan yıldızlan, güneşi, kameri, onların değişen hallerini düşünmezler, yer yüzündeki sahralara, dağlara, deryalara vesâir bedialara bir nazarı tefekkür ile bakmazlar. Bilâkis **(onlardan)** o kadar âsar-ı kudretden (yüz çevirir **oldukları halde)** onları müşahede etmemiş gibi bir vaziyet alarak (onların üzerinden geçer **giderler)** onların ne kadar muntazam birer eseri kudret olduğunu düşünerek onları yaratmış olan Haalık-ı Âzîm'in varlığına, birliğine istidlalde bulunmazlar. Artık onlar, Resûli Ekrem'in risalet ve nübüvvetine şahadet eden delilleri de elbetde teemmül edemezler. Bu, onlardaki birer muzlim hâlet-i ruhiye neticesidir. Tabiatknndaki kesafetler, zulmâni hicaplar, nur-i irfandan mahrumiyetler, kendilerini öyle bir dalâlete düşürmüştür.

(106) : (Ve) nâsin **(ekserisi** Allah Tealâ'ya) vahdaniyetini; şerik ve nâzirden münezzeh olduğunu bilip ikrar etmek suretiyle (iman etmez) vakıa bir kısmı Allah vardır, derler, onun varlığım, hâlikıyetini ikrar ederler, fakat bu bir îmanı makbul değildir. Çünki onlar bir takım kimseleri de kendilerine: Rab = Tanrı ittihaz ederler, Allah'a evlâd isnadında bulunurlar veya zulmeti, nuru birer Haalık sanırlar. Binaenaleyh böyle müşrikâne bir haldeki îman, hakikî, kabuli ilâhîye mukarin bir îman olamaz. (Ve onlar ancak **müşriklerdir.)** îmandan, islâmiyetden mahrum kimselerden başka değildirler.

(107) : Öyle şirke düşmüş, hakikî îmandan mahrum kalmış kimseler, ne cesaret ki, öyle kâfirane bir harekete cür'et göstermiş oluyorlar!. Onlar (ya **kendilerine** azabuUahtan) ukubat-ı ilâhîye kabilinden olup (hepsini saracak) olan **(bir felâketin gelmesinden)** hiç endişede bulunmazlar mı?. (Veya kendilerine **farkında olmadıktan hâlde)** pek ziyâde gaflet içinde bulundukları bir zamanda **(kıyametin ansızın gelmesinden emin mi oldular)** ki, bu kadar lâubaliyâne, gâfilântet bir faalde yaşamaya cür'et gösterip duruyorlar?.

(108) : Resûli Zîşanım!. Sen o gibi güzelce düşünmeden mahrum kimselere **(de ki: İşte benim yolum budur)** benim nâsa gösterdiğim, kendilerini sevketroek istediğim selâmet ve saadet tarîk-i, işbu dini islâmdır, vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdike davet yoludur. Ben bütün nâsi **(Allah Tealâ'ya)** onu tevhide, ona îmana **(açık bir hüccet 3e dâvet ederim)** her âkil kimsenin anlayıp kanaat edeceği vâzüh, katî birer deldi ile nâsi tenvir ve hakkı kabule sevketmek isterim. Evet.. **(Ben de ve bana tâbi olanlar da)** böyie bir dâvetde bulunur, rızay-ı ilâhî için insanları ir-

şâd ve İslâha çalışmak isteriz. (Ve) Nebiyyi Âlişanım!. Şunu da deki: Subhanallah yâni ben **(Allah Tealâ'yı tenzih ederim)** o Haalık-ı Âzîm, şerik ve nazilden münezzehtir, bir takım dalâlet sahiplerinin yanlış âkidelerinden müteâlidir. **(Ve ben müşriklerden değilim)** ben öyle Cenab-ı Hak'ka şerik ve nâzir ittihaz eden kâfir kimselerden müteberriy im, tevhid-i ilâhîye münafî olan akıdelerdleın nefsimi tebrie ederim.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ
إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى أَفَلَمْ يَسِيرُوا
فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتَّىٰ
إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ
نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ
﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ

MEALİ ÂLİSİ

(109) : Ve senden evvel göndermedik, ancak şehirler ahalisinden kendilerine vâhy eder olduğumuz \m takım erler gönderdik. -Münkirler- yer yüzünde gezip dolaşmadılar mı?. Baksalar ya kendilerinden evvelkilerin akıbetleri nasıl olmuştur. Ve elbetde ahiret yurdu ittikada bulunmuş olanlar için hayırlıdır. Artık akıl erdiremeyecek misiniz?.

(110) : Nihayet o Peygamberlerin ye'se düştükleri ve kendilerinin hakikaten yalana çıkarıkhklarıiu zanneyledikleri zaman onlara nusretimiz geliverdi. Artık dilediğimiz kimseler necata erdirildi ve mücrimler olan kavimden ise âzabımız geri döndürülmeyecektir.

İ Z A H

<109) : Bu mübarek âyetler, insanlara gönderilen Peygamberlerin ancak şehirlerde yetişmiş olan erkek insanlardan ibaret olduklarını ve geçmiş kavimlerin tarihi hallerinin nazarı mülâhazaya alınması lüzumunu bildiriyor. Vaktiyle gönderilen Peygamberlere ümitlerini kesmiş oldukları bir zamanda nusreti ilâhîyenini teveccüh etmiş olduğunu, münkir kavimlerin de kahrı ilâhînin pençesinden kurtulamamış olduklarım beyân buyuruyor. Şöyle ki: Bir takım kimseler, Peygamber Efendimizin risâletinde şüphe etmişler, Cenab-ı Hak, bizlere Peygamber olarak melek göndermeli değil mi idi?. Demişler, işte bu gibi yanlış düşünceleri red için buyuruluyor ki: (Ve) Resulüm Ya Muhammedi. Aleyhisselâm (senden evvel) de insanları dini hakka davet için, melek (göndermedik, ancak şehirler ahalisindien) birer medeniyet merkezi olan beldelerde bulunan insanlardan (kendilerine) dinî hükümleri (vâhy eder olduğumuz bir takım erler) erkek zâtları (göndierdik) binaenaleyh seni de Ey Nebiyyi Zîşan!. Mekke-i Mükerrem'e gibi «Ummül Kura» denilen pek kıymetli, tarihî bir şehir ahalisinden olmak üzere Peygamber göndermiş olduk. O münkirler (yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı?) onlar tarihi âlemden bir bilgi, bir hisse-i ibret almazlar mı?. Onlar (baksalar ya) güzelce düşünmeli değil midirler ki (kendilerinden evvelkilerin) bir nice münkir kavimlerin (âkibetleri nasıl olmuştur) Nuh kavmi gibi, Âd kavmi gibi helak olmuş kavimlerin hayatları nasıl sönmüş gitmiştir. Onlar muvakkat bir varlık sahibi bulunmuşlar ise de nihayetleri pek elîm olmuş, bir nice felâketlere uğramışlardır. Onların tarihî halleri ne kadar bir vesile-i ibrettir, (ve elbette ahiret yurdu) ahiret hayatı, uhrevî saadet, cennet âlemi (ittikada bulunmuş olanlar için hayırlıdır.) Allah Tealâ'dan korkmuş, onun dinî hükmlerine riâyetde bulunmuş' kimseler, ahirette ne büyük nimetlere nail olacaklardır. Artık Ey Peygamberi Zîşan'ı tasdik etmeyenler, siz (akü erdiremeyecek misiniz?.) akıllarınızı güzelce istimal ederek HâtemüLenbiyâ'nın pek yüksek, pek fâideli emirlerine, tavsiyelerine riâyet etmeli değil misiniz?. Nedir bu sizdeki gaflet, bu inkâra cür'et!.

§ Bu âyet-i celîle gösteriyor ki: İnsanlara gönderilen Peygamberler şehirler ahalisinden olan muhterem erkek insanlardır. Çöllerde yetişmiş, mütemadiyen çöllerde yaşamış kimseler, medenî görüşte, medenî terbiyede tamamen nail olamayacakları ve kendilerinden dürüstâne hareketler görülüp duracağı için onların arasından Peygamberler gÖndierilmerniştir. Muvakkaten bâdiyenişin olan zâtlar ise müstesna.

Maahaza insanlara gönderilen Peygamberler, bütün erkek zâtlardır. Bunlar pek muhterem, fevkalâde metanet ve fetaneti hâiz erkek insanlardir. Çünki bütün insanlar melekleri görüp onların tebligatını anlayacak bir kabiliyette değildirler. Kadınlar da fıtreten zayıftırlar, erkekler kadar mezahime mütehammil

değildirler, erkeklere karşı mücadeleye atılmaya kudretleri kâfi bulunmamaktadır. Erkeklere nisbeûe bir takım haklkatları idrâk ve tatbik hususundaki kaabiliyeüeri noksandır. Binaenaleyh kadınlardan da Peygamberler gelmemiştir.

(110) : Bir takım dinsizlerin; müşriklerin muvakkat bir dünyalığa nâiliyetleri kendilerini mağrur etmesin. Nitekim kendilerinden evvelki kavimlerde bir müddet varlık içinde yaşamışlardır. Fakat; düşünülmelidir ki, onlar bilâhare ve felâketlere uğramışlardır. Evet.. O kavimler, Peygamberlerine karşı âdavette, tekzibte bulunmuşlardı. **(Nihayet o Peygamberlerin ye'se düştükleri)** o kavimlerin artık îman etmelerinden ümitlerini kestikleri veya onlara karşı nusrete nail olacaklarını artık beklemedikleri **(ve kendilerinin hakikaten yalana çıkarıldıklarını zan eyledikleri)** yâni: Kendilerini kavimlerinin hakikaten tekzib edip duracaklarını yakmen anladıkları **(zaman)** öyle bir şurada **(onlara)** o Peygamberlere **(nnsretimiz geliverdi)** bütün düşmanları, kendilerini tekzib eden dinsizler birer gün azab ile mahvolup gittiler. Evet.. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(Artık dîlediğiiniz kimseler)** o Peygamberler ile onlara îman edenler **(necata erdirildi)** onlar siyaneti ilâhîyeye nail oldular **(ve mücrim olan kavimden** ise) kendilerine teveccüh edecek olan **(azabımız** geri **döndürülmeyecektir.)** artık asn saadetteki ve biliâhara dünyaya gelmiş ve gelecek olan kavimlerin de o geçmiş kavimlerin tarihi hallerini, başlarına gelmiş olan felâketlerini düşünerek onlardan birer ders-i ibret almaları icâbetmez mi?. Elbette sonraki münkirleri de en nihayet öyle fecî bir âkibet karşılayacaktır. Elgıpte tarihten, kıssası enbiyadan bir uyanıklık dersi olarak hayatlarını dindarane bir surette tanzime muvaffak olanlara.

* * *

حَدِيثًا يُفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ
كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(111) : Muhakkak ki, onların kıssalarında temiz akıl sahipleri için bir ibret vardır. -Kur'an- uydurulacak bir söz değildi-, velâkin kendisinden evvelkini tasdiktir» Ye her şeyin ^n^fa^^Vv» beyânıdır ve iman edecekler olan bir kavim için bir hidâyettir ve bir rahmettir.

* * *

İ Z A H

(111) : Bu âyet-i cehle, beyân buyurulan kıssanın ne kadar ibreti hâiz intibaha ve istifadeye vesile olduğunu bildiriyor. Kur'an-ı Âzim'in de mahzı hakikat olduğunu, şâir mukaddıes kitapları tasdik ettiğini ve bütün dinî esasları muhtevî olup müminler için bir rehber-i hidayet, ve mahzı rahmet bulunduğunu şöylece beyân buyurmaktadır. (Muhakkak ki, onların kıssalarında) Yâni: Hazret-i Yûsuf ile kardeşlerinin veyahut Kur'an-ı Kerîm'de bildirilen Peygamberler ile ümmetlerinin tarihî hayatlarında, kendilerine ait sahih haberlerde (temiz akıl sahipleri için) kötü düşüncelerden beri, güzelce tefekküre mâlik, hakikaten münevver nezihülkalp zâtlar için (bir ibret vardır) büyük bir öğüt vardır, o sayede birçok hakikatlan anlayıp tasdik ederler. Yine o sayede Hâtemülenbiyâ Efendimizin vahyi ilâhîye mazhar bir Resûli Zîşan olduğunu anlayarak onu tasdike ve onun gösterdiği selâmet yolunu takibe muvaffak olurlar. Onun tebliğ ettiği Kur' an-ı Kerîm'i tebcil ederek ondan bihakkın istifadeye çalışırlar. Evet.. O Kur'an-ı Mübin (uydurulacak bir söz değildir) onun beyanatı birer hakikattir. O bir mucize-i ebediyedir. Onu tebliğ eden zâtın nıezahati hayatiyyesi malûmdur. Onun Cenab-ı Hak nâmına hilâf-ı hakikat olarak bir şey isnat etmesi asla iddia edilemez. (Velâkin) o kitab-ı mübîn (kendisinden evvelkini) Tevrat gibi, İncil gibi semadan nazil olmuş olan ilâhî kitapları (tasdiktir) onların da asılları itibariyle birer kitab-ı ilâhî olduğunu bildirmektedir. İşte Peygamberlere ve bilhassa Hazret-i Yûsuf e dâir verdiği malûmat da o mukaddes kitaplardaki beyanata muvafıktır. (Ve) Kur'an-ı Azîm (her şeyin mufassalan beyanıdır) yâni: Bilinmesine ihtiyaç görülen dinî esasları âkideleri, nasihatları. sarahaten veya delâleten muhtevidir. Hadis ile kıyas ile veya icma-i ümmet ile sabit olan şeylerde yine esasen Kur'an-ı Kerîm'den mülhemdir, müstenbettir. Diğer bir tevcihe göra de Kur'an-ı Mübîn, Hazret-i Yûsuf ün kıssasma dâir tafsilâtı hâvi bulunmaktadır. (Ve) Kur-an-ı Azim, (îman edecekler olan bir kavim için) yâni: Kur'anı Mübîn'in bir kitab-ı ilâhî olduğunu musaddık olan zâtlar için (bir hidâyettir) dalâletten kurtaran, selâmet ve saadet yoluna seıvkeden bir rehber-i hakikattir (ve bir rahmettirn*) müminler bu sayede dünyevî ve uhrevî hayırlara, menfaatlere nail olurlar, âtifet-i ilâhîyeye kavuşmuş bulunurlar. Çünki o kitabı kutsiden müstefit olacak zâtlar, öyle hakikî surette mümîn, nazihülitikat olan muhterem' kullardır. Cenab-ı Hak, cümlemizi o âlî zümreye intisabtan mahrum bırakmasın. Âmîn.

§ İbret = İtibar: Bir malûm yoldan bir meçhul yola geçip gitmek, o meçhulü keşfetmek demektir. Meselâ: Dünyadaki cüz'iyatın fenâ-sını görmekle bütün mükevvenatın fena bulacağına intikâl etmek bir ibret meselesidir. Asıl ibretten, maksat, kendisinden ders alınacak hâdisedir, teemmül ve tefekkürdür, ahlâkî tehzib için numune ittihazına lâyık olan herhangi husustur. İnsan o sayede birçok şeyleri anlayıp keşfe, kalbini tenvire hâlini Islâha muvaffak olur.

«Bir göz ki, onun olmaya ibret nazarında»
«Ol düşmanıdır, sahibinin baş üzerinde»

İşte Yûsuf Aleyhisselâm'ın kıssasını güzelce düşünen, nazarı teemmüle alan bir kimse de bu sayede bir nice hakikaüara muttali olur, kalbini vicdanını bir nice ulvî sünûhat ile aydınlatabilir. Bu mübarek kıssa ezcümle; (1): Tabiatı beşeriyenin evlât ve iyâle olan muhabbetini, temayülünü gösteriyor. (2): İnsanların tıynetleri itibariyle ihtirasların zebunu olduklarını, bu yüzden aralarında hasetlerin, mücadelelerin zuhura geldiğini bildiriyor. (3): Birçok insanlarda aşk ve muhabbetin, şehvanî hareketlerin, ruhî temayüllerin, hilekârane muamelelerin yüz gösterdiğini anlatıyor. (4): Masumiyeti hâiz, nezîh ruhlara sahip olan zâtların ise öyle gayrı meşru temayüllerden, hareketlerden ne kadar kaçınmakta olduklarını en parlak bir misâl ile tasvir etmiş bulunuyor. (5): Cenab-ı Hak'kın hükmlerine razı, riayetkar olan, gördükleri bâzı nahoş, düşmanâne hareketlere karşı sabrederek sükûnetlerini muhafaza eden, af-ü keremle mukabelede bulunan zâtların da bilâhara ne kadar selâmete, maddî ve manevî mükâfatlara, makamlara nail olacaklarına pek güzel, ibretbahş bir misâl göstermiş oluyor. (6): Olanca masumiyetine, hayrıahlığına rağmen kendisine kavminin bir kısım efradı tarafından adavet ve husumet gösterilmiş olan Peygamberi Zîşan'ımıza da bir teselli mahiyetinde olup onun da cihanşümul bir muvaffakiyete nail olacağına açık bir işareti hâvi bulunmaktadır. (7): Hiç bir- kimseden bir şey okuyup yazmamış, cihan tarihine muttali bulunmamış, kırk yaşma kadar lihikmetin ümmi bulunmuş olan nezihülahlâk bir zâtın, böyle ibretefzâ bir kıssayı bu kadar tafsilatıyla, bu kadar fesahat ve belagatı hâiz bir suretle beyân buyuran âyat-ı Kur'aniyeyi beşeriyet âlemine tebliğ buyurması, kendisinin vahyi ilâhîye mazihar, beşeriyet için en mükemmel bir rehber-i hidâyet, bir vesile-i rahmet olan bir Peygamber-i Zîşan olduğuna en kuvvetli bir şahit, en kat'î bir hüccet mesabesindıe bulunmuş oluyor. Artık Hak Teaiâ Hazretleri o Peygamber-i Alışanımıza ümmet olmak şerefinden bizleri mahrum bırakmasın, Âmin..

***

RA'D SURESİ

Bu sure-i celîle kırküç âyeti muhtevidir. Mekke-i Mükerreme'de nâzil olmuştur. Medine-i Münevvere'dıe nazil olduğuna kaaü olanlar da vardır. Bazı zâtlara göre die yalnız (30 ve 43) üncü âyetleri Medine-i Münevvere'de nazil olmuştur.

Bu sûre ile kendisinden evvelki Sûre-i Yûsuf arasında lâtif bir münasebet vardır. Şöyle ki: Sûre-i Yûsuf'teki (...^l^-JI j iî ^ f j) âyet-i kerîmesiyle, (..j5^jyyi«1J>j^)âyet:-i celîlesindeki mücmelen beyân buyurulan âsâr-ı kudret-i, tevhit ve sıfat-ı ilâhîye delillerini bu sûre-i Ra'd, daha mufassalca beyân buyurmaktadır ve her iki sûrede de Resûli Ekrem 'için teslıyetbahş olan âyetleri muhtevidir. Maahaza Resûli Zîşammızın ebedî hayata vesile olan beyanatı, medâr-ı hayat olan yağmurlara benzemektedir. Kalplerde ebedî ümitleri ve havf ile haşyeti müstelzim olan va'd ve vaidi de gök gürlemesi demek olan ra'da ve şimşek denilen barka benzetilerek bunlar ile temsil edilebilmektedir. İşte böyle mühim bir eser-i kudrete nazarları celp için de bu sûr-i mübârekeye «Sûretür Ra'd» unvanı verilmiştir.

**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ

اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْر۪ي لِاَجَلٍ مُسَمًّى

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm, Mim, Ra işte bunlar Kur'an-ın âyetleridir ve sana Rab' binden indirilmiş olan haktır. Velâkin nâsin çokları îman etmezler.

(2) : Allah, o zât-ı akdestir ki, gökleri görüyorsunuz direksiz olarak yükseltmiştir. Sonra arş üzerine istivâda bulunmuştur ve güneşi de, kameri de müsahhar kilmıştn* ki, herbiri bir malûm vakit için cereyan eder. -O, Haalık-ı Kerîm- her işi tedbir eder, âyetleri mufassalan beyân buyurur. Tâki Rab'binize kavuşacağınızı yâkınen bilesiniz.

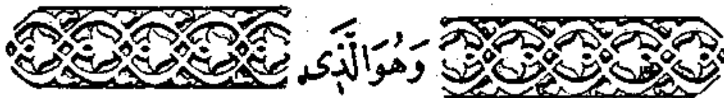
İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Kerîm'deki bütün âyetlerin birer hakikat olduğunu bildiriyor. Ve bu mükevvenatın ne kadar bir intizam dairesinde yaratılmış ve insanları irşâd için, ebedî âlemden haberdar etmek için âyetlerin indirilmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Elif, Lâm, Mim, Ra,) bu tâbir bu sûrenin bir ismi demektir. Maamafih İbni Abbas Hazretleri demiştir ki*. Bunun mânası: «Ben Allah Tealâ'yım, bilirim, ve görürüm» demektir, Âta'dan bir rivâyete göre de bunun mânası: «Ben Meliki Rahman olan Allah Tealâ'yım» demektir. Maamafih bu gibi tâbirlerin müteşabihattan olduğu da beyân olunmaktadır. Bakare sûresinin birinci âyetine müracaat!. (İşte bunlar) Bu okunacak âyetler veya bütün sûrelerdeki âyat-ı celîle {Kur'an-ın âyetleridir) öyle lâtif, bedi, bînazir bir kitab-i ilâhî'nin ihtiva ettiği âyetlerdir. Evet.. Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a nazil olan ve bir mucize-i ebedîye bulunan Kur'anri Mübîn'in ulvî âyetlerinden ibâretdir. Artık bunları tasdik ve tebcil etmek, bunlardan istifâdeye çalışmak bütün beşeriyet için en mühim bir vazifedir. İşte Cenab-ı Hak, buyuruyor ki: (Ve) Ya Muhammed Aieyhisselâm!. (Sana Rab'binden indirilmiş olan) bu Kur'an-ı Mübîn ve onun ihtiva ettiği bütün bu' âyeüer (haktır) vâkia, hakikate mutabıktır, bir nice hikmetleri hâvidir, beşeriyetin hakikî faidelerini teinine kâfidir (ve lâkin nâsîn çokları) bu hakikati anlayarak onun bir kitab-ı ilâhî olduğuna inanmazlar (iman etmezler.) güzel, münsifane bir nazarda, mülâhazada bulunacak olsalar öyle bir inkâra cür'et edemezler. Hayfaki, onlar öyle bir nazar ve teemmülde bulunmazlar.

Mukatilin beyânına göre Mekke müşrikleri, Kur'an-ı Kerîm'in bir kitab-ı ilâhî olduğunu inkâr ederek, ve bu âyetleri Muhammed -Aieyhisselâm- kendi tarafından uyduruyor demişlerdi. Cenab-ı Hak'da bu âyet-i celîlesiyle, o gibi müşrikleri red ve tekzip buyurmuştur.

(2) : Cenab-ı Haklan varlığına, birliğine, kudret ve azametine, yevmi âhiretin vukuuna dâir olan beyanat-ı kur'aniye hakkında nasıl şüphe edilebilir?. Bir kere bütün beşeriyet düşünmeli değil midir ki: (Allah o) zât-ı akdes (dir kû) Öyle kâdîm, kaadiir bir haalıktır ki, (gökleri) ey insanlar işte siz (görüyorsunuz direksiz olarak yükseltmiştir) dâima başlarımızın üzerinde görülen gökler, onlardaki binlerce münevver küreler bir şeye dayanmaksızın olanca yükseklikleriyle, parlaklıklariyle nazarlarımıza çarpıp durmaktadırlar (sonra) bunların fevkinde olmak üzere de o Haalık-ı Âzimüşşan (arş üzerine istivada bulunmuştur) Yâni: Semaların fevkinde olan arş âlemine de, bunun dunundaki bütün mükevvenata da hâkim olmuştur. Hepsini de halk ve tedbirde, hıfz ve himayede bulunan ancak o Haalık-ı Kâdîm'dir. Hepsi de ona muhtaçtır, onun ulviyetine, hâkimiyetine birer şâhitdir. (Ve) O Haalık-ı Kerîm (güneşi de, kameri de müsehhar kılmıştır) hepsi de onun emri ilâhîsine mutî bulunmaktadır. Öyle (ki, her biri) güneş de, kamer de vesâir yıldızlar da (bir malûm vakit için cereyan eder) mukadder olan kıyamet gününe kadar, dünyanın fena ve zeval bulacağı zamana değin kendi feleklerinde, kendi sahalarında seyir ve harekete devam eder dururlar. Bütün bunların bu varlığı, bu hareketleri bir irâde-i ilâhîye muktezasıdır. O Haalık-ı Kerîm (her işi tedbir eder) mülkünde dilediğini icâd ve ihya eder, dilediğini de imha ve imâte buyurur, kimini varlığa, kimini de ihtiyaca düşürür, her irâdesi bir hikmete müstenittir. Ve o mâbûdi Zîşan (âyetleri mufassalan beyân buyurur.) Onun vahdaniyetine, azamet ve kudretine delâlet ve şahadet eden alâmetleri, kudreti eslerlerini halkın enzarı tefekkürüne vaz'ederek kendilerine pek açık ibret ve intibah vesileleri vücude getirmiş olur. İşte Peygamberleri göndermesi, onlara kitaplarını indirmesi, o kitaplar vasıtasiyle âsar-ı kudretini kullarına bildirmesi ve kullarını bir takım vazifeler ile mükellef tutması da o Haalık-ı Hakîm'ia kemâli hikmetine ve rahmetine şahadet eden birer kutsî âyetden, birer bedî delilden ibâretdir. Evet.. Mâbûd-i Azîm, böylie âyetlerini, varlığına şahadet eden hüccetleri bildiriyor. (Tâki) Ey insanlar!. (Rab'binize kavuşacağınızı yakınca bilesiniz) ona göre hareketinizi tanzim edesiniz. Evet.. Bu kadar muazzam kâinatı vücude getirmiş *VB* idare etmekte bulunmuş olan bir Haahk-ı Azîm* artık insanları öldürdükten sonra tekrar diriltmeğe, başka bir âleme götürmeğe kaadir olamaz mı?. Elbette kaadir olur Amenna ve Saddaknâ!. Binaenaleyh o Haalak-ı Kâinatı tasdik, onun bütün beyanatını kabul ile tebcil etmek bütün beşeriyet için en mühim bir vazifedir.

*

مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ
فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ٣ وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ
وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ
بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ
٤

MEALİ ÂLİSİ

(3) : Ve o, o -Haalık-ı Kadirdir- ki, yer yüzünü uzatmıştır ve on'da sâbit dağlar ve ırmaklar yaratmıştır ve on'da meyvelerin hepsinden ikişer çift yetiştirmiştir. Geceyi gündüze buruyor.^ Şüphe yok ki, bunda tefekkür eder bir kavim için elbette ibretler vardır.

(4) : Ve yer yüzünde birbirine yakın kıt'alar vardır ve üzüm bağları vardır ve ekinler ve asılları muhtelif ve gayrı muhtelif hurmalıklar vardır ki, hepsi de bir su ile sulanır ve bazılarını bazıları üzerine yenmesi hususunda üstün kılıyoruz. Muhakkak ki bunda âküâne düşünen bir kavhn için deliller vardır.

İ Z A H

(3) : Bu mübarek âyetler de Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin yer yüzünde vücude getirmiş ve getirmekte olduğu pek mühim, hayatperver eserleri enzar-ı ibrete vaz'etmektedir. Şöyle ki: Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin vahdaniyetin©, kemâli kudretine bir nice semavî deliller mevcut olduğu gibi bir nice delâili arziy-

yede mevcuttur. Evet.. (O, o) Haalık-ı Kaadir (dir ki, yeryüzünü uzatmıştır.) üzerinde şark'a, garb'e, şimâl'e, cenub'a doğru yayılmış nice sahalar, sahralar vücude getirmiştir ki, insanlar vesâir hayvanat yer yüzünde ikâmet edip yaşayabilmektedirler. Vakıa ilmi hey'ete nazaran yer bir küre halinde bulunmaktadır. Fakat öyle olsa da madem ki, pek azîm bir cisim halinde bulunuyor, onun her kıt'ası dümdüz sahaları ihtivâ ediyor, bütün beşeriyet onun üstünde istikrara, sükûne muvaffak bulunuyor ve onun dümdüz, müsattah bir halde bulunduğunu görüp duruyor, artık onun bu harikulade vaziyeti, kudret-i ilâhîyeye pek mükemmel bir delil bulunmaktadır. (Ve) Cenab-ı Hak (on'da) yer yüzünde (sabit dağlar) da yaratmıştır ki, yerlerinden ayrılıp başka yerlere intikâl etmiyorlar, kendilerinde bir hareket hâli görülmüyor, bir nice fâideleri hâiz bulunmaktadırlar, bunlar da kudret-i ilâhîyeye birer burhandırlar. (Ve) Haalık-ı Zîşan yer yüzünde (ırmaklar) da (yaratmıştır) bunlar bir hayat kaynağıdır, yer yüzünde halkın menfaatleri için akar dururlar, nice ekinlerin, ağaçların neşvühümasına hizmet ederler. (Ve) O Haalık-ı Kerîm (on'da) o yer yüzünde (meyvelerin hepsinden) bütün muhtelif nevilerinden (ikişer çift yetiştirmiştir.) yâni: Bütün meyvelerin nevilerini iki muhtelif sınıfa ayırmıştır. Şöyle ki: Tatları, renkleri, hacimleri gibi vasıflan bakımından ikişer kısım üzere yaratılmışlardır. Bütün bunlar birer kudret-i ilâhîye eseridir. Ve o Haalık-ı Hakîm (geceyi gündüze bürüyor) yâni: Gecenin karanlığı ile gündüzü örtüyor, gündüzün ziyasıyle de geceyi aydınlatıyor. Yer yüzünde yaşanılabilmesi için böyle mütenevvî muhtelif hâdiseleri vücude getiriyor. Artık (şüphe yok ki, bun'da) bu beyân olunan azîm hâdiselerin bu hâlinde (tefekkür eder bir kavim için elbette ibretler vardır) Evet.. Akıllarını güzelce istimal eden, lâiki veçhile tefekkürde bulunan insanlar için bütün bu garip, âcip hâdisatı kevriyye birer parlak delildir ki, mevcudiyeti ilâhîyeyi ve kudreti Rab'baniyeyi isbata kifayet eder.

(4) : Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin varlığına, ulviyet ve âzametine dâir daha nice deliller vardır. (Ve yer yüzünde) Ezcümle: Sahai arzda (birbirine yakın) muttasily muhtelif (kıt'alar vardır) ki, tabiatları muhteliftir. Meselâ: Bir kısmı pek münbittir, bir kısmı ile münbit değildir, ziraate elverişli bulunmaz. Veya bir kısmı ziraate kabiliyetli ise de üzerinde ağaç yetişemez, diğer bir kısmı ise üzerinde ağaçlar yetiştiği halde ziraat kabil olmaz. Bunlardaki bu mütenevvî kabiliyetler de kudret-i ilâhîyenin azametine delâlet edip durmaktadır. (Ve) Yer yüzünde (üzüm bağlan vardır.) asılları bir olduğu halde muhtelif şubelere aynlmış bulunurlar. (Ve) Yine yer yüzündıe (ekinler ve asılları muhtelif ve gayn muhtelif hurmalıklar vardır ki, hepsi de bir su ile sulanır) bir toprakta neşvünema bulur, böyle olduğu halde yine mütenevvî kabiliyetlerde bulunurlar. (Ve) Ezcümle onlann (bazılarım bazıları üzerine yenmesi hususunda) meselâ: Tatlı veya ekşi veya acı bulunmalan itibariyle (üstün kılıyoruz) bu ihtilâf ise şüphe yok ki, kudret-i ilâhîyenin, irade-i subhaniycnin muktezay-ı maslahat olan bir eseridir. Ar-

tık **(muhakkak** ki, **bım'da)** bu beyân olunan pek büyük, muhtelif hilkat husu-sunda (âkilime düşünen bir kavim için deliller vardır.) Evet.. Bu mütenevvî, mu-azzam hilkati âsarını güzelce düşünmeye, tefekküre muktedir olan zâtlar için bu hâdiselerin her biri pek mühim bir ibret ve intibah vesilesidir, Haalık-ı Hakîm'in varlığına, kudret ve azametine pek büyük bir rehberdir. Ne hikmettir ki, Ya-**rabbi!.**

«Bu bağın ger hakikatte suyu bir bağıbanı bir»
«Veli olmuş hakayıkte nice türlü semer peydâ»

— Usûlî —

§ Sınv; Budak, bir kökten çıkan budak ve çatal demektir. Misil ve ka-rındaş mânasında müstameldir. Tesniyesi, sınvandır. Cem'i de sinuvan'dır.

*

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ
جَدِيدٍ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ
فِٓى اَعْنَاقِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ⑤
وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ
الْمَثُلَاتُ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ⑥

MEAL! ÂLİSİ

(5) : Eğer teaccüp edecek isen işte asıl teaccüp edilecek şey, onların «biz **toprak kesildikten sonra mı mutlaka yeniden yaratılacağız» demeleridir. Onlar o kimselerdir iri, Rab'lerini inkâr etmişlerdir ve boyunlanndb demir zincirler bahman d» onlardır ve onlar âteşin yâranıdırlar, onlar orada müebbeden kala-cak kimselerdir.**

(6) : Ve senden güzellikten evvej kötülüğü çarçabuk isterler. Ve hâlbuki onlardan evvel onların emsâline âit ukubetler gelip geçmiştir. Ve şüphe yok İd, Rab'bin Nâs için zulmlerine karşı elbette ki yine çok mağfiret sahibidir. Ve yine şüphesiz ki Rab'bin azabı da pek şiddetlidir.

**

İ Z A H

(5) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'kın ölüleri de diriltmeğe kaadir olduğunu, bu hakikati inkâr edenlerin ise ne kadarmüthiş bir durumda bulunmuş olacaklarını bildiriyor. Ve o münkirlerin ne kötü temennîlerde bulunduklarını beyân ile onların geçmiş ümmetlerin ahvâli tarihiyıesinden ibret almaları lüzumuna işaret buyurmaktadır.- Şöyle ki: Ey Resûli Zîşan!. Sen zahir olan risâletini kâfirlerin tekzîb ettiklerine **(teaccüp edecek isen)** ondan daha ziyâde teaccüp edüecek şey vardır. **(İşte asıl teaccüp edilecek şey)** her veçhile teaccübe lâyık olan lâkırdı. **(onların)** o kâfirlerin **(biz toprak kesildikten sonra mı)** ölümümüzü müteakip mi **(mutlaka biz yaratılacağız demeleridir)** o münkirlerin bir istihza, bir istifhamı inkârî tarikiyle böyle söylemeleri daha ziyâde teaccübü caliptir. Kendilerini ve bütün mükevvenatı yoktan var etmiş olan bir Haalık-ı Âzimin kullarını öldürdükten sonra tekrar diriltmeğe kaadir olduğunu nasıl inkâr edebilirler?. Bu ne kadar cehalet!. Yoktan ihyaya kaadir olan bir Haalık-ı Zîkudret, badehmevt ihyaya kaadir olamaz mı?. Bu nasıl istibat edilebilir?. Bunu inkâr etmek, Haalık-ı Kâinatı da inkârı müstelzimdir. **(Onlar)** Kudret-i ilâhîye ile ölülerin tekrar dirileceklerine kail-olmayanlar **(o kimselerdir İd, Rab'lerini) de (inkâr etmişlerdir)** çünki kudreti iMhîyeıyi inkâr edenler, Cenab-ı Hak'kın ölüleri tekrar ihya edeceği hakkındaki beyanatını kabul etmeyenler, p Haalık-ı Kerîm' in bu kâinatı bidayeten yoktan var etmiş olduğunu inkâr etmiş bulunurlar. (Ve) Böyle bir küfrde temadi edip duranlar yok mu, yarın kıyamet günü **(boyunlarında demir zincirler bulunan da onlardır)** onlar küfrleri sebebiyle böyle bir zillet ve ukubete tutulacaklardır. Onlar için artık necat yoktur. **(Ve onlar âteşin yaranıdırlar)** cehennemlere atılacaklardır. **(Onlar orada müebbeden kalacak kimselerdir.)** Artık oradan ne çıkabileceklerdir, ne de tekrar öleceklerdir, ebediyen muazzep olup duracaklardır.

(6) : (Ve) Ey Nebiyyi Âlişan!. **(Senden)** Bir istihza ve tekzip tarikiyle **(güzellikten)** afiyet ve ihsandan, rahmet ve selâmete nâiliyetten **(evvel kötülüğü)** ukubeti, azabın kendilerine biran evvel gelmesini **(çarçabuk isterler)** yâni: **O kâfirler,** âzab-ı ahireti inkâr **ediyorlar, âzab-ı dünya ile tehdit edildikleri zaman da: -«Haydi o azabı meydana getir, bakalım» diyerek onun da aslı olmadığım iddiaya cür' et gösterirler, Resûli Ekrem'i tekzibe kalkışırlar. (Ve halbuki: Onlardan evvel,**

onların emsâline âit ukubetler gelip geçmiştir.) Evet.. Vaktiyle Peygamberlerini inkâr eden kavimlerin başlarına gelmiş olan azaplar, felâketler tarihen sâbitdir, O kavimler de bu kavimler gibi Peygamberlerini tasdik etmemişlerdi, küfrleri yüzünden nice ukubetlere mâruz kalmışlardı. Onlardan olsun bir ibret dersi almalı değil midirler?. **(Ve şüphe yok ki, Rab'bin nâs için zulmlerine karşı elbette ki)** yine **(birçok mağfiret sahibidir)** onları zulmlerinden, küfrlerinden dolayı hemen mahv-ı tenkil etmiyor, kendilerine mühlet veriyor, uyanmaları için müsait vakit bırakıyor, İman ettikleri zaman onların geçmiş kufilerini af ve setrediyor. Bütün bunlar, onların haklarında bir mağfiret ve inayet eseridir. Yoksa dileyecek olsa yer yüzünde gezebilecek bir kâfir bile bırakmaz. (Ve) Maamafih **(yine** şüphesiz **ki Rab'bin âzabı da pek şiddetlidir.)** Dinsizliklerinde İsrar edip duran o hâl üzere ölen kimseler hakkında da âzab-ı ilâhî pek ziyâdedir ve müebbettir. Binâenaleyh Hâtemülenbiya Hazretlerinden alelacele âzap isteyen o câhil münkirler de artık uyanmalı, tarih-i âlemden ibret almalı değil midirler?.

§ Mesülât; Müslenin cemidir, kendisiyle darbımesel olunan ukubat mâriâsınadır. İtâp ile İkâb olunan kimse arasında bir mümaselet bulunacağı cihetle ikâba «müsle» denilmiştir.

***

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ
مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَى
وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ
﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ve o kâfir olanlar der İd: Onun üzerine Rab'binden bir alâmet indirilmiş olmalı değil mi?. Sen ancak bir korkutucusun ve her kavim için bir rehberi hidayet vardır.

(8) : Allah Tealâ her dişinin neyi yükleneceğini ve döl yataklarının neyi eksiltir ve neyi arttırır olacağını bitir ve her şey onun yanında bir miktar iledir.

(9) : -O Haalık-ı Zîşan- gizliyi de ve açıkta olanı da bilicidir. Pek büyüktür, her şeyden üstündür.

*
**

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, Resûii Ekrem'in göstermiş olduğu mucizelere rağmen onun risâleti hakkında diğer bir alâmetin zuhurunu münkirlerin istemiş bulunduklarını bildiriyor. Ve Cenabı Hak'kın her şeye alîm olduğunu bildirerek o münkirlerin ne gibi fasit bir maksada mebni öyle alâmet talebinde bulunduklarına işaret etmektedir. Şöyle ki: (Ve o kâfir olanlar) haşır ve neşri inkâr edenler, başlarına bir azabın gelmesini istihza tarikiyle isteyenler, bir de (der ki: Onun üzerine) yâni: Muhammed Aleyhisselâm'a (Rab'binden bir alâmet) Hazret-i Musa'nın asası gibi, Salih Aleyhisselâm'm dişi devesi gibi bir mucize (indirilmiş olmalı değil mi idi?.) O kâfirler, Kur'an-ı Âzim'in bir ebedî mucize olduğunu anlamak istemiyorlardı, bir takım maddî mucizelerin zuhurunu istiyorlardı, maksatları hakkı kabul etmek değil, belki inkârlarında devam edip durmak idi. Yoksa Resûii Ekrem'in inşikakı kamer gibi, az bir taam ile büyük bir cemaati doyurmak gibi, mübarek parmakları arasından suların fışkırması gibi maddî mucizeleri de zuhur edip durmakta idi. Peygamber-i Âlişan Efendimiz ise kavminin îmana gelmesini çok arzu buyurduğu için onların suallerine hemen cevap vermek isterdi. Mucizelerin istenildiği gibi zuhurunu belki arzu buyururdu. Halbuki, vaktiyle diğer Peygamberlerin gösterdikleri maddî mucizeleri de kavimlerinden bir kısmı kabul etmemişlerdi. Cenabı Hak'kı bize göster görelim gibi temennilerde bulunmuşlardı. Binaenaleyh şimdi Resüli Ekrem Efendimizde onların diledikleri hârikaları gösterecek olsa idi yine îman etmeyeceklerdi. Velhâsıl Cenab-ı Hak'da Resûii Zîşan'ına tesliyet vermek için ve her isteyenin arzusuna göre mucize izharına bir mecburiyet bulunmadığına ve zuhura gelen hangi bir mucizenin bir rahmet olmak için kâfi bulunduğuna işaret için buyuruyor ki: Resulüm!. (Sen ancak bir korkutucusun) Senin vazifen kavmine azab-i ilâhîyi haber vererek onları inzâr ve tahvif etmektir. Âyetleri, mucizeleri getirmek ise senin üzerine bir vecîbe değildir. (Ve her kavim için bir rehberi hidayet vardır) bir Peygamber gönderilmiştir ki, onlar Cenab-ı Hak'kın kendilerine verdiği âyetlerle, zamanlarına münâsip mucizeler ile ümmetlerini dinî ilâhîye dâvetde bulunmuşlarda-. O Peygamberler, öyle herkesin, arzusuna göre bir mucizie, bir âyet ibraziyle mükellef bulunmamışlardır. Mucizeler kavimlerin zamanlarına, istidatlarına göre tecellî etmiştir. Ve zuhura gelen hangi bir mucize nübüvvetin sübûtu için kâfi bir hüccet bulunduğundan başka mucize ibrazına lüzum yoktur. Binâenaleyh Ey Hâtemülenbiya!. Sen de kavmini dine davet etmekle, onlara Kur'an-ı Âzina âyetlerini tebliğ eylemekle vazife-i risâletini ifâ etmekte bu-

Ilınmaktasın, artık o münkirlerin sözlerine iltifat etme, onların lâkırdılarından dolayı müteessir bulunma.

(8) : O münkirler, Allah Tealâ'nın varlığına, kudretine dâir alâmetler mi istiyorlar?. Bir kere düşünmeli değil midirler ki, (Allah Tealâ her dişinin neyi yükleneceğini) yâni: Doğuracağı çocuğun erkek mi, dişi mi, bir mi, mütâddit mi olduğunu ve şâir evsafını tamamen bilir (ve) erham denilen (döl yataklarının neyi eksiltir ve neyi arttırır olacağını) da (bilir) yâni: Hâmil müddeti bazan uzar, bazan da kısalır. Bütün bunlar Cenab-ı Hak'ça malûmdur. Hâmil müddeti bazan yedi aydan iki seneye kadar devam eder. Bu İmamı Âzam'a göredir. Veya yedi aydan dört seneye kadar uzar, bu da İmamı Şafiî'ye göredir. Veyahut yedi aydan beş seneye kadar imtidât eder. Bu da İmamı Mâlik'e göredir. Rahmetullâhi Aleyhim. (Ve her şey onun yanında) Cenab-ı Hak'kın ilmi ve kudreti nezrimde (Mr miktar iledir) her şeyin kemiyyeti ve keyfiyeti indallâh mufassalan ve mükemmelen malûmdur. Artık hiç bir mahlûkun varlığı, evsafı, kabiliyeti kendi kendine artıp eksilemez, ilmî ilâhîye muhalif bir şey zuhura gelemez. Binaenaleyh îman edenlerin de etmeyenlerin de kimlerden ibaret olduğu indâi lsâh malûmdur. Mukarrerdir. Kendi istidatlarına, ihtiyarlarına binâen âletdevam küfr içinde yaşayacak olanlar da indi lahîde malûmdur, artık ne kadar mucize görseler de onların hâli tebeddül etmeyecektir. -

(9) : O Haalık-ı Zîşan (Gizliyi de ve açıkta olanı da) ilmi ezelîsi ile tamamen (bitkidir) evet.. Cenab-ı Hak, mevcudu da, mâdumu da bilir bütün hazır olanları da gaip bulunanları da bilir, kimlerin kabiliyetlerini, ihtiyarlarını güzelce istimal ederek îman şerefine nail olacaklarını ve kimlerin bu gibi kuvvetlerini suiistimal ederek küfr ve fiska giriftar bulunacaklarını da bilir. Hazret-i Peygamberden mucize talebinde bulunanların da bu mucizeyi bir irşâd ve îmana vesîle olmak için mi, yoksa bir inat ve istihza tarikiyle mi istemiş olduklarını da bilir. Amenna!. Evet.. O Haalık-ı Kâinat Hazretleri (pek büyüktür.) o bütün noksanlardan münezzehtir. Ezcümle mahlûkata âit olup, bir hudus ve ihtiyaç muktezası bulunan cismaniyetden, zaman ve mekâna ihtiyaçtan münezzehtir, müberradır. Ve o mâbûdi Âzîmüşşan (herşeyden üstündür.) bütün miikevvenat, onun kudreti, hâkimiyeti altında bulunmaktadır. En muazzam, en ulvî bir varlığı haizdir. Gayn mütenahî bir ilm ile bir kudret ve hikmet ile müttesiftir. Amenna ve saddaknâ.

«Varlığın bilme ne hacet küre-i âlem ile»
«Yeter isbatına halk ettiği bir zerre bile»

— Şinasi —

***

سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ
بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ
وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا
بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاِذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ
سُوۤءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(10) : Sizden sözünü gizleyen ve sözünü açıklayan ve geceleyin saklanan ile gündüzün meydana çıkan kimse -Cenab-ı Hak'ka göre- müsavidir.

(11) : Onun için önünden ve arkasından tâkibeden -melek- ler vardır ki, onu Allah'ın emriyle muhafaza ederler ve şüphe yok ki, Allah Tealâ, herhangi bir kavimdeki hâli değiştirmez, onlar kendi nefisterindekini değiştirmedikçe. Ve Allah Tealâ bir millete bir fenalık murad edince de artık onu geri bırakacak yoktur. Ve onlar için on'dan başka bir yardımcı da yoktur.

*

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetler, ilmî ilâhînin zahir ve hafi bütün ahvâl ve hâdisâtı muhit olduğunu bildiriyor. Ve bütün beşeriyeti meleklerin muhafaza ve tâkip ettiklerini ve bir kavim kendi güzel, hayırlı hallerini tağyir etmedikçe onların nimetlerinin, izzetlerinin mahv-ı tebdil edilmiyeceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşan!. Senin vazifen ilâhî hükmleri ümmetine tebliğdir. Artık onlar düşünsünler, şüphe yok ki, onların bütün halleri, hareketleri Cenab-ı Hak'ça malûmdur. Onlara hitaben tebliğ etki: Ey mükellef insanlar!. (Sizden) İçinizden herhangi (sözünü gizleyen) maksadını içerisinde saklayan (ve sözünü açıklayan) izhâr eden kimsenin bu hâlleri ilmî ilâhîya nazaran müsavidir, bunların hepsini de Cenab-ı Hak, tamamen bilir. Amenna. (Ve geceleyin sak-

lanan) kendisini gecenin karanlıkları içinde gizlemeğe çalışan (ile gündüzün meydana çıkan) herkesin göreceği suretde açıkça dolaşıp duran (kimse) de onun bu hâlleri de Cenab-ı Hak'ka göre (müsavidir) hepsini de tamamiyle görür, bilir, meleklerine kaydettirir. Hiçbir şey, o Haahk-ı Âzîm'e gizli, meçhul kalamaz. Artık her insan, bu kudreti ilâhîyeyi düşünüp de kendi işlerini, sözlerini ona göre tanzim etmelidir.

(11) : (Onun için) Öyle yaptıklarını gizleyen ve açıklayan ve saklanan veya meydana atılan herhangi bir kimse için kendisini (önünden ve arkasından) yâni: Her tarafından (tâkib edenler) hafaza denilen melekler (vardır ki, onu) o kimseyi veya onun âmellerini (Allah'ın emriyle muhafaza ederler) kendisini bir takım ârızalardan korurlar. Bütün işlediklerini birer defter-i amâle kaydiyle zapt etmiş bulunurlar. Evet. Cenab-ı Hak lihikmetin insanlara bir kısım melekleri memur tâyin etmiştir. Bunlara hafaza melekleri denir. İnsanları gündüz ve gece melekleri muhafaza etmektedirler. Gece melekleri gündüz meleklerini ve bilâkis gündüz melekleri de gece meleklerini tâkib ederler. Ve her insanın sağ ve sol tarafında birer melek bulunarak onun güzel ve çirkin amdlerini kaydederler. Ve bu melekler insanları uyurken veya uyanıkken bir takım cinlerin, insanların veya hüveynâtın fenalıklarından siyânette bulunurlar. Bu muhafaza meleklerinin bulunmasında bir nice hikmetler vardır. Ezcümle: Bunların mevcudiyetine mutekit olan bir kimse, onlardan korkarak, utanarak mahiyetlerden kaçınır, daha ziyâde edibâne, nezihâne bir hâlde yaşamaya çalışır. Binaenaleyh bunların bulunması da beşeriyet hakkında bir lûtfi ilâhfdir, (Ve şüphe yok ki, Allah Tealâ) her şeye kemâliyle kaadir ve mülkünde dilediği gibi tasarruf hakkına mâlik olduğu halde (herhangi bîr kavimdeki hâli) onlara verdiği nimet ve devleti veya fıtret-i selîmeyi (değiştirmez) o kavmi bunlardan mahrum bırakmaz (onlar kendi nefislerindekini) güzel hallerini, çirkin haller ile (değiştirmedikçe) binaenaleyh bir millet Allah Tealâ'mn hükmlerine riâyet ettikçe, kendi güzel ahlâk ve etvârım tebdil eylemedikce mazhar olduğu nimet ve kuvvet devam eder durur. Aksi takdirde ise nankörlük etmiş, emri ilâhîye muhalif hareketde bulunmuş olacağı cihetle elbette ki, nail bulunmuş olduğu güzel varlıktan ergeç bir gün mahrum kalacaktır. İstet islâm tarihi de bu hakikat için bir nice numuneleri muhtevidir. Vaktiyle mü&lümanlar islâmiyet sayesinde pek güzel âmellerde, hareketlerde bulunmuş oldukla** için cihanın her tarafında muvaffakiyetlere nail olmuşlar, pek parlak bir varlık göstermişlerdir. Bilâhara aralarındaki tesanüd bozulmuş, bir kısmının ahlâkı, etvarı tebeddül etmiş, bir takım yabancı milletlerin kötü telkinlerine kapılmış oldukları için zaafa düşmüşler, varlıkları parçalanmış, eski kuvvet ve şevketleri zevâl'e yüz tutmuş, ülkeleri yabancı kavimlerin ellerine geçmiştir. Maahaza bu ümmeti merhume, yine ye'se düşmemelidir uhdelerine düşen kutsî vazifeleri ifaya çalışmayı bir gaye, bir vesilei necat bilmelidir, kusurlarından, gayrı ahlâkî hareketten kaçınıp tövbekar bulunma-

lıdır, şarkta, garpte bulunan bütün müslümanlar, kendi aralarındaki din kardeşliğinin kadrini bilerek mümkün olduğu kadar mütesanit, biribiri hakkında hayrhah bir halde yaşamaya çalışmalıdır. Bu vesile ile islâm âleminin terakkiyata nail, mevcudiyetini muhafazaya muvaffak olacağını eltaf-ı ilâhîyeden bekleriz. (ve) şuna da mutekidiz ki: **(Allah Tealâ bir millete)** kendi kötü âmelleri, niyetleri yüzünden **(bir fenalık)** bir helak ve azap **(murat edince de artık onu)** o felâketi, o milletten **(geri bırakacak yoktur)** hiç bir kimse, ne hafazâ melekleri ve ne de şâir kuvvetler o fenalığı o milletten bertaraf edemez. Elbette ki: İrâde-i ilâv hîyeye muhalif bir harekete hiçbir mahlûk kaadir olamaz. (Ve **onlar için)** Öyle kahır ve tedmirleri hakkında irâde-i ilâhîye sâdır olmuş kimseler için (ondan başka) o Haalık-ı Azimden gayrı **(bir yardımcı** da **yoktur)** Evet.. O kimselerin işlerine tevellî edecek, onlara yardımda bulunacak, onları kendilerine teveccüh eden azaptan, felâketten kurtarabilecek bir zât da bulunamaz. Şüphe yok ki, irâde-i ilâhîyenin, kudreti rabbaniyenin tecellîsine hiçbir mahlûk mâni olamaz. Artık bütün beşeriyet için en birinci çare-i necat, Cenab-ı Hakkın dinine sarılarak bütün muvaffakiyetleri ondan beklemektir. Ve mînallahittevfik..

*

هُوَ الَّذ۪ي يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً وَيُنْشِئُ السَّحَا
بَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِه۪ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
مِنْ خ۪يفَتِه۪ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُص۪يبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ
يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِۚ وَهُوَ شَد۪يدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ
وَالَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِه۪ لَا يَسْتَج۪يبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَٓاءِ
لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِه۪ۜ وَمَا دُعَٓاءُ الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(12) : O, o -Haalık-ı Azâm- dir ki: Size korku ve ümit için şânşeği gösterir ve ağır ağır buhıtlar yaratır.

(13) : Ye gök gürlemesi ona hamd 3e, melekler de onun korkusundan teşbihte bulunurlar. Ye yıldınmlan gönderir, onları dilediğine hemen isabet ettirir. Böyle iken o kâfirler Allah hakkında mücadelede bulunurlar. Halbuki, onun kuvveti pek şiddetlidir.

(14) : Hak olan davet, Allah içindir. Ye o kimseler ki, Allah'tan başkalarına duada bulunurlar, kendileri için hiç bir şey ile icabet etmezler. Ancak ağzına erişsin diye sua karşı iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki, o su ona ulaşıcı değildir. Kâfirlerin duaları ise ancak bir sapıklık içindedir.

∴

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler de Haahk-ı Kâinat Hazretlerinin varlığına, birliğine, kudret ve azametine, nimet ve ikâbına âit diğer delilleri nazar-ı intibaha vaz'ediyor. Cenab-ı Hak'tan başkasına yapılan duaların, ubudiyet vazifelerinin asla kârini kabul olamıyacağını lâtif-bir misâl ile tasvir buyurmaktadır. Şöyle ki: (O) Evsafı celîlesi beyân olunan Allah Tealâ (o) Haalık-ı Azîm (jdn- ki, size korku ve ümit için) yâni: Yıldırım düşmesinden korkasınız ve yağmur yağacağını ümide düşesiniz diye (şimşeği gösterir) siz onu âteşfeşân bir halde görürsünüz ve onu yağmur yağacağına bir nişane tanımış bulunursunuz. (Ve) Haalık-ı Hakîm (ağır ağır bulutlar yaratır.) O bulutlar ki: Cevvi havada zuhur ederek yağmurları hâvi bir halde gözlere çarpar dunırkr. Bunlar ne kadar mühim birer eseri kudrettir.

(13) : (Ve) Ra'd denilen (gök gürtemesi) veya bulutları sevketmeğe memur olan melek (ona) o mâbûd-i kerîm'e (hamd ile) teşbihte bulunur. O gök gürlemesi, lisanı hâl ile Cenab-ı Hak'kın vahdaniyetini, Fadlı Kerem'ini ifâde etmiş olur. Yahut o gök gürlemesdni işiten uyanık ruhlu zâtlar: «Subhanallah velhamdülillâh» diyerek Hale Tealâ'ya hamdu senada bulunurlar. (Melekler de o'nım) o Haalık-ı Azîm'in (korkusundan) onun heybetinden, celâl ve azametinden dolayı (teşbihte bulunurlar) O Mâbûd-i Kerîm'i takdis ve tebcil eder dururlar. (Ye) O Hellâk-ı Hakîm (yıkhnmlan gönderir) onlar isabet ettiği kimseleri yakıp parçalar, âteş halinde yeryüzüne dağılır. Cenab-ı Hak (onları dilediğine hemen isabet ettirir.) onu bu suretle helak etmiş olur. (böyle iken) Böyle müthiş alâmetler, kudreti nişaneleri, vahdaniyet debileri mevcut iken (onlar) o kâfirler (Allah haklonda mücadelede bulunurlar) Hak Tealâ'nın varlığını, birliğini, insanlara Peygamberlerini göndermiş olduğunu inkâra cür'et gösterir dururlar. (Halbuki, O'mm) O Haalık-ı Mükevvenatm (kuvveti) veya mahlûkunu yakalaması veya düşmanlarına karşı galibiyeti (pek şiddetlidir.) O münkirler, bunu düşünerek, anlayarak kendilerini en büyük bir felâketten kurtarmaya çalışmalı değil-

midirler?. Onlar o küfr ve inkârın vahim akıbetini hiç düşünmezler mi?. Ne kadar büyük cehalet ve gaflet!. Velhâsıl: Bütün gözlerimizin önünde tecellî edip duran semalar, yerler, parlak yıldızlar vesâir muhtelif hâdiseler CenatM Hak'kın varlığına, azamet ve kudretine şahadet ediyor, bütün bunlar lisanı hâl ile o Haalık-ı Zîşanı tevhit ve teşbihte bulunuyor.

« ... و درختان همة در تسبيحند »
4.'» همه مستمعان فهم كنند اين اسرار »

Evet.. Dağlar, deryalar, ağaçlar bütün Cenab-ı Hak'kı teşbih ve tebcilde bulunur dururlar. Fakat her işitici bu esrarı anlayacak bir halde bulunmaz. Bilâkis nice habis ruhlu kimseler vardır ki, bütün bu mükevvenat o Haalık-ı Azîm'in varlığına, Hm ve hikmetine, kudret ve azametine şahadet edip durmakta iken onun mukaddes varlığını, hâlikıyetini inkâr, cinayetini irtikâptan kendilerini alamazlar. Böyle bir inkâr, ne kadar âdî bir hâlet-i ruhiye eseridir. Bu inkârın zararını bir kere düşünmeli değil midirler?.

(14) : (Hak olan davet, Allah içindir) Yâni: Yerinde vâki, Hak'ka mutabık, kendisine icabet edilmeğe en lâyık davet, vahdaniyeti ilâhîyeyi. risâlet-î Muhammediyeyi kabul için yapılan dâvfettir ki, buna hemen icabet edilmesi en mühim bir vazife-i ubudiyettir. Nitekim şayanı kabul olan dua da ancak Cenat>ı Hak'ka yapılacak dua ve tezarrudan ibarettir. (Ve o kimseler ki, Allah'tan başkalarına duada bulunurlar) yâni: O kâfirler ki, Allah Tealâ'ya değil, kendi putlarına duada bulunur, onlardan bir fâide ümid eder dururlar. (Kendileri için hiçbir şey He icabet etmezler) o kendilerine yalvarıp duâ ettikleri putları, ne bir fâide celbi ve ne de bir zararın defi için onların dualarını kabule kaadir bulunamazlar. Onlara beyhude yere dua etmiş olurlar. Böyle duada bulunanların meseli (ancak) kendi kendine gelip (ağzına erişsin diye suya karşı ild avucunu açan kimse gibidir) hiç su, onun bu maksadını anlayarak onun ağzına gelir akar mı?. Heyhat!. (Halbuki, o su ona) öyle iki avucunu açan kimseye (ulaşıcı değildir.) Artık o temenni, beyhude yere yapılmış olmaz mı? İşte putlardan fâide bekleyen kimselerin onlara karşı yaptıkları dualarda böyle beyhude yene yapılmış bir temenniden başka depdir. (Kâfirlerin) Böyle yaptıkları (duaları ise ancak bir sapıklık içindedir.) zayi olmuş gitmiştir, onlar için bir fâide temin edemez. Putlar o dualara icabet etmek kudretini hâiz değildirler. Artık bütün insanlar için lâzımdır ki, bu kâinatta hâkim olan Haalık-ı Azîm'i bilip tasdik etsinler, bütün ibadetlerini onun için yapsınlar, o'ndan selâmeti hidayeti, fevz ve felahı niyazda bulunsunlar.

⁂

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا
وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ۝١٥ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ
نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي
الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ
الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۝١٦

MEALİ ÂLİSÎ

(15) : Ve göklerde ve yerde kim var ise ve gölgeleri de sabah ve akşam vakitleri ister istemez Allah Tealâ'ya secde eder.

(16) : De ki- Göklerin ve yerin Rab'bi kimdir?. De ki: Allah'tır. De ki: Artık o'ndan başka velîler mi edindiniz, ki, kendi nefisleri için bile ne bir menfaate ve ne de Jtâr mazarrata mâlik olamazlar. De İd: Hiç kör ile gören müsavi ohn* mu?. Veyâ zulmetler ile nur müsavi olur mu? Yoksa Allah'a öyle ortaklar mı kıldılar ki, onlar da Aflah'm yarattığı gibi yarattılar da artık onlara bir yaratma benzeyişi mi oldu. De ki: Her şeyin yaratıcısı Allah Tealâ'dır. Ve o, bir<fir, kahredicidir.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, bütün mükevvenâtın Cenab-ı Hak'ka secde-i ubudiyette bulunmakta olduklarım bildiriyor ve Haalık-ı Kâinat ile mahlûkatı arasında azîm farklara işaret ederek bütün beşeriyeti; o Haalık-ı Azîm'i tasdik ve tevhide davet buyurmakta bulunuyor. Şöyle ki: Bütün âsâr-ı hilkat, vahdaniyet-i ilâhîyeye şahadet eder. (Ve göklerde ve yerde) Melek, ins ve cin vesaire nâmına (kîn var ise ve) onlardan gölge sahipleri olanların (gölgeleri de sabah ve akşam vakitleri) yâni: Her zaman (ister istemez) yâni bir kısmı kemâli itaat ve

zevk ile, bir takımı da kerhen, bir mecburiyet sâikasiyle **(Allah Tealâ'ya secde eder)** onun için secde-i ubudiyete kapanır, cephesini yerlere vaz'edter. Veya o Haalak-ı Kâinata tazim ile ona karşı ubudiyetini itirafta bulunur. Evet.. Bütün melekler, Cenab-ı Hak'ka kemâli itaatle secde eder, O'nun ulûhiyetini itiraf ile lisanri ubudiyederin-i tezyinde bulunur, vakit vakit secde-i ubudiyete kapanırlar. Yerlerde bulunan müminler de yine bir şevki vicdan ile, bir hissi ihtiram ile şöyle secde-i ubudiyete devam ederler. Kâfirler, münafıklar ise vahdaniyeti ilâhîyeyi, o'na secdenin lüzumunu isteyerek tasdik etmezlerse de mahza bir cebre veya dünyevî bir menfaat sâikasiyle veyahut bir gösteriş için veyahut kendilerine teveccüh eden bir musibetten kurtuluş ümidiyle Allah Tealâ'ya yalvararak ister istemez secdelere kapanırlar. Gölgelerin secdelerine gelince: Güneşin vesâirenin ziyaları inikâsiyle vücude gelen gölgeler, birer kudret eseridir. Bunlar da ister istemez bir Haahk-ı Kâinatın varlığına delâlet edip durmaktadır. Onlar da kendilerine mahsus bir tarzda mâbûd-i Azîmüşşan için secde-i ubudiyete kapanmış bir vaziyette bulunmaktadırlar. Onlar da lisanı hâl ile tevhit ve teşbihte bulunurlar. Maahaza Cenab-ı Hak onlara da bir iz'an bir secde-i ubudiyet hissi ihsan etmiş olabilir. Bu istib'ad edilemez. Gölge sahiplerinin secdeye kapanmaları, gölgelerin de birer secde vaziyeti almakta olduğunu göstermektedir.

§ Guduv; gadatm cem'îdir ki: Sabahtan öğleye kadar olan vakitlerdir.

§ Asal; da asim cem'îdir ki: İkindi ile güneşin gurubu arasındaki vakitlerdir. Bunlardan burada murâd olan, bütün vakitlerdir. Bu 15. âyeti çelîle secde âyetlerindendir. Bunu okuyan için de dinleyen için de secdb-i tilâvette bulunmak bir sünnet-i seniyedir. *

(16) : Resulüm!. O münkirlere, mabûdiyeti İlâhîyeyi düşünmeyen gafillere **(de ki: Göklerin ve yerin Rab'bi kimdir?.)** bunların ve bunlarda bulunanların Haahk-ı, mâliki, müdebbiri umuru kimdir?. Bir kere bunu düşünmeli değil misiniz?. Nebiyyi Zîşanım!. O gafillere (de ki:) Bütün onların Rab'bi yalnız **(Allah' tır)** O'ndan başka Rabbüiâlemin yoktur. Siz de bunu vakit vakit itiraf edersiniz. O halde Resûli Âlişanım!. Onlara **(de İd: O'ndan)** o âlemlerin Rab'binden **(başka veliler mi edindiniz ki)** bir takım putları Tanrı sanarak kendilerine tapındınız ki, onlar **(kendi nefisleri için bile ne bir menfaate ve ne de bir mazarrata mâlik olamazlar)** onlar kendileri için ne bir menfaat celbedebilirîer ve ne *da* kendilerine yönelen bir zararı defe muktedir olabilirler. Artık ey putperest insanlar!. Sizlere ne fâideleri olabilir ki, onlara tapmıyorsunuz?. Bir kere düşünmeli değil misiniz?. Habibi Zîşanım!. O gafillere **(de kh Hiç kör ile gören müsavî olur mu?.)** Yâni: Haç alîm, **basîr olan bir Haalık-ı Azîm ile bilmekten, görmekten mahrum,** âdi **bir mahlûk müsavi midir. Öyle bir ıttfthlflVg. tapılabilsin veya hakikatlan görmeyen, mâbûdi hakikîsini tanımayan bir kâfir ile hakbin olan mâbudi**

Azîmüşşan'a arzı ubudiyette bulunan bir mümîn müsavi midir?. Elbette müsavi değildir. Kâfir, hidayet yolunu görüp tâkibetmekten âciz bulunmaktadır. Bir mümîn ise târiki hidâyeti tâkibederek bir ebedî saha-i saadete erişecektir. (Veya **zulmetler ile nur müsavi olur mu?.)** Elbetteki müsavi olamaz. Evet.. Küfr ve dalâletten ibaret olan şeyler ile mahzi hidâyet olan tevhit ve îman arasında müsavat tasavvur olunamaz. Küfr ve dalâlet, insanı karanlıklar içinde bırakır, mahveder. Tevhid-i ilâhî ve îmanı hakikî ise insanı bir selâmet ve saadet sahasına kavuşturur, onu ebedî, mes'ut bir hayata nail kılar. Artık nasıl olur da böyle bir nur dururken öyle zulmetler iltizam edilebilir?. Ey Peygamber-i Âlişan!. **(Yoksa)** o kâfirler **(Allah'a öyle ortaklar mı kıldılar ki)** yâni: Kendileri de öyle bir iddiada, bir kanaatte bulunamazlar ki, **(onlar da)** o ortaklarda **(Allah'ın yarattığı gibi yarattılar da)** meselâ: Onlar da gökler gibi, yerler gibi, güneş ve ay gibi şeyleri yoktan var ettiler de **(artık onlara)** o müşriklere **(bir yaratma benzeyişimi oldu)** yâni: Allah Tealâ'nın yaratması ile o'na şerik koştukları şeylerin bu yaratmaları arasında bir müşabehat mi vücude geldi de artık Allah'm neleri yaratmış olduğu ile bunların neleri yarattıklarını biribirinden ayırt edemez oldular!. Ve onlan da bu yaradışlarından dolayı ibâdete müstâhik gördünüz!. Halbuki, böyle bir müşabebat vücude gelmiş değildir, o putların böylie bir şeyi yaratamıyacağmı siz de bilirsiniz. Artık o putlar, ibâdete nasıl lâyık olabilirler?. Ey Resûli Zîşanım!. Hakkı izhar ve kendilerini ikâz ve irşâd için o müşriklere **(de ki: Her şeyin yaratıcısı Allah TeaJâ'dır)** o'ndan başka yaratıcı yoktur ki, ibâdete müstâhik olabilsin (ve o) Haalık-ı Kâinat Hazretleri **(birdir)** ulûhiyetinde, rübubiyetinde münferittir, vahdaniyeti hâizdir. Ve o Haalık-ı Azîm **(kahredicidir)** isterse bütün mükevvenatı mahv-ı perişan edebilir. Müşrikleri elbette kahr ve tenkil edecektir. Artık öyle kahr-ı ilâhîden kendilerini kurtaramıyacak olan bir takım putlara ve mahlûk kimselere nasıl ulûhiyet ve mâbûdiyet vasfı verilebilir?. Onlara nasıl ibâdet edilebilir. Bunu her âkil kimse düşünüp anlayamaz mı?. Bütün insanlar, Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin âsâr-ı kudretini düşünüp nuranî bir vicdana nail olmalıdırlar.

*

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا
رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ
مِثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً
وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ

O

MEÂLİ ÂLÎSt

(17) : Gökten bir su indirdi de dereler kendi miktarlarmca sel olup cereyana başladı. Sel de hemen kendi üzerine yükselen bir köpüğü yüklendi ve bir ziynet veya bir meta yapmak talebiyle üzerlerine körükledikleri madenlerden de onun gibi bir köpük meydana gelir. İşte Allah Tealâ Hak üe bâtılı böyle temsil buyurur. İmdi o köpük müzmâhil olarak gidiverir, nâsa fâide veren şey ise artık yerde sabit olarak kalır. İşte Allah Tealâ böylece misâller irâd buyurur.

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyet, küfr gibi muzır, fâideden hâli, izmihlale mâruz olan şeyler ile îman gibi pek fâideli, ebedî selâmete bâis, iltizamı vesile-i saadet olan efâl ve ahvâl arasmdaki farkı bir lâtif temsil tarikiyle beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri (gökten bir su indirdi) semâ tarafından, bulutlardan yağmur yağdırdı (da dereler kendi miktarlarmca) kendi vüs'atlerine göre veya nâsa nâfi olup muzır olmayacak bir derecede (seyelâna başladı) o yağmur suları sel kesilerek cereyan ediverdi. O (sel de hemen kendi üzerine yükselen bir köpüğü) nâpâk, fâidesiz, çörçöpten ibaret şeyleri (yüklendi) işte bu bir misâl (ve) yine bunun gibi diğer bir misâl: Şöyle ki: Nâsin (bir ziynet) meselâ: Bir altın yüzük veya bilezik yapmak- arzusiyle (veya bir meta) meselâ: Kendisinden istifâde edilecek bir kap veya bir silâh (yapmak tâlebiyle) âteş yakıp (üzerlerine körükledikleri) Altun, gümüş, bakır, demir gibi yerdeki (madenlerden de

onun gibi) sellerin üzerindeki köpük gibi (bir köpük) fâidesiz, atılması lâzım gelen bir posa meydana gelir. (İşte) Bunlar birer misâl. (Allah Tealâ Hak île bâtılı böyle temsil buyurur.) yâni: Hak, îman, ahlâk-ı islâmiye ve emsali, âmmeye faideli olan su gibidir veya o ziynet veya metâ itithaz edilecek kıymetli maden gibidir. Bâtıl ise yâni: Küfr ve gayrı meşru olan herhangi fâni bir varlık ise suyun veya madenin üzerinde zuhura gelen fâidesiz, bilâkis muzır, hayata münâfî bir köpük, bir posa gibidir ki, onun def edilmesi elzemdir. (İmdi o köpük muzmâhil olarak gidîverir) ondan kimse müstefit olamaz, onun def'edilmesi selâmeti âmme nâmına iltizam edilmek lâzım gelir. (Nâsa fâide verecek şey ise) meselâ: Su gibi, veya ziynet takımı veya meta gibi madenî şeyler ise (artık yerde sabit olarak kalır) ondan herkes istifâde eder. (İşte Allah Tealâ böylece) lâtif, âcip, ibretâver (misâller irâd buyurur.) tâki, ey insanlar!. Bu misâllerden istifade ederek hayatınızı tanzim edesiniz, fâideli olup olmayan şeyleri tanıyasınız, ebedî istikbâlinizi temin etmiş olasınız. Evet.. Küfr, isyan ahlâksızlık birer muzır köpük gibidir ki, bunları atmak, bunlardan kaçınmak selâmeti âmme icabıdır. İman ile güzelce amal ve fezâili ahlâkiyyede mâye-i hayat olan su gibidir, içtimaî hayatı tezyin eden, tanzim eden ziynet takımı gibidir, kendisinden bihakkın istifâde olunacak pek kıymetli meta gibidir! Artık aklı başında olan bir insan nasıl olur da îmana, salih âmellere, güzel ahlâka muhalif hareketlere cür'et edebilir?.

***

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ
لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا
أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

MEÂLt ÂLİSİ

(18) : Rab'lerine -Cenab-ı Hak'km dâvetine- icabet edenler için bir güzelMk vardır. O'na icabet etmemiş olanlar için de yer yüzünde olan şeylerin hepsi ve bir misli de beraber olacak olsa idi elbette kendilerini azaptan kurtarmak için hepsini feda ederlerdî. İşte onlar İd, hisabın en kötüsü kendileri içindir ve on-

ların dönüp girecekleri yer cehennemdir. Ve o ne fena yataktır.

(19) : Ya o kimse ki, sana Rab'binden indirilmiş olanın şüphesiz hak olduğunu bilir, o âmâ olan kimse gibi midir?. Ancak akıl sahipleri idrâk ederler.

***

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'kın dâvetine icabet edenler ile etmeyenlerin akıbetlerini bildiriyor. Dâvet-i ilâhîyeye icabet edenlerin hakikati gören, münevver zâtlar olduklarına ve pek güzel mükâfatlara nail olacaklarına, bu davete icabet etmeyenlerin de manen kör olup kendilerini âzab-ı ilâhîden hiçbir veçhile kurtaramayacaklarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Rab'lerine) yâni: RabbülMeminin dâvetine (icabet edenler için) vahdaniyet-i ilâhîyeyi, risâlet-i Muhammediyeyi tasdik, Kur'an-ı Kerîm'in temsil tarikiyle beyân buyurduğu hakikatlan idrâke çalışarak tebcil ve tenvir vicdana gayret eyleyenler için (bir güzellik vardır) çok lâtif, zevalden mahfuz, pek muazzam bir menfaat vardır ki, o'da cennettir, rûyet-i ilâhîyeye nâiliyettir. (o'nal o davete (icabet etmemiş olanlar içinde) yâni Anudâne bir vaziyet alarak daveti Rabbaniyyeyi kabul etmemiş, öyle pek mücellâ bir hakikate karşı, inkâra cür'et göstermiş kâfirler için de üç nev'î azap vardır. Şöyle ki: (Yeryüzünde olan şeylerin) bütün malların, servetlerin (hepsi ve bir misli de beraber olacak olsa idi) umumuna birden mâlik bulunsalar idi kendilerini azaptan kurtarmak için umumunu birden (feda ederlerdi) nefislerini âzab-ı uhrevîden bu suretle kurtarmaya çalışırlardı. Heyhat ki, ne mümkün!. Bu hâl, onların haklarında birinci nev'i bir azaptır. (İşte onlar ki) O dâvet-i hak'ka icabet etmemiş olanlar yok mu (hesabın en kötüsü kendileri içindir) ahirette en şiddetli bir muhasebeye tâbi olacaklardır. Bu da onların haklarında ikinci nev'î bir azaptır. (Ve onların dönüp gidecekleri yer cehennemdir.) Çünki, onlar dünyaya dalmış, Cenab-ı Hak'kı unutmuş, bütün hayatlarını dünyada küfr ve isyan ile geçirmiş kimselerdir. İşte bu da onların haklarında üçüncü nev'î ve daimî bir azaptır, bir ukubettir, (ve) O cehennem (ne fena yataktır) ne müthiş bir istikrar mahallidir. Onlar orada ebediyen muazzep olup duracaklar, bütün bunlar küfrün bir neticesidir.

(19) : (Ya o kimse ki) O îman sahibi olan mübarek zât ki, Hazret-i Hamza veya Emmar Radiyâllahü Anhüma gibi muhterem sehabı ki, (sana Rab'binden indirilmiş) Cibrili Emin vasıtasıyle inzal buyurulmuş (olanın) Kur'an-ı Mübîn' in (şüphesiz hak olduğuna bilir) onun hakikaten bir Mtab-ı ilâhî bulunduğunu tasdik eder, artık bu mübarek zât; (o) Ebu Cehil gibi (âmâ, olan) basiret gözü kör-, ilâhî âyetleri görüp anlamaktan mahrum bulunan (kimse gibi midir?.) elbette değildir. Hiç nur ile zulmet müsavî olur mu?. Bunların aralarındaki farkı

(ancak akıl sahipleri) güzelde düşünen, tefekkür eden zâtlar **(idrâk ederler)** bundan müstefit olurlar.

§ Bu âyet-i kerîme'nin Hazret-i Hamza ile Ebu Cehil veya emsali haklarında nazil olduğu rivayet olunuyor. Maamafih hükmü umumîdir.

الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾
وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ
وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ
وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ
بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ
يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ
عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(20) : Onlar ki, Allah Tealâ'nın ahdini yerine getirirler ve misakı bozmazlar.

(21) : Onlar ki, AHah Tealâ'nın bitiştirilmesini emrettiği şeyi bitiştirirler ve Rab'lerinden haşyette bulunurlar ve fena hesaptan korkarlar.

(22) Ve onlar ki, Rab'lerinin rızasını isteyerek sabretmişlerdir ve namazı doğruca kılmışlardır ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden gizlice ve âşi-

kâre olarak infâkta bulunmuşlardır ve kötülüğü iyilik ile defederler, işte onlar için bu dünyada iyi bir âkıbet vardır.

(23) : Adn cennetleri -vardır ki- onlara gireceklerdir ve babalarından ve zevcelerinden ve zürriyetlerinden salâhi hâlde bulunmuş olanlar da -beraber- melekler de onların üzerine her kapıdan giriverMer.

(24) : -Derler ki- sabrettiğinizden dolayı üzerinize selâm olsun. Artık ne güzel yurdun âkıbeti.

***

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler, hakikaten âkil, mütefekkir, şerefi îmana nail olan zâtların evsâfını, kemalâtı ahlâkiyesini bildiriyor. Onların ne gibi iltifatlara, tebşirlere nail, ne gibi ulvî ebedî nimetlere muvaffak olacaklarını şöylece beyân buyuruyor. **(Onlar ki)** O güzel vasıfları şöylece beyân olunan zâtlar ki, (Allah Tealâ'nm ahdini yerine getirdiler) deruhte ettikleri vazifeleri ifâya çalıştılar, âlemi ervâhta itiraf etmiş oldukları rebublyeti ilâhîyeyi tasdikde devam ederler (ve **misakı bozmazlar)** îmanlarında, sözlerinde, muahedelerinde sadakattan aynimazlar.

(21) : Evet.. **(Onlar** ki,) O sâdık, sebatkâr zâtlar ki **(Allah Tealâ'mn bhiştirilmesini)** terk edilmeyip riâyette bulunulmasını (emrettiği şeyi bitiştirirler) bütün Peygamberlerin aralarını ayırmayıp hepsine de îman ederler, sıla-i rahme riâyet ederek akraba arasındaki rabıtayı muhafazaya çalışırlar, bütün nâsin haklarına riâyet gösterirler, kalplerini daima güzel itikat ile, hissiyat ile tenvir eder dururlar (ve **Rab'lerinden haşyette bulunurlatr)** Haalık-ı Kâinatın kudretini, heybetini, azametini düşünerek bir tazîm ile havf ve haşyet içinde yaşarlar, ona âsî olmaktan kaçınırlar. (Ve) O muhterem zâtlar **(feña hesaptan korkarlar)** kıyametteki muhasebeyi düşünerek titrerler, daha öyle bir muhasebeye tutulmadan kendi nefislerini tahtı muhasebeye alırlar, ıslahtı hâle çalışırlar, fenalığa meydan vermezler.

(22) : **(Ve onlar ki)** O muttaki müminler ki **(Rab'lerinin nzasmı isteyerek)** nefislerinin kötü temayüllerine karşı mukavemet etmek ve uhdelerine düşen vazifeleri ifâya çalışmak hususunda ve mukadder olan bâzı arızlara musibetlere karşı tahammül göstermek suretiyle **(sabr etmişlerdir)** takdir-i ilâhîye razı bulunmuşlardır. **(Ve namazı)** Farz ve nafile olan herhangi namaz vazifesini **(doğruca kılmışlardır)** erkân ve şeraitine güzelce riâyette bulunmuşlardır. **(Ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden)** nimetlerden, servetlerden **(gizlice ve aşikâra inf akta bulunmuşlardır)** meselâ: Zekâtlarını, sadakalarını fakirlere gâh âle-

m. ve gâh suren vermişlerdir. Bir töhmetten kurtulmak veya başkalarına bir nü-
unei imtisal olmak için zekâtı âJenen vermek muvafıktır. Fakat böyle olma-
nca gizlice vermek evlâdır. Tâki, fakirin mahcubiyetine veya kendisinin nü-
layişie bulunmuş olntasma meydan verilmiş olmasın. Sadakaların da gizlice
srilmiş olması efdaldir. (Ve) O zâtlar (kötülüğü iyilik ile defederler) yâni: Has-
elbeşeriye bir kusur yapmış olunca arkasından bir iyilik, bir güzel âmel yapa-
ak Cenab-t Hak'tan af taleb ederler. Ve birine hiddetlenince hemen halimâne
ir vaziyet alırlar. Bir kimseden bir kötü söz işitince kendileri güzel bir söz ile
arşdıkta bulunurlar. Bir zulm görseler onu aİfa çalışırlar. Kendilerini karipleri
;elip ziyaret etmedikleri hâlde onlar gider ziyarette bulunurlar (işte onlar için)
>yle yüksek amal, güzel ahlâk sahipleri için (bu dünyada iyi bir âkibet vardır)
ttüar dünyada güzel bir istikbâle kavuşurlar, güzel bir hâteme-i hayata nail
>lurlar.

(23) : Evet o zâtlar için (Âdn cennetleri) vardır ki, (onlara gireceklerdir) fâni: Onlar için içlerinde âleddevam ikâmet edecekleri cennetler mukadderdir. [Ve) o cennetlere kendileriyle beraber (babalarından ve zevcelerinden ve zürriyetlerinden) yâni: Babalan, anaları, kardeşleri ve şâire gibi bütün karipleri olup (selâh-ı hâlde bulunmuş olanlar da) beraber gireceklerdir. Bu da onların haklarında başka bir âtıfet-i ilâhîyedir. Bir kimse elbette o gibi kâriplerinin de kendi yanında bulunmalarını arzu eder. Binaenaleyh o kâripter de madem ki, selâh-ı hâl sahipleridir, ibâdet ve taad hususunda dereceleri binnisbe aşağı bulunsa da yine o zâtlara bir lûtf ve ikram için iltehâk etmiş olacaklardır. Hattâ deniliyor ki: Onların öyle toplanarak birbirlerine kavuşmaları, dünyadaki hâllerini yâd etmeleri, sonra da öyle muazzam nimetlere nail olmaları kendileri için çok büyük bir zevk ve sürura vesile olacaktır. Ne bahtiyarlık!. Hattâ (melekler de onların üzerlerine her kapıdan giriverirler) cennetlerin kendilerine mahsus pek kıymetli mücevherlerden yapılmış birçok kapıları vardır ki, meleklerin ehli cenneti ziyaret ve tebşir için o kapılardan vakit vakit girmeleri de o cennet neşîn zâtlar için başkaca bir vesîle-i hürmet ve inşirahtır.

(24) : Bu mübârek melekler, cennetlere kapılarından girer de o muhterem ehli cennet için derler ki: Ey mes'ut zâtlar!. (Sabrınızdan dolayı) Dünyadaki di» nî vazifelerinizi güzelce ifâya çalışıp bir takım sıkıntılara katlanmış olduğunuz sebebiyle (Uzeraıize selâm olsun) sizi selâmetin devamiyle tebşir ederiz, bu nâil olduğunuz muazzam nimetler asla zâil olmayacaktır. (Artık) Bu cennetler, bu azîm nîmetler (ne güze! yurdun akıbeti) işte bütün bu nimetler, dünyadaki sabrınızın, ubudiyet vazifelerinize riâyetinizin bir neticesi, bir mükâfatıdır. Ne muazzam bir âtıfet-i ilâhîye!. Artık insanlar, böyle ebedî bir selâmete, saadete nâü olmak için daha bu dünyada iken dinî ilâhîye sarılarak güzelce âmellerde, hareketlerde bulunmalı değil midirler?.

⁂

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ
وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ
لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا
مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ
يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ
قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Ve o kimseler ki, Allah'ın ahdini takviye ettikten sonra bozarlar ve Allah'ın bitiştirilmesini emrettiği şeyi keserler ve yer yüzünde fesat çıkarırlar. İşte lanet onlaradır. Yurdun kötüsü de onlaradır.

(26) : Allah Tealâ dilediğine rızkını genişletir ve darlatır. Ve onlar dünya hayatı ile sevindiler. Halbuki, dünya hayatı ahiret yanında bir metâdan başka değildir.

(27) : Ve kâfir olanlar derler ki: Ona Rab'binden bk âyet indirilmiş olmalı değil mi idi?. De İd: Muhakkak Allah Tealâ dilediğini sapıklığa düşürür ve haklca yöneleni de kendisine hidâyet eder.

(28) : -Onlar- o zâtlarda- ki, Allah'ın zikriyle kalpleri mutmain olduğu halde îman etayşterdk". Haberiniz olsun ki, AUahin zikriyle kalpler mutmain olur.

İ Z A H

(25) : Bu mübarek âyetlerde ikrar ve iltizam etmiş oldukları ahitlerine ve !enab-ı Hak'kın emirlerine riâyet etmeyen şâkî kimselerin pek, kötü âkıbetleıi bildiriyor. Daima tebeddüle uğrayan dünya hayatının ahiret hayatına nazaan bir ehemmiyeti hâiz olmadığını ihtar ediyor ve Resûli Ekrem'en risâleti bin;rce âyetler ile zahir iken başka bir alâmet isteyen kâfirlerin dalâlete düşmüş ılduklarını, hakkı kabul edenlerin ise hidayete, sükûnetti kalbe mazhar bulunnuş olduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ahıd ve misâka riâyet edenlein güzel âkîbetleri beyân olunmuştu. (Ve) Bilâkis (o kimseler ki, Allah'ın ahdıu) îman ve ikrar edilmesi icâbeden esaslara âit teklifatını ikrar ve itiraf ile tev*Âk* (takviye ettikten sonra bozarlar) ona muhalefette bulunurlar (ve Allah'ın bitiştirilmesini) riâyet edilmesini hakkında hürmet ve riâyette bulunulmasını (emrettiği şeyi keserler) meselâ: Peygamberanı İzam'm aralarını tefrik etmeyip hepsini de tasdik ile mükellef oldukları halde onların hepsini veya bir kısmını inkârda bulunurlar, erhamın haklarına, müminlerin hukukuna riâyetle mükellef bulundukları halde bunlara riâyet etmezler (ve yer yüzünde fesat çıkarırlar) meselâ: Zulm ederler, nâsin kalplerini yanlış fikirler ile tehyic'e çalışırlar, halkı hak'ka muhalif, bâtıl şeyleri kabule teşvikte bulunurlar. (İşte lanet onlaradır) rahmet-i ilâhîyeden uzak düşecek olan, onlardır. (Yurdun kötüsü de onlaradır) dünyanın kötü âkibeti veya cehennem azabı onlara müteveccihtir. Artık bir insan kendisini böyle müthiş bir âkibete, felâkete giriftar edecek olan kâfirane hareketlerde bulunmalı mıdır?. Her insan, bunu düşünmeli değil midir?. Muvakkat dünya varlığına o kadar kapılarak ebedî hayatı, ebedî bir âlemi düşünmemek nasıl muvafık olabilir?.

(26) : (Allah Tealâ) Bu dünyada (dilediğine rızkını genişletir,) kendisini büyük bir nimete, servete nail eder, dilediğinin rızkım da (darlatır) ve bir şahsı da bir müddet geniş bir varlığa, bir müddet de büyük bir İhtiyaca giriftar eder. Yine bazan bir kâfiri büyük bir servete nail ettiği halde bir mümîni İhtiyaç içinde bırakmış olabilir. Bütün bunlar birer hikmete müstenittir, bu imtihan âleminin muktezasıdır. Artık bu fânî dünya varlığına güvenerek vazife-i ubudiyeti unutmak nasıl muvafık olabilir. (Ve) Halbuki, (onlar) Mekke'deki müşrikler (dünya hayatı ite sevindiler) ellerinde bulunan seariüzzevâl varlığa bakarak cahilane, mütekebbirâne bir sevince dalmış, ubudiyet ve şükran vazifelerini düşünmez bulunmuşlardır. (Halbuki dünya hayatı) Bütün varkklariyle berabetr (ahiret yanında) uhrevî hayata nazaran (bir metâdan) âdî, çabukça yok olmaya mahkûm bir menfaatten (başka değildir.) Artık âkilâne düşünen bir kimse böyle fânî, ehemmiyetsiz bir menfaat, bir varlık mukabilinde ebedî, muazzam menfaatleri nasıl feda edebilir?. İnsan bu dünyada iken bir nîmete nail olursa onu kendisine ihsan

eden Haalıkını düşünmeli, ona şükr'etmelidir. Yoksa herhangi bir dünya nimetini elde edip de ona mağrur olmak, artık hakikî istikbalini düşünmemek, dinî vazifelerini terketmek nasıl muvafik olabilir?. Birgün kendisinden o nîmetin mahvolup gideceğini hiç düşünmez mi?.

(27) : (Ve) Asrı Nebevî'deki **(kâfir olanlar derler ki, ona)** Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm'a **(Rab'binden)** Haalık-ı Kerîm tarafmdan (bir âyet) bir açık alâmet **(indirilmiş olmalı** değil mi idi?.) O da Hazret-i Musa'nın asası gibi, yedibeyzâsı gibi zahir bir mucizeye sahip olmalı idi. Halbuki, Resûli Ekrem'in mucizeleri daha ulvî, daha ebedî idi. öyle olduğu halde onu takdir edemiyor, başka bir alâmet isltyorlardı. Cenab-ı Hak'ta o Resûli Zîşan'ına emrediyor ki: Resulüm!. O münkirlere (de ki: Muhakkak Allah Teala dilediğini sapıklığa düşürür.) herkesin istidadını, ihtiyarını neye sarfedeceğini ilmi ezelîsi ile bilir. Kullarının fıtri kaabiliy etlerini, hidayet yoluna sarf edip etmeyeceklerini de tamamen bilir. Artık hidayet yolunu iltizam etmeyenleri dalâlete düşürür. Onlar nice mucizeler gördükleri halde yine kendilerini küfrden, inkârdan geri alamazlar, gösterilecek mucizelerden müstefit olamazlar, (ve) Haaîık-ı Kerîm Hazretleri (hak'ka yöneleni de) kaabiliyeti fıtriyesini güzelce istimal ederek hakikati göreni, vâzih delilleri, âyetleri güzelce teemmül edip hak'ka teveccüh eyleyeni de (kendisine) kendi dîni ilâhîsine (hidayet eder) irşâd ve iysâl buyurur. Binaenaleyh öyle fazla alâmetler istemekle meşgul olmamalıdır. Ancak mevcut bedialan, âyetleri nazarı tefekküre almalıdır, Cenab-ı Hak'ka niyaz ederek ondan hidayet tâlebindb bulunmalıdır.

(28) : Evet.. Onlar, o hak'ka teveccüh edenler (O **zâtlardır** ki) onlar (Allah' in zikriyle) Cenab-ı Hak'kın kutsî varlığını düşünmekle, o husustaki delilleri nazara almakla, onun rahmet ve mağfiretini niyaz etmekle veyahut Kur'an-ı Mübîn'in âyetlerini dinlemekle **(kalpleri mutmain)** sükûnetyâb, vicdan ıstırabından beri **(olduğu** halde **îmıan etmişlerdir.)** Kendilerinde hiçbir şüphe kalmamıştır. Maahaza bu gibi zâtlar, azameti üâhîyeyi düşünürler, ona karşı ubudiyet vazifelerini hakkıyle yapabileceklerini kestiremezler, kendilerinden hasbelbeşe'riye bir kusur zuhur edebileceğini düşünerek kalplerinde bir haşyeti ilâhîye tecellî eder ki, bu da onların îmanlanndaki kemâlden neş'et eder. Nitekim Sure-i Enfâldeki:(*.jn.^s.iJU i ^jT* 'jlj-JÎl jy^ll Icl) âyet-i kerîmesi bunu bildirmektedir. Artık Ey müminler!, **(haberiniz olsun ki, Allah'ın zikriyle)** başkasının değil ancak o Haalık-ı Azîm'in kudret ve azametini, lûtf ve keremini tefekkür ve takdis ile **(kalpler mutmain olur)** vicdanlarda yakin husule gelir, ruhlarda bir sükûnet, bir ıtimad, bir inşirah tecellî eder durur. Elgıpte öyle ulvî bir hâlet-i ruhiyeye nâü olan müminlerin hâline!.

©_^\^îMJL&M*wy$

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فِي اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا اُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ
الَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ
بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى بَلْ لِلّٰهِ
الْاَمْرُ جَمِيعًا اَفَلَمْ يَايْئَسِ ^ مَنُوا اَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَهَدَى
النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا
صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(29) : O kimseler ki, intan ettiler ve salih salih âmellerde bulundular, fevz-ü necat onlara, dönüp gidilecek güzel bir yurt da onlara..

(30) :ₛ İşte seni öylece bir ümmet içinde gönderdik ki, onlardan evvel de nice ümmetler gelip geçmişlerdi. Sana vâhyettiğhnizi onlara tilâvet edesin -diye- ve onlar rahmanı inkâr ederler. De ki: O benim Rab'bimdir, o'ndan başka ilâh yoktur, ancak o'na« tevekkül ettim ve son dönüş de ancak o'nadır.

(31) : Ve eğer bk Kur'an ki, onunla dağlar yürütülmüş veya onunla yer parçalanmış veya onunla ölüler söyletflmiş olsa idi işte bu Kur'an ile ohnaş oñar-da. BeHd bütün emir Allah'ındır. İntan edenler anlamadılar mı ki: Allah Tesüâ dileyecek olsa idî elbette bütün insanları hidayete erdirirdi. Kâfirlere gelince on-

tara kendi kötü âmelleri sebebiyle bir felâket isabet edip duracaktır. Veya **Allah'ın vadi gelineeyedeğin o felâket yurtlarının yakınına hulul edecektir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ verdiği** söze **muhalefet etmez.**

İ Z A H

(29) : Bu mübarek âyetler, halisâne îman eden ve salih âmellerde bulunan zâtların nail olacakları mükâfatlara işaret ediyor. Resûli Ekrem'in de geçmiş ümmetler gibi bir ümmete Peygamber gönderilmiş olduğunu ve münkir olanlara karşı rahman olan Allah Tealâ'dan başka bir mabut olmadığını beyân ile mükellef bulunduğunu bildiriyor. Ve Kur'an-ı Azîm'in ne büyük bir mucize olduğunu ve Cenahtı Hak'kın dileyecek olsa bütün halkı hidayete eriştirebileceğini ve o kâfirlere ergeç bir felâketin teveccüh edeceğini şöylece beyân buyurmaktadır. (O **kimseler** ki) O zikınıllâh ile kalpleri mutmain olan zâtlar ki (îman ettiler) kalplerinde nuri îman lemean edip durdu (ve salih salih âmellerde bulundular) namazlarına, niyazlarına vesâir dinî vazifelerine devam ettiler, işte asıl (fevz ve **necat** onlara) mahsustur. Hayra; keramete nail olacak olan da onlardır. (Dönüp gidilecek güzel bir yurt da onlara) aittir. Onlar cennetlere girmek saadetine kavuşacaklardır.

(30) : (İşte) Resulüm Ya Muhammedi. (Seni öylece) Senden evvel göndermiş olduğumuz Peygamberler gibi (bir ümmet içinde) birçok cemaatler arasında onlara Peygamber olarak (gönderdik ki, onlardan) o senin gönderildiğin ümmetten (evvel de nice ümmetler) bu dünyaya (Igelip geçmişlerdi) onların hayatları. Peygamberlerine karşı ne gibi bir vaziyet almış oldukları tarihen sabittir ve Kur'an-ı Mübîn'i, dinî hükmleri **(onlara)** o ümmetine **(tilâvet** edesin) diye seni de bir Peygamber gönderdik. Halbuki, (onlar) o ümmet efradından olanlar **(rahmanı inkâr ederler)** rahmeti ve inayeti pek geniş, her şeyi muhit olan Allah Tealâ'nın rahman ismi celîli ile müttâsif olduğunu bilmezler. Habibim!. Onlara (de ki: O) inkâr ettiğiniz rahman **(benim Rab'bimdir, o'ndan başka ilâh yoktur.)** Ulûhiyet ve mâbûdiyeti hâiz olan ancak O rahman sıfatım hâiz olan Haalık-ı Kadîm Hazretleridir. Ben **(ancak o'na)** o rahman ve rahîm olan mabuduma **(tevekkel ettim)** bütün işlerimde o*na itimad eder bulunmaktayım (ve son dönüş **de ancak o'nadir)** ben de, siz de nihayet o Haalık-ı KadîmTm huzuruna sevkedileceğiz, hakkımızda hükmedecektir. Veyahut hepimizin tövbe ederek rahmetine, afv'ü keremine müracaat edeceğimiz zât-ı akdes, ancak o rahman sıfatiyle muttasif olan mâbudi Zîşan Hazretleridir.

§ Bu âyet-i kerîmenin sebebi nuzuli hakkmda deniliyor ki: Resûli Ekrem Mekke müşriklerine hitaben: «Rahmana secde ediniz» diye emredince onlar, «Rahman kimdir, biz onu bilmiyoruz» demişlerdi. Bunun üzerine bu âyet nazil olmuştur.

Ve yine deniliyor ki: Ebu Cehil, Peygamber Efendimizin «Ya Allah!. Ya Rahman» diye duada bulunduğunu işitmiş, müşriklerin yanına gitmiş Muhammed -Aleyhisselâm- Hem Allah'a dua ediyor, hem de Rahman adındaki başka bir Allah'a duada bulunuyor, halbuki, biz Rahmanülyemameden başka bir rahman bilmiyoruz» demiş, bunun üzerine bu âyet-i celîle nâzdl olmuş, Rahman'ın Cenab-ı Allah'tan başka bir ilâh olmadığı tasrih Duyurulmuştur.

(31) : (Ve) Resûli ÂHşanım!. (Eğer bir Kur'an ki) Hangi bir kitabi ilâhî ki, (onunla dağlar yürütülmüş) olsa (veya onunla yer parçalanmış) ırmaklar, çeşmeler vücude gelmiş bulunsa (veya onunla ölüler söyletifaniş olsa idi) onun okunmasiyle ölüler yeniden hayat bularak konuşmaya başlamış bulunsa idi, işte bu sana indirilmiş olduğum Kur'an-ı Azîm ile elmuş olurdu. Bu Kur'an-ı Mübîn, ulvî bir kitabtır, nice kudreti ilâhîye asarını muhtevidir, bu Kur'an-ı Kerîm sayesinde nice manevî inkılâplar vücude gelmiş, nice kalpler, ruhlar dini islâmı kabul ile binihaye füyûzata nail olmuştur. Maahaza o kaabiliyetsiz kâfirler böyle bir hârika-i ulviyet meydanda iken yine îman nîmetine nail olamazlar. Şunu da bilmelidir ki, (bütün emir, AMah'ındır) Cena.b-ı Hak her şeye tamamen kaadirdir, mülkünde hikmetine göre tasarrufta bulunur, kulları hakkında ihtiyarlarına göre irâde ve takdirde bulunmuştur. Kur'an ile öyle istenilen harikulade hâdiselerin vücude gelmemesi de o Haalık-ı Hakîm'in hikmeti muktezasıdır, eğer isteyecek olsa idi o hârikaları da derhal vücude getirebilir. Amenna!. (İman edenler anlamadılar mı?.) Elbette anlamışlardır (Bd, Allah Tealâ dileyecek olsa idi elbette bütün insanları bidayete erdirirdi) öyle istedikleri gibi azîm hârikaları vücude getirmekle bütüni insanları hidayete kavuşturaibâlirdd. Fakat böyle bir haldeki îman, bir îmanı zarurî, bir îmanı yeis mesabesinde bulunmuş olurdu ki, bu, makbul değildir.

Diğer bir tevcihe .göre de mümîn olanlar, bütün kâfirlerin îman etmeyeceklerinden ye'se düşmemelidirler. O müminler de bilirler ki, Cenab-ı Hak o kâfirlerin îmanlarını, hidayetlerini dileyecek olunca onlar da hidayete nail olurlar. Nitekim vakit vakit nice dinsizler tebdili kanaat ederek nimeti îmana nail olmaktadırlar. Bir de bazı müminler, kâfirlerin îmana gelmeleri için istedikleri hârikaların zuhura gelmesini kalben temennide bulunmuşlardı. İşte bu; gibi zâtlara karşı : (LJ*- LTUI <£JL$ «il. lı», J jl) nazmı celîli cevap vermekte, kendilerini ikâz buyurmaktadır, (kâfirlere gelince onlara kendi kötü âmelleri sebebiyle bir felâket isabet edip duracaktır.) alel'ıtlâk kâfirlere veya Mekke-i Mü-

kerreme'de bulunmuş olan müşriklere kendi küfrleri, Kur*an ile istihzaları, Cenab-ı Haklan Rahman sıfatını inkârları yüzünden ergeç bir dahiye, mütenevvî belâlar, şiddetli hâdiseler, esaret gibi musibetler isabet edecektir. Nitekim bilâhara Mekke-i Mükerreme fethedilmiş, oradaki müşrikler lâyık oldukları akıbete kavuşmuşlardır. Diğer müşriklerin, münkirlerin de vakit vakit ne musibetlere uğradıklarını tarih kaydetmektedir. (Veya Allah'ın vadi geKnceyedeğın) yâni: Resulullah'ın nusrete nail olacağına dâir olan vadi dlâhînin zuhuruna kadar veya Hazret-i İsa'nın yere nuzuliyle müslümanların bütün kâfirler üzerine nusret ve galibiyete nâiliyeti anma kadar veyahut kıyamet gününün zuhuruna değin (o felâket) o mukadder olan müthiş mağlûbiyet, o kâfirlerin (yurtlarının yakınına hulûl edecektir.) meselâ: Çeşit çeşit hastalıklara tutulacaklardır, çoluk çocukları, aileleri katledilecek esaretlere düşebileceklerdir. Bir nice facialarınn kendilerini tamamen kaplayacağı endişesiyle feryat ve figâna başlayacaklardır. Nitekim vakit vakit yer sarsıntıları, su tufanları yüzünden ne korkunç hâdiselere mâruz kalmaktadırlar. Artık o münkirler, böyle bir akıbete muntazır olsunlar. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ verdiği söze muhalefet etmez.) böyle bir muhalefet, hakkı ilâhîde müstahsildir, şani ulûhiyyete lâyık değildir. Cenab-ı* Hak'kın bütün buyurdukları tahakkuk edecek, müslümanları füyûzatına nail buyuracaktır. İslâmiyetin itilâsı hakkındaki vâdı ilâhîde nihayet tecellî edecektir, ve nitekim de tecellî etmiştir. Mekke-i Mükerreme'nin fethi, islâmiyetin her tarafa intişarı da bu cümleden bulunmaktadır.

§ Bu âyet-i kerîm'e: Resulullah'ın hüzn ve kederini izâle, mübarek kalbini takviye, kendisini tebşir gayesini de hâvi bulunmaktadır.

§ Kana.; pek şiddetli şey, büyük bir belâ ki, isabet ettiği kimseyi muztarip kılar. Bir hanenin sahasına ve bir yolun yukarısına da «kariatüddar» «kariatüttarik» denilir. Dahiye» mânasına da gelir ki belâ, meşakkat ve emri azîm demektir.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ أَفَمَنْ
هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ
أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(32) : And olsun ki, senden evvelki Peygamberler ile istihzada bulunulmuştu. Ben kâfir olanlara bir mühlet verdim, sonra onları yakaladım. Artık azap nasıl olda!.

(33) : Herbir nefsin kaşanmış olduğu ile üzerine nazır olan mı - öyle bir Haahk-ı Afimi mi inkâr ediyorlar?. Ye Allah için ortaklar edindiler. De kh Onların adlarını söyleyiniz!. Yoksa ona, o Haahk-ı Kâinat'a - yer yüzünde bâmediği bir şeyi mi haber vereceksiniz?. Yoksa sözün zahiri ile mi - kendinizi aldatıyorsunuz?. Belki kâfir olanlara kendi desiseleri süslenilmiş oldu ve doğru yoldan alikonuklular ve her küm ki, Allah Tealâ sapıttınrsa artık onun için bk rehberi bidayet yoktur.

(34) : Onlar için dünya hayatında bir azap vardır. Ahket azabı ise elbette daha meşâkkatlidir ve onlar için Allah'tan hiçbir koruyucu da yoktur.

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'e tesliyet için şâir Peygamberlerin de istihzalara uğramış olduklarını ve öyle istihzalara cür'et edenlerin de ne elâm azaplara çarpılmış bulunduklarını bildiriyor. Ve o müşriklerin ne kadar car

hilând harekette bulunarak aklanmış olduklarını, kendi küfrlerinin kendilerine ne kadar süslü gösterilmiş olduğunu ve onlann nihayet ne kadar dünyevî ve ufarevî azaplara mâruz, himayeden mahrum kaldıklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle* ki: Ey Resûli Zîşan!. Bir takım hârikaların vukua getirilmesini senden bir istihza tarikiyle isteyen müşriklerin o sözlerinden müteessir olma. (And olsun id, senden evvelki) birçok (Peygamberler 3e) de kavimleri tarafından öyle (fetihzâ&ft bulunulmuştu.) O Peygamberler de sabr etmiş ve yine risalet ve nübüvvet vazifelerini ifâya devam buyurmuşlardı. Cenab-ı Hak ise o kavimleri yine bir müddet yaşatmış, fakat onlan nihayet lâyık oldukları müthiş akıbetlere kavuşturmuştur. İşte buyuruyor ki: (iBen) Haalık-ı Azîmüşşan o (kâfir) müstehzi (planlara bir mühlet verdim) haklarındaki ukubeti bir müddet tehir ettim. İslahı hâl edebilmeleri için müsait bir vakit bıraktım. (Sonra onlan yakaladım) Devam edip durdukları küfr ve istihzanın cezasına kavuşturdum. (Artık azap nasıl oldu?.) Onların haklarındaki âzab-ı ilâhî ne kadar şiddetle zuhura geldi. Bunu şimdiki müşrikler de bir düşünmeli değil midirler?. İşte Ey Resûli Zîşan!. Seninle istihzada bulunmak denaetini gösteren kâfirler de ergeç böyle müthiş akıbetlere uğrayacaklardır. Artık sen mahzun olma. Cenab-ı Hak onların bütün kâfirâne hâllerini bilmektedir. Amenna.

(33) : O kâfirler, Haalık-ı Kâinatın kudret ve azametini hiç düşünmezler mi?. (Her bir nefsin) şahsın (IHMMMIMŞ olduğu) hayır ve şer ile o şahsın (üzerine nazır olan mı) öyle bir Haalık-ı Alîmi mi inkâr ediyorlar?. O Mabûd-i Azîmüşşan*ı öyle faide ve mazarrat verebilecek kudretten mahrum, herhangi bir şeyi bilmeğe gayrı kaadir putları gibi mi sanıyorlar?. O ne cehalet!. O kâfirler, öyle âciz, fâideden hâli putları (AHaıh Tealâ için ortaklar edıncfiler) onları Cenab-ı Hak'ka şerik koştular. Hiç düşünmediler nü ki; o putlar mâbuddyet vasfını hâiz olabilirler mi?. Habibim!. O müşriklere (de &£: Onların) O putların bir kere (adfannı söyleyiniz) bakınız onlann ne kıymetleri vardır?. Onlann hakikî isimleri, mahiyetleri taşlardan, ağaçlardan, yaratılmış âciz, bîşuur şeylerden başka mıdır?. CYoksa ona) O Haalık-ı Kâinat'a (yeryüzünde bilmediği bhr şeyi mi haber vereceksöiiz?.) Bu ne mümkün, şüphe yok ki, o Haalık-ı Azîm her şeyi bihakkını büimektedir. O putların da ne kadar âdî bir mahiyetde bulunduğu o mâbûd-i Hakim indinde tamamen malûmdur. (Yoksa) Ey müşrikler!. (Sözün zahiri ile mi) kendinizi aldatıyorsunuz?. O putların Cenab-ı Hak'ka şerik olamayacaklan katiyyen sabit iken siz bir hüccete, bir aklî delile dayanmaksızın sâde bir lâf ile mi, yalnız babalarınızı taklit ile mi o putlara mâbudiyet isnat ediyorsunuz?. Ey müşrikler!. Sizin bu iddianız ne kadar vahi!. (Belci) öyle (kâfir obalara kendi desiseleri) öyle Cenab-ı Hak'ka şerik olamayacak şeyleri şerik ittihaz etmeleri hususundaki lâkırdıları, bâtıl iddiaları, müslümanlara karşı hilekârane bir vaziyet almaları Osüsfenibniş oldu) onlara bu lâkırdıları, bu hâleleri, bu kötü inançları ins ve cin şeytanlari tarafından süslü gösterilmiş bulundu. (Ve) O müşrikler böylece (rfoğro yoldan afakonnldular) hidayet yolundan uzak düşürüldüler, kendi

kötü hareketlerinin cezasına kavuşmuş oldular. Evet.. (Ve her kimi ki, Allah Teâlâ saptarsa) herhangi şahıs ki, kendi kötü ihtiyarından dolayı hidayet yolundan mintarafillâh men edilirse (artık onun için) öyle saptırılmış bir şahıs için (bir rehbcr-i hidayet yoktur) onu hiçbir mahlûk hidayete muvaffak kılamaz. Takdiri ilâhîye hiçbir şey engel olamaz.

{34) : (jOniar için) öyle müşrikler hakkında (dünya hayatında bir azap vardır.) onlar katle, esarete uğrarlar, ihanete mâruz kalırlar, vakit vakit musibetlere tutulurlar. Fakat onların hakkındaki (ahiret azabı ise elbette daha meşakkatlidir) o dünya azabına benzemez. Ondan pek ziyâde kuvvetlidir, şiddetlidir ve devam üzeredir. (Ve onlar için) Öyle müşrik şahıslar için (Allah'tan) Cenab-ı Haklan azabından, pençe-i kahrından kendilerini kurtarabilecek (hiçbir koruyucu da yoktur.) Onlan artık tutulacakları dünyevî ve uhrevî azaplardan vikaye edecek» siyanette bulunacak bir yardımcı bulunamaz. İşte şirk ve küfrün cezası!. Halbuki, onlar güzelce düşünüp Hazret-i Peygamberin nasihatlannı kabul etmiş, şerefi îmana nâü olmuş, zühd ve tekvâ ile müttasif bulunmuş olsalar idi ne kadar büyük ebedî nimetlere, cennetlere nâil olurlardı.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ
وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾
وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ
الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ
بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا
وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَمَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ
مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(35) : MüttaUlere vâd **olunmuş obn cennetin Tasfi, onun attından** ırmak-

kötü hareketlerinin cezasına kavuşmuş oldular. Evet.. (Ve her kimi ki, AUah Teâlâ saptanırsa) herhangi şahıs ki, kendi kötü ihtiyarından dolayı hidayet yolundan mintarafillâh men edilirse (artık onun için) öyle saptırılmış bir şahıs için (bir rehber-i hidayet yoktur) onu hiçbir mahlûk hidayete muvaffak kılamaz. Takdiri ilâhîye hiçbir şey engel olamaz.

(34) : (Onlar için) öyle müşrikler hakkında (dünya hayatında bir âzap vardır.) onlar katle, esarete uğrarlar, ihanete mâruz kalırlar, vakit vakit musibetlere tutulurlar. Fakat onların hakkındaki (ahiret azabı ise elbette daha meşakkatlidir) o dünya azabına benzemez. Ondan pek ziyâde kuvvetlidir, şiddetlidir ve devam üzeredir. (Ve onlar için) Öyle müşrik şahıslar için (Allah'tan) Cenab-ı Hak'km azabından, pençe-i kahrından kendilerini kurtarabilecek (hiçbir koruyucu da yoktur.) Onlan artık tutulacakları dünyevî ve uhrevî azaplardan vikâye edecek, siyanette bulunacak bir yardımcı bulunamaz. İşte şirk ve küfrün cezası!. Halbuki, onlar güzelce düşünüp Hazret-i Peygamberin nasihatlannı kabul etmiş, şerefi îmana nail olmuş, zühd ve tekvâ ile müttasif bulunmuş olsalar idi ne kadar büyük ebedî nimetlere, cennetlere nail olurlardı.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ
وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾
وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ
الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ
بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا
وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ
مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Müttakâere vâd oluunoş ofan cennetin Tash, omm nftuiH^fi ırmak-

lar akar, yemişleri ve gölgeleri daimîdir. İşte o, -cennet- ittikada bulunanfarın akıbetidir. Ve kâfirlerin âkıbeti de âteştir.

(36) : Ve kendilerine kitap vermiş olduklarımız, sana indirilmiş olan Ee sevinirler ve muhtelif taifelerden öylesi de vardır ki, -o indirilmiş olanın- bazısını inkâr ederler. De ki: Ben ancak emir olundum ki: Allah'a ibadet edeyim ve o'na şerik koşmayayım. O'na davet ederini ve dönüşüm o'nadır.

(37) : Ve işte biz onu -Kurbanı- arapca bir hükm olarak indirdik ve and olsun ki, eğer sana gelen umden sonra onların havalarına uyacak olursan senin için Allah'tan ne bir yardımcı vardır, ne de bir koruyucu.

*

İ Z A H

(35) : Bu mübarek âyetler, mümîn ve muttaki olan zâtların nail olacakları muazzam nimetleri, münkirlerin de kötü akıbetlerini bildiriyor. Kendilerine kitap verilmiş olanların iki zümreye ayrılıp bir zümresi Kur'an-ı Mübîn'in nüzulûyle münşerihülkalp olduğu halde diğer zümrenin bâzı âyetleri inkâr eylemekte bulunduğunu haber veriyor. Ve Resûli Ekrem'in ne ile memur olduğunu ve Kur'an-ı Hakîm'in lisanı arap üzere indirilmiş bir mecmua-i ahkâm bulunduğunu, öyle bir takım münkirlerin arzularına uymanın ise ne kadar mühlik olacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muttaküere) Allah Tealâ'dan korkan, onun hükmlerine riâyet eden müminlere taraf-ı ilâhîden (vâd olunmuş olan cennetin vasfı) hâiz olduğu, lâtif, azîm sıfatı, vaziyeti bir cennet gibidir ki (onun) o cennetin evsafından olmak üzere (altından ırmaklar akar) lezîz, şeffaf sular cereyan eder ve onun (yemişleri ve gölgeleri daimidir) öyle dünya bahçelerinin, bostanlarının meyveleri, sebzeleri gibi muvakkat değildir. Ve orada daimî lâtif bir gölgelik vardır. Yâni o cennette sıcaklık, soğukluk, zulmet gibi şeyler yoktur. Onun lâtif gölgesini izâle edecek güneş gibi, ay gibi bir şey mevcut değildir. (İşle o) bildirilen, öyle üç güzide vasfı hâiz olan cennet (ihikada bulunanların) küfr ve şirkten kaçınanların (âkıbetidir.) Onlar böyle bir âkibet ve saadete kavuşacaklardır. {Ve kâfir olanlarm akıbeti de âteştir.) Cehennemdir, ondan başka değildir. Müttâkiler için ne büyük tebşir, dinsizler için de ne büyük bir ihtar!.

(36) : (Ve kendilerine kitap vermiş olduklarımız) yâni: Kendilerini dinî vazifelerinden haberdar etmek için Peygamberleri vasıtasiyle kitab-ı semaviye nâü kıldığımız zâtlar ki, bunlardan murad bir kavle göre Peygamberin eshabi kuramıdır, kitaptan murad da Kur'anM Mübîn'dir. Diğer bir kavle göre de bu zâtlardan murad, ehli kitap denilen Yahudi'lerden ve nasara'dan islâmiyeti kabul eden zâtlardır ki, Abdullah İbni Selâm ile arkadaşları gibi. Hattâ deniliyor ki: Bu âyet-i kerîme'nin nuzuli rany»yndn Nesara'dan seksen zât müslüman olmuşlardı ki: Kırkı Necran, sekizi Yemen, otuz ikisi de Habeşe ahalisinden bulunuyordu. İşte bu gibi zâtlar Habibim!. (sana indirilmiş olan ile) Kur'an-ı Kerîm ile

(sevinirler) çünki Kur'an'ın nuzûl edeceği, Tevrat'da ve İncil'de vâdedilmişti. Onun ihtiva ettiği tevhidi ilâhîye, nübüvvet ve risalete, uhrevî hayata, siyeri enbiya'ya âit âyetler okundukça büyük bir inşirahı kalbe nail olurlar. (Ve) Maahaza dmuhtelif taifelerden) Yahudîlerin, nesara'nın vesâirenin aralarında öyle cemaatlerde (öylesi de vardır ki, o indirilmiş olanın) âyât-ı Kur'aniyenin haber verdiklerinden (bazısını inkâr ederler) Âkıb gibi, Kâb İbnül Eşref gibi kâfirler de Kur'an-ı Mübîn'in bildirdiği bir takım hakikatlan, neshettiği hükmleri, tevhidi ilâhîye âit âyetleri, yini bildirilen ahkâm-ı şeriyyeyi, Hazret-i İsa'nın İbnullâh olmadığına âit beyanat-ı Kur'aniyeyi inkârda bulunur dururlar. Resulüm!. O gibti münkirlere (de kh Ben ancak emr olundum İd, Allah'a ibadet edeyim) başkasına değil (ve o'na) o Âzimüşşan Haalıka (şerik koşmayayım) artık Üzeyr gibi, Mesih gibi mahlûkata ibâdet edebilir miyim?. O Haalık-ı Bînazire öyle mahlûkatmdan hangi birini şerik ittihaz edebilir miym? Sizin de inkârınızdan vazgeçip bu hakikati, bu vazife-i ubudiyyeti anlamam^ kabul etmeniz icabetmez mi? Ben sizi, bütün beşeriyeti (ona davet ederim») O Azîmüşşan Mabûdi tasdike ve yalnız O'na arzı ubudiyette bulunmaya davet eyler, bu husustaki âyât-ı ilâhîyeyi sizlere tebliğde bulunurum. (Ve dönüşüm o'nadır) O şerik ve nazirden münezzeh olan Allah Tealâ'yadır, onun âlem-i ahiretinedir, onun mahkeme4 kübrasınadır. Artık ben bu vazifemin hilâfına nasıl hareket edebilirim?. Binaenaleyh ey münkirler!. Siz de bu hakikati idrâke çalışıp da inkârınızı terk, islâmiyeti kabul etmeli değil misiniz?. Kur'anri Azîm'in bütün beyanatı şüphe yok ki, mahzı hakikattu", hepsini de kabul etmek icabetmektedir, nasıl ona muhalefet edilebilir?.

(37) : Bu hakikati ilân, (Ve) insanları ikâz için Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (İşte biz) Ben Haalık-ı Azîmüşşan (onu) Kur'an-ı Mütrîn'i (arapca bir hükm olarak indirdik) o Mtab-ı mübîn'i bütün beşeriyete hitabetmek üzere en vâsi, en fasih ve belîğ olan ve nuzûl ettiği muhitin lisanı umumîsi bulunan bir lisanı ulvî le bir mecmua-i ahkâm, bir düsturu kemalât olmak üzere inzal buyurduk (ve and olsun ki) Ey Peygamberi Zîşanım!. (Eğer sana gelen Ürikten sonra) senin taraf-ı ilâhîden vahye ımazhar, mucizeler üe müeyyet ve uhdene teveccüh eden vazifelerin hakkıyyetine muttali olduktan sonra bilfarz (onların) o kâfirlerin, bir takım hakikatlan, hükmleri, tebdil etmek isteyen münkirlerin (bavaianna uyacak olsan) bir takım dinî hükümleri, onların istediklerine riâyeten tebdile cür' et etsen, meselâ: Onların arzularına binâen, kâbe cihetini terkederek Beyti mukaddese doğru namaz kılmaya başlasan artık (senin için Allah'tan) o'nun canibi izzetinden (ne bir yardımcı vardır) ki, senin umuruna tevellî etsin, sana nusrette bulunsun ve (ne de bîr koruyucu.) vardır ki, sana teveccüh edecek âzab-ı ilâhîden seni himaye edebilsin.

§ Vakıa bir şahsa veya bir cemaate teveccüh etmesi taraf-ı ilâhîden mukadder olan bir azabın, bir felâketin men'ine kimse muktedir olamaz. Şu da malûmdur ki, Resûli Ekrem Efendimiz masumdur, hükmi İlâhîye muhalif harekette bulunmayacağı Cenab-ı Hak'ça malûmdur. Ancak bu gibi beyanat-ı Kur'ani-

ye, Hazret-i Peygamber'in ahkâmı ilâhîyye riâyetten ayrılamayacağını bütün beşeriyete ilân içindir. Ve ilâhî hükmlere muhalefetin ne kadar mes'uliyetd müstelziin olacağım bütün ümmete ihtar içindir ve bütün mükelleflere bir ibret ve intibah dersi vermek hikmetine müstenittir. Nitekim İbni Abbas Hazretleri: (.to»1jlJLlj J-j«Je «ây-»^'/*_v^-0 di y e buyurmuştur. Evet.. Bu gibi hitaplar, her ne kadar Resûli Ekrem'e müteveccih ise de bunlardan asıl murad Ümmeti Muhammedi'yenin uyanıp ahkâm-ı ilâhîyeye riâyetin lüzumunu, ehemmiyetini anlayabilmeleridir.

*

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ
وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ
وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ
أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(38) : And olsun ki, senden evvel de Peygamberler gönderdik, onlara da zevceler ve zürriyet verdik ve Allah'ın izni olmadıkça hiç bir Peygamber için bir âyet getirmek kaabil değildir. Ve her müddet için bir yazılış vardır.

(39) : Allah TeaM dilediğini mahveder ve isbat buyurur ve ana kitap onun nezdindedir.

(40) : Ve eğer onlara vâdettiğimizin bazısını sana göstersek de veya seni vefa tettirsek de, sana âk olan ancak tebliğdir. Bize âh olan da hisaptu*.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'dn risâletini teyit, o husustaki şüpheleri izâle etmektedir. Ezcümle teehhülün, zürriyet sahibi olmanın nübüvvete mâni olmadığım ve izn-i ilâhî olmadıkça Peygamberlerin mucize ibraz edemiye-

eğini bildiriyor. Vazife-d Nübüvvetin tebliği ahkâmdan ibaret olup kâfirlere teeccüh edecek azabın vaktini bilip tâyin etmekten ibaret olmadığını beyân bulınnaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşanım!. Senin müteaddit zevcelere ve zürriyete sahip olduğunu risâletine münafî görüyorlar. (And olsun ki) Zât-ı akdesiae kasem ederim ki, {senden evvel de) birçok (Peygamberler gönderdik) onlara la müteaddit (zevceler) üe teehhülü meşru kıldık, ezcümle Süleyman ve Davut ^deyhimüsselâm'ın birçok zevceleri var idi, (jVe) O Peygamberlere müteaddit 'zürriyet verdik) onlan evlât ve ahfada nail kıldık. Artık senin de zevcelere, sürriyete nâiliyetinden dolayı risaletinde nasıl şüphe edilebilir?. (Ve) Her isteükleri âyetleri, mucizeleri senin hemen meydana çıkanvermen de icabetmez. [AUah'ın izni olmadıkça hiçbir Peygamber için bir âyet) bir hârika vücude (getirmek kaabil değildir.) Peygamberler de insandırlar, onlar da haalikıyet sıfatım hâiz değildirler. Onlar ancak Cenab-ı Hak'km dilemesiyle mucizeleri vücude getirmiş olurlar. Artık Hazret-i Muhammed de ey münkirler!. Sizin her istediğiniz hârikayı hemen vücude getirmediği için onun risaletinde şüphe etmenize mahal yoktur. Ve ey münkirler!, İstediğiniz azabın size hemen teveccüh etmediğinden dolayı da risâlet-i Muhammediye hususunda şüpheye düşmenize mahal yoktur. Çünki (her müddet için) her hâdisenin ne zaman zuhura gelmesi için (bir yazılış vardır.) onun ne zaman zuhura geleceği lâvh-ı mahfuzda yazılmıştır. Sevaplara, ikâplara, âyetlerin, hârikaların vücude geleceğine dâir muktezayı hikmete göre mukadder birer zaman vardır. Binaenaleyh istenilen azabın hemen meydana gelmemesi, Hazret-i Peygamberin risaleti hakkında bir şüphe uyandıramaz.

(39) : Zaman-ı Nebevîde bazı emirlerin, hükmlerin muktezayı hâle göre tebeddülü vâki olabilir. Böyle bir nesh vukuu, bazı şer'i hükmlerde carî bulunmuştu. Şüphe yok ki: (Allah Tealâ dilediğini mahveder) Dilediği bir hükmi seriyi ve sâireyi nesh ve tebdil suretiyle izâle buyurur (ve) dilediği şeyleri de (isbai buyurur.) Onu ibkâ eder. Nesh ve tebdil etmez. Meselâ: Neshettiği bir hükm yerine getirdiği diğer bir hükmü de sabit, neshten mahfuz kılmış olur, hikmet ve maslahata göre irâde-i ilâhîyesi tecellî etmiş olur. Nitekim bütün ahkâm-ı şer'iyye, Resûli Ekrem'den sonra tamamen mahfuz, neshden berî bulunmaktadır. dVe ana kitap, onun nezdindedir.) kitapların aslı olan lâvh-ı mahfuzu o Haalık-ı Haldin, ilk evvel yaratmış, âlemi ulvîde ve süflîde vücude getireceği ve âdeme götüreceği bütün hâdiseleri daha vukuundan evvel o lâvh-ı mahfuzda tesbit buyurmuştur. Artık muktezay-ı hikmete göre mukadder ne ise o zuhur eder. Bunları tebdil ve tağyire kullar muktedir olamaz. Binaenaleyh, «Hazret-i Muhammed, esbabına bugün bir şey ile emrediyor, ertesi gün başka bir şey ile emrediyor» demeğe kimsenin hakkı olamaz. O Peygamberi Zîşan, onları kendi arzusuna göre söylemiş olmuyor, belki telâkki ettiği vahyi ilâhîye binâen söylemiş oluyor. Artık bundan dolayı da itiraza, iştibaha mahal yoktur.

(40) : (Ve) O müşrikler, istihza tarikiyle diyorlardı ki, Ya Muhaanmed!. Aleyhisselâm bizi korkutmak istediğin azap, felâket ne ise o hemen başımıza

geliverse ya!. Bunların bu iddialarını red için de Cenab-ı Hak buyuruyor ki: Resulüm!. (Eğer anlara) O müstehzi kâfirlere (vâdettiğimizin) âzabm, kahır ve tedmirin (bâzısını) bir kısmım (sana) daha hayatta iken (göstersek de) veyâhat daha göstermeden (jseni vefat ettirsek de) bundan dolayı sana âit bir levm, bir şüphe bulunamaz muktezayı hikmet ne ise o zuhura gelir. (Sana âit olan ancak tebliğdir) onlara dinî ahkâmı bildirmektir, onlara Cenab-ı Hak'km sevabını ve ikabını haber vermektir. {Bize âit olan da hisaptır) onları kıyamet gününde muhasebeye tâbi tutmak, lâyık oldukları cezalara kavuşturmak da benim zât-ı akdesime aittir. Artık Habibim!. Senden cezalarının hemen başlarına gelmesini istemeğe selâhiyetleri yoktur.Onların o lâkırdılarına ehemmiyet verme, ondan dolayı müteessir olma. Onlar nihayet lâyık oldukları akıbete kavuşacaklardır. Onların başlarına gelecek olan hâileler, lâvh-i mahfuzda yazılmış bulunmaktadır.

§ Bütün hâdiselerin lâvh-i mahfuzda yazılmış olması nice hikmetlere müstenittir. Ezcümle Haalık-ı Kâinat Hazretlerfinin bütün mükevvenatm ahvâline kablelvuku alîm olduğu, bunları olanca tafsilâtiyle bildiği bununla bütün meleklere gösterilmiştir. Mahaza bu hakikate görmedikleri halde îman eden .mütefekkir insanlar da bu yüzden sevaba nâil, intizamı hayata muvaffak olabileceklerdir.

⁂

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ
لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ
مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ
كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾
وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Görmüyorlar mı ki: Muhakkak biz -kudretimizle- yeryüzüne teveccüh ediyor, onu etrafından eksiltiyoruz ve Allah Tealâ **hükmeder, onun hükmü-**

nü reddedecek yoktur ve O hesabı pek sür'aüe görücüdür.

(42) : Ve muhakkak Şñ, onlardan evvelkiler de desiselerde butundular. Fakat bütün desiselerin -cezasını vermek- Allah'a âhtir. Her kimsenin ne kazanacağını bilir. Ve o kâfirler de ileride bileceklerdir ki, bu yurdun akıbeti kimindir.

(43) : Ve kâfir olanlar der kh Sen gönderilmiş bir Peygamber değîlsm. De ki: Benim aramla sizin aranızda şahit olarak Allah Tealâ ve kendisinde kitaba bilgi bulunan kifâyet eder.

•

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetler, hârikaların zuhurunu isteyenlerin nazarlarını yeryüzündeki tehavviilâta, ibretbahş, inküâbata ceibediyor. Haalık-ı Azîm'in bütün mahlûkatı üzerinde hakim, mutasarrıf bulunduğunu ihtar buyuruyor. Risalet-i Muhammediyeyi inkâr edenlere karşı da onun risaletindn ne kadar ulvî bdr şahadetle sâbit bulunduğunu beyân buyurmuş oluyor. Şöyle ki: Habibim!. Senin risaletini inkâr, senden hârikalar izharını talebeden münkirler (görmüyorlar mı ki, muhakkak biz) yâni: Ben Haâlık-ı Azîmüşşan, kudretimle ((yeryüzüne) o münkirlerin yurtlarına, veya alelitlâk yer sahasına (teveccüh ediyor) irademi tevcih eyliyor da (jonun) o yer yüzünü (eksiltiyoruz.) Yâni: O münkirlere âit yurtları parçalıyor, bir kısmını müslümanlara nâsib ediyoruz. Müslümanları fütuhata nâü, o münkirleri de mağlûbiyete giriftar eyliyoruz. Nitekim Resûli Ekrem'i bir aralık kendi vatanı olan Mekke-i Mükerreme'den hicrete mecbur etmişlerdi. Sonra Hak Tealâ Mekke-i Mükerreme'yi de, etrafındaki araziyi de müslümanlara nasip etti. Fütuhatı islâmiye tevessü'e başlamış, kâfirlerin ellerindeki yerler azalmaya yüz tutmuştu. İşte bunlar, Cenab-ı Hak'kın vadini yerine getireceğine, müslümanlara nusretbahş olacağına dâir birer alâmet değil midir?.

§ Diğer bir tevcihe göre de yerin eksdltilmesinden murad, yerine nihayet harap ve ahalisinin pençe-i mevte giriftar olmasıdır. Diğer bir tevcihe göre de bundan murad, yer yüzündeki tekalîübattır ki, hayati mevt, imareti harabiyet, izzeti zillet, kemâli noksan takib eder durur. Artık bu kadar tegayyürat görülüp dunnakat iken Allah Tealâ, o münkirlerin hâllerini de tağyir ederek onların varlığını, yokluğa, kuvvetlerini, şevketlerini izmihlale tebdü edemez mi?. Elbette ki edebilir. O hâlde bunu düşünmeli değil midirler, neden o fâni varlıklarına güvenerek Allah'ın Peygamber'ine karşı cephe almaya cür'et gösteriyorlar?. (Ve Allah Tealâ hükmeder) Kâinatın Haalık-ı, mâliki olan o Rabbülâlelemin, mahlûkatı hakkında dilediği gibi tasarrufta bulunur, mümînleri izzete, nusrete nâü, dinsizleri de zillete, mağlûbiyete giriftar edebilir. Her şeye kaadirdir. Amenna!. (Onun hükmünü reddedecek yoktur.) Nitekim Resûli Zîşanım galip ,dinini cihana neşre muvaffak kılmıştır. Buna dinsizler mâni olamamışlardır.

(Ve o) Haalık-ı Azîm (hesabı pek sür*atle görücüdür.) o kâfirleri dünyada mağlûp, mekihur edeceği gibi kıyamet gününde de muhasebeye tâbi tutacak, kendilerini lâyık oldukları cezalara kavuşturacaktır.

(42) : (Ve muhakkak ki, onlardan) O Mekke'de ve havalisinde bulunan kâfirlerden (evvelkiler de) maziye karışmış olan şâir kâfir kavimlerde Peygamberlerine karşı (desiselerde) hilelerde, suikastlerde (bulundular) İbrahim Aleyhisselâm'a karşı Nemnıd'un, Musa Aleyhisselâm'a karşı Firavun'un, İsa Aleyhisselâm'a karşı Yahudi'lerin suikastte bulunmuş olmaları bu cümledendir. (Fakat bütün desiseler Allah'a âttir) onları yapanları Cenab-ı Hak lâyık oldukları ukubetlere, cezalara kavuşturacaktır. Maamafih bütün bu desiseler, kulların sui ihtiyarına binâen Cenab-ı Hak'km dilemesiyle, yaratmasiyle meydana gelmektedir. Çünki O'ndan başka Haalık yoktur. Ve Cenab-ı Hak'km dilemesi olmadıkça o desiseler, hileler kimseye bir zarar veremez. Artık insanların melerinden, desiselerinden değil, Cenab-ı Hak'tan korkmalıdır, O'na iltica etmelidir, onun hıfz ve siyanet buyurduğuna kimse bir karar veremez. Ve O Haalık-ı Azîm (herkesin ne kazanacağını bilir) bütün kullarının efal ve harekâtı Cenab-ı Hak'ça malûmdur, onun bilmediği bir şey yoktur. Artık onları âmellerine göre cezalandıracaktır. Bu, dinsizler hakkında rie büyük bir tehdidi ilâhî!. (Ve o kâfirler de ileride bileceklerdir ki, bu yurdun âkıbeti kimindir.) Yâni: Ahiret âleminde akıbeti mahmudeye kendilerinin mi, yoksa Resûli Ekrem ile ona tâbi olanların mı kavuşmuş olacağını o dinsizler, o münkirler anlayacaklardır. Kendilerinin ne kadbtr hâip ve hasır olduğunu görerek nedametlerde bulunacaklardır. Hayfâki: Artık o nedametler kendilerine bir fâide veremeyecektir. Bu beyânı ilâhîde evvelki tehdidi bir tekitdir. Ve bu beyanat-ı Kur'aniye, Resûli Ekrem için de bir tebşir ve tesliyet mahiyetinde bulunmaktadır.

(43) : (Ve o kâfir olanlar der İd:) Ya Muhammed -Aleyhisselâmr (Sen) Taraf-ı ilâhîden bizlere (gönderilmiş bir Peygamber değilsin,) bizim istediğimiz hârikaları hemen meydana getiremiyorsun. Bu kâfirler hiç düşünmüyorlardı ki: Hârikaları vücude getirmek Cenab-ı HakTca mahsustur, onun muktezayı hikmetine göre zuhura gelir. Resûli Ekrem: «Ben şöyle hârikalar vücude getirebilirim» diye bir iddiada bulunmamıştı. O vakıa mucizeler göstermişti. Fakat bütün onlar Cenab-ı Hak'km dilemesiyle, yaratmasiyle vücude gelmiş şeylerdi. Binâenaleyh Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: Resulüm!. O cahillere *(de* ki: Berelin aramla sizin aranızda şahit olarak Allah Tealâ) kifayet eder. Onun ilmi her şeyi kuşatmıştır, benim risaletimi teyit, sizin iddianızı tekzib için o Haalık-ı Azîmüşşan şehadet eder. (ve) yine şahit olarak (kendisinde kitaba bilgi buhman) da (kifayet eder) yâni: Kur'an-ı Mübîn'd okuyan, onun bir mucize-i kelâmiye olduğunu anlayan veya şâir semavî kitaplardaJd evsaf-ı nebeviye'ye muttali olan her hangi âlim, munsif, mütefekkir bir insan da Resûli ZÂşan'ın risaletini bilir, tasdik eder, hakkında, şehadette bulunur. Nitekim ehli kitab denilen kimselerden nice bilgin, münevver zâtlar, Resûli Ekrem'in risaletini, ulviyetini kabul ve tasdik etmiş, şeref-i islâmiyeie nâü olmuş ve daima da olmakta bulunmuşlardır.

Mukaddes mabudumuzun beşeriyet âlemini tenvir için göndermiş olduğu o Peygamberi Âlişanm o yüksek varlığına elbetteki, kıyamete kadar şahadet edip duranlar bulunacaktır. Hak Tealâ'nm âfaka neşretmek istediği bir nura şüphe yok ki, hiç bir kimse mâni olamaz. Amennâ.

Ey nuri Nübüvvet!. Seni mümkün müdür inkâr
Pür şaşaadır nurun ile enfüsü âfak

Elhamdülillâhi Rabbilâlemîn.

— ÜÇÜNCÜ **CİLDİN SONU** —

FİHRİST

Sahife **MÜNDERİCAT**

Sahife	MÜNDERÎCAT

SaMfe	MÜNDERİCAT